

SUĐENJE

**LISAKU, STEPINCU, ŠALIĆU I DRUŽINI,
USTAŠKO-KRIŽARSKIM ZLOČINCIMA
I NJIHOVIM POMAGAČIMA**

Z A G R E B 1 9 4 6

THE
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

SUĐENJE

LISAKU, STEPINCU, ŠALIĆU I DRUŽINI,
USTAŠKO-KRIŽARSKIM ZLOČINCIMA
I NJIHOVIM POMAGAČIMA

ZAGREB 1946

Urednik i izdavač Milan Stanić, Zagreb

S A D R Ž A J

	Str.
Predgovor	IV.
Optužnica	3
Preslušavanje opt. Lisak Eriha	33
Preslušavanje opt. Šalić Ivana	55
Preslušavanje opt. Šimečki Josipa	87
Preslušavanje opt. Marić don Đure	97
Izlaganje dokumenata koji dokazuju zločinački karakter križarske organizacije	108
Imena svjedoka koji svojim izjavama dokazuju zločinački karakter križarske organizacije	126
Saslušavanje svjedoka	127
Preslušavanje opt. Gulin dr. Pavla	143
Preslušavanje opt. Crnković Josipa	163
Preslušavanje opt. Martinčić Modesta	171
»Stepinac je neposredni učesnik, podstrekač i pomagač križarske akcije«	188
Spajanje krivičnog postupka protiv opt. Lisak Eriha i družine s krivičnim postupkom protiv opt. Stepinca	190
Optužnica	191
Obrazloženje optužnice	209
Preslušavanje opt. Stepinca	219
Opt. Stepinac na križarskoj proslavi	233
»Te Deum« za Pavelića	236
Opt. Stepinac prisustvuje priredbama ustaša	240
Masovno prekrštavanje Srba	242
»Prekrštavanju« prisustvuju naoružani ustaše	251
Stepinac traži od Pavelića »srpski samostan«	264
»Na korist i blagodat NDH...«	264
Vojni vikar Pavelića	266
Zločini svećenika ustaša	275
Stepinac daje pomoć Nijemcima i ustašama	277
Ustaša Ivo Bogdan sastavlja biskupsku poslanicu	281
Čuvanje ustaške arhive u nadbiskupskom dvoru	284
Stepinac je znao da dolazi Lisak	287
Stepinac se ne sjeća, opt. Šalić se sigurno sjeća	290
Opt. Stepinac bio je za kolektivnu odmazdu	294
Ustaška okružnica protiv Židova službeno se čita po crkvama	296
Izvještaj papi u Rim	298

	Str.
Agent GESTAPO-a po Stepincu je »božji čovjek«	324
Veze s Kvaternikom	332
Gulin u nadbiskupskom dvoru	334
Laži u pastirskom pismu	338
Stepinač zamjenik Pavelića	343
Biskupska poslanica djelo je ustaša	354
Dokazni postupak	357
Kvaternik Slavko	359
Košak Vladimir	363
Alajbegović dr. Mehmed	367
Maričić ing. Mario	370
Svjedok Liović Božo	376
» Kontik Ludvig	377
» Mikolašević Jozo	378
» Sabo Marija	379
» Vrkljan Dane	380
» Vičić Ivan	382
» Đuričić Mihajlo	382
» Šubarić Ilija	384
» Šešanović Ljubiša i Valentić Josip	386
» Malović Đuro	387
» Jednak Ljuba	391
» Mišković Cveta i Vitločio Ivan	397
» Kovačević Stipe	398
» Žalac Andrija i Priljeva Nikola	399
» Pekić Milica	400
» Rupčić Mara	401
» Ban Josip	402
» Samardžija Ostoja	404
» Čutić Mato	405
» Stanković Branko i Jelčić Jozo	406
» Manigodić Simo	407
» Ignjatović Mičo	409
» Reks Slavko i Lazić Božo	410
» Zupčić Ante	412
» Dragaš Adam	413
» Šimanski Mirjana	416
» Papan Mirko	417
» Sršek Jakob	418
» Glavaš Petar	419
» Stražemerac Matilda	422
Govori Javnog tužica	424
Konačne izjave optuženih	447
Presuda optuženima	450
Obrazloženje	471

P R I L O Z I:

Javni tužilac Jakov Blažević	
Predsjednik vijeća Žarko dr. Vimpulšek	
Advokati	
Za vrijeme suđenja	(slike kod str. 2)
Optuženi Lisak i Stepinac	
Ustaško-križarski teroristi na optuženičkoj klupi za vrijeme rasprave	
Ustaško križarska zastava koja je blagoslovljena u nadbiskupskoj kapelici	(slike kod str. 40)
Denuncijantsko pismo optuženog Stepinca (faksimil)	(kod str. 216)
»Katolički list« (faksimil ustaške okružnice koja se čitala u svim crkvama)	(kod str. 296)
Faksimil izvještaja Rušinovića	(kod str. 312)
Faksimil izvještaja Lobkowicza ustaši Lorkoviću	
Faksimil Pečata i potpisa Lobkowicza	
Tri izvotka iz izvještaja Lobkowicza	(kod str. 322)
Faksimil izvještaja Lobkowicza	(kod str. 328)
Faksimil izvještaja Lobkowicza o audijenciji kod Pape	(kod str. 332)
Dokumenat iz kojega se vidi da su ustaše organizirali biskupsku konferenciju	(kod str. 344)
Pismo biskupa Srebrnića ustaškom »predsjedniku vlade« Mandiću	(kod str. 360)
Svjedok Mraz Stjepan	
Svjedok Baša Barica	
Svjedok Jednak Ljuban	(slike kod str. 392)

PREDGOVOR

Pred vijećem Vrhovnog suda NR Hrvatske, u toku mjeseca septembra i oktobra 1946. god., u Zagrebu, u dvorani fizikulturnog učilišta, bilo je suđenje opt. Lisak Erihu, Stepinac dr. Alojziju, Šalić Ivanu i družini zbog njihova izdajničkog rada i ustaško-križarskih zločina.

Suđenje optuženima pratio je naš narod s velikim zanimanjem. Iz svih krajeva naše zemlje stizali su brzoglasnici i pisma u kojima su čitave organizacije i pojedinci, radnici, seljaci i inteligencija pozdravljali suđenje, shvaćajući da je proces protiv ustaško-križarskih zločinaca i njihovih pomagača dokaz snage naroda i narodne vlasti u njihovu kažnjavanju. Ovaj proces dokazuje snagu naroda i narodne vlasti koji su onemogućili pokušaje stvaranja raznih legla zločina i izdaje u krilu jednog dijela katoličkog klera u zajednici s ostacima ustaša.

Materijal iznesen u toku sudske rasprave i izjave optuženih potvrda su o njihovim zločinima pet godina vršenim nad našim narodima i njihova zločinačkog pokušaja da sada, u doba likvidacije fašizma i liječenja rana nanesenih od okupatora, ponovno nađu novog gospodara, služeći tako međunarodnoj reakciji, organizirajući intervenciju, nadajući se tako pomoću nje uspostaviti bilo kakovo protunarodno nasilje koje bi im osiguravalo onakav život kakav su ga imali za vrijeme okupacije. Međutim — pravednom presudom koju je izrekao sud — razbijen je centar reakcije u Hrvatskoj, centar ustaško-križarske organizacije i njihovih pomagača, koji su svoj protunarodni rad htjeli sakriti iza vjere i crkve.

Ova knjiga obuhvaća tok procesa u njegovim najbitnijim dijelovima, stenografski zabilježen i kronološki razrađen. Radi ograničenog prostora nije, na pr., bilo moguće odštampati cijelo preslušavanje opt. Lisaka. Notorna je stvar da je Lisak jedan od najtežih ratnih zločinaca i nema čovjeka kojemu nisu poznata njegova zlodjela. Međutim onaj dio preslušavanja opt. Lisaka koji se odnosi na njegov tajni dolazak u zemlju, pa konačenje i dogovaranje u nadbiskupskim dvorima odštampan je u cijelosti, jer predstavlja važnu činjenicu u procesu gledajući ga u cjelini. Takovo odabiranje materijala iz toka procesa, koji je bitan za pojedine optužene, a ujedno čini srž suđenja, bio je kriterij kod redakcije ove knjige. Samo tako obuhvaćen materijal pridonio je tome da knjiga bude pregledna.

IZ STENOGRAFSKIH BILJEŽAKA SA SUĐENJA LISAK ERIHU, STEPINAC DR. ALOJZIJU* I DRUŽINI

Dne 9. rujna 1946. u 9 sati i 8 minuta ulazi u dvoranu Vijeće Vrhovnog suda Narodne Republike Hrvatske radi početka glavne rasprave protiv Lisak Eriha, Šalić Ivana i ostalih, radi krivičnih djela iz Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

Vijeće se sastojalo od:

Predsjednika Vijeća: Vimpulšek dr. Žarka, suca Vrhovnog suda Narodne Republike Hrvatske,

članova Vijeća: Cerineo dr. Antuna, suca Vrhovnog Vijeća NRH,
Poldrugač Ivana, suca Vrhovnog suda NRH,

dopunskog suca: Pirker Ivana, suca Vrhovnog suda NRH,

zapisničara: Petrović dr. Ante, tajnika Vrhovnog suda NRH.

S Vijećem ulaze i:

javni tužilac NRH Blažević Jakov,
pomoćnik javnog tužioca NRH Desput Drago,
referent javnog tužioca NRH Kraus Božidar.

Njihov ulazak popraćen je velikim pljeskom i odobravanjem publike.

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite optužene.

(Dovode optužene, što publika popraćuje poklicima sudu, a s negodovanjem protiv optuženih).

Molim publiku da se umiri.

Otvaram glavnu raspravu protiv Lisak Eriha, Šalić Ivana i ostalih radi krivičnih djela iz Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

Rasprava je javna i sadržaj rasprave bit će stenografski zabilježen.

Prvo-optuženi je Lisak Erih,
drugo-optuženi Šalić Ivan,
treće-optuženi Šimečki Josip,
četvrto-optuženi Marić Đuro,
peto-optuženi Gulin dr. Pavao,
šesto-optuženi Crnković Josip,
sedmo-optuženi Martinčić Modesto,

(Publika dočekuje čitanje svakog imena s negodovanjem i poklicima)

osmo-optuženi Klemen Krešo,
deveto-optuženi Margetić fra Mamerto,

* Vidi str. 188.

deseto-optuženi Pavlek Franjo fra Tiburcije,
 jedanaesto-optuženi Kolednjak Mirko fra Kvirin,
 dvanaesto-optuženi Vidović Josip fra Valerije,
 trinaesto-optuženi Švasta Stjepan fra Pio,
 četrnaesto-optuženi Ivanković Ivan fra Leopold,
 petnaesto-optuženi Majnarić Josip fra Mladen,
 šesnaesto-optuženi Lorković Blaž*,
 (u publici ogorčeni povici »dolje«, povodom čega predsjednik zvoni)
 sedamnaesto-optuženi Kirin Ivan*,
 (ogorčeni povici »dolje«).

Predsjednik: Ja ponovno molim publiku da bude mirna za vrijeme rasprave. Ja ne bih htio da budem prisiljen da upotrebim disciplinske mjere protiv publike.

Osamnaesto-optuženi Cerovski Božidar*.

(*Nakon toga predsjednik čita imena advokata koji brane optužene i to:*)

Lisak Eriha brani ureda radi dr. Jurkić Mladen, odvjetnik u Zagrebu,
 Šalić Ivana brani Kuntarić dr. Zlatko, odvjet. u Zagrebu,
 Šimečki Josipa brani Farkaš dr. Željko, odvjet. u Zagrebu,
 Marić Đuru brani Zimmerman dr. Osvin, odvjet. u Zagrebu,
 Gulin dr. Pavla brani Vuković dr. Nikola, odvjet. u Zagrebu,
 Crnković Josipa brani ureda radi Bičan dr. Božo, odvjet. u Zagrebu,
 Martinčić Modesta brani Prebeg dr. Veljko, odvjet. u Zagrebu,
 Klemen Krešu brani Brajša dr. Ćiril, odvjet. u Zagrebu,
 Margetić fra Mamerta brani ureda radi Sedej dr. Josip, odvjet. u

Zagrebu,

Pavlek Franju fra Tiburcija brani Podolšak Stjepan, odvjetnik u Zagrebu,

Kolednjak Mirka fra Kvirina, Vidović Josipa fra Valerija,
 Švasta Stjepana fra Pia, Ivanković fra Leopolda i Majnarić Josipa fra Mladena brani ureda radi Kuhar dr. Aleksandar, odvjetnik u Zagrebu,
 Lorković Blaža brane ureda radi zamjenik branitelja Čepulin dr. Ivan, odvjetnik u Zagrebu i Stožir dr. Hrvoje, odvjetnik u Zagrebu,

Kirin Ivana brani ureda radi Horvat dr. Dragutin, odvjetnik u Zagrebu,

Cerovski Božidara brani ureda radi Dukat dr. Zorislav, odvjetnik u Zagrebu.

Predsjednik: Konstatiram da se svi optuženi nalaze u istražnom zatvoru i utvrđujem da su svi branitelji prihvatili obranu.

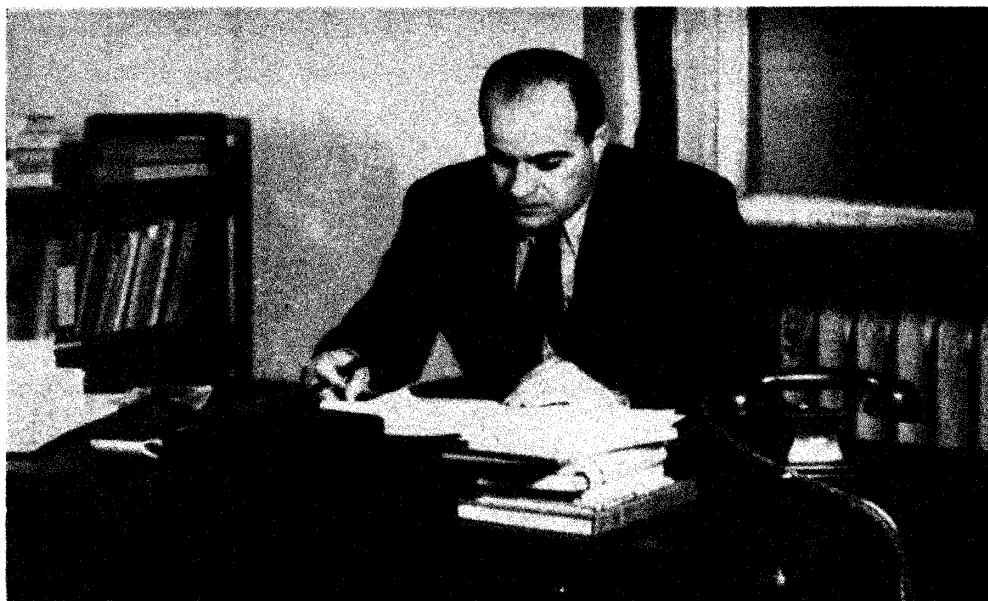
(*Nakon toga predsjednik uzima generalije od optuženih.*)

Predsjednik je ustanovio indentitet optuženih, a zatim dao riječ javnom tužiocu da pročita optužnicu.

(*Veliki i dugotrajni pljesak dočekuje javnog tužioca prije nego što je počeo čitati optužnicu. Predsjednik zvoni.*)

Javni tužilac: (*Čita optužnicu.*)

* Optuženi Lorković Blaž, Kirin Ivan i Cerovski Božidar izuzeti su iz suđenja protiv grupe optuž. Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine.

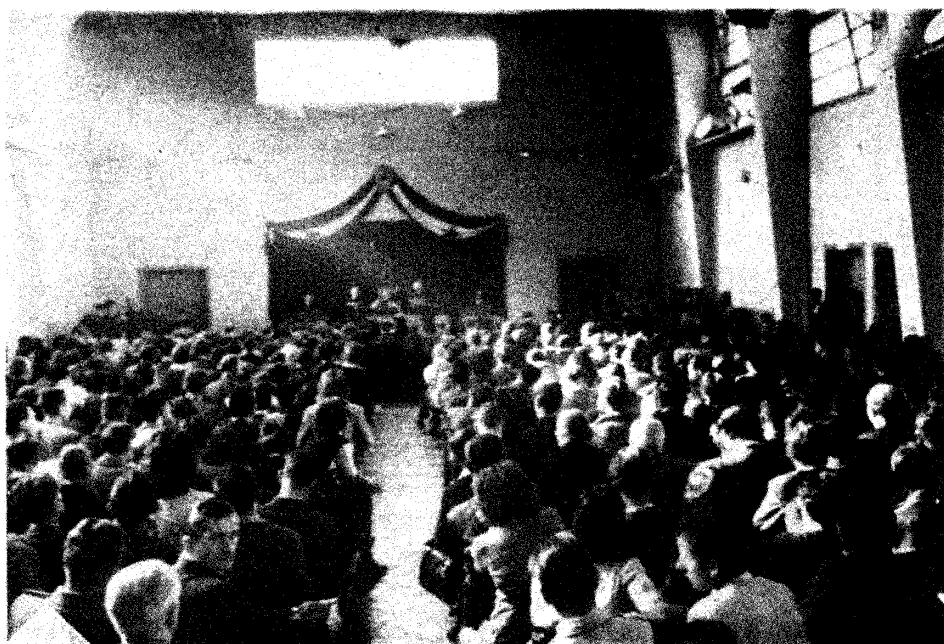
Predsjednik Vijeća dr. Žarko Vimpulšek

Javni tužilac Jakov Blažević

Advokati

Za vrijeme suđenja

JAVNO TUŽIOŠTVO NARODNE REPUBLIKE
HRVATSKE

Broj: I. 169/1946.

U Zagrebu, 26. kolovoza 1946.

VRHOVNOM SUDU NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

Na osnovu člana 13. st. 2. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, podnosim

OPTUŽNICU

protiv slijedećih lica:

I. *Lisak Eriha*, rođen 29. siječnja 1912. g. u Zagrebu od oca Franje i majke Marije rođ. Habijanić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, bio ustaški pukovnik, glavni ravnatelj za javni red i sigurnost i državni tajnik u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH, — u zatvoru;

II. *Šalić Ivana*, rođen 23. lipnja 1911. g. u Babrini, kot. Sl. Brod, od oca Pavla i majke Magdalene rođ. Grgić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, tajnik nadbiskupa zagrebačkog Stepinca, — u zatvoru;

III. *Šimečki Josipa*, rođen 5. siječnja 1909. g. u Krašiću od oca Siksta i majke Barbare rođ. Penić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, kateheta II. muške realne gimnazije u Zagrebu, — u zatvoru.

IV. *Marić Đure*, rođen 30. siječnja 1913. g. u Gerku od oca Nikole i majke Kate rođ. Hodovanja, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, bio ustaški satnik, svećenik, — u zatvoru;

V. *Gulin dr. Pavla*, rođen 30. ožujka 1910. g. u Vertojbi, kot. Gorica (Istra) od oca Alojzija i majke Ane rođ. Beštajncić, Slovenac, državljanin FNRJ, oženjen, otac dvoje djece, veterinar, — u zatvoru.

VI. *Crnković Josipa*, rođen 22. listopada 1914. g. u Kupsku, kot. Delnice, od oca Matije i majke Katarine rođ. Panijan, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, crtač, — u zatvoru;

VII. *Martinčić Modesta*, rođen 2. siječnja 1897. g. u Đurđevcu od oca Filipa i majke Barbare rođ. Kolar, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, provincijal franjevačke provincije u Zagrebu, — u zatvoru;

VIII. *Klemen Kreše*, rođen 16. studenog 1912. g. u Slunju, kot. Ludbreg, od oca Ivana i majke Doroteje rođ. Jug, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, za vrijeme okupacije gvardijan franjevačkog samostana u Zagrebu, kasnije kapelan u Našicama, — u zatvoru;

IX. *Margetić fra Mamerta*, rođen 21. prosinca 1916. g. u Štibicama, kot. Nova Gradiška, od oca Karla i majke Ljudmile rođ. Čosić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru;

X. *Pavlek Franje fra Tiburcija*, rođen 14. svibnja 1887. g. u Mihovljanima, kot. Zlatar, od oca Andrije i majke Katarine rođ. Galić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru;

XI. *Kolednjak Mirka fra Kvirina*, rođen 16. kolovoza 1903. g. u Veternici od oca Petra i majke Ane rođ. Gradečak, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru;

XII. *Vidović Josipa fra Valerija*, rođen 16. ožujka 1911. g. u Mihovljanima, kot. Zlatar, od oca Valenta i majke Marije rođ. Bujanić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru.

XIII. *Švasta Stjepana fra Piu*, rođen 24. rujna 1918. g. u Brokinskoj od oca Stjepana i majke Ane rođ. Kesana, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru.

XIV. *Ivanković Ivana fra Leopolda*, rođen 8. srpnja 1922. g. u Subotici od oca Jakova i majke Marije rođ. Vrbanović, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru;

XV. *Majnarić Josipa fra Mladena*, rođen 18. rujna 1921. g. u Delnicama od oca Josipa i majke Marije rođ. Pleše, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, — u zatvoru.

Okupaciju naše zemlje spremno su dočekali, prihvatili i pomogli svi protunarodni elementi. Preko svojih slugu, izdajnika našeg naroda, nje-mački i talijanski okupatori izvršavali su plan komadanja naše zemlje, pljačkanja naroda i njegove imovine, paljenja sela i rušenja gradova, nasilnog odnarođivanja, prevođenja na drugu vjeru i odvođenja na ropski rad, masovnog mučenja, ubijanja i odvođenja u koncentracione logore, ta strašna mučilišta i stratišta desetina hiljada naših ljudi, žena i djece. Jedin-stveni otpor naroda Jugoslavije okupator je kanio slomiti razjedinjava-njem i raspirivanjem nacionalne i vjerske mržnje, naročito između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, gurajući ih na put bratoubilačkog rata do istrebljenja. Za taj posao njemačko-talijanski okupatori upotrebili su u Hrvatskoj svog starog najamnika, jednog od najkrvavijih zločinaca drugog svjetskog rata, Pavelića, i njegovu fašističko-terorističku organi-zaciju, ustaše, koja je postala jezgro fašističke agenture t. zv. nezavisne države Hrvatske.

Po svojoj brojčanoj snazi, utjecaju na narod i t. d. Pavelić nije imao dovoljno snaga da izvrši taj zadatak. Potrebna mu je bila pomoć i savez-nici. Potreban mu je bio kadar za organizaciju svoje agenture »nezavisne države Hrvatske« kao i pomoć za varanje hrvatskog naroda, kako je »neza-visna država Hrvatska« hrvatska država, kojom je ostvarena samostal-nost i nacionalna sloboda hrvatskog naroda, te kako su okupatori saveznici i prijatelji hrvatskog naroda i t. d. Tu pomoć daju spremno mnogi svećeni-

ci-ustaše kao i fašizmu skloni svećenici podstreknuti prisnom saradnjom nadbiskupa Stepinca i njegovih užih saradnika s ustašama i Pavelićem. Ti svećenici kao ustaški povjerenici, organizatori i propagatori su onaj brojni kadar koji je s ostalim ustašama izvršio brojne zločine nad našim narodom. Tu pomoć daje spremno Maček svojim pozivom i nalogom pristašama HSS-a na rukovodećim mjestima, u upravnom aparatu, da »iskreno« surađuju s »novom vlasti«.

Na tom ispitu istinske ljubavi i odanosti prema svome narodu i njegovoj slobodi odvajaju se od naroda svi njemu strani i neprijateljski elementi kako u HSS-u na čelu s njegovim reakcionarnim vodstvom, tako i svagdje drugdje.

Mali broj svećenika već u prvim danima okupacije stavlja se dušom i tijelom na stranu svoga naroda, neki su mučeni i ubijani, neki bježe, spasavajući živote, na oslobođen teritorij i t. d. Tim putem idu danas i oni svećenici koji hoće da idu s narodom, zašto ih nadbiskup Stepinac proganja, opoziva, premješta i tjera u t. zv. duhovne zatvore i sl. Hrvatski narod nije se dao zavarati i zavesti na bratoubilački rat protiv bratskog srpskog naroda, već prvih dana okupacije na zločine okupatora i ustaša daje odlučan otpor, kroz četiri godine s narodima Jugoslavije uporno se bori za svoju nacionalnu slobodu, za novu narodnu vlast, ostvarivši Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, tu bratsku zajednicu jugoslaven-skih naroda.

Najbolje se vidi kako je i koliko je u svojoj osnovi i po svojim funkcijama t. zv. nezavisna država Hrvatska agentura gestapoa, koliko je ona jedan zločinački aparat za ubijanje hrvatskog i srpskog naroda po tom što je njeno srce, osnovna njena poluga bila široko razgranata mreža ustaškog redarstva, t. zv. župskih redarstava, ustaške nadzorne službe (UNS), Ravnateljstva za javni red i sigurnost, župskih redarstvenih oblasti, Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, »sigurnostne službe poglavnikovog tjelesnog sdruga« (PTS), vojnog redarstva, njihovih izvršnih organa t. zv. obrambenih zdravstava, na čelu s odvratnim zločincima Didom Kvaternikom, Maksom Luburićem, optuženim Lisakom, Cerovskim, Kirinom i drugima. Ovaj je aparat punio koncentracione logore kao Jasenovac, Gradiška, Lepoglava, Jadovno, Sisak, »Danica« kraj Koprivnice, Zemun, Lobar-Grad, logore u Bosni i Hercegovini, te s raznim t. zv. prijekim sudovima i ratnim sudovima na čelu sa zločincem Vidnjevićem i njemu sličnim, kroz četiri godine izvodio masovno na klaonicu i mučenja srpski i hrvatski narod u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini. Ovaj aparat istrebljuje masovno ne samo Srbe nego i Hrvate. Smišljeno Pavelić s ovim zločincima istrebljuje hrvatsku narodnu inteligenciju na čelu sa Cesarcem, Adžijom, Pricom, Keršovanijem, prof. Šonjarom, dr. Brankom Ivakićem, prof. Bogdanom Ogrizovićem, i t. d. Masovno ubija hrvatske radnike i seljake, pali hrvatske kuće i sela, kao Jakovlje, Potok, Ruda, Voštani, Grab, Podi, gdje je poklano 1.700 do 1.800 ljudi, žena i djece. U zadnjem momentu prilikom bježanja haraju, pale i ubijaju, a tokom 1943. i 1944. g. t. zv. odmazdama ubijaju na stotine Hrvata, radnika, seljaka i inteligencije.

Po vojničkom porazu fašizma međunarodna reakcija svim sredstvima nastoji spasiti ratne zločince, koji su joj dragocjeni kadar za borbu protiv organizacije mira slobodoljubivih naroda i obnove života, za izazivanje novih ratova i provokacija. Stvaraju se novi centri provokacija protiv svjetskog mira. Pod krinkom novih imena lažne demokracije, obrane slobode uopće i slobode vjeroispovijesti napose i t. d. širi se najordinarnija fašistička gebelsovska propaganda. U mržnji protiv velikih uspjeha naroda Jugoslavije u obnovi zemlje, potpunog političkog i moralnog poraza narodnih izdajnika, naši neprijatelji nastoje iz inozemstva ubaciti pobjegle ustaške ratne zločince da teroriziranjem i ubijanjem naroda i njegovih prvaka, pljačkanjem narodne imovine, sabotazom u privredi i t. d. spriječe obnovu zemlje, te da lažima o prevratu pomognu pokušaj oružane intervencije izvana. Zato je trebalo skupiti poražene ustaške ostatke, aktivizirati ih i sakrivati, povezivati s inozemstvom, pomoći organizirati njihovo ubacivanje izvana, organizirati i pomoći njihovo bježanje iz kaznenih zavoda, dati im novo ime, i neku ideologiju, prikupljati im financijsku i drugu pomoć, te vršiti potrebnu propagandu, da bi se privukli još oni krajnje nesvijesni i skloni svakoj narodu neprijateljskoj raboti. Trebalo je stvoriti centar organizacije u zemlji. Taj zadatak primaju na sebe ustaše-svećenici uz pomoć i podstrek nekih drugih narodu neprijateljskih svećenika, koje pomaže i podstrekava svojim stavom i radom nadbiskup Stepinac sa svojim užim saradnicima. Naime, nadbiskup je Stepinac svojim govorima i držanjem na raznim mjestima među svećenicima stalno upućivao na »skore promjene«, na intervenciju izvana i t. d. Kako je to utjecalo i podstrekavalo pojedine svećenike i druge na zločinački rad, neka služi kao primjer iskaz Martinčić Modesta, provincijala franjevačke provincije u Zagrebu, dat u zapisnik 1. III. 1946. g., koji glasi:

»Želim naglasiti da je naprijed navedeno (misli na izjave i držanje Stepinca — primjedba tužioca) jedan od glavnih uzroka što pojedini svećenici organiziraju, nagovaraju i direktno učestvuju u oružanim akcijama banditskih grupa koje nazivaju špiljarima, križarima i t. d. Moje je duboko uvjerenje da mnogi svećenik ne bi niti pomislio na ovakovu političku, pa čak i oružanu aktivnost, da episkopat na čelu sa Stepincem ne zauzima takav stav. Siguran sam, kada bi nadbiskup dr. Stepinac jednim apelom katoličkom svećenstvu osudio ovakav rad, koji ide na štetu crkve, vjernika i cjelokupnog naroda i pozvao svećenstvo na poštivanje zakona i nastojanje sporazumijevanja s današnjim režimom, da bi se uštedilo u velikoj mjeri besmisleno daljno prolijevanje krvi. Već i sama promjena stava nadbiskupa dr. Stepinca i episkopata, pa makar i bez apela, mnogo bi pridonijela držanju svećenstva, a time smirivanju i srediivanju prilika u našoj zemlji.«

Na ostvarenju tog zločinačkog plana značajno je i t. zv. »pastirsko pismo« biskupskih konferencija pod rukovodstvom Stepinca od septembra 1945. g., koje uz ime »križar«, posvetu križarske terorističke zastave po optuženom Šimečkom i Šaliću, sakrivanje opljačkanog zlata, ustaške arhive i t. d., određuje odnos optuženih ustaša-svećenika i njihovih pomagača, te nadbiskupa Stepinca prema ovoj organizaciji zločina protiv slobode, demokratskih tekovina i ustanova naših naroda.

U vezi s tim podnosim ovu optužnicu protiv navedenih optuženika, što su počinili slijedeća krivična djela:

I. Opt. Lisak Erih

I. Od okupacije zemlje pa sve do oslobođenja bio je opt. Lisak organizator i rukovodilac terorističkog policijskog aparata i oružanih bandi kvislinške »NDH«, te kao takav organizirao i naređivao bezbrojna masovna i pojedinačna hapšenja, mučenja, odvođenja u logore, ubijanja građana naše zemlje, palež sela i gradova i pljačku narodne i privatne imovine.

Ustaška teroristička organizacija na čelu sa zločincem Pavelićem, služeći interesima fašističke Italije i hitlerovske Njemačke, po okupaciji zemlje zavodi u njoj nečuveni teror, kako bi raspirivala nacionalnu i vjersku mržnju među narodima Jugoslavije, izazvala bratoubilački rat i time slabila jedinstveni otpor naših naroda protiv okupatora i njihovih domaćih slugu, te omogućila i olakšala okupaciju.

Kao glavno sredstvo za ugušivanje narodnog otpora i za provedbu najtežeg terora poslužio je okupatoru policijski teroristički aparat i naoružane ustaške bande, te zatvori i koncentracioni logori. U zloglasnim ustaškim zatvorima primjenjivane su najstrašnije metode mučenja nad bezbrojnim građanima naše zemlje, a većina onih koji su to mučenje preživjeli, predavani su prijekim sudovima ili odvedeni u koncentracione logore, gdje ih je i u jednom i u drugom slučaju, prije ili kasnije, redovno čekala smrt od zločinačke ustaške ruke.

Sistem odmazdi predstavljao je isproban fašistički način masovnog istrebljavanja naših građana. Po tom sistemu se je bez ikakvih dokaza i bez prethodnog ispitivanja krivice na javnim mjestima, na očigled naroda vješalo i na drugi način ubijalo na desetke i stotine nedužnih žrtava odjednom. Razularene i pobješnije horde, okupatorovim oružjem naoružanih ustaša, predvođene ustaškim oficirima-emigrantima, ubijale su na zvjerske načine nedužno pučanstvo. Njih je na njihovim pohodima, t. zv. akcijama čišćenja, pratio oganj i dim popaljenih i opljačkanih sela i gradova.

Za taj posao trebalo je okorjelih zločinaca, koji su se i našli u prvom redu među ustašama emigrantima, a kasnije i među raznim drugim zločincima u zemlji. Nije manjkao ni izvjestan broj katoličkih svećenika koji su podstrekavali ustaške zločince na vršenje sve novih i težih zločina, a djelomično i sami u njima učestvovali. Optuženi Lisak, koji je kao ustaša emigrant od 1933. g. u Italiji živio plaćen od Mussolinija, kroz sve vrijeme okupacije u raznim funkcijama organizira i rukovodi zločinačkim ustaškim terorističkim aparatom, pa je tako:

1. Od svibnja do kolovoza 1941. g., kao povjerenik za javni red i sigurnost Ministarstva unutarnjih poslova NDH organizirao prve policije u kotaru Karlovac i drugdje, koje su odmah otpočele progonom građana, a napose Srba i Židova.

2. U periodu od kolovoza 1941. g. do kolovoza 1942. g. kao »krilni pobočnik« zločinea Pavelića, bio je njegov najuži i najintimniji pomagač i jedan od organizatora progona tisuća naših građana: Hrvata, Srba i Židova, seljaka, radnika i narodne inteligencije.

3. Kao glavar nadzornog odjela ustaške vojnice, odnosno kao drugi zamjenik vrhovnog nadzornika oružanih snaga NDH u vremenu od kolovoza 1942. g. do listopada 1943. g. organizirao je ustašku vojniciu i vršio nad njome nadzor, te time bio organizator i naredbodavac svih onih masovnih ubistava, odvođenja u logore, te paleža i pljačke, koje je izvršila ustaška vojnica.

4. U vremenu od listopada 1943. g. do rujna 1944. godine kao veliki župan velike župe Prigorje i kao naredbodavac Župskog redarstva iste župe rukovodio je svim hapšenjima, koje je to redarstvo provodilo, stavljao brojne prijedloge za upućivanje u koncentracione logore i strijeljanje građana, te upravljao cjelokupnom obavještajnom službom na području te župe.

Tako je primjerice optuženi Lisak dana 23. I. 1944. g. u zajednici sa zapovjednikom područja, ustaškim bojnikom Ivanovićem, naredio da se za odmazdu vješa 60 civilnih lica u selu Gornja Stubica.

5. U vremenu od rujna 1944. g. pa do oslobođenja zemlje kao glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost »NDH«, a od studenog 1944. g. do oslobođenja kao državni tajnik ministarstva unutarnjih poslova »NDH« rukovodio je optuženi Lisak cjelokupnom obavještajnom službom »NDH«, organizirao i naređivao pojedinačna i masovna hapšenja, odvođenja u logore i ubijanje naših građana, te je vršio nadzor i upravu nad svim koncentracionim logorima u »NDH«, u kojima je ogroman broj Hrvata, Srba, i Židova i ostalih građana naše zemlje bio na zvjerski način mučen i ubijan.

Tako je primjerice optuženi Lisak, među ostalima, odgovoran i za ove zločine:

a) 20. prosinca 1944. g. uputio je svim župskim redarstvenim oblastima i drugim političkim nadležstvima »NDH« okružnicu br. 58609-B/I-1944., kojom naređuje svim policijskim organima pod njegovom upravom da se striktno pridržavaju ranije izdatih uputstava u pogledu izvršavanja odmazdi nad građanima i suradnje s vojnim i drugim naoružanim formacijama po pitanju vršenja odmazdi nad civilnim pučanstvom. Na temelju tih uputstava izvršena su kroz navedeno vrijeme mnogobrojna ubistva za odmazdu na čitavom teritoriju t. zv. NDH.

b) U vremenu od 7. VIII. 1944. g. do oslobođenja izdao je optuženi Lisak naređenje da se za odmazdu vješa ili strijelja 413 građana i to: 7. VIII. 1944. g. između sela Prečec i Osterne obješeno je 10 građana, 26. VIII. 1944. g. obješeno je u mjestu Jablanac kod Zaprešića 36 građana, 23. IX. 1944. g. naredbom broj 28942 B/I-2-1944. naređeno je izvršenje odmazde nad 4 građana u Novoj Gradiški, 30. IX. 1944. g. između stanice Pušća Bistra i Luka uz željezničku prugu obješeno je 10 građana, 4. X. 1944. g. u Sv. Ivan Zelini obješeno je 29 građana, 5. I. 1944. g. kod Zaprešića obješeno je 10 građana, 6. X. 1944. g. u Maksimiru u Zagrebu obješeno je 5 građana, istoga dana, t. j. 6. X. 1944. g. obješeno je u Čučerju 20 građana, 9. I. 1944. g. obješeno je kod Velike Gorice 13 građana, 28. X. 1944. g. obješeno je u Čulincu 20 građana, istoga dana, t. j. 28. X. 1944. g. obješeno je u Sv. Nedjelji kod Samobora 18 građana, 24. XI. 1944. g. obješeno je 20 građana, 1. XII. 1944. g. obješeno je u selu Brezovici na nadbiskupskom imanju 10 građana, 20. XII. 1944. g. obješeno je u Odri 13 građana, 28. XII. 1944. g. obješeno je u Krušljevom selu 50 građana, 4. I.

1945. g. obješeno je u Žitnjaku 25 građana, 25. I. 1945. g. obješeno je kod Konjščine 40 građana, 3. II. 1945. g. obješeno je u Žitnjaku kraj Zagreba 10 građana, 10. II. 1945. g. obješeno u selu Remetincu kraj Zagreba 30 građana, 13. II. 1945. g. obješeno je u Vrapču kraj Zagreba 20 građana, 22. II. 1945. g. obješeno je u Vrapču kraj Zagreba ponovno 20 građana. Žrtve ovih strahovitih zločina su Jurman Vid, Drenski Pavao, Gorički Ljudevit, Birač Vladimir, Zagorec Đuro, Protković Tomo, Tomac August, Vuković Mijo, Žegarec dr. Milan, Prusec Mijo, Mikuš Boris i još 402 naša građana.

c) U razdoblju od kolovoza 1944. g. do siječnja 1945. g. naredio je svojim podređenim službenicima da upute u koncentracione logore Horvat Stjepana, koji je u logor upućen 19. I. 1945. g., Šunje Aliju, koji je upućen u logor 8. XII. 1944. g., Jakopović Mirka, koji je upućen u logor 19. V. 1944. g., Šafram Ermina, koji je upućen u logor 19. I. 1945. g., te Marević Rudolfa, koji je neutvrđenog dana 1945. g. upućen u logor Lepoglava, a nijedan se do danas nije vratio. Svog podređenog Paver Stjepana ovlastio je da uputi u logor Švaco Josipa, koji je u logor otpremljen 31. X. 1944. g., a 5. IV. 1945. g. izdao je spomenuti Paver Stjepan po odobrenju optuženog rješenje da se upute u logor Vanjek Franjo i Zadravec Stanko, koje je naređenje i izvršeno.

U istom tom razdoblju su u logorima Jasenovac, Gradiška, Lepoglava i drugima, kojima je opt. Lisak kao glavni ravnatelj za javni red i sigurnost, odnosno državni tajnik u ministarstvu unutarnjih poslova NDH, rukovodio i upravljao, pobijeno je po njegovu nalogu i ovlaštenju bezbroj nevinih žrtava. Evo samo nekoliko primjera:

Neustanovljenog dana i mjeseca 1944. g. pobijeno je 700—800 Srba kod Mlake i Jablanca, obješen dr. Mile Bošković i drugovi, obješen Branko Vojnović i drugovi, ubijen liječnik logorske bolnice logora Jasenovac dr. Klein i veći broj logoraša, koji su se kao bolesnici nalazili u toj bolnici; u razdoblju od listopada 1944. do siječnja 1945. g. ubijen je veliki broj zatočenika logora Jasenovac, na način što su potpuno goli dovođeni na Savu i tamo ubijani bilo nožem, bilo udarcem čekića ili malja po glavi, u listopadu 1944. g. ubijeno je 25 zatočenika logora Jasenovac, zaposlenih u kožari toga logora, 30. i 31. III. 1945. g. Zrinušić Ante s nekoliko ustaša pobio je 30 zatočenika logora Jasenovac, neustanovljenog dana u travnju 1945. g., t. j. prije povlačenja ustaša, ubijeni su gotovo svi zatočenici logora Lepoglava, a nekako u isto vrijeme zločinac Luburić pobio je gotovo sve preostale zatočenike logora u Jasenovcu.

II. U vremenu od početka svibnja do polovice kolovoza 1945. g., nakon bijega iz zemlje, radio je opt. Lisak u Austriji sa zločincem Pavelićem, Moškovom i drugima na organiziranju terorističke djelatnosti uperene protiv lične sigurnosti i imovine građana naše zemlje, te je u tu svrhu po prethodno utanačenom sporazumu s Pavelićem i ostalim ustaškim vođama pristupio provođenju u život njihovog zločinačkog plana, pa je tako:

1. U toku mjeseca kolovoza 1945. g. u logoru Sant Petrant (Franzbach) kao i u drugim logorima u Austriji u kojima su se nalazili ustaše, koji su pobjegli iz naše zemlje nakon poraza njemačkog

okupatora i oslobođenja naše zemlje, zajedno s ustaškim dopukovnikom Kovačićem i višim savjetnikom Ivankovićem organizirao oružane ustaške terorističke grupice s namjerom da iste prebaci na teritorij FNRJ, gdje bi pod nazivom »križari« ometali obnovu zemlje i nastavili vršiti ubistva, pljačku i ostala nasilja.

2. Neutvrđenog dana i mjeseca 1945. g. po naređenju zločinca Pavelića ugovorio je s ustaškim pukovnikom i domobranskim generalom Moškovom, bivšim komandantom PTS, da će se svaki zasebno prebaciti u FNRJ u cilju preuzimanja rukovodstva nad terorističkim ustaškim grupicama pod imenom »križara« i stvaranja jedinstvene terorističke organizacije i pojačane terorističke djelatnosti u zemlji, ugovorivši istovremeno da će se po dolasku u zemlji međusobno povezati preko nadbiskupskog dvora u Zagrebu.

3. Oko 15. IX. 1945. g. prema utvrđenom dogovoru s Moškovom, snabdjeven lažnim ispravama, prebacio se ilegalnim putem preko granice FNRJ, te 17. IX. 1945. g. došao u Zagreb kao centar svog namjeravanog zločinačkog djelovanja. Po dolasku u Zagreb dana 19. IX. 1945. g. posredstvom Pavelićeve rođakinje Porges Anči i Mačekovih povjerljivih ljudi Ostojčić Marijana i Franolić dr. Vladimira, sastao se s nadbiskupom Stepincem kao predstavnikom protunarodne klike višeg klera, i njegovim tajnikom opt. Šalić Ivanom, koje je u svrhu stvaranja jedinstvenog centra za rukovodstvo terorističkim akcijama, ojačanja terorističke djelatnosti i čvrstog povezivanja te djelatnosti s inozemstvom upoznao s namjerama ustaških zločinaca izvan zemlje.

Tom prilikom se prema ranijem dogovoru s Moškovom interesirao o mogućnosti uspostavljanja veze s Moškovom, koji se također već nalazio u zemlji. Isti dan u večer sastao se posredovanjem II. optuženog Šalića s Giuseppe Massucciem, tajnikom papinskog legata pri episkopatu Hrvatske Marcione-a, i u dugom razgovoru s Massucci-em i opt. Šalićem primao od njih podatke o situaciji u zemlji, kako bi se njima mogao koristiti u provođenju namjeravanih zločina.

II. Opt. Šalić Ivan

Kao jedan od onih protunarodnih svećenika koji su povezavši se u toku okupacije s okupatorima i ustaškim agentima izdali svoj narod — stupio je opt. Šalić već u prvim danima okupacije u najuži kontakt i saradnju s istaknutim funkcionerima ustaško-terorističkog aparata kao što su primjerice: viši savjetnik predsjedništva ustaške vlade Ivanković Alojz, šef političkog odsjeka glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost Štitić Marijan i mnogi drugi. Okolnost da su upravo ta lica zločinci koji su svakodnevno naređivali i izvršavali masovna ubistva nad hrvatskim i srpskim narodom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini — ne predstavlja smetnju za optuženog Šalića da s njima saraduje i da im pruža svu moguću podršku u njihovu zločinačkom radu i djelovanju za čitavo vrijeme okupacije.

Dosljedno svom djelovanju u toku okupacije optuženi Šalić niti nakon oslobođenja ne napušta svoje protunarodno djelovanje. Na njegov stav i držanje nimalo ne utječe činjenica da oslobođeni narod nevidenim radnim heroizmom ulaže sve svoje snage u izgradnju i obnovi ratom opustošene i razorene zemlje.

Pripadajući najužem krugu saradnika nadbiskupa Stepinca, dakle upravo onoj grupi svećenika koji su još u toku okupacije svojim stavom i djelovanjem doveli do potpunog ujedinjavanja nadbiskupa Stepinca i jednog dijela njegovih saradnika s najkrvavijim ustaškim zločincima, optuženi se Šalić, koristeći svoj položaj tajnika zagrebačkog nadbiskupa, odmah po oslobođenju sav zalaže u pravcu organiziranja, povezivanja i aktiviziranja razbijenih ustaških zločinaca i pojedinih grupica. Nadbiskupski dvor i preko optuženog Šalića, kao tajnika zagrebačkog nadbiskupa, postaje nakon oslobođenja stjecište i nada svih ustaških zločinaca, pa i onih najtežih. On uspostavlja i daje veze ustaškim zločincima emigrantima, koji su se radi vršenja zločina prebacili u zemlju, povezuje ih, daje im sklonište i t. d. On organizira prikupljanje raznog materijala za ustaške zločince, koji su se prozvali »križari« i preko svojih veza redovno im taj materijal dostavlja. U kapelici nadbiskupa Stepinca on blagosilja zastavu namijenjenu upravo tim ustaško-križarskim grupicama, a na zastavi je ispisana parola »Slava Kristu — smrt komunistu« i »U tom znaku ćeš pobijediti«, a sve to u cilju da pokuša pomoću tih bijednih ustaških ostataka omesti brzu izgradnju i obnovu naše zemlje i učvršćenje naše narodne vlasti. Optuženi je tako:

1. a) dana 19. IX. 1945. g., dobivši naređenje od nadbiskupa Stepinca preko biskupa Lacha, dočekaao na vratima nadbiskupskog dvora ratnog zločinca i glavnog ravnatelja za javni red i sigurnost u t. zv. NDH Lisak Eriha, koji se po nalogu zločinca Pavelića prebacio ilegalno iz inozemstva u našu zemlju sa zadatkom da provede organizaciju ustaško-križarskih terorističkih banda u svrhu vršenja terorističkih akcija, ovoga odmah sporednim prolazom odveo u prostorije nadbiskupskog dvora, izvijestio nadbiskupa Stepinca da je stigao Lisak, nakon čega je nadbiskup Stepinac napustio biskupsku konferenciju i odmah optuženog Lisaka primio.

b) Dana 21. IX. 1945. g. sastao se ponovno s ustaškim pukovnikom Lisakom u nadbiskupskom dvoru, poručivši mu dan ranije po Porges Anči da ga u to vrijeme očekuje, te je tom prilikom u razgovoru, koji je trajao 3 i pol sata, — nakon što ga je optuženi Lisak detaljno upoznao sa svrhom zbog koje se je iz inozemstva prebacio u našu zemlju, — optuženi Šalić, da omogućući I. opt. Lisaku njegovu zločinačku djelatnost, dao ovome potrebne informacije o prilikama u našoj zemlji, kao i razne podatke, kao primjerice: da se ustaški pukovnik Moškov također uspješno prebacio iz Austrije u našu zemlju, da se sada nalazi u okolici Vinice, da je poslao pismo nadbiskupu Stepincu, da V. optuženi Gulin dr. Pavle ima vezu s ustaškim pukovnikom Moškovom, te je u svrhu povezivanja optuženog Lisaka s Moškovom dao Lisaku adresu V. opt. Gulina.

c) Omogućio je još iste večeri optuženom Lisaku razgovor s Giuseppe Massucci-em, tajnikom papinskog legata pri episkopatu Hrvatske Marcone-a, i u tome razgovoru, koji se je kretao isključivo u okviru zadataka zbog kojih se je I. optuženi Lisak prebacio u zemlju i sam učestvovao.

d) Te iste noći pružio je sklonište optuženom Lisaku davši mu jednu od soba u nadbiskupskom dvoru, u kojoj je Lisak te noći prespavao i tu ostao sve do 12 sati u podne slijedećeg dana.

e) Sve do hapšenja optuženog Lisaka t. j. 2. X. 1945. g. bio je s njim u stalnoj vezi preko Porges Anči, koja je u stvari Lisaka dolazila optuženom Šaliću kroz to vrijeme oko 4 do 5 puta.

2. a) Dana 17. IX. 1945. g. primio je preko V. optuženog Gulin dr. Pavla pismo ustaškog pukovnika Moškova upućeno nadbiskupu Stepincu, koji se iz Austrije ilegalno prebacio u našu zemlju s istom svrhom kao optuženi Lisak, i to pismo predao nadbiskupu Stepincu, zatim ga sam pročitao i preko V. optuženog Gulina obavijestio Moškova o stanju i djelatnosti ustaško-križarskih grupica, o ustaškim zločincima Bobanu, Luburiću i Sudaru, o biskupskoj konferenciji koja je upravo u to vrijeme zasjedala, a po ostalim pitanjima, koje je Moškov postavio, uputio V. optuženog Gulina na IV. optuženog Marića don Đuru.

b) Dana 3. X. 1945. g. primio je ponovo V. optuženog Gulina, koji mu je predao drugo pismo ustaškog pukovnika Moškova upućeno nadbiskupu Stepincu, a u kojemu je navedeno slijedeće: »Preuzvišeni, Vi se smatrate u inozemstvu kao i u domovini jedinim predstavnikom hrvatskog naroda. Kao što ste dosada, tako i unaprijed branite prava i vjeru hrvatskog naroda. Nadam se da će i ostalo svećenstvo ostati čvrsto uz narod, kao i dosada.«

Primivši ovo pismo optuženi Šalić predao ga je nadbiskupu Stepincu.

Tom prilikom, nakon što ga je V. optuženi Gulin izvijestio o mišljenju Moškova da je biskupska konferencija »najveći događaj u životu hrvatskog naroda poslije sloma NDH«, optuženi Šalić obavijestio je V. optuženog Gulina, a s ciljem da ovaj izvijesti Moškova o toku i zaključcima biskupske konferencije, i upoznao ga je sa sadržajem »pastirskog pisma«.

3. Dana 8. XI. 1945. primio je ustaškog emigranta nepoznatog imena, koji se iz Austrije prebacio u našu zemlju i donio nadbiskupu Stepincu zavjet ustaških intelektualaca-emigranata iz Salzburga, da će se boriti za »oslobođenje« hrvatskog naroda, i o tome odmah obavijestio nadbiskupa Stepinca, koji je spomenutog ustaškog emigranta primio.

4. Dana 8. XI. 1945. g. primio je Juroš Anu, ženu ustaškog satnika u bjekstvu, koja je donijela pismo ustaškog bojnika Medvedovića Mate, koji se s jednom ustaško-križarskom grupicom krije na teritoriju trokuta Arzano—Posušje—Imotski pred narodnim vlastima. Pismo je bilo upućeno nadbiskupu Stepincu, a u njemu ustaški bojnik Medvedović traži pomoć u raznom materijalu. Optuženi Šalić je spomenutu Juroš Anu u svrhu nabavke tog materijala povezo sa VI. optuženim Crnkovićem i od ovoga zatražio da taj materijal nabavi.

5. Dana 21. X. 1945. o. omogućio je, a i sam učestvovao kod blagosiljanja zastave u kapelici nadbiskupa Stepinca, a koja je zastava bila namijenjena ustaško-križarskoj grupici pod vodstvom Mesarov Martina u Bilo Gori, po čijem je naređenju i odobrenju ta zastava i izrađena, a izradile su je časne sestre milosrdnice iz Gundulićeve ul. 12. Cilj blagosiljanja i slanje zastave nesumnjivo je okupljanje i fanatiziranje ustaško-križarskih terorističkih grupica.

6. Neutvrdenog dana krajem rujna 1945. g. djelujući u pravcu organiziranja i povezivanja ustaško-križarskih terorističkih grupica uputio je pismo V. optuženom Gulinu u kojem zahtijeva da Gulin poveže optuženog Crnkovića i nekog učitelja s ustaškim pukovnikom Moškovom i to bilo na Bilo Gori — bilo na Papuku.

7. Neutvrdenog dana u listopadu 1945. g. u svrhu prebacivanja u oružane ustaško-križarske grupice dao je vezu ustaškom poručniku Pajić Safetu, koji je bio po narodnom sudu osuđen na 10 godina lišenja slobode s prisilnim radom i sa izdržavanja kazne pobjegao prebacivši se u inozemstvo, a zatim se ponovo povratio u zemlju sa zadatkom vršenja zločina. Sve ovo bilo je optuženom Šaliću poznato.

Istom prilikom stavio je na raspoloženje spomenutom ustaškom poručniku Pajić Safetu svoj pisaći stroj u svrhu da si ovaj ispuni nekoliko lažnih objava, što je Pajić odmah i učinio, te napisao nekoliko objava, žigosao ih krivotvorenim žigom Komande grada Sarajeva, radeći sve to u prisutnosti optuženog Šalića.

8. Organizirao je prikupljanje raznog materijala, a naročito lijekova za ustaško-križarske grupice, te prikupljao podatke o ustaškim oficirima i drugim zločincima suđenim po narodnim sudovima, te naročito:

a) nagovorio je Zubović Zorku, ženu liječnika Zubovića, da prikuplja lijekove, instrumente i razni drugi materijal, te sav taj materijal, koji bi mu spomenuta Zubović Zorka donosila, slao ustaško-križarskim grupicama preko svojih veza: VI. optuženog Crnkovića i već unaprijed spomenutog učitelja.

b) zatražio je od spomenute Zubović Zorke da mu pribavlja podatke za lica koja su bila osuđena po narodnim sudovima ili su se nalazila u zarobljeničkim logorima, kao i druge podatke o takvim licima, jer »da će mu to korisno poslužiti«. Od Zubović Zorke primio je 4—5 popisa takovih lica, koje je popise ona pribavila uglavnom od namještenice upravnog odjela Gradskog NO-a u Zagrebu, Fiember Jelisave. Prikupljanje ovih podataka vršeno je nesumnjivo u cilju provedbe kampanje oko harangiranja protiv narodne vlasti i pravosuđa.

III. Opt. Šimečki Josip

Optuženi Šimečki je dosljedno svom ustaškom uvjerenju i djelovanju u toku okupacije kao jedan od najužih saradnika nadbiskupa Stepinca i optuženog Šalića, odmah po oslobođenju, zloupotrebljujući svoj svećenički položaj, razvio punu djelatnost u pravcu jačanja, organiziranja i aktiviziranja terorističkih križarskih grupica. On uspostavlja veze raznim ustaškim emigrantima u svrhu njihova prebacivanja u križare, posvećuje zastavu, prikuplja i šalje oružje tim grupicama, organizira i prikuplja materijal za njih, te im ga preko svojih veza redovno dostavlja. Vršiti propagandu i raspačava letke. Sve su to bijedni i beznadni pokušaji učinjeni u svrhu postignuća cilja, da se ometu i umanje oni veliki uspjesi koje su radne mase naših naroda, dajući sve od sebe, postigle u izgradnji razorene zemlje. U tom protunarodnom djelovanju optuženi je:

1. Dana 21. X. 1945. g. u kapelici nadbiskupa Stepinca, a u prisutnosti II. optuženog Šalić Ivana, VI. optuženog Crnković Josipa i navedenog učitelja

blagoslovio zastavu za koju je znao da je namijenjena ustaško-križarskoj terorističkoj grupici na Bilo Gori.

2. Početkom listopada 1945. g. točno neutvrđenog dana povezao je optuženi Šimečki ustaškog oficira Švalernà, u svrhu prebacivanja u »križare«, sa VI. optuženim Crnkovićem. Tog ustaškog oficira preporučio mu je svećenik Dubanić Karlo, duhovnik bolnice u Vrapču, kao svog prijatelja zamolivši ga da toga ustaškog zločinca preko svojih veza prebaci u križare.

3. Nekako u isto vrijeme dao je optuženi vezu isusevcu Bortaz Franji uputivši ga na VI. opt. Crnkovića u svrhu prebacivanja u križare četvorice bivših legionara, koji su se prebacili iz inozemstva ilegalno u našu zemlju.

4. Točno neutvrđenog dana kolovoza 1945. g. predao je VI. opt. Crnkoviću i navedenom učitelju svoj pištolj marke »Vis« da ga ovi predaju križarima.

5. Uputio je spomenutog učitelja s pismom župniku Mikoču u Donje Moste, da isti dade podatke gdje se nalazi sakriveno oružje, u svrhu da se to oružje također prebaci križarima.

6. Organizirao je prikupljanje raznog materijala, kao lijekove, odjeću i t. d. i to konkretno preko Fumić Tomislava, neke djevojke Marice iz Vrhovca, profesorice Batori Zdenke i drugih, a i sam davao materijal, te sve što bi sakupio, slao preko svojih veza VI. opt. Crnkovića i navedenog učitelja ustaško-križarskim grupicama.

7. Primaio je, umnožavao i raspačavao letke uperene protiv narodne vlasti i državnog uređenja, te je primjerice tako u nekoliko navrata primaio letke od Kužnar Viktora, od spomenute djevojke Marice, zatim prepisivao letke kao primjerice letak »Slava Kristu — smrt komunistu« i te letke raspačavao među svojim znancima i prijateljima. Među ostalim davao je letke Fumić Tomislavu, Cerovac Tomislavu, nekim opaticama i drugima.

IV. Opt. Marić don Đuro

I. kao pročelnik ustaške mladeži u Đakovu u vremenu od svibnja 1943. g. do veljače 1944. održao je niz predavanja, od kojih neka i preko »razglasne postaje«, kroz koja je odgajao omladinu u ustaškom duhu, trujući je ustaškim lažima, koristeći kod toga obilato svoj svećenički poziv i na taj način pridonio da su mnogi od tih omladinaca i omladinki pošli putem ustaštva, zaglibili u zločine i tako se teško ogriješili o interese svog vlastitog naroda. On u isto vrijeme kao član ustaškog logora u Đakovu usko suraduje s ustašama na političkom polju.

U težnji da još više pridonese uspjehu ustaštva, stupa 6. XII. 1944. u »poglavnikov tjelesni sdrug« i to kao dušobrižnik u bolnici »poglavnikovih tjelesnih sdrugova« (PTS), gdje za svoje zasluge dobiva čin ustaškog satnika.

II. Opt. je i nakon oslobođenja, ostajući dosljedan svom ustaškom djelovanju u toku okupacije i svojoj mržnji prema svemu onome što je narodno, nastavio svojim zločinačkim radom, sklonivši se iz straha pred odgovornošću i pravednom kaznom za svoja djela u toku okupacije u nadbiskupski dvor u Zagrebu, počinivši slijedeće:

1. Dana 18. XII. 1945. omogućio je sastanak između VI. opt. Gulin dr. Pavla i tajnika nadbiskupa Stepinca II. opt. Šalić Ivana i to na način, da se, nakon što je po ustaškoj špijunki Sopijanec Leli, koja se nalazi u bjekstvu, bio upoznat da V. opt. Gulin treba hitno zbog važnih stvari da se sastane s tajnikom nadbiskupa Stepinca II. opt. Šalićem, prema sporazumu sastao s V. opt. Gulinom pred nadbiskupskim tajništvom, pa ga zatim doveo i upoznao sa II. opt. Šalićem.

2. Istoga dana, odmah po dovršenom razgovoru između II. opt. Šalića i V. opt. Gulina, te nakon što je od ovih pozvan i detaljno upoznat sa zadatkom V. opt. Gulina, pristao:

a) da nabavi za ustaškog pukovnika Moškova i njegovu grupu 5 komada krivotvorenih objava, kako bi se Moškov i ostali ustaše iz njegove grupe mogli u svrhu izvršenja namjeravanih zločina što sigurnije kretati po terenu, a što je i učinio, i slijedećeg dana, t. j. 19. IX. 1945. predao V. opt. Gulinu zatraženih 5 komada krivotvorenih objava.

b) u svrhu prebacivanja i prethodnog povezivanja ustaškog pukovnika Moškova i ostalih ustaša, koji su se s njime prebacili iz inozemstva, s oružanim ustaško-križarskim grupicama na Kalniku i Papuku, povezao je V. opt. Gulina sa svojom saradnicom Gerašić Višnjom, koju je u tu svrhu poslao u Varaždin na sastanak s Gulinom.

3. Dana 20. X. 1945. pribavio je preko navedene Gerašić Višnje 3 komada neispunjenih objava za trojicu ustaša-emigranata, koji su se po specijalnom zadatku dobivenom od domobranskog generala Peričića ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju, i te objave predao V. opt. Gulinu istoga dana u 5 sati po podne pred Katedralom.

4. Dana 28. XI. 1945. pokušao se prebaciti ilegalno preko granice u inozemstvo u namjeri da se tamo poveže s terorističkim grupama ustaških bandita, koji su pred narodnim sudom pobjegli iz zemlje.

V. Opt. Gulin dr. Pavao

I. Odmah nakon okupacije, u vrijeme kad je talijanski okupator vršio strahovite zločine nad slovenskim narodom, u vrijeme kada se čitav slovenski narod — radnici, seljaci i ogromna većina slovenske inteligencije — okupio u Osvobodilnoj fronti vodeći beskompromisnu borbu s okupatorima i domaćim izdajicama, stupio je opt. Gulin u izdajničku organizaciju slovenske legije, te bio glavni organizator te organizacije za kotar Ribnik. Odmah nakon sastanka koji su održali u selu Rakitnici neutvrđenog dana i mjeseca god. 1941., na kojem sastanku je s ostalim učesnicima položio i zakletvu — organizira u svom kotaru prema donesenim zaključcima trojke, čiji je zadatak da vrše propagandu i skupljaju oružje. Za vođu trojke i to za gornji dio općine Ribnica postavlja Matu Edvarda, a za donji dio iste općine Mihelić Josipa iz Breše. Nezadovoljan radom Mate Edvarda smjenjuje ga i postavlja za vođu trojke Četarek Nandeta iz Nemške Vasi, koji je pružao garanciju da će se više založiti u radu i time više pridonijeti uspjehu stvaranja i organiziranja slovenske legije i njenu osnovnom i glavnom zadatku: pomaganju okupatora i uništenju Osvobodilne fronte. U tom svom izdajničkom radu odmah u početku pove-

zuje se s tamošnjim župnikom Demšar Viktorom, prisnim saradnikom okupatora i izdajnikom slovenskog naroda, i zajedno s njim kroz čitavo vrijeme svoga djelovanja provodi svoju protunarodnu rabotu. Našavši se u takvom radu zajedno s grupicom ostalih izdajnika nasuprot ogromnoj većini svoga naroda, a u strahu da ga ne stigne zaslužena kazna, bježi krajem 1942. iz Slovenije u Hrvatsku u nadi da će si na taj način zamesti trag i izbjeći odgovornosti.

II. Nakon oslobođenja naše zemlje, prožet mržnjom prema svemu što je narodno, nastavlja svoj izdajnički rad u pravcu organiziranja i povezivanja ustaških zločinaca i pojedinih terorističkih grupica.

On pribavlja lažne objave za ustaške zločince-emigrante, daje im sklonište, prebacuje ih u inozemstvo, povezuje ih s nadbiskupom Stepincem, šalje izvještaje u inozemstvo i t. d. Naročito je odgovoran za ova djela počinjena nakon oslobođenja:

1. a) Dana 17. IX. 1945. sastao se u šumi nedaleko mjesta Vinice kod »Starog Grada« s ratnim zločincem ustaškim pukovnikom Moškovom, komandantom PTS-a, zločincem ustaškim pukovnikom Šarićem i još trojicom ustaša, koji su se ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju sa zadatkom da se povežu s ustaško-križarskim grupicama i da ih organiziraju i ojačaju, te na tom sastanku informirao Moškova i ostale ustaše iz njegove grupe o prilikama u našoj zemlji, a posebno o prilikama u Narodnoj Republici Hrvatskoj, te im dao podatke o logorima ustaša i Nijemaca kao i o križarima.

b) Uzimajući aktivno sudjelovanje u ostvarivanju zadataka zbog kojih su se ustaški pukovnik Moškov i ostali ustaše iz njegove grupice prebacili u našu zemlju, preuzeo je na sebe zadaću da odnese jedno pismo Moškova nadbiskupu Stepincu u nadbiskupski dvor u Zagrebu i da tamo pribavi iscrpnije podatke o položaju, brojčanoj snazi i djelovanju križara, da tamo sazna gdje se nalaze ustaški zločinci Boban, Luburić, Šudar i drugi, koji su navodno ostali u zemlji, da tamo dobiju vezu preko koje bi se Moškov sa svojom grupicom povezo s ustaškim križarskim grupicama u unutrašnjosti, a naročito sa grupicama na Kalniku i Papuku, i da tamo pribavi 5 komada krivotvorenih objava za Moškova i ostale, kako bi se mogli slobodnije kretati po terenu. To je opt. Gulin i učinio i 18. IX. 1945. predao II. opt. Šaliću Ivanu navedeno pismo Moškova obavijestivši ga da se Moškov nalazi u zemlji i gdje se nalazi, te da su mu potrebni spomenuti podaci i 5 komada lažnih objava.

c) Dana 20. IX. 1945. ponovno se sastao s ustaškim pukovnikom Moškovom i ustašama iz njegove grupe i na tome sastanku prenio Moškovu sve informacije i sve podatke koje je dobio u nadbiskupskom dvoru od tajnika nadbiskupa Stepinca, II. opt. Šalića, i predao mu 5 komada lažnih objava koje mu je pribavio IV. opt. Marić.

d) Već slijedeći dan t. j. 21. IX. 1945. ponovno se sastao s Moškovom, koji je ponovno napisao pismo za nadbiskupa Stepinca i predao ga opt. Gulinu, koji je to drugo pismo predao II. opt. Šaliću 3. X. 1945.

e) Po četvrti put u roku od četiri dana sastao se s Moškovom i ostalim ustašama iz njegove grupe i to na dan 22. IX. 1945. na Dravi kod mjesta Ormoža i pomogao im kod njihova prebacivanja iz naše zemlje u Austriju.

f) Na sastanku 21. IX. 1945. primio je od Moškova zadatak da organizira uspostavljanje nekoliko punktova za prebacivanje i vezu između križarskih grupica u zemlji i ustaško-terorističkih banda u inozemstvu, zatim da obavijesti ustaše na Velebitu da oni treba da uspostave vezu s ustašama u Italiji i to preko mora, da pronade jednog čovjeka koji će služiti kao veza između njega i Moškova, ugovorivši kao znak raspoznavanja lozinku »Boris«, te u svrhu izvršenja tih zadataka u dva navrata poslao izvještaj Moškovu u Italiju i to prvi izvještaj preko svoje žene Slavice na dan 27. XI. 1945., a drugi izvještaj preko špijunke Sopižanec Lele neutvrđenog dana mjeseca listopada 1945. upoznavši je prethodno s ugovorenom lozinkom.

2. Omogućio je ilegalno prebacivanje u inozemstvo ustaškom satniku Crnko Josipu i to na način da mu je preko svojih veza pribavio neispunjenu objavu na kojoj je opt. Gulin ispunio lažno ime Černe Josip — Istra, a sa kojom se objavom navedeni ustaški satnik uspješno prebacio u inozemstvo.

3. U svom stanu dao je sklonište dvojici ustaša, koji su se ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju po nalogu domobranskog generala Perićića sa zadatkom da dođu u vezu s križarima u Zagorju. Za iste ustaše nabavio je u dva navrata ukupno 5 komada krivotvorenih objava, pribavivši ih preko IV. opt. Marića i preko Sopižanec Lele.

VI. Opt. Crnković Josip

1. Povezavši se s tajnikom nadbiskupa Stepinca opt. Šalićem, s opt. Šimečkim, sa sestrama milosrdnicama iz Zagreba, Gundulićeva ul. 12. konkretno sestrom Trojanom, s opaticama iz bolnice na Vinogradskoj cesti, konkretno s opaticom Semšom — služio je svima ovima za vezu s »križarima«, pa je tako:

a) u listopadu 1945., točno neutvrđenog dana, po zahtjevu III. opt. Šimečki Josipa omogućio prebacivanje ustaškog oficira Švalerna u križare na Papuku, na način da je spomenutom ustaši dao vezu preko koje se je ovaj prebacio.

b) Na zahtjev II. opt. Šalić Ivana stupio je u vezu s Juroš Anom i pristao da joj nabavi razni materijal za ustaškog bojnika Medvidovića, koji se je pred narodnim vlastima s jednom grupicom ustaša krio u Dalmaciji.

c) Dana 21. X. 1945., nakon što je izradio skicu zastave predviđene za križare i nakon što je skicu poslao vodi jedne križarske grupice na Bilo Gori Mesarov Martinu, koji ju je odobrio, dao je izraditi zastavu sestrama milosrdnicama iz Zagreba, Gundulićeva 12. Kad je zastava bila izrađena, a zatim blagoslovljena u kapelici nadbiskupa Stepinca, tu je zastavu osobno odnio i predao ustaškom bojniku Domoviću negdje u šumi kod Podravskeg Kloštra.

d) Koncem mjeseca listopada 1945. poslao je križarima točno neustanovljeni broj križića, posvećenih po posebnim obredima, s posebnim oprostima, koje je u tu svrhu dobio od svećenika Sankovića iz Zagreba.

e) Prebacivao je razni materijal koji je dobivao od II. opt. Šalića, III. opt. Šimečkog, opatica iz bolnice na Vinogradskoj cesti u Zagrebu i drugih, pa je tako primjerice: prebacio oko 4 paketa raznog materijala, koji je dobio u tu

svrhu od II. opt. Šalića, pištolj marke »Vis«, lijekove i novac što je dobio u tu svrhu od Šimečkog, paket lijekova koji je dobio od opatica iz bolnice u Vinogradskoj cesti, a koji mu je predala sestra Semira, te razni propagandni materijal.

2. a) Stojeći na čelu jedne terorističke zločinačke grupice, radi u njoj najaktivnije, te je tako na jednom od sastanaka te grupice, koji je 24. ili 25. IX. 1945. održan u franjevačkom samostanu u Zagrebu, zaključeno da se povodom održavanja Kongresa Srba u Hrvatskoj organizira školska mladež za demonstracije protiv narodne vlasti. Organizacija je povjerena franjevcima preko prisutnog IX. opt. Margetića. Ujedno je odlučeno da se pristupi planskom i organiziranom sastavljanju i raspacavanju križarskih letaka. Slijedeći dan dostavio je opt. Crnković opt. Margetiću izvjestan broj takovih letaka, da ih ovaj otpremi u Viroviticu.

b) U svrhu povezivanja i aktiviziranja križarsko-ustaških grupica otputovao je neutvrđenog dana god. 1945. u Novo Selo kraj Dervente i tamo se — posredstvom Marice Herceg, s kojom je uspostavio vezu još u Zagrebu — sastao s nekim ustašama koji su se krili ispred narodnih vlasti, te im tom prilikom dao direktive za rad i djelovanje.

Po sporazumu s ustaškim bojnikom Domovićem uspostavlja preko ovih ustaša, a u cilju zajedničke saradnje, vezu s grupicama razbijenih četničkih banda koje su se skrivale pred narodnim vlastima.

3. U svrhu što uspješnijeg kretanja i djelovanja na terenu krivotvorio je legitimaciju J. D. Ž., nabavivši si preko svojih veza iz kancelarije skladišta I. sekcije u Zagrebu neispunjenu iskaznicu, koju je kasnije sam ispunio pod brojem 328/45.

VII. Opt. Martinčić Modesto

Centar protunarodnog rada jednog dijela katoličkih svećenika, kako za vrijeme okupacije tako i po oslobođenju, bio je u Zagrebu uz nadbiskupski dvor i franjevački samostan na Kaptolu. Opt. Martinčić, kao provincijal franjevačke provincije sa sjedištem u Zagrebu, razvija iz tog centra svestranu aktivnost u pomaganju ustaškog režima: on taj režim politički podupire time što se povezuje s visokim ustaškim funkcionerima: »ministrima« Frkovićem, Budakom, Cankijem ustaškim velikim županom Uroićem, ustaškim pukovnikom i domobranskim generalom Markuljem i drugima, s njima ide na različite gozbe i drži im pozdravne govore, a tri puta posjećuje i Pavelića. S druge strane on zna da se njegov redovnik opt. Margetić nalazi u obavještajnoj službi poznatog ustaškog kryoloka Šuklje Krešimira, te mu sa svoje strane daje svu pomoć u izvršavanju pojedinih konkretnih zadataka.

Pred sam slom okupatora i ustaških izdajnika ustaški svećenik i franjevac Glavaš Radoslav u sporazumu s najvišim ustaškim funkcionerima donosi zlato drž. riznice NDH u franjevački samostan. Provincijal Martinčić u zajednici s gvardijanom samostana opt. Klemenom i redovnikom opt. Margetićem, a uz pomoć ostalih opt. redovnika sakriva u svom samostanu to blago,

koje su ustaše opljačkali iz svih dijelova bivše NDH i tako postaje pomagačem u pljački narodne imovine. Među tim blagom nalazimo vjenčano prstenje, zlatni novac i ostale dragocjenosti, otete od naroda u zločinačkim koljačkim pohodima ustaša. U tom blagu nailazimo na mnogobrojne drage uspomene, koje su ustaše skinuli sa svojih žrtava, tu su zlatne vilice i zlatni zubi, koje su ustaše skinuli sa tisuća pobijenih građana naše zemlje po ustaškim logorima. Ovo krvavo zlato sakriva se u franjevačkom samostanu u grobnici ispod samog crkvenog oltara. Svrha tog sakrivanja je da bi se prikrili dokazi strašnih ustaških zločina, te da bi se tim zlatom financiralo daljno političko djelovanje ustaša i organizacija terorističkih akcija u zemlji.

Nakon sloma okupatora i ustaških izdajnika glavari samostana daju opću podršku i pomoć ustaškim elementima koji su se zadržali u zemlji. U samostanu nalaze sigurno zaklonište brojni svećenici-ustaše, koji su se nakon sloma NDH sklonili u samostan da bi izbjegli pravednoj kazni narodnog suda, koja ih je trebala neminovno stići za njihova zločinačka i izdajnička djela. Mnogima je od njih samostan polazna stanica za bijeg u inozemstvo, kako bi izvana mogli nesmetano pod okriljem i uz pomoć međunarodne reakcije raditi protiv naše države i njenih demokratskih ustanova. I sam ratni zločinac Šuklje nalazi u tom samostanu zaklon.

To je slika rada i djelovanja visokog crkvenog funkcionera opt. Martinčića, gvardijana Klemena i ostalih opt. redovnika. Ta slika pokazuje nam najbolje kako daleko može dovesti zločinački rad pojedinih visokih crkvenih poglavara.

Pojedinačna krivična djela, za koja je opt. Martinčić odgovoran pred narodom su ova:

1. Oko 10—15 dana prije sloma t. zv. NDH saznao je da Glavaš Radoslav, pročelnik za bogoštovlje u ustaškom ministarstvu pravosuđa, namjerava sakriti zlato, dragocjenosti i oko 2 vagona srebra drž. riznice »NDH« u grobnicu franjevačkog samostana u Zagrebu, Kaptol 9. On, kao provincijal franjevačke provincije u namjeri da ovo zlato i dragocjenosti budu što bolje sakriveni, predlaže franjevačke samostane u Samoboru i Kloštar-Ivaniću, koji su također pripadali njegovoj provinciji, kao pogodnije za tu svrhu, te šalje redovnika sveg samostana opt. Margetića fra Mamerta u franjevački samostan u Ivanić-Kloštru, i daje mu popratno pismo za gvardijana tog samostana, u kome od njega traži da se nađe mogućnost za sakrivanje navedenog blaga u tom samostanu.

Neustanovljenog dana početkom svibnja 1945., ali svakako prije ulaska J. A. u Zagreb (t. j. prije 8. V. 1945.), učestvovao je u prikrivanju zlata i dragocjenosti drž. riznice »NDH« tako, što je odobrio da se 36 sanduka tog blaga, koje je većim dijelom opljačkano pe ustašama i okupatoru od tisuća pobijenih naših građana, — smjesti u grobnici ispod oltara u franjevačkom samostanu u Zagrebu, Kaptol br. 9., i u svrhu boljeg sakrivanja podigne zid, što je sve po redovnicima njegova samostana opt. Margetiću i Pavleku, zatim Glavaš fra Radoslavu i jednom ustaškom dopukovniku bilo i učinjeno. Dana 9. V. 1945., dakle iza oslobođenja Zagreba, bojeći se da blago nije sakriveno na dovoljno sigurnom mjestu, naredio je da se navedeni sanduci sa zlatom i dragocjeno-

stima prenesu na sigurnije mjesto i da se u tu svrhu iskopa jama ispod ispevje-daonice gluhih u istom samostanu, da se u nju sanduci zazidaju, a prostorija u svrhu boljeg prikrivanja djela nanovo okreči, što je sve po optuženim samo-stanskim redovnicima na dane 9. i 10. svibnja 1945. i izvršeno, nakon čega je svim redovnicima koji su u izvršenju toga posla učestvovali, naložio da ovo pod prijetnjom smrtnog grijeha drže kao najveću tajnu.

Ovim optuženi Martinčić pomaže ustaše u pljački narodne imovine, pri-kriva dokaze ustaških zločina, i sprema materijalna sredstva sa svrhom da posluže za financiranje protunarodne zločinačke ustaške propagande i agita-cije, terorističkih akcija u zemlji i cjelokupnog ustaškog zločinačkog rada u zemlji i inozemstvu.

2. Početkom svibnja 1945. godine dopustio je svom redovniku Margetić fra Mamertu da Šuklje Krešimiru, šefu političkog odsjeka ust. Ravnateljstva za javni red i sigurnost, nabavi po sto komada neispunjenih tiskanica krsnih, vjenčanih i smrtnih listova, kao i potrebne crkvene marke za te dokumente, te ga uputio da se u svrhu pribavljanja pečata župnog ureda za žigosanje navedenih dokumenata obrati na gvardijana franjevačkog samostana u Ivanić-Kloštu Breški Brunu, što je ovaj i učinio, i zatražene pečate dobio, sve to u svrhu da se time omogući sačinjavanje lažnih javnih isprava namijenjenih ustašama, koji će nakon oslobođenja ostati u zemlji, da bi ovi, prikriveni pred narodnim vlastima, mogli uspješno nastaviti svojom protunarodnom zloči-načkom djelatnošću.

3. Nakon oslobođenja dopuštao je da mnogi redovnici iz drugih mjesta, bez obzira da li su pripadali njegovoj provinciji, a koji su bili ustaše ili ustaški orijentirani, što je njemu bilo poznato, borave u njegovu samostanu u Za-grebu, i tu se sakrivaju od odgovornosti pred narodom, kao:

Radoš fra Pavao, iako je njegov provincijal uporno tražio da se vrati u Bosnu, Karlović fra Velimir i mnogi drugi, dajući mnogima od ovih redov-nika dekrete za smještaj u druge samostane svoje provincije sve u svrhu njihova boljeg sakrivanja, kao na pr. Ivandić fra Luji, ustaši, dekret za Ča-kovec i Suboticu, Rendulić fra Boni, koji je pobjegao iz zarobljeničkog logora i koji je bio poznat kao terorista, dekret za Klanjec i Suboticu, dok je Đur-man fra Kazimira iz Varaždina, koji se je bojao da zbog raspačavanja ustaških letaka u prosincu 1945. g. bude po narodnim vlastima uhapšen, premjestio u Jasku. Na taj način je nekima od tih redovnika omogućio da pobjegnu u inozemstvo, kao primjerice gore spomenutima Radoš fra Pavlu i Karlović fra Velimiru, zatim Ivandić fra Luji, kome je u svrhu bijega u inozemstvo dao i izvjesnu svotu novaca, a jednako i Gregić fra Anđelku iz Vukovara, kojega je u rujnu 1945. sklonio u svoj samostan, iako je znao da je narod njegova kraja tražio da ga se zbog prekrštavanja Srba i pretvaranja pravoslavne crkve u katoličku izvede pred narodni sud, te ga premjestio u Trsat, odakle je Gre-gić, nakon što je svoj habit posudio ustaškom zločincu Vrdoljaku i omogućio mu prebacivanje u Zagreb, pobjegao u Italiju. U ljeti 1945. primio je u svoj samostan na spavanje Tićak dr. Milutina, advokata iz Vukovara, iako je znao da ga narodne vlasti zbog njegova protunarodnog rada traže u svrhu uhi-

ćenja, te je sakrio kod sebe njegovih 120—150 zlatnika, inozemnu valutu, nakit i ostale dragocjenosti, te pokušstvo, nakon čega je Tićak pobjegao u inozemstvo. Tako je optuženi Martinčić brojnim osobama pomogao da izbjegnu od odgovornosti za svoje zločine, te im omogućio da u inozemstvu ili u zemlji nastave svojim zločinačkim djelovanjem.

4. Krajem siječnja 1946. pokušao je da se ilegalnim putem prebaci u inozemstvo u svrhu da se tamo pridruži neprijateljskim organizacijama, a kojima je cilj razvijanje protunarodne propagande i vršenje terorističkih akata u zemlji.

VIII. Opt. *Klemen Krešo*

U posljednjim danima okupacije, neustanovljenog dana početkom svibnja 1945. g. ili svakako prije ulaska J. A. u Zagreb (t. j. prije 8. V. 1945. g.) u sporazumu s provincijalom franjevačke provincije, VII. opt. Martinčić Modestom, učestvovao je u prikriivanju zlata i dragocjenosti ustaške državne riznice »NDH«, koje je dobrim dijelom potjecalo od pljačke po ustašama ubijenih žrtava, tako, što je u zajednici s Glavaš fra Radoslavom, pročelnikom odjela za bogoštovlje ustaškog ministarstva pravosuđa, i uz pomoć nekih drugih redovnika iz istog samostana zakopao 36 sanduka tog zlata i dragocjenosti u grobnicu ispod oltara u samostanskoj crkvi. — Dana 9. i 10. svibnja 1945., dakle iza oslobođenja Zagreba, bojeći se da se djelo ne otkrije, a nakon dogovora s provincijalom VII. opt. Martinčić Modestom, rukovodio je poslom oko prenošenja navedenih 36 sanduka zlata i dragocjenosti na sigurnije mjesto, te je to zlato i dragocjenosti dao uzidati ispod ispovjedaonice gluhih u istom samostanu, naloživši svim redovnicima koji su u tom poslu učestvovali, da ovo drže kao najstrožu tajnu pod prijetnjom smrtnog grijeha.

Optuženi Klemen pomaže ovim ustašku pljačku narodne imovine, prikriva dokaze najstrašnijih ustaških zločina, i sprema materijalna sredstva sa svrhom da posluže za financiranje ustaške propagande i agitacije, terorističkih akcija u zemlji i cjelokupne protunarodne zločinačke ustaške djelatnosti.

IX. Opt. *Margetić fra Mamerto*

1. U siječnju 1944. stupio je u obavještajnu službu Šuklje Krešimira, šefa političkog odsjeka ustaškog glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, te mu je sve do oslobođenja davao podatke, koje je ovaj od njega tražio, kao i izvršavao razne zadatke.

Tako primjerice:

a) Davao je podatke koja su sela sklona NOP-u i informirao ga o pojedinim svećenicima koji nisu bili skloni ustašama (kao Deduš Leandru iz Požege, kanoniku Lončaru iz Zagreba i drugima).

b) Početkom svibnja 1945., a uz odobrenje provincijala opt. Martinčića, izvršio je slijedeći zadatak koji mu je Šuklje dao:

Nabavio mu je po 100 komada neispunjenih tiskanica krsnih, vjenčanih i smrtnih listova, kao i potrebne crkvene marke za te dokumente, jedan štam-

bilj župnog ureda u Ivanić-Kloštru, koji mu je u tu svrhu dao Breški Bruno, gvardijan franjevačkog samostana u Ivanić-Kloštru, a drugi štambilj župnog ureda u Ivanić-Kloštru, koji je dobio od župnika Šimunović dr. Ivana, te je uputio Šukljea kako se ti dokumenti ispunjavaju.

To sve učinio je u svrhu, da se time omogući sačinjavanje lažnih javnih isprava, namijenjenih ustašama, koji će nakon oslobođenja ostati u zemlji, da bi ovi prikriveni pred narodnim vlastima mogli uspješno nastaviti svojom zločinačkom djelatnošću.

2. Ratnog zločinca Šuklje Krešimira, koji se je iza oslobođenja krio u Zagrebu, sklonuo je na tavan franjevačkog samostana u Zagrebu, Kaptol br. 9 i tamo ga sakrivao 10—12 dana.

3. a) Organizirajući povezivanje s nekim križarskim grupicama, omogućio je na zahtjev tađanog gvardijana Majstorović Srečka 24. ili 25. IX. 1945. u franjevačkom samostanu u Zagrebu sastanak takve jedne grupice koja je stajala pod vodstvom opt. Crnkovića. Na tom sastanku, kojem su prisustvovali opt. Crnković, opt. Margetić, tri muškarca i jedna žena, zaključeno je da se povodom održavanja Kongresa Srba u Hrvatskoj organizira školska mladež za demonstracije protiv narodne vlasti. Organizacija školske mladeži u tu svrhu povjerena je franjevcima preko opt. Margetića. Osim toga je na ovom sastanku odlučeno da se pristupi planskom i organiziranom sastavljanju i raspačavanju križarskih letaka. Slijedećeg dana preuzeo je opt. Margetić križarske letke od opt. Crnkovića, sa zadatkom da ih otpremi u Viroviticu.

b) Primivši od Šukljea 6. V. 1945. tri pisača stroja, dao je krajem rujna ili početkom listopada 1945. jedan od njih Matijević Stanku, zvonaru crkve sv. Josipa u Zagrebu, u svrhu sastavljanja križarskih letaka, koji je taj stroj u navedenu svrhu i upotrebljavao.

c) Krajem listopada 1945., uz posredovanje ustaše Lasović Tome, sastao se u selu Vrbovu, kotar Nova Gradiška, s jednom križarskom grupicom koja je bila pod vodstvom nekog ustaškog peručnika emigranta nepoznatog imena, te je toj grupi savjetovao da se poveže s grupom u Zagrebu i ponudio se da će on to povezivanje provesti i da će im dobiti rublje i cigarete.

4. Neustanovljenog dana, početkom svibnja 1945., ali svakako prije ulaska J. A. u Zagreb, u zajednici s Glavaš fra Radoslavom, provincijalom opt. Martinčićem, gvardijanom opt. Klemenom i opt. Pavlekom sudjelovao je u prikriivanju zlata i ostalih dragocjenosti ustaške državne riznice, i to na taj način što je učestvovao u zakapanju 36 sanduka toga blaga ispod oltara u franjevačkom samostanu, Zagreb, Kaptol br. 9. prenijevši kasnije, 9. i 10. V. 1945., po uputi i nalogu opt. Martinčića i Klemena ove sanduke na sigurnije mjesto u isповјedaonicu za gluhe u istom samostanu.

Ovim pomaganjem pljačke narodne imovine, izvršene po ustašama, prikriva opt. Margetić dokaze ustaških zločina i sprema materijalna sredstva sa svrhom da posluže za financiranje zločinačke ustaške propagande i agitacije, terorističkih akcija u zemlji i cjelokupne ustaške djelatnosti u zemlji i ino-
mstvu.

- X. opt. *Pavlek Franjo fra Tiburcije,*
- XI. opt. *Kolednjak Mirko fra Kvirin,*
- XII. opt. *Vidović Josip fra Valerije,*
- XIII. opt. *Švasta Stjepan fra Pio,*
- XIV. opt. *Ivanković Ivan fra Leopold i*
- XV. opt. *Majnarić Josip fra Mladen*

su u zajednici s optuženim Martinčićem, Klemenom i Margetićem kao pomagači učestvovali u prikrivanju 36 sanduka zlata i dragocjenosti državne riznice »NDH«, iako im je bilo poznato da se radi o prikrivanju blaga koje su ustaše htjeli upotrebiti za nastavak njihove zločinačke djelatnosti.

Opt. Pavlek je u zajednici s Glavaš fra Radoslavom i opt. Margetićem početkom svibnja 1945. sudjelovao u zakapanju navedenog blaga ispod crkve franjevačkog samostana u Zagrebu i po nalogu opt. Martinčića i Klemena sudjelovao 9. i 10. V. 1945. g. na prenašanju toga blaga na sigurnije mjesto u isповјedaonicu gluhih u istom samostanu, te, nakon što su sanduci bili zakopani u zemlju, izveo betoniranje poda.

Opt. Kolednjak, Vidović, Švasta, Ivanković i Majnarić su 9. i 10. V. 1945. g. sudjelovali u kopanju jame u isповјedaonici gluhih u franjevačkom samostanu u Zagrebu, u svrhu zakapanja navedenih 36 sanduka blaga, a opt. Kolednjak i Vidović su sanduke s blagom 10. V. 1945. prenosili iz dosadanjeg skrovišta ispod crkvenog oltara u novo iskopanu jamu u isповјedaonici gluhih.

Ovakovim svojim radom, izloženim u dispozitivu, izvršili su pojedini optuženi slijedeća krivična djela:

- I. opt. *Lisak Erih* iz čl. 3. toč. 3, 4, 6, 7 i 8 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države;
- II. opt. *Šalić Ivan*, iz čl. 3 toč. 6, 7 i 8 navedenog zakona;
- III. opt. *Šimečki Josip*, iz čl. 3 toč. 7, 8 i 9 čl. navedenog zakona;
- IV. opt. *Marić Đuro*, iz čl. 3 toč. 3, 4, 6, 7 i 8 navedenog zakona;
- V. opt. *Gulin dr. Pavao*, iz čl. 3 toč. 3, 6, 7 i 8 navedenog zakona;
- VI. opt. *Crnković Josip*, iz čl. 3 toč. 7 i 8 i čl. 9 navedenog zakona;
- VII. opt. *Martinčić Modesto*, iz čl. 3 toč. 3, 6, 7 i 8 navedenog zakona;
- VIII. opt. *Klemen Krešo*, iz čl. 3 toč. 3 i 7 navedenog zakona;
- IX. opt. *Margetić fra Mamerto*, iz čl. 3 toč. 3, 7 i 8 navedenog zakona;
- X. opt. *Pavlek fra Franjo,*
- XI. opt. *Kolednjak fra Mirko,*
- XII. opt. *Vidović fra Stjepan,*
- XIII. opt. *Švasta fra Stjepan,*
- XIV. opt. *Ivanković fra Ivan i*
- XV. opt. *Majnarić fra Josip* iz čl. 3 toč. 14 navedenog zakona.

Posebno su VII. opt. *Martinčić Modesto*, VIII. opt. *Klemen Krešo* i IX. opt. *Margetić fra Memerto* za sakrivanje ustaškog zlata pored krivičnog djela iz čl. 3 toč. 3 i 7 Zakona o krivičnim djelima naroda i države, počini još i krivično djelo protiv pravosuđa.

Kao izvršioi krivičnih djela predviđenih naprijed navedenim članovima Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države svi optuženi treba da budu kažnjeni po članu 4 istoga Zakona, a optuženi *Šimečki Josip* i *Crnković Josip* za krivično djelo iz člana 9. po propisima istoga člana.

PRIJEDLOG SUDU

Na osnovu svega naprijed izloženoga predlažem da Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske zakaže glavni javni pretres i na isti predvede sve optužene imenovane u ovoj optužnici, a koji se nalaze u zatvoru, kao i da na taj pretres pozove:

1. Potpisanog Javnog tužioca Narodne Republike Hrvatske
2. Braniocce optuženih.

Također predlažem da se na pretresu izvedu dokazi pobrojani u popisu koji je priložen uz optužnicu.

Zatim predlažem sudu da po završnom pretresu i ocjeni svih dokaza donese presudu po zakonu.

OBRAZLOŽENJE

Sve za što se u dispozitivu ove optužnice opt. *Lisak* i ostali optužuju, potkrijepljeno je pismenim dokumentima, iskazima svjedoka, te potpunim ili djelomičnim priznanjem optuženih.

Iz cjelokupnog istražnog materijala proizlazi:

da su optuženi *Šalić*, *Marić*, *Martinčić* i *Gulin* za cijelo vrijeme okupacije, prikriveno, ali izdašno, pomagali sva nastojanja okupatora i ustaša da terorom i drugim sredstvima omoguće okupaciju zemlje i uguše Narodno-oslobodilački pokret naroda Jugoslavije.

Da su gore navedeni optuženici u tom svom radu imali punu podršku ustaški nastrojenih svećenika.

Da su optuženi nakon oslobođenja zemlje od okupatora, ujedinivši se, a pod rukovodstvom ustaški nastrojenih svećenika pomaganih i podstrekvanih od nadbiskupa Stepinca, sakupljali razbijene ostatke ustaša u zemlji i izvan nje, te tako sastavljene manje grupice tih bandita, koje su nazvali »križarima«, upotrebljavali kao sredstvo za ometanje obnove i izgradnje naše ratom opustošene zemlje. Te križarske grupice, koje ugrožavaju ličnu sigurnost i imovinu naših građana, pomažu optuženi hranom, novcem, sanitetskim materijalom, oružjem i municijom.

Da je neposredno pred slom okupatora, ustaša i drugih domaćih izdajnika, jedan dio zlata, koje je u toku okupacije bilo opljačkano od žrtava ustaškog terora, pohranjen u franjevačkom samostanu u Zagrebu, u svrhu prikriivanja dokaza ustaških zločina, te u svrhu da se to zlato nakon oslobođenja upotrebi za finansiranje terorizma i drugog ustaškog zločinačkog djelovanja u zemlji i inozemstvu.

Kao što su optuženi od prvih dana okupacije zemlje pa do svog hapšenja zajednički djelovali, tako sada treba da zajednički odgovaraju pred narodom za svoj zločinački rad.

Dokazi koji dokazuju krivnju pojedinih optuženih za inkriminirana krivična djela, jesu ovi:

Krivična djela za koja se optužuje optuženi Lisak Erih, dokazana su u cijelosti.

Iz odredbe poglavnog županstva broj 2417/44, koja prileži spisu, vidi se da je optuženi Lisak i kao veliki župan imao naročita ovlaštenja za uništavanje naroda putem t. zv. odmazdi koje nisu bile ništa drugo nego masovna ubistva nedužnih građana.

Iz dopisa velike župe Prigorje T. br. 170/44 od 25. I. 1944. koji prileži spisu, vidi se da je optuženi Lisak, kao i drugi veliki župani, rukovodio cjelokupnom obavještajnom službom na teritoriju svoje velike župe.

Da je upravni aparat t. zv. NDH doista bio policijski aparat i agencija Gestapoa, vidi se iz okružnice Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, br. 390-A-1944. od 25. X. 1944., koju je optuženi Lisak vlastoručno potpisao.

Za dokaz mnogobrojnih ubistava izvršenih po ustaškim tamnicama služi odluka Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Narodne Republike Hrvatske br. 3388/45, koja prileži spisu, a za dokaz da je optuženi Lisak podstrekavao svoje podređene na vršenje ratnih zločina postoji telegram broj 4295/44 od 3. IX. 1944. potpisan po optuženom Lisaku.

Da je optuženi Lisak bio naredbodavac i organizator masovnih ubistava Hrvata vješanjem za odmazdu, koja su izvršile kako policijske tako i vojničke jedinice t. zv. NDH, dokaz je okružnica br. 58609-3/I/44 od 20. XII. 1944., niz odluka Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača NRH, koje prileže spisu, kao i priloženi popis jednog dijela t. zv. odmazdi izvršenih za vrijeme dok je optuženi Lisak bio glavni ravnatelj za javni red i sigurnost.

U dokaz dispozitivu optužnice, koji optuženog Lisaka tereti kao naredbodavca za masovno odvođenje građana u koncentracione logore, gdje su po njemu podređenim ustaškim koljačima mučeni i ubijeni, služi okružnica br. V. T. 30/45 od 11. IV. 1945., koju je potpisao optuženi, a koja se u originalu nalazi u spisku.

Da je optuženi Lisak nakon bijega iz zemlje doista bio jedan od organizatora ustaških terorističkih bandi u inozemstvu, i njihova prebacivanja na teritorij FNRJ, dokaz je izjava svjedoka Delača, te optuženog Kirina, od kojih prvi kaže da je optuženi Lisak zajedno s ustaškim dopukovnikom Kovačevićem i ustašom Alojzom Ivankovićem dolazio u logore u inozemstvu, u kojima su se nalazili raspršeni ostaci ustaša i u tim logorima agitira za stvaranje ustaških grupica koje bi se imale prebaciti na teritorij FNRJ. Optuženi Kirin u istrazi izjavljuje da je optuženi Lisak češće konferirao s Moškovom i drugim istaknutim ustašama o dalj-

njim akcijama protiv lične sigurnosti i imovine građana FNRJ, te da mu je sam optuženi rekao da će se zajedno s Moškovom prebaciti na teritorij FNRJ.

Da je optuženi doista došao u zemlju ilegalnim putem sa svrhom da okupi razbijene ustaše i da uz pomoć nadbiskupa Stepinca te ustaše, koje su nazvali križarima, upotrijebi u pokušaju da izazove nered i ugrožava sigurnost naših građana i njihove imovine, dokazano je vlastitim priznanjem optuženog u istrazi.

Jednako tako optuženi priznaje, a to se potvrđuje i iskazima optuženih Šalića i Marića, da je u tu svrhu održao sastanak sa Stepincem i optuženim Šalićem, te od njih dobio sklonište u samom nadbiskupskom dvoru i vezu s ustaškim pukovnikom Moškovom.

Sva krivična djela za koja je optužen Šalić Ivan, a koja su navedena u dispozitivu ove optužnice, potpuno su dokazana.

Iz istražnog materijala se vidi da je linija rada optuženog Šalića, kao jednog od najužih saradnika nadbiskupa Stepinca, bila za čitavo vrijeme okupacije usmjerena u pravcu podržavanja okupatora i pune suradnje s ustaškim zlikovcima na onemogućavanju Narodno-oslobodilačke borbe i na uništenju, u zajednici s okupatorom i ustaškim agentima, demokratiskih i oslobodilačkih snaga u zemlji.

Nadalje se iz istražnog materijala vidi da je optuženi Šalić ostao dosljedan svom protunarodnom i ustaškom djelovanju za vrijeme okupacije i da je tim radom, pojačanim intenzitetom, nastavio i nakon oslobođenja naše zemlje.

Optuženi Šalić priznaje da je nakon oslobođenja, i to dana 19. rujna 1945., dočekao po naređenju nadbiskupa Stepinca i biskupa Lacha ustaškog pukovnika Lisak Eriha, kojega je nadbiskup Stepinac, nakon što mu ga je optuženi Šalić prethodno najavio, i primio. U vezi s tim optuženi Šalić Ivan je u istrazi iskazao među ostalim sljedeće:

»Ja sam imao za dužnost da dočekam Petrovića (Lisaka — primjedba tužioca) u 7 sati naveče, kako mi je to biskup Lach rekao. Čitava ova tajnovitost bila je meni nepoznata i ja sam samo izvršio ono što mi je bilo naloženo. Držim da su oni mislili (nadbiskup Stepinac i biskup Lach — primjedba tužioca) da ja tu osobu, Petrovića, ne ću prepoznati. Međutim kad sam ga doveo u nadbiskupsko tajništvo, onda sam u njemu prepoznao Lisaka i nadbiskupu pripomenuo: »Preuzvišeni, danas prije podne rekao mi je biskup Lach da dočekam na porti nadbiskupskog dvora nekog gospodina Petrovića. Ja sam ga doveo. On je sada u tajništvu i želi s Vama razgovarati. Međutim ja u tom gospodinu Petroviću prepoznajem Lisaka.« Na to je nadbiskup mene značajno pogledao, izašao iz pokrajne sobe i došao u nadbiskupsko tajništvo...«

i dalje:

»Nakon toga otišli su (Lisak i Stepinac — primjedba tužioca) u sobu biskupa Lacha i tamo su razgovarali po mom mišljenju $\frac{3}{4}$ sata.« (Zapisnik od 16. I. 1946. str. 20).

Optuženi Šalić priznaje nadalje da se ponovno sastao sa I. optuženim Lisakom 21. rujna 1945. godine, dakle 2 dana nakon sastanka Lisaka s nadbiskupom Stepincem i to po naređenju nadbiskupa Stepinca, koji mu je slijedeći dan iza svog razgovora s Lisakom, t. j. 20. rujna 1945., kazao da će toga dana ponovno doći I. optuženi Lisak i to u isto vrijeme kao dan ranije, te da ga primi i da mu saopći odgovor.

Priznavajući same krivične radnje optuženi Šalić i u prvom i u drugom slučaju želi da prikaže stvar tako kao da je on sve to činio jedino zato što mu je kao svom tajniku to naredio nadbiskup Stepinac.

Ova obrana optuženog Šalića ne će se moći usvojiti, jer je u očitoj suprotnosti s cjelokupnim utvrđenim činjeničnim stanjem. Optuženi Šalić nije naime tom prilikom samo isporučio optuženom Lisaku odgovor nadbiskupa Stepinca, već su u toku razgovora, koji je trajao puna tri i po sata, Lisak i Šalić raspravili i dalje mogućnosti u organiziranju križarsko-terorističke djelatnosti u zemlji. Među ostalim dao je Šalić Lisaku i vezu s ustaškim pukovnikom Moškovom uputivši ga na V. optuženog dr. Gulina. Eto što o tom kaže optuženi Lisak:

»Prilikom svog posljednjeg razgovora sa Šalićem isti mi je rekao da je dobio vijesti od Moškova, o čemu sam se ja odmah zainteresirao s obzirom na moj razgovor s Moškovom u Austriji. Šalić mi je rekao da se Moškov nalazi u Vinici, a da je vijesti o tome dobio od dr. Pavla Gulina. Ja sam Šalića pitao kako bi mogao što prije s Moškovom doći u kontakt, na što mi je on na komadiću papira ispisao adresu dr. Gulina, koju ja nisam uzeo, već samo pročitao i zapamtio i to iz razloga da ne bi Gulinova adresa kojim slučajem bila nađena kod mene.«

Pored toga obrana optuženog Šalića, a koju on konsekventno provodi, ne može se usvojiti još i iz razloga što je upravo optuženi Šalić bio taj koji je omogućio sastanak i razgovor između don *Giuseppe Massuccia*, tajnika papinog delegata *Marcone*, i optuženog Lisaka i sam tom razgovoru prisustvovao. Zatim, optuženi Šalić je osim toga te noći dao sklonište optuženom Lisaku u nadbiskupskom dvoru, i s Lisakom iza toga, t. j. sve do dana njegova hapšenja podržavao vezu preko Porges Anči, a što sve optuženi Šalić ne poriče, već izričito i jasno priznaje.

Istovremeno s ilegalnim dolaskom u zemlju optuženog Lisaka iz Italije, dolazi i ustaški pukovnik Moškov iz Austrije. I Moškov se, kao i Lisak, odmah po svom dolasku u zemlju obraća na nadbiskupski dvor, na nadbiskupa Stepinca, upućujući mu preko optuženog Gulina u dva navrata pisma. Optuženi Šalić priznaje da je upravo on primio i prvo i drugo pismo Moškova i da je oba ta pisma predao nadbiskupu Stepincu. On iskazuje u toku istrage da je nakon prvog pisma koje je donio optuženi Gulin, dobio nalog od nadbiskupa Stepinca da provjeri V. optuženog Gulina — kojega oni do tada nisu poznavali — a što je optuženi Šalić i učinio. On nadalje priznaje da je nakon što se uvjerio da je optuženi Gulin pouzdana osoba, po njemu poslao odgovor Moškovu, obavijestivši ga o položaju i djelovanju križarskih grupica, o *Bobanu*, *Luburiću* i *Sudaru*, o biskupskoj konferenciji i t. d., a to se njegovo priznanje u osnovi podudara s iskazom V. optuženog Gulina danim u istrazi.

Nadalje optuženi Šalić priznaje da je u mjesecu studenom 1945. g. primio jednog ustaškog emigranta nepoznatog imena, koji se iz Austrije ilegalno prebacio u našu zemlju i donio nadbiskupu Stepincu zavjet ustaških intelektualaca-emigranata u Salzburgu i da je toga ustaškog emigranta, nakon što se upoznao sa svrhom njegova dolaska, predveo nadbiskupu Stepincu, koji ga je primio.

Priznavajući u cijelosti ova krivična djela, koja su pobliže navedena u točki 2. i 3. dispozitiva ove optužnice, u dijelu koji se odnosi na optuženog Šalića, optuženi Šalić trudi se da i ovoga puta dokaže da je on to sve činio isključivo kao tajnik nadbiskupa Stepinca, ne unoseći u te krivične radnje ništa svoje inicijative niti svog vlastitog zalaganja.

Takova obrana optuženog Šalića ni u ovom slučaju ne će se moći održati, jer iz izloženog očigledno proizlazi da se upravo optuženi Šalić i te koliko založio, da je zapravo učinio sve ono što je on učiniti mogao, kako bi zadaci ustaških pukovnika Lisaka i Moškova, zbog kojih su se oni ilegalno prebacili u našu zemlju, bili što prije i što bolje ostvareni.

Optuženi Šalić priznaje krivično djelo navedeno u toč. 4. dispozitiva. On priznaje da je preko *Juroš Ane* primio pismo upućeno nadbiskupu Stepincu od ustaškog bojnika *Mate Medvidovića*, u kojem ovaj traži pomoć u raznom materijalu. On priznaje da je u svrhu udovoljenja molbi *Medvidovića* povezao *Juroš Anu* sa VI. optuženim *Crnkovićem*, ali i ovoga puta pokušava prikazati samu činjenicu povezivanja kao rezultat slučajnosti, jer da je u momentu kada je on razgovarao s *Juroš Anom* došao optuženi *Crnković* i da je tako posve slučajno došlo do povezivanja između *Juroš Ane* i optuženog *Crnkovića*. Međutim njegovu obranu treba kao neistinitu odbaciti, jer se iz iskaza optuženog *Crnkovića*, datog u istrazi, a koji je jasan i određen, vidi da se optuženi Šalić tek poslije razgovora s *Juroš Anom*, dakle u vrijeme kad ona više nije bila prisutna, sastao sa VI. optuženim *Crnkovićem* i tom mu prilikom ispričao da je kod njega bila spomenuta *Juroš Ana*, upoznao ga sa zadatkom zbog kojeg je ona došla k njemu, te uputio *Crnkovića* na nju, dao mu njezinu adresu kao i *Medvidovićevo* pismo i zatražio od njega da pribavi stvari koje je *Medvidović* zatražio.

Nadalje je optuženi Šalić u toku istrage priznao da je dozvolio da se u kapelici nadbiskupa Stepinca izvrši blagoslov zastave namijenjene križarima i da je bio prisutan kod samog blagoslova. Njegovo se priznanje podudara s iskazom IV. optuženog *Šimečki Josipa*, koji je u vezi s tim u toku istrage iskazao ovo:

»Dvije nedjelje nakon što su časne sestre izradile zastavu, posjetio me *Josip Crnković* i zatražio da se zastava pošalje križarima, jer da je ustaša *Mesarov* javio da je pošalje. On je želio da se ta izastava blagoslovi. Ja sam (optuženi *Šimečki* — primjedba tužioca) dao prijedlog da se zastava blagoslovi u nadbiskupskoj kapeli. Tada smo zakazali dan kada će se izvršiti blagoslov zastave. Toga dana ja sam otišao u nadbiskupski dvor i obavijestio tajnika Šalića da kanimo danas izvršiti blagoslov zastave za križare, na što nam je on otvorio kapelu da izvršimo obred.«

I dalje:

»U kapelici, obred blagoslova obavio sam ja (Šimečki — primjedba tužioca) a prisutni su bili Šalić i Crnković. Također Šalić mi je dao crkveno ruho, potrebno za obred blagoslova. Nakon blagoslova zastave zadržali smo se kod tajnika Šalića, koji nas je počastio rakijom. Crnković mi je rekao da će zastavu on sam prenijeti u šumu. Nakon dvije nedjelje došao je opet k meni u stan i rekao mi da je zastavu predao križarima na Papuku.«

Na pitanje tko je sve u nadbiskupskom dvoru znao za blagosiljanje zastave, optuženi Šimečki je izjavio:

»Poznato mi je da je nadbiskup Štepinac obaviješten o blagoslovu zastave u nadbiskupskoj kapelici. Kad sam bio dan prije uhapšenja tajnika Šalića kod nadbiskupa Štepinca, on me je pitao da li smo bili dovoljno oprezni i ozbiljni pri blagoslovu zastave...«

Krivična djela pod točkom 6. i 7. dispozitiva ove optužnice dokazana su potpunim priznanjem optuženog Šalića, iskazom V. optuženog Gulina, originalnim pismom optuženog Šalića upućenog Gulinu, te iskazima Pajić Safeta i Komerički Marije datim u istrazi.

Optuženi Šalić priznaje nadalje da je od Zubović Zorke primio u nekoliko navrata pakete s lijekovima, instrumentima i drugim materijalom, kao i da je primio četiri do pet popisa lica mahom ustaških oficira i drugih zločinaca koji su po narodnim sudovima bili osuđeni. On priznaje da je dobiveni materijal dostavljao preko optuženog Crnkovića i nekog učitelja križarima. Međutim ne priznaje da je tražio da mu se dostavljaju popisi lica osuđenih po narodnim sudovima. Međutim, njegova obrana oborena je potpuno iskazima Zubović Zorke, koja mu je donosila materijal za križare kao i spomenute popise, a koja je u svom iskazu u istrazi među ostalim iskazala slijedeće:

»Tokom ovih razgovora sa Šalićem on se je zainteresirao da bi trebalo poslati pomoć u šumu ili u logore, gdje su se nalazili zarobljeni ustaše ili domobrani. Šalić mi je rekao da on ima mogućnosti da tu pomoć pošalje u šumu križarima i u zarobljenički logor u Kovinj.«

U istom zapisniku spomenuta Zubović Zorka na upit da li je donosila optuženom Šaliću popis lica koja su bila u logorima i t. d., izjavila je:

»Četiri ili pet ovakvih popisa ja sam odnesla Šaliću u nadbiskupsko tajništvo. On mi je rekao da ako mogu još ovakvih podataka sakupiti, neka ih sakupim i donesem k njemu, jer da će mu korisno poslužiti.«

Kod ovakvog stanja stvari obrana optuženog Šalića ne će se moći usvojiti, jer je u suprotnosti s utvrđenim činjeničnim stanjem, već će je trebati kao neumjesnu i neosnovanu odbaciti.

Optuženi Šimečki Josip, optuženi Marić don Đuro, optuženi Gulin dr. Pavao i optuženi Crnković Josip priznaju sva krivična djela za koja se u dispozitivu ove optužnice optužuju, a osim priznanja svakog od navedenih optuženih, počinjena krivična djela dokazana su i njihovim iskazima datim u toku istrage koji se u cijelosti međusobno podudaraju.

Pored ovoga što je već navedeno u dispozitivu ove optužnice, a odnosi se na ove optuženike, a s obzirom na činjenicu da su optuženi u toku istražnog postupka izričito, jasno i okolnosno priznali sva krivična djela za koja se optužuju, bit će za obrazloženje optužnice dovoljno da se ograniči na neka pitanja u vezi s obranom optuženih, kako su je oni u toku istražnog postupka konstruirali.

Obrana optuženih usmjerena je u pravcu da krivična djela koja su počinili, a koja nisu mogli zaniijekati, prikažu izdvojeno, svako krivično djelo samostalno bez veze s drugim krivičnim djelom i izvan njihova cjelokupnog krivičnog djelovanja, da ih prikažu kao rezultat sticaja prilika, slučajnosti i tome slično, sve to u namjeri da stvore utisak da u njihovom krivičnom djelovanju nije bilo naročite zle namjere ni zločinačke volje i svijesti, i da nije bilo organiziranog i sistematskog djelovanja. Takva obrana ne će se moći održati.

Iz dispozitiva ove optužnice vidi se da su navedeni optuženi zajedno sa II. optuženim Šalićem u svom zločinačkom djelovanju bili međusobno najuže povezani, da su najprisnije surađivali i obilato se ispomagali. Tako, na pr., kada optuženi Šimečki Josip blagosilja zastavu namijenjenu križarima u kapelici nadbiskupa Stepinca, tada optuženi Šalić daje crkveno ruho potrebno za obred blagoslova i prisustvuje sam obredu, a optuženi Crnković, koji je izradio skicu zastave i također prisustvovao obredu, nosi lično zastavu u šumu križarima i predaje je ustaškom bojniku Domoviću. Kada špijunka *Lela Sopižanec* želi doći do nadbiskupa Stepinca, jer mu nosi vijesti od ustaških zločinaca-emigranata iz Italije, tada joj optuženi Marić preko optuženog Šalića to omogućuje, a kada optuženi Šalić i optuženi Gulin trebaju nekoga tko će im nabaviti lažne objave za ustaškog pukovnika Moškova i ostale ustaše, koji su se s Moškovom ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju, tada se oni obraćaju na optuženog Marića, koji taj zadatak pomoću svojih veza brzo i uspješno rješava. Kada optuženi Šalić i optuženi Šimečki trebaju vezu za prebacivanje ustaških zločinaca-emigranata u križare i kada šalju razni materijal pa i oružje križarima, tada to šalju preko optuženog Crnkovića, a kada optuženi Crnković želi uspostaviti vezu s Moškovom, tada mu optuženi Šalić daje pismo za optuženog Gulina u kojem od njega traži da optuženog Crnkovića poveže s Moškovom.

Kada se ovako povezano analiziraju i ocjenjuju krivična djela optuženih, kada se njihove krivične radnje istovremeno posmatraju i u cjelini i svaka posebice, onda se nužno mora doći do zaključka da se kod krivičnih djelovanja optuženih ne radi ni o kakvoj slučajnosti niti nekom sticaju prilika, već da se tu radi o jednoj beskompromisnoj grupi zločinaca koji djeluju svijesno i zlonamjerno, organizirano i sistematski s jasnim saznanjem o onome što rade i što žele.

Optuženi Martinčić Modesto, Klemen Krešo, Margetić fra Memerto i Pavlek fra Tiburcije priznaju krivična djela za koja su optuženi.

Iz obrane optuženih Martinčića i Klemena, da su zlato htjeli predati vlastima tek nakon Mirovne konferencije, vidi se očito kako su se oni

stalno nadali da će doći do rušenja narodne države i narodne vlasti, te obnove protunarodnog proustaškog režima, kojem bi odmah sakriveno zlato predali, jer bi taj režim bio njihov.

Za ocjenu ličnosti optuženog Martinčića karakterističan je događaj koji on opisuje u svom iskazu od 21. III. 1946. g. (str. 7). Prema tom iskazu on je početkom svibnja 1941. dočekao u Varaždinu, gdje je tada vršio dužnost rektora franjevačke gimnazije, ustaškog ministra i ratnog zločinca Milu Budaka. Slijedećeg dana održao je Budak u Varaždinu svoj poznati govor kojim je otvoreno pozvao na pokolj Srba. Optuženi Martinčić je iza toga razgovarao na samu s Budakom, koji mu je rekao da će trećinu pravoslavaca poklati, trećinu prisilno prekrstiti, a trećinu raseliti. I nakon takve izjave održao je optuženi Martinčić na priređenoj zakusci, koju je u čast Budaka priredio, pozdravni govor.

Optuženi priznaje prisne veze sa zločincem Šukljeom, kojemu je slao brašna i vina. Kad optuženi nakon oslobođenja saznaje da se Šuklje nalazi u Zagrebu, on to ne prijavljuje vlastima, jednako kao što optuženi Klemen ne prijavljuje zločinca Polak Stanka, Šukljeovog tajnika.

Pred slom »NDH« dolazi u samostan 30 ustaških franjevacu iz Hercegovine, a 10 iz Bosne, što optuženi Martinčić potvrđuje. Optuženi Margetić (zapisnik od 16. I. 1946. str. 8) kaže da su svi oni bili aktivni ustaše, od kojih se većina povukla pred J. A. zajedno s njemačkom vojskom i ustašama, a mladi franjevci uzeli su i uniformu i oružje. Osim u dispozitivu navedenih borave u samostanu ustaše-franjevci *Mihaljević Jerko*, *Tomčić Ivan*, *Zilić dr. Eduard*, *Momčilović* i drugi. Također i zloglasni *Gregić Anđelo*, aktivni ustaša i pomagač terorističkih grupica sakriva se duže vremena u samostanu neprijavljen (izjavu optuženog *Vidovića* od 8. II. 1946. str. 2). Mnogima je od njih tako omogućeno bježanje u inozemstvo. Među tim ustašama franjevcima, koji su našli zaklon u samostanu, najviše se ističe *Majstorović Srećko*, koji je odmah nakon okupacije pristupio pribiranju raspršenih ustaša i njihovu organiziranju u terorističke grupice. On drži dnevno u samostanu sastanke sa članovima tih banditskih grupica (izjava opt. Margetića u zapisniku od 15. I. 1946. str. 6 i 25. I. 1946. str. 15). Baš zato jer je ustaša, jer je prekrštavao Srbe (izjava optuženog Martinčića u zapisniku od 4. III. 1946. str. 25), jer organizira terorističke grupice, izabran je u kolovozu 1945. god. gvardijanom franjevačkog samostana u Zagrebu.

Optuženi Klemen je prvi saradnik optuženog Martinčića. On priznaje u cijelosti svoje aktivno učestvovanje u sakrivanju zlata. Kad je zlato već bilo sakriveno ispod oltara, on na telefonsku molbu ustaškog stožera usred noći, sprema k blagu još i kutiju s filmovima i ostalim dokumentima iz ustaške arhive.

Optuženi Margetić je u svom otvorenom i svestranom priznanju u cijelosti potvrdio navode optužnice.

Optuženi *Kolednjak*, *Vidović*, *Švasta*, *Ivanković* i *Majnarić* bili su pomagači u sakrivanju zlata, što oni priznaju, ali se brane da im nije bilo poznato što rade. Međutim narav posla zahtijevala je da se kod sakrivanja

blaga zaposle samo najpovjerljiviji redovnici, kojima nije imalo svrhe ništa zatajiti. Osim toga optuženi Klemen izričito tvrdi da je svima koji su kod sakrivanja blaga bili zaposleni, bilo poznato o čemu se radi, a optuženi Pavlek izjavljuje da je prigodom zakapanja blaga glasno izjavio: »Ako je to židovska otimačina, ne isplati se sakrivati je u fratarski grob«, što znači da među prisutnima nije bilo nikakve tajne. Treba, međutim, priznati da optuženi Pavlek, Kolednjak, Vidović, Švasta, Ivanković i Majnarić nisu krivično djelo, koje su počinili, izvršili kao samostalni izvršitelji, već po nalogu svojih pretpostavljenih glavara, koji su izrabljujući zavjet poslušnosti podređenih im redovnika, upotrebili ove kao sredstvo u izvršenju počinjenog zločina. Unatoč tome su navedeni optuženi redovnici odgovorni za počinjeno djelo, jer su u njegovu izvršenju svijesno kao pomagači sudjelovali.

Sve ovo, što je ovdje izneseno, nepobitno utvrđuje da su optuženi zaista počinili sva djela zbog kojih se ovom optužnicom optužuju, kao i da su za ta djela odgovorni.

Povezani istim težnjama optuženi su za vrijeme okupacije naše zemlje radili na ostvarenju istog cilja t. j. na masovnom uništavanju našeg naroda, razbijanju jedinstva i bratstva naroda Jugoslavije, ugušivanju općenarodnog ustanka i produžavanju okupacije.

Nakon sloma okupatora ta se saradnja još više produbila i ojačala: optuženi protunarodni svećenici i redovnici daju punu pomoć i podršku zloglasnim ustaškim koljačima, s kojima rade zajednički na pokušajima organizacije terorizma u zemlji.

Zločin protiv demokratskih tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, protiv rezultata napora radnih masa u obnovi zemlje, zločin protiv imovine i lične sigurnosti građana, zločine prikrivanja ustaških zločinaca i ratnih zločina, zločin provokacije protiv mira, i na oružanu intervenciju iz inozemstva, protiv naše domovine, najoštrije osuđuju milioni nesebičnih i požrtvovnih učesnika na obnovi naše zemlje, koji se samoprijegorno zalažu za opću korist i napredak.

Naš narod, seljaci, radnici i narodna inteligencija očekuju od suda da savjesno utvrdi krivicu svakog pojedinog optuženog, te da nakon toga izreče pravednu kaznu, onakovu kakovu je koji od njih, prema težini svojih krivičnih djela i u njima izraženoj zločinačkoj volji i svijesti, zaslužio.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

JAVNI TUŽILAC
NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

Jakov Blažević

PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG LISAK ERIHA

Predsjednik: Druže vodniče, izvolite uvesti optuženog Lisak Eriha.

Ponovo upozoravam publiku da se za vrijeme rasprave drži potpuno mirno, da ne plješče i ne odobrava.

Optuženi Lisak, sjednite na stolicu.

Nastavlja se rasprava protiv optuženog Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine.

(Glas iz publike protestira da se sudi ovakvim ljudima.)

Predsjednik: Tko je vikao?

(Glas iz publike: »Ja, dolje ustaški koljači!«)

Predsjednik: Ja ponovo upozoravam publiku da ću biti prisiljen isprazniti dvoranu, ako začujem ma i jedan glas, ma i jedan žagor, smijeh ili tako nešto slično.

(prema optuženome:)

Da li ste razumjeli optužnicu?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Kada ste vi počeli s vašom ustaškom djelatnošću.

Optuženi: Ustašku prisegu sam položio 1933. godine, a bio sam idejno vezan za ustaški pokret barem 3 godine prije toga.

Optuženi Lisak je iznio svoju ustašku djelatnost iz emigracije i za vrijeme NDH, kako je to navedeno u optužnici. Priznao je da je potpisao odmazde, t. j. masovna strijeljanja i vješanja. O svome prebacivanju u Jugoslaviju poslije oslobođenja i njegovoj djelatnosti u zemlji, u nadbiskupskom dvoru Lisak na pitanja predsjednika i javnog tužioca odgovara:

Predsjednik: Gdje ste se zadržavali po svom dolasku u Austriju?

Optuženi: Bio sam uglavnom kod seljaka i to pod krivim imenom.

Predsjednik: Zašto?

Optuženi: Tako da ne dospijem u koji sabirni logor Engleza i Amerikanaca.

Predsjednik: Što ste radili za to vrijeme dok ste se tamo nalazili? Da li ste se s nekim sastajali?

Optuženi: Tražio sam kontakt s našim ljudima.

Predsjednik: S kime ste došli u dodir?

Optuženi: Bio je ministar Frković.

Predsjednik: To je bio ministar unutrašnjih poslova?

Optuženi: Ne, njegov brat dr. Ivica Frković.

Predsjednik: Ja bih vas molio, optuženi, da govorite malo glasnije. S kime ste još došli u dodir?

Optuženi: S Moškovom, pa onda sam bio s Kirinom.

Predsjednik: Bili ste i s Ivankovićem?

Optuženi: Sastao sam se s njime.

Predsjednik: Da li ste dolazili u logore u kojima su se nalazili internirani ustaše?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: U koje?

Optuženi: Bio sam u logoru u Salzburgu, Klagenfurtu...

Predsjednik: Da li i u San Getraubu?

Optuženi: Ne, optužnica navodi da sam se sastao tamo s Ivankovićem. S Ivankovićem sam se sastao u Klagenfurtu na ulici.

Predsjednik: Koja je bila svrha vašeg zalaženja u logore?

Optuženi: Da otvoreno kažem, mislio sam se vratiti u Hrvatsku.

Predsjednik: Pa što ste u tu svrhu radili u logorima?

Optuženi: Išao sam da vidim raspoloženje ljudi, ustaša.

Predsjednik: Da li ste htjeli osnovati neku grupu da ide s vama?

Optuženi: Nije se radilo o osnivanju nekakve grupe, nego samo o tome da se ustanovi kako su ljudi raspoloženi prema ideji da se vrate.

Predsjednik: S kime ste o tome razgovarali, samo s ljudima koje ste naveli ili još s nekim?

Optuženi: Osim onih koje sam naveo, s drugima nisam uopće dolazio u dodir u tu svrhu, jer su dolazili u obzir samo mlađi ljudi. Oni mene poznaju, ali ja ne znam njihova imena. Kad bih dolazio, skupili bi se oko mene i razgovarali.

Predsjednik: Što ste im govorili?

Optuženi: Da mislim da je potrebno čim prije se vratiti u Hrvatsku.

Predsjednik: U koju svrhu?

Optuženi: U svrhu ustaškog djelovanja u smislu ustaških načela.

Predsjednik: Kako ste si to zamišljali konkretno, imali ste sigurno jasan plan?

Optuženi: Stvar je u tome, jednu jasnu predodžbu mogao bih imati tek onda kad bih znao kakve su stvarne prilike u Hrvatskoj, a o tome nisam imao nikakvih izvješća. Dolazile su vijesti po ljudima koji bi se naknadno prebacivali iz Hrvatske u Austriju, ali su one bile protuslovne tako, da se nije mogla imati jedna stvarna slika.

Predsjednik: Što ste čuli primjerice o stanju u Jugoslaviji?

Optuženi: Pa, da ima grupa još po šumama, pripadnika hrvatskih oružanih snaga, koji se nisu prebacili u Austriju, nego su ostali u Hrvatskoj, da ima nekih drugih grupa, križara i drugih formacija i tako. Da ne vlada apsolutni red u Hrvatskoj, da ima borbe sa sadašnjim vlastodršcima i slično.

Predsjednik: Što je bio vaš plan u vezi s tim vijestima?

Optuženi: Otvoreno kažem da sam kao ustaša 13 godina smatrao svojom dužnošću da se vratim u Hrvatsku.

Predsjednik: Kakva je bila vaša uloga?

Optuženi: Kažem, jedan plan, jedna određena uloga nije se mogla imati dok nisam imao uvid u prilike u Hrvatskoj. Prvo bi bilo da se osobno informiram o stanju, pa prema tome kakva je situacija da se odredi dalji rad.

Predsjednik: Da li ste imali namjeru staviti se na čelo tih grupica za koje ste čuli da postoje?

Optuženi: Pa sada, nisam se ja smatrao dužnim da stanem na čelo tih grupica, ali sam smatrao dužnim i potrebnim da u smislu ustaškog djelovanja nastojim organizirati te grupice u tu svrhu da, dok se ne vidi kojim će putem prilike krenuti i kako će se situacija razviti, nitko na svoju ruku ništa ne poduzima.

Predsjednik: Da li ste o tim vašim namjerama i planovima razgovarali s ustašama s kojima ste došli u dodir u Austriji?

Optuženi: Ne bih mogao kazati da sam o tome razgovarao, samo sam govorio o ideji povratka.

Predsjednik: Na kakav ste odjek naišli?

Optuženi: Mogu otvoreno kazati da su ljudi za ideju bili oduševljeni. Samo ja sam otvoreno rekao da smatram nemoralnim da se nekoga upućuje u Hrvatsku bilo u jačoj ili slabijoj skupini, dok se ne zna točno kakve su tamo prilike i kakav će se plan imati. Zato sam smatrao da je najbolje raditi da netko ide od naših da vidi kakva je situacija i da se prema tome počne stvarno raditi.

Predsjednik: Vi ste i s Moškovom razgovarali o tim vašim planovima?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Čak i mnogo konkretnije nego s ostalima? Njemu ste čak saopćili da imate sasvim konkretan plan da se prebacite u Jugoslaviju. Što je on rekao?

Optuženi: On se saglasio s idejom. Bio je i on za to. Dogovorili smo se da ćemo nastojati što prije prebaciti se u Hrvatsku.

Predsjednik: Da li ste imali namjeru prebaciti se zajedno s njime ili svaki posebno?

Optuženi: Isprva smo mislili zajedno, međutim u jednoj stvari nismo se u taj čas mogli složiti. On je stajao na stanovištu da se prebacimo s jednom grupom naoružanih ljudi, a ja da se prebacim više konspiratorski, sam ili s najviše jednom osobom. Odluka nije odmah stvorena, nego smo se imali sastati još jedamput gdje bi se konačno sporazumjeli o svemu tome.

Predsjednik: Kada ste došli u Trst?

Optuženi: Bilo je oko 12. septembra, bio sam u Trstu oko 10 dana.

Predsjednik: Kako ste se dugo zadržali u Trstu?

Optuženi: Jedno desetak dana.

Predsjednik: Kakve ste veze imali s Trstom?

Optuženi: S istaknutim osobama nisam imao nikakvih veza. Imao sam veze jedino s osobama za koje mi je bilo rečeno da će mi nabaviti isprave pomoću kojih ću se moći ilegalno prebaciti u Hrvatsku.

Predsjednik: A koje su bile te osobe, da li su to bile još iz Austrije, iz Klagenfurta?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: S kime ste tamo razgovarali?

Optuženi: Po imenu je to neki Horvatin, Kovačić, neki Pijetro, ali vjerujem da i to nisu bila prava imena.

Predsjednik: Da li su to bili ustaše?

Optuženi: Mislim, Horvatin je bio.

Predsjednik: Da li ste ga poznavali od ranije?

Optuženi: Ja sam ga viđao.

Predsjednik: U Zagrebu?

Optuženi: Mislim u Zagrebu.

Predsjednik: I on vam je pomogao da dobijete referencu za Trst?

Optuženi: Ne za Trst, nego me uputio na jednu osobu, na nekog Kovačića, koji zna ljude, koji će mi omogućiti prebacivanje preko Austrije do talijanske granice.

Predsjednik: A na koga ste se obratili u Trstu?

Optuženi: Na nekog Markovića, ili Marakovića.

Predsjednik: I taj vam je dao lažnu propusnicu?

Optuženi: Ja sam mu dao jednu svoju fotografiju i on je otišao na nekoliko dana iz Trsta. Nakon 5—6 dana poslije toga dobio sam propusnicu.

Predsjednik: Na koje ime?

Optuženi: Vrdoljak.

Predsjednik: Ime?

Optuženi: Vatroslav.

Predsjednik: Da li ste s tom propusnicom prešli u zonu B.

Optuženi: Jest, prebacio sam se preko Istre.

Predsjednik: Da li ste u Sušaku ostali duže vrijeme?

Optuženi: Nisam. U Rijeku sam došao prije podne i ostao tamo do navečer i s riječko-sušačkim vlakom prešao sam most i odmah prosljedio istim mahom dalje.

Predsjednik: Da li ste ranije za vrijeme NDH imali veza s nadbiskupskim dvorom u Zagrebu?

Optuženi: Dakle, mogu reći da su te veze bile tražene sa mnom od nadbiskupskog dvora, dok sam bio na Glavnom ravnateljstvu u svrhu intervencija za neke osobe koje su se nalazile u zatvoru.

Predsjednik: Da li ste vi tim intervencijama udovoljavali?

Optuženi: Po mogućnosti.

Predsjednik: Što znači po mogućnosti?

Optuženi: Kad je bilo moguće, kad dotični za kojeg se interesiralo, nije bio previše kompromitiran, kad se radilo o laganim stvarima — gledao sam da idem na ruku.

Predsjednik: Da li ste češće dolazili u dodir s nadbiskupskim dvorom?

Optuženi: Koliko se sjećam, tri do četiri puta.

Predsjednik: Za vrijeme NDH?

Optuženi: Dok sam bio na Glavnom ravnateljstvu.

Predsjednik: A ranije?

Optuženi: Dok sam bio gore pobočnik, možda jedamput do dvaput, sasma službeno.

Predsjednik: Da li ste i na koji način dolazili u dodir da govorite s nadbiskupom?

Optuženi: Putem tajništva.

Predsjednik: Da li je Stepinac dolazio k vama ili vi k njemu?

Optuženi: Dok sam bio glavni ravnatelj, Stepinac je pitao preko svoga tajnika kada bi mogao doći k meni. Naravno, ja nisam htio da on dolazi k meni, nego sam pitao da li se radi o brznoj stvari da bi došao isti dan k njemu ili bi došao drugi dan za koji bi si raspodijelio tako stvari, da bi taj dan mogao razgovarati.

Predsjednik: Vi ste redovito dolazili Stepincu, a ne on k vama?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Dakle, na telefonu dato vam je razjašnjenje glede tih vaših posjeta.

Optuženi: Jest. I rečeno mi je da se isključivo radi o intervencijama za uhapšene osobe.

Predsjednik: Da li ste se s nadbiskupom Stepincem sretali i prigodom svečanih prigoda?

Optuženi: Da, na svečanim primanjima kod poglavnika.

Predsjednik: **Da li ste kada bili pozvani u nadbiskupski dvor kao gost?**

Optuženi: Bio sam za vrijeme dok sam bio župan.

Predsjednik: Kojom prilikom?

Optuženi: Na Papin dan.

Predsjednik: **Da li na večeru?**

Optuženi: **Na primanje.**

Predsjednik: Da li je ranije, dok ste još bili pobočnik kod poglavnika, dolazio nadbiskup Stepinac često kod Pavelića?

Optuženi: Dolazio je.

Predsjednik: Kad ste bili zadnji puta u nadbiskupskim dvorima prije vašeg bijega iz Zagreba?

Optuženi: **Može biti nekih osam dana prije ili deset dana, najviše.**

Predsjednik: **U Zagrebu je bilo mišljenje, odnosno to je mišljenje još i sada kod nekih, da ste vi odveli na silu Mačeka iz Zagreba.**

Optuženi: Nema riječi o tome, koliko je meni poznato.

Predsjednik: **Nego, kako je to bilo?**

Optuženi: **Ja mislim da je on išao dobrovoljno, da nije htio dočekati partizane u Zagrebu i u tom smislu našao je mogućnost preko generala Moškova.**

Predsjednik: **Kakvu je ulogu pri tome igrao Moškov?**

Optuženi: **Koliko je meni poznato, general Moškov dao mu je pratnju, mislim do granice.**

Predsjednik: **Vi ste se nakon vašeg prebacivanja u Zagreb obratili na nadbiskupski dvor?**

Optuženi: **Jesam.**

Predsjednik: Zašto? Kako ste došli na to, a da se ne obratite na nekog drugog, na koju drugu osobu koju ste poznavali u Zagrebu.

Optuženi: Obratio sam se na nadbiskupski dvor, jer sam vjerovao da ću preko tajništva moći dobiti informacije i potrebne podatke o situaciji u zemlji.

Predsjednik: I ni na koga drugog niste se obratili za podatke u zemlji, nego samo na nadbiskupski dvor?

Optuženi: Ni na kog drugog.

Predsjednik: Da li ste već ranije, kada ste polazili ovamo, bili stvorili plan da se, u prvom redu, za podatke obratite na nadbiskupski dvor?

Optuženi: Ni na kog drugog.

Predsjednik: Da li ste već ranije, kada ste polazili ovamo, bili stvorili plan da se, u prvom redu, za podatke obratite na nadbiskupski dvor?

Optuženi: O tome sam razmišljao, ali nisam nikome govorio o tome. Još, u stvari, nisam bio to odlučio, a kad sam već došao u Zagreb, onda sam definitivno odlučio da idem u nadbiskupski dvor.

Predsjednik: Da li ste razmišljali o tome da bi možda za dobivanje podataka našli neko pogodnije mjesto, vaše ustaško mjesto?

Optuženi: Ukoliko bi se to odnosilo na obitelji ustaške, bilo bi previše kompromitirano takvo jedno mjesto i smatrao sam da bi na takvo mjesto bilo ludost ići. Konveniralo mi je tajništvo nadbiskupskog dvora.

Predsjednik: A da li ste znali za kakvo ustaško mjesto u Zagrebu, na koje biste se mogli obratiti za podatke?

Optuženi: Da sam razmišljao o tome, sigurno bi se moglo naći, ali sam ja još od početka odbacio takvu ideju.

Predsjednik: Kojim putem ste došli do nadbiskupa Stepinca?

Optuženi: Preko Ostojčića.

Predsjednik: Vi ste kod njega i odsjeli, tko vas je doveo u vezu s njime?

Optuženi: Ministar Frković. On je imao dvoje djece koja su bila odvedena iz Hrvatske u prvo vrijeme, jer je on bio u Austriji i nije znao za njihovu sudbinu, a pošto je bio prijatelj s Ostojčićem, zamolio je ovo-ga putem jedne cedulje da se pobrine za njegovu djecu. S tom ceduljom ja sam se kod Ostojčića javio.

Predsjednik: Tko vam je odnio tu cedulju Ostojčiću?

Optuženi: Odnijela je Anči Porges.

Predsjednik: U času kad je nosila to pismo Ostojčiću, je li ona znala tko ste vi?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Kako ste dospjeli do Ostojčića, je li Ostojčić znao tko ste vi?

Optuženi: Ostojčić nije znao tko sam ja, rekao je samo da mu je javljeno da će do njega doći jedan čovjek s porukom Frkovića.

Predsjednik: Kad ste se vi javili Ostojčiću?

Optuženi: Javio sam se uveče kod njega.

Predsjednik: I tamo ste prenoćili?

Optuženi: Jest, zamolio sam ga da prenoćim.

Predsjednik: Koliko ste noći tamo prenoćili?

Optuženi: Jednu noć. Ja sam Ostojčiću pokazao isprave koje sam imao kod sebe, da ne bi mislio da se radi o osobi koja ilegalno boravi u Zagrebu. Pokazao sam mu sve dokumente. Prikazao sam mu se kao znanac ministra Frkovića i baš iz tih razloga nisam vodio nikakve političke razgovore s njim.

Predsjednik: Kad je to bilo, kada ste kasnije zamolili Ostojčića da vas dovede u vezu s nadbiskupskim dvorom?

Optuženi: Drugog ili trećeg dana poslije.

Predsjednik: Zašto ste mu rekli da vam je potreban taj sastanak?

Optuženi: Ja sam rekao da bih htio doći do nadbiskupske kancelarije.

Predsjednik: A da li ste znali koga ćete tamo zateći?

Optuženi: Pa od prije sam poznavao Šalića.

Predsjednik: A kako ste obrazložili vašu želju da idete Stepincu u kancelariju i da vam je potrebna ta veza, upravo, zašto niste direktno otišli u nadbiskupski dvor i najavili se tamo kao i svaka druga stranka?

Optuženi: Nisam mogao ići s pravim imenom tamo s obzirom na moj eksponirani položaj u NDH, a svakako sam imao interesa da tamo dođem.

Predsjednik: Kako ste došli u vezu s nadbiskupskim dvorom preko Ostojčića?

Optuženi: Ja ne znam. Kakav put je upotrebio ja ne znam. Jedino mi je drugi dan poručio neka se javim s imenom Petrović u sedam sati naveče na ulazu u nadbiskupski dvor, gdje će me dočekati jedan svećenik.

Predsjednik: Zašto je bilo potrebno izmišljati ime Petrović?

Optuženi: To ne znam.

Predsjednik: Jer Vrdoljak je dovoljno ime i to je već jedno vaše konspirativno ime. Dakle, da li se čeka Vrdoljak ili Petrović to je svejedno.

Optuženi: Nije mi poznato tko je došao na ideju da me tako šalje.

Predsjednik: Iz te činjenice se vidi da sve te veze i imena koja ste mijenjali, da tu nije nešto u redu, i zašto je trebalo izmišljavati neko konspirativno ime Petrović za vas, kad ste već nosili bezazleno ime Vrdoljak?

Optuženi: Ne znam koji su razlozi bili kasnije da su me okrstili imenom Petrović. Svakako ja u tom pravcu nisam Ostojčiću ništa kazao.

Predsjednik: Ako povežemo te stvari, pa činjenica da ste se javili najprije Anči Porgesovoj, a zatim Ostojčiću, i on sumnja u to sve, i to priznaje u zapisniku i sigurno znade da niste Vrdoljak i kako onda traži za vas vezu kod Stepinca, i ugovara se jedno konspirativno ime Petrović, to sve ukazuje na to da cijelim tim lancem u isto vrijeme ide i ime Lisak, i da svaki onaj koji prenosi, vrlo dobro zna da prenosi Lisaka, a ne Vrdoljaka, jer njega nema razloga skrivati, a Lisaka imade razloga skrivati pod imenom Petrović. Da li je to logično?

Optuženi: Imade svakako u tome logike.

Predsjednik: Da li vam je poznat dr. Franolić ?

Optuženi: Po imenu.

Predsjednik: Da li ste bili u kakvoj vezi s biskupom Lachom?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li ste poznati s njime?

Optuženi: Jesam osobno.

Predsjednik: Dakle, vama je Ostojčić prenio vijest da vas u sedam sati pred nadbiskupskim dvorom očekuje jedan svećenik, da mu se javite pod imenom Petrović i da će vas taj uvesti. Da li vam je bilo rečeno kod nadbiskupa ili u dvor?

Optuženi: U dvor.

Predsjednik: I došli ste tamo?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Tko vas je dočekao?

Optuženi: Kada sam dopao na vrata, bio je mrak, ali kasnije, kad me je uveo, vidio sam da je to Šalić.

Predsjednik: Što ste mu rekli?

Optuženi: Petrović.

Predsjednik: A što vam je on rekao?

Optuženi: Ne sjećam se, ali mi je dao rukom znak da mogu unići i odveo me u tajništvo u prvi kat.

Predsjednik: Kako je onda tekao razgovor između vas i Šalića. Što ste mu kazali?

Optuženi: Sada ne znam, pitao sam ga da li me poznaje. On me je malo gledao . . .

Predsjednik: Nije vas pitao zašto dolazite?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Da li ste izrazili želju da dođete do Stepinca?

Optuženi: Pa mislim da je već Šalić bio od Ostojčića obaviješten kada će doći Petrović, da bi taj želio razgovarati sa Stepincem.

Predsjednik: I onda kad ste došli do Šalića — kažite — da li vas je prepoznao? Što je on na to rekao?

Optuženi: Kažem, činilo mi se da me je prepoznao. Onda, dobro . . . kako se zovem? On je rekao prvo slovo mojeg prezimena »L« — onda sam dodao »i«, na koncu slovo »k« i vidio sam da me je prepoznao.

Predsjednik: Zašto ste se igrali skrivača?

Optuženi: Bio sam dobro raspoložen (*smijeh u dvorani*).

Predsjednik: I što je onda dalje bilo? On vas je odveo Stepincu?

Optuženi: On je otišao iz tajništva na hodnik nekuda i poslije nekoliko minuta ušao je nadbiskup, i . . .

Predsjednik: I što je tada rekao, da li ste? . . .

Optuženi: Ne, ja sam prvi kazao, uvidjevši da me preuzvišeni ne prepoznaje, jer je bio okrenut prema svijetlu, a ja u sjeni — onda sam kazao: državni tajnik, pukovnik Lisak. Tada mi je dao na znanje da uđem u jednu sobu kraj tajništva i kad sam ušao tamo, ja sam govorio.

Predsjednik: Duže vremena ste razgovarali?

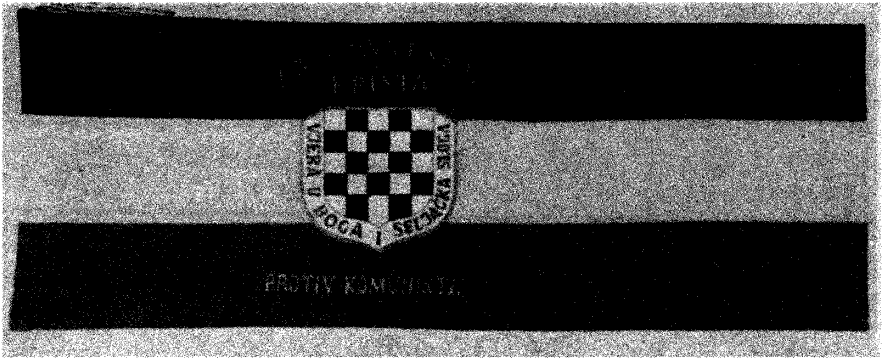
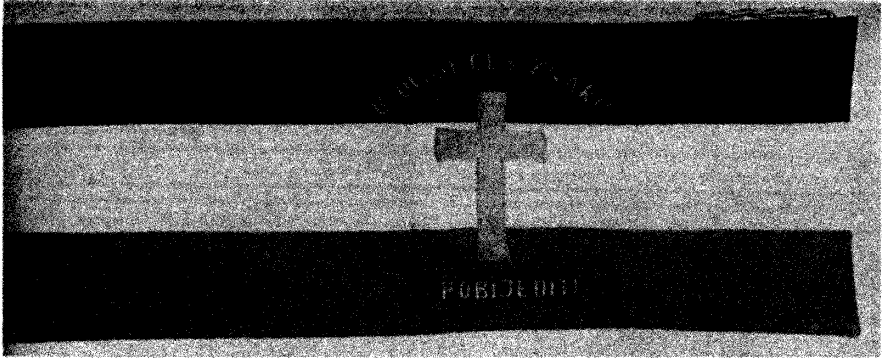
Optuženi: Oko 15 minuta, 15—20 minuta.

Optuženi Lisak i Stepinac

Ustaško-križarski teroristi na optuženičkoj klupi za vrijeme rasprave

Ustaško-križarska zastava koja je blagoslovljena u nadbiskupskoj kapelici

Predsjednik: Nije više bilo?

Optuženi: Koliko ja znam, ne.

Predsjednik: Da li ste sjedili za vrijeme razgovora?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: O čemu ste razgovarali? Što ste vi kazali? ,

Optuženi: Ja sam kazao: preuzvišeni neka mi oprostite da sam došao, jer sam nesmotrena, nepodesna osoba u to vrijeme da budem u nadbiskupskom dvoru, ali, eto, kad sam se našao u Zagrebu, smatrao sam potrebnim da njega koji je u ono vrijeme svakako bio jedna od najistaknutijih osoba u hrvatskom javnom životu, da ga obavijestim o prilikama pod kojima žive emigranti u Austriji, i obavijestim koliko sam doznao...

Predsjednik: Zašto ste pretpostavljali da će zanimati Stepinca kako žive ustaše u emigraciji?

Optuženi: Ne radi se o ustašama, radi se o narodu, o desecima hiljada osoba oboga spola, vojnika i civila.

Predsjednik: Da, to su bili, uglavnom, ustaše, jer se vidi — narod je, uglavnom, ostao ovdje.

Optuženi: Ja koliko znam, mnogo je bilo vraćeno s granice kad su htjeli prijeći granicu.

Predsjednik: Dobro — vi ste Stepinca došli da izvijestite o tome kako žive emigranti u Austriji, što ste tom prilikom pričali?

Optuženi: Počeo sam o povlačenju i kako je došlo do te katastrofe u Sloveniji. Rekao sam mu da je u času dok se hrvatska vojska nalazila u Sloveniji, došlo, mimo Rödera, koji je bio vrhovni zapovjednik cjelokupnih njemačkih oružanih snaga, do kapitulacije kopnene vojske Njemačke, premda je poglavniku sa službene strane Njemačke rečeno još u zadnji čas da se spram Rusa, odnosno partizana ne će kapitulirati... i, naravno, u vezi s tim našli smo se u Sloveniji u jednom vrlo teškom položaju bez oružja, koje je bilo u rukama Nijemaca. Sva vojska Njemačke je kapitulirala i sve oružje predano partizanima. Tako su Hrvati koji su se tamo nalazili, došli u vrlo težak položaj.

Predsjednik: I što ste dalje govorili?

Optuženi: Onda sam mu govorio o putu poglavnika iz Hrvatske u Austriju.

Predsjednik: I to je zanimalo nadbiskupa?

Optuženi: Slušao je. Nije me prekidao.

Predsjednik: Zašto ste pretpostavljali da to njega zanima?

Optuženi: Mislim, kao osobu, jednu istaknutu osobu.

Predsjednik: Da li smatrate da je između Stepinca i Pavelića postojala jedna takova veza, intimna, da bi njega zanimala sudbina takva čovjeka, — što je s Pavelićem?

Optuženi: Preuzvišeni nije postavio pitanje koje bi se odnosilo izravno na osobu poglavnika, nego samo...

Predsjednik: Vi ste to osjećali za potrebno, pretpostavljali ste da će to zanimati Stepinca. Da li ste vi konačno u tom razgovoru rekli i svrhu dolaska ovamo?

Optuženi: **Rekao sam samo jedno — da koliko čujem da je neki ustaški pukovnik u Hrvatskoj, da ne misli, da bi se imale poduzeti kakve akcije terorističkog karaktera, jer da je bilo prolijevanja krvi dosta (smijeh u dvorani, predsjednik zvoni).**

Predsjednik: Dobro, a nije li vas moguće zapitao zašto vi sebe izvrgavate pogibelji, a kroz to i njega i dolazite u Zagreb njemu zato da ga izvijestite da je Pavelić živ i zdrav? . . .

Optuženi: . . . nije bio samo to razlog . . .

Predsjednik: . . . i da su samo emigranti na broju. To je, pretpostavljam, rizik i uvjeren sam da je u tom slučaju pitao što je sada, jer vi ste ranije rekli da ste došli izvidati situaciju i orijentirati se na terenu, naročito što se tiče grupica ustaško-križarskih koje se nalaze još u Hrvatskoj?

Optuženi: **Jest.**

Predsjednik: Dakle, da li ste to rekli i nadbiskupu?

Optuženi: Ja mislim da nisam kazao, ali sam ga zamolio da ukoliko bi mogao i raspolaže s mogućnostima i kroz vrijeme kad bi dolazio u Zagreb, da mi dade pomoć.

Predsjednik: Da — što je on rekao?

Optuženi: On mi je kazao, neka se obratim na tajnika, da će mi dati odgovor.

Predsjednik: Kada ste se obratili?

Optuženi: Drugi dan.

Predsjednik: Naručio je da drugi dan dodete tajniku Šaliću i rekao . . . ?

Optuženi: Rekao je da će tajnik dati odgovor.

Predsjednik: Koliko ste imali namjeru ostati ovdje, da vas nije uhvatila narodna vlast?

Optuženi: U Zagrebu?

Predsjednik: Uopće — u Zagrebu?

Optuženi: U Zagrebu . . . još nekoliko dana.

Predsjednik: A onda?

Optuženi: Išao bih izvan Zagreba . . .

Predsjednik: . . . tražiti ustaše po šumama?

Optuženi: Svakako da nađem vezu s pojedinim tim grupama.

Predsjednik: Da li ste to rekli nadbiskupu?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Kad ste ga tražili da vam barem dade konak, sigurno ste rekli da vam ga dade na nekoliko dana?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Onda ste . . . ?

Optuženi: U slučaju, ako bude potrebno.

Predsjednik: I vi ste drugog dana došli?

Optuženi: Ja sam već rekao da sam svakako htio da doznam o prilikama u Hrvatskoj.

Predsjednik: Kad ste došli u tajništvo drugog dana, da li ste našli Šalića?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Nego tko je bio?

Optuženi: Bio je pred vratima jedan od osoblja zaposlen i kad sam ga zapitao da li je tu Šalić, kazao mi je da je Šalić u gradu, i ja sam se vratio. Drugog dana sam otišao da upitam Šalića da li bih mogao doći ili ne.

Predsjednik: I vi ste došli drugog dana u sedam sati i jeste li tamo zatekli Šalića?

Optuženi: Koliko se sjećam, jesam.

Predsjednik: A koliko ste sati ostali tamo?

Optuženi: Ostao sam neko vrijeme i interesirao sam se o nadbiskupu.

Predsjednik: Da li je osim Šalića bio još netko tamo?

Optuženi: One večeri ne.

Predsjednik: Što vam je kazao Šalić?

Optuženi: Šalić je svakako želio i po njegovu držanju sam vidio kao da mu je neugodno da odem iste večeri. Kad sam čuo da je kod kuće, insistirao sam na tome da vidim Massuccia.*

Predsjednik: Kako ste upoznali Massuccia i kada?

Optuženi: Poznavao sam ga ranije i upoznao u Italiji. Htio sam da saznam kako je u gornjoj Italiji s jedne strane, a s druge strane htio sam da doznam i o situaciji, kakvog je mišljenja Vatikan.

Predsjednik: Kako ste vi zamislili uspostavu ranijeg stanja »NDH«? Da li ste vjerovali da su ustaše tako jaki, da mogu oboriti vladu ili ste se nadali nekoj pomoći?

Optuženi: Pa, vjerovao sam u uspješnu akciju Mačeka u inozemstvu.

Predsjednik: Dakle će Maček u inozemstvu imati tolike snage za ovu uspostavu?

Optuženi: Samostalne države.

Predsjednik: Dakle, vi ste polagali više nade u inozemstvo, nego u ove male grupice ustaša?

Optuženi: Svakako.

Predsjednik: Da li ste bili simpatizer Engleza, Amerikanaca i drugih saveznika?

Optuženi: Ako se govori o Anglo-Amerikancima, svakako sam bio simpatizer, jer su to veliki narodi, od kojih bi hrvatski narod mogao imati političke koristi.

Predsjednik: Kao što je imao od Nijemaca?

Optuženi: Nijemci su izgubili rat i sad nije lako o tome govoriti. Svakako da onoga časa mi nismo imali koristi i nama je trebao jedan drugi, Englezi ili tko drugi, da nam da pomoć za uspostavu ranije Hrvatske u granicama njenim.

* Massucci je tajnik papinog legata Marconea.

Predsjednik: I u tom slučaju vi bi surađivali s tom vladom?

Optuženi: Svakako da bi surađivao i drugi.

Predsjednik: Jedan poslodavac je krepao i vi ste tražili drugog. Nijemci su izgubili rat i sad je ostalo da nađete drugoga, koji će vam dati samostalnu »NDH«. A ranije ste kao prijatelj Talijana i Nijemaca nudili usluge pobjedniku.

Što ste vi govorili Massucciu kad ste razgovarali s njime?

Optuženi: Govorio sam mu o Italiji. Ja sam prvi počeo razgovor i govorio o prilikama u Italiji, što sam mogao na svoje oči vidjeti na putu od talijanske granice do Trsta.

Predsjednik: Jeste li razgovarali s njime na talijanskom jeziku?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li Šalić vlada talijanskim?

Optuženi: Ako se lagano govori, može pratiti konverzaciju, ali mi smo brzo govorili.

Predsjednik: Zašto ste pitali Massuccia o engleskom konzulu u Zagrebu?

Optuženi: Poznao sam ga od prvih dana NDH kao anglofila, tako mi je prikazano, tako sam o njemu čuo. Pitao sam ga što mu radi taj njegov predstavnik Engleske u Zagrebu i je li ima kakvu vezu s njime. Mislim da je govorio da ga posjećuje.

Predsjednik: Kako ste dugo ostali u razgovoru sa Šalićem i Massucciem?

Optuženi: Sa Šalićem sam one večeri govorio možda jedan sat, ali on je imao još nešto posla i kad sam kazao da ću počekati Massuccia dok se vrati, on je nastavio uredski posao, a ja sam čitao novine. Dakle konverzacija je bila prekinuta, a nastavila se kasno, kad se poslije 10 sati vratio Massucci iz grada, do nešto iza pola noći.

Predsjednik: Trebalo je izaći iz zgrade?

Optuženi: Rekao sam da smo se zadržali u tom razgovoru i da bi bilo pametno da prenoćim u samom dvoru.

Predsjednik: Tko vas je odveo u sobu?

Optuženi: Šalić.

Predsjednik: Da li ste drugog jutra razgovarali s nekim iz okoline nadbiskupa?

Optuženi: Sa Šalićem.

Predsjednik: Da li vas je Šalić izvijestio o pastirskom pismu?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Dao vam je na čitanje?

Optuženi: Mislim izvadak.

Predsjednik: Da li je Šalić rekao da se Moškov nalazi na području Hrvatske?

Optuženi: Ne znam kako je došlo do tog razgovora, ali on kaže da ima neku obavijest da se Moškov nalazi u Hrvatskoj. Ja sam insistirao na tome da mi kaže...

Predsjednik: Da li je rekao da vjesnik ide do njega?

Optuženi: Ništa mi nije govorio.

Predsjednik: Da li ste dobili pismo od Moškova?

Optuženi: Skanjivao se, ali sam kasnije insistirao da kaže što znade o Moškovu, pa je došlo do toga...

Predsjednik: Da li ste došli u vezu s Moškovom?

Optuženi: Ja sam pitao Šalića kako bi se stavio u vezu s Moškovom. U Austriji smo govorili o odlasku u Hrvatsku, onda mi je dao adresu dr. Pavla Gulina.

Predsjednik: Vi ste tu adresu upamtili?

Optuženi: Upamtio sam.

Predsjednik: Da li ste tražili kasnije dr. Pavla Gulina?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Koliko ste dana u svemu bili u Zagrebu?

Optuženi: Mislim 10 dana.

Predsjednik: Što su bili vaši planovi za dalji rad?

Optuženi: Pa sada, o tome ne bih govorio, jer sam u međuvremenu mogao odrediti plan prema prilikama, odnosno u međuvremenu sam mogao naići na određenu odluku.

Predsjednik: Da li ste je našli?

Optuženi: Kažem, osim onoga što sam već rekao, nije bilo ništa. Trebalo je da se povežem s kojom grupom i da kažem kakva je situacija vani i da nitko ne poduzima ništa na svoju ruku.

Predsjednik: Otkuda su trebali dolaziti, po vašem mišljenju, dalji nalozii? Na svaki način trebalo je uspostaviti vezu s tim grupama da se prenesu takve direktive?

Optuženi: Svakako, trebalo je prebaciti te direktive.

Predsjednik: To ste smatrali svojim zadatkom?

Optuženi: Među ostalim, svakako i to.

Predsjednik: Vi znadete da je Moškov bio nekoliko dana u Jugoslaviji. Što mislite zašto je otišao opet van?

Optuženi: Nije mi poznato.

Predsjednik: Zašto se niste i vi, kad ste vidjeli da baš sve nije sjajno, vratili?

Optuženi: Došao sam ovamo s tim izvjesnim zadatkom, kako sam naveo, ispunio ga nisam i nije bilo razloga da se vraćam.

Lisak razlaže na pitanja predsjednika i javnog tužitelja sve što znade u vezi s pravljenjem memoranduma i njegova ekspediranja u štab Sredozemne angloameričke komande u Italiji.

Javni tužilac: Kad počinju i kad se vrše ozbiljne pripreme za bježanje iz naše zemlje, kad vrši ozbiljne pripreme za to Pavelić i vi svi skupa, i kojeg je mjeseca to počelo?

Optuženi: Prva priprema se može nazvati odluka vlade za upućivanje obitelji istaknutih nacionalnih radnika u inozemstvo.

Javni tužilac: Koji su to istaknuti nacionalni radnici?

Optuženi: U prvom redu pripadnici ustaških obitelji.

Javni tužilac: Dakle ustaške obitelji. A kako su dalje pripreme tekle?

Optuženi: To je bilo u prosincu 1944. godine i mogu kazati da neposredno pred odlazak vlade drugih naročitih priprema nije bilo, ukoliko se kao takva priprema ne može shvatiti odlazak ministra Vrančića avionom u Italiju.*

* Vrančić leti avionom u Italiju da anglo-američkoj komandi preda memorandum u kojem se između ostalog kaže:

m e m o r a n d u m

U vrijeme, kad se sudbina naroda Evrope i čitavoga svijeta određuje za dulji poviestni razmak, treba urediti i položaj Nezavisne Države Hrvatske. Pravedna odluka, za koju se zalažu Velika Britanija i Sjedinjene Države Amerike, ne može biti donešena, ako se ne uzmu u obzir i sljedeći momenti:

»Nezavisna Država Hrvatska već četiri godine postoji i djeluje sa svim atributima suvremene države. Ona je i de facto i de iure već u prvoj godini obstanka dobila priznanje triju velevlasti (Njemačke, Italije i Japana), te više drugih država (Španjolske, Finske, Mađarske, Rumunjske, Slovačke, Bugarske, Thailanda, Mandžukua i t. d.) Imale su s hrvatskom državom odnose u početku godine 1941. i same Sjedinjene Države Amerike, zatim Argentina, a do danas imaju svoja predstavništva u Hrvatskoj, Švicarska (konzulat), Švedska (konzulat) i Sv. Stolica (Apostolski delegat). Hrvatska država je članica Međunarodne poštanske unije i Međunarodnog Crvenog Križa. U ratu se pridržava svih propisa međunarodnog prava, te podržava logore sa zarobljenicima, podanicima Sjedinjenih Država, Engleske, Sovjetskog Saveza i t. d.«

»Hrvatski narod je to dokazao posebno tokom posljednjih četiriju godina. Hrvatskoj državnoj vladi i Hrvatskom državnom saboru uzpjelo je, uzprkos živom protivljenju s mnogih strana, održati političku samostalnost i izgraditi jaku vojsku s izvrstnim častničkim zborom. Uzprkos neprestanim često težkim i vrlo krvavim gubitcima i uzprkos međunarodnim izvanjskim protivljenjima i to upravo onih, koji su kroz to vrijeme htjeli u tom pitanju kod nas imati odlučnu riječ, hrvatska vojska je dala dokaza svoje izvanredne borbenosti i valjanosti. Time je hrvatski narod izdržao najveću kušnju, koja se stavlja na pojedine narode i države. Više stotina tisuća hrvatskih boraca, a od toga velikim dielom vojnika novačenih na temelju dobrovoljnog stupanja u vojsku, koji su dali više desetaka tisuća žrtava i više desetaka tisuća ranjenika i koji su i danas spremni poginuti za hrvatsku državu. — Jesu trajni i najeklatantniji plebiscit, koji svjedoči o volji i sposobnosti hrvatskoga naroda, da bude nezavisan u svojoj vlastitoj državi, a sve to uzprkos vanredno nepovoljnim vanjskim okolnostima.«

»Hrvatska kao zemlja, koja je kao država nastala na obalama Jadrana i koja je upućena na Jadransko more kao uvjet svoga opstanka, a hrvatski narod, uz Grke jedini pomorski narod Balkanskog poluotoka, ima stare prirodne veze s Velikom Britanijom. Hrvatska ne može opstojati bez oslonca na Veliku Britaniju, dok s druge strane opstanak Hrvatske može biti Velikoj Britaniji od znatne koristi, budući je hrvatski narod po prirodi čuvar istočne obale Jadranskog Mora, jer je njezin posjednik.«

»Posebno treba upozoriti na mediteranski položaj Hrvatske i na naše razgrnate veze s narodima Sredozemlja. Tu u prvom redu treba spomenuti činjenicu, da

Javni tužilac: Vrančić ide drugim poslom, to ne spada u vaše bježanje. Ali uzmimo sada pitanja skrivanja i pohranjivanja arhive, vi to bolje znate nego ja, jer vjerujem da još ima stvari sakrivenih, koje ni do sada nisu nađene, — kada je počelo to sakrivanje arhive?

Optuženi: Nekoliko dana prije odlaska vlade.

Javni tužilac: Nije li to bio premali rok, da se takav jedan posao izvrši, nije li trebalo prije početi skrivati i uništavati arhivu?

Optuženi: Kao predradnja može se kazati da je uništavanje arhive započelo 10 dana prije odlaska vlade.

Javni tužilac: A koja je arhiva uništavana?

smo mi Hrvati jedini narod u Evropi, koji ima veliki dio svojih pripadnika islamske vjeroispovjesti. Veze Hrvata islamske vjeroispovjesti — njih oko milijun s Turskom stare su i vrlo duboke. U Turskoj danas živi oko 200.000 hrvatskih iseljenika, koji velikom većinom govore svojim hrvatskim jezikom u kućnom saobraćaju, te imaju živ osjećaj ljubavi za staru postojbinu.«

»Oni u Turskoj zauzajmlju razmjerno najviše položaje; veliki ih je broj među pripadnicima viših razreda. Primjerice ambasador Turske u Londonu Rušet Ešref rodom je iz hrvatske pokrajine Bosne. Husref Geređe, turski poslanik u Berlinu do godine 1941., također je rodom iz hrvatske pokrajine Bosne, kao i veći broj uglednih članova turske diplomacije. Gradonačelnik i zapovjednik okruga Ankara, rodom je također iz Hrvatske; on je najuži suradnik predsjednika republike.«

»Razumljivo je, da se iseljeni Hrvati u Turskoj i njihovi mnogobrojni prijatelji zanimaju za položaj Hrvatske, a napose za položaj hrvatskih muslimana, koje Hrvati smatraju najplemenitijim dielom svoga naroda, te je politika hrvatske države prema muslimanima naišla na najljepši odjek u Turskoj, nasuprot lošim postupcima protiv muslimana u jugoslavenskoj državi prije godine 1941.«

»Za Hrvatsku se zanimaju, u duhu žive vjerske solidarnosti islamskih naroda, posebice muslimani Bližeg Istoka. Primjera radi može se spomenuti, da je egipatski parlamenat, odnosno predsjedništvo vlade u Kairu dne 28. lipnja 1944. raspravljalo o teškome položaju hrvatskih muslimana radi nasilja raznih banda, te je preko Crvenog polumjeseca odredilo znatnu novčanu pomoć za spomenute hrvatske stradalnike.«

»Nasuprot od Moskve stvaranom »slavenskom bloku« na Balkanu u turskim krugovima je više puta istaknuta potreba stvaranja mediteransko-balkanskog bloka neboljševičkih snaga, poimence Turske, Grčke i Albanije. Tamo bi spadao i hrvatski narod, koji već radi svoje pripadnosti katolicizmu i islamu nema razvijenog osjećaja panslavenske solidarnosti, koja se danas javlja kao sredstvo širenja moskovskog utjecaja.«

»Obrana Hrvatske prema tome nije borba za bilo kakvu, a najmanje fašističku, političku ideologiju. To je čisto hrvatski nacionalni obrambeni rat. Dokaz za to jest i činjenica, da je mjeseca listopada 1944. — kada se vjerovalo, da će doći do angloameričkih iskrcavanja na hrvatskoj obali u Dalmaciji — bila izdana hrvatskim vojnim postrojbama u tome području zapovied, da se hrvatske oružane snage nemaju opirati ni suprotstavljati pokušaju bilo kakvog vojničkog iskrcavanja i vojničkih djelatnosti angloameričkih četa na našem državnom teritoriju.«

»Hrvatski narod je spreman urediti svoje granice, a u prvom redu na Istoku na širokogrudnoj bazi.

S nacionalnim elementima Srbije, Crne Gore i Albanije već danas postoje odnosi suradnje u borbi protiv zajedničkog neprijatelja.

Hrvatski narod je u pogledu određenja svih granica spreman prihvatiti arbitražu Velike Britanije i Sjedinjenih Država Amerike. U pogledu razgraničenja

Optuženi: Bila je donijeta odluka da se po mogućnosti uništi u prvom redu arhiva ministarstva oružanih snaga, zatim arhiva ministarstva unutrašnjih poslova i arhiva ministarstva vanjskih poslova.

Javni tužilac: A zašto baš to uništavati i sakrivati? Kakav je materijal bio unutra, je li taj materijal bio kompromitirajući za vas pred javnošću?

Optuženi: Nije se radilo o tome da bi to bilo kompromitirajuće za državnu vlast pred javnošću, nego s obzirom na izvjesna imena na koja se moglo naići u pojedinim spisima.

Javni tužilac: To znači, policijskim jezikom kazano, da ste vaše agente htjeli da sakrijete ?

Optuženi: Nije se ovdje radilo o agentima, nego se radi uopće o državnim činovnicima koji su saradivali s državnim aparatom.

Javni tužilac: Jesu li ti svi još ovdje sakriveni kod nas, na pr., u Zabu? Imate li ih još?

s Italijom ističemo, da Hrvatska u Rijeci gleda ne samo svoju najvažniju luku, nego i izlaz Podunavskih zemalja na Jadran i Mediteran.«

»Na temelju svega izloženoga, hrvatski narod ima pravo tražiti od svih međunarodnih činbenika, koji načelno priznaju pravo samoodređenja svim poviestnim kulturnim evropskim narodima, da se to pravo prizna i hrvatskom narodu, na temelju postojećeg činjeničnog stanja hrvatske države.

Danas se na slobodnom području Nezavisne Države Hrvatske, a napose u glavnom gradu Zagrebu, koji ima danas preko milijun stanovnika, nalazi preko milijun izbjeglica iz svih hrvatskih krajeva, kao i izbjeglica iz Srbije, Crne Gore, Albanije i Bugarske, prokušanih prijatelja Engleske i Sjedinjenih Država Amerike. U Hrvatskoj se nalazi više izbjeglih visokih vjerskih dostojanstvenika sa svojim klerom, među ostalim i crnogorski pravoslavni metropolita s velikim brojem svoga svećenstva.«

»Svi oni strahuju pred mnogostruko dokazanim nasiljima partizana. Na hrvatskom području nalazi se više stotina tisuća pripadnika hrvatske regularne vojske kao i veći broj nacionalnih boraca Srbije i Crne Gore, koji u suradnji sa slovenskim borcima odoljevaju napadajima rušilačkih partizanskih snaga. Uzprkos činjenici, što se njemačke snage uglavnom bez borbe povlače, same ove hrvatske snage kad bi imale i približno onakovu pomoć inozemstva kao partizani, bile bi u stanju dugo vremena odolijevati svim napadajima pa čak i uništiti neprijatelja. Međutim u sadašnjim prilikama borba hrvatske vojske ne može se dugo nastaviti, te je iz razloga međunarodne pravde, iz razloga spasavanja srži hrvatskog naroda kao i drugih prije spomenutih naroda, te iz humanih obzira prema ogromnom broju izbjeglica — potrebno pružiti pomoć hrvatskom narodu.«

»Hrvatska državna vlada želi i moli, da čim prije bude upućena u Hrvatsku vaša vojnička misija, kako bi mogla dobiti uvida u činjenično stanje. Ujedno molimo, da vaša vojska dođe na naše državno područje, da olakša ovo teško i pogibeljno stanje. Time se stavlja hrvatski narod u svojoj državi pod vašu moćnu zaštitu.« (Podcrtano od autora memorandumu).

»Svima narodima, pa i u ovom ratu poraženim narodima, se sa strane Velike Britanije i Sjedinjenih Država Amerike priznaje pravo na vlastitu državu. Zašto bi samo Hrvatska, koja k tome nije nikoga napadala, nego se jedino branila od napadaja, imala strepiti, da bi mogla izgubiti i ono najmanje, na što svaki narod ima pravo, t. j. svoju državu. Svakoj vojsci se priznalo barem pravo na kapitulaciju, a samo hrvatska vojska bi imala biti jednostavno zaklana in capite et in membris, makar je ta vojska kao branilac svoga naroda i svoje države bila i ostala bez ikakvih zavojevačkih ambicija.«

Memorandum je potpisao dr. Nikola Mandić, predsjednik ustaške vlade t. zv. NDH.

Optuženi: Koliko ja znam, nema ih više.

Javni tužilac: Znači da ni paljenje arhive nije mnogo koristilo, da li se tako to treba razumjeti?

Optuženi: To je jedna preventivna mjera bila.

Javni tužilac: Ali ima i drugih arhiva, pa bi bilo dobro da ste i njih spalili, bolje nego što ste ih ostavili. Niste sve spalili.

Optuženi: Koliko ja znam, uništena je sva arhiva.

Javni tužilac: Znete li možda za koju arhivu koja je na drugom mjestu bila spremljena, ne u užem smislu policijsku arhivu, nego, na primjer, diplomatsku — znate li za takvu arhivu?

Optuženi: Ne mogu se sjetiti.

Javni tužilac: Ne znate je li pametnije odgovoriti na pitanje ili ne odgovoriti? Jeste li čuli da je izvjesna arhiva nađena u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Eto vidite, doznao sam to tokom istrage. Mislio sam da nema sada smisla to tu iznositi, a prije istrage nisam znao da je jedan dio te arhive pohranjen i u nadbiskupskom dvoru. Doznao sam to za vrijeme moje istrage.

Javni tužilac: A što smatrate, je li bilo pametno sakrivati u nadbiskupskom dvoru jednu arhivu i da li to sakrivanje ima svoje značenje, je li to izvjesna saradnja u najblažem smislu riječi?

Optuženi: Pa, policijski rečeno, nije bilo pametno, već i zbog toga što se ta arhiva našla.

Javni tužilac: To je dobar odgovor, hvala (*buran smijeh u dvorani*). A zašto se dogodilo da se ta arhiva sakriva u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Ne znam tko je donio tu odluku.

Javni tužilac: Mi vidimo da u travnju 1945. godine Pavelić razvija veliku diplomatsku aktivnost i da se milioni četnika nacionalista, kako se kaže u memorandumu, nacionalista iz čitavog Balkana sliježe u Zagrebu, ne da se dogovaraju, nego da bježe. To je velika frekvencija, velike posjete, razne su kombinacije, memorandumima, i t. d.* — da li šta o tome znate i je li se tada što govorilo o nekom uređenju pitanja između ustaša i četnika, a specijalno o razgovoru Pavelića i Draže Mihailovića?

* Ovdje se misli na onaj memorandum koji je podnesen Stepincu, Mačeku i Paveliću o stavu Rupnika i biskupa Rožmana, a koji glasi u izvodima:

Poglavniče,

Na osnovu dobivenih instrukcija, razgovora koje ste Vi s nama izvoljeli voditi, kao i punomoći s kojima raspoložemo, slobodno smo podnijeli Vam slijedeći

m e m o r a n d u m :

Kako na osnovu informacija iz inozemstva, tako i prema događajima, koji se u zemlji odigravaju, vidi se da na ovome prostoru borba s Komunističkom partijom Jugoslavije zalazi u akutnu, a možda i završnu fazu.

Ta se borba vodi na vojničkom i političkom polju.

Politički je za Tita najvažnija činjenica, da je od Angloamerikanaca dobio »pravo i čast« da sam oslobodi Jugoslaviju. Ovaj ustupak mu je učinjen, kako smo

Optuženi: Ni o tome mi nije ništa poznato.

Javni tužilac: Je li bilo četnika u Zagrebu?

Optuženi: Bilo je.

Javni tužilac: Gdje i kada?

Optuženi: Na prolazu, koliko znam.

Javni tužilac: Je li ih bilo uhapšenih, po vašim zatvorima?

Optuženi: Koliko znam, bile su pojedine grupe na prolazu kroz Zagreb (*buran smijeh u publici, a smije se i optuženi*).

obaviješteni, nakon što je u inozemstvu uspio dokazati, da je on jedini čimbenik koji može obnoviti Jugoslaviju u bilo kojem obliku, jer su nacionalističke snage poslije događaja 1941. godine pa nadalje međusobno konačno i nepovlašćeno zavađene.

Razvoj prilika davao mu je za sve to do sada pravo i on ga je vrlo uspješno iskorišćavao.

Vojnički, Tito se nalazio pred nizom protivnika, koje je, u skladu s osnovnim revolucionarnim pravilom, nastojao jednog po jednog uništiti. Politički, pak, nije našao prema sebi ništa slično svome Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje bi, bar formalno, predstavljalo sve narode i sve narodne slojeve na području Jugoslavije, nego samo politička tijela, koja predstavljaju jedan narod ili čak samo pojedini dio jednog naroda.

Ovakvo stanje stvari stavlja, u to ne može biti sumnje, sve antikomunističke snage na ovome području u vrlo težak, ako ne i bezizgledan položaj.

U prvom redu, sve dotle dok je »problem Jugoslavije«, kako se on službeno naziva u političkim krugovima Angloamerikanaca, ovako postavljen, gotovo je nemoguća svaka uspješna intervencija u korist nacionalnih snaga na području Jugoslavije onih političkih krugova, koji bi, prema svome opredjeljenju bili za to raspoloženi.

Isto tako, a to je još daleko važnije, to i takvo stanje ide nesumnjivo u korist Tita i otežava nacionalnim snagama borbu i u samoj zemlji.

Istina je da bi izvjesnim vojničkim aranžmanom na kome se radi i za čije su zaključenje, po našem mišljenju, veoma povoljni izgledi, bio ovaj posljednji razlog u znatnoj mjeri otklonjen. Međutim dozvolite nam, Poglavniče, da Vam iznesemo nepotpunost ovakvog rješenja, ako bi se samo na tom vojničkom aranžmanu ostalo.

Glavna borba protiv Tita vodi se sada na području Nezavisne Države Hrvatske. Glavne snage, koje u toj borbi uzimaju učešća jesu ustaške. Sve će to ostati formalno tako i poslije zaključenja projektiranog vojničkog aranžmana. Tito, prema tome, ima mogućnost da tu borbu u inozemnim krugovima prikaže kao borbu s Njemačkom i njenim saveznicima i da joj oduzme karakter građanskog rata, koji bi jedino mogao biti razlogom jedne angloameričke intervencije. Na taj način, ostaje da se taj problem postavi eventualno tek u zadnjem momentu i na zadnjem uporištu, u Sloveniji. Tada će, međutim, već situacija nacionalnih snaga biti znatno slabija nego što je danas, dok prema partizanima stoji još uvijek skoro intaktna snaga hrvatske vojske i teško probojan planski zid na području N. D. H.

Iz ovoga slijedi, da eventualni vojnički aranžman ne rješava, kako je gore već rečeno, u potpunosti problem, već bi jedino pod izvjesnim uslovima, mogao borbu produžiti i omogućiti nacionalnim snagama da dobiju u vremenu.

Nameće se, prema tome, problem političkog aranžmana koji je, nesumnjivo, vrlo teško ostvariti, ali koji je, s druge strane, jedini u stanju da »probleme Jugoslavije« nametne, da postavi problem građanskog rata i da Angloamerikancima pruži mogućnost da se umiješaju i da uspješno intervišu u korist nacionalnih snaga.

Javni tužilac: Zašto se smijete, kad to odgovarate?

Optuženi: Zato što me tako pitate.

Javni tužilac: Prema »Strahotama zablude« i ustaškim načelima vi bi morali biti nepomirljivi protivnici i istrebitelji četnika, jer su četnici istrebitelji hrvatskog naroda, prema tome izgledalo bi da je nemoguće pomirljiv stav između vas?!

Optuženi: Pa, eto, politika ima svoje zakone.

Javni tužilac: A narod ima svoje zakone (*burno i dugotrajno pljeskanje u publici*).

Poteškoće oko sklapanja političkog sporazuma su uglavnom dvije; ideološko pitanje Jugoslavije i praktično pitanje hrvatskog predstavništva u zajedničkom reprezentativnom tijelu antikomunističkog fronta Srba, Hrvata i Slovenaca.

I pored toga što je i nama osobno poznato raspoloženje i hrvatskog i srpskog naroda i pored toga što znamo da se ono u posljednje četiri godine razvilo gotovo isključivo u korist posebne hrvatske odnosno srpske države, mi smo slobodni upozoriti Vas, Poglavniče, na činjenicu koja Vam je poznata, da S. A. D., Velika Britanija i SSSR, barem za sada, insistiraju na obnovi Jugoslavije, razilazeći se jedino u režimu, koji njenim narodima žele da nametnu.

Ostvariti pitanje potpune podjele Jugoslavije i stvaranje novih država na njenom području, ne bi, po našem mišljenju u ovom momentu, bilo u skladu s interesima borbe, koja se vodi protiv komunizma. S druge pak strane, isticati Jugoslavenstvo u ovim prilikama, imalo bi i po našem mišljenju demonstrirati karakter s obzirom na raspoloženje hrvatske vojske i izazvalo bi znatno smanjenje njene odlučnosti i borbenosti.

Nameće se, prema tome, kompromis između dva stanovišta. Ohrabreni Vašim riječima, Poglavniče, koje ste nam uputili: »nije važno kako će nas Englezi zvati, nego je važno kako se mi sporazumijemo i kako naše međusobne odnose uredimo«, mi vjerujemo da bi se uz dobru volju, koja vlada i na jednoj i na drugoj strani, našlo izvjesno rješenje, koje bi zadovoljilo i formalni zahtjev Angloamerikanaca i faktično raspoloženje naroda.

Ima još jedan razlog, koji govori za to, da ta dva stanovišta treba što prije izmiriti.

Ako Angloamerikanci, kako to svi znaci pokazuju, stvaraju planove za obnovu Jugoslavije u zajednici s emigrantskim elementima, koji ne poznaju prilike u zemlji, oni će potpuno bezobzirno prijeći preko svakog zahtjeva, koji u tim njihovim planovima ne vodi računa. To može dovesti do toga, da se i Hrvatima i Srbima, nametne brahijalno, silom jedno uređenje, koje inače ne bi primili. To, dalje, znači stvaranje jedne državne zajednice, koja možda ne će dugo trajati, ali koja će nesumnjivo imati za posljednicu novo i bezobzirno rasipanje i ono malo ljudskih i materijalnih snaga, koje poslije ovoga rata preostaju i Hrvatima i Srbima.

Nasuprot tome, ako se ovdje na terenu, u okviru antikomunističkog bloka izgradi jedno kompromisno gledanje, makar ono vodilo i konfederativno rješenje problema buduće državne zajednice, nema nikakve sumnje da će mjerodavni politički faktori, kako u Engleskoj, tako i u Sjedinjenim Državama Amerike uzeti u obzir. Na taj bi način bila dana mogućnost, da u izvjesnoj većoj mjeri utičemo na razvoj događaja kod nas. To bi bio još jedan i ne najmanji dobitak od političkog aranžmana, da bi do njega došlo.

Druga poteškoća — pitanje hrvatskog predstavništva u reprezentativnom tijelu antikomunističkog bloka — je na oko veća od prve, ali bi se uz dobru volju od strane vodstva HSS mogla lako otkloniti.

Nakon što se konačno pokazalo, da Vi, Poglavniče, odnosno ustaški pokret, imate u Hrvatskoj iza sebe ne samo organiziranu vojsku nego i raspoloženje naroda,

Javni tužilac: A što se govorilo u vezi ustaša i četnika? Je li se govorilo o nekim pregovorima, o nekom ustanovljavanju zajedničke vojne komande i zajedničkog bježanja iz zemlje? To je bila jedna vrlo važna stvar, ne prekretnica — nego javni istup već davne tajne i prikrivene saradnje. Jasno da je to odjeknulo kod naroda, i progledali su neki zavedeni. Što se tada govorilo? Što vi znate?

Optuženi: Nije mi poznato.

jasno je da ne može biti ni govora o stvaranju antikomunističkog bloka bez vas i mimo vas. To uopće ne dolazi u pitanje.

Problem je na drugoj strani. U inozemstvu, zbog neobavještenosti ili iz bilo kojeg drugog razloga, dr. Maček se još uvijek smatra kao »legitimni predstavnik hrvatskog naroda«. Po našem mišljenju i o tome shvatanju inozemstva treba voditi računa kao što treba nesumnjivo uzeti u obzir i raspoloženje naroda, a napose vojske u Hrvatskoj, koje po svim znacima sudeći nema više mnogo veza s HSS i njenim vodstvom. Da budemo potpuno konkretni: reprezentativno tijelo (eventualno »KOMITET NACIONALNOG OTPORA SRBA, HRVATA I SLOVENACA«) antikomunističkog bloka bez dr. Mačeka ne bi u inozemstvu imalo željena uspjeha s njim kao predstavnikom Hrvata, a bez Vas, Poglavnice, ne bi imalo nikakvog uspjeha među Hrvatima.

Kako bi taj komitet, prema zamisli, bio obrazovan od po tri do pet predstavnika hrvatskog, srpskog i slovenačkog naroda, to bi po našem mišljenju, radi potpunog uspjeha, predstavnici Hrvata u njemu trebali biti ljudi, koji će imati narodno i vaše povjerenje a legitimaciju dr. Mačeka i HSS.

Uvjereni smo, da bi dr. Maček u današnjim prilikama uvidio neophodnost takvog rješenja i stoga smo slobodni zamoliti vas, Poglavnice, da nam dozvolite u tu svrhu kontakt s njim.

I pored veličine poteškoća, koje smo naveli, kao i onih koje pored njih još postoje, mi smo, Poglavnice, uvjereni da će i svi drugi faktori pa i sam narod shvatiti potrebu brze i efikasne akcije imajući danas pred sobom alternativu: ili promicanjem posebnih interesa omogućiti pobjedu Titu ili izvojevati pobjedu nad Komunističkom partijom Jugoslavije, čineći male, često samo formalne, ali zato neophodne međusobne ustupke.

Mi vas molimo, Poglavnice, da nam ne zamjerite što ovim aktom zadiremo u unutarnja pitanja NDH. Ljubav za dobro i interese naših naroda upućivala nas je na ovaj korak pa zato vjerujemo da ćete vi ovaj naš gest blagonaklono tumačiti i uzeti u najhitnije razmatranje.

Zahvaljujući Vam, u svakom slučaju na blagonaklonoj pažnji, mi Vas molimo, Poglavnice, da izvolite primiti i ovom prilikom izraze našeg osobitog poštovanja.

U Zagrebu, dana 21. aprila 1945. godine.

R. M. B.
VI. O.

Njegovoj Ekselenciji

POGLAVNIKU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

gosp. Dru ANTU PAVELIĆU

Z a g r e b

Javni tužilac: Gledajte, optuženi, sve što se god događalo u Zagrebu, vi ste znali. Anči Porges, ona je bila izvjestilac što su o vama mislili anglofilo i što misle vaši kritičari: da ste »predrastični« u svojim postupcima. Vi ste imali sva moguća obavještenja i mi ne možemo vjerovati da vi to ne znate. O tome može svaki čovjek da kaže što su četnici i kakovi su im planovi bili, a kamoli čovjek koji je na tako visokom položaju kao on. Uzmimo da vam Pavelić nije htio kazati, onda što se općenito govorilo?

Optuženi: Ne sjećam se.

Javni tužilac: Zna li vi da je potajno u Zagreb dolazio delegat Draže Mihailovića? Da je dolazio Paveliću i Stepincu?

Optuženi: Može biti.

Javni tužilac: Je li se o tome što govorilo u Zagrebu?

Optuženi: Koliko se ja sjećam, nije.

Javni tužilac: Nije se govorilo! A jeste li čuli za ime nekoga Brašića?

Optuženi: Jesam.

Javni tužilac: Pa dajte nešto kažite. Ako već štedite Pavelića, nemojte Brašića štedjeti.

Optuženi: Iz poglavnikova ureda, točnije rečeno iz poglavnog županstva, jedan dan dobio sam obavještenje da će doći k meni u ured jedna osoba za koju neka pripređim isprave, na ime dr. BRAŠIĆ.* Naravno, ja sam to učinio. Dobio je osobnu iskaznicu s osobnom fotografijom, a osim toga dobio je jedno pismo, ne mogu baš kazati pismo, nego dokumenat upućen vlastima koje stoje sa mnom u vezi, da bi vlasti išle njemu na ruku.

Javni tužilac: Pismo je bilo upućeno vlastima koje su stajale u vezi s Pavelićem?

Optuženi: S Glavnim ravnateljstvom za javni red i sigurnost.

Javni tužilac: A što je u tome pismu pisalo?

Optuženi: Preporuča se da mu se ide na ruku i da mu se ne prave smetnje.

Javni tužilac: Jeste li čuli da je išao Paveliću i Stepincu?

Optuženi: **Neka veza mora biti. To je logično s obzirom na to što je iz poglavnikovog županstva došla obavijest da mu izdam propusnicu.**

Javni tužilac: Jeste li znali tko je on?

Optuženi: Pa interesirao sam se naknadno.

Javni tužilac: Znali ste?

Optuženi: Neke podatke, ali...

Javni tužilac: A kakve podatke ste dobili o njemu i tko je on?

Optuženi: **Da se radi o jednoj istaknutoj osobi iz četničkih krugova.**

Javni tužilac: Dakle, istaknuta osoba koja je iz četničkih krugova poslana u Zagreb. Po kojem poslu? Tako otprilike?

Optuženi: Druge obavijesti nisam imao.

* Dr. Brašić izaslanik Draže Mihailovića kod Pavelića, koji je održavao vezu i sa Stepincem.

Javni tužilac: Po tome se vidi da ste vi ipak više toga znali. A kako ste vi na to gledali? To jest, u to vrijeme na četnike? Vi ste vidjeli da vas baca sudbina u zagrljaj jedne drugima. Što ste mislili o tom kao čovjek?

Optuženi: Ništa naročito.

Javni tužilac: Jeste li se sjetili kakvih ustaških načela?

Optuženi: Nema tu ništa što bi bilo protivno ustaškim načelima (*u dvorani smijeh*).

Javni tužilac: Pa tako i jest. Ništa to nije protivno.

Optuženi: Apsolutno ništa.

Javni tužilac: S tim se i ja potpuno slažem s vama.

Jeste li znali da taj Brašić nosi pismo i jeste li znali i govorili o tome?

Optuženi: Nisam ja s njim uopće govorio.

Javni tužilac: Zna li zašto ja to pitam? I zašto je to za nas prilično važno i vi biste nam uslugu učinili, ako biste nam rekli, jer neki ljudi tvrde da je sve to laž, da nije postojao Brašić, i da je to izmišljotina, a pošto oni ne vjeruju vlastima, neka vjeruju ustaši Lisaku, jer samo njemu vjeruju. Zato je to potrebno bilo. Inače, to je nama jasno.

Zna li za pismo da je on nosio i da su izmjenjivali pisma?

Optuženi: Mislim da je nešto nađeno od vlasti. Neka njegova pisma.*

* To su pisma koja je pisao Draža Mihailović Paveliću i Stepincu.

PRESLUŠAVANJE ŠALIĆ IVANA, tajnika nadbiskupa Stepinca

Predsjednik: Optuženi Šaliću, da li ste razumjeli optužnicu, da li se osjećate krivim?

Optuženi Šalić Ivan: Optužnicu sam razumio i osjećam se krivim, ali molim da se tokom rasprave utvrdi stepen moje krivnje.

Predsjednik: Da li ste u toku istrage potpisali neki zapisnik na koji bi bili prisiljeni da ga potpišete?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Tko je dolazio par dana pred slom NDH u nadbiskupski dvor?

Optuženi: Ja sam te stvari uglavnom ranije i u zapisnik dao, a i pismeno prema mom izvještaju. Dolazili su pojedini ministri NDH, među njima je bio dr. Petrović, Lorković i više puta dr. Canki.

Predsjednik: Kada je prije sloma NDH bio zadnji put kod nadbiskupa Stepinca optuženi Lisak.

Optuženi: Ja mislim, bio je u mjesecu ožujku, veljači ili travnju, ova tri mjeseca mogu biti. Taj posjet je omogućio dr. Lacković i on je Lisaka predveo. Slom se očekivao bezuvjetno. Govorilo se da će logori i zatvori biti likvidirani. U tu svrhu omogućio je kolega Lacković dolazak Lisaka i da mu nadbiskup predoči svu katastrofalnu pojavu i da kao glavar sigurnosti takove stvari ne smije dozvoliti.

Predsjednik: Da li je nadbiskup Stepinac Lisaka smatrao odgovornim?

Optuženi: To ne znam, ali ga je smatrao šefom glavnog ravnateljstva. Ja držim da je u toj stvari govorio i s predsjednikom vlade, ako ne i s poglavnikom.

Predsjednik: Da li je bio i Luburić?

Optuženi: Bio je, i to je omogućio dr. Šime Cvitanović, koji je bio glavar tog pozadinskog odjela.

Predsjednik: Da li je Lisak bio i kod Massuccia?

Optuženi: Bio je.

(U dvorani se čuje jedan povik).

Predsjednik: Tko je to viknuo?

(Glas u dvorani: ja).

Predsjednik: Izvolite smjesta izaći van.

Predsjednik: Da li je u ono vrijeme bio još netko zadnjih dana kod nadbiskupa?

Optuženi: Ne, gospodine predsjedniče, osim ovih ministara.

Predsjednik: Kojih ustaških ministara?

Optuženi: Pa Petrić, dr. Canki.

Predsjednik: I Lobkovicz je poslao jednog čovjeka u nadbiskupski dvor?

Optuženi: Da.

Predsjednik: S vizitkartom?

Optuženi: Da, poslao je jednog čovjeka s vizitkartom na kojoj je pisalo ime Lobkovicza, i kada je došao, ja sam ga pitao zašto je došao, a on kaže da se Lobkovicz dogovorio s dr. Lackovićem o nekim stvarima koje bi htio Lobkovicz deponirati, i da ga Lacković čeka. I ja sam te stvari dao po podvornicima metnuti u jednu sobu.

Predsjednik: Da li je o svemu tome morao znati nadbiskup Stepinac?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, generalnu dozvolu je dao nadbiskup.

Predsjednik: Kako je glasila ta generalna dozvola?

Optuženi: Ta generalna dozvola, ne znam kako bi to formulirao, ali mi je bilo načelno dozvoljeno da se slobodno te stvari sprema.

Predsjednik: Da li su pred slom NDH bili Alajbegović i Edo Bulat, ustaški ministar, kod nadbiskupa?

Optuženi: Oni su bili. Alajbegović je bio nekoliko dana prije sloma, prije povlačenja, i onda je zamolio da bi se stavila u podrum arhiva ministarstva vanjskih poslova. I onda je došao cijeli jedan kamion s koferima i kištrama, i mi smo te stvari primili.

Predsjednik: S odobrenjem nadbiskupa?

Optuženi: Imao sam odobrenje, jer je nadbiskup rekao, spremite te stvari.

Predsjednik: Da li je to bila jedina svrha posjeta Alajbegovića i Bulata?

Optuženi: Ja ne znam. Znam da je Alajbegović bio jednom i Bulat je bio jednom.

Predsjednik: Nije li bila svrha da nadbiskup Stepinac preuzme vlast u državi?

Optuženi: Ja mislim da sa strane Alajbegovića tu nije bilo ništa i on se nije miješao u to.

Predsjednik: A s koje strane je nadbiskupu bilo ponuđeno preuzimanje vlasti?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Svakako od ustaške strane.

Optuženi: Svakako je bilo od njih.

Predsjednik: Zašto je njima bilo u interesu da on preuzme vlast?

Optuženi: Ne znam, gospodine predsjedniče.

Predsjednik: Da li su u nadbiskupskom dvoru bili sakriveni ustaški filmovi?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, zajedno s arhivom ministarstva vanjskih poslova doneseno je i pet kištra, naime pet limenih ploča.

Predsjednik: Je li dolazio Moškov još koji put kasnije, prije bijega vlade?

Optuženi: To ne znam.

* Lobkovicz je bio »izvanredni opunomoćenik« t. zv. NDH u Rimu, sa posebnom misijom tajnog komornika kod pape.

Predsjednik: A jeste li čuli pričati?

Optuženi: Čuo sam da je Moškov odlazio do nekoga znanca dr. Mačeka

Predsjednik: Gdje se sada nalazi Lacković, prvi tajnik nadbiskupa?

Optuženi: Negdje u Italiji.

Predsjednik: Zašto se ne vraća?

Optuženi: Ne znam. Znam samo da je otišao u pratnji papinskog legata, koji se trebao vratiti još prije biskupskih konferencija.

Predsjednik: Da li ste s njim stajali u kontaktu?

Optuženi: Pisao sam mu dva pisma, koliko se sjećam. Jedno pismo bilo je odgovor na njegovo, naime on mi je također pisao dva puta, jednu kartu i jedno pismo. Pisao sam mu i jednu kartu da pogleda da li se tamo nalazi Dragan Maceljski, to je brat moje šogorice, jer me je ona za to zamolila.

Predsjednik: Da li vam je Lacković pisao iz Italije?

Optuženi: Da, jednu kartu i jedno pismo. Pisao mi je jednu kartu koja je došla u istoj kuverti s kartom koju je on pisao nadbiskupu, kuverta je bila bez marke i poštar je to donio u dvor. Ne znam kako je došlo do toga.

Predsjednik: Da li ste s Lackovićem imali kakav dogovoreni način pisanja?

Optuženi: Nekog posebnog načina nije bilo. Ali on mi je rekao, ako bude imao da mi nešto saopći, onda će mi o tome pisati.

Predsjednik: A o političkoj situaciji niste se dogovorili ništa posebno, o političkoj situaciji u inozemstvu i t. d.?

Optuženi: On mi je rekao, ako budu prilike i odnosi za crkvu sređeni, da će mi to javiti jednom posebnom kartom.

Predsjednik: Kakvom kartom?

Optuženi: Konačno, gospodo, ja sam već rekao u istrazi da želim biti potpuno iskren. Lacković mi je rekao, ako bude povoljno, onda će na karti biti kupola sv. Petra u bijeloj pozadini, a ako bude loše, kupola sv. Petra imat će tamnu pozadinu (u dvorani smijeh). Međutim, pozadina je na karti bila vrlo crna (buran smijeh).

Predsjednik: Da li se Lacković ne želi vratiti iz vjerskih ili političkih razloga ili nekih drugih?

Optuženi: To ne znam.

Predsjednik: Lacković ima putra na glavi i zato se ne vraća. A da ima putra na glavi, dokaz je ova karta na kojoj on piše o nekim oblačićima, a to znači da je situacija takva da se ne mogu očekivati u ovom momentu još nikakve intervencije protiv naše zemlje.

Optuženi: Ne znam o tome ništa. Ja sam javio Lackoviću da dođe papinski delegat što prije.

Predsjednik: Vi pišete lijepo Lackoviću, otvoreno, jasnim hrvatskim jezikom: Bilo bi potrebno da se vrati papinski delegat. To pismo dobiva Lacković, ali zašto on ne odgovara: Papinski delegat ne može doći, jer je prehladen, ali će doći dok se uredi ti odnosi. On naprotiv šalje u svom pismu neke oblačiće i nada se da će se ovdje možda nešto promijeniti. Na koji način ste saznali za Lisaka?

Optuženi: Sada, gospodine predsjedniče, datum ne znam točno, ili je bilo 19. i 21., nisam siguran za taj datum, ali znam da je bila jedna od posljednjih biskupskih konferencija, jedna sjednica, i onda je došao prije podne u nadbiskupsko tajništvo biskup dr. Lach i rekao: »Tajniče, u 7 sati će doći na portu nadbiskupskog dvora gospodin koji se zove Petrović, doći će iz katedrale, vi ga povedite na bližnji prolaz od duhovnog stola i odvedite u nadbiskupsko tajništvo. Kad ga uvedete, obavijestite nadbiskupa da je taj gospodin došao«.

Ja sam toga gospodina sačekao, on je bio prilično točan, koju minutu iza sedam je došao, i ja sam ga odveo. Taj gospodin je bio obučen — imao je kaput, odijelo je imao neko kao kamgarn odijelo, brkove i očale. Nisam ga mogao apsolutno prepoznati, nego sam ga uveo u nadbiskupsko tajništvo. Pogledam ga i rečem neka skine kapu — on se skine, okrene k meni i najedamput mi se učini kao poznat. Ja njemu kažem: »Gospodine Petroviću, kao da ste vi meni nekome sličan! Na to će on meni, tako smješkajući se, — može biti. Ja ga još bolje gledam i vidim ... ja mu kažem: »Gospodine, ja znam tko ste vi«. On se smješkao još bolje. »Dozvolite da rekнем prvo i posljednje slovo vašeg prezimena«. On kaže: izvolite! »L« — »k«.

Predsjednik: Toliko da se igrate.

Optuženi: Rekao sam mu: »L« i »k« — Lisak. On je rekao: »Jesam!« »Dobro, izvolite pričekati«. Otišao sam u treću sobu, sjednica se svršila, a polovica biskupa je otišla, ostalo je nekoliko u razgovoru. Ja sam pozvao na stranu preuzvišenoga nadbiskupa i rekao: »Izvinite, danas mi je prije podne rekao biskup Lach da će doći neki gospodin Petrović. Ja sam ga doveo, međutim, ja u tom Petroviću prepoznajem Lisaka«. Nadbiskup me pogledao i upitao: »Gdje je?«. Rekao sam: »U tajništvu, čeka vas«.

I onda su otišli u sobu biskupa Lacha i zadržali se 30 do 35 minuta, otprilike toliko, jer je u 8 sati preuzvišeni već bio na večeri. Je li Lisak otišao ili ne, nisam vidio.

Predsjednik: Recite optuženi — zar mislite da je bilo potrebno izmisliti ime Petrović ... da li znate pod kojim imenom je boravio Lisak u Zagrebu?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Ne znate ni kojim putem, kojom vezom je došao do nadbiskupa?

Optuženi: Sada znam iz optužnice.

Predsjednik: Što mislite, zašto je bilo potrebno izmišljati dalje ime Petrović, kad je Lisak boravio pod ilegalnim imenom?

Optuženi: On je poslije rekao da je došao pod imenom Vrdoljak.

Predsjednik: Jeste li kada čuli za ime Vrdoljak? Da li bi vam to nešto reklo, da ste ga čuli.

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Zašto je onda potrebno izmišljati ime Petrović?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ne znam, svakako je bila stvar da se zametne pravo ime, ali nisam znao u vrijeme kad je Lisak došao, da dolazi kao Petrović.

Predsjednik: Je li se nadbiskup začudio kad je vidio da ste prepoznali Lisaka? Možete li zaključiti da je nadbiskup računao da ga ne ćete prepoznati?

Optuženi: Ja ne znam... kažem, mene je začuđeno pogledao. Rekoh: »On je ovdje«. Nakon toga je nadbiskup razgovarao s njim.

Predsjednik: Kako je dugo razgovarao?

Optuženi: 30 do 35 minuta, jer, ako je došao iza 7 sati i do 8 sati — razgovor je već bio svršen.

Predsjednik: Ponovni dolazak Lisaka najavio vam je nadbiskup Stepinac?

Optuženi: Sutradan, ... rekao mi je da ga sačekam i da mu saopćim.

Predsjednik: Da li ga je naručio? Što ga je tražio?

Optuženi: Ne znam — ali znam iz ovog odgovora nadbiskupovog, a i čini mi se da je Lisak računao da će mu se dati stan ili slično.

Predsjednik: Da li ste ga drugi dan dočekali?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, kažem, drugi dan, priznajem, ja sam se uplašio toga čovjeka. Otvoreno velim, jer sam osjećao: tu miriše po zatvoru. I zbilja, na žalost.

Ja sam nadbiskupu jednostavno rekao: »Dobro« — ali sam kasnije odlučio da ga ne ću dočekati, jer bi se, ako se sazna, a mora se saznati da je Lisak u Zagrebu, gdje je vojska i redovita vlast... ja sam jednostavno otišao od kuće u vrijeme u 6 i pol sati i portiru rekao da će doći gospodin Petrović i mene će tražiti. »Kažite da mene nema kod kuće«. I sada je portir to njemu saopćio. Ja sam se vratio oko 9 sati od svojih rođaka i bio sam sretan — s Lisakom sam fino svršio.

Predsjednik: Što ste rekli Anči Porges, koja je došla do vas da vas pita zašto niste dočekali Lisaka?

Optuženi: Kako je ona čekala, ja sam rekao neká Lisak dođe u ono vrijeme kao što je bio dva dana prije, dakle u 19 sati. Ja sam bio kod kuće i on je došao.

Predsjednik: Vi ste ga dočekali?

Optuženi: Ja sam ga sačekao kod kuće i on je došao k meni u privatnu sobu. Ja sam tada rekao: »Gospodine Lisak, vrlo je nezgodno od vas što ste došli, a naročito što ste došli u nadbiskupske dvore, jer zbog vas i vašeg dolaska možemo imati neprijatnosti.

Predsjednik: Zašto ste bili zabrinuti za Lisaka, da ga ne bi uhvatili?

Optuženi: Nisam, gospodine predsjedniče, bio zabrinut za Lisaka samo sam mu to rekao.

Predsjednik: Da li ste ranije poznavali Anči Porges?

Optuženi: Nisam je znao.

Predsjednik: Da li ste znali da je rođakinja Pavelićeva?

Optuženi: To mi je rekla prvi puta kad je došla k meni.

Predsjednik: Kako je dugo ostao Lisak kod vas?

Optuženi: Da to specificiram? Ja sam Lisaku saopćio. I sada je bilo dalje nešto po nešto razgovora s njime. Na moje pitanje »zašto ste došli u Zagreb?« on je rekao: »Ja sam došao da izvršim svoju patriotsku dužnost. Vi znate, ja sam student medicine«. Dometnuo sam »Vas drugi zovu Dragiša?« i rekao je Lisak: »Jedva čekam da nastavim svoj studij medicine«.

Predsjednik: Dakle, došao je u Zagreb da svrši medicinu?

Optuženi: Ne, ne, on je pričao o tome da je došao u Zagreb da izvrši svoju patriotsku dužnost, a onda je nastavio »jedva čekam da se prilike srede, da dovršim medicinu...«

Predsjednik: A zašto za 4 godine u NDH nije svršio medicinu?

Optuženi: To ja ne znam.

Predsjednik: Da li ste dobili, dakle, iz riječi Lisaka dojam da dolazi po nalogu Pavelića?

Optuženi: Ja sam dobio takav dojam iz njegovih riječi.

Predsjednik: Da li vi shvaćate da je Lisak dolazio kao terorista, a ne kao diplomata...?

Optuženi: Ja kao neki... gospodine predsjedniče, mislim da je, dakle, diplomata.

Predsjednik: Da diplomatske akcije izvede u zemlji?

Optuženi: Diplomatska akcija bila bi ili morala bi biti legalna.

Predsjednik: A može i tajna diplomacija postojati?

Optuženi: Mislim da vrlo slabo uspijeva.

Predsjednik: U ovom slučaju nije uspjela, a inače može da uspije.

Optuženi: Dakle, gospodine predsjedniče, dozvolite mi da u toj stvari dometnem...

Ja sam s Lisakom faktički brzo i kratko likvidirao tu stvar, njemu je saopćeno u pola 6 sati... rekao sam, gospodine Lisače, ja sam čitavu stvar rekao, što vas je zanimalo od g. nadbiskupa, a vi kako vas je volja. Na to sam ustao, ali mi je on rekao ovo: »Gosp. Šaliću, ja ću vas lijepo moliti, vi znadete, da sam s don Massucciem dobar znanac, da ste vi zajedno s njime dolazili u svrhu intervencije u moj ured, ja bih vas lijepo molio da li bi s njime mogao razgovarati ovu večer«. Ja sam rekao: dobro... jedan čas ću vidjeti da li je on u blagovaonici ili u svojoj sobi. Otišao sam na jedno drugo mjesto. Don Massuccia nisam našao, soba je bila zatvorena, a u sobi gdje ima koštu, već je večera bila, no tamo njega nije bilo. Ja sam se opet vratio Lisaku u moju sobu i rekao mu da don Massuccia nema, htijuci mu tako na neki način reći da sam s njime gotov. Međutim, Lisak je rekao: »dobro ja ću Massuccia čekati«. Ja sam rekao: dobro. Sačekajte. Ja sam ga ostavio samog u sobi, dakle učinio sam jednu nepristojnu gestu prema gostu, na neki način.

Predsjednik: Vi Lisaka smatrate svojim gostom?

Optuženi: Hoću tako da kažem da sam s moje strane učinio jednu gestu, koja na neki način nije bila zgodna.

Predsjednik: Da li ste mu ponudili večeru?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam mu je ponudio.

Predsjednik: A onda?

Optuženi: Tada sam se oko 8 sati vratio natrag i opet pogledao u sobu don Massuccia, ali ga nije bilo u sobi niti u blagovaonici. Lisak je rekao, ja ću počekati još neko vrijeme i on je čekao. Ja sam tada stupio u razgovor i razgovarajući slušali smo zajedno radio Zagreb, London, slušali smo glas Amerike i druge stanice, mislim glazbu i čitali novine. On mi je pričao čitav tok povlačenja vojske NDH i Nijemaca, počevši od Zagreba preko Novog Dvora i t. d., sastanak generalštaba NDH i sektora Nijemaca u Rogaškoj Slatini, i tu je, sjećam se, rekao: Dönitz potpisuje potpunu i безусловnu kapitulaciju, a Nijemci su ovdje još računali na otpor, iako je bio potpuni slom fronta. Onda mi je pričao o svojim neugodnostima na samom putu, pričao je kako je u zadnji čas imala stići neka kolona sastavljena od Rusa i savezničke vojske, ne znam engleske ili američke, ali da su ruske jedinice zakasnile, a oni da su u taj čas pobjegli. On je bio s poglavnikom i onda su otišli bez čekanja u Austriju. Dakle, pričao mi je događaje s puta.

Predsjednik: Što ste vi njemu govorili, recite?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam mu saopćio odgovor nadbiskupa. Taj mu je jasan bio. On me je tada pitao da li znam da ima netko od križara. Ja sam rekao da se ovdje govori navodno da je negdje u zemlji Luburić, Boban i Sudar, međutim za tu činjenicu ja ne znam, tako se na ulici govori. Iz jednog pisma preko jedne gospođe, to ću poslije izjaviti, znao sam da je Moškov boravio u okolici Vinice.

Predsjednik: A za druge?

Optuženi: On je pitao gdje stanuje dr. Gulin. Ja sam dao adresu, ali on je nije htio uzeti.

Predsjednik: Pročitao i zapamtio?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Vidite, postoji velika proturječnost u vašim riječima. Vi u jednu ruku jedva čekate da ga se otresete i da ga se spasite na sve moguće načine, a onda ste najspremniji da mu dadete sve informacije koje on traži i koje vi znadete.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, šta ću drugo reći. U ovim informacijama nisam ništa rekao što se nije govorilo na ulici... rekao sam da je Sudar tu, da su Luburić i Boban tu, nešto pozitivno nisam znao, niti sam mogao reći.

Javni tužilac: I da je Moškov u Vinici, to je sav svijet znao?

Optuženi: To nije znao, priznajem da sam napravio veliku griješku.

Javni tužilac: I o tome ste mu dali dobre informacije.

Optuženi: Priznajem da sam pogriješio.

Predsjednik: Jeste li ga stavili u vezu s Moškovom?

Optuženi: On je tu adresu od mene zatražio i ja sam mu rekao da je traži od Gulina, ali mislim da s njime nije bio, jer je 21. ili 22. Moškov već bio izvan države.

Predsjednik: Kad je došao Massucci?

Optuženi: Ja sam četiri do pet puta izašao iz sobe, ali Massuccia nisam nigdje našao, tek oko četvrt 11 sati čuo sam korake u hodniku i vidio Massuccia. Pitao sam ga hoće li razgovarati s jednim čovjekom, on me pitao tko je, a ja sam rekao: kod mene se nalazi jedan gospodin i želi da razgovara s Vama. I rekao sam mu da, ako ima volju da razgovara, a ako ne — da kaže. On je rekao — dobro.

Predsjednik: Vi ste sigurno čuli za pokolje u Jasenovcu?

Optuženi: Čuo sam kasnije. Čitao sam i jednu knjigu.

Predsjednik: Čuli ste o pokolju Srba u Bosni, Lici i Kordunu?

Optuženi: Čuo sam!

Predsjednik: Niste li o tome vi morali stvoriti sliku da Lisak i ustaše koji vode tu politiku, da su to razbojnici i koljači?

Optuženi: Jasno da sam stvorio.

Predsjednik: I usprkos tome vi njega primete i mislite da je potrebno i dobro da ga pustite i s njime pristojno razgovarate.

Optuženi: Što ću reći, ja sam po svojoj naravi komunikativan čovjek i nastojim prema svakom biti fin i ljubazan, nikome ne zamjeravam. Ja sam primio tog čovjeka prvog dana...

Predsjednik: I niste mislili da bi se zamjerali čitavom narodu da ste uspjeli dovesti u vezu Lisaka i Moškova i da bi to moglo predstavljati zlo?

Optuženi: Ja znam da je to sud. Ja znam da će on utvrditi čitavu stvar kolika je moja odgovornost. Ja sam mu to dao. Ne znam zašto sam to učinio, žao mi je toga, ja bih dao sve da to popravim... ja sam mu to dao, jer sam previše dobar čovjek.

Javni tužilac: Optuženi, vi tvrdite da ste dobar.

Optuženi: Ne kažem, ja znam...

Javni tužilac: Da ste pomogli ljudima, a čemu ste pomagali kad ste pokušali povezati Moškova i Lisaka, da li ste htjeli pomagati dobro ili zlo?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, sada je jasno da je to bio veliki grijeh.

Predsjednik: Da li se kajete?

Optuženi: Kajem se i vrlo mi je žao što sam to učinio.

Javni tužilac: Smatrate li se krivim?

Optuženi: Smatram se krivim i žao mi je. Onog časa kada sam to učinio, mislio sam da ne će biti dobro i sada mi je žao. Gospodine predsjedniče, ja vidim svoj grijeh i danas sutra, ako izvučem svoju glavu, dokazat ću da sam i te koliko čovjek.

Javni tužilac: Slušajte, optuženi, vi ste spomenuli da ste u svom poslu bili uvijek dobar čovjek, no gledajte kako se konkretno ovaj vaš posao postavlja u stvari Lisak-Moškov, da on nije bio stvar dobra, nego stvar zla.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, rekao sam onda da ja to nisam vidio, kako bih rekao, nije mi jasno bilo...

Javni tužilac: Vidite, ja ovdje ne vjerujem, iako vi pokazujete pokajanje, da se vi kajete, jer to ne izlazi iz svega što ste poslije učinili.

Optuženi: Gospodine javni tužioče, meni je žao i za ono, ali što mogu?

Predsjednik: Optuženi Šaliću, da li ste vi iste večeri poslije razgovora s Lisakom dali prenoćište Lisaku u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: I vi ste ga odveli do sobe u kojoj je noćio?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Zašto ste to učinili?

Optuženi: Reći ću vam otvoreno. Don Giuseppe* prepoznao je Lisaka kada je ovaj došao. Oni su sjeli i stupili u razgovor. U tome razgovoru, koji je trajao do nešto prije pola dvanaest, ja sam rekao: izvolite ustati prije 12, jer je do 12 izlazak i Lisak mora kući. Nato su ustali gospodin Lisak i Don Giuseppe, pa je Lisak rekao: ja sam se ovdje nepredviđeno duže zadržao, sada kući ne mogu ići, jer je kasno, izlaz je do 12 sati, nemam niti ključa od vratiju, a nezgodno mi je buditi ukućane, pa da li bih mogao ovdje prenoćiti?

Predsjednik: Kako to da jednom čovjeku, ozloglašenom u Hrvatskoj, dajete sklonište u nadbiskupskom dvoru.

Optuženi: To mi je bilo jasno, ali, vjerujte, u onom momentu nisam imao neke snage da mu kažem: ne.

Predsjednik: Da mi nismo čitali optužnicu i ranije zapisnike iz kojih vidimo da ste vi i te kako imali hrabrosti da činite razne stvari protiv naroda i narodne stvari, pa kad se sjetimo posljednjih sastanaka pred vaše bjekstvo, kad se sjetimo na povezivanje Moškova s Lisakom i na vaše sakupljanje materijala za križare, onda ne vjerujemo da ste takav mlakonja.

Optuženi: Šta vam mogu drugo reći nego što sam vam otvoreno i jasno rekao.

Predsjednik: Da li je Don Giuseppe sudjelovao kod toga kada ste Lisaku davali prenoćište?

Optuženi: Nije. On je očekivao što ću ja reći, a ja sam bio u velikoj neprilici, nisam očekivao ovako nešto i na kraju sam rekao — pa dobro, prenoćite.

Predsjednik: Dokle je Lisak ostao kod vas?

Optuženi: Drugog dana do 12 sati.

Predsjednik: Što su razgovarali Don Giuseppe i Lisak?

* Don Giuseppe Massucci, tajnik papinog delegata Marconea.

Optuženi: Prvih četvrt sata razgovoru nisam prisustvovao, a kasnije sam ustajao da otvorim prozore, izlazio i donosio vodu. Od razgovora sjećam se da je Lisak molio Don Giuseppea da mu da adresu ili telefon s Harrisonom.

Predsjednik: Tko je taj Harrison?

Optuženi: To je engleski vice-konzul.

Predsjednik: Je li baš Lisak sam spomenuo ime Harrisonovo?

Optuženi: Znam da je to ime u razgovoru jasno spomenuto.

Predsjednik: A zašto je baš tražio vezu s engleskim konzulatom?

Optuženi: Jasno radi toga što je Lisak tokom razgovora rekao Don Giuseppeu svoju nakanu radi koje je došao u Zagreb.

Predsjednik: A što mu je rekao?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, oni su razgovarali talijanski, a ja ne znam dobro, ne znam dovoljno talijanski, samo koliko se sjećam Lisak je spomenuo da je došao po želji poglavnika ili je rekao po želji »Governo Croato«, da dobije informacije o situaciji u zemlji.

Predsjednik: Pa što, zar će najbolje informacije dobiti od engleskog vice-konzula?

Optuženi: Ja to ne znam.

Predsjednik: A da li je Lisak govorio kako zamišlja svoj rad u Hrvatskoj?

Optuženi: Ja to nisam čuo.

Predsjednik: Da niste dobili utisak da misli organizirati terorističku akciju, organizirati grupe križara za odlazak u šumu?

Optuženi: O šumi nije ni riječ spomenuo. On je došao u Zagreb. Možda je Lisak posjećivao i druge osobe, ali ja to ne znam.

Predsjednik: Nije li vam palo u oči da Lisak traži vezu baš samo i jedino preko nadbiskupskog dvora i nadbiskupa Štepinca? Zar vam nije pala u oči činjenica da ozloglašeni ustaški zlikovac i fašista Lisak traži vezu sa Štepincom, koji je, po vašem mišljenju, anti-fašista, zar nema neke ustaške ustanove u Zagrebu, nego se Lisak obraća jedino nadbiskupskom dvoru i, eto, obraća se na nadbiskupskog tajnika Šalića i na nikog drugog.

Optuženi: Ja sam tamo činovnik koji ga je primio nepoznatog i po naređenju.

Predsjednik: A da nadbiskup nije primio Lisaka, što biste vi u tom slučaju učinili? Da je Štepinac rekao da ga izbacite napolje, da li bi ga vi primili i u tom slučaju?

Optuženi: Ako mi je nadbiskup dao nalog da ga primim i dočekam, onda sam ga morao dočekati. Ja ga ne bih po svome primio.

Predsjednik: Zašto, jer vam je to naredio Štepinac?

Optuženi: Rekao je nadbiskup.

Predsjednik: Da li ste drugog jutra razgovarali s Lisakom?

Optuženi: Jedno 5 do 6 minuta oko 9 sati.

Predsjednik: Vi ste priznali da ste ga stavili u vezu s Moškovom i dr. Pavlom Gulinom, ali vi ste i znali da je Lisak bio kod Gulina?

Optuženi: Poslije, koliko se sjećam, oko 4. XI. Gulin je nešto o toj stvari govorio meni da je navodno njega tražio, ali da li ga je našao, ne znam.

Predsjednik: Vi znate da ga je tražio: dakle, vaše uspostavljanje veze donekle je uspjelo.

Optuženi: Uspjelo je utoliko što sam mu dao adresu (*smijeh u publici*), ja priznajem da sam mu dao adresu.

Predsjednik: Kakove vijesti donosi Anči Porges od Lisaka?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, meni će biti najdraže da se suočimo na glavnoj raspravi, pa da se vidi što sam joj rekao, a što je ona rekla meni. Ja to želim, jer će time biti moja tvrdnja dokazana. Ja nisam imao saopćenja nego ono što sam mu saopćio 21. Nakon toga bila je Anči Porges dva puta kod mene, i to: kad je bio Lisak uhapšen. Tada mi je rekla jesam li čuo da je Lisak uhapšen. Evo čitam u novinama i vidim njegovu fotografiju, rekao sam, to je jasno i razumljivo. Onda, nakon toga, čulo se da je Lisak iz zatvora otišao. Ne bih mogao točno reći da li mi je ona to rekla ili se samo pričalo da je Lisak pobjegao iz zatvora, ali smijali smo se na to.

Predsjednik: Zašto ste se smijali na to?

Optuženi: Kako se ne bi smijali na ovakovu jednu vijest? Tko može iz zatvora pobjeći.

Predsjednik: Je li vam bilo teško pri duši kada ste čuli da je Lisak uhapšen?

Optuženi: Zašto bi mi bilo teško, a danas, jasno da mi je neugodno.

Predsjednik: Jeste li vi očekivali hapšenje?

Optuženi: Mene se može teretiti radi toga što sam ga zadržao na spanjanju, a za ovo što je došao prvi put, mislim da ne može.

Predsjednik: A tko je za to direktno kriv?

Optuženi: Onaj koji je u prvom redu znao. Ako je biskup Lach znao da je taj Petrović Lisak i ako je pitao nadbiskupa da li će ga primiti, onda su oni odgovorni.

Predsjednik: A za drugi njegov dolazak je li nadbiskup Stepinac znao?

Optuženi: Ako je rekao da ima doći i da mu imam to saopćiti, onda je jasno da sam mu imao to saopćiti.

Predsjednik: Prema tome vi sebe smatrate izvršiocom naređenja vašega pretpostavljenoga?

Optuženi: Jasno, ja ne mogu drugo reći. Moja je krivnja u tome što sam dao Lisaku da prenoći, umjesto da sam kazao da izađe napolje, a što je Lisak bio 19. i 21. u nadbiskupskom dvoru, ja sam ga dočekao po svojoj dužnosti.

Predsjednik: Optuženi Šaliću, vi ste 17. IX. 1945. primili optuženog Gulina dr. Pavla?

Optuženi: Jesam, gospodine predsjedniče.

Predsjednik: On vam je donio jedno pismo. Od koga je bilo?

Optuženi: Ja ću vam kazati u tri riječi kako je to bilo. U nadbiskupsko tajništvo oko 4—5 sati došao je jedan gospodin, dotle meni nepoznat, i pitao me jesam li ja dr. Lacković. Rekao sam mu na to svoje ime i on meni svoje. Dr. Gulin došao je sam u tajništvo. Dr. Gulin je došao do mene i pitao da li sam ja dr. Lacković, a zatim je rekao: »ja nosim od Moškova pismo za dr. Lackovića«. Pismo je bilo zatvoreno.

Predsjednik: Kako to da se dr. Gulin usudio vama (prvi put) otvoreno reći da nosi pismo od generala Moškova? Ja nalazim da je to povjerenje prema vama malo čudnovato.

Optuženi: Ja ne znam kakovo je njegovo povjerenje. Ja ne poznajem njega, ni on mene.

Predsjednik: Ali on pretpostavlja da koga god nađe u tajništvu, da može s njim potpuno slobodno razgovorati.

Oprostite, kako vidite, on ima pismo za Lackovića, ali on ne nalazi njega nego nekoga drugoga i on se usuđuje to pismo predati nekome drugome!

On je to pismo isto tako mogao mirno baciti na poštu.

Optuženi: Dozvolite da vam razjasnim kako je to bilo. Lacković se imao vratiti s delegatima iz Rima, ali njega nema i onda me Gulin pita da odredim kuda će pismo kada Lackovića nema. Ja sam mu rekao, pa recite to vi, koji ste ga dobili. On me je zamolio: Dajte ga nadbiskupu, i ja sam ga odnio nadbiskupu.

Predsjednik: Da li ste ga čitali?

Optuženi: Na pismu je bilo napisano »Stjepan«, ali ne znam točno, možda i »Stefan«, jer prema Moškovljevom rukopisu moglo je tako biti i talijanski izgledati. I rekao sam nadbiskupu da se traži Lacković i pitao ga, da li treba predati to pismo njemu. Nadbiskup je pismo otvorio, počeo čitati i nije još dovršio, nego ga bacio i rekao: »bacite to pismo«. Onda sam ga pitao »preuzvišeni, a šta piše«, a on kaže: »pogledajte«. Ja pogledam i čitavo pismo ne razumijem, jer je bilo tako uvijeno pisano, da ga nisam razumio. Razumio bi ga možda Lacković.

Predsjednik: Vi ste rekli malo prije da je Lacković bezazlena osoba bez obzira da li ga se pita o crkvi ili oblacima, a sada se najednom pokazuje da je imao nekakav dogovor s Moškovom, jer kad se obraća Moškov na njega, i da bi to pismo vjerojatno razumio Lacković.

Optuženi: Lacković je otišao u Rim oko 12. VII. Kakvo je on mišljenje stekao vani u Italiji, to je meni nepoznato. Za to ja ne mogu znati, a ovo je bilo u rujnu mjesecu. Da li je on vani imao kakve veze s Moškovom, to ne znam. Ja mogu o Lackoviću dati samo one informacije dok je bio ovdje, a ne dok je bio tamo.

Predsjednik: Što je pisalo u tom pismu?

Optuženi: Tamo je pisalo, koliko se ja sjećam, Moškov spominje dobre stare kršćanske obrede glede svetoga Tripuna, a to je bio jedan pontifikalni ručak za siromašne građane grada Zagreba u Vlačkoj ulici, gdje su bili pozvali na ručak priređivače u kolegiju. Bio je tu i Moškov, a onda su pozvali i nadbiskupa na ručak. Ne znam koliko ih je bilo. Nadbiskupa je pratio Lacković.

Predsjednik: Dakle, zajedno su bili na ručku nadbiskup i Moškov, i sjedili su jedan pored drugoga. Kada je bio taj ručak?

Optuženi: 2. ili 3. veljače 1945., i na njemu je Moškov bio commensale.

Predsjednik: Što je onda dalje bilo s Gulinom? Što vam je nadbiskup rekao da kažete Gulinu?

Optuženi: Ja sam razgovarao s njim i kažem mu da to pismo ne razumijem niti ja niti nadbiskup. Čini mi se da smo ga počeli čitati ja i Gulin u hodniku, i onda nije ni Gulin to pismo razumio. Izgleda da mu je to pismo dao Moškov s nakanom da ga preda samo Lackoviću.

Predsjednik: Kako je nadbiskup zaključio da je commensale baš Moškov?

Optuženi: To sam u razgovoru s nadbiskupom tek vjerojatno iz Gulinovih riječi zaključio, da bi prema tome commensale bio u vezi s onim ručkom.

Predsjednik: I vi ovako prema nepoznatim ljudima pokazujete naklonost i pokazujete da se brinete za ustaškog generala time što nastojite da Moškov dobije lažne propusnice?

Optuženi: Ja nisam nagovarao Marića da pribavi propusnice i daje Moškovu.

Predsjednik: Da li možete djelomično da nam kažete sadržaj onog pisma od Moškova koje je Gulin donio Stepincu?

Optuženi: Ukoliko se sjećam, on je tu spomenuo svečanost i sjećam se da je napisao u jednoj rečenici i spomenuo da je doktor kome sam vodio ovog gospodina...

Predsjednik: Da je to bio Maček?

Optuženi: Da! Poslije dva do tri mjeseca sam saznao...

Predsjednik: **A da li vam je Stepinac kazao da provjerite tko je taj Gulin?**

Optuženi: **Nadbiskup je bio oprezan i jasno je da je morao pitati tko je taj čovjek.**

Predsjednik: Vi ste kazali da vam je dao nalog da to provjerite. Ja ću vam pročitati što ste vi u svome iskazu u zapisniku od 15. XI. 1945. godine rekli. (Čita):

»Nadbiskup Stepinac rekao mi je da provjerim dr. Gulina, jer on dolazi s pismom od Moškova. Ja sam mu rekao da ni ja Gulina ne poznajem od prije.«

Optuženi: Nadbiskup je onoga časa rekao: tko zna tko je taj čovjek?

Predsjednik: A je li ovaj dolazio drugi dan?

Optuženi: Nije došao Gulin. Ja sam kasnije čuo od dr. Marića da se Gulin poznavao s gđom Lelom Sopižanec.

Predsjednik: Da li ste govorili Gulinu o križarskim grupicama?

Optuženi: Bio je razgovor o križarima i ja sam onda rekao da je bio neki Sudar, ali da ja to ne znam.

Predsjednik: A je li Gulin rekao da će ponovo doći?

Optuženi: Nije ništa kazao.

Optuženi: Kad je drugi put došao?

Optuženi: Došao je poslije dva do tri dana.

Predsjednik: Da li ste mu kazali kako je Stepinac to pismo primio?

Optuženi: Ja sam kazao da Stepinac nije to pismo ni primio, nego ga bacio na stol, i da ga on nije razumio.

Predsjednik: Kad je drugi put došao oko 3. X., da li je kazao odakle dolazi?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: A da li je kazao svrhu zašto dolazi?

Optuženi: On je rekao da su ljudi tu i pitao je da li se može dati kakva pomoć? Ja sam rekao da im se pomoć može dati, i ako su gladni, neka idu jesti u koju župu.

Predsjednik: Jeste li ih vi slali?

Optuženi: Nisam ja nikoga slao.

Predsjednik: A što se vi brinete o Moškovu gdje će jesti. Slušajte, vi se ovdje pokazujete kao potpuno naivan čovjek i čudno je da takve odgovore dajete.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, o tome nema govora da to ne priznajem i meni je žao da sam onda tako mislio.

Predsjednik: Priznajte da ste sa simpatijama gledali na sve to oko sebe.

Optuženi: Svakako, lagao bih kada bi rekao da nisam imao nikakvih simpatija.

Predsjednik: Iz svega toga slijedi, pa i iz ovog vašeg priznanja, da su vam svi ti, Lisak i Moškov i t. d., bili nekako srcu naročito dragi i mili.

Optuženi: Pa jest, bilo je nekih simpatija.

Javni tužilac: Za vrijeme okupacije i te kako su svi zajedno radili i branili »NDH« kao protunarodnu tekovinu, kao akt protiv naroda, kao protunarodnu tvorevinu, gestapovsku agenturu, svi skupa i ustaše i Stepinac i Šalić, i tako su svi zajedno od prvog dana radili za Nijemce (u dvorani pljesak, predsjednik zvoni).

Optuženi: Što ja mogu tu konačno? Ja sam mali čovjek. Ja sam četiri godine...

Javni tužilac: Druže predsjedniče, molim vas da nešto kažem optuženome. Ako ste vi mali čovjek i ako se vi razlučujete od velikih ljudi, a to što kažete da ste mali čovjek trebalo bi da znači po vašem, vjerojatno, da ste i dobar čovjek, onda priznajte svoju krivicu i kažite: Ja sam kao mali čovjek bio zaveden od velikih ljudi, velikih lopova, priznajem svoju krivicu kao mali čovjek (*u dvorani pljesak*). I previše ima krivičnih djela da bi se trebalo baviti ovakvim stvarima.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, što ja znam što bi tu rekao. Ja sam priznao da sam imao simpatija. Vidio sam kasnije kakva je ta čitava stvar i što mogu sada? Uviđam svoju pogrešku, uviđam da sam napravio tih nekoliko delikata, priznajem ih i što ću?

Predsjednik: Kad je došao Gulin k vama sa svojim drugim pismom, na koga je pismo bilo adresirano?

Optuženi: Pismo koje je donio, nije bilo adresirano ni na koga, a kad je došao, pitao je za dra Lackovića. Pitao je, pa što ću? Pismo sam donio nadbiskupu, a nadbiskup je rekao da poderem i to pismo. Ovdje u optužnici stoji da je u pismu stajalo »Preuzvišenom gospodinu nadbiskupu«, ali ja se ne sjećam točno titule. Pismo je bilo kratko.

Predsjednik: Da li odgovara sadržaju tog pisma pismo navedeno u optužnici?

Optuženi: Odgovara sadržaju tog pisma.

Predsjednik: Pismo Moškova upućeno nadbiskupu Stepincu, koje je predao optuženi Gulin, glasi:

»Preuzvišeni, Vi se smatrate u inozemstvu kao i u domovini jedinim predstavnikom hrvatskog naroda. Kao što ste dosada, tako i unaprijed branite prava i vjeru hrvatskog naroda. Nadam se da će i ostalo svećenstvo ostati čvrsto uz narod, kao i dosada.«

Što se smatra pod vjerskim i narodnim pravima?

Optuženi: Tu je Moškov vjerojatno mislio svoje političke ideje. To su njegove riječi.

Predsjednik: Vi ste to pismo predali nadbiskupu?

Optuženi: Predao sam.

Predsjednik: Da li je Gulin pričao o svojem razgovoru s Moškovom? Da li vam je Gulin rekao da je Moškov izjavio kako su biskupske konferencije jedan od najvećih datuma u povijesti hrvatskog naroda?

Optuženi: Ne sjećam se, ali kad je Gulin saznao za biskupske konferencije, rekao sam mu da će konferencija svakako biti važna, jer su prilike za crkvu, odnosi između crkve i države takvi da će episkopat izaći sa svojim principima.

Predsjednik: 8. XI. ste vi primili Juroš Anu?

Optuženi: Ona je rekla da je u Dalmaciji u grupi križara i ustaša, nekoliko ih je tamo, da treba papira, olovaka, tinte i pera.

Predsjednik: Da li vam je rekla koji je cilj njena dolaska, da donosi pismo od ustaškog bojnika?

Optuženi: Mislim da je rekla.

Predsjednik: Ustaški bojnik Medvidović vama šalje pismo? Ona je adrese na nadbiskupa, a vi otvarate pismo. Jeste li imali ovlaštenje od nadbiskupa da otvarate njegova pisma?

Optuženi: Ako stranka sama hoće da ja otvorim pismo, onda to i činim, inače ne. Stranka je gospodar pisma.

Predsjednik: A da li imate od nadbiskupa ovlasticu da otvarate pisma?

Optuženi: Nemam.

Predsjednik: Da li ste kasnije izvijestili nadbiskupa o tome pismu?

Optuženi: Čini mi se da sam mu nešto spomenuo.

Predsjednik: Jeste li mu rekli da ste dali vezu sa šumom?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Da li vam je on nešto na to odgovorio?

Optuženi: Ja to nisam tada tako ozbiljno shvatio kao danas, nisam bio svijestan posljedica, i ja to evo sada priznajem.

Predsjednik: Te su vaše izjave naivne i nevjerojatne, naivno je da baš ništa niste shvatili tada.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja to sada priznajem da sam bio dužan ovu osobu izbaciti napolje. To priznajem i to je moja krivnja.

Predsjednik: **Da li vam je izričito zabranio nadbiskup Stepinac da ne primete ove ustaške posjete i pisma?**

Optuženi: **Rekao mi je da budem oprezan...** (*buran smijeh u publici*).

Javni tužilac: Protunarodni zavjerenički ustaški posao nije svakako svećenički posao i vidite li koliko već pričate s drugom predsjednikom, koliko vam je pitanja postavljeno, pa ni jedno između njih nije religiozno pitanje (*buran smijeh u dvorani*).

Predsjednik: (*podigne se od stola, razvija i pokazuje optuženom jednu zastavu posvećenu za križare*). Da li poznajete ovu zastavu?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, poznajem (*u dvorani dolazi do uzbuđenja i povika: na vješala s njim!*).

Predsjednik: Ja ću morati nekog izbaciti napolje, ako bude povika u dvorani (*obraća se optuženom*). Dakle poznajete li ovu zastavu?

Optuženi: Poznajem.

Predsjednik: Tko je izradio ovu zastavu?

Optuženi: Izradile su časne sestre.

Predsjednik: Po čijem nalogu?

Optuženi: Po nalogu Crnkovića.

Predsjednik: Kako je došlo do posvećivanja zastave i kakvu ste ulogu vi u tome igrali?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, otvoreno ću vam i jasno kazati što je na stvari. Pri koncu mjeseca listopada, 21. u mjesecu, dolazi k meni oko 9,30 prije podne, kad sam bio na balkonu, šetao i čitao nešto, kolega Šimečki i kaže mi: »Slušaj, Šaliću, da li bi nadbiskup htio blagosloviti zastavu«.

Ja gledam tog čovjeka, jer nisam pojma imao o zastavi. Rekao sam mu onda: »Pa što ti dođe na pamet, ni govora o tome«. Na to će on meni: »Pa daj blagoslovi ti«. Odgovorio sam: pa ja još manje. Na to Šimečki kaže: »Kad ne ćete vi, nadbiskup i ti, blagoslovit ću je ja.« Onda je pošao pred katedralu gdje su ga čekala ona dvojica. Vratio se s njima i upoznao me. Rekao mi je da su to njegovi znanci i prijatelji i da je njihova želja da bi nadbiskup blagoslovio zastavu, ali kad ne će ni nadbiskup, a ni ja, onda je rekao da će je blagosloviti on.

Predsjednik: A zašto ste rekli da ne ćete vi?

Optuženi: Zato što je to jedna stvar koja nije zakonom dozvoljena. Zbog toga je to nezgodno i za nadbiskupa i za dvor i za mene.

Predsjednik: Ali zato niste smatrali da je otvaranje kapelice za takve stvari također zakonom zabranjeno?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ova kapelica je u prvom redu polujavni oratorij, gdje ima svaki svećenik iz zagrebačke nadbiskupije pravo da dođe . . .

Predsjednik: Blagosiljati križarske zastave . . .

Optuženi: Da smije obavljati vjerski čin, služiti misu, propovijedati.

Predsjednik: Protiv toga nitko ništa nema, ali mi govrimo o posvećivanju križarskih zastava, da li je svaki svećenik mogao blagosiljati takve zastave po vašem zakonu?

Optuženi: Mogao bi. Nisam mu mogao ni zabraniti, ali ni dozvoliti.

Predsjednik: Čak ne bi mogli spriječiti ni jedan protuzakonit čin, kad bi, recimo, netko htio da ubije čovjeka u kapelici?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, jasno je da bi trebalo da bacim napolje čovjeka koji bi htio drugog da ubije.

Javni tužilac: Optuženi, ako vi niste mogli zabraniti posvećenje te zastave, je li mogao nadbiskup Stepinac, kad se to sve događa u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Nisam ga išao pitati.

Javni tužilac: Ali da ste otišli i kazali mu: evo ovaj navro kao lud, hoće da blagosilja križarske zastave, — da li bi mogao Stepinac zabraniti?

Optuženi: On bi mogao.

Predsjednik: A da li ste vi dali svećeničko ruho za taj blagoslov. Vi ste rekli da je kapela uvijek otvorena, ali ornat gdje se nalazi?

Optuženi: Kapela je uvijek otvorena, on je prišao ormaru gdje se nalazi odijelo, uzeo ga i blagoslovio zastavu.

Predsjednik: I vi ste ih onda častili rakijom.

Optuženi: Ja sam prvi put ovu zastavu vidio nakon izvršenog blagoslova.

Predsjednik: A jesu li vam rekli kakva je to zastava?

Optuženi: Rekli su. Šimečki je rekao.

Predsjednik: Je li je rekao i kojoj je šumskoj grupici namijenjena?

Optuženi: To nije. Ja sam vidio zastavu tek kad je Šimečki blagosiljao. Onda sam vidio i natpis na njoj. Poslije toga Šimečki je rekao: »Pozovi nas sada malo k sebi«.

Predsjednik: I onda ste proslavili ovaj događaj uz rakiju. I kad su došli k vama, što su rekli za koga je namijenjena?

Optuženi: Rekli su da je namijenjena za Papuk, da je tamo neki Mesarov.

Predsjednik: Tko je odnio tu zastavu u šumu?

Optuženi: Tvrdi se da je Crnković odnio u šumu i predao tamo Mesarovu.

Predsjednik: Kao što vidite, dugo nije bila gore u šumi, iako je friška.

Optuženi: Kamo sreće da uopće nije ni išla.

Predsjednik: Kakvu svrhu ima ova zastava u rukama jedne ustaške grupe? (*optuženi šuti i ne odgovara*). Ima svrhu da fanatizira da budu spremni za borbu, za ubijanje, jer je zastava prvenstveno borbeni znak. Vojska ima zastavu da pojača borbenost vojnika. Oko nje se vojska okuplja. Bili ste dakle svijesni kome šaljete i u koju svrhu tu zastavu, poslije blagoslova častili ste ih i rakijom, jer ste smatrali vrijednim da se slave ovakvi događaji.

Da li ste o tome izvijestili nadbiskupa?

Optuženi: Izvijestio sam ga.

Predsjednik: Da li je Šimečki bio nakon toga kod nadbiskupa?

Optuženi: On je bio zadnjeg listopada, kada je molio za auto.

Predsjednik: I dao mu je auto?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Jer vi ste rekli u zapisniku »istoga dana kada je izvršena posveta zastave u nadbiskupskom dvoru, ja sam obavijestio nadbiskupa Stepinca o izvršenom činu. Stepinac je rekao da Šimečki nije smio izvršiti posvetu radi opasnosti«. I nakon posvete Šimečki je još i nadalje zalazio kod nadbiskupa, pa, dakle, nije bilo velikih sukoba između njega i Stepinca radi toga.

Optuženi: Ja sam već otvoreno rekao, kada sam kasnije Stepinca obavijestio, da je to Šimečki napravio. Sada, da li je on rekao što Šimečkome, to ja ne znam, jer sam bio već uhapšen.

Predsjednik: A da li ste pročitali parole na zastavi?

Optuženi: Kasnije sam pročitao.

Predsjednik: A znate li da je tu pisalo: Za Hrvatsku i Krista — protiv komunista? Da li je ovo vjerska parola, ili borbeni parola?

Optuženi: Ovo je borbeni parola, politička parola.

Predsjednik: Jeste li znali tko je vezao zastavu?

Optuženi: Časne sestre u Frankopanskoj i Gundulićevoj ulici.

Predsjednik: Da li ste vi koncem rujna 1945. godine nastavljujući svoj rad, uputili pismo Gulinu, u kome zahtijevate da se poveže Crnkovića s Moškovom? Da li ste uputili to pismo?

Optuženi: Ja sam uputio.

Predsjednik: U koju ste svrhu uputili to? Da li radi širenja vjere?

Optuženi: Poslije razgovora saznao sam da je Moškov negdje u okolini Vinice i rekao sam da jedan doktor, veterinar, donosi pismo za Lackovića. Zatim se interesirao za Gulina, za čiju je adresu molio i ja sam adresu dao.

Predsjednik: I vi ste iz čovjekoljublja dali Crnkoviću adresu da se poveže s Moškovom?

Optuženi: Ja mislim da sam tu napravio jedan delikt.

Predsjednik: Što vi znadete o ustaškom poručniku Safetu Pajiću?

Optuženi: On je došao jednog dana k meni u nadbiskupski dvor i predstavio se pod krivim imenom Ševčik.

Predsjednik: Rekao je, je li, da je došao iz Italije, da se prebacio iz Italije u Hrvatsku? Da li vam je rekao što je radio u Italiji?

Optuženi: Rekao je da je bio u jednom logoru, da u tom logoru ima dosta Hrvata, Srba i Slovenaca, da su Hrvati još najviše disciplinirani i takve stvari. Zapitao me je da li bih mu ja mogao omogućiti da pođe kući.

Predsjednik: Vidite, Pajić je drukčije iskazao u svom zapisniku. On je rekao da je došao ovamo, k vama, i da vam je kazao da je bio suđen na deset godina kao ustaški poručnik, da je iz logora pobjegao u inozemstvo i da se sada vraća. Dakle, sve vam je ispričao.

Optuženi: On mi je to ispričao, a ja sam mu rekao da nemam nikakve mogućnosti da ga vratim kući i da se ne bavim takvim stvarima.

Predsjednik: Kako je došao Safet Pajić na ideju da dođe baš k vama?

Optuženi: To sam se i ja često pitao.

Predsjednik: Eto, to se i mi pitamo. Otkuda svi ti ustaše, kada dolaze ovamo, traže baš Šalića u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Nije on došao baš meni lično, već je došao gore, u nadbiskupski dvor.

Predsjednik: Da, u nadbiskupski dvor. Na koga god se naleti u nadbiskupskom dvoru, našao si ljude koji će ti omogućiti da pobjegneš u šumu, koji će ti posvetiti križarsku zastavu i t. d.

Optuženi: Takve su bile prilike i što tu mogu. S jedne strane smatram se reakcijom i ja se u njoj nalazim.

Predsjednik: Zašto ste u reakciji, sami ste se tamo stavili.

Optuženi: Nadam se da ću biti drukčiji.

Predsjednik: Ali vi Safetu Pajiću, kad vam je rekao tko je, niste vjerovali. I što ste mu rekli?

Optuženi: Za dokaz da je tobože došao iz logora, izvadio je iz cipele jedan žig . . .

Predsjednik: Kakav žig?

Optuženi: Žig komande grada Sarajeva.

Predsjednik: Da li vam je možda rekao da je komandant grada Sarajeva? (smijeh).

Optuženi: Tim žigom me je htio uvjeriti da nije nikakav špijun.

Predsjednik: Već, naravno, da je svakako ilegalac, da se bori protiv narodne vlasti, da je ustaša.

Optuženi: Ne znam da li je on rekao da je ustaša.

Predsjednik: Da li vam je rekao da misli u šumu?

Optuženi: Čini mi se. Ja sam mu na to rekao: gospodine dragi, ja s tim nemam ništa. Zainteresirao sam se samo za njegove materijalne prilike, jer sam bio uvjeren da je došao izvana, a on mi je odgovorio da znam kako mu je, jer sa ženom živi u jednoj sobici... Eto, dok sam ja mislio samo na pomaganje obitelji, taj se Safet Pajić spremio da ode u šumu.

Predsjednik: Pa to vam je on i rekao, vi ste mu čak dali i vezu.

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja mu nisam mogao dati nikakvu vezu sa šumom.

Predsjednik: Naime, on je tražio vezu sa šumom, a da je nije dobio od vas, zadovoljio bi se i s novcem. Međutim, vi mu ne dajete, kako kažete, novac za pomaganje obitelji, nego mu dajete vezu sa šumom.

Slušajte, optuženi Šaliću, zašto vi malog čovjeka Pajića šaljete u šumu da tamo pogine, a velikog zločinca Lisaka molite da pobjegne, da se prebaci u Austriju, da mu se ne bi ništa dogodilo? Zašto vi Pajića tjerate u šumu, a Lisaku i Moškovu poručujete da se što prije opet prebace u inozemstvo da im se ne bi ništa desilo, jer situacija još nije zrela (*u dvorani pljesak*)?

Zašto je to tako, možete li to protumačiti? Ako ste vi bili načisto da u toj šumi nema bogzna što, zašto ste male ljude slali da idu u šumu da poginu, a velike zločince čuvali?

Optuženi: Kad je Pajić došao, zamolio me je da mu dadem, naime da mu nabavim, propusnicu, a zatim da je barem potpišem. Kad ja nisam htio ni jedno ni drugo i rekao mu da ja ne mogu niti nabaviti propusnicu niti je potpisati, zamolio me je da može na mom pisaćem stroju napisati sebi propusnicu. Inače sam razgovarao s njegovom gospođom i pitao je za materijalne prilike Pajića.

Predsjednik: Da li ste poslali hranu ili novce njegovoj ženi?

Optuženi: Nisam, jer sam u ono vrijeme mislio, ako budem ja pomagao i tu obitelj, da će se to moći drukčije prikazati.

Predsjednik: Vidite li, optuženi Šaliću, vašu filozofiju. Vi uvijek nastojite da po mogućnosti štitite sebe i da sami ne učinite nešto, ako baš ne morate. Ako se ne da drukčije, onda naravno i vi nešto učinite. Tako, vi niste nabavili Pajiću propusnicu, ali ste mu dali pisaći stroj. Vi imate jednu naročitu filozofiju, da tako kažem, jurističku, vi uvijek nastojite prebaciti odgovornost i posao na nekog drugog.

*

Predsjednik sudskog vijeća prešao je potom na ispitivanje optuženog Šalića u vezi sa Zubović Zorkom, koja je skupljala lijekove za križare i iste predavala Šaliću da ovaj to pošalje u šumu.

Predsjednik: Što vam je poznato o nekom Brašiću?

Optuženi: Ja sam nekoliko mjeseci poslije oslobođenja saznao u gradu da je kod gospodina nadbiskupa bio i neki Brašić.

Predsjednik: Koliko puta je bio?

Optuženi: Jedamput. Da li sam ga ja predveo ili kolega Lacković, ne znam.

Predsjednik: Vi ste u zapisniku rekli da je kod nadbiskupa Brašić bio dva puta.

Optuženi: Ja mislim jedamput. Sjećam se toga prezimena, ali ne znam tko je taj čovjek. Međutim, poslije mi rekoše da je to neki predstavnik Draže Mihailovića.

Predsjednik: Kako je dugo ostao kod nadbiskupa?

Optuženi: Ne znam. Predveo ga je Lacković, samo iz popisa imena vidio sam da se zvao Brašić.

Predsjednik: I čuli ste da je izaslanik Draže Mihailovića?

Optuženi: Čuo sam.

Predsjednik: Da li vam je poznato kako je i na koji način stiglo do engleskog vice-konzula pastirsko pismo u francuskom prijevodu?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Rekli ste u zapisniku da je stiglo do njega.

Optuženi: Mislim da nije.

Predsjednik: (Čita). »Preko Don Giuseppea poslano je engleskom vice-konzulu.«

Optuženi: Da.

Predsjednik: Eto, sada kažete — da.

Optuženi: O rezultatu biskupskih konferencija obavještavao se Rim.

Predsjednik: I to preko engleskog konzula.

Optuženi: Dozvolite, gospodine predsjedniče, prije je to išlo preko nuncija, a kako njega nije bilo . . .

Predsjednik: A da li je Harrisonu poslat i zapisnik o događajima u Zaprešiću?

Optuženi: On je došao sam po to. U novinama je stvar izašla. Don Giuseppe je vjerojatno razgovarao s Harrisonom i poslije rekao da će doći po jedan primjerak.

Predsjednik: A što se to tiče Harrisona?

Optuženi: Ne znam, samo mi je šef kancelarije dao primjerak da ga predam Harrisonu.

Predsjednik: I je li ne vidite da je to direktno pozivanje inozemstva na intervenciju?

Optuženi: Ja s tim nemam ništa.

Predsjednik: I vi bi to svakom, koji god se interesira, dali.

Optuženi: Ne bih svakom, ali to mi je rekao pretpostavljeni i ja sam dao.

Predsjednik: Vi ste čak i Crnkoviću pričali da je nadbiskup o biskupskoj konferenciji poslao izvještaj.

Optuženi: Može biti da sam rekao.

Javni tužilac: Što je vama Massucci govorio o posjeti u Zaprešiću?

Optuženi: Massucci je bio mišljenja da je Pasiček pucao.

Javni tužilac: Tko je taj Pasiček?

Optuženi: To je jedan isusovac koji je trebao da bude privremeni upravitelj župe u Zaprešiću.

Javni tužilac: Što je vama rekao?

Optuženi: **Ja sam s don Giuseppeom govorio i on mi je rekao da je Pasiček pucao.**

Predsjednik: Kada se sada sjetim vaših veza koje preko Massuccia održavate s inozemstvom, onda onog jučerašnjeg pitanja — zašto je Lisak tražio veze baš preko Harrisona...

Optuženi: Ja u toj stvari nemam baš ništa. Don Giuseppe je imao poznanstvo s Harrisonom.

Predsjednik: Da li vi poznajete Lelu Sopijanec?

Optuženi: Čuo sam preko dr. Marića da je ona supruga jednoga industrijalca, da ide često u Trst, da putuje redovnom putnicom i znam kada se drugi put vratila, da je donijela jedno pismo Don Giuseppeu od njegova brata iz Trsta. Zatim je zamolila da li može izručiti pozdrave od Prpića gospodinu nadbiskupu, za kojega se nadbiskup u svoje vrijeme zauzimao.

Predsjednik: Je li Lela Sopijanec bila primljena od nadbiskupa Stepinca?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Vi ste bili na večeri kod nje dan prije nego ste uhapšeni?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Kako to da ste bili?

Optuženi: Jer sam pozvan i s Marićem sam otišao na večeru.

Predsjednik: Ne znate tko je Mariću pripremio propusnicu za ilegalno bježanje u Trst i je li vam poznato da je Marić pobjegao?

Optuženi: Ne znam. Nisam znao, nego mi je to sada iz optužnice poznato. Dr. Marić je bio kasnije uhapšen nego ja.

Predsjednik: Ja ću vam sada prikazati kako ste vi i vaši rukovodioci stavili cijeli crkveni aparat u službu ustaško-križarskih grupica. Evo: u nadbiskupski dvor prima se Lisak, dolazi pismo od Moškova, dolazi Gulin, blagosilje se zastava u nadbiskupskoj kapeli, jeronimsko društvo, tamo se sastaje Pajić s Crnkovićem...

I franjevački samostani skrivaju ustaške zločince, i u franjevačkom samostanu na Trsatu dobiva ustaša Vrdoljak franjevački habit, da može lakše doći u Zagreb. Massucci je sekretar papinskog legata, a veza između ustaških i križarskih grupa s inozemstvom. Samostan u Gundulićevoj ulici u Zagrebu, časnih sestara, veze ustašku zastavu. Karmelićanke na Vrhovcu sakrivaju Šimečkog i Marića. Bolnica Milosrdnih sestara u Vinogradskoj cesti daje lijekove za šumu preko Zubovičke, a samostan u Kloštar-Ivaniću daje pečate da omoguću falsificiranje, i župnik sam daje pečat. Da li su to bili vjerski poslovi?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: **Da li se može reći da to spada u vjersko djelovanje?**

Optuženi: **Ne.**

Predsjednik: To je čista politika.

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li je nadbiskup izdao 1941. godine okružnicu na kler, gdje se poziva kler da surađuje s ustaškim vlastima.

Optuženi: Ja sam onda bio u Rimu i ne znam.

Predsjednik: Da li znate da je takovu okružnicu izdao Stepinac maja mjeseca 1945. kad su došli partizani?

Optuženi: Nije izdao.

Predsjednik: Da li je izdao pastirsko pismo 1941. godine, u kojem napada ustaše žestoko?

Optuženi: Ne znam, bio sam u Rimu.

Predsjednik: Vi ste u vašim dosadašnjim zapisnicima priznali da ste primili letak koji je izdala Marija Radić.

Optuženi: Na francuskom jeziku je bio meni pokazan.

Predsjednik: Kako svi leci nađu pravi put do vas?

Vi ste ranije rekli u zapisnik da je Harrison češće išao do Stepinca?

Optuženi: Koliko znam, bio je dva puta. Prvi puta sam, jer je bio tada jedan strani konzul u Zagrebu, a kasnije je došao s engleskim konzulom i napravio službenu vizitu nadbiskupu, i to je ono što ja znam, dakle, svega dva puta.

Predsjednik: Vama je došao jedan nepoznati čovjek iz Novoga Sada, koji je priznao da je bio u zatvoru kod Ozne i vi ste mu dali pastirsko pismo.

Optuženi: To je bio neki Žakula. Njega je bio doveo meni jedan prijatelj Huber i to je bilo nakon pastirskog pisma.

Predsjednik: Da li ste mu pričali o tadanjim prilikama?

Optuženi: Pa upoznao sam ga s prilikama.

Predsjednik: I kako ste ga informirali?

Optuženi: Informirao ga nisam nikako.

Predsjednik: Ali davali ste mu neke informacije.

Optuženi: Dao sam mu pastirsko pismo, a on je onda rekao da je i pravoslavna crkva isto tako to izdala.

Javni tužilac: Da ga ja nešto pitam. Kakvo je to političko značenje pastirskog pisma?

Optuženi: Ja se toga поближе ne sjećam.

Javni tužilac: Vi to tajite.

Optuženi: Ne tajim, imam ozbiljnu namjeru stvari...

Javni tužilac: Na to ćemo poslije još doći.

Sudac Poldrugač: Lisak je došao k vama po informacije?

Optuženi: Ja sam to izjavio i u svom zapisniku, a također i u rukom pisanim izvještaju. Rekao sam kako je Lisak došao i razgovarao sa mnom. Kazao sam da je Lisak izjavio kako dolazi da izvrši svoju patriotsku dužnost. Nakon toga bilo je razgovora o svemu i svačemu i iz razgovora s njime dobio sam dojam da on dolazi po nalogu Pavelića.

Sudac Poldrugač: Da li ste mu rekli da se u zemlji nalaze Luburić, Boban, Sudar i ostali?

Optuženi: Rekao sam da ulica govori da se oni nalaze u zemlji.

Sudac Poldrugač: Što rade oni ovdje?

Optuženi: Ne znam. Ja sam nisam znao da su ti ljudi u zemlji, nego sam samo rekao ono što govori ulica.

Sudac Poldrugač: Ako ste vjerovali da su oni u zemlji, da li ste znali tko je Luburić, Sudar i Boban, da li ste znali kakovi su krvoloci i što su sve učinili?

Optuženi: Čuo sam, o njima se mnogo govorilo.

Sudac Poldrugač: Niste li računali na to da prebacujući i dajući vezu ljudima za šumu stavljate te iste ljude pod Luburića, Bobana i druge?

Optuženi: Na žalost, to sam vidio, ali ovu svjesnost koju sada imam, nisam imao.

Sudac Poldrugač: Nije li blâsfemija da ljude kao što su Luburić i Boban stavljate pod zastavu na kojoj piše: »Služba Kristu«?

Optuženi: Priznajem, pogriješio sam.

Sudac Poldrugač: Slušajte, optuženi, vi ste nam rekli da je dr. Gulin donio pismo od Moškova, i da je ono bilo adresirano na tajnika nadbiskupa Stepinca Lackovića? To isto pismo ste vi predali nadbiskupu Stepincu?

Optuženi: Po želji Gulina. On me je pitao što da radi kad nema Lackovića i ja sam mu onda kazao da ću pismo predati nadbiskupu.

Sudac Poldrugač: A vi i drugi puta, kad dolazi taj isti Gulin s pismom od Moškova, predajete isto nadbiskupu. Vi nadbiskupu šaljete ustašu Lisaka, šaljete mu lica koja su bila suđena, lica koja su pobjegla iz logora, šaljete mu nekog nepoznatog mladića koji dolazi s porukom izvana. Što je nadbiskup poduzimao protiv vas kao svog tajnika kada ga dovodite s tim ljudima u vezu, a držite da on nije sklon tome?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ovaj mladić je rekao . . .

Sudac Poldrugač: . . . sva ta povezanost, jedno pismo Moškova, posvećivanje zastave, sve to dokazuje usku vezu između vas i ustaša. Molim vas, kako vi tumačite zašto nadbiskup nije protiv vas postupio, zašto vas kao tajnika nije odstranio?

Optuženi: (Šuti).

Sudac Poldrugač: A zašto vas kao tajnika nije odstranio, zašto nije rekao: ja ne ću takvog tajnika?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam zamolio kroz ovo vrijeme dva puta da me se razriješi dužnosti.

Sudac Poldrugač: To ste vi molili, a nadbiskup nije ništa učinio.

Optuženi: U ono vrijeme nije bilo kolege Lackovića, koji bi me bio zamijenio.

Sudac Poldrugač: Molim vas, recite mi što vi smatrate, koja je bila svrha grupica koje se nalaze u zemlji pod nazivom »križari«, »špiljari« i t. d.

Optuženi: Svakako im je bila politička svrha.

Sudac Poldrugač: **Smatrate li vi da je time što je narodna vlast pozvala vas i ostale svećenike i redovnike, ne samo iz Zagreba nego i ostalih krajeva, koji su se ogriješili o narod, na odgovornost, da li to znači progon svećenika, redovnika i progon katoličke crkve.**

Optuženi: **Što je narodna vlast pozvala na odgovornost stanovite svećenike i redovnike to nije progon, to je zbog njihovih pojedinačnih delikata.**

Predsjednik: . . . Molim druga javnog tužioca da postavi pitanja optuženom!

Javni tužilac: Kakav je bio postupak prema vama od strane Uprave državne sigurnosti, od strane istražnih organa?

Optuženi: Ja sam rekao: najbolji.

Javni tužilac: Opišite to nama.

Optuženi: Mogu izjaviti to, i ja sam nekoliko puta kazao i jedamput sam rekao jasno, možda je dobro da se ovo dogodilo, jer se nikad ne bi poznavali, niti ja vas niti vi mene. Ja sam imao druge predrasude ranije.

Javni tužilac: A kakve?

Optuženi: **Da su organi vrlo loši, da se u zatvoru tako maltretira, međutim kad sam zatvoren, osjetio sam sasvim drukčije postupanje, koje sada još osjećam, i to još od prvog dana.**

Javni tužilac: Jeste li plakali, hvatali se za glavu, kajali?

Optuženi: **Jesam.**

Javni tužilac: Što to znači?

Optuženi: **Žao mi je bilo da sam pogriješio.**

Tužilac: Vi znate Huber Milivoja*?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Huber vas je posjetio skupa s Grujičićem**?

Optuženi: Da, to je bio novinar, kojeg mi je Huber predstavio kao svog kolegu novinara.

Javni tužilac: I vi ste s njima razgovarali? Dugo?

Optuženi: Oko pola sata.

Javni tužilac: Sjećate li se što ste njima govorili?

Optuženi: Evo, bilo je onda razgovora o tome da je neki episkop Josif ili Josip, kao zamjenik pravoslavnog patrijarha, također izdao neku vrstu pastirskog pisma u kojem se uglavnom govori o agrarnoj reformi. S Huberom i tim drugim novinarom Grujičićem razgovarali smo o sadržaju pastirskog pisma katoličkog episkopata, i to o onome što

* Huber Milivoj, novinar, prijatelj Grujičića i Šalića.

** Grujičić je bio izaslanik Milana Grola kod Kaptola u vezi s pastirskim pismom.

je bilo unutra u pastirskom pismu. Rekao sam da su biskupi nastupili onako kao što moraju nastupiti u svom interesu. To je bila misao, to je bila ideja razgovora.

Javni tužilac: Da li je bilo govora o kakvom biskupskom neslaganju, da li se toga sjećate?

Optuženi: Ja sam s njima razgovarao o komentaru pojedinih svećenika i biskupa.

Javni tužilac: Što ste vi mislili o pastirskom pismu?

Optuženi: To je jako teško reći što sam mislio (*smijeh*). To je moja stvar što sam mislio i ja mislim, gospodine javni tužioče, da ne bi bilo potrebno da ove stvari dođu na sud.

Javni tužilac: Vi to morate znati, jer je to stvar koja vas je dovela na optuženičku klupu, jer je pastirsko pismo odredilo vašu zločinačku djelatnost. Utoliko mene interesira vaše mišljenje o pastirskom pismu.

Optuženi: Mi smo govorili oko pola sata o pastirskom pismu, koje je svakako osim crkvenoga imalo i politički karakter.

Javni tužilac: Sjećate li se da ste Huberu pričali kako je nastala parola »s vjerom u Krista i protiv komunista« i kako je nastalo ime križar, da ste objašnjavali te stvari onima koji su se došli interesirati?

Optuženi: Ne sjećam se.

Javni tužilac: Eto, ja ću vam pročitati zapisnik Milivoja Hubera.

Optuženi: Vrlo rado ću priznati, ako se sjetim.

Javni tužilac: (*Čita rečenicu iz zapisnika Milivoja Hubera*): »Opozicija u Hrvatskoj vodi se u znaku križa...«

Javni tužilac: Sjećate li se toga?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Optuženi, iz svega toga izlazi da se vi sjećate kako ste tu-maćili pastirsko pismo. Ova stvar meni znači samo vaše prikriveno priznanje da ste znali kako je tekla konferencija.

Optuženi: To je bilo moje mišljenje i temeljilo se na tome — kako bi rekao — na pastirskom pismu.

Javni tužilac: Nije, ne, niste vi to iz zraka uzeli, nego se to temeljilo na konkretnim podacima.

Optuženi: Nisam mogao imati podatke, gospodine javni tužioče, ako je to stvar biskupa.

Javni tužilac: Što mislite, da li je iskaz Hubera istinit ili neistinit?

Optuženi: Držim da je.

Javni tužilac: **Molim vas, optuženi, vi ste dočekali optuženog Lisaka na ulazu?**

Optuženi: **Jest.**

Javni tužilac: **Jeste li osjetili konspirativnost, neku tajnost te stvari?**

Optuženi: **Ja sam to osjetio onda kad sam ga doveo u tajništvo... onda sam vidio da je tajno!**

Javni tužilac: Znete li vi kuda je pred bježanje ustaških zločinaca, ustaške vlade, Pavelića i ostalih išao Stepinac?

Optuženi: Koliko se sjećam išao je nekoliko puta u ured poglavnikov.

Javni tužilac: I što je tamo razgovarao?

Optuženi: Ne znam.

Javni tužilac: A šta se govorilo da je tamo razgovarao?

Optuženi: Govorilo se ono što sam ovdje već spomenuo, da bi nadbiskup preuzeo neku vlast.

Javni tužilac: Osim Pavelića kome je još nadbiskup Stepinac išao?

Optuženi: Ne znam.

Javni tužilac: A znate li da je s Moškovom još nekuda išao?

Optuženi: To sam kasnije saznao, tek tri mjeseca poslije dolaska partizana.

Javni tužilac: Od koga ste to saznali?

Optuženi: Rekao mi je gospodin Nedo da je nadbiskup to u zapisnik izjavio.

Javni tužilac: Izjavio je da je Moškov išao s njim dr. Mačeku?

Optuženi: Da, da je vozio nadbiskupa dr. Mačeku.

Javni tužilac: Što mislite, kakvim poslovima ga je vozio?

Optuženi: Šta je moglo biti, valjda su bile neke političke stvari.

Javni tužilac: Možete li nam nešto određenije o tome kazati?

Optuženi: Ako je bila ponuđena neka vlast, valjda je u tome smislu razgovarao.

Javni tužilac: **Je li tvrdnja da Lisak nije bio kod Stepinca, je li ta tvrdnja laž?**

Optuženi: **Bio je kod Stepinca.**

Javni tužilac: **Je li onda ta tvrdnja laž?**

Optuženi: **Ako se tvrdi da nije bio, onda je to laž (buran smijeh u publici). Ako je bio, onda je i bio.**

Javni tužilac: Je li optuženi Lisak uporno čekao Massuccia kod vas?

Optuženi: Jest. To je bio razlog da je zapravo noćio u dvoru.

Javni tužilac: Vi ste se tome opirali?

Optuženi: Lisak je insistirao da bezuvjetno govori s Massuccijem. Lisak je insistirao da bezuvjetno hoće još iste večeri s njime da razgovara.

Javni tužilac: Zašto je insistirao?

Optuženi: Sjećam se da ga je molio da mu dade vezu s Harrisonom.

Javni tužilac: Dakle, shvatili ste, da je bio uporan zato, jer mu je trebala veza s Harrisonom.

Predsjednik: Ja vas molim, optuženi, da govorite malo glasnije i polaganije, jer stenografi ne moguхватati.

Javni tužilac: Što možete da kažete o procesiji Mariji Bistričkoj 1945. godine, osim onoga što ćete nam već kazati, da je bilo naroda, da je to uobičajena procesija i t. d., nego nam kažite u čemu se ona razlikovala u 1945. g. od ostalih procesija ranije.

Optuženi: Ja mislim da je ta stvar svima jasna i vaše pitanje je jasno.

Javni tužilac: Svima je jasno, ali eto vi ne ćete da kažete o tome ništa.

Optuženi: Pa mnogi su to vjerojatno izrabili u svoje političke svrhe, reakcija je izrabila u svoje svrhe.

Javni tužilac: Šta mislite da li Lisak dolazi na liniji Mačekove kombinacije?

Optuženi: Pa valjda dolazi.

Javni tužilac: I što mislite, da li ste vi radi tih zločina na liniji Mačekove kombinacije ili ustaškoj liniji?

Optuženi: Ja mislim prije na Mačekovoj liniji, nego na ustaškoj.

Javni tužilac: Znači na Mačekovoj...

Optuženi: ... prije nego na ovoj.

Javni tužilac: Kakva je razlika u tom momentu između ustaške linije i Mačekove linije? Razlika je u tome što ste vi optuženi Šalić i što je Lisak optuženi Lisak, što su to dva čovjeka. A inače? Organizacija ista, plan isti, djela ista.

Tko fabricira laži o stanju u logorima, o statistikama, o ubistvima bez osude i krivnje, tko te laži širi u zemlji i šalje van tokom 1945. godine?

Optuženi: Ja to ne znam. Ja znam samo za Kovin.

Javni tužilac: A materijal u sanducima koji prikuplja Stepinac?

Optuženi: Koji?

Javni tužilac: Od ustaških žena.

Optuženi: Te žene su to donosile i stajao je tamo dok nisam bio uhapšen.

Javni tužilac: I nitko drugi u to vrijeme ne prikuplja statistiku, osim službene statistike zarobljenika, o stanju zarobljenika, logora i osuđenika, i nitko drugi ne skuplja te statistike, nego ih vi bez ikakvih ovlaštenja skupljate, i nitko drugi, prema tome, ne može dati onaj materijal koji je u to vrijeme poslužio da se onako gnusne laži nabacuju o stanju u logorima i ubistvima, od strane neprijatelja izvana na našu zemlju.

Optuženi: Ja sam već rekao i ovdje kako je došlo do tih ceduljica. Te su osobe došle plaćući i mislile da saznaju nešto preko Stepinca.

Javni tužilac: Svi su oni došli nadbiskupu kao što je došao i Lisak i Gulin, da obave poslove.

Optuženi: Ja mislim...

Javni tužilac: Što znate o Leli Sopijanec? Da li je ona nosila vaše statistike u inozemstvo?

Što je pričala o Stepincu u Trstu biskupu Santiniu?

Optuženi: Ona je pričala da je bila kod njegovog tajnika, jer da biskup Santini u Trstu znađe gdje stanuje Don Giuseppe, i da će preko njega saznati adresu.

Javni tužilac: Koliko puta ona putuje u Trst?

Optuženi: Ja znadem za dva puta.

Javni tužilac: Na kojoj liniji se poznajete s njom?

Optuženi: Mene je upoznao s njom dr. Đuka Marić.

Javni tužilac: Da li je ona ustaškinja?

Optuženi: Ja ne znam da li je ustaškinja, samo sam vidio da je nacionalistički raspoložena.

Javni tužilac: Što znači nacionalistički raspoložena? Da li to znači voljeti svoj narod?

Optuženi: Svakako da je bila jedna od t. zv. reakcije. Što mogu drugo reći. To je bila.

Javni tužilac: Slušajte, optuženi. Koliko puta Lela Sopijanec dolazi Stepincu?

Optuženi: Ja znam jednom.

Javni tužilac: Što je ona tom prilikom pričala vama kad je dolazila od Stepinca?

Optuženi: Ona je pripovijedala da je izručila pozdrave za koje ju je molio dr. Marić i spomenula još neke stvari koje su u vezi, nešto o politici i što ja znam... i što je čula o Trstu.

Javni tužilac: Što je čula?

Optuženi: Ja mislim... Da li je to bilo nešto o Moškovu ili o nekim emigrantima, točno ne znam.

Javni tužilac: Dakle, opet se priča kod Stepinca o Moškovu i o ustaškim emigrantima.

Optuženi: Točno ne znam.

Javni tužilac: Ali ne sjećate li se da je ovom prilikom pričala da je Churchill imao u rukama pastirsko pismo i da je to kolalo sve po Italiji, da to čitaju ustaše i da se to čita među neprijateljima koji vani rade i prate budno nadbiskupov rad u zemlji. Još je dodala da je bila u ustaškom logoru Fermo, da je tamo ustaška gimnazija i da je tamo dobro. I sve je to pričala Stepincu, i nadalje o porukama i stvarima koje je prenosila od biskupa Santinia Stepincu i t. d. Da li se sjećate toga? Da li bi se sjetili toga da vam svjedok kaže ovo isto u lice.

Optuženi Šalić: Ja znam da je ona bila kod nadbiskupa, ali da li je donosila neke poruke, to ne znam. Znam da je bilo govora o Santinievom tajniku, ali ne znam da li je bila kod Santinia, jer ona ne zna talijanski, a on opet ne zna hrvatski.

Javni tužilac: Nadbiskup Stepinac interesirao se za tu gospođu. Je li to bilo provjeravanje?

Optuženi Šalić: Nadbiskup je pitao tko je ta gospođa. Ja sam mu kazao da je to znanica dr. Marića i ništa nisam o njoj pričao. Dalje sam mu kazao da je to gospođa nekog Sopijanca, industrijalca iz Zagreba.

Javni tužilac: Jeste li pitali gospođu kako ide u Trst i kako se vraća natrag?

Optuženi Šalić: Ona je dobivala propusnice.

Javni tužilac: Od koga?

Optuženi Šalić: Od državnih vlasti.

Javni tužilac: Ne, nego od optuženog Marića.

Vi ste Pajića prebacili u šumu, a evo što križari rade: Evo što kaže svjedok Havojić Petar.

IZJAVA

dana u Zlataru 12. rujna 1946.

»Dne 23. VIII. 1946. nalazio se moj sin Dragutin Havojić iz Belca kod kleti, i oko 19 sati napadnut je od strane bandita (križara), kojih se nekoliko sakriva u šumi, i tom prilikom je poginuo. Kod samog napada na mog sina isti banditi pucali su iz puške i ranili ga tako da nije mogao pobjeći, već su ga živog uhvatili i tada su ga sjekirom rascjepali, t. j. otkinuli mu ruku, slomili nogu, rasjekli glavu, t. j. ubili do kraja na zvjerski način. Nakon ubistva odmah su ga zavukli u jednu jamu te ga zagrnuli s malo zemlje, gdje sam ga pronašao tek sutradan, otpremio kući i dao pokopati.

Ta križarska ustaška banda (jedna mala grupica), naoružana šmajserima i puškama, čini razne pljačke i grozi se još da će ubiti mene i mog druga sina.«

Javni tužilac: Vidite, optuženi, kad ovo čovjek čita, grozi se gore nego li kad čuje za čudovišne zločine u raznim logorima.

Optuženi: Ja to osuđujem.

Javni tužilac: Osuđujete, samo je to trebalo osuđivati u vrijeme kad ste to organizirali i pripremali. Ovo je sve vaše djelo, djelo vaše organizacije i ljudi koje ste vi na sve moguće načine pomagali i organizirali, a s druge strane, kojima ste vi davali političku liniju, davali nade, kao neki politički horizont, da se nadaju da će za ta ubistva steći slavu i položaj, jer da će se promijeniti stanje u našoj zemlji. Eto vidite koliki je to zločin. Imam još da vas pitam.

Vi ste kazali, optuženi, da ste očekivali promjene u našoj zemlji, molim vas, te su promjene prema vašem dosadašnjem iskazu bili oni uzroci koji su opredijelili vašu djelatnost, je li?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Molim vas, vi sada priznajete da su to bili uzroci koji su opredijelili vašu djelatnost. Dajte, kažite nešto o tim uzrocima.

Optuženi: Nije nitko na mene utjecao.

Javni tužilac: Eto, sada stvarno dokazujete da ste veliki zločinac i sada ću vam ja zbog toga pročitati nešto o tim uzrocima, o uzrocima koji su motiv za zločinstva kod onih svećenika koji su bili izvedeni na optuženičku klupu, ali su iskreno priznali svoju krivnju — a ti su bolji od vas. — Pročitat ću vam što oni kažu. Vi poznajete Gazivodu Dragutina, svećenika. Evo što je on izjavio u zapisniku od 21. augusta 1946.

(Javni tužilac čita zapisnik Dragutina Gazivode od 21. 8. 1946.)

Zapisnik o saslušanju glasi: »Stav Stepinca prema narodnim vlastima jedan je od osnovnih razloga da je niže svećenstvo zauzelo takav stav, jer su obavještenja i direktive koje su dolazile od samog Stepinca bile takve da se s njima željelo povući čitav kler u otvorenu borbu, zapravo neprijateljski stav prema današnjim vlastima i programu današnje vlasti. Moj

je lično mišljenje da je predstavnik crkve u Hrvatskoj zauzeo umjereniji stav, stav saradnje, da bi se i mi, niže svećenstvo, za tim povodili. Ja lično siguran sam da onaj svećenik koji bi danas prišao bliže vlastima i stupio u saradnju s njima, da ne bi bio lijepo gledan i da bi doživio neugodnosti.«

Ovaj Gazivoda organizirao je ustaške križarsko-terorističke grupe, raspačavao je materijal, prebacivao teroriste u inozemstvo i djelovao kao jedan od centara te organizacije. To je priznato, to je dokazano i nedavno je pred Narodnim sudom u Varaždinu osuđen. Vrlo je iskreno priznao i to je utjecalo na odluku suda. Vidite što taj svećenik kaže.

Optuženi: Gospodine javni tužitelju, apstrahirajući pojedina imena moglo bi se drukčije reći. Neka vrhovni forumi crkve promijene svoje mišljenje, pa...

Javni tužilac: Pa ćete i vi promijeniti svoje?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Samo ste zakasnili. Trebali ste se odvojiti od toga vrhovnog foruma ranije, pa ne biste postali zločinci (*dugotrajni pljesak*).

Isti svećenik na pitanje svog branitelja na glavnom pretresu koji je održan...

Optuženi: Koji svećenik?

Javni tužilac: Isti, Gazivoda. On odgovara na pitanja svog branitelja ovo: (*Javni tužilac čita iskaz Dragutina Gazivode na procesu u Varaždinu*).

»Stav i okružnice, pastirska pisma, upute i direktive nadbiskupa Stepinca imale su na mene utjecaj da sam pošao tim putem i učinio djela za koja se danas optužujem i za koja danas odgovaram.«

Javni tužilac: Što kažete na ovo, optuženi Šaliću?

Optuženi: Ono što sam rekao prije, gospodine tužioče. Promjena stava vrhova — pa će biti druga stvar.

Javni tužilac: Ne bi bilo križarskog terorizma, je li? A znate li, optuženi, što su maršal Tito i najodgovorniji državnici riješili, što su oni kazali o pitanju crkve? Jeste li dobro proučili što je kazao maršal Tito i ostali odgovorni državni funkcioneri, najodgovorniji, što su kazali o pitanju crkve?

Optuženi: Jesam!

Javni tužilac: Dr. Vladimir Bakarić, predsjednik vlade Narodne Republike Hrvatske — što je on kazao?

Optuženi: Čitao sam u novinama.

Javni tužilac: Jesu li postupali jasno, pravilno i određeno?

Optuženi: Jesu.

Javni tužilac: A zašto se sve ovo onda radi, kad kažete da se postupilo pravilno, jasno i određeno... vidite, vi radite drugačije, to znači da vas netko drugi primorava protiv vaše volje?

Optuženi: Čitav mentalitet politike je drugačiji kod narodnih vlasti. Iz toga mentaliteta političkoga...

Javni tužilac: I onda na liniji toga mentaliteta?...

Optuženi: A što ću? — ja sam se našao u tome mentalitetu.

Javni tužilac: Ne bi vi otvoreno kazali, ljudski, riječima jednog čovjeka, koji se kaje, i t. d. Ne ćete kazati...

Optuženi: Kako, gospodine javni tužioče?

Javni tužilac: Zato ću vam još pročitati što kaže Lukša Josip, svećenik-franjevac samostana u Čakovcu, rođen 1912., i t. d. u svojem saslušanjju od 24. 8.III. 1946. godine u Varaždinu. On je upitan: **»Zašto je kod svećenika i zašto su neki svećenici prišli ovakvim krvavim djelima, ovakvoj krvavoj organizaciji u ovo vrijeme?«** — on kaže: **»Veći dio svećenika pomaže ustaško-terorističke grupe, koje su više puta primijećene u Međimurju...«**

Što kažete o iskazu optuženog?

Optuženi: **Gospodine tužioče, — promjena stava!**

Javni tužilac: Vidite, ovaj optuženi...

Optuženi: **Promjena stava episkopata — naime i političko gledanje...**

Javni tužilac: Da li se slažete s izjavom optuženoga?

Optuženi: Slažem se. **Trebao bi čitav episkopat zauzeti drugi stav i to bi utjecalo na svećenstvo!**

Neka čitav episkopat zajedno, na čelu s nadbiskupom Stepincem, promijeni svoj stav, pa će to utjecati na cjelokupno svećenstvo.

Javni tužilac: A što mislite, je li vaš stav episkopata doveo do ovih zločina?

Optuženi: **Svakako taj mentalitet, koji je konačno imao episkopat, taj sam mentalitet imao i ja.**

Javni tužilac: A sada ću vam pročitati što je kazao preslušani Žalig Norberto, gvardijan samostana u Čakovcu, na dan 25. VIII. 1946.

»Koliko je meni poznato, kaže se u saslušanju, dosada nismo dobili od Stepinca nikakvo upozorenje kojim bi se osuđivala saradnja s terorističkim grupama. To se naročito nije ispoljavalo u pastirskom pismu i to je imalo utjecaja na svećeničke redove, a to je i jedan od glavnih razloga da se niže i srednje svećenstvo za tim povodi. Moje je lično mišljenje da je u interesu same crkve i naroda da vrhovi crkve spram narodne vlasti vode politiku saradnje, a ne politiku neprijateljstva i izdaje.«

Javni tužilac: Što kažete na ovu izjavu gvardijana Žaliga, koju je dao u istrazi, priznajući svoje učešće u terorističkoj organizaciji križara, kojoj ste i vi pripadali i bili u njoj jedan od rukovodilaca?

Optuženi: **Neka promijeni stav episkopat, neka nadbiskup Stepinac zajedno s episkopatom promijeni stav, pa će taj stav utjecati i na svećenstvo.**

Javni tužilac: Svi saslušani su to u istrazi iskreno izjavili.

Optuženi: **I ja to izjavljujem i kažem: neka se promijeni stav episkopata.**

Javni tužilac: A drugi kažu da su bili oružje u rukama nekih i kao prljavu rukavicu kad ukaljavaju ruke, svlače je s ruku i bacaju, kao što je to učinio Lacković, pa misli da je time neodgovoran. Izgleda da tako mislite i vi. Ja bih time, družu predsjedniče, završio.

Poslije javnog tužioca, na optuženog Šalića postavio je pitanje njegov branitelj dr. Kuntarić. Optuženi Šalić je rekao branitelju da on sebe smatra zločincem, ali da će biti u budućnosti lojalni građanin.

**PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG ŠIMEČKI JOSIPA,
katchete**

Predsjednik: Prelazimo na preslušavanje trećeg optuženog Šimečki Josipa. Šimečki Josipe, da li ste razumjeli optužnicu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: Osjećam.

Predsjednik: Ja vas upozoravam da vaša iskrenost i vaše priznanje mogu u velikoj mjeri utjecati na sud i biti uzeti kao olakšavajuća okolnost. Prije prelaska na vaše preslušavanje ja vas pitam da li ste u bilo koji zapisnik koji se nalazi u spiskovima, dali izjavu pod pritiskom?

Optuženi: Ne, sve sam izjave dao potpuno dobrovoljno.

Predsjednik: Kad ste vi saznali za zastavu koju je trebalo poslati u šumu križarsko-ustaškoj grupici.

Optuženi: Za zastavu sam saznao onda kad mi je rekao optuženi Crnković.

Predsjednik: Kad je to bilo?

Optuženi: To je moglo biti po prilici 2 tjedna prije nego što je blagoslovljena. Jedno 8 dana iza toga on ju je odnio na mjesto koje je bilo određeno.

Predsjednik: Da li je tom prilikom Crnković rekao koja je svrha tog zastavi i kome je namijenjena?

Optuženi: Crnković mi je rekao da je zastava namijenjena nekoj grupi križara u Papuku i rekao mi je da tamo vodi tu grupu neki, ja ga ne poznajem, Mesarov. To je sve što znam, da je ova zastava imala ići u Papuk, jer da je tamo neka grupa križara. Ja nisam znao do dana današnjega, niti danas da li je tamo pet, pedeset ili petnaest križara, nemam o tome pojma.

Predsjednik: Ali ste znali da je zastava bila namijenjena križarskoj grupi.

Optuženi: Ta je križarska grupa u Papuku...

Predsjednik: Da li vam je bilo poznato ranije koje su to parole bile ispisane na toj zastavi?

Optuženi: Ne, one su mi bile poznate tek kad je Crnković rekao te i te parole su na njoj. Ja sam ih znao tek onda.

Predsjednik: Da li vam je poznato tko je izrađivao tu zastavu?

Optuženi: Poznato mi je da je zastava izrađena u Gundulićevoj ulici kod sestre Trojane...

Predsjednik: Tko je naručio tu zastavu?

Optuženi: Naručio ju je Crnković.

Predsjednik: Tko je načinio za nju plan?

Optuženi: Crnković, odnosno onaj tko ju je naručio iz šume.

Predsjednik: Da li vam je poznato da je Crnković odnio tu zastavu u šumu i da li je ona prihvaćena u cijelosti tamo s natpisima?

Optuženi: Ne znam, vjerojatno jest. Koliko ja znadem, on je više puta išao u šumu i tamo se dogovarao.

Predsjednik: Da li je Crnković pričao s onima u šumi?

Optuženi: Vjerojatno je s njima pričao i s njima se dogovarao.

Predsjednik: S kakvim raspoloženjem su časne sestre izrađivale zastavu?

Optuženi: O tome meni nije ništa poznato.

Predsjednik: Tko je dao prijedlog da se zastava blagoslovi baš u nadbiskupskoj kapeli?

Optuženi: Ja sam dao prijedlog da se blagoslovi u nadbiskupskoj kapeli.

Predsjednik: Iz kojeg razloga?

Optuženi: Iz jednog jedinog razloga, mogu se zakleti, da se ona blagoslovi u tajnoj nadbiskupskoj kapelici, taj razlog je da ostane to u tajnosti. Ni u kojoj drugoj crkvi to ne bi bilo moguće izvršiti. Ja sam u toj kapelici kao svećenik bio 100 puta i dobro je poznajem. U nju ne može ući svaki čovjek, prema tome znam da se čin može obaviti u potpunosti tajnosti, dok ni u kojoj drugoj crkvi to ne bi bilo moguće izvršiti. Zvonar bi mogao reći nekom drugom, može tako doći na javu. Jedini razlog, dakle, je taj. Naglašujem još jednom da je jedini razlog bio taj da ostane u tajnosti.

Predsjednik: Da li ste smatrali da u sklopu nadbiskupskog dvora možete blagosloviti zastavu bez opasnosti da bi to netko odao?

Optuženi: Ja sam bio 100 puta u kapelici, koju sam znao od ranije, jer sam tamo ministrirao, pa sam znao kakva je. U nju smo ušli nas trojica i nitko više.

(Predsjednik vadi iz ladice zastavu, razvija je i pokazuje optuženom.)

Optuženi: Jest, to je ta zastava.

Predsjednik: Kad se pročitaju riječi koje su napisane na toj zastavi, da li vam je poznato što znači ta zastava? Čega je simbol ta zastava s ovakvim riječima na njoj?

Optuženi: Svakako da je ona simbol tih grupica.

Predsjednik: Vidite, to je jedan borbeni simbol, a nije čisto vjerski.

Optuženi: *(Sliježe ramenima.)*

Predsjednik: Svakako da se ovo što piše ovdje, namijenjuje oružanim grupicama. To nije bilo namijenjeno vatrogascima nego križarima.

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Otkuda vi poznajete ustaškog oficira Švalerna?

Optuženi: Nisam ga poznavao, niti ga poznajem do dana današnjega.

Predsjednik: Kako ste onda došli do njega? Vi ste mu naime dali vezu da ga prebaci Crnković u šumu.

Optuženi: To je bilo tako. Jedne nedjelje, vjerojatno u mjesecu septembru, u kojemu se i danas nalazimo, oko 10 sati prije podne posjetio me je moj kolega svećenik Bubanić iz Vrapča. On je bio kod mene već oko 40—50 puta u posjetima. Prigodom ovog posjeta kazao mi je: »Imaš li ti ikakvu vezu sa šumom?« A ja kažem: »Upravo prije par dana posjetio me jedan čovjek koji veli da ima vezu.« Bubanić mi je na to rekao da ima svog prijatelja, oficira, koji je došao iz logora, ne zna otkuda, ali se taj oficir osjeća ovdje nesigurnim, pa bi se želio prebaciti na sigurnije mjesto. Ja sam na to odgovorio ovako: »Može doći svakog časa Crnković«, jer je bio rekao da će doći. Još sam mu rekao: »Ako dođe, vi ćete se dogovoriti, a ako ne, ja ne znam«. Dok smo to još razgovarali, nakon nekih desetak minuta došao je optuženi Crnković i upoznao se s Bubanićem.

Predsjednik: Kako to da u vas svaki čovjek, koji dođe k vama, ima takvo povjerenje? Dolazi k vama Bubanić, dolazi Crnković i svi imaju u vas potpuno povjerenje.

Optuženi: Ne treba se tome čuditi. Ja nisam ni jednog svećenika obavijestio ni o zastavi ni o bilo čemu drugome.

Predsjednik: Nastavite dalje s vašim iskazom.

Optuženi: Kada je došao Crnković, ja sam ga upoznao sa svojim kolegom svećenikom Bubanićem i oni su ostali, nakon što su se upoznali, kojih 5—6 minuta kod mene i onda otišli zajedno.

Predsjednik: Zašto je Bubanić tražio vezu sa šumom?

Optuženi: Bubanić je rekao da se Švalern ne osjeća sigurnim, pa da bi išao nekuda na sigurnije mjesto. Otišli su od mene zajedno i, do dana današnjega ja ne znam niti gdje, niti kako su se dogovorili.

Predsjednik: Prema tome vi ste dali vezu svom kolegi Bubaniću da toga ustašu prebaci u šumu. Zahvaljujući vama taj je ustaša prebačen u šumu.

Optuženi: Zahvaljujući njemu, Bubaniću i Crnkoviću.

Predsjednik: I vama koji ste ih stavili u vezu.

Optuženi: Ja tog ustaškog oficira nisam nikada vidio...

Predsjednik: To su sve nevažne okolnosti. Vi ste mu dali vezu sa šumom i prebacili ga u zločinačku križarsku organizaciju. Vi ste dali vezu i isusovcu Bortas Franji.

Optuženi: To je sličan slučaj ovome, ali nešto drukčiji. Isusovac Bortas je došao k meni dva, možda i tri puta i našao me jednom u kapelici, pa me pitao da li imam vezu. Ja sam rekao da je nemam. Drugi puta kad je došao, rekao mi je da ima brata koji bi se trebao negdje sklonuti, a on da još ima dvojicu ili trojicu svojih kolega.

Predsjednik: Što je tražio od vas Bortas?

Optuženi: Da mu dadem vezu da bi mogao sklonuti brata.

Predsjednik: Bortas kaže da je tražio od vas vezu s inozemstvom.

Optuženi: To se ja ne sjećam.

Predsjednik: A vi ste mu rekli da nemate veze s inozemstvom, nego sa šumom. Eto, on to kaže u zapisniku od 12. IV. 1946. Dakle, vaša organizacija još nije bilo tako savršena, da bi mogla prebacivati u inozemstvo, nego ste mogli dati samo vezu sa šumom. Da li ste Bortasa povezali s Crnkovićem?

Optuženi: Ja sam kazao Crnkoviću i Bortasu da će se naći pred katedralom.

Predsjednik: Dakle, vi ste utanačili taj njihov sastanak pred katedralom. Radilo se o prebacivanju četvorice vaših legionara s istočnog bojišta. Da li ste još kome dali vezu?

Optuženi: (šuti).

Predsjednik: A što je bilo sa Šanjekom?

Optuženi: Početkom mjeseca novembra došao je k meni čovjek koji mi se predstavio, a da ga ja nisam poznavao. Koliko se mogu sjetiti, on je rekao da ga je poslao Crnković k meni i pitao me da li ja štogod znam što bi trebalo učiniti.

Predsjednik: U kom pravcu?

Optuženi: U pravcu, čini mi se, izbora. To su bili, naime, predstojeći izbori. Ja sam na to odgovorio da nemam pojma. Ja sam se upravo obukao i spremao da odem u gimnaziju. On je pošao sa mnom i usput sam ja njega poveo u stan svog poznatog prijatelja Kužnara, Nad Lipom, i rekao sam mu: »Evo razgovaraj s ovim čovjekom, jer se on interesira za šumu.«

Predsjednik: Molim vas dajte optuženom revolver. (*Revolver je stavljen na sto pred optuženog.*)

Predsjednik: Poznajete li ovaj revolver?

Optuženi: Slavni sude — slučaj s tim revolverom je potpuno ovakav: Vojni svećenik Jurić službovao je za vrijeme NDH u Bjelovaru i kada se povlačio, ostavio je revolver kod mene.

Predsjednik: Da li ste vi znali svrhu — u koju svrhu ide taj revolver u šumu? Da li je to bilo iz humanih razloga, oružje za ubijanje ljudi, ili?

Optuženi: Slavni sude, o tome nisam mislio, a znam da revolver nije nevina stvar.

Predsjednik: Vi ste ipak, kada ste ga predali, vrlo dobro znali da je to oružje s kojim se ubijaju ljudi i dajete ga, a znate da se sigurno s tim oružjem ubijaju ljudi. Za druge svrhe ovo oružje niti nije bilo namijenjeno?

Optuženi: Ja tako nisam mislio.

Predsjednik: Jeste li svijestan krivice da ste razbojničkim bandama u šumi tim revolverom pružili mogućnost za ubijanje?

Optuženi: Svijestan sam krivice.

Predsjednik: Da li vam je rečeno zašto treba revolver?

Optuženi: Da se prebaci dalje u šumu.

Predsjednik: U šumu?

Optuženi: Valjda u šumu.

Predsjednik: Vi ste dalje dali revolver, dali ste preporuku na župnika u Mostama da ima neko sakriveno oružje koje bi se moglo slati u šumu.

Optuženi: Crnković me u par navrata pitao ne bi li možda znao gdje bi se još moglo naći oružja. Ja sam rekao da ne znam. »Možda kod koga poznatoga?« — pitao me. Tada sam se sjetio, kada je bio Mikoč kapelan kod sv. Blaža — da je meni u jednom razgovoru na ulici, razgovarajući se o suvremenim prilikama, rekao — ukoliko se mogu pravo sjetiti — rekao mi je da jedan časnik imade nešto sakrivenog oružja. Kakvog oružja, da li municiju ili što slično, ne znam. Ja sam tada Crnkoviću rekao: »Idite kapelanu sv. Blaža, zove se Mikoč, s njim se razgovarajte, on mi je nešto rekao o tome«. Onda je otišao. Međutim se on meni vratio nakon svojih 10 dana i kazao: »Mikoč nije više kapelan sv. Blaža«. Ja nisam znao da je u međuvremenu bio premješten za upravitelja župe u Moste, nedaleko Bjeļovara. Ja sam rekao da nisam znao, — otidite tamo i s njime se dogovorite. »Kako ću ići do njega kad ga ne poznam?« — Recite da ste bili kod mene! »Dajte mi neku cedulju« — ja sam mu napisao na cedulju, možda po prilici ovako: »Dragi velečasni! Budite ljubazni i saslušajte donosioca ovoga pisma i ako je moguće, izađite mu ususret«.

Predsjednik: Vi vidite svu tragičnost i ironiju koju ste počinili međusobno se titulirajući »velečasni« a — bavite se ilegalnim nabavljanjem oružja. Je li to bilo dostojno svećenika?

Optuženi: Tu je učinjena pogreška. Ja je priznajem.

Predsjednik: Od koga ste sakupljali materijal za šumu?

Optuženi: Sav materijal, koji sam ja redovno skupljao ili slao, sastoji se od jednog paketa koji mi je ostavila jedna osoba, i 500 dinara ... i ništa više.

Predsjednik: Od koga ste dobili sve te stvari?

Optuženi: Onaj paket lijekova donijela mi je iz susjedstva neka djevojka.

Predsjednik: Da li se zvala Marica?

Optuženi: Marica.

Predsjednik: Jeste li nešto dobili od Tomislava Kulića?

Optuženi: Dva tri dana poslije toga posjetio me je, on je moj znanac, i razgovarali smo.

Predsjednik: Što ste mu u tome razgovoru rekli?

Optuženi: Rekao sam da sam poznat s Crnkovićem. I onda sam kazao: Evo baš danas mi je tu jedna djevojka ostavila paket lijekova i 500 dinara. Na to je on rekao: I ja ću dati 200 dinara. Poslije dva tri dana iza toga razgovora došao je k meni Crnković i ja sam mu rekao: »Evo, danas ću vas prvi put poslužiti onim što od mene tražite. Ja sam mu sve to dao i dodao sam još svojih 100 dinara.

Predsjednik: Vi ste se bavili i raspačavanjem nekih letaka?

Optuženi: S lecima stoji stvar ovako. U tri četiri navrata kroz moje ruke prošli su neki leci. Jedan je imao tri retka s dvije rečenice, a jedan je bio, toga se dobro sjećam, navodno potpisan od Krnjevića. Taj letak je bio duži. Drugih se letaka detaljno ne sjećam, jer su bili beznačajni. Ta tri-četiri letka prošla su kroz moje ruke, ali ih ja nikada nisam naročito tražio niti sam ih kome predao. Ovo je istina. Kad je bio Crnković kod mene i pitao me imam li kakvih letaka, ja sam mu rekao, evo baš ovaj mi je slučajno došao u ruke.

Predsjednik: Vi ste imali i letak koji je nosio naslov »Slava Kristu — Smrt komunistu«?

Optuženi: To je bio najmanji letak.

Predsjednik: Da li ste još nekome davali te letke na čitanje?

Optuženi: Čitali su: Kužnar, Cerovac i Kulić, a Crnković ga je uzeo.

Predsjednik: I nikome više?

Optuženi: Nikome.

Predsjednik: Ja ću vas onda podsjetiti. Nadbiskupu Stepincu.

Optuženi: To sam rekao u istrazi.

Predsjednik: Ali niste ovdje. Kako je bilo to kada ste ovaj letak nosili nadbiskupu Stepincu?

Optuženi: Na blagdan male Terezije, koji je blagdan naše kuće i doma, kad je nadbiskup bio gore, rekao sam mu: naišao sam na jedan letak, pazite kako izgleda.

Predsjednik: A zašto ste vi bježali, tko vam je rekao da bježite?

Optuženi: Čim je uhapšen Šalić, bilo je uputno da se maknem, jer ću vjerojatno i ja biti uhapšen.

Predsjednik: A zašto ste mislili da ćete vi biti uhapšeni?

Optuženi: Rečeno mi je odmah prvoga dana da je Šalić uhapšen radi zastave, a ja sam znao da on nije kriv za zastavu nego ja.

Predsjednik: Tko vam je to prvi poručio?

Optuženi: Časne sestre.

Predsjednik: Tko je njima kazao?

Optuženi: Svakako neki kanonik, vjerojatno kanonik Slamić.

Predsjednik: Je li on znao da ste vi blagoslovili zastavu, kad kaže da bježite?

Optuženi: Njemu je to mogao reći ili Šalić ili tko drugi.

Predsjednik: Ali vi velite da nitko drugi nije znao za blagoslov zastave osim Šalića.

Optuženi: Mogao je Šalić nekome reći, ja to nisam znao. Šalić je kasnije rekao nadbiskupu.

Sudac dr. Cerineo: Vi ste — kada vas je drug predsjednik zapitao o posvećivanju zastave — kazali da tada niste pridavali tom činu blagoslova zastave toliku važnost, a kada vas je pitao da li bi nadbiskup Stepinac blagoslovio tu zastavu, odgovorili ste: »Sada to ne bi bilo zgodno«. Kako tumačite to »sada ne bi bilo zgodno«.

Optuženi: To sam već danas kazao. Nadbiskup ima toliko poslova s nadbiskupijom da njega na ovakve stvari...

Sudac dr. Cerineo: Molim, za sada nezgodno, a kasnije u budućnosti bit će zgodnije.

Optuženi: (Šuti.)

Sudac Poldrugač: Vi ste naveli lica kojima ste davali letke. Da li ste još nekima davali te letke?

Optuženi: Spomenuo sam da sam nadbiskupu pokazao te letke 3. oktobra prošle godine. S nadbiskupom su bile i časne sestre, jedna, dvije ili tri. To su naše opatice u kući, koje su mogle vidjeti ove letke.

Javni tužilac: Optuženi Šimečki, vi ste učinili niz zločinačkih djela i priznali također da ste krivi, vi to svakako niste učinili kao dobar i dobronamjeran čovjek, čovjek koji svakome izlazi u susret. Ja vas pitam, prema tome, zašto ste vi konstruirali takav način obrane kao da imate pred sobom ljude koji će povjerovati tom načinu obrane, da vi niste bili svijesni rada koji se temelji na svijesnoj mržnji protiv naroda i njegovih tekovina, koji se temelji na potpomaganju zločinačke organizacije i odobravanja njenih zločina. Molim vas odgovorite na ovo pitanje.

Optuženi: Ja sam počinio pogrešku i to sam odmah priznao, međutim, ne mogu reći da sam počinio zločin, barem u mojoj savjesti to nisam mislio. Ja sam počinio težak izgred protiv sadanje vlasti i to priznajem.

Javni tužilac: Što je pisalo u letacima koje ste skupljali i rasturivali?

Optuženi: To su letaci kojima ne znam sadržaj, niti bih mogao povjerovati u njihov sadržaj.

Predsjednik: Ja ću pročitati letke koje ste proturivali, sakupljali, prepisivali, širili propagandu prema tim letacima (*čita letak*).

»Hrvatski narode, okupljaj se u redove boraca za sveta i hrvatska prava«... Svršava letak sa »Slava Kristu, a smrt komunistu.«

Javni tužilac: Je li u kontradikciji sadržaj ovog letka s parolama na zastavi i sa svrhom zastave koju ste vi posvetili?

Optuženi: Nije u kontradikciji.

Javni tužilac: Vaši prljavi letaci koje vi lično pišete i sastavljate, koje ste proturivali, kojima ste davali toliko značenje, koje ste iznosili u vašoj prljavoj propagandi, svjedoče da ste im davali strahovito veliko značenje, jasno dokazuje da je to bio sistem vaše organizacije, onaj način djelovanja kojim ste okupljali tri do četiri čovjeka da im ga čitate, to je sistem zločinačke organizacije koja je proturivala prljavu propagandu i laži.

Sjećate li se ovog letka?... (*čita letak*)

»Braćo Hrvati, nas kršćana pune su šume... i završava: živjeli saveznički vođe Engleske i Amerike«. Da li se sjećate dobro sadržaja letka?

Optuženi: Sjećam se, taj sam letak čitao.

Javni tužilac: Da li ste davali i drugima da čitaju?

Optuženi: Vjerojatno su ga pročitale dvije tri osobe, kao što sam spomenuo.

Javni tužilac: Vi mislite da dati drugome da pročita takav letak znači isto kao dati nekome poziv s programom za zabavu ili koncert.

Optuženi: Ja sam krivicu priznao, ali nisam naivčina da vjerujem ovim lecima.

Javni tužilac: Vi ste priznali krivicu, ali se odmah otarasujete zločina prikazujući ih kao niz nevinih slučajnosti. Tako je isto pokušao da se brani optuženi Šalić. Takva je tendencija bila i u istrazi, ali kad se sakupe članovi iste organizacije, kad daju podatke, onda dolazi savršeno do toga da je to zločinačka organizacija koja ima za cilj da ujedinjuje u mržnji protiv svog naroda... (*pljesak u dvorani*).

A da li ste uz blagoslov kazali još što god, kao što se to kod blagoslova vrši.

Optuženi: Kad se blagosilja kuća, obično se kaže: »Bože blagoslovi ovu kuću koja će poslužiti na dobro vjernicima i t. d.«, tako sam i ovdje rekao: »Bože blagoslovi ovu zastavu«. To je sam čin obreda.

Javni tužilac: Kad blagosiljate kuću, vi blagosiljate i molite za blagoslov da obitelj dobro stanuje u toj kući. Kad blagosiljate nešto drugo, onda napomenete da se vjernici dobro služe tom stvari koju blagosiljate i sigurno je, kad ste blagoslovili zastavu, da ste rekli tako nešto, da se posluže njome i u koju svrhu.

Optuženi: (*Šuti*).

Javni tužilac: Iza posvećenja zastave događaju se vaša zločinačka djela, koja ste vi priznali. Je li tako?

Optuženi: Ne razumijem.

Javni tužilac: Vremenski? Da li vaša zločinačka djela padaju prije posvećivanja zastave ili poslije?

Optuženi: Ja mislim da je sastanak s Crnkovićem bio prije posvećenja zastave. Ne znam točno da li su ti događaji bili prije ili poslije, ali mislim da je posvećenje zastave bilo naposljetku.

Javni tužilac: Vi ste priznali svoju krivicu?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: I priznali ste da ste nešto ilegalno radili.

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Jeste li se ispovijedali kad ste to učinili?

Optuženi: Ispovijedao sam se, a ispovijedao sam se i u zatvoru.

Javni tužilac: To znači da vam je dozvoljeno vršiti vjerske funkcije čak i u zatvoru. Ali jeste li se vi za vrijeme izvršenja tih djela odmah poslije toga ispovijedali?

Optuženi: Ja točno ne znam datume kad je to moglo biti.

Javni tužilac: U kakvim ste odnosima stajali prema Stepincu?

Optuženi: Kao svećenik prema svom nadbiskupu.

Javni tužilac: Što to znači?

Optuženi: To znači da sam mu na raspoloženju u vjerskim i duhovnim poslovima gdjegod i kadgod to zatreba.

Javni tužilac: I svećenik, ako se koleba i t. d., ima li pravo da pođe svom nadbiskupu da ga on savjetuje?

Optuženi: Ima pravo da dođe k njemu u svako vrijeme.

Javni tužilac: Da li ste vi osjećali kakav poriv da dođete do nadbiskupa i iznesete mu što ste učinili?

Optuženi: (Šuti.)

Javni tužilac: Što vi mislite kako bi se općenito odnosio Stepinac prema ovoj, kako vi kažete, političkoj ideji?

Optuženi: To ne bih mogao odgovoriti, jer ne znam. Stav crkve prema komunizmu je poznat...

Javni tužilac: Pa to nema nikakve veze sa stavom crkve ni s komunizmom. Stav crkve prema komunizmu je taj da ona kaže da on nije od boga. Molim vas kakve to ima veze sa blagosiljanjem zastave križarskih zločina, s prebacivanjem Švalerna i organiziranjem terorista? Mislite li kazati da bi to crkva trebala da službeno radi?

Optuženi: Ne mislim. Stav crkve je poznat, a stav nadbiskupa prema sadašnjim prilikama ja ne znam, jer sam dolazio k njemu samo u vjerskim i duhovnim poslovima.

Javni tužilac: Kad ste vi razgovarali sa Stepincem, da li ste razgovarali i o lecima?

Optuženi: Ne. Kad govorimo o vjerskim i duhovnim stvarima, ja ne bih bio tako neozbiljan da samo i pomislim da govorim o lecima.

Javni tužilac: A ipak ste mu pokazali letak?

Optuženi: To je bila jedna šala, jedan kuriozitet kod doručka, neka vidi čime se sve Zagrepčani bave (*u dvorani smijeh*).

Javni tužilac: Koliko ste se vi puta tako »šalili« sa Stepincem?

Optuženi: Sigurno pet do šest puta.

Javni tužilac: Prema tome, vi samo u crkvenim stvarima dolazite Stepincu, o politici ne govorite, ali se »šalite«, pokazujući mu i čitajući mu letke.

Optuženi, molim vas, vi šaljete župnika Kolesarića do Stepinca s porukom u vrijeme kada ste vi u bijegu...

Optuženi: Ja sam bio kod svojeg školskog kolege Kolesarića, župnika u Drenovcima, i on je išao u Zagreb da mi donese rublje, odijelo i slično, i da se upita što će biti sa mnom, da li da se vratim ili ne.

Javni tužilac: Stepinac zna da ste vi u bijegu pred narodnim vlastima?

Optuženi: Kad je došao s mojim pismom, znao je da sam kod njega.

Javni tužilac: On je znao da vi bježite? On je dobro znao i vi onda njega pitate da vas savjetuje. Da li njega u tom pogledu pitate kao vašeg u crkvenim poslovima nadležnoga ili kao odgovornoga u ovom poslu ove organizacije zbog koje ste na optuženičkoj klupi?

Optuženi: Jasno, pitao sam ga kao svojeg poglavara.

Javni tužilac: U kojem svojstvu poglavara? Što ima jedan crkveni poglavar s jednim delikventom i zločincem, koji je ujedno i svećenik?

Optuženi: On je svejedno mogao dati sugestiju: dođite na mjesto i čekajte što će se dogoditi. Ja bih poslušao.

Javni tužilac: A što je on poručio?

Optuženi: On je poručio da tajnika Šalića nema i ne zna se kad će doći i da prepušta vlastitoj inicijativi, neka činim što znam.

Javni tužilac: Što ste mislili kada ste izjavili da križarska zastava treba da ima borbeni karakter?

Optuženi: Kod blagoslova zastave nisam uopće mislio ni na kakve planove, nego samo da izvršim taj čin.

Javni tužilac: Baš ništa prilikom posvete zastave niste mislili?

Optuženi: Nisam (*buran smijeh u dvorani*).

Javni tužilac: Koliko vi lažete! Koliko je vama zastava jedna od osnovnih stvari za uspjeh vašeg zločinačkog rada, koliko vi shvaćate tu zastavu kao pomoć onima u šumi, a ipak to ne ćete da priznate. Vidjet ćete najbolje iz vašeg zapisnika od 18. XII. 1945., koji ću vam pročitati. Poslije toga vi ćete kazati je li to točno ili nije (*čita zapisnik*). U početku zapisnika kažete da ste dva puta obilazio časne sestre zbog te zastave.

Je li to istina da ste obilazili časne sestre?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Zašto vi obilazite dva puta časne sestre, nečasne po ovom prljavom djelu?

Optuženi: Ja sam kod časnih sestara sigurno svaki tjedan jedamput.

Javni tužilac: Ja vas pitam je li istina ovo što ste izjavili u zapisniku?

Optuženi: Rekao sam da jest.

PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG MARIĆA DON ĐURE

Predsjednik: Optuženi Marić Đuro, da li ste razumjeli optužnicu? Osjećate li se krivim? Moram vas upozoriti da vam iskrenost i priznanje mogu samo koristiti, a naročito će vam iskrenost i priznanje biti po sudu uvaženi kao olakšavajuća okolnost kod odmjerivanja kazne.

Optuženi Marić: U stanovitom smislu osjećam se kriv.

Predsjednik: Vi ste za vrijeme okupacije bili ustaša?

Optuženi: Nisam bio zakleti ustaša, nego ustaški dužnosnik (*smijeh*).

Predsjednik: Koju funkciju ste vršili u ustaškoj organizaciji za vrijeme okupacije?

Optuženi: Za vrijeme okupacije od mjeseca marta 1943. god. bio sam dužnosnik, odnosno pročelnik za duhovni odgoj i prosvjetu muške ustaške mladeži u Đakovu.

Predsjednik: Za vrijeme dok ste bili u Đakovu, radili ste na pokrštanju Srba?

Optuženi: Činio sam to po dekretu. Kao student 1941. godine izučavao sam i istočnu religiju te sam znao da je to u protuslovlju i kazao sam to biskupu. Međutim, on mi je dao dekret i zaprijetio mi se kaznom, ako to ne izvršim.

Predsjednik: U koja sela ste odlazili?

Optuženi: Bio sam u Paučju i Čenkovu. To je u đakovačkom kotaru.

Predsjednik: Da li je biskup Lach znao da ste bili ustaški oficir?

Optuženi: Mislim da je to bio znao, a mogao je to znati iz popisa svećenika, ako to ne izvršim.

Predsjednik: I znajući vaše skrivanje pred vlastima i vaš strah, on vam je pomogao da odete na službu k župniku na Plješivici?

Optuženi: Jest. On mi je dao dekret da idem tamo.

Predsjednik: Znači li to da vam je pružio priliku da odete u kraj gdje vas ne poznaju?

Optuženi: Ja mislim da bi to značilo.

Predsjednik: Kada ste upoznali Gulina?

Optuženi: Ja sam Gulina upoznao neposredno prije toga što sam ga upoznao sa Šalićem u nadbiskupskim dvorima.

Predsjednik: Kako ste ga upoznali?

Optuženi: Zamolila me Lela Sopijanec da ga predvedem Šaliću, prije ga nisam poznavao niti vidio, niti sam znao zašto on hoće da ide Šaliću. Ona se obratila do mene da ga odvedem Šaliću zbog toga, što Šalić nije primao, jer su bile biskupske konferencije i bilo je istaknuto da je on došao po nekom važnom poslu.

Predsjednik: Da li mislite da bi ona tražila intervenciju od vas da se radilo o vjerskim poslovima? Vi ste znali da je on veterinar, a da nije svećenik?

Optuženi: Znao sam.

Predsjednik: Prema tome mogli ste misliti da ne dolazi po vjerskom poslu.

Optuženi: Pretpostavljao sam.

Predsjednik: Da je vjerski posao, ne bi tražio intervenciju preko vas.

Optuženi: Traži intervenciju utoliko, jer onih dana nije bilo primanja radi biskupskih konferencija.

Predsjednik: Tko je Lela Sopijanec?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Opišite, tko je ta žena? Gdje je muž te žene i t. d.?

Optuženi: Ne znam tko je njen muž, znam da je on u Trstu.

Predsjednik: Kao bjegunac?

Optuženi: Jest kao bjegunac, to sam ja kasnije doznao da je on tamo kao bjegunac.

Predsjednik: Kakvo je političko gledanje Lele Sopijanec?

Optuženi: Njeno političko gledanje je jako čudno. Ona se s jedne strane prikazivala kao ustaškinja, i to sam vidio kad sam razgovarao da je ustaški nastrojena, međutim, poslije, kad se vraćala iz Trsta drugi puta, napadala je ustaše.

Predsjednik: To je nova linija, to je potaknuto iz Trsta.

Optuženi: Izgleda. Ja sam sâm čuo, na primjer, kako je napadala ustaše, govorila je o nekom trgovcu Crvenkoviću da troši vrlo velike svote novaca i t. d., dok drugi bijedno žive.

Predsjednik: Koliko puta je putovala u Trst?

Optuženi: Koliko ja znadem, ona je putovala početkom kolovoza svojem mužu u Trst i vratila se iz Trsta iza četiri do pet dana, onda je opet putovala kad sam išao na Plješivicu. Taj put bio je zadnji dan listopada, a vratila se na sam dan izbora 11. studenoga i treći puta opet...

Predsjednik: Da li vam je pričala o svom boravku u Trstu?

Optuženi: Pričala je, i to kad se vratila drugi puta, da je donijela pozdrave nadbiskupu Stepincu od nekog Prpića, kojeg ja ne znam, ali znam da u Zagrebu imade trgovaca koji se zovu Prpići.

Predsjednik: Da li je bila u posjeti kod nadbiskupa Stepinca?

Optuženi: Bila je.

Predsjednik: Što vam je pričala, koja je svrha bila posjete?

Optuženi: Ona je spomenula da je bila kod tršćanskog nadbiskupa, ne znam kako se zove.

Predsjednik: Santini se zove.

Optuženi: Ne znam mu ime. Rekla mi je da ima pismo za tajnika papinog delegata Massuccia od njegova brata iz Trsta i radi toga trebalo je da dođe u dvor pa da i nadbiskupu izruči jedan pozdrav.

Predsjednik: Jeste li vi pomogli da dođe k nadbiskupu?

Optuženi: Ja sam pomogao u tome da baš ne dođe ona sama, rekao sam Šaliću da hoće da ide nadbiskupu, on je nju poznavao od prije, ne znam kako.

Predsjednik? I bila je kod nadbiskupa?

Optuženi: Da, bila je.

Predsjednik: Da li je nakon toga ponovo putovala u Trst?

Optuženi: Nije nakon toga, nego tek početkom prosinca.

Predsjednik: Jeste li vi predstavili Gulina Šaliću?

Optuženi: Ja sam Gulina upoznao pred tajništvom, a s Gulinom me je upoznala Lela Sopijanec kad me je zamolila da odem za njega kod Šalića, jer je ovaj nekuda otišao. Ona je tražila da odem kod Šalića da bi Gulin s njime nešto razgovarao.

Predsjednik: Da li je ona govorila o Gulinovoj misiji?

Optuženi: Nije ništa govorila.

Predsjednik: Niste li pretpostavljali da je došao po nekoj ustaškoj stvari?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: A budući da je Lela Sopijanec bila ustaškinja, mogli ste misliti kakva je stvar.

Optuženi: Mogao sam misliti, moglo je tako biti, ali nisam znao sigurno kakve ona ima veze...

Predsjednik: Dakle, vi ste Gulina upoznali sa Šalićem?

Optuženi: Da.

Predsjednik: O čemu je bila riječ između Šalića i Gulina?

Optuženi: Kad sam ga upoznao, oni su otišli dalje, ja razgovoru nisam prisustvovao. Što su razgovarali, ne znam, ja sam uzeo moj brevijar i čitao sam pred tajništvom. I kad su završili razgovor, pozvali su mene i Gulin je pitao da li je potrebno preda mnom da se kaže... Šalić je rekao da nije potrebno. U to je Šalić otišao, a ja sam otpratio Gulina do vratara. Gulin mi je nakon nekog vremena tužeći se rekao: »Imam pet ljudi i ne znam što ću s njima učiniti. Ja imam dvoje djece... Ne znam što bih učinio, tražio sam od Šalića adrese, ali on mi nije dao i ne znam kuda bih s tim ljudima.«

Predsjednik: Da li je govorio što o pismu koje je donio?

Optuženi: O pismu Gulin nije ništa govorio.

Predsjednik: A jeste li vi doznali za pismo?

Optuženi: Ja sam za pismo doznao četiri do pet dana kasnije.

Predsjednik: Tko ga je pročitao?

Optuženi: Šalić je pričao da je Gulin donio pismo od Moškova.

Predsjednik: Da li je pričao o petorici ljudi koji su se nalazili kod njega, da je među njima i Moškov?

Optuženi: Koliko se ja sjećam... Gulin je rekao da se nalazi Moškov u zemlji.

Predsjednik: Kad je bilo govora o Moškovu?

Optuženi: O njemu je bilo govora kod Šalića kad sam pratio Gulina vrataru.

Predsjednik: Nije li Šalić bio prisutan?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Što je tražio Gulin?

Optuženi: On je spominjao opasnost, da se boji da će stradati, da je otac dvoje djece i onda sam ja napomenuo neku Gerašić. Rekao sam da je ona činovnica, da bi mogla napraviti čistu objavu da ti ljudi mogu istu uzeti i sjećam se da je Gulin rekao da će pokušati...

Predsjednik: Znali ste da je za Moškova?

Optuženi: Nisam znao, mislim, sada se dobro sjećam, da je on to rekao dva dana kasnije.

Predsjednik: A da je to odmah rekao?

Optuženi: Mislim da bi se promislio.

Predsjednik: Kako ste ugovorili s Gulinom, gdje ćete mu to dati?

Optuženi: On mi je dao svoju tašku da tu metnem sve to i da drugog dana donesem, i ja sam drugog dana donio.

Predsjednik: Da li ste znali što je tu bilo i da li ste to kome rekli?

Optuženi: Taj puta nisam kazao.

Predsjednik: Što vam je Šalić rekao o pismu Moškova?

Optuženi: Kazao mi je da je dobio pismo od Moškova, upućeno tajniku Lackoviću. A kako Lacković nije bio tu, dao ga je Šaliću. Ali ja to pismo nisam imao u rukama.

Predsjednik: Znaete li sadržaj toga pisma? Da li vam je kazao?

Optuženi: Sadržaj prvog pisma nisam znao, nije mi kazano što je u pismu, a za drugo pismo sam znao.

Predsjednik: Ova stvar s mijenjanjem taške pokazuje na visoku svijest konspiracije koju ste vi izvršili.

Optuženi: To je tako Gulin preporučio, a ja se toga nisam ni sjetio.

Predsjednik: Što vam je još rekao Gulin? Da li vam je dao još kakve preporuke?

Optuženi: Ne, on je samo spomenuo da Moškova treba povezati sa šumom.

Predsjednik: Da li vidite kakva je to bila organizacija u kojoj ste vi bili jedan tako zaslužni član?

Optuženi: Sada vidim.

Predsjednik: Sve neki Vučetići, pa Višnja Gerašić, pa Marić, Gulin, Lela Sopijanec, špijunka iz Trsta, koja nosi propusnice i prebacuje teroriste i t. d.

Optuženi: Sada vidim.

Predsjednik: Za koju je svrhu bila ta organizacija?

Optuženi: **Eto, iz ovoga se vidi da je to bila organizacija da pomaže onima koji su se prebacili izvana.**

Predsjednik: U šumu?

Optuženi: Da. Ali prvi puta nisam znao kuda će ovi ići.

Predsjednik: Ali kada ste slali Višnju Gerašić Gulinu u Varaždin, znali ste da se radi o prebacivanju u šumu?

Optuženi: Da, onda je ona rekla da treba na Kalnik.

Predsjednik: Što mislite, što rade križari, da li se bogu mole?

Optuženi: To ne, već da se organiziraju...

Predsjednik: **Da li vi smatrate postupak protiv vas progonom crkve, ili postupkom protiv terorističke grupe?**

Optuženi: **Ne smatram da je to progon crkve.**

Predsjednik: Dokle ste bježali pred narodnim vlastima?

Optuženi: Uhvaćen sam na Rijeci.

Predsjednik: Kako ste došli preko mosta iz Sušaka u Rijeku, u zonu »B«?

Optuženi: Imao sam krivotvorene isprave.

Predsjednik: Tko vam ih je pribavio?

Optuženi: Neka gospođa je prije išla svome mužu u Pazin i ja sam na njezinim ispravama izbrisao njezine podatke i upisao druge.

Predsjednik: **Tko je to izvršio?**

Optuženi: **To su izvršile časne sestre na Vrhovcu.**

Javni tužilac: Druže predsjedniče, molim. Optuženi, molim, opišite kako dolazi do toga da t. zv. časne sestre, koje imaju za dužnost da se bave sasvim drugim poslovima, vrše takav posao? Da li su to one same radile ili su čule od koga ili su one same poručile optuženome ili pak one zbog svog učestvovanja u toj organizaciji vrše takve poslove falsificiranja isprava s jasnim ciljem pomaganja tih terorista?

To je, po mojem mišljenju, veoma važan momenat u ovom pretresu.

Predsjednik: Odgovorite na ovo pitanje, optuženi.

Optuženi: Te časne sestre, đakovačke časne sestre, poznavao sam od prije, i nakon što sam otišao s nadbiskupskog dvora, bio sam s njima povezan.

Predsjednik: One su znale za razlog vašeg bježanja?

Optuženi: Znale su.

Predsjednik: ... i dapače same su se ponudile.

Optuženi: Ja sam ih zamolio da mi naprave, t. j. izbrišu prvobitno ime. Upitao sam ih, ako imaju tekućinu za brisanje, one su mi rekle da imaju i da će jedna od njih to očistiti.

Javni tužilac: Optuženi, znate li da je za takav posao potrebno tehničko znanje i spremnost i da to čovjeku koji prvi put radi, ne uspije. No da se to ne bi pokvarilo, redovito treba dobra spremnost...

Optuženi: Ja ne znam.

Javni tužilac: Ali niste sami radili, jer niste znali.

Optuženi: One su to radile.

Javni tužilac: Što ste mislili o t. zv. časnim sestrama koje rade takve stvari. Vi ste bili svijesni da bježite, da organizirano radite, da organizirate, da je to sve skupa protuzakonito. Što ste mislili o tim sestrama?

Optuženi: **Da meni pomognu.**

Javni tužilac: **Pomaganje u krivičnom djelu?**

Optuženi: **Da, pomaganje u krivičnom djelu.**

Javni tužilac: **Ima li to vezu s kršćanskom ljubavi i religijom?**

Optuženi: **Nema.**

Javni tužilac: Ali vi — na koji način shvaćate? Ja pitam zato, jer baš od onih gore koji su vas turnuli u zločinački rad, uporno se i danas pokušava — a na ovom procesu će se raskrinkati djelatnost i njene namjere — uporno se pronosi kako narodna vlast progoni svećenike, kako progoni časne sestre, kako progoni iz religioznog razloga, a ne zbog toga što su činitelji krivičnih djela i prljavština.

Optuženi: Ne mogu to potvrditi. Ne radi se o progonu mene kao svećenika.

Javni tužilac: Sva propaganda nije istinita?

Optuženi: Pa nije istinita.

Da je istinitost, onda bi bili i drugi svećenici uhapšeni. Međutim mi smo uhapšeni koji imamo ove krivične stvari. Dakle, svakako mogu potvrditi da nismo uhapšeni zbog toga što smo svećenici.

Predsjednik: Da li ste znali da su Šimečki i Šalić posvetili zastavu?

Optuženi: Ja sam čuo za to 24., čini mi se baš kad sam došao sa Plješivice, Šalić mi je kazao: »Blagoslovili smo zastavu za križare, nisam ja htio, jer ja sam tajnik.« Ali, nije rekao tko je blagoslovio i kuda treba...

Predsjednik: On je kazao: »Blagoslovili smo za križare?«

Optuženi: Baš tako, ukoliko se sjećam.

Javni tužilac: Rekao je — za križare!

Optuženi: To je rekao...

Javni tužilac: I da je za šumu...

Optuženi: Za križare! — rekao je.

Predsjednik: Da li ste vidjeli Lisaka kod Šalića?

Optuženi: Ja sam 21., čini mi se, ne znam točno datum, bilo je 21., tamo sam imao svojih stvari — gdje se Lisak nalazio, gdje sam ga ja našao. Došao sam gore, otvorio vrata i vidim čovjeka u sobi. Moje knjige su bile tamo, naklonili smo se i nisam ga prepoznao. Pokupio sam zatim stvari i otišao sam.

Predsjednik: Da li vas je zanimalo tko je to bio?

Optuženi: Mene je zanimalo i pitao sam Šalića, ali on nije htio reći o kom se radi. Međutim, kad sam se vratio s Plješivice u mjesecu studenom, onda je bilo objavljeno da je uhvaćen Lisak. »To je čovjek, — rekao je Šalić, — koji je bio onda u sobi«.

Predsjednik: Da li vam je optuženi Šalić pričao da je k njemu dolazio Pajić Safet?

Optuženi: Koliko se sjećam rekao je da je Pajić Safet prešao kao emigrant iz Italije, t. j. da se je prebacio ovamo i da je, kad ga je posjetio, skinuo cipelu u kojoj je bio žig komande Sarajeva.

Predsjednik: A šta je Pajić Safet htio od Šalića?

Optuženi: Ne znam šta je htio, to mi Šalić nije spomenuo, ili se ja toga ne sjećam.

Predsjednik: Nešto je valjda tražio od njega, jer se do onda nisu poznavali, a šta je tražio?

Optuženi: Valjda da ga nekuda smjesti.

Predsjednik: U zapisniku ste to jasno kazali, rekli ste da je došao da moli Šalića da ga prebaci u šumu.

- Optuženi:* Ne sjećam se više da sam baš te riječi rekao, ali kako je zapisnik bliže događajima i vjerniji je.
- Sudac dr. Cerineo:* Vi ste spomenuli da ste prekrštavali Srbe.
- Optuženi:* To je bilo u biskupiji biskupa Akšamovića u Đakovu.
- Sudac dr. Cerineo:* Je li on na svoju ruku tako postupao ili sa znanjem nadbiskupa Stepinca?
- Optuženi:* Ne znam da li je bilo veze između moga biskupa i nadbiskupa Stepinca, ali je u zagrebačkoj nadbiskupiji bilo manje prekrštavanja. Izgleda da je glavno prekrštavanje vršeno u đakovačkoj nadbiskupiji, samo znam da je tada tamo dolazio veliki župan iz Osijeka dr. Hefer.
- Sudac dr. Cerineo:* Koliko ste vi Srba prekrstili?
- Optuženi:* Ja sam bio u selu Paučje i Čenkovo.
- Sudac dr. Cerineo:* Koliko je tamo prekršteno?
- Optuženi:* Čitava sela.
- Javni tužilac:* Slušajte, Lela Sopijanec vas autom vozi iz Plješivice radi tih objava — to znači da vlada velika žurba za objave i da je Lela Sopijanec znala da ste vi ključ za dobijanje tih objava u toj organizaciji?
- Optuženi:* Pa znala je iz prvog slučaja.
- Javni tužilac:* I da Lela Sopijanec nikoga drugoga ne zna i da ne može obaviti bez vas u Zagrebu?
- Optuženi:* Pa ja ne znam.
- Javni tužilac:* I vi idete s njom u Zagreb, vi znadete da se ona bavi pribavljanjem tih falsificiranih objava. Zašto njoj trebaju falsificirane objave?
- Optuženi:* Ja sam s njom došao u Zagreb i ona je spomenula da to Gulin traži.
- Javni tužilac:* A znate li tko je Gulin?
- Optuženi:* Nisam znao.
- Javni tužilac:* Kad vam je rečeno da treba da ide Gulin u nadbiskupski dvor?
- Optuženi:* To mi je rečeno toga dana po podne.
- Javni tužilac:* Iz te činjenice možete li vi stvoriti jedan pojam što je Lela Sopijanec?
- Optuženi:* Iz svega ovoga ja ne znam na koncu. Ide u Trst, tobože mužu, i donosi poruke, ali ne od muža — svakako je bila u vezi . . .
- Javni tužilac:* I kakvim se poslom bavila?
- Optuženi:* Pa bavila se posredništvom.
- Javni tužilac:* Je li to legalno ili ilegalno?
- Optuženi:* Svakako ilegalno.
- Javni tužilac:* Je li to zločinački?
- Optuženi:* Pa zločinački.
- Javni tužilac:* Ta Lela Sopijanec koliko puta ide Stepincu?
- Optuženi:* Jednom.
- Javni tužilac:* Da li ste mislili kod toga kakve to poslove Stepinac i Lela Sopijanec imaju, kada znate za nju da se bavi zločinačkim poslovima?
- Optuženi:* Meni je to bilo neobično i značajno.

Javni tužilac: Kakvu ste sliku stvorili o Stepincu u tom momentu?

Optuženi: Pa, na koncu iz izjava, ne neposredno nego posredno sam stvorio sliku da je Stepinac spomenuo da će radi nemira ovdje slijediti intervencija izvana i da će Englezi posredovati, što ja na koncu sve skupa osobno nisam vjerovao, kao i da se izbori ne će održati, a poslije kada su održani da ne će biti priznati. To su moji dojmovi iz toga društva i okoline.

Javni tužilac: Kakva je to intervencija izvana? Kako to mislite?

Optuženi: Ne znam da li je ta stvar bila od njega, nego mišljeno je da će biti nereda ovdje radi Istre i na taj način da će doći do intervencije.

Javni tužilac: Kako ste to ocjenjivali vi kao čovjek?

Optuženi: Ja nisam u to vjerovao i na koncu da će se Englezi žrtvovati za nas i boriti za nas. Ne znam za koga.

Javni tužilac: Slušajte optuženi! Čitava Jugoslavija i svi narodi Jugoslavije, i Istrani i Slovenci i Hrvati, uporno se bore godinama za prisajedinjenje Istre majci zemlji. Dakle, gdje svaki rodoljub i građanin naše zemlje mora biti svijestan i da pomogne ovu stvar, vi s druge strane čujete da će baš na tom pitanju netko intervenirati iz vana! Kako vi ocjenjujete te ljude koji tako pričaju i rade i priželjkuju proći svojem narodu da do prisajedinjenja ne dođe?

Optuženi: Svakako je to neshvatljivo. To znači da bi trebalo žrtvovati jedan dio svoga naroda, da se postigne šta oni hoće proti ovoj vlasti...

Javni tužilac: Šta mislite, što Moškov i Lisak u to vrijeme priželjkuju? Da li su složni za intervenciju?

Optuženi: Mislim da su složni.

Javni tužilac: A zašto?

Optuženi: Da dođu do vlasti natrag.

Javni tužilac: Dakle, da dođu do vlasti natrag Lisak i Moškov i prema tome znači da postoji izvjesna suradnja i gledanje između Moškova, Lisaka i Stepinica?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: I da oni jednako priželjkuju?

Optuženi: Stvarno je tako postojalo. Inače ne bi Lisak dolazio u nadbiskupski dvor i tražio tamo...

Javni tužilac: I sada kažete, optuženi, nije li to sve skupa ustaštvo da ste zapravo naletili u ovu organizaciju?

Optuženi: Ja iskreno moram priznati da je sva ta okolina i sve to ustaštvo.

Javni tužilac: A tko je više, da li Lela Sopijanec ili Stepinac?

Optuženi: Koliko mogu ja procijeniti, ja držim crkvene vrhovne vlasti.

Javni tužilac: Stepinac?

Optuženi: Pa, nadbiskup Stepinac, koji je vrhovni predstavnik katoličke crkve, i za kojeg se očekuje da će trijezno postupati.

Javni tužilac: Jeste li svijesni toga zločina?

Optuženi: Jesam svijestan toga zločina.

Javni tužilac: Jeste li vi svijesni toga da ste vi u izvjesnom smislu tuđa žrtva?

Optuženi: Svijestan sam.

Javni tužilac: I žrtva.

Optuženi: Da. I žrtva te okoline, t. j. Stepinca.

Javni tužilac: Kakav pojam imate o križarima i kakva je to organizacija i tko je njoj vrhovni šef? Od koga je ta organizacija posvojena i t. d. i inspirirana?

Optuženi: Ta organizacija je postojala za vrijeme stare Jugoslavije u sasvim drugom smislu.

Javni tužilac: A ova?

Optuženi: Ova se pretvara u sasvim političku organizaciju.

Javni tužilac: Kakova je to politika i da li je to politika ubijati ljude, vršiti terorističke akcije i prebacivati oružje i proti kome je bila?

Optuženi: Proti vlasti.

Javni tužilac: Da li je to politika? Kako se to zove?

Optuženi: To je vojnička organizacija koja se bori proti sadašnjem stanju.

Javni tužilac: Kakva je to vojnička organizacija? Da li je priznata po međunarodnom ratnom pravu?

Optuženi: Nije.

Javni tužilac: Pa kakva je to onda organizacija?

Optuženi: Ilegalna, teroristička.

Javni tužilac: A kako ste shvatili tu organizaciju u to vrijeme kada se pojavljuje?

Optuženi: Pa kada se je pojavila, shvatio sam je u čitavom onom okviru tako, da su govorili da će uslijediti intervencija, ako se naprave naredi ovdje i da će se napraviti radi toga intervencija iz vana. U tom smislu sam shvatio.

Javni tužilac: I onda vam Šalić kaže da su posvetili zastavu. I za koga?

Optuženi: Za križare.

Javni tužilac: Kako je mislio zastavu, da li kao svoju stvar ili koja pripada onda i nadbiskupu?

Optuženi: Svakako, kada je spomenuo »posvetili smo«, istaknuta je klauzula da je sudjelovao kod toga nadbiskup.

Javni tužilac: Kako ste shvatili u tom momentu, da li posvećuju to u crkvenom širem značenju ili za šumu?

Optuženi: Mislim da se ne može shvatiti bez veze sa šumom.

Javni tužilac: Vi ste logičniji nego Šalić.

Optuženi: Ako se zastava tamo šalje, onda je to jasno.

Javni tužilac: Logično. Samo zločinac nastoji i može to nijekati.

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Šta ste čuli da se govori o križarima po zemlji?

Optuženi: Pojednosti nisam čuo.

Javni tužilac: A općenito šta rade?

Optuženi: Čuo sam, na primjer, da se pojavljuju u pojedinim selima i prijete ljudima da ne smiju ići glasovati.

Javni tužilac: Je li vam, molim, poznata ova okružnica Stepinca?

(Optuženi prilazi javnom tužiocu koji mu predaje tu okružnicu.)

Možete je pročitati.

(Optuženi čita okružnicu.)

Optuženi: Ne, ja sam u to vrijeme, a to je bilo 16. XII., bio na Sušaku i vratio sam se sa Sušaka 23.

Javni tužilac: Ali ta okružnica je kolala po Zagrebu.

Optuženi: Faktično, nisam to vidio.

Javni tužilac: Znadete li da je Lisak bio kod Stepinca?

Optuženi: Samo iz optužnice.

Javni tužilac: Jer u toj okružnici Stepinac uvjerava svećenstvo čitave Hrvatske o funkciji najodgovornijeg čovjeka crkve katoličke da je laž da je Lisak bio kod njega i razgovarao s njim. Šta mislite o tome?

Optuženi: Dokazano je da je Lisak bio kod Stepinca.

Javni tužilac: **A šta znači onda ovo što piše u okružnici?**

Optuženi: **To je čista i očita laž. Ako je dokazano jedno, onda je dokazano i drugo. Šta se može.**

Javni tužilac: Je li vam čudno da jedan visoki crkveni poglavar, da jedan poglavar, koji je svagdje pričao da je zabranio svećenicima da se bave politikom i da ga se politika ništa ne tiče, da se taj visoki dostojanstvenik u predvečerje, kad se jedna zločinačka vlada na čelu s Pavelićem nalazi pred bijegom, jer ima odgovarati pred narodnim sudom, da taj visoki dostojanstvenik ide na sjednicu te zločinačke vlade.

Optuženi: Koliko se sjećam, bilo je govora da bi Stepinac trebao da preuzme vlast u tom »interregnumu«, kada se ustaše povuku.

Javni tužilac: Molim vas, što mislite kao svećenik o slijedećem: znate da su ustaše razbojnici, da je njihova vlada najviša organizacija te razbojničke bande, što onda mislite o tom visokom crkvenom funkcioneru?

Optuženi: Ja ne mogu pravo shvatiti. S jedne strane apsolutna odvojenost od ustaša, a s druge strane prisustvovanje na sjednici tih istih ustaša kada se oni nalaze pred bijegom.

Javni tužilac: Što zapravo mislite o Stepincu?

Optuženi: Pa, promijenio se, prije je bio protiv njih, sada ide na sjednice, ne znam zaista.

Javni tužilac: Znadete li da je Stepinac prvih dana 1941. obletio Kvaternika i Pavelića i dao izjavu lojalnosti. U čemu se onda promijenio od 1941.—1945.

Optuženi: To sam i prije čitao u crkvenim vjesnicima da je dao izjavu lojalnosti.

Javni tužilac: Što znate o biskupskim konferencijama?

Optuženi: O tim konferencijama ja ne znam nikakovih pojedinosti.

Javni tužilac: Šta je pričao Šalić?

Optuženi: Pojedinosti nikakovih. Bilo je sve strogo zatvoreno, nitko nije imao pravo prisustvovati.

Javni tužilac: Je li bio Šalić povjerljiv prema vama?

Optuženi: O konferenciji on je meni spomenuo uzgred. Nisam imao dojam da je sasama prema meni povjerljiv.

Javni tužilac: Da li se za vrijeme biskupskih konferencija moglo ući u biskupski dvor?

Optuženi: Koliko se sjećam, mislim da se nije moglo u biskupski dvor.

Javni tužilac: Zašto?

Optuženi: Da nitko ne bi došao tko nema dozvole, da čuje što se razgovara na konferenciji.

Javni tužilac: Što to znači?

Optuženi: Da je strogo zatvoreno, strogo tajno.

Javni tužilac: Sve je bilo strogo tajno, sve je zatvoreno i nema nikakvih posjeta za vrijeme konferencija?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: A kako vi sada tumačite optuženi da, iako je sve zatvoreno t. j. nema posjeta i t. d., da to u stvari nije tajno ni zatvoreno za optuženog Lisaka koji dolazi u to vrijeme i za delegata Moškova, Gulina. Kako bi vi, okrivljeni, kao čovjek objasnili ovo? Što mislite?

Optuženi: Da je za stanovite ljude ipak bilo otvoreno, znači da su mogli ući.

Javni tužilac: Što mislite da je neka religiozna duša došla i molila savjet kod biskupa, bi li je primili u to vrijeme, što mislite?

Optuženi: Mislim da bi je uputili drugome, biskupu Lachu, koji nije bio na konferenciji.

Javni tužilac: A Lisaka i Gulina puštaju...

Optuženi: Ja nemam ništa drugo, družo predsjedniče!

IZLAGANJE DOKUMENATA KOJI DOKAZUJU ZLOČINAČKI KARAKTER KRIŽARSKE ORGANIZACIJE

Javni tužilac: Ja bih molio za jedan prijedlog.

Druže predsjedniče, na temelju dosadanih rezultata ovog pretresa, na temelju neospornih i dokazanih činjenica, a naročito na temelju izjava samih optuženih i njihovih priznanja kao i brojnih autentičnih isprava, vidjelo se je da se ovdje radi o jednoj organiziranoj zločinačkoj organizaciji, o izrazitom zločinačkom radu i o zločinačkoj mreži organizacija takve naravi u našoj zemlji, koje su rukovođene iz jednog centra. Ta mreža radi po jednom planu, ona se u svom zločinačkom radu služi jednakim sredstvima, sličnim metodama i jednakim zločinačkim radom. Da bi sud mogao dobiti potpuni uvid u zločinački rad ove organizacije, naročito uzevši u obzir da se obrana optuženih svodila na to da oni ne znaju što su križari i da ne znaju i nisu svijesni zločinačkog karaktera te organizacije, kao i da ne znaju koje su zločine ti križari izvršili, ja bih molio sud da mi dopusti da iz raznih izjava svjedoka, iz sudskih presuda, istražnih zapisnika i ostalih isprava ukratko prikažem zločine te zločinačke terorističke organizacije.

Ja bih ovdje za to predložio da mi se dopusti da izložim ovdje iz raznih isprava, sudskih presuda i zapisnika samo ukratko ono što dokazuje izraziti zločinački karakter ove organizacije.

Predsjednik: Izvolite.

Javni tužilac: Da se vidi kako čitava mreža ovih zločinačkih organizacija ne samo ovdje u Hrvatskoj, nego i svugdje tamo gdje su one dopirale, jedinstveno radi, da se vidi kako su one radile po istim direktivama, po istom jedinstvenom planu, da su se služile istim terorističkim metodama, naravno rukovodeći se kod toga prema svojoj zločinačkoj sposobnosti i prema snazi, da bi se vidjelo kako su one nastojale da više ili manje ostvare s uspjehom ili bez uspjeha svoje zločinačke planove, dirigitane iz jednog centra, ja ću ukratko ovdje da pročitam neke stvari iz spisa na procesu protiv Čondrića Ivana, svećenika iz Sarajeva.

Na pitanje tko je sačinjavao rukovodstvo križarske organizacije u Sarajevu i kakvim se ona zločinačkim radom bavila, odgovorio je Čondrić: **»Mi smo dobivali nekakva pisma, uputstva i vijesti iz Zagreba. Cilj je bio organizacije organizirati naše ljude koji su izvan**

fronta na taj način, što ih povezujemo u izvršavanju određenih zadataka. Daljni zadatak bio je povezivati križare i ostale grupe koje rade na terenu, sa svrhom jedinstvenog nastupa prema Jugoslavenskoj armiji. Osim toga išlo se za tim da se ostvari jedan politički pokret koji će voditi borbu protiv fronta. Pored ovih zadataka, organizacija je radila na tome da ustaše, koji su trebali biti pozvani na odgovornost, otprema u šumu, a osim toga slala je ovamo i druge ljude, koji hoće da idu u šumu, sa svrhom da tamo na sigurnijem čekaju dalja naređenja».

Dakle iz ove izjave jasno se vidi djelovanje i svrha ove zločinačke organizacije, kako je to iskazao svećenik Čondrić, a to se poklapa i s izjavama drugih optuženih u onom procesu, a i optuženih koji ovdje sjede na optuženičkoj klupi.

U pitanju sredstava njihove zločinačke propagande karakterističan je ovaj odgovor na pitanje: Da li ste izrađivali, širili i pisali letke: »Jesam. Letke sam sastavljao ja s tehničke strane. Tekst sadržaja letaka...«

Na pitanje: Kakve ste sve letke napisali i kome su oni bili namijenjeni, odgovorio je optuženi Čondrić: »Bili su namijenjeni Srbima i Hrvatima, zatim drugi leci su bili namijenjeni vojnicima i t. d. S tim je bio u vezi i fratar Franjo Schlafhausen. Sa Zenicom je bila veza Ambrozić, koji je bio povezan s kapelanom fratrom Franjom Schlafhausenom, koji je radio već prije«.

Isti optuženi svećenik Čondrić 30. X. 1945. na pitanje kada je otpočeto s radom na organiziranju križara, odgovorio je da je početak rada pao iza 15. augusta. On veli: »Nastojao sam organizirati križarske organizacije s tim da one budu prilagođene novim prilikama, jer je u Bosni i Hercegovini još bilo pripadnika prijašnjeg križarskog pokreta, koje sam nastojao ilegalno organizirati. U tu svrhu poslužile su i grupe oko Đebe, Hrasna, Jurkovića i t. d. Pošto sam vidio da ima priličan broj nezadovoljnika, mislio sam da su sazreli objektivni uslovi za formiranje tajne križarske organizacije. Sastao sam se u Zenici s kapelanom Schlafhausenom, koji je predložio plan napadaja na radio stanicu u Semizovcu. Tom prilikom je rekao, pošto sada nema momentalno veze sa svojim ljudima, da je potrebno urediti sve što je potrebno s Arapovićem i...«

Na pitanje na čemu su zasnivali ovaj svoj zločinački rad, on je odgovorio da se taj rad bazirao na očekivanju oružane intervencije Engleza, kojom će biti izvršeni svi preduslovi za preuzimanje vlasti. Jasno je da je ovaj teroristički rad trebao imati i neke forme. Potrebno je bilo prikriti svoju ilegalnu i terorističku djelatnost iza nekakvog tobože šireg političkog plana. Tako isti optuženi svećenik Čondrić u svom zapisniku od 13. novembra 1945. kaže da je Martin Raguz, nekadašnji rukovodilac političke organizacije Hrvatske seljačke stranke, bio na jednom tajnom sastanku u Zagrebu i da je

kazao, neka se drže na okupu. To je bilo prije izbora, dakle u novembru 1945., pa je zato rekao da će netko doći iz Zagreba od strane tog političkog rukovodstva t. j. od Marije Radić i da će popisati glasače i otvoriti tamo svoju kancelariju.

Kako su, bez obzira na nacionalnost i vjeru, težili da se u svojem radu ujedine, karakteristično je iz istoga zapisnika ono što se odnosi na Mujezinovića, također povezanog s ovom terorističkom organizacijom. Taj Mujezinović je vjeroučitelj muslimana i o njemu Čondrić kaže da ga poznaje iz škole.

Javni tužilac: (čita)

»Poznajem ga iz škole, mi smo se sastali poslije oslobođenja, dva mjeseca iza oslobođenja, i upitao me, kako ćemo urediti izdavanje »Katoličkog tjednika«. Ja sam odgovorio, lako. Što mislim o vjeronauku u školi? — Ja kažem da ne mislim učiti vjeronauk, jer se on i onako pro forma uči u školi; — i dao sam mu poslanicu biskupa održanu za vrijeme NDH«.

To je važno kad se zna kakav karakter ima jedna poslanica biskupa biskupske konferencije u doba NDH, koja je zločinačka u vrijeme NDH, koja je kvislinška tvorevina, država, koju priznaje i Vatikan. Treba stvoriti izbjegličku vladu nezavisne države Hrvatske, a sve to u svrhu da kvislinzi ne budu kažnjeni.

Javni tužilac: (čita) **»On me je poslije toga sreo na ulici i rekao da će me posjetiti kad mi bude vratio »Katolički tjednik«. Tom prilikom na sastanku on je izrazio svoje mišljenje o intervenciji saveznika i koliko se sjećam, onu vijest koju mi je donio iz Zagreba dr. Pavao Premužić. Treći puta kada je bio, dao sam mu pastirsko pismo i »Demokraciju« Milana Grola, koliko se sjećam. Obećao sam mu »Glas Naroda« od Marije Radić i rekao da ima vrlo mnogo razumijevanja kod muslimanskog svijeta za potrebe klera. Onda sam mu spomenuo tri do četiri porodice, za koje je dr. Pavao Premužić rekao da su sklone na akciju. Ja se ne sjećam da smo što drugo razgovarali«.**

Tu se vidi da nisu političke organizacije, akcija Grola i Radićke, da »Demokracija« i »Glas Naroda« i t. d. nisu organizacija niti nova politička stranka, niti da je pastirsko pismo crkvena okružnica, već su to propagandistički organi, sredstvo organizacije terorista i svih izdajnika za borbu protiv naše narodne vlasti u našoj domovini.

Kako oni planiraju to djelovanje, djelatnost svoje terorističke organizacije, vidi se po tome.

Javni tužilac: (čita) **»Zaboravili ste nam prošli puta govoriti o prašcima za uspavlivanje u vezi s napadom na radio-stanicu u Semizovcu radi preuzimanja radio-stanice? — Optuženi Čondrić kaže: »Kad sam razgovarao s fratrom Franjom Schlafhausenom u Zenici, čini mi se da sam mu kazao da bi bilo dobro upotrebiti prašak za uspavlivanje, kojega bi mogla nabaviti jedna farmaceutkinja, i da bi se taj prašak moglo u jelo baciti.«**

Dalje isti zapisnik o saslušanju Čondrića... vidi se s kime su se povezivali i na koji su način djelovali. Tu Čondrić govori o sastancima nekadašnjih rukovodilaca i članova HSS-a i o razgovoru s Martinom Raguzom, koji je išao u Zagreb, gdje je dobio poziv od Šuteja na sastanak HSS-ovaca. On o tom sastanku kaže da se tamo govorilo i da mu je Martin Raguz — to optuženi Čondrić kaže — govorio da *Šutej* ima upliv na *Šubašića* i po svojoj prilici da će se Šubašić, kad bude u Londonu, sastati s *dr. Mačekom* i tom prilikom da će po svojoj prilici Šubašić dati ostavku. Rekao je da treba još posjetiti nadbiskupa *Stepinca* u Zagrebu.

Tu se vidi kako su se pravili planovi kad se očekivala oružana intervencija i okupacija naše zemlje, da su se ujedinile sve snage. To je bilo onda dok su Šutej i dr. Šubašić još bili u vladi i da su već onda imali vezu s ovakvim elementima. Vidi se kakav je karakter ostavke Šuteja i dr. Šubašića, kakvu su ulogu odigrali u čitavom ovom planu.

Sada bi pročitao nešto iz zapisnika od 24. XII. 1945. godine u kojem je saslušanje fra *Ljudevita Josića*. On kaže:

»Poslije sam otišao u nadbiskupiju k Marku Alaupoviću, vršiocu dužnosti nadbiskupske kancelarije, gdje sam tražio dozvolu radi dobivanja određenja jedne osobe od izopćenja. Tom prilikom sam se pola sata zadržao kod njega i među ostalim smo razgovarali o vjerskim prilikama u tuzlanskoj župi i okolici. Poslije mojeg izlaganja, u kojem sam spomenuo da se osjeća rad u pogledu opadanja vjerskog duha, on kaže — da je potrebno stvoriti križarsku organizaciju od ljudi koji mogu da odgovaraju tom pozivu. Ta organizacija treba da bude formirana od svih poštenih ljudi, a naročito inteligencije. Isto tako treba selima posvetiti pažnju. To je važno, jer u slučaju oružane intervencije oni treba da preuzmu vlast.

Prilike će se brzo promijeniti, kako se kaže, do septembra, a eventualno do Božića.«

Javni tužilac: To je bilo 1945. godine.

(Čita) **»Papa se zauzeo kod Angloamerikanaca za hrvatski narod i tražio da saveznici pošalju vojsku, koja će uspostaviti red u zemlji i predati vlast križarima. Kad se srede naše prilike, oni će napustiti zemlju i predati vlast križarima.**

Da bi se to moglo obaviti, potrebno je da interveniraju saveznici, a netko bi se zadužio za prikupljanje podataka imena i prezimena političkih komesara i svih onih koji su krivi za stvaranje i ubijanje, te za uništavanje hrvatskog naroda. U daljem razgovoru rekao je da je potrebno oformljivanje propagandnog odsjeka, kojem bi bio zadatak da širi letake uperene protiv sadašnje vlasti. S tim u vezi treba naći ljude za takav rad protiv vlasti i upoznati s načinom rada, a onda, ako se može, te ljude naučiti, treba se to njima prepustiti, da se svećenici ne bi kompromitirali.«

Javni tužilac: To treba učiniti, ako se nađu ljudi sposobni, da taj posao nastave! . . . To je važno da se vidi da su oni organizatori, da daju početni oblik organizaciji, kad nađu sposobne ljude, i t. d. — Onda se povlače, odvajaju se od organizacije, ali u stvari rukovode organizacijom i terorističkim radom. To je karakteristično i za ovu optuženičku grupu, za njihov rad. Oni pokušavaju da postave svoju obranu, kao da čine pojedinačna djela, ali sa sistemom organizacije i planiranjem terorističkog rada da nemaju ništa.

U tom zapisniku kaže se da je za vrijeme boravka u Sarajevu stanovao u samostanu Kovačićima. Razgovarao je s fratrom Jurom Perišićem, koji mu je rekao da ima dosta križara oko Kreševa i da im je na čelu njegov zet. Dalje mu je taj fratar rekao da treba svećenici da ostanu i dalje kao duhovni pokretači toga rada.

Ova izjava sama po sebi dovoljno govori na što se smjeralo.

Dalje fra Ljudevit Josić u zapisniku od 9. XII. 1945. g. u Tuzli kaže da je Rudo Krajtmajer imao zadatak da se stara za oružje. Što se tiče oružja, Anton Miler mu je rekao da je otpremio na teren jedan mitraljez s municijom i da se toga još može dobiti.

Dakle, kao što vidite, oružje spremaju za borbu protiv naroda i narodne vlasti. Iz daljih izjava po zapisnicima vidjet će se da je sistem organizacije isti, da operiraju s istim lećima, s Mačekom, kraljem Petrom, intervencijom Engleza i Amerikanaca i da tome daju samo formu sakrivanjem iza procesija. S druge strane se opet vidi da su iz čitave Jugoslavije oči ovih organizacija uprte na Zagreb, a u Zagrebu je ovaj proces jasno pokazao na koje su mjesto uprte te oči i tko je centar.

Iz zapisnika *Zdenke Jurišić* od 2. XII. 1945. g., koja je također bila član križarske organizacije, ima niz odgovora na postavljena pitanja. Na pitanje: da li je točno da je prenosila ilegalni i zavojni materijal za ustaše i križare na teren, ona kaže da joj je fra Lujo Josić donio u Slav. Brod jedan paket sa zavojnim materijalom, koji je ona dala Anti Pokladu i rekla da ga odnese u Derventu i preda tamo jednoj ženi.

Dalje u zapisniku *Dragica Križanović* na pitanje kakvi su bili zadaci i svrha križarske organizacije kaže: štampanje i rasturanje letaka, zatim prikupljanje podataka za ubijanje 58 vojnih i političkih rukovodilaca u Tuzli, kao i da je spreman plan za oslobođenje njemačkog zarobljeničkog logora. Konačni cilj organizacije, kaže ona u zapisniku, bio je rušenje narodne vlasti pomoću križara i ustaša na terenu, a uz pomoć anglo-američke vojske. Taj udar trebao je biti izvršen u noći između 10. i 11. novembra.

Tko se sjeća lažne i terorističko-provokatorske propagande u momentu pred izbore za ustavotvornu skupštinu naše republike, taj se vrlo dobro sjeća kako su ti elementi prenosili razne glasove i vršili razna došaptavanja: kako su na vratima veliki događaji, kako ne će biti izbora, što će se dogoditi poslije izbora. Iz svega ovoga

najbolje se vidi kako su te glasine fabricirane iz jedne centrale i kako su tada verbovani i zavodeni pojedini ljudi, skloni toj propagandi i kako su ti ljudi padali žrtvom njihova zločinačkog rada.

Nadalje je ista *Dragica Križanović*, na pitanje kakve je veze imala organizacija sa župnim stanom u Tuzli — dakle svuda centrala svećenik ustaša — kaže, koliko je njoj poznato, da je organizacija imala veze samo utoliko, ukoliko se to ticalo zakletve križara. Ona je u župnom stanu bila s komandantom Vidovićem, a zakletvu je trebalo da položi oko 50 ljudi, a da je izvrši fra Efrem Čosić. Sama zakletva trebala je biti izvršena 5. XI. u katoličkoj crkvi u Tuzli. Osim članova koji su trebali da polože zakletvu, ovomu su imali još da prisustvuju 3 oficira i jedan general iz »Vražje divizije«. Do zakletve nije došlo, jer su svi u međuvremenu bili pohapšeni. (*Buran smijeh u dvorani*).

Prema pričanju ove optužbe jasno je kakav karakter ima i posveta zastave u nadbiskupskoj kapelici, a s druge strane jasno je kako je nevjerojatna, nemoguća i lopovska obrana ovih optuženih kako blagosiljanje zastave nije imalo nikakav drugi zadatak nego samo blagoslov te zastave.

Na pitanje: Vi ste pored navedenih zadataka dobijali i specijalne zadatke, kakvi su to zadaci bili? — *Dragica Križanović* odgovara da su dobili zadatak da svatko sazna adresu po jednog rukovodioca, koji bi bio ubijen. Ona je imala zadatak da sazna gdje stanuje kapetan Muhamed Ferizović. Taj joj je podatak dao Pandžina.

Ivanka Kabantić u zapisniku od 8. XII. 1945. g. na pitanje: kako su bile raspoređene dužnosti i kakve je ona funkcije vršila, — kaže da je komandant bio Vidović, a njegov zamjenik *Dragica Križanović*. Ona sama bila je izvjestilac. Svatko je od njih mogao imati ljudi koliko je htio za dobivanje izvještaja i prikupljanje priloga u novcu. Na pitanje zašto je pristupila toj organizaciji, odgovara da je pristupila zato što je odgojena u ustaškom duhu, te da je ovu državu mrzila, a nadala se da će u Hrvatskoj intervencija dovesti na vlast dra Mačeka, a u Srbiji kralja Petra. To joj je govorio i komandant i ona je u to vjerovala. Isto je tako vjerovala da će križari i četnici omesti izbore i da se oni ne će održati.

Javni tužilac (nastavlja da čita):

Zapisnik *Karla Vidovića* od 15. XII. 1945. god. — to je taj komandant — na pitanje:

Kakve ste imali veze sa župnim stanom u Tuzli — Vidović kaže da su mu Matić i jedna djevojka kazali da se obrati na župnika fra *Efrema Čosića*, jer da je to pouzdan čovjek. Kad ga je posjetio, sporazumjeli su se u pogledu zakletve. Vidović je rekao Čosiću da će biti zakleto 60 članova u prisustvu 3 oficira i jednoga generala iz »Vražje divizije«. Do zakletve nije došlo, jer su u međuvremenu uhapšeni.

Zapisnik *Horvat Marije* od 19. XII. -945. iz Novoga Marofa.

Ona u zapisniku kaže da je 1938. stupila u vjersku organizaciju Srca Isusova, koju je vodio župnik *Bubanić Miroslav*. Oko 13. ili 15. listopada došla je oko pola pet sati po podne župniku *Halužanu Petru* u župni dvor. Tamo je u sobi našla još jednog fratra iz Varaždina, visoka i plava. Taj fratar je odmah zapitao da li je odlazila na mitinge i rekla je da jest. On je njoj i drugarici, koja je bila s njom, rekao da ne idu nikada na mitinge, jer da partizani samo laži pričaju i da od svećenstva hoće da stvore »mačkare« da bi svećenstvo što više ocrnili i zatim ga mogli potući. Dalje je kazao da komunisti hoće da stvore neki bezvjerski komunizam, koji bi našim narodima bio tamnica, i na kraju je rekao da strpljivo čekamo još, jer da ima puno križarske vojske tamo u Bosni, da tu vojsku pomaže Engleska i Amerika i da će odatle doći za nas spas. Na njegove riječi župnik *Halužan* se samo podsmjehivao. Tom prilikom ona i drugarica zadržale su se u župnom dvoru oko pola sata. Svećenici su poslije njih i dalje ostali i dalje se razgovarali.

Dalje ista u zapisniku kaže, govoreći o tamošnjem župniku, da je on često puta zalazio *Bagadurima*, gdje se duže zadržavao i pričao je protiv partizana i da komunistička vlast ne valja, da komunisti hoće da oduzmu zemlju seljacima, da križara ima mnogo, da križare pomažu Englezi i Amerikanci, te da uz njihovu pomoć postižu velike uspjehe. Također je pričao da su u Rusiji napravili od crkava magazine i da komunisti to žele izvesti i kod nas. Onda je govorio da iz *Ivančice* za *Kalnik* prolaze velike grupe križara i da je tamo bilo i borbi.

**»8. septembra 1945. išla je procesija iz fare (župa) Mađarevo, koju je predvodio Halužan Petar, na hodočašće na Goru, gdje smo stigli u 7 sati ujutro i ostali tamo sve do 8 sati na večer, a zatim smo otišli na spavanje u župni dvor. Bilo nas je oko 1500. Posjetio nas je župnik i govorio da su bili kod njega križari, da jedu bijeli kruh od nule-
rice, i sve to skupa dobivaju od Engleza koji će doći u zemlju, i da ne će ostati kako je dosada.«**

Iz toga se vidi, drugovi suci, da su tokom 1945. godine tradicionalne crkvene svečanosti i procesije bile svjesno organizirane i iskoristavane u križarske i terorističke svrhe i propagandu i verbovanje lakovjernih ljudi i vjernika, da u raznim formama, počam od priloga pa do terorističkog oružanog rada pomognu križare.

(*Nastavlja sa čitanjem zapisnika*).

U nastavku zapisnika kaže se »da mi je 24. IX. 1945. Halužan Petar pričao da je kod njega povjerljiv čovjek iz Zlatara i da će za 8 dana doći križari, i kada dođu, oni će pobijediti, a doći će i u Mađarevo.«

Iz ovoga se vidi da se je na taj način podržavao stalni sistem grožnje, koji se je proturao kroz naša sela, i to je imalo svoj rezultat da su se pomagali križari i ubijali mirni ljudi.

»Osim toga dobila sam od fratra i letak, kojeg je on sastavio. Ja sam pročitala letak i tu se spominje dr. Maček i HSS.«

Jasno da se radi o HSS-u dr. Mačeka, a ne o Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci, koja je sastavni dio naše jedinstvene Fronte. Naročito je interesantan zapisnik u kojem je saslušan u to vrijeme Budimir Mirko, križar, da se vidi, kako ustaški svećenici pojedine neobaviještene ljude, i sujevjerne ljude zavode i kako ti ustaški svećenici, koji stvaraju terorističke organizacije, te ljude tjeraju niz strminu. Ovo je jedan karakterističan slučaj. U tom zapisniku se kaže ovo:

»Dolazio je Ante Kapulica. Glavni kamišar je bio Niko Pušić i svećenik don Ante Zrna je bio njegov glavni pomoćnik, koji je redovito s oltara govorio protiv partizana i da će bog pomoći ustaše, a ne partizane. Kapulica je bio kod njega na hrani. Onda je dolazio i Budimir Jozo i Budimir Martin i kaže da je svećenik govorio da se ne ide u šumu, nego da se treba tući protiv partizana. Svećenik Zrne je uvijek tako govorio. Govorio je: idite u ustaše i prema Širokom Brijegu i prema Kapulici u šumu i vodite rat protiv neprijatelja naše svete vjere. Moj blagoslov onima koji idu Kapulici, a prokletstvo onima koji idu partizanima.«

A sada nastavlja Budimir Mirko ovako:

»A ovo ću reći svećeniku u oči. Dajte mi svećenika, on je glavni krivac za moj odlazak u šumu. Iza svećenika je govorio Kapulica (a on je poznati koljač iz tamošnjih krajeva), koji je rekao, čuli ste vašeg duhovnog pastira koji vas je blagoslovio i dao božji blagoslov. Ponovo će doći Nijemci i ustaše ovamo.«

To je bilo u vrijeme kada zemlja nije bila potpuno oslobođena, nego su bili oslobođeni samo oni krajevi gdje su se ustaše sakrivali i stvarali terorističke organizacije.

(Nastavlja sa čitanjem). »Nemojte biti za kralja Petra. Oni koji su odlazili, rekao je da će biti prokleti i oni i njihovi potomci.«

Radi se tu, drugovi suci, o jednoj organizaciji koja je u tim krajevima načinila niz zločina nad mirnim ljudima.

(Nastavlja sa čitanjem). »Čuo sam da je svećenik Matić bio glavni suradnik Kapulice i svećenika Zrne. Oni su molili boga za ustaše. Napominjem da je Zrno govorio i na ispovijedi protiv partizana. Govorio je, ako odemo u partizane da ćemo poginuti, a ako odemo Kapulici da nam se ne će ništa dogoditi i da ne ćemo biti zarobljeni od partizana, a ja ipak vidim da sam uhvaćen.

Priznajem da sam bio 25. XII. 1945. na sastanku kamišara, gdje je najprije govorio svećenik Zrno, a poslije je održao govor Pušić, koji je rekao da je vjera u opasnosti. Rekao je da će bog dati snage Nijemcima i ustašama da pobijede, a Rusija i partizani će propasti. Ne idite u partizane. Partizani ruše obitelj. Idite u ustaše ili kamišare. Tamo je naša sreća i spas. Božji sluga je fra Berto Dragičević. Božji blagoslov onima koji du u ustaše, a prokletstvo onima koji pomažu partizane.«

Prelazim sada na zapisnik o suočenju Rajić Anđelke i fra Miklič Krune, od 4. januara 1946. god.

Rajić Anđelka izjavljuje: »S fra Krunom Mikličem sam bila na sastanku 5 puta. Prisustvovali su tom sastanku slijedeći: . . .

Odmah na prvom sastanku je rekao kako je katolička crkva u opasnosti i da bi je trebalo spasiti, pa u tu svrhu treba okupiti naše snage u križarsku organizaciju, koja bi imala za zadaću pomagati križarima i šumnjacima, i da oni oko sebe okupe omladinu i da stvore frontu protiv današnje vlasti. Kao zadatak bilo je postavljeno prikupljati obavještenja o vojsci, naoružanju, skupljati priloge za šumu, javljati o sastancima Partije i Skoja. Sastancima je rukovodio uvijek fra Kruno Miklič i govorio da u radu budemo što konspirativniji i da o tome ne govorimo niti svojim roditeljima.«

5. I. 1946. fra Miklič Kruno na pitanje, što vas je rukovodilo da radite protiv Fronte i u korist terorističke organizacije, odgovorio je »**rukovodilo me je to, što je katolička vjera i hrvatski narod bio u opasnosti pred komunizmom i što sam ranije bio član ustaške organizacije.**«

Nadalje, na pitanje od kada je počeo raditi na formiranju križarske organizacije, optuženi odgovara: »**Na formiranju križarske organizacije počeo sam raditi nakon izlaska pastirskog pisma, kada sam vidio što misle naši rukovođeci vjerski centri o današnjoj vlasti.**« Na pitanje da li je dobio kakova uputstva, odgovara: »**U početku nisam dobio nikakova uputstva i u mjesecu septembru 1945. sastao sam se u Varešu s Benkovićem, koji je došao iz Breze. Sastanak je održan u župnom uredu, a na njemu su bili prisutni i župnik Mirošević i Benković. Benković je pričao kako je bio u Sarajevu, da tamo križarska organizacija radi punom parom. Letake smo dobivali iz Zagreba. On je dalje izjavio da su iste prenosili Šlaffhauser i Čondrić, koji imaju veze sa Zagrebom. On je dalje kazao da u Travniku također postoji križarska organizacija, a isto tako i u Banja-Luci. Za križare u šumi optuženi kaže da im je Benković naložio da ih što više pomažu slanjem materijala i da sačuvaju ove iz šume od vojske i zime da bi, kada prođe zima, mogli razviti borbu, kada Anglo-Amerikanci za to daju znak.**« Na pitanje kako je došlo do toga da je formirao križarsku organizaciju, on odgovara: »**Još prije sastanka s Benkovićem okupio sam jednu malu organizaciju, sastavljenu od djevojaka, koje su pjevale u horu. Ta organizacija također je sakupljala materijal za križare.**«

Prelazim na zapisnik o saslušanju fra Posavec Kerubina od 15. aprila 1946. god.:

Na pitanje: Kakovu je dužnost vršio, koliko vremena i u čemu se sastojala, fra Kerubin Posavec odgovara: »**Glavna dužnost bila mi je kao nastavniku vjeronauka u srednjoj realnoj gimnaziji. Ista se je sastojala u obučavanju vjeronauka.**« Na pitanje: »**Kada ste došli u ustaški pokret,**« optuženi odgovara: »**U ustaški pokret stupio sam u mjesecu lipnju 1941. godine. Plaćao sam članarinu i t. d.**«

Ovaj isti Kerubin Posavec suđen je od narodnog suda, a ja ću ukratko da navedem djela, koja su poznata i dokazana iz same presude narodnog suda od 27. aprila 1946.:

Posavec Kerubin, svećenik, što je bio član ustaške organizacije, što je u jesen 1945. primio u samostanu Tvrđanj jednog ustaškog natporučnika i jednog oficira nepoznatog čina, pripadnika neprijateljskih oružanih snaga, koji su prilikom transportiranja pobjegli iz zarobljeničkog transporta u Osijeku i sklonuli se u isti samostan i pomoću lažnih isprava pobjegli dalje,

što je u noći mjeseca oktobra 1945. u zajednici s Đerkešom primio u samostanu 4 naoružana križara s kojima je održao sastanak, koji je trajao do 2 sata u noći, na kojem su sastanku križari imali na glavama kape s križem i što se poslije sastanka s njima oprostio s ustaškim pozdravom: »Za dom spremni!«,

što je nabavljao razni kancelarijski materijal, koji je poslao u selo Cerić do župnika Kalaića, a također poslao poruku u selo Cerić do Eve Trumenović u kojoj stoji da sakuplja omladinu, koja bi se htjela prebaciti u šumu i što je vršio protuprirodni blud sa 15.-godišnjim učenicom Stjepanom Prvonošcem, koji je starješinski i ekonomski potpuno ovisio od okrivljenoga.

Dalje, što je u jesen 1945. godine primio u samostan jednu ženu, Anu Hafterman, koja je pobjegla iz logora, i s njom održavao intimne ljubavne odnose. Dalje, u samostanu su se skrivala i dva aktivna oficira. Nadalje okrivljeni Đerkeš nagovarao je zvonara da organizira grupe, koje bi prebacivale križare, nabavljale materijal i t. d.«. Dakle, drugovi suci, uz teroristička i druga djela vidi se kakovim su se sve prljavštinama bavili ti svećenici.

Ovdje ću pročitati izvod iz presude narodnog suda, koju je potvrdio i Vrhovni sud za Hrvatsku 19. aprila 1946., gdje je suđeno **Borić Nikoli, kanoniku prvostolnog zagrebačkog Kaptola, što je primio u svoj stan na Kaptolu br. 10 Kremu Milivoja i sakrivao ga pred vlastima iza kako je isti izvršio napadaj na kapetana Jugoslavenske armije Globočnika, kojemu je oduzeo pištolj, te što je ishodio da se isti Krema hrani u nadbiskupskoj kuhinji** i što je omogućio da se Kućak Milivoju dobavi propusnica s kojom je namjeravao da istoga uputi jednom svećeniku izvan Zagreba.

Iz svega toga vidi se koliko je bila razgranata mreža tih organizacija, kako su sve zajedno djelovale po istom planu i istim sredstvima. Ja ću nastaviti dalje saslušanjem poznatog ličkog ustaškog koljača Juce Ugarkovića i njegove grupe. On je bio po narodnom sudu suđen na smrt. Iz zatvora je pobjegao i dospio u šumu povezavši se s Josipom Suknerom, svećenikom. Ovdje se radi o krajevima oko Popovače, gdje je i taj Josip Sukner, svećenik. Juco Ugarković, bježeći iz zatvora, dolazi i povezuje se tamo s bivšim ustašama, koji čekaju samo organizatore.

Javni tužilac: (čita dokumente).

Preslušan 14. svibnja 1946. Josip Sukner, svećenik, rekao je: »Ja sam u to vrijeme zalazio u kuću Sever Josipa, ali o Ugarkoviću i Čulinoviću nisam nikada čuo tamo, niti sam s njima razgovarao, međutim iz daljeg saslušanja vidjet će se da je taj svećenik vidio Ugarkovića i Čulinovića, da je znao za njih, bio s njima, da se zajedno dogovarao i sastajao, povezivao tako zvane bunkeraše ustaše, koji su se krili po raznim skloništima i rupama, zatim kako je on u stvari bio organizator čitave te grupe, kako je povezivao tokom te zime i kako je odigrao ulogu organizatora te grupe ustaških bandita, koji su do svoje likvidacije učinili niz zločina, ubistava, pljačke, paleža i t. d. u onim krajevima.«

Taj Sukner kaže: »Mislím, otprilike u mjesecu listopadu, pobjegao je ustaša Benko iz logora i skrivao se 14 dana u šumi kraj grabe Jelse i došao k meni kući, pokucao na prozor i zatražio da ga sakrijem. Prisutna je bila moja majka. Mi smo ga zajedno sakrili u našu štalu, gdje je ostao nekoliko tjedana. I ako mi je bilo dobro poznato da je ustaša, da je pobjegao iz logora, da je učinio protuzakonita djela, nisam mogao drugo nego da ga primim i hranim nekoliko tjedana, pošto je bio sakriven kod moje kuće i t. d. On je bio moj rođak. Otprilike dva dana (*vjerojatno tjedna*) stanje je postalo opasno, vojska je tražila i pretraživala onaj kraj, ja sam odlučio da ga sakrijemo u bunker, blizu njegove žene. Ja sam s Benkom podržavao potrebnu vezu.«

Na pitanje kakvu je vezu održavao s Ugarkovićem i s Čulinovićem (*treba upamtiti da je najprije potpuno nijekao*), on je rekao: »Svršetkom mjeseca decembra 1943. ja sam došao kod Severovih, oni su me upozorili da su Ugarković i Čulinović sakriveni kod njih. Tog istog dana gđa Sever dovela je u sobu Ugarkovića i Čulinovića i tamo s njima razgovarala; a također i ja nakon što sam ih upoznao. Čuo sam da se skrivaju pred vlastima. Oni su sami pitali o organizaciji križara, na što su im oni rekli da su negdje u blizini i tražili vezu sa sakrivenim bunkerašom Benkom. Višnja Sever rekla je gdje se Benko nalazi i dala je Ugarkoviću vezu s tim Benkom. Ona je isto tako izjavila da je taj Benko dolazio nekoliko puta s njom u razgovor u svrhu povezivanja s ostalim ustašama, koji su se krili u okolini.«

U svom saslušanju od 15. svibnja 1946. isti kaže slijedeće:

»Poslije hapšenja moje sestre Horvatić Ljube došao je jedan križar k meni, nekoliko dana kasnije, ali ne sjećam se datuma i donio list od Juce Ugarkovića i Čulinovića. Pročitao sam list; u njemu je stajalo slijedeće: Pošto je stanje dosta teško — piše u njemu Ugarković — treba da nas se okupi što više i molimo vas da bi nam išli vi na ruku i pomoću veza sakupili ljude, koji se nalaze u bunkeru, i molimo vas, da nas spojite s Benkom i da nam uhvatite vezu s vodstvom u Zagrebu da dobijemo dalje upute« i t. d.

»U povezivanju sa Zagrebom i t. d. odlazio je u Zagreb otac Višnje Sever dva puta i nastojao da pronađe vezu za Ugarkovića i Čulinovića. On je dolazio do Kubanović Mande, Ugarkovićeve tete. Ova izjavljuje da je ona preko engleskog prokonzula pomogla Ugarkoviću, dok je on bio u zatvoru u Zagrebu, da pobjegne.« (*Kako je to išlo i t. d. to se ovdje ne vidi — primj. jav. tužioca.*)

»Dalje, u pismu od 15. ožujka 1946.«, nastavlja Višnja Sever, »Ugarković mi javlja da se on s grupom vraća sa sektora Moslavačke Gore na južnu stranu oko Popovače, te da su imali borbu na Mjesecu u Moslavačkoj Gori. Tom prilikom ubijeno je sedam partizana. Ujedno joj piše da mu pošalje jesti, nešto za pušiti i t. d., što je i učinila. Zahvaljujući radu te organizacije pobjegli su preko nje iz zarobljeničkog logora i neki njemački zarobljenici. Oni su pobjegli, jer su bili povezani s ovom grupom križara preko spomenutog svećenika. Na pitanje tko je prebacivao Švabe, on je odgovorio (vjerojatno Benko), da o tome treba znati Pajo... i Julka Bosanac, jer su oni pomogli iste u bjekstvu, dali im sklonište i u svemu tome učestvovali. Zato je znao svećenik Iverović, koji je znao također da se grupa Ugarković sakriva...»

Ovo je klasičan primjer kako ustaški banditi bježe iz zatvora i oni koji se kriju po raznim bunkerima i t. d. Ti se ne bi nikada povezali niti bi im bila omogućena veza, da nema druge organizacije njihove vrste, da ih nije neka centralna organizacija povezivala, sakrivala i t. d., u ovom konkretnom slučaju da nije bilo tog svećenika Suknera.

Javni tužilac prelazi na čitanje zapisnika od 6. srpnja 1946.:

Saslušanje *Prpić Marijana*, kotar Kostajnica. Na pitanje: opišite što vam je poznato o nedjelima križarske grupe Kostajnica, on je rekao da je bio u šumi »Zeleni« i tu je bio uhvaćen od komandanta križarske grupe *Šinčić Roka*, koji ga je odveo sa sobom na križarsku bazu, koja se nalazila u istoj šumi. Kad je bio doveden u tu križarsku bazu, tamo je našao 17 naoružanih križara, koje je poznavao. Isto tako i komandanta *Šinčić Roku*, koji je bio ranije u ustaškom logoru Jasenovac. Tu je bio i koljač *Kandžić*, koji je isto ranije bio ustaša, koji je klao, ubijao, počinio najstrašnija nedjela i drugi ustaše koljači.

»Za vrijeme boravka u navedenoj grupi pričalo se kako se obnavlja ustaški pokret, ali pod imenom križari i da su svi sigurni u svoju pobjedu najkasnije ove jeseni. (Sve je to bilo u 1945.) To su tvrdili na temelju toga, što se na čelu križarske organizacije nalazi zagrebački nadbiskup, što je tamo posvećena križarska zastava pod kojom se bore križari, kao i da se u najskorije vrijeme nadaju ogromnoj pomoći, vojnoj opremi i oružju iz inozemstva i to isto tako preko zagrebačkog nadbiskupa...«

... Treba vidjeti kako je posvećena križarska zastava u Zagrebu, kako je ona bila općenito poznata i tko je djelovao, sakupljao i organizirao u zločinačkom smislu i djelovao na te križarsko-ustaške grupice — bande po raznim krajevima naše zemlje...

Nadalje isti kaže, da su se ovi križari nadali skoroj ogromnoj pomoći u vojnoj opremi i oružju iz inozemstva i sve to preko zagrebačkog nadbiskupa. Još je rekao i to da se je govorilo da Pavelić i Maček stoje usko povezani s nadbiskupijom i nadbiskupom Stepincem. Isti je izjavio i to da je tako zvani komandant križara rekao da kasnije kad dođe njihova pobjeda, da će znati bolje osvetiti nego u vrijeme okupacije, jer da će krv liti na potoke.

»Za vrijeme mog boravka kod križara poznato mi je da su izvršili neka ubistva i paleže. Prije mog hvatanja po križarima poznato mi je da su odveli iz kuće u selu Baćini Tomu i ubili njegovu oca, prije toga skinuvši mu cipele, koje su odnijeli kao i odijelo. Isto su ubili i opljačkali Tuković Tomu iz Baćine. Kod tog ubistva prisustvovao je sam Roko Šinčić, tako zvani komandant te grupice. A isti je bio ubijen zašto što je odbio da surađuje s križarima. Prije toga su još opljačkali zadrugu u Baćini i odnijeli oko 10.000 dinara kao i svu robu koja se dijelila besplatno kao socijalna pomoć. Kolika je njena vrijednost nisam znao. Pitao sam jednom Šinčića zašto pljačka zadrugu koja pomaže sirotinju, od koje ona dobiva dobru pomoć, on je rekao da im je postavljeno da pljačkaju zadrugu.

Od koga imaju uputstva nije bilo meni poznato. Nadodajem da sam ja prvoga dana uspio da steknem povjerenje, jer sam izjavio kako sam rođak s Pavelićem i da se moja mama zove Pavelić, kao što je u stvari.«

Pročitat ću dalje nešto iz zapisnika od 4. VI. o saslušanju *Ušnjak Vladislava*, svećenika franjevca iz Ivaničke Kamenice.

(Čita) Na pitanje otkad poznaje *Miru Klemšu* i t. d., on je kazao:

»Klemšu Miru poznajem od početka studenog 1945. god., kada je došla na misu i prvi put sam tada razgovarao s njom. Poslije sam je vidio više puta. Nisam imao nikakve razgovore do početka prosinca, kada je došla k meni, donijela letke i zamolila da ih prepisem na mašini, kako bi se poslije oni umnožili. Ja sam izvršio prijepis jednog pisma, a isto tako i drugog jednog članka o komunizmu. Kad sam ja to prepisao, poslije dva dana došla je ona s još jednim člankom, koji sam prepisao. Tu je bilo govora o Mačeku. Poslije dva dana opet je došla k meni i donijela još jedan članak koji sam također prepisao. Onda je govorila kako je u pitanju materijal, papir, koji je potreban organizaciji, koja je počela ubrzo djelovati.«

Nadalje, na pitanje tko je sve bio tu, odgovorila je da je bila Klemša Mira koja je umnožavala, i fratar *Fušak*, koji je radio na *»Vjesniku bijeloga križa«*. A sve je to umnožavao fratar *Časlav*.

Na pitanje kako je bilo organizirano, ona je kazala da je organizirano više grupica po četiri lica, koje su imale za zadatak da umnožavaju letke, da hvataju vezu sa šumom i t. d. Na pitanje zašto je odlazila u Zagreb, odgovorila je da je odlazila radi toga da dođe u vezu s izvjesnim ličnostima i da dobije potrebna obavještenja od Etinger Milana.«

Pročitat ću izjavu *Maleša Dušana* od 11. IX. 1945. god.: »Mjeseca listopada došli su izvjesni nepoznati ljudi u moju kuću i na pitanje, kad su zakucali na vrata, tko su, odgovorili su da su OZNA. Ja sam bio legao da spavam. Kad je moja žena Dragica otvorila vrata, pitali su gdje sam ja. Ona je odgovorila da sam u krevetu. Tada sam se javio i ja. Oni su tada rekli: »Diži se, sunce ti tvoje, daj revolver.« Počeli su me šamarati, a potom su pretresali krevet. Zatim su me počeli još jače šamarati, tražeći da im dam oružje. Zatim je jedan povikao: Daj novac. Jedan od njih je uzeo hlače. Odnijeli su i 700 dinara. Pitali su me da li ja imam još novaca i ja sam rekao da se nalazi u drugoj sobi. Uхватili su za pištolj da me ubiju i moja žena tada pritrči, obgrli me i uzvikne da onda i nju ubiju. Ja sam uzviknuo, ali su oni opalili 8 metaka iz šmajsera, od kojih me je jedan pogodio u ruku i ja onda pobjegnem u podrum, gdje sam ostao do jutra. Ujutro sam vidio da to nisu bili vojnici, po svemu vladali su se kao razbojnici i odlazeći oni su viknuli da su križari i da će uskoro doći njihova pobjeda.«

Kudrović Marija iz Suhe Katalene, kotar Đurđevac, 3. XII. 1945. god. izjavila je da su u to vrijeme, kad je ona razgovarala, došla njih petorica i rekli su da su došli da zajedno s njom idu u šumu i t. d. Kad su se vratili, pričali su da je poginuo Ibro. Najviše se hvalio Stankić da je ubio Ibru. To je bila grupa, koja je po sistemu križara bila povezana preko raznih svećenika.

Kiris Rudolf u svojoj izjavi kazao je da su njegovoj kući došli neki ljudi jedne noći, koji su bili u uniformi Jugoslavenske armije. Ja sam ih molio i pitao što žele, a oni su tada pitali da li dolaze križari i ja sam onda otišao napolje, a oni su ostali, sjedjeli i razgovarali s majkom i sestrom dugo. Ujutro kad su otišli, mene su opljačkali, Dragici Mandić uzeli čizme, a od moga brata uzeli pušku. Odveli ih sve u šumu i pustili tek u 12 sati.

Evo što izjavljuje *Amidić Ivan*: »Kod mojeg sina došao je jedan njegov poznati drug. U to su upali ovamo križari, uhvatili Juliusa i svezali mu ruke na leđima. Nakon toga su ga tukli. Htjeli su ga ubiti, ali je žena rekla da ga ne diraju, jer da je on nju kao ustašicu izvadio iz logora, a i njezinu braću. Oni su ovo povjerovali, pa su ga na to pustili. Nakon toga otišli su natrag do Koste, kojemu su banditi ispalili metak u čelo. Sve što su našli u kući odnijeli su. Sve je to gledao drug koji se nalazio zajedno s Kostom, a kojega su također tjerovali i na kraju sela ubili. Banditi su opljačkali zadrugu i odnijeli iz nje svu robu.«

Tauković Ana u zapisniku od 7. IX. 1946. na pitanje: Ispričajte nam kako je odveden vaš muž i tko ga je odveo, kako i zašto su ga ubili, izjavila je: »26. VI. 1946. na večer oko 9 sati došla su trojica meni nepoznatih ljudi naoružani s puškom u poluvojničkim odijelima u naše dvorište. Kad je zalajao pas, izašla sam iz kuće i rekla s veseljem: evo vojske. Oni su ušli u kuću i naredili odmah: ruke u vis. Mi smo podigli ruke u vis, a tada su oni pitali za mojeg muža, za njegovo ime i prezime. Tada su naredili da spustimo ruke, mojem mužu su svezali ruke na leđima i rekli mu da pođe s njima. Ja sam počela zapomagati, ali su mi oni naredili da šutim. O sudbini moga muža nisam znala desetak dana ništa, a nakon toga sam doznala da su ga odveli u šumu. Kad su neki od ovih bandita bili uhvaćeni, doznala sam da su mog muža ubili križari«.

11. septembra 1946. izjavio je *Gaća Đuro*: »24. marta 1946. u sedam sati na večer došlo je šest križara u naše selo Petrovce. Upali su u jednu kuću, gdje je narod imao sastanak. Opljačkali su zadrugu iz koje su odnijeli 8000 dinara, zatim su opljačkali tri privatne trgovine odnesavši svu trafiku i sav novac. Dalje su kod Janka Kolođa opljačkali sve do čega su došli, a zatim su otišli dalje do Vinkovačke šume, gdje su ubili dvojicu seljaka. Svi banditi u ovoj grupici bili su mi nepoznati, osim bandita Milutina«.

Svi banditi su uhvaćeni i priznali su sve zločine, kao još i niz drugih zločina. U zločinačkoj grupi su učestvovali banditi Širić Nikola, Pluća Emil i drugi, sve ustaše.

Grubešić Milja kaže u svojoj izjavi od 11. IX. 1946. da je u noći od 16 na 17. maja 1946. oko 9 sati došlo u selo Berak 12 križara. »Tom prilikom su, izjavljuje Grubešić Milja, uhvatili druga Vojnovića Miloša iz istog sela. Spomenutog su Vojnovića potjerali sa sobom, te došli pred omladinski dom sela Berak. Omladina je imala zabavu. Banditi su počeli pucati u masu, i tom su prilikom ranili više ljudi.« Tu se sada navode imena desetaka omladinaca koji su bili ranjeni. Poslije toga su odveli spomenutog Vojnovića Miloša i ubili ga.

Jazbec Franjo u zapisniku od 11. IX. 1946. daje ovu izjavu: »12. VII. ove godine došla je križarska grupa u naše selo. Oko 2 sata u jutro upali su u moju kuću. Počeli su lupati na prozore i vrata, tražeći da se otvore. Govorili su da će, ako im se ne otvore vrata, početi bacati bombe. Žena je otvorila vrata i trojica su ušla unutra i počela s premetačinom. Žena je rekla da je sirota i da ima četvero djece, ali su oni ipak počeli da pljačkaju. Odnijeli su sve što su našli, moj i ženin kaput, dječja odijela i košulje, maramice i t. d. Sve su opljačkali i na kraju počeli tražiti novce. Kad nisu našli, otišli su, a ženi su zaprijetili da ne smije o ničemu ništa govoriti, jer će se oni vratiti i tada sve poubijati. Za cijelo vrijeme dok su pljačkali, nije smjelo gorjeti svijetlo, nego su ovi sami svijetlili baterijskim lampama«.

Sava Jakšić dao je 11. rujna 1946. ovu izjavu: »Oko 3 sata 4. I. 1946. došao je u moju kuću odmetnik Mijatović, naoružan vojničkom puškom. Rekao je: Dobar dan, poznaješ li me i t. d. U to vrijeme bila je u mojoj kući i moja kći Zora. Mijatović je rekao onome koji je došao s njim: Jozo, sveži skupa Vasu i Zorku. Moj zet Vaso prišao je tome Jozi s namjerom da mu otme pušku. Nastala je međusobna borba. Kod te borbe — to izjavljuje žena pokojnog Save Jakšića, Smiljana, — moj pokojni muž Savo je pokušao da obrani zeta, ali je međutim drugi odmetnik opalio metak u prsa mog muža i ubio ga. Moj zet je međutim utekao. Mijatović me je udario po obrazu i k tome tukao me je po nogama. Tukli su i Zorku, pa je od udaraca ona pala, a Mijatović joj je opalio metak u zatiljak. Nakon toga ova grupa bandita, kojih je bilo šest, od kojih sam ja poznavala jedino Mijatovića, uputila se preko sela Oranje u Graberje«.

Vanjac Stevo na dan izbora za Konstituantu bio je određen u izbornu komisiju. Kad je ujutro išao u selo, također ga je jedna grupa križarsko-četničkih bandita napala i povela u šumu. Četvorica njih bandita bavilo se, odnosno otimalo se, koji će da ga ubije. Oni su mu zatim dali lopatu, s kojom je trebao sebi da iskopa grob. Čim su mu ovi dali lopatu, Vanjac Stevo bio je na čistu da ga se vodi na strijeljanje.

Javni tužilac čita: »Čim su mi dali lopatu, vidio sam da me vode na strijeljanje. U tom sam momentu odlučio da moram pobjeći. Banditi su me zatim vodili oko 300 metara s namjerom da me ubiju. Prvi od bandita je bio mišljenja da me se na mjestu ubije, ali smo pošli dalje. U jednom momentu ja pobjegnem i nakon tri sata bježanja kroz šumu, došao sam u selo Bosanjevci i tako sam se spasio od sigurne smrti. Križari su me potpuno opljačkali, ukrali 1500 dinara, kaput i sve drugo.«

Evo jedan zapisnik od 12. rujna 1946. godine. Izjava, koju je dao *Kolarić Adam*.

Javni tužilac: (Čita) »18. studenog 1945. g. došli su u stanične prostorije željezničke stanice osam naoružanih bandita, u uredovnicu željezničke stanice, gdje sam bio i ja. U prvi mah šef i ja nismo znali koja je to vojska i pozdravili smo sa »Dobar večer« i »Hvaljen Isus«, dok su nas oni zapitali da li znamo kakva su oni vojska. Ja i šef smo odgovorili da ne znamo — ali oni su odgovorili da su križari. Poslije toga prerezali su telegrafsku žicu i tražili sliku Maršala Tita i uzeli sve štambilje. Kad su otišli iz stanične prostorije, nakon par minuta čuli smo na cesti pucnjavu, koja je trajala dvije do tri minute. Mi nismo izlazili, ali smo drugi dan čuli da je na cesti ubijen potpukovnik Jugoslavenske armije Omerović Sulejman«.

Adam Kovačev, svećenik župe Koška, kotar Našice također u vezi sa saslušanjem o svojim zločinima kaže na kraju svojeg iskaza: »Kriv

sam u tome, što sam odobrio razgovor Tomašević Jozi, koji se nalazi u zatvoru, jer sam time učinio protuzakonito djelo povezujući se tako sa krvnicima, ustašama, s križarima.«

Javni tužilac: Zapisnik od 16. XII. 1946. u Osijeku. *Bošnjak Mladen* kaže: »Nakon oslobođenja Hrvatske došla je grupa križara s Maršalek Josipom, svećenikom iz Markanovaca. U mjesecu junu 1945. godine Maršalek je uhvatio vezu s Marijom Franjić. Ta Marija Franjić slala je po nekoliko pari cipela i ostale živežne namirnice, ali pošto su cipele bile za Maršalek Josipa, bile su poslone natrag istoj Mariji Franjić. Drugom prilikom ti isti ljudi slali su u šumu odijela i druge stvari.«

Javni tužilac: Tu se radi o organiziranom pomaganju. To je banda grupe Maršaleka, koja je u osječkom kraju izvršila niz zločina, ubistava, pljačke i t. d.

Na preslušanju 17. siječnja 1946. *Franjić Marija* kaže:

»Ja sam surađivala s odmetnicima. Jednom prilikom nabavila sam za njih 10 molitvenika. U prvo vrijeme nisam mogla da im pošaljem, niti su oni mogli da dođu do mene. Ja sam ih zatim sakrila, da ne bi bili slučajno kod mene pronađeni.«

Ovdje se također radi o tome da se ti razbojnici snabdiju molitvenicima.

Javni tužilac: Zapisnik od 12. rujna 1946. godine... *Nekić Mile*. Tu se također priča o pljački križara, gdje su opljačkali 10.500 dinara, što od privatnika, zadruga i t. d.

Zapisnik od 11. rujna 1946. godine *Štefanija Đudajek*, svjedokinja, dala je izjavu o ubistvu svojeg muža.

»Moj muž Đudajek Mirko 17. srpnja o. g. poginuo je od grupice križara koji su nasilno otvorili vrata kuće. Oni su ga prvo tukli, a zatim sa tri metka iz šmajsera ubili. Te iste večeri oni su ušli u dvorište Pernarić Dragutina. Za mojeg pokojnog muža, kojeg je ubila križarska grupa, tražim da se najstrože kazne začetnici.«

Javni tužilac: Saslušanje *Šajatović Savke* 12. rujna 1946. godine. Ona kaže:

»Moj muž Šajatović Stevo 4. travnja 1946. godine bio je ubijen od križarske grupice obučene u vojničke uniforme, i t. d. ... uhvatili su mojeg muža, a potom uhvatili Fritz Đuru u kući Fritz Đure. Zatim su ih odveli u šumu iznad Segovine, gdje su obojicu zaklali. Poslije toga Slavko Šajatović išao je da potraži obojicu i našao mojeg muža i Fritza pokraj puta zaklane.«

Javni tužilac: *Kotarski Stjepan* u svojem zapisniku od 7. ožujka 1946. izjavljuje također o terorističkoj grupi križara. On je rođen 1921. god. u selu Kotarica, općine Sv. Križ Začretje, kotar Krapina. Na pitanje:

»Po čijim direktivama je radila ova grupa križara?« — odgovara: »Naša grupa radila je po direktivama **glavnog odbora komande križarske grupe po direktivama Stege**. Isti Stega dolazio je s nama u selo Strmec, gdje nam je govorio zašto treba da se borimo. Stega je rekao da drži vezu s Kaptolom u Zagrebu. On je redovno svaki tjedan odlazio u Zagreb, barem jedamput i znam da je jedamput išao triput u jednom tjednu«. — Dalje isti kaže na pitanje: Opišite nam ubistvo Krašovec Josipa? — »Oko 10 sati na večer mi smo došli u kuću i prethodno izvršili provalu. Čuli smo kako dolazi, jer je pjevao«. Dalje Kotarski Stjepan navodi, na koji način su klali Krašovec Josipa, kako su ga dvojica gutili, nakon što su mu maramu tur-nuli u usta, a iza toga su ga bacili u grob, gdje su ga zatrпали.

Zapisnik o saslušanju *Božnar Antuna*, svećenika, koji je imao vezu s ranije spomenutim Stegom, vođom te grupe križara.

Na pitanje da li je Stega dolazio k njemu dvaput i s kime, Božnar Antun odgovara da je došao po prilici nakon tjedan dana i to opet sa učiteljem. Bilo je poslije podne. Tom prilikom Steg je pričao svoju prošlost, događaje iz rata i na kraju je rekao da je organizator križara oko Stubice. Predstavio se je i kao obavještajac Jugoslaven-ske armije. Zatim je pričao kako bi imala da se sruši narodna vlast i da će onda doći u Hrvatsku Maček, a u Srbiju kralj Petar.

Na pitanje koliko je puta Steg bio kod njega, Božnar je rekao oko 8 puta. Na pitanje koliko je puta spavao kod njega, Božnar je rekao 3 puta, a možda i više. Točno se ne sjeća. Steg je uvijek spavao sam. Na pitanje kada je Steg donio k njemu sanitetski materijal i šaržer s municijom engleskog mitraljeza, Božnar odgovara da je to donio iz Zagreba. Zatim kaže da je učitelj govorio da bi se kod njega, Božnara, imala da uspostavi njihova ambulanta.

Na pitanje tko je sakrio taj doneseni materijal, Božnar je rekao da je kazao kućnoj pomoćnici Marici Franjo da ga negdje sakrije i ona je to učinila. Gdje je sakrila, nije znao.

Radi se dakle o terorističkoj grupi križara koja je najuže surađivala sa svećenikom Božnar Antunom.

Ja (*javni tužilac — prim. red.*) s obzirom na dosadašnji rezultat provedenog procesa, s obzirom na činjenicu da je ovoj organizaciji optuženih, isključujući šesnaestog i osamnaestog optuženog, **dokazana rukovodeća uloga u toj terorističkoj djelatnosti mreže križarskih bandi, koje su izvršile te grozne zločine po našoj domovini nad mirnim građanima, predlažem da se održi jedinstveni tok procesa i time olakša dalji tok, da se u ovom momentu preslušaju neki svjedoci radi utvrđivanja obima i dobivanja pune slike rada ove terorističke organizacije**. Ja bih u isto vrijeme predložio i spisak navedenih svjedoka, koji se nalaze ovdje, pa da se oni sada preslušaju (*predaje predsjedniku suda spisak svjedoka*).

Predsjednik: (Čita). Predlažu se ovi svjedoci:

1. Kosalec Adalbert, seljak iz sela Belca, kotar Zlatar,
2. Škrbljin Juraj, seljak iz Mirkovca, kotar Krapina,
3. Jaguš Olga, kućanica iz Zajezde, kotar Zlatar,
4. Petričević Franjo, seljak iz Kopriv. Brega,
5. Mraz Stjepan, seljak iz Hlebina, kotar Koprivnica,
6. Potrkač Mijo, iz Čigoca, kotar Sunja,
7. Križan Matija, seljak iz Sigeteca, kotar Koprivnica,
8. Kriznah Andrija, seljak iz Kratečkog, kotar Sunja,
9. Prpić Marijan, lugar iz Cerovljana, kotar Hrv. Dubica,
10. Prvonožac Stjepan, đak iz Retfale, kotar Osijek,
11. Pal Đuro, gostioničar iz Starigrada, kotar Koprivnica,
12. Štamičar Julika, kućanica iz sela Martinišća, kotar Klanjec,
13. Šafar Katarina, kućanica iz Stubičkih Toplica, kotar D. Stubica,
14. Baša Barica, seljakinja iz Vina, kotar Pregrada,
15. Sambolić Josip, seljak iz Gornje Selnice, kotar Zlatar,
16. Prus Mijo, seljak iz Bolfana, kotar Ludbreg,
17. Rapljinović Luka, seljak iz Bolfana, kotar Ludbreg,
18. Perić Ruža, seljakinja iz Bolfana, kotar Ludbreg.

Sud se povlači na vijećanje po prijedlogu javnog tužioca Hrvatske.
Rasprava se prekida na 15 minuta. Druže vodniče, izvedite optužene.

SVJEDOCI PRED SUDOM

Predsjednik: Sud je nakon vijećanja donio rješenje: usvaja se prijedlog javnog tužioca Hrvatske i odobrava preslušanje po njemu predloženi svjedoka na okolnosti ponuđene u samom prijedlogu.

Neka dođe svjedok Kosalec Adalbert (*ulazi svjedok*).

Svjedok Kosalec Adalbert

Predsjednik: Vi se zovete Kosalec Adalbert iz Belca, kotar Zlatar?

Svjedok Kosalec: Jest.

Predsjednik: Koje ste godine rođen?

Svjedok: 29. septembra 1914. g.

Predsjednik: Vi stalno provodite u Belcu?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Što vam je poznato o zločinstvima križara i ustaša?

Svjedok: Ja sam se prije borio u redovima Narodno-oslobodilačkog pokreta dvije godine. Poslije sam došao kući i mirno živio. Radio sam na svome posjedu, na obnovi naše domovine i tako pripomagao sa svoje strane. Dana 7. VII. 1945. g. bio sam napadnut na putu iz Zlatara u Belec u jednoj šumi od prijašnjih ustaša, a sadašnjih križara. Sa šmajserima su me napali, ali onda nisam bio ranjen. Poslije toga sam opet provodio kod kuće i radio. Drugi put su me napali 21. maja u večer, u prvi mrak, oko 8 sati, iza leđa, i sa tri šmajsera. Pucali su po meni i dobio sam četiri metka.

Predsjednik: Jesu li to bila ona ista trojica koji su vas prvi puta napali?

Svjedok: Meni izgleda da nisu bili oni isti. Jedan je izgleda bio isti. Tada sam dobio četiri metka, jedan u nogu, jedan u desnu ruku, jedan u lijevu ruku — samo me je okrznuo — i jedan metak kroz pluća. Do prekjučer sam bio u bolnici u Varaždinu. Poslije toga su isto tako napadali i druge seljake. Tako su prije deset dana ubili seljaka Bojnić Dragutina kada se je vraćao sa svoga posla. Zatim su ubili i njegova oca, a ranili njegova drugog brata sa 9 metaka. Znam i da su na proljeće ove godine, ne znam točno datum, došli u jedno selo kod seljaka Janković Martina s križarskom značkom, psovali mu boga i silili ga da moli očenaš. Morao je klečati i moliti i tako se spasio. Kod drugog seljaka tražili su lovačku pušku, ali im je on pobjegao. Žene su strašno vikale i plakale i ovaj seljak je međutim pobjegao.

Pošto su me ranili, sigurno bi me i ubili, ali sam se ja srušio preko stepenica u podrum, onako ranjen, pritajio sam se i nisam vikao. Onda je žena izašla sa troje djece i moja majka sa svijetlom i tako me nisu našli. Inače bi me konačno sigurno zaklali.

Predsjednik: To je sve?

Svjedok: A prije su ustaše moju familiju zlostavljali.

Predsjednik: Hvala lijepo. Da li se traži zaprisegnuće svjedoka?

(Nitko ne traži.)

Jeste li od dobivenih rana ostali invalid?

Svjedok: Mislim da ću ostati. Još me rane strašno bole i sada sam upućen u Toplice na dalje liječenje.

Predsjednik: Neka dođe svjedok Škrbljin Juraj iz Mirkovca, a poslije toga Jaguš Olga.

(Uvode se svjedoci.)

Svjedok Škrbljin Juraj

Predsjednik: Vi ste Škrbljin Juraj, seljak iz Mirkovca, kotar Krapina?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: 1919.

Predsjednik: Molim vas kažite ukratko što vam je poznato o zločinstvima križara i ustaša?

Svjedok: 20. II. ove godine došli su u moje mjesto osam njih. Prvo su razbili zadrugu. U zadrugi su opljačkali robu za 22.000 dinara i došli u ured N. O. i tamo uzeli 18.800 dinara što su seljaci sakupili za sjeme i galicu. Poslije kada su se vraćali iz ureda N. O., došli su k meni u 3 sata noću, i kucali mi na vrata da otvorim. Ja sam pitao: tko kuca, a oni su odgovorili: ovdje narodna vojska, vojnici iz komande mjesta Krapina. Ja sam znao da nema komande u Krapini i kazao sam da se odmaknu. Oni su počeli psovati krv Isusovu i majku božju i kazali: otvori, ubit ćemo te, i počeli su pucati u sobu. Žena mi je na to pala u nesvijest. To su čuli seljaci i počeli su paliti svijetla. Oni su kroz to vrijeme počeli razbijati vrata i prozore dok nisu sve razbili. Vidio sam da mi nema spasa. Pošao sam na izlaz i počeo pucati po njima iz pištolja i opalio sam tri metka. Oni su se sklonili uza zid. Tako sam pobjegao. Oni su opalili za mnom četiri metka kad sam pobjegao. Ženu su mi prebili i polomili su joj ruku i zatim razbili krevet, ormar i stol i tek onda otišli. 11 dana iza toga naša vojska uhvatila ih je 7. Kada su ih pitali: da li ste bili u tome selu i da li su ovo što pričam počinili, kazali su: jesmo. Pitali su ih: a zašto? — a oni su odgovorili: eto, rekli su, naša grupa imala je naređenje da ga uhvatimo i zakoljemo.

Predsjednik: Od koga je imala naređenje?

Svjedok: od svećenika Štubana, koji se je sa ustašama prebacio u Sloveniju.

Predsjednik: Da li su vam ženu teško ozlijedili?

Svjedok: Jesu na dva mjesta, pukla joj je ruka.

Predsjednik: Ima li tko kakvo pitanje na svjedoka?

(Ne javlja se nitko.)

Hvala lijepo. Jaguš Olga, a iza nje Petričević Franjo.

(Pristupa Jaguš Olga.)

Svjedok Jaguš Olga

Predsjednik: Vi ste Jaguš Olga?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Kućanica iz Zajezde?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Kotar Zlatar?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Koje godine ste rođeni?

Svjedok: 1907.

Predsjednik: Molim da nam ukratko ispričate što vam je poznato o zločinima ustaša i križara.

Svjedok: Oni su u noći 16. svibnja došli u 12 sati u kuću k nama i provalili kroz vrata. Ušli su u kuću, a muž, ja i djeca smo se sakrili. Kada su sve popljačkali, tražili su nas, i kada su nas našli, odveli su mojega muža. Ja sam vikala da ga puste, ali su rekli da će ga onda ubiti na mjestu. Zatim su rekli da će ga vratiti, ali evo od onda ne znam za njega.

Predsjednik: Niste ga više nikada našli?

Svjedok: Ne.

Predsjednik: Je li vam još što poznato?

Svjedok: Ne.

Predsjednik: Koliko ih je bilo?

Svjedok: Najmanje deseterica.

Predsjednik: Da li su vam još kakve štete napravili?

Svjedok: Odnijeli mi sve i razbili sve.

Predsjednik: Ima li još tko kakovo pitanje na svjedoka?

(Ne javlja se nitko.)

Hvala lijepo. Možete ostati, ako hoćete, a možete i otići. Kako želite. Petričević Franjo!

(Pristupa svjedok Petričević Franjo.)

Svjedok Petričević Franjo

Predsjednik: Sjednite. Vi ste Petričević Franjo?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Seljak iz Koprivničkih Brega?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Kotar Koprivnica?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Rođen?

Svjedok: 1907.

Predsjednik: Molim da nam ispričate što vam je poznato o zločinima ustaša i križara.

Svjedok: Pa eto, od 22. na 23. travnja o. g. došli su u naše selo, u noći. Jedan seljak iz sela došao k meni i obavijestio me da se maknem, jer me traže. Kada sam to čuo, mislio sam da se maknem, ali su već bili u selu i kada smo pošli, išli su za nama, ali je bio mrak i na deset koraka se nije vidjelo. Kada su opazili da idem, viknuli su stoj. Nisam htio stati i onda su pucali. Pogodili su me u desnu ruku, a ja sam skočio iza jedne kuće. Oni su se zatim razvrstali po selu i dalje pucali, ali sam pobjegao.

Predsjednik: Jesu li još kome napravili na žao u selu?

Svjedok: Bili su kod više seljaka u selu. Jednoga su izlupali, jer navodno da je tragao za njima. Međutim nije, jer je taj čovjek šumar, pa su njega vidjeli u šumi i mislili da za njima traga. I izlupali su ga svega. Isto tako jednoga lovca koji je bio u lovu. I njega su izlupali, ali je uspio pobjeći, ali su izlupali i njegovu familiju. Onda su isto tako kod jednoga došli i opljačkali mu sve. Došli su i kod jednog poslovođe zadruga, pa su u zadruzi sve isprevertali i razbili i odnijeli vrednije stvari, a isto tako i kod njega samoga, ali on je uspio pobjeći kroz prozor susjedu. Oni su radi toga prijetili njegovoj familiji, jer da su ga uhvatili, ubili bi ga i odnijeli su od njega iz kuće sve vrednije stvari, zlatninu, novac, odijelo i sve što je bilo vrednije.

Predsjednik: Da li ste čuli što su razgovarali među sobom?

Svjedok: Drugo ništa ja ne znam osim, kada su došli, da su pitali ljuđe da li znadu tko su oni. Ljudi se rekli da ne znaju. Kad su došli, dolazili su s izgovorom da su narodna vojska. Tako su se predstavili, a kada su upali negdje unutra, onda su rekli da su križari i govorili »već ćete vi znati tko smo mi. I mi ćemo vas još posjetiti«.

Predsjednik: Hvala lijepo. Mraz Stjepan!

(Dolazi Mraz Stjepan.)

Svjedok Mraz Stjepan

Predsjednik: Vi ste Mraz Stjepan?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Seljak iz Hlebina?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Kotar Koprivnica?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Kada ste rođeni?

Svjedok: 1920.

Predsjednik: Dajte nam kažite što vam je poznato o križarima i ustašama?

Svjedok: To, što sam išao jedne nedjelje, prošle godine, prije godinu dana, u polje s jednim susjedom i tamo su nas napali iza jedne živice, pucali na nas i ranili mene u desnu ruku i tako mi prelomili kost, pa sada nisam sposoban za rad.

Predsjednik: Jesu li vam još nešto napravili?

Svjedok: Ne.

Predsjednik: Koliko ih je bilo?

Svjedok: Oko sedam.

Predsjednik: Da li su ih uhvatili?

Svjedok: Da, i sve glavne.

Predsjednik: Da li su vas opljačkali?

Svjedok: Mene nisu.

Predsjednik: Jeste li bježali?

Svjedok: Bio sam u polju i počeo bježati, ali već prvi metak je bio pogodak. Isti dan su ranili još jednoga seljaka iz drugoga sela. Isto tako u desnu ruku. Razlika između ovoga mjesta i drugoga sela je pet kilometara.

Predsjednik: Hvala lijepa. Možete ostati ovdje, ako hoćete, a možete i otići. Potrkač Miju!

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite svjedoka Potrkač Miju.
(Ulazi svjedok.)

Svjedok Potrkač Mijo

Predsjednik: Vi ste Potrkač Mijo, seljak iz Čigoća, kotar Sunja?

Svjedok Potrkač: Jest.

Predsjednik: Koje godine ste rođeni?

Svjedok Potrkač: Rođen sam 1897. godine.

Predsjednik: Kažite nam što znate o križarima i njihovim zločinima.

Svjedok Potrkač: 10. VII. u noći između 12 i 1 sat došlo je pred moju kuću pet naoružanih osoba i pozvali me da im otvorim vrata. Ustao sam, otvorio prozor i zapitao što žele. Oni me zapitaše da li imam nešto za jesti. Odgovorio sam im da im u to doba noći ne mogu dati ništa za jesti. Oni mi zatim rekoše da ih pustim u kuću, kako bi se odmorili. Odgovorio sam im da je na polju toplo i da mogu i tamo spavati, ali oni su navaljivali da otvorim. Vidio sam s kim imam posla. Na to je ustala moja žena, zatvorila prozor i mi smo pobjegli na tavan. Oni su počeli vikati: »Miško, otvori, inače ćemo razbijati. Ja se nisam odazvao, a oni uzeše sjekiru, polupaše prozor, uđoše u sobu i počеше pucati po tavanu i oko kuće. Poslije toga odnijeli su vrednije stvari i pobjegli napolje. Jedan od njih opalio je još jedan metak koji me je ranio u nogu. Ja sam zajaukao, a on je uzviknuo: »Idemo, neka sada spava«.

Predsjednik: Da li su tom prilikom još nešto napravili u sobi?

Svjedok: Te noći nisu.

Predsjednik: Jesu li rekli kakva su vojska?

Svjedok: Nije mi poznato, ali znam da je među njima bio neki Cestarić Mijo, ustaša iz 1941. g., koji je strijeljao i klat ljude, naročito pravoslavce i Židove. Čuo sam dalje da su rekli samo da su milicija iz Gušća.

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite svjedoka Križan Matiju.
(Ulazi svjedok.)

Svjedok Križan Matija

Predsjednik: Vi ste Križan Matija, seljak iz Sigetca, kotar Koprivnica.

Svjedok Križan: Jest.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: Rođen sam 5. septembra 1908.

Predsjednik: Što vam je poznato o križarima?

Svjedok: 29. na 30. septembra prošle godine ubili su križari na zabavi u Sigetcu moga brata na kojoj su ranjene još dvije žene.

Predsjednik: Recite nam kako je bilo na zabavi, kako su ubili vašega brata?

Svjedok: Zabava je tekla svojim tokom, običnim seljačkim tokom. U 11 sati upali su u dvorište gostionice i oko gostionice 9 križara među kojima je bio jedan fratar, tako se je govorilo. Dvojica od njih došla su u gostionicu gdje je sjedio moj brat s još nekolicinom. Oni su zapitali gdje se nalazi Križan. Brat je vidio s kim ima posla, jer je opazio na njima crveni križ i htio uteći. Međutim oni su ga ubili. Kada su ga ubili, počeli su vikati »Kolji ga«. I cijeloga su izrezali noževima. Vođa te grupe bio je neki Lupčin, koji je prije bio ustaša, a sada se nalazi u križarima.

Nakon svjedoka Križan Matije predsjednik poziva slijedećeg svjedoka Kriznaha.

Svjedok Kriznah Andrija

Predsjednik: Vi se zovete Kriznah Andrija.

Svjedok Kriznah Andrija: Jest.

Predsjednik: Odakle ste rodom?

Svjedok: Rodom sam iz sela Kratečkog, kotar Sunja.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: Rođen sam 1906. godine.

Predsjednik: Molim vas ispričajte nam što znadete o križarima i njihovim zločinima.

Svjedok: 10. srpnja ove godine došli su križari u selo Kratečko i stali lupati na moj prozor. Moja drugarica ih je zapitala tko su, a oni su odgovorili da su narodna milicija iz sela Gušća. Kad sam to čuo, ustao sam, jer je milicija često dolazila k meni, te sam ih zapitao što žele. Oni su mi kazali neka im otvorim. Ali kada su stali svijetliti baterijama ispod prozora i kada su počeli sakrivati glave da ih ne vidim, meni je to postalo sumnjivo. Sa ženom sam se povukao u drugu sobu gdje smo stali kod vratiju. Oni su došli pred vrata i kazali mi da otvorim. Rekao sam im da im ne ću otvoriti, jer da ne poznam nikoga od njih. Na to su digli jednog odbornika koji se zajedno sa mnom nalazi u mjesnom odboru i prisilili su ga da kaže da otvorim vrata. Ja sam mu povjerovao i otvorio vrata. Kada sam to učinio, oni odmah uđuše u sobu i jedan od njih uperi pušku u mene i vikne da dignem ruke u vis. Vidio sam kako je jedan koji je stajao iza ovoga počeo odmah s pljačkom. Nakon toga pođoše sa mnom u drugu sobu. Tamo

me jedan zapita »da li znaš tko sam ja«. Znao sam, ali nisam htio da kažem. On nato otkrije vanjski kaput, ispod kojega je nosio dolamicu na kojoj sam opazio slovo »U«, a ispod slova neki znak. Kada sam ga pogledao niže dolje, opazio sam na njemu svećeničku haljinu. Kada su opazili u sobi na zidu slike Maršala Tita i Staljina, počeli su psovati i kidati iste na komadiće. Nakon toga kazali su mi: »A sada idemo u Mjesni odbor«. Što ću ja u Mjesnom odboru, kazao sam, kad nemam ključeva kod sebe. Oni me zapitaše kod koga su ključevi, a ja im odgovorim da se nalaze kod predsjednika. Mi izađemo iz kuće na put gdje nas opazi jedan moj drug, demobilizirani borac. On je vidio u čemu je stvar, pa kako je imao kod sebe jednu bombu, baci istu da načini paniku i da mi omogući da pobjegnem. Međutim oni su se samo malo uzmuvali. Kad smo došli do predsjednika zatražili su od njega pištolj, kojega on nije imao. Ali oni nisu polagali mnogo važnosti na to, nego su odmah počeli s pljačkom i razbijanjem. I na to tjeraju do moje kuće, tu poberu onu robu koju su opljačkali u selu. Netko je rekao hajde u kuću. Kad smo ušli u kuću, rekao je onaj što je prvi ušao, koji je imao svećeničku haljinu: Sada ćeš se pomoliti bogu, ja šutim. Hoćeš li se pomoliti? Što mogu — ja kažem hoću. Na to je rekao: lezi! Ja legoh na trbuh, on izvadio neku batinu dugačku vjerojatno 160 do 170 cm. Na vrhu je imala nešto kao kvaku i tada stane po meni udarati. Udario mi je na stražnjicu oko 25 puta i rekao: Možeš li još podnijeti? Kad sam vidio što je, rekao sam da mogu. Na to je rekao: Sada ne ćeš dobiti, nego kada dođemo ponovo, dobit ćeš 50, a ukoliko se ne popraviš, pobit ćemo ti cijelu obitelj, zapaliti kuću i sve uništiti. Rekao mi je neka ustanem. Dok sam još ležao, jedan iza njega uzeo je karabin i tako kako sam god dugačak udarao me po leđima. Onaj koji me je prvi udarao, rekao je: Samo ga nemoj po glavi. Kad me je ovako izudarao, rekao mi je: Ustani! Ja sam ustao i tad će: Hajde u krevet i lezi! Ja pođoh krevetu i legoh, ali boljelo me od batina i nisam mogao odmah leći. Još su me jednom udarili batinom preko ruke i zaprijetili da do jutra nikuda ne odem, niti da se podignem, jer ako se podignem, bit će sve pobijeno. Ja sam vjerovao da će ići drugim kućama u akciju. Kad su se odmakli, rekao sam svojoj drugarici da iziđe van, pa ako je zaustave da kaže da ide na stranu da bi vidjela kuda idu i da ja mogu izaći van. Kad je ona izišla van, ja odmah iza nje. Stanem iza zida i pođem uz njega. Kad sam tako bio vani i pošao dalje, moglo je biti oko 15 minuta, već se je čula u selu Čigoču vatra od nekih 11 metaka, to je bilo kod druga koji je bio ovdje pred nama. To sam imao reći što je bilo kod mene.

Predsjednik: Da li je tom prilikom u selu još tko zlostavljan?

Svjedok: Jest! Bili su još kod petorice, kod invalida A. Krčelića, opljačkali su razne predmete. On je imao nešto više robe, jer je kao invalid dobio odijela i još neke druge stvari. Njega su istukli. Tako isto i kod onoga koji je bio kod mene, koji ih je doveo pod pritiskom. Taj je bio Zvonimir Rostovac i predsjednik Mjesnog odbora Ivan Grgurić i ja.

Predsjednik: Da li su opljačkali zadrugu?

Svjedok: Taj puta nisu u tom selu, nego su kroz kratko vrijeme dva ili tri dana kasnije obližnju zadrugu u Lugovcu, a pet do šest ili osam dana kasnije zadrugu u selu Čigoću. To je bila grupa koja je vršila akcije u našem kraju.

Predsjednik: Koliko ih je bilo?

Svjedok: Koliko sam ja vidio, bilo ih je petorica, dok je drugi odbornik koji ih je doveo do mene, rekao da je bio još jedan strani s brcima, to znači iz drugog sela, Cesarić, ustaša od 1941. godine. On je bio tu s njima.

Predsjednik: Hvala lijepa! Neka uđe svjedok Prpić Marijan!

Svjedok Prpić Marijan

Predsjednik: Vi ste Prpić Marijan?

Svjedok: Jesam!

Predsjednik: Iz Cerovljana?

Svjedok: Jest, kotar Dubica.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: 1912.

Predsjednik: Ispričajte što znadete o križarima!

Svjedok: Ja sam bio lugar u Hrv. Dubici, gdje sam uhvaćen od tako zvanih križara-ustaša u šumi gdje sam bio. Pet dana nakon toga uspjelo mi je da pobjegnem. To su bili sve ustaše, koje sam lično poznavao. Bilo je i stranaca među njima, ali većinom sve domaći među njima. Za to vrijeme učinili su četiri zločina. Došli su u kuću jednog partizana, uhvatili ga i natjerali njegovu oca da izuje cipele sinu, kog su ubili. Stari to nije mogao učiniti, te su oni sami izuli, skinuli uniformu i vratili se natrag prema šumi.

Uhvatili su u istom selu i jednog drugog čovjeka, odveli ga u šumu i ovdje ga zaklali. Kada su ga odvlačili od kuće, molila ih je njegova žena (od tog pokojnog partizana) neka ga ne ubiju i davala im svoje dijete neka njega ubiju, a muža ostave na životu, ali oni na to nisu ništa gledali.

Treći slučaj bio je isto takav. Jedan čovjek obilazio svoj kukuruz, dočekali ga ovdje i zaklali.

Četvrti slučaj: Došli kod jednog seljaka, pustili mu konje iz štale samo da on izađe van iz kuće, ali čovjek nije htio da iziđe, pustio je dovraga i konje i kukuruz kojeg su također razbacivali. U to su uzeli ljestve, prislonili ih uz krov i počeli sa skidanjem crijepa s krova. Čovjek izašao van da vidi što to rade i tada ga ubili.

Predsjednik: To se sve dogodilo u vrijeme dok ste vi bili kod njih?

Svjedok: Da!

Predsjednik: Koliko ih je svega bilo?

Svjedok: Bilo ih je 17, dok sam ja bio kod njih. Nakon akcija petorica su bila kod njih zatvorena, dva su ostala mrtva. Nakon nekoliko dana kasnije dalja tri su ubijena, među njima i komandant bataljona.

Predsjednik: To je bio bataljon?

Svjedok: Da bataljon od 17 ustaša. Sada bih još nešto. Ne znam da li je potrebno?

Predsjednik: Možete!

Svjedok: Kad sam s njima razgovarao, oni su meni govorili da će ići u zasjedu da dočekaju milicionere, ne bi li se dočepali njihovih uniformi, da bi lakše mogli ići u Zagreb i na druga razna mjesta. Govorili su mi nešto, ali ne znam s kime, da bi imali vezu sa zagrebačkim nadbiskupom.

Predsjednik: To vam je govorio njihov komandant?

Svjedok: Da, to mi je govorio komandant njihova bataljona.

Predsjednik: Da li je nešto pričao o zastavi?

Svjedok: On je pričao o zastavi, ali da su zastavu nabavili iz Splita. On nije mogao da dolazi u Zagreb, pošto...

Predsjednik: Kako su se nazivali ti ljudi?

Svjedok: Križari! Imali su i pečate s križevima.

Predsjednik: I bili su svi redom ustaše?

Svjedok: Da, većinu lično poznam, a inače neki su iz drugih mjesta.

Predsjednik: Hvala lijepo!

Predsjednik: Neka uđe svjedok Prvonožac Stjepan.

(Ulazi svjedok.)

Svjedok Prvonožac Stjepan

Predsjednik: Vi ste Prvonožac Stjepan?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Đak iz Retfale?

Svjedok: Da, kotar Osijek, rođen sam 1927. godine.

Predsjednik: Molim, dajte ispričajte što znate o križarima!

Svjedok: Samostan osječkih franjevac mislim da ništa ne zaostaje za samostanom na Kaptolu. Oni su primili direktivu s Kaptola i križari su u više navrata u augustu i septembru mjesecu tamo održavali sastanke i odlučivali o životima nekih antifasista i t. d. Ja na tim sastancima nisam prisustvovao u Osijeku, ali kad sam se vratio u Osijek, o tom slučaju pričalo se kao o povjerljivoj stvari.

Kasnije sam vidio neke križare, koji su dolazili i iz samostana dobivali duhan i živežne namirnice. Oni su se bavili švercom i kazali su da moraju pomagati one u šumi.

Predsjednik: Vi ste stanovali u samostanu?

Svjedok: Po povratku iz Varaždina bio sam u samostanu u Osijeku.

Predsjednik: Da li znate tko su oni bili. Da li su oni to kazali?

Svjedok: Oni su dolazili i tek kasnije su kazali da su križari, ali ja nisam nikad prisustvovao razgovorima. U vezi ovoga pronalaska na Kaptolu, oni su to kritizirali i rekli, kako to da Stepinac ne uzme u zaštitu, kao najviši poglavar katoličke crkve. Dalje su kazali, što se tiče toga pronađenoga zlata, da to nije istina. Kazali su da su to zlato poslali i ostavili kod svećenika, franjevac.

Predsjednik: Da li znate što o djelovanju križara na selima?

Svjedok: Dvojica hercegovačkih franjevaca bili su iz samostana u Širokom Brijegu i oni su u više mahova dolazili u Zagreb za materijal. Ja sam čitao neke letke, koje su razdavali po selima, u kojima su oni vršili svoju dužnost.

Javni tužilac: Ja bih upitao svjedoka što zna o pastirskom pismu.

Svjedok: Pastirsko su pismo donosili, i davali su ga povjerljivim osobama.

Javni tužilac: Da li su to pismo doturivali križarima?

Svjedok: Oni su dolazili jedamput dvaput.

Javni tužilac: Što ima veze pastirsko pismo s križarima u šumi? Što mislite?

Svjedok: Ja ne znam. Oni su došli za propagandni materijal. I dobivali su ga.

Javni tužilac: Mislite li da u pastirskom pismu nije bilo ničega drugoga što pastirsko pismo ne treba da ima?

Svjedok: Mislim da ne.

Svjedok Pal Đuro

Predsjednik: Uvedite svjedoka Pal Đuru. (*Poslije uvođenja*): Vi ste Pal Đuro, gostioničar iz Starigrada, kotar Koprivnica.

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Rođeni ste?

Svjedok: 1904. godine.

Predsjednik: Ispričajte nam što znate o križarima.

Svjedok Pal Đuro: Poznato mi je da je 8. travnja predveče dolazio k meni Tomo Bešetić iz Koprivnice, tajnik. Jedan čas smo razgovarali i najedamput ulete u kuću neka dva vojnika, potpuno nepoznata. Legitimiraju ga. On, videći da tu nisu čista posla, htio je da izbjegne. Počeše da ga trgaju i u tom trganju on izbjegne i oni onda dohvate pušku, ispale tri metka i ubiju ga. Poslije 8 dana milicija je uhvatila te križare usred sela i ustanovila da su to bili križari od domaćih susjeda i pronašli su kod njih neki ustaški dnevnik, koji su oni vodili. U njemu je bilo upisano, da su tražili po selu i hapsili ljude i da su naišli na nekog Bešenka i ubili ga. Vlasti su ustanovile da su to bili križari.

Svjedok Stamničar Julika

Predsjednik: Uvedite Stamničar Juliku. (*Poslije uvođenja svjedoka*): Vi ste Stamničar Julika, kućanica iz Martinišća, kotar Klanjec?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Rođena ste?

Svjedok: God. 1916.

Predsjednik: Ispričajte što vi znate o križarima?

Svjedok: Znam kako su mi ubili muža. To je bilo prošlog mjeseca tri-naestog. Došla su četvorica i tražili da kupe cigarete. On im je odgovorio da nema da proda cigarete. Na to su mu oni rekli da uzme od poslovođe zadruga cigarete. To je bilo uvečer u 9 sati. Poslije su otišli u drugu sobu i kazali da potraži od poslovođe zadruga da dâ cigarete. Potom je jedan rekao da izađe napolje. Ja odem u kuhinju i kad se vratim iz kuhinje, njega su već bili ubili.

Predsjednik: Što su bili ti ljudi? Jeste li čuli zašto su dolazili?

Svjedok: Ja sam samo jednog prepoznala od ranije dok je bio ustaša.

Predsjednik: Što je on kazao?

Svjedok: Nije ništa. I poslije 8 dana ista grupa je opljačkala dva puta zadrugu. Oni koji su to vidjeli, kažu da je među njima bio i neki Ciglenečki i Stego.

Predsjednik: Tko je to bio?

Svjedok: To ja ne znam. On je bio ustaša. To znaju križari, koji su ga vidjeli i prepoznali.

Predsjednik: Neka uđe Šafar Katarina.

(Vodnik uvodi svjedoka Šafar Katarinu).

Svjedok Šafar Katarina

Predsjednik: Vi ste Šafar Katarina, kućanica iz Stubičkih Toplica, kotar Donja Stubica?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: Godine 1922.

Predsjednik: Ispričajte nam što znadete o križarima.

Svjedok: 12. veljače ove godine u noći odveden je moj brat Kraševac Josip i iste noći zlostavljan na zvjerski način od križara i zaklan sa tri uboda u prsa. Oni koji su ga zaklali, imali su križarsku značku i bili u vezi sa župnikom kraljevrškim, jer su k njemu dolazili na sastanak i dobivali od njega pomoć u oružju.

Predsjednik: Koliko ih je bilo, da li ste vi bili prisutni?

Svjedok: Ne, kad su ga odveli. Samo sam vidjela brata kad je već bio pronađen zaklan.

Predsjednik: Da li poznajete nekoga od tih ljudi?

Svjedok: Bio je među njima Gredičak Valent iz Strmca i još neki.

Predsjednik: Što su ti ljudi bili prije?

Svjedok: Ustaše.

Predsjednik: A sada imaju križarsku značku?

Svjedok: Da, križarsku značku: križ, crkvu i slovo »U«.

Predsjednik: Vi ste vidjeli lešinu vašeg brata?

Svjedok: Da, izvolite ako želite pogledati sliku.

Predsjednik: Kako ste vi znali da su ga oni ubili, da li odmah?

Svjedok: Ne, tek nakon mjesec dana, kad su već bili pohvatani, rekli su da su ga ubili.

(Svjedok pokazuje predsjedniku Vijeća sliku lešine ubijenog brata).

Predsjednik: Dakle, vašem su bratu bile ruke svezane na leđima?

Svjedok: Jest, oni su mu svezali ruke na leđima žicom, tako da je ta žica išla sve do kosti.

Predsjednik: Kako ste dugo tražili lešinu vašeg brata?

Svjedok: Nakon 14 dana kako su ga ubili, patrole su po noći i po danu tražile, dok nisu naišle na one koji su ga odveli. Kad su ih našli, onda su oni priznali da su ubili mojeg brata.

Predsjednik: Hvala vam, ako želite možete ovdje sjesti.
 Neka dođe Baša Barica.
(Vodnik uvodi svjedoka Baša Baricu).

Svjedok Baša Barica

Predsjednik: Vi ste Baša Barica, seljakinja iz Vina, kotar Pregrada?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: 1892. godine.

Predsjednik: Ispričajte što znate o križarima.

Svjedok: Moj sin je bio vojnik. Onda su došli najprije jedne noći dva križara u kuću. Jedan mu je stavio pištolj na glavu, a drugi na prsa i rekli su mu da dade oružje: »Ti moraš imati oružje, jer si bio u vojsci«. On je rekao da nema oružja. Došao je iz vojske bez oružja, samo u bluzici. Onda su oni rekli: »Hodi s nama do kuće prvog susjeda«. Ja sam rekla da ne može ići, jer je bolestan, nego da ću ja ići s njima da im pokažem tu kuću. Mene nisu trebali, pa su onda otišli.

Došli su drugi puta kad je bila proslava za Hrvatsku. Onda su mojeg sina i muža opet tražili, ali mojeg sina nije bilo kod kuće, nego je bio vani. Muža su pitali: »Gdje ti je sin Mirko?«, a mi na to: »Nema ga doma«. Na to su počeli moga muža tući, a on se branio i udario jednoga od njih debelom batinom po glavi. Muž je na to pobjegao susjedu i počeo vikati da su došli pljačkaši i hoće da ga ubiju. Kad su to oni čuli, pobjegli su.

Nakon toga su došli po treći puta. Moj sin je uvijek dolazio doma u drugom mraku, jer je bio zaposlen u vojsci, a osim toga nije se nakon onoga što su ga tražili, usudio spavati kod kuće. Ovaj puta je došao u prvom mraku. Njih su bila trojica, jedan je uperio pušku kroz prozor, drugi šmajser, a treći je imao pištolj u rukama. Moj sin je već dolazio pred kuću i s njima se sastao. Dotjerali su ga u kuću i opet su tražili da dade pištolj, a on im je odgovorio da uopće nema oružja. Oni su na to tražili da im se dade neka špaga ili žica, a mi smo opet rekli da nemamo. Ja sam molila da mi sina ne diraju, jer mi je on jedini, a nije ništa kriv. Jedan od njih ga je gurnuo, a drugi su ga tukli nogom u trbuh i po glavi. Kako je on bio mladić, pao je na tlo. Otac ga je htio braniti, pa je primio za pušku jednoga od ovih, ili ga je možda udario batinom. Moj je muž invalid i deset godina je bio u krevetu. Nakon toga je onaj koji je bio na prozoru rekao: »Pucaj!« Sin je dobio jedan metak u srce, a drugi u glavu, a i u muža su pucali, pa su se obadvojica srušili na pod. Nakon toga oni su otišli.

Predsjednik: Da li su one večeri još koga napali?

Svjedok: One večeri su bili i kod Ivana Milošaka i tukli su njegova sina. Svukli su mu odijelo.

Predsjednik: Da li su ga ubili?

Svjedok: Ne, samo su ga svukli.

Predsjednik: Da li je netko među ovima od domaćih?

Svjedok: Ne poznajem ove ljude.

Predsjednik: Oni su imali nekakve uniforme i znakove?

Svjedok: Da, imali su uniforme, a na glavi su imali petokraku zvijezdu, samo ne znam...

Predsjednik: Hvala vam, možete ovdje sjesti.

Svjedok: Molila bih još. Možda bi o tome više mogao znati Stjepan Filipaj.

Predsjednik: Dobro, to ćete kasnije reći.

Svjedok Sambolić Josip

Predsjednik: Vi ste Sambolić Josip?

Svjedok: Jest, rođen u Gornjoj Selnici, kotar Zlatar.

Predsjednik: Koje godine ste rođeni?

Svjedok: 1893.

Predsjednik: Molim vas, što znate o križarima?

Svjedok: 13. svibnja o. g. išao je moj rođak u šumu, gdje je bio ubijen, a sprovod mu je bio 15. svibnja. Nakon sprovođa križari su ubili još jednog rođaka Ivana Sambolića, i to u jednoj grmači. Zapravo, ubili su dvojicu, moju kćer i rođaka Ivana. Ivanu su uzeli hlače, cipele, kaput, dakle svukli ga do gola. Ti su isti lopovi uhapsili moju ženu 1944. godine, 29. rujna i odveli u Zlatar, gdje su je mučili, davali soli za hranu i karbid. U teškim mukama je umrla.

Predsjednik: Vašu ženu... to su bili ustaše? A danas su?

Svjedok: Danas su križari.

Predsjednik: Što su radili? Hranili je sa solju i karbidom?

Svjedok: Karbidom i solju, šopali je kao puru.

Predsjednik: I sada su vam ubili kćerku?

Svjedok: Da, i mogeg rođaka.

Predsjednik: Znate li tko su bili ti ljudi?

Svjedok: Puk Miško, Brgudan, Kunjak i Kruk. Njih četvorica.

Predsjednik: Oni se zadržavaju u šumama?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: I predstavljaju se da su križari?

Svjedok: ... da to ne će dugo biti, da će se vratiti Pavelić i Maček.

Predsjednik: Da će se vratiti Pavelić i Maček! (*Smijeh u dvorani*). Dobro, hvala lijepa.

Svjedok Prus Mijo

Predsjednik: Vi ste Prus Mijo, iz kotara Ludbreg? Koje godine ste rođeni?

Svjedok: 1902.

Predsjednik: Pričajte što znate o križarima?

Svjedok: Ja sam došao u svoj vinograd, tamo radio i između 11 i 12 sati došla su dvojica u policijskom odijelu i kazali: Zdravo druže! Ja kažem: Zdravo drugovi! Jeste li žedni? Iza toga je svaki popio po tri deci vina. »Kaži, kako se zoveš?« — ja sam njima kazao Prus Mijo, svoje ime i prezime. Ja sam s njima razgovarao i kad ovaj drugi kaže: »Ostavi, pusti ga, nemoj gnjaviti« — i tako su otišli mojem

komšiji i šta su tamo radili nije mi poznato. Ali čuo sam drugi dan da su dvojicu zaklali, a trećeg u šumi, pa sam tako odmah znao da nisu milicioneri, nego da su to križari.

Predsjednik: Oni nisu ništa kazali tko su?

Svjedok: Nisu ništa govorili. Bili su u uniformi milicionera.

Predsjednik: Gdje su ubili jednog?

Svjedok: Jednog u šumi, a malog u Podolju oko 10 metara dalje.

Predsjednik: Kojeg malog, koliko je star?

Svjedok: 14 godina.

Predsjednik: A taj vam je rod?

Svjedok: Ne, mali mi nije rod.

Predsjednik: Ubili su ga 100 metara dalje?

Svjedok: U Podolju, i zatrpali granama.

Predsjednik: Kako ubili?

Svjedok: Bio je zaklan, bila mu je odrezana glava. Ovaj Bargović bio je bez ruke. Njega su izboli svega. Njega su na veliku subotu našli.

Predsjednik: I to sve nožem? Kada je to bilo?

Svjedok: To je bilo 4. travnja ove godine.

Predsjednik: Hvala lijepa.

Svjedok Rabljinović Luka

Predsjednik: Vi ste Rabljinović Luka, seljak iz Bolfana, kotar Ludbreg. Koje godine ste rođeni?

Svjedok: 1879.

Predsjednik: Molim vas dajte nam govorite što znate o križarima?

Svjedok: Ja znam da sam zubljao u šumi lišće za štraju, ja i moja curica.

Onda su ta dvojica išli jednim putem prema meni — ti križari. Samo dvojica...

Predsjednik: Kako su bili obučeni?

Svjedok: ... tjerali su jednog invalida svezanih ruku, i jednog malog dječarca od 14 godina. Onda su i mene uhapsili i tjerali u jedan jarak, kao za klanje. Tamo su jednog zaklali, a ja sam molio da me puste.

Predsjednik: Vi ste pobjegli?

Svjedok: Nisam mogao bježati. Ja sam molio i pustili su me. »Ajde, ajde, stari, idi kući.«

Predsjednik: Ova dva su zaklali?

Svjedok: Jednog. Mali je otišao s njima dalje.

Predsjednik: Koliko ih je bilo?

Svjedok: Dvojica.

Predsjednik: Kako su bili obučeni?

Svjedok: Bili su obučeni kao i naša vojska. Petokraka zvijezda na kapi.

Predsjednik: Da li poznajete te ljude?

Svjedok: Ne poznajem ih.

Predsjednik: Nisu iz onog kraja?

Svjedok: Nisu.

Javni tužilac: Družo predsjedniče, ja bih molio da smijem postaviti pitanje na svjedoka. On je svojim očima gledao kako se to kolje.

Predsjednik: Vi ste vidjeli, kako su klali?

Svjedok: Bio sam prisutan.

Predsjednik: Kako je to bilo? Nisu li rekli zašto su ga klali?

Svjedok: Našli su ga u šumi, što se skitao bez posla.

Predsjednik: Što su onda?

Svjedok: Tjerali su mene.

Predsjednik: A kad su vas doveli u jarak, što je onda bilo?

Svjedok: Zaklali su ga i porinuli u jamu, i otišli.

Predsjednik: Kako su ga klali?

Svjedok: S nožem iza vrata. (*Svjedok pokazuje rukom kako su nož porinuli na vratu ispod uha i zatim ga povlačili prema sredini.*)

Predsjednik: Je li se branio?

Svjedok: Kako će se braniti? Bez jedne ruke je. Ne može se braniti.

Predsjednik: Hvala lijepo.

Svjedok Perić Ruža

Predsjednik: Vi ste Perić Ruža, iz Bolfana, kotar Ludbreg?

Svjedok Perić Ruža: Jest.

Predsjednik: Koje ste godine rođeni?

Svjedok: 1912. g.

Predsjednik: Dajte nam kažite što znate o zlodjelima križara?

Svjedok: Ja znam da su 4. travnja 1946. g. ubili moga sina, 13 i po godina starog, i svekra, 62 g. starog. Našli su ih u šumi, gdje su ubili predsjednika i tajnika Narodnog odbora. Svekra su mi ubili na licu mjesta, gdje su ga našli, sa 9 uboda u glavu i desetim u ruku, a dijete su mi odveli u selo Cvetkovac i tamo ga zaklali. Najprije su mu izboli ruke, izrezali ruke između palca i prstiju, odrezali nos i uho, isjekli lijevo lice i na koncu mu odsjekli glavu. Pronašla sam ga tek 5 nedjelja poslije toga.

Predsjednik: Imate li sliku toga?

Svjedok: Nemam, nisam je još tražila.

Predsjednik: Gdje ste dijete pronašli?

Svjedok: Nad selom Cvetkovcem pod vinogradom nakon 5 nedjelja. Bio je pokrit granjem. Ja sam otišla na lice mjesta da ga vidim.

Predsjednik: Kako je izgledalo?

Svjedok: Loše. Svega su ga psi rastrgali, ali su se rane mogle još prebrojiti, jer se meso držalo na kostima. Najviše je bio udaran nožem u vrat. Lijevo oko bilo mu je izbačeno.

Predsjednik: Koliko je imao godina?

Svjedok: 13 i po.

Predsjednik: Hvala lijepo, možete ići. (*Svjedok odlazi.*)

Budući da su svi svjedoci na prijedlog Javnog tužioca Hrvatske pre slušani, te se rasprava prekida na 15 minuta. Vodniče, izvolite izvesti optužene iz dvorane.

Predsjednik: Nastavlja se glavna rasprava. Optuženi Šaliću, Šimečki i Mariću, jeste li čuli iskaze ovih svjedoka?

Optuženi: Čuli smo.

Predsjednik: Da li Šimečki i poslije toga ostaje još uvijek pri tome da onaj vaš revolver nije bio dat za ubijanje ljudi?

Optuženi Šimečki: Ja sam s velikim bolom u duši saslušao izjave svjedoka, ali ja dajem svoju prisegu da nisam nikada dosada čuo ni za koje zlodjelo. Ja sam preko 9 mjeseci uhapšen i prema tome se od svega toga ograđujem, s velikim bolom u duši i sa zgražanjem to osuđujem. Osudio bih sa zgražanjem i da je moj rođeni brat u pitanju.

Predsjednik: I kažete da vaše zastave nisu tome pridonijele?

Optuženi Šimečki: Ni jedan od ovih se nije pozivao na zastavu, i siguran sam da to nije objavljeno u novinama, da nikoga ne bi bilo koji bi znao za zastavu osim one trojice-četvorice u šumi.

Predsjednik: Ukratko, niste krivi vi nego novinari, koji su to objavili.

Optuženi: Ja sam htio da se posvećenje tajno obavi. Ponavljam da niti sam želio, niti sam znao ma za koje zlodjelo.

PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG GULIN DR. PAVLA

Predsjednik: Optuženi dr. Gulin Pavao, da li ste razumjeli optužnicu?

Optuženi dr. Pavao Gulin: Jesam.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: U prvom dijelu ne, u drugom da.

Predsjednik: Što to treba da znači u prvom dijelu?

Optuženi: Ne osjećam se krivim što se tiče dijela u Sloveniji.

Predsjednik: A u drugom se dijelu osjećate krivim?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Kada ste saznali da Moškov boravi u našoj Republici?

Optuženi: Da Moškov boravi ovdje doznao sam mjeseca rujna, kada sam došao u Varaždin.

Predsjednik: Od koga?

Optuženi: Od Marije Crnko, moje punice.

Predsjednik: Što vam je rekla?

Optuženi: Rekla mi je da se njezin sin Milivoj nalazi u šumi.

Predsjednik: Što je bio njezin sin Milivoj?

Optuženi: On je bio ustaški zastavnik. On se još sa četvoricom ustaša odnosno drugova krio u Vinici kraj Staroga Grada.

Predsjednik: Da li su to bili ustaše i da li ste koga prepoznali?

Optuženi: Jednoga sam prepoznao, i to Šarića, koji je bio u Varaždinu kod PTS-a.

Predsjednik: Kako ste došli do njih?

Optuženi: Ona mi je rekla da dođem do njih, jer da oni kane ići naprijed, i neka ih odgovorim i Milivoja odijelim od njih da ne ide s njima naprijed, a ako je moguće da odgovorim sve skupa.

Predsjednik: Kada ste prvi puta došli u dodir s Moškovom?

Optuženi: 17. rujna prošle godine.

Predsjednik: Gdje?

Optuženi: U šumi kraj Staroga Grada kraj Vinice.

Predsjednik: Kod Vinice?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li ste odmah prepoznali Moškova?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: A kada?

Optuženi: Poslije, kada sam razgovarao.

Predsjednik: Tko je bio s njim u društvu?

Optuženi: Bio je taj moj šogor Šarić i još dva druga koje nisam zapamtio.

Jedan od njih se nalazi u rukama narodne vlasti, a zove se Delač.

Predsjednik: Što vas je Moškov pitao?

Optuženi: Moškov je mene najprije pitao o različitim familijama odnosno osobama u Zagrebu, a pitao me je ne samo on nego i drugi da li što znadem o njima, pa općenite stvari o familijama, da li je tko tu ili vani, onda o povlačenju njihove vojske, odnosno bijegu ustaške vojske i domobranstva, onda me je pitao kako je u Zagrebu, da li imade elektrike, plina, vodovoda, jer da je čuo da toga nema i da je čuo da su na Sljemenu topovi, da je narod u prometu. Još me je pitao o grupama u šumi, da li znam za Luburića i Bobana. Rekao sam mu da je Boban pao, a Luburića da su vodili svezanog preko Jelačićevog trga i preko Ilice.

Predsjednik: Da li vas je još nešto ispitivao?

Optuženi: Još me je pitao gdje se sve nalaze logori. Ja sam rekao da su šogora tražili u Maksimiru, onda su ga tražili u Prečkome, a osim toga na Kanalu, pa u Osijeku i Varaždinu, te u Sloveniji.

Predsjednik: Da li vas je pitao o držanju klera?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Što vas je pitao o tome?

Optuženi: Pitao me je kako se drže prema narodnim vlastima.

Predsjednik: A kako ste odgovorili da se drže?

Optuženi: Odgovorio sam ovako, da neki pristaju uz narodnu vlast, a drugi da su protiv.

Predsjednik: Da li vas je pitao o progonima svećenika?

Optuženi: Nije me ništa pitao o tome.

Predsjednik: U istrazi ste malo drukčije kazali. U istrazi ste odgovorili da se je većina svećenika povlačila s njima, koji su bili ustaše, a ostale svećenike da vlast ne progoni ni u čemu.

Optuženi: Rekao sam da svećenike koji su ovdje, da je jedan njihov dio uz narodnu vlast, a drugi da su na svojem mjestu, a koji su bili ustaše, razumljivo, da su otišli s njima.

Predsjednik: Da li vas je ispitivao o tome da je Stepinac bio u audijenciji kod Maršala Tita?

Optuženi: On je mene pitao da li je vodstvo crkve bilo što u kontaktu, a ja sam rekao da nije, i da sam iz novina čitao da je bilo mjeseca jula ili augusta primljeno u audijenciju kod Maršala Tita.

Predsjednik: Da li vas je pitao o tome kakva je podjela na federalne jedinice odnosno da li je narod zadovoljan s time?

Optuženi: (Šuti)

Predsjednik: Da li vas je pitao o izborima?

Optuženi: Jest i to se sjećam. Tom prilikom je rekao da će doći međunarodna komisija ovamo za vrijeme izbora.

Predsjednik: Da li je bilo govora i o opozicionoj listi na izborima?

Optuženi: Jest, i ja sam rekao da se također to govori.

Predsjednik: Da li je među vama bilo govora tko bi kandidirao na toj opozicionoj listi?

Optuženi: To mi nije poznato.

Predsjednik: Da li vas je pitao o naoružanju, disciplini i t. d. Jugoslaven-ske armije?

Optuženi: Jest, i rekao sam mu da kada su dolazili, da je narodna vojska koja je došla u Zagreb disciplinirana i prema narodu dobra, i dapače bolja nego ustaše i domobrani. Za taj razgovor može biti svjedok Delač.

Predsjednik: Da li ste znali u tom momentu što Moškova najviše interesira?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: I da je najvažnije pitanje Moškova na vas bilo o jačini ustaških grupa?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Što ste govorili u tom pravcu?

Optuženi: Rekao sam, prema informacijama odnosno prema vijestima koje o njima slijede, da u blizini Zagreba nema ništa, i da isto tako sum-njam u pogledu informacija što se tiče šuma u Slavoniji, da bi ih tamo bilo, i rekao sam mu da se promet redovito odvija.

Predsjednik: Da li vam je pričao nešto značajnije o svojim planovima dolaska ovamo?

Optuženi: O svojim planovima ništa, nego sam vidio prije toga za što se interesira i nastavio sam mu govoriti da je promet dobar, da se odvija redovito, a što se tiče prehrane rekao sam da u Slavoniji, koja je najbogatija, imaju ljudi dovoljno za sebe, ali nemaju viškova. Za Bosnu i Hercegovinu sam rekao da imaju dovoljno. A govorio sam to radi toga da odustane i da ga odvratim od putovanja naprijed. Rekao sam da je nemoguće da bi veće jedinice ustaša odnosno križara boravile u šumama.

Predsjednik: A šta vam je rekao, da li namjerava ostati u zemlji ili se vratiti?

Optuženi: Rekao je, da će u slučaju povoljnih informacija ostati.

Predsjednik: A da je dobio nepovoljne informacije, onda bi se vratio?

Optuženi: Ja sam mu rekao nepovoljne informacije.

Predsjednik: Da li ste iz njegovih riječi razabrali neke političke nade, pri-željkivanja. Kakovu je imao koncepciju?

Optuženi dr. Gulin: On je računao na to da ovdje organizira rad protiv narodnih vlasti. Istupio sam protiv toga.

Predsjednik: Da organizira rad na ustaškoj liniji?

Optuženi dr. Gulin: Ne na ustaškoj liniji. Rekli su da nisu došli kao ustaše, da ustaše više ne postoje. Tu je Delač svjedok.

Predsjednik: Da li vam je govorio o nekoj pomoći saveznika?

Optuženi dr. Gulin: Kad smo razgovarali o tome, ja sam rekao da su par-tizani, odnosno narodno-oslobodilačka vojska, mogli računati na ko-načni uspjeh, a on može osigurati dvadeset, trideset do pedeset hi-ljada ljudi, ali će to biti samo veliko klanje, ako nema pomoći od nikoga.

Predsjednik: Što je on rekao?

Optuženi dr. Gulin: Priznao je to.

Predsjednik: Da li je rekao da postoji veza između domobrana i ustaša u inozemstvu?

Optuženi dr. Gulin: Rekao je da su Maček i Pavelić u inostranstvu u vezi po izvjesnim kanalima.

Predsjednik: Što ste govorili o raspoloženju u zemlji, kad vas je to pitao?

Optuženi dr. Gulin: On me je pitao kako su ljudi raspoloženi, a ja sam mu odgovorio, da s obzirom na agrarnu reformu, bogatiji slojevi s time nisu zadovoljni, a sirotinja jest.

Predsjednik: To je bilo na prvom sastanku. Da li vas je odmah na tom sastanku zamolio da odnesete pismo?

Optuženi dr. Gulin: Kad sam naveo argumente protiv toga da bi išli naprijed, on je oko četvrt sata šutio, popužio 3 cigarete jednu za drugom i onda me zamolio da mu učinim jednu uslugu, naime da odnesem jedno pismo u Zagreb nadbiskupu Stepincu. Pitao sam ga zašto, a on mi je odgovorio da možda oni na Kaptolu raspolažu boljim informacijama od mene.

Predsjednik: Kako ste s njime došli u ovako intiman dodir kada se ranije niste poznavali?

Optuženi dr. Gulin: Kada sam došao u doticaj s njim, razgovarali smo nekih pola sata i onda sam ga zapitao da li je on Šalić. Svi se nasmi-jaše, a šogor mi reče da je to Moškov.

Predsjednik: Je li pismo za nadbiskupa bilo gotovo ili ste čekali da ga napiše?

Optuženi dr. Gulin: Moškov mi je rekao da će mi na večer poslati to pismo.

Predsjednik: A vi ste se vratili natrag u Vinicu?

Optuženi dr. Gulin: Da.

Predsjednik: Pa kako ste došli do pisma?

Optuženi dr. Gulin: Na večer mi ga je donijela moja punica.

Predsjednik: Vaša punica ih je opskrbljivala hranom?

Optuženi dr. Gulin: Ona je odlazila k njima.

Predsjednik: Porodica vaše žene puna je ustaša?

Optuženi dr. Gulin: Jest, jedan brat bio je natporučnik, a drugi zastavnik.

Predsjednik: I vi ste dobili pismo. Je li bilo debelo?

Optuženi dr. Gulin: Ne, to je bilo pismo običnog formata.

Predsjednik: Da li ste pročitali pismo?

Optuženi dr. Gulin: Nisam.

Predsjednik: Da li vas je još nešto molio, za objave?

Optuženi dr. Gulin: Rekao mi je da bi bilo dobro da dobiju neke objave u slučaju da idu naprijed, kako bi se lakše kretali.

Predsjednik: Što ste mu obećali?

Optuženi dr. Gulin: Rekao sam da ću vidjeti.

Predsjednik: Još je nešto tražio od vas. Dao vam je neke dukate?

Optuženi dr. Gulin: Jest, dao mi je dukate da ih prodam u Zagrebu da da bi imao dinare.

Predsjednik: Tražio je također i neku robu?

Optuženi dr. Gulin: Jest, ako idu naprijed, rekao je Moškov, trebalo bi da imaju nešto sanitetskog materijala, jedan par cipela i t. d.

Predsjednik: I jedne hlače?

Optuženi dr. Gulin: ... ne, te sam mu ja dao, to nije tražio.

Predsjednik: Da li su tražili partizanske kape?

Optuženi dr. Gulin: Ne.

Predsjednik: To ste kazali.

Optuženi dr. Gulin: Od mene nisu tražili. Rekli su samo da bi bilo dobro da ih imaju. Moškov je rekao da bi bilo dobro da imaju i automobil da se voze.

Predsjednik: Kako dugo ste bili prvi puta s Moškovom?

Optuženi dr. Gulin: Dva i po do tri sata.

Predsjednik: Kada ste otputovali?

Optuženi dr. Gulin: Osamnaestog ujutro, u Zagreb sam stigao oko 10 sati, a oko 11 sati došao na Kaptol. Kada sam došao, rekao sam da sam donio jedno pismo od nekog čovjeka, koji je došao preko granice, i predao ga Šaliću.

Predsjednik: Jeste li se predstavili?

Optuženi dr. Gulin: Rekao sam kako se zovem i da sam donio pismo s terena od osobe koja je došla preko granice. Nisam rekao čije je pismo, nego samo to da će doznati iz sadržaja pisma tko ga šalje. Onda je Šalić tražio od mene moju adresu i stan. Ja sam se ogradio i rekao neka nikome ne kaže da sam to pismo donio. Kasnije sam ipak dao adresu.

Predsjednik: Je li mu vaše uskraćivanje da mu dadete adresu bilo sumnjivo?

Optuženi dr. Gulin: Sigurno.

Predsjednik: Je li on i dalje tražio da mu dadete adresu?

Optuženi dr. Gulin: Da. Ja sam se ogradio s obzirom na djecu — imam troje djece — te da sam učinio tom čovjeku uslugu i da ne ću imati nikakove veze s time.

Predsjednik: Što vam je odgovorio?

Optuženi dr. Gulin: On mi je ponudio šećera i brašna za djecu.

Predsjednik: Da li vam je odmah ponudio?

Optuženi dr. Gulin: Da. Pitao me je da li sam namješten, a ja sam mu rekao da nisam. On mi je onda kazao da voli djecu i da mi može pomoći s brašnom i šećerom.

Predsjednik: Jeste li se informirali odakle je dobio brašno i šećer.

Optuženi dr. Gulin: Rekao je da može nabaviti te stvari, jer je iz Slavonije, a toga tamo ima.

Predsjednik: Kakav je utisak ostavilo na vas nuđenje brašna i šećera? Nije li vam to ličilo na podmićivanje?

Optuženi dr. Gulin: On nije znao tko je pismo poslao i meni je bilo simpatično da uzmem te stvari kad sam mu spomenuo da imam djecu i da sam bez posla. Nisam mislio na to da me želi podmititi.

Predsjednik: Što ste s njim utanačili?

Optuženi dr. Gulin: Rekao mi je da su završene biskupske konferencije, da se slaže zapisnik i neka dođem poslije podne. Poslije toga otišao sam u grad do Lele Sopijanec i pitao je da li bi mogla negdje prodati dukate. Rekao sam joj također da sam bio na Kaptolu.

Predsjednik: Jeste li rekli Leli Sopijanec od koga nosite pismo na Kaptol?

Optuženi dr. Gulin: Rekao sam da sam donio pismo s terena za nadbiskupa, ali nisam rekao od koga. . . . onda se ona interesirala. Rekao sam, izgledalo je da Šalić nema prema meni povjerenja.

Predsjednik: Zašto ste rekli da izgleda da nema povjerenja prema vama?

Optuženi: Rekao sam da sam to donio, ali je Šalić to nekako s nepovjerenjem primio

Predsjednik: I što ste tražili, tražili ste da imadete preporuku?

Optuženi: Da!

Predsjednik: Da li ste tražili da vas poveže sa Šalićem i Stepincem?

Optuženi: Ne!

Predsjednik: Niste li se dogovorili s njome da će vas Marić dovesti do njega?

Optuženi: Ne, ona je sama rekla da će me preporučiti jednom gospodinu, koji je prijatelj Šalića. Ja Šalića nisam poznavao, on je došao u 6 sati kad sam se s njime razgovarao na hodniku.

Predsjednik: Kad ste došli k Šaliću, što ste ga pitali između ostalog?

Optuženi: Na hodniku pitao me je da kažem tko je taj čovjek koji piše?

Predsjednik: Ne, još prije, da li je pitao za vaše ime i prezime, da li je pitao za ime kojeg svećenika, kojeg bi poznao?

Optuženi: Da, to je bilo onda. Ja sam se pozvao na dva svećenika, ali ih on nije poznavao.

Predsjednik: Zašto je pitao koje svećenike poznajete?

Optuženi: Pitao je koje ja svećenike poznam, da me poznaju.

Predsjednik: Dakle, da čuje da li imate u Zagrebu znanaca preko kojih bi on mogao pokupiti potrebne informacije o vama?

Optuženi: Ja nemam nikoga u Zagrebu poznatog. Imam dva slovenska svećenika, ja sam se na njih pozvao, ali ni jednoga nije poznavao. Pitao me je, da li znam koje druge, a budući da sam prije razgovarao s Lelom Sopijanec, to sam rekao da nju poznam i to je bilo dovoljno.

Predsjednik: Dakle, Leli Sopijanec otvaraju sva vrata u nadbiskupske dvore. Dakle onda kod drugog sastanka kod Šalića, rekao je Šalić da je čitao pismo — što je on rekao, da li vam ga je pročitao?

Optuženi: Dok smo se na hodniku sastali u 6 sati i razgovarali izvjesno vrijeme, na primjedbu tko je to pisao, ja sam rekao da je pisao Moškov.

Predsjednik: A je li on znao da je pismo od Moškova?

Optuženi: Ja zaključujem da je znao da je od Moškova, razgovarali smo i o tome kako sam ja došao u vezu s njime.

Predsjednik: Da li je rekao da ga je dao na čitanje nadbiskupu Stepincu?

Optuženi: On je rekao, mi smo pročitali i zaključili da bi mogao biti Moškov. On je rekao »smo«. Vjerojatno je bilo pismo kod nadbiskupa.

Predsjednik: A što je rekao, što je sadržaj pisma?

Optuženi: Pismo je bilo pisano našem preuzvišenom, adresa je bila gospodin Stjepan. Pitao me zašto je to pismo, onda sam ja rastumačio kako je Moškov rekao da bi ono bilo legitimacija za mene, da bi mi se vjerovalo, da sam doista od njega došao.

Predsjednik: A što je onda rekao Šalić?

Optuženi: On me pitao što hoće Moškov. Ja sam rekao da hoće da zna, ako znaju za Luburića, Bobana kao i druge ustaše i da li znaju još za ustaše, gdje se u šumama nalaze, po prilici koliko ih ima i t. d.

Predsjednik: Što je odgovorio Šalić?

Optuženi: Da ono što se govori u gradu zna, da se priča da imade križara, da je negdje Luburić i Boban, ali o nekim jedinicama gdje se nalaze da ne zna.

Predsjednik: A ovo je pismo imalo svrhu da vas legitimira pred Šalićem kao osobu povjerenja?

Optuženi: Tako je meni rekao Moškov; po ovom će vas raspoznati Šalić i dati odgovor.

Predsjednik: I onda će odgovarati kad dobije pismo?

Optuženi: Da bi odgovarao na pitanje koje ću ja postaviti.

Predsjednik: Što ste tom prilikom još razgovarali sa Šalićem?

Optuženi: On je rekao da su svršile biskupske konferencije, da se sređuje zapisnik.

Predsjednik: Da bi vam dao zapisnik?

Optuženi: Ne, rekao je da se slaže zapisnik, i zato je naručio neka popodne dođem. Tražio sam i objave, ali je on rekao da žali, da mi ne može dati nikakvih isprava.

Predsjednik: Rekli ste da ste tražili pet objava za Moškova.

Optuženi: Jest, pet objava!

Predsjednik: Što vam je rekao?

Optuženi: Da nema nikakve mogućnosti, da nema veze. Kasnije je došao Marić, ja sam o tome razgovarao s njime, i on je rekao da ih on može nabaviti.

Predsjednik: Da on može nabaviti ili napraviti te objave?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li je bio razgovor još o čemu?

Optuženi: To sam rekao, što bi on želio da zna.

Predsjednik: Rekli ste da vas je Šalić pitao za ime i prezime nekog svećenika kojeg poznajete da bi se mogao uvjeriti o vašoj ličnosti?

Optuženi: Da!

Predsjednik: Da li je što govorio o biskupskim konferencijama, koje su upravo bile zaključene?

Optuženi: Onda nije ništa govorio o biskupskim konferencijama.

Predsjednik: Nije li rekao da je bila izvjesna podvojenost?

Optuženi: Ne, to je rekao 3. oktobra kad sam donio drugo pismo.

Predsjednik: Da li je Lela Sopijanec izmijenila dukate?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li ste vi nabavili robu koju je tražio Moškov?

Optuženi: Jest. Kupio sam stare cipele kod staretinara, kupio sam zatim nešto joda, vate, gaze i drugih stvari...

Predsjednik: A hlače?

Optuženi: Te sam imao sobom u Vinici kad sam došao tamo u berbu, nje sam mu ja dao.

Predsjednik: Što ste dali vaše?

Optuženi: Jedne stare hlače.

Predsjednik: Kako da konačno rezimiramo cijelu vašu obranu? Vi ste rekli da ste sve radili preko volje, da bi se najradije riješili Moškova i t. d., a obavljate sve ono što oni od vas zahtijevaju: nosite pisma i tražite izvješće od Šalića, da dade točan izvještaj o situaciji na bojištu kao šef generalštaba! — Nosite dukate, mijenjate te dukate, kupujete cipele, sanitetski materijal, poklanjate svoje vlastite hlače... Je li vam bilo milo kad ste čuli da je Moškov ovdje?

Optuženi: Ne, nije!

Predsjednik: Ipak vam je davao izvjesne nade?

Optuženi: Gospodine predsjedniče...

Predsjednik: Da li ste biti nezadovoljni sa sistemom u novoj Jugoslaviji?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam došao u mogućnost samo...

Predsjednik: Da li ste bili nezadovoljni sa režimom u Jugoslaviji, da li li ste priželjkivali promjenu?

Optuženi: Što se tiče da li ja imam veze s Moškovom zbog simpatija, ili nesimpatija...

Predsjednik (ponavlja isto pitanje): ... da bi se vidjeli s Moškovom, da li ste bili nezadovoljni sa sistemom u Jugoslaviji?

Optuženi: Ja sam svojim položajem bio nezadovoljan.

Predsjednik: Moguće iz toga proističe opće nezadovoljstvo?

Optuženi: Ja ne mogu reći, jer ja sam naprotiv govorio protiv toga da idem naprijed, ja sam rekao da je nemoguće da se prikupi 5.000 ljudi s kojima bi se moglo uspjeti, ja nisam želio klanje, ja navodim...

Predsjednik: Zašto niste pustili sve ove neka se brinu i muče kako sami mogu. Vi ste se brinuli za njih: punica nosi hranu, vi nabavljate stare cipele, hlače i tražite točne obavijesti u nadbiskupskom dvoru, gdje su Luburić i Boban, što je biskupska konferencija odlučila...

Optuženi: Mene je molio neka to učinim i ja sam to prihvatio i učinio.

Predsjednik: Jeste li ranije znali što je Moškov?

Optuženi: Znao sam da je zapovjednik PTS-a.

Predsjednik: I da je jedan od ustaških glavonja?

Optuženi: Što sam vidio iz novina.

Predsjednik: Kako ste se odnosili prema ustaškom pokretu?

Optuženi: Ja sam uvijek bio protiv ustaša.

Predsjednik: A onda kad dolazi Moškov, vi nalazite za shodno da se s njime sastajete. Što je po vašem mišljenju bio Moškov? Je li on bio pošten i častan čovjek ili teški ratni zločinac?

Optuženi: Ja nikada nisam vodio računa tko je Moškov, to priznajem, niti sam vodio računa o bilo kakvim ustašama. Pravo da kažem, sa svoje strane više sam znao za Kirina, Lisaka i Luburića nego za Moškova. Kako stanujem na periferiji grada, nikada se nisam kretao u ustaškim redovima niti u redovima klera, niti sam od ustaša ni klera što tražio. Ja sam uvijek bio protiv ustaša, jer sam kao Slovenac uvijek bio na sumnji i opasnosti da budem odveden...

Predsjednik: Kako ste se vi dogovorili?

Optuženi: On je kazao da će sutra da dođe radi tehničkog utanačenja.

Predsjednik: A kako ste tehnički utanačili? Vi njemu dali svoju torbu, a on vama svoju?

Optuženi: Ja sam njemu dao svoju, a on meni svoju.

Predsjednik: Pa, to ste vi već imali razvijenu tehniku. Vi ste kazali da ste protiv fašizma radili, a po ovome izgleda da ste radili za.

Optuženi: Nisam radio za fašizam.

Predsjednik: Jeste, ako ste radili za Moškova, vi ste radili za fašizam.

Optuženi: Ja sam bio protiv ubistava, klanja i drugih zločina.

Predsjednik: Kad ste se drugi put našli s Moškovom?

Optuženi: Kad sam se vratio iz Zagreba.

Predsjednik: Koliko je trajao razgovor?

Optuženi: Pola ili četvrt sata.

Predsjednik: A o čemu ste razgovarali?

Optuženi: Kad sam se vratio, pitao sam što ima nova. On je rekao da ima sada biskupska konferencija i da je on zaključio da se vrati u inozemstvo. Rekao je da je objava bespredmetna stvar i ispunio je za prijelaz u inozemstvo.

Predsjednik: Da li je Moškov dao izjave što se tiče biskupske konferencije?

Optuženi: Rekao je da je to najveći događaj poslije sloma NDH u životu hrvatskog naroda.

Predsjednik: Historijski najveći događaj u životu hrvatskog naroda. Biskupska konferencija? — A da li je znao za pastirsko pismo?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Niste li opazili da zna za pastirsko pismo?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: I predali ste mu te stvari i vratili neki novac?

Optuženi: Ja sam dao novac koji sam dobio za one dukate.

Predsjednik: Što je bilo kad ste se ponovo sastali s Moškovom?

Optuženi: On je ispunio objavu i tražio je da se insistira za vezu, kako bi se prešlo u inozemstvo.

Predsjednik: Kako su došli?

Optuženi: Preko Ormoža prema Dravi, pa preko Slatine Radenci u Preko-murje i tamo nadalje do mjesta nasuprot Ludbregu i onda smo došli u selo Petrijanec.

Predsjednik: Da li ste imali nezgoda pri prijelazu preko Drave?

Optuženi: Preko Drave ne.

Predsjednik: Nije li bilo partizana, koji su se obavještavali za Moškova?

Optuženi: To meni nije ništa kazao.

Predsjednik: Što je bilo pred treći sastanak?

Optuženi: Rekao je da dođem odmah.

Predsjednik: Vi kažete da se branite od Moškova, da ne ćete znati za njega, a što vas je onda rukovodilo da se i po treći put vidite?

Optuženi: Platilo mi je hlače i onda mi je rekao za to pismo.

Predsjednik: A zašto ste vi htjeli da vam on plati hlače? Što vam je tom prilikom dao?

Optuženi: Dao mi je pismo za nadbiskupa.

Predsjednik: Da li je bilo dugačko to pismo?

Optuženi: Ne, izvadio ga je iz malog notesa, i u njemu je stajalo od prilike: **»Vi ste preuzvišeni i ovoga puta u inozemstvu smatrani kao da ste predstavnik hrvatskog naroda.«**

Predsjednik: A što je o Paveliću? Da li je stajalo da je predao prijesto Stepincu?

Optuženi: I to je kazao i rekao u pismu da će svećenstvo ostati i braniti pravo i vjeru hrvatskog naroda.

Predsjednik: Vi ste se još jedamput sastali? Otišli ste i došli ste na Dravu kod Vinice i tražili da dođe tamo. Zašto?

Optuženi: Da ih sklonimo preko Drave.

Predsjednik: Da ih prebacite preko naše granice, a jeste li vi to htjeli?

Optuženi: Nisam htio.

Predsjednik: A došli ste biciklom?

Optuženi: Došao sam biciklom.

Predsjednik: Došli ste biciklom i kad su se oni prebacili preko Drave otišli ste kući. Jeste li našli nekoga tko ih je prebacio?

Optuženi: Skela počinje rad u 7 sati, a oni su došli na večer, kada skela poslije 10 sati nije vozila.

Predsjednik: A što je s pismom?

Optuženi: Ja sam to pismo primio i predao sam ga.

Predsjednik: Kome?

Optuženi: Šaliću. Ovaj je to pismo primio, pogledao ga, da li ga je pročitao ne znam, a reagirao nije ništa.

Predsjednik: Da li se interesirao za pismo ili ga je onako spremio u prentinac?

Optuženi: Ja sam rekao na odlasku da sam to pismo dobio od Moškova, a on nije ništa pitao.

Predsjednik: Da li ste govorili o biskupskoj konferenciji? Da li ste kazali da je to najveći događaj u životu hrvatskog naroda.

Optuženi: Ja to njemu nisam kazao.

Predsjednik: Da li vam je Šalić još nešto dao i rekao?

Optuženi: Ne mogu reći da sam ja to njemu kazao, jer on nije reagirao.

Predsjednik: Da li vam je tom prilikom nešto dao i kazao?

Optuženi: On mi je pokazao pastirsko pismo da ga pročitam i uzmem, a ja sam rekao da ne ću da ga uzmem.

Predsjednik: I ostavili ste ga tamo?

Optuženi: Da!

Predsjednik: Da li vam je pričao o podvojenosti biskupa?

Optuženi: On mi je rekao da je bilo dvojakog mišljenja i razmimoilaženja na biskupskoj konferenciji. Jedni su bili za oštri nastup, a drugi za blaži.

Predsjednik: A tko je prevladao?

Optuženi: Oštrij.

Predsjednik: Da li je još štogod rekao?

Optuženi: Ništa nije kazao, samo je kazao za oštrij.

Predsjednik: Još nešto o Moškovu. Vi ste imali još neki razgovor? On je tražio da mu uspostavite neku vezu.

Optuženi: To je bilo pri odlasku 21. On je rekao da bi trebalo tražiti da ja ili drugi tko stupi u neko eksportno društvo, da bi imali veze za Trst, da bi tako trebalo osnovati jedno društvo preko koga bi se mogla dati veza.

Predsjednik: Da li je kazao šta bi trebali ustaše da rade na Velebitu?

Optuženi: On je kazao da bi trebalo tražiti da se u Zagrebu uspostavi veza s Velebitom.

Predsjednik: A odatle za Trst?

Optuženi: To ne.

Predsjednik: A kako bi trebalo slati izvještaj?

Optuženi: On je meni kazao da će izvještaj slati po kuriru.

Predsjednik: I neku lozinku ste ugovorili?

Optuženi: Jest, rekao je da bude lozinka »Boris«.

Predsjednik: Da li ste poslali neke izvještaje?

Optuženi: Preko Lele Sopijanec poslao sam izvještaj da nisam ništa uredio i da neću ništa urediti, pa da se ničemu ne nada.

Predsjednik: A drugo?

Optuženi: Ništa.

Predsjednik: Da li ste još imali nakon toga kakvih veza s Moškovom?

Optuženi: Nikakvih.

Predsjednik: Vi ste vašoj ženi rekli da se zanima za Moškova.

Optuženi: Moja je žena išla dolje u Trst, ali joj nisam dao ni lozinku ni ništa.

Predsjednik: Ali vi ste svojoj ženi nešto poručili, da se interesira gdje je Moškov, da se u Slovenskom Primorju raspita da li se on nalazi u Italiji ili je negdje drugdje.

Optuženi: Nisam ja to rekao svojoj ženi, niti sam od nje tražio da se interesira za Moškova, meni je jedino bilo stalo do toga, da saznam za svojeg šogora.

Predsjednik: Vi ste, optuženi, činili sve što se od vas tražilo, a sada na sudu tvrdite kao da je to sve bilo jako bezazleno. Vi ste rekli da ste poslali Moškovu jedan izvještaj u kojem kažete da nećete s njime više imati posla i da se ničem ne nada, a sada opet idete dalje i ponovo tražite vezu s njim i nastojite ga ponovo povezati sa sobom, ovaj puta preko žene.

Optuženi: Ja sam stupio u vezu s Moškovom samo radi toga da saznam za svoga šogora, jer sam se interesirao za njega zbog toga da ne bi možda i on zajedno s Moškovom poduzeo neke akcije.

Predsjednik: Vi ste i Leli Sopijanec kazali lozinku?

Optuženi: Da, ali ženi nisam rekao nikakvu lozinku, niti sam joj dao nekih poruka da se zanima za Moškova.

Predsjednik: Kome je Lela Sopijanec trebala dati taj izvještaj?

Optuženi: Šogoru u Gorici. Josip Crnko je dolazio više puta u Trst i ja sam rekao Leli da kaže Josipu Crnku za Moškova, odnosno šogoru Milivoju, ako će se pojaviti u Gorici, da ja ništa nisam uredio i da se ničemu ne nada od mene. Na kraju ovog kratkog izvještaja rekao sam da treba da bude lozinka »Boris«.

Predsjednik: Da li je to bila pismena ili usmena poruka?

Optuženi: Bila je to usmena poruka.

Predsjednik: Što vam je rekao Moškov još?

Optuženi: Rekao je da će Englezi njima dati oružje od poljskih četa koje su se nalazile u Italiji.

Predsjednik: Kome njima? Ustašama?

Optuženi: Emigrantima.

Predsjednik: Što vam je rekao Moškov, kad bi on ostao ovdje, da li bi s njime još netko ostao, odnosno, da li bi još netko došao?

Optuženi: Rekao je da bi otišao kurir i da bi nakon toga došla za njim druga grupa.

Predsjednik: Da li je rekao da će se prebaciti neke druge grupe iz inozemstva?

Optuženi: To je imao u nacrtu za Velebit, na koji su se trebale prebaciti grupe ustaša iz Italije.

Predsjednik: Da li ste još imali kakvih razgovora s optuženim Šalićem?

Optuženi: 3. oktobra, a poslije toga za cijeli oktobar nisam bio na Kaptolu, te se nisam uopće interesirao ni za kakav rad.

Predsjednik: Da li je vas tražio kod kuće Lisak?

Optuženi: 29. septembra, 30. septembra i 1. oktobra.

Predsjednik: Tko mu je dao vašu adresu?

Optuženi: Šalić.

Predsjednik: A s kojom svrhom?

Optuženi: Da poveže Lisaka s Moškovom.

Predsjednik: Da li ste se našli s Lisakom?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Da li je Lisak spavao noću kod vas?

Optuženi: Moji kod kuće kažu da nije spavao, nego kod susjeda, jer mu nisu vjerovali da je to neki moj prijatelj koji je došao iz Istre. On je naime pričao da je moj prijatelj i da je došao iz Istre i htio je biti kod mene, ali mu oni nisu vjerovali, pa ga nisu htjeli primiti u stan, da ne bi nešto uzeo.

Predsjednik: Sa Šalićem ste o tome razgovarali?

Optuženi: 5. novembra. Pitao sam ga da li je on meni poslao Lisaka.

Predsjednik: Kako ste vi znali da vas je tražio Lisak, kad je rekao vašima da je prijatelj iz Istre?

Optuženi: Kad je izašla slika u novinama, onda je onaj susjed kod kojega je Lisak stanovao, student, rekao, da mu izgleda da je mene Lisak tražio. Meni je bilo čudno, da je baš mene Lisak mogao tražiti i kad sam bio kod Šalića, pitao sam ga da li ga je on poslao k meni. On je rekao da je tako. Naravno da sam se ja jako začudio i pitao ga, kako je meni mogao poslati Lisaka, a ne obavijestiti me da je Lisak kasnije bio aretiran.

Predsjednik: Zašto bi on vas morao izvijestiti da je Lisak aretiran?

Optuženi: Svejedno, ja to moram znati. Jer, ja sam se ogradio pred Šalićem da ne smije nikome pričati da sam imao vezu s Moškovom, a sada je on meni poslao Lisaka, da ga povežem s Moškovom. Pitao sam ga zašto uopće meni šalje ljude, Crnkovića, i još neke ljude, da ih stavim u vezu s Moškovom. Ja sam rekao Šaliću: Vi znate da je Moškov otišao i da ja nemam nikakve veze s njim.

Predsjednik: Šalić vas je upoznao s tim ljudima?

Optuženi: Ja nisam bio doma kad je došao Crnković, nego je on ostavio svoju vizit-kartu. Kasnije smo se upoznali u nadbiskupskom dvoru u tajništvu.

Predsjednik: Da li zaključujete da je postojala veza, starija dogovorena veza?

Optuženi: Onda nisam mislio na to. Nisam niti naslućivao, ali sam bio mišljenja da postoji takova veza.

Predsjednik: Već i ranije postojala je jasno i morali ste vidjeti. Vi ste vjerovati da će vas izbaciti napolje, a primili su vas?

Optuženi: Mene je primio Šalić, a ne nadbiskup i on je meni odgovorio na ono što sam tražio.

Predsjednik: Najspremnije?

Optuženi: Odgovorio!... Danas vidim da su oni mene provjeravali i nisu vjerovali da sam od Moškova, jer me nisu od ranije poznavali. Možda bi dobio drugi odgovor, da sam bio povjerljiva osoba. Međutim, nisam znao da postoji veza između njih. Međutim, sada vidim da je postojao dogovor među njima da će se Lisak i Moškov povezati preko nadbiskupa Stepinca i da će poraditi na izvršenju onoga što su naumili. O tome nisam mislio. To znači da je stav nadbiskupa Stepinca bio poznat ustašama, jer su počeli u maju prošle godine da organiziraju.

Predsjednik: Vi ste vašeg šogora ilegalno prebacili u inozemstvo. Od koga ste dobili objavu?

Optuženi: Od moje sestre.

Predsjednik: Kako?

Optuženi: Ona je došla iz Istre i donijela sa sobom, jer je imala samo na mjesec dana i radila je u selu. Ja sam tu objavu dao šogoru.

Predsjednik: Vi ste je ispunili. Vaš šogor je ustaški natporučnik Josip Crnko.

Optuženi: Jest. Crnko Josip.

Predsjednik: Što su bila dvojica ustaša, koji su kod vas prenoćili i kojima ste dali sklonište?

Optuženi: Oni su došli u Vinicu, Đureković i još dvojica.

Predsjednik: Tko su bila ta dvojica?

Optuženi: Jedan je bio na veterinarskom fakultetu student, u domobranskom odijelu, ne znam da li je bio ustaša, a dvojica nepoznatih. Onda su oni otišli iz Vinice pješice preko Turopolja, jer je tamo Đureković doma.

Predsjednik: Da li su vam pričali, da se Moškov ilegalno prebacio — po nalogu generala Peričića?

Optuženi: Ja znam da mi nisu vjerovali da su vijesti od Moškova istinite. Bili su spremni da se 15. ili 17. prebace u Jugoslaviju, a među njima i general Peričić, ali da su se onda rasturili i otišli u logor. Kad su došli po stvari, interesirali su se, navodno prema traženju generala Peričića, da li se Moškov uistinu nalazi ili ne.

Predsjednik: I začudo opet k vama?

Optuženi: Ne k meni, nego punici, jer je dobila vezu od šogora...

Predsjednik: ... i preko punice...

Optuženi: Na žalost...

Predsjednik: ... došli su provjeriti kako stoji s križarima?

Optuženi: Oni su htjeli ići s objavom u Vinicu i dalje.

Predsjednik: Vi ste za njih nabavili objavu?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Pet objava?

Optuženi: Tri sam poslao u Vinicu, ali nisu na žalost stigle, a onda su došli k meni i nabavio sam još dvije. Tri je nabavio Marić, a dvije Sorpijanec Lela.

Predsjednik: I opet preko Marića!

Optuženi: Kako je nabavio, to ja ne znam.

Predsjednik: Da li vam je Šalić pričao o događajima u Zaprešiću? I da li vam je rekao da će slučaj biti poslan stranim diplomatima?

Optuženi: Ima zapisnik i rekao je da slaže zapisnik o događaju i da će to dati inozemnim predstavnicima.

Sudac dr. Cerineo: Vaša punica se nalazi?

Optuženi: U Vinici kraj Varaždina.

Sudac dr. Cerineo: Kako to da ste vi kod punice, kad je Moškov bio ovdje u zemlji?

Optuženi: Ja sam došao 14. da bi punici pomagao kod berbe.

Sudac dr. Cerineo: Dobro — punica je rekla da počete tamo na teren i da odvedete Milivoja?

Optuženi: To se nalazi 10 minuta od Vinice.

Sudac dr. Cerineo: Koja je svrha vašeg odlaska na teren?

Optuženi: Ona me je molila, jer je čula da kane naprijed, a ona ih moli da na svaki način ne idu dalje.

Sudac dr. Cerineo: Nego da se vrate natrag?

Optuženi: Da.

Sudac dr. Cerineo: Jeste li vi to pokušali?

Optuženi: Jesam.

Sudac dr. Cerineo: Pa jeste li uspjeli?

Optuženi: Nisam.

Sudija dr. Cerineo: Vi ste spomenuli par puta da ste ih odvrćali oó klanja, — jeste li ih odvrćali?

Optuženi: Jesam.

Sudija dr. Cerineo: Moškov vam daje dukate i traži da mu kupite jod, zašto ée mu to?

Optuženi: On je rekao, ako éu dobiti dobre informacije na Kaptolu, da ée mu to trebati.

Sudac dr. Cerineo: Onda ste pretpostavljali da ée mu to trebati i da ée biti klanja?

Optuženi: (Šuti i ne odgovara).

Sudac dr. Cerineo: Kad ste išli k Leli Sopijanec, kako ste došli do nje?

Optuženi: Ja sam znao, kad sam bio u Trstu i govorio s njenim mužem, da ona treba mužu da pošalje zlato, jer je on to tražio.

Sudija dr. Cerineo: Vi ste njoj spomenuli da imate pismo za Stepinca.

Optuženi: Spomenuo sam joj da sam dobio od jedne osobe koja je došla preko granice dukate i da imam pismo za Stepinca. Njoj sam rekao da sam bio i kod Šalića i da me je on s nepovjerenjem primio.

Sudac dr. Cerineo: Ali kad ste spomenuli ime Lele Sopijanec, onda se Šalićevo raspoloženje promijenilo?

Optuženi: Da, onda mi je vjerovao.

Sudac dr. Cerineo: Vi ste imali konspirativno ime Boris?

Optuženi: To nije bilo konspirativno ime, to je bila samo lozinka.

Sudac dr. Cerineo: I vi kažete da kidate s Moškovom svake veze i da mu pišete da ne éete ništa učiniti, jer da ne želite s njim imati posla?

Optuženi: Ja to nisam pisao, nego sam poručio. Ja sam rekao da nemam niti novca niti sposobnosti za taj posao, to sam Moškovu rekao u šumi. To sam mu rekao, jer sam se bojao da mi ne pošalje kakvog kurira. Mogu se zakleti da sam mu poručio po Leli Sopijanec, da nemam nikakove veze i da nisam ništa uradio i da ne mogu ništa uraditi.

Sudac dr. Cerineo: A šogora ste ipak prebacili?

Optuženi: To je bilo augusta mjeseca još.

Predsjednik: Odakle poznajete Lelu Sopijanec?

Optuženi: Ja je poznajem od 1944. godine.

Predsjednik: A politički kakvo mišljenje imate o njoj?

Optuženi: Za vrijeme NDH kakva je politički bila, ne znam. Prošle godine pozvala me je telefonom neka dođem ordinirati kod nje. Otišao sam i tada je govorila da je njen muž preko u Trstu. Ja sam joj rekao da éu također ići u Istru i onda me je ona molila da odem i do njena muža u Trst.

Predsjednik: Kako ste znali da éete baš preko veze s Lelom Sopijanec naći vezu s nadbiskupom?

Optuženi: Ona mi je rekla da ima poznatog Marića.

Predsjednik: Vi se toliko bojite Moškova, a Leli Sopijanec jednostavno kažete da ste donijeli pismo, — to je zaista junački, hrabro.

Optuženi: Ona je od mene tražila da joj kažem od koga sam donio, ali joj ja nisam htio reći niti za dukate od koga sam ih dobio niti za pismo od koga sam ga donio. Ona je to tek kasnije doznala od Marića.

Predsjednik: Ali ste joj svakako rekli da ste donijeli jedno pismo?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Onda ste u nju imali povjerenja? Znači da znate nešto više o njoj što sada ne ćete da kažete?

Optuženi: Ona je meni pričala o procesiji u Bistrici.

Javni tužilac: Što je govorila o procesiji u Bistrici?

Optuženi: Pričala je da je tamo u procesiji bilo oko 40 do 50.000 ljudi i da je i ona tamo bila, zatim da je bila u procesiji kod crkve sv. Petra i pripovijedala je o tome da su neki svećenici bili uhapšeni na cesti, pa da je i ona bila u opasnosti da bude uhapšena, ali je kroz mala vrata pobjegla u nadbiskupski dvor.

Sudac dr. Cerineo: Začudo da ona ima svuda pristupa i da s njenim imenom gdje god hoćete možete doći, pa i u nadbiskupski dvor?

Optuženi: Ona je meni rekla da se poznaje s Marićem, prijateljem Šalićevim.

Sudac dr. Cerineo: Vi ste nam ovdje kazali da ste njoj saopćili da imate to pismo, da je ono važno i da ga morate predati u nadbiskupskom dvoru, znači da ste vi bili sigurni da ćete biti primljeni u nadbiskupskom dvoru kad spomenete ime Lele Sopijanec.

Optuženi: Rekao sam da je ona meni pričala da poznaje Šalićevog prijatelja Marića.

Sudac dr. Cerineo: Vi ste onda tako sklopili jedno vaše prijateljstvo, čisto konspirativno prijateljstvo i bili ste u tom društvu čisto konspirativni član?

Optuženi: Ja sam to pismo primio i učinio uslugu za koju sam bio umoljen.

Sudac dr. Cerineo: Odgovorite na pitanje, ja vas pitam da li ste vi svjesni da ste i vi bili konspirativni član u društvu Marić-Šalić?

Optuženi: (Šuti i ne odgovara).

Sudac Poldrugač: Kad ste prvi puta donijeli pismo Šaliću, kome je bilo adresirano?

Optuženi: Gospodinu Stjepanu.

Sudac Poldrugač: Šta ste mislili tko je taj Stjepan?

Optuženi: Meni je rekao da će tako napisati adresu i da će to biti pismo za nadbiskupa.

Sudac Poldrugač: Je li vam Šalić rekao da će on sam odnijeti pismo nadbiskupu?

Optuženi: Ja sam mu pismo predao u kancelariji.

Sudac Poldrugač: A šta je Šalić rekao, kome će pismo dati?

Optuženi: Nadbiskupu.

Sudac Poldrugač: A niste li vi insistirali da se to pismo preda nadbiskupu?

Optuženi: Ne, ja sam pismo Šaliću predao.

Sudac Poldrugač: Kad se Šalić vratio od nadbiskupa, što je rekao?

Optuženi: Kad je pismo primio od mene, nije otišao nikuda, nego smo se ponovo u 6 sati na večer sastali na hodniku.

Sudac Poldrugač: I šta vam je rekao, je li nadbiskup indisponiran?

Optuženi: Ništa nije rekao, samo je rekao, govorio je u pluralu, »da oni ne mogu«.

Sudac Poldrugač: A kako je bilo kod predaje drugog pisma?

Optuženi: Ja sam došao u dvor, pokucao na vrata. pozdravio ga u kancelariji, rekao da sam to dobio na odlasku od Moškova i predao sam mu pismo. Šalić je to uzeo, pročitao i spremio. Ništa nije reagirao. Gore je bilo napisano »Preuzvišeni«.

Sudac Poldrugač: Nije li vam rekao tom zgodom, da je nadbiskup neraspoložen, da uopće ima s vama kakav posao?

Optuženi: Ništa nije rekao.

*

Javni tužilac: Optuženi Gulin, ja vas molim da kažete što vi mislite o optuženom Šaliću s obzirom na to što čitava vaša obrana smjera u jednom pravcu, a to je da je Šalić onaj koji je kriv da ste vi upali u ovu organizaciju?

Optuženi: Kada sam došao s tim pismom i njima predao...

Javni tužilac: Čekajte, ja sam pitao vas direktno i vi direktno odgovorite: vi ste u glavnom kazali da to ne bi napravili iz zločinačke svijesti, nego što ste upali u tu organizaciju. Odgovorite direktno na to pitanje.

Optuženi: Ja mislim to tako... kada sam donio to pismo, da nije bilo njihova interesa — njega i nadbiskupa — a da ovo pismo uzmu i da se interesiraju tko je poslao pismo, da ne bio primljen. Ja vidim da je to danas sasvim drugačije.

Javni tužitelj: Što je to drugačije?

Optuženi: Ja vidim da je to usko povezano prijateljstvo odnosno veza između ustaša i klera.

Javni tužilac: Kojeg klera?

Optuženi: Između nadbiskupa i ustaša.

Javni tužilac: Kojih ustaša?

Optuženi: Mislim općenito...

Javni tužilac: A konkretno u tom momentu?

Optuženi: Konkretno u tome momentu bila je povezanost između emigracije Moškova, Lisaka i ostalih s nadbiskupom.

Javni tužilac: Jeste li vi svijesni težine tih izjava, jeste li vi svijesni težine optužbe protiv Stepinca?

Optuženi: (Šuti i ne odgovara).

Javni tužilac: Da li vi dajete te izjave u punoj svijesti neprisiljeni od nikoga?

Optuženi: Ja prije nisam imao pojma o tome, ali sam sada uvjeren da to stoji.

Javni tužilac: Je li vas tko prisilio na te izjave?

Optuženi: Nije.

Javni tužilac: Molim vas lijepo, kad ste dolazili optuženom Šaliću, da li vam je razjasnio situaciju u zemlji i vani?

Optuženi: On meni nije tumačio o situaciji vani ništa, nego mi je odgovorio na pitanja koja sam mu postavio.

Javni tužilac: A što ste vi znali o situaciji u zemlji i svijetu u jeseni 1945. kada počinje ta vaša djelatnost? Što ste vi znali? Što se govorilo od strane ove grupe?

Optuženi: Tek sam čuo da postoje križari. Govorilo se da će doći tu međunarodna komisija za te izbore, da će tu nastupiti različite stranke — sada tri ili četiri kako već bude — da će tu u Hrvatskoj pobijediti vjerojatno HSS i to desna strana s Mačekom. Onda se vjerovalo da će u Srbiji pobijediti vjerojatno najjača stara stranka radikali, a možda i demokrati. To sam ja čuo. To mi nije ova grupa rekla...

Javni tužilac: A što bi imali križari da rade?

Optuženi: Za križare se govorilo da su to ustaše koji se nalaze u šumama, koji su se gore sakrili i koji se gore organiziraju i koji će poći u borbu.

Javni tužilac: Kakvu bi ulogu imali križari u tim tako zvanim političkim grupama, jer postoje križari u šumama s Moškovom i kada vi dolazite gore s Moškovljevim pismom, vi ste vidjeli da je to centar jedne organizacije veze — i što ste sada mislili? Kakovu ulogu imaju križari u tome planu da odigraju?

Optuženi: Iz izjava Moškova sam vidio da ti križari moraju činiti neku jezgru kojima bi ustaše iz inozemstva dolazili da ih pojačaju.

Javni tužilac: A kakove veze imaju Šalić i Stepinac s tom jezgrom?

Optuženi: Na svaki način su ustaše htjeli pomoću njega ili preko njega te planove izvršiti.

Javni tužilac: A da li su te veze crkvene stvari ili su to stvari jedne zločinačke ustaške organizacije?

Optuženi: To su već političke stvari.

Javni tužilac: Kažete političke stvari, ali zar ti ustaše i ti stari koljači imaju veze s bilo kakvom politikom? Što smatrate pod ovim političkim stvarima?

Optuženi: Ja mislim zato tako, što su kanili s tim doći iz vana u zemlju i tu promijeniti vlast i promijeniti cijeli politički kurs.

Javni tužilac: A to znači točno rečeno promijeniti vlast putem zločina i terora?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: A što mislite, kada se Stepinac i Šalić povezuju na toj liniji, je li to obrana crkve i vjere ili je to pomaganje organizacije križara i terorista?

Optuženi: To je svakako pomaganje organizacije.

Javni tužilac: A ne obrana crkve?

Optuženi: To nikako.

Javni tužilac: Što vi mislite, zašto vam Šalić nudi šećer i brašno?

Optuženi: Ja sam onda smatrao to na svaki način kao jedan gest možda s karitativne strane, jer je čuo da nisam u službi, a rekao sam da ću biti, i rekao mi je da bi mogao dobiti šećera i brašna.

Javni tužilac: Da li vam on to daje iz akta milosrđa ili kao kuriru Moškova?

Optuženi: Ja sam smatrao da mi daje iz karitativne strane.

Javni tužilac: Da li samo s karitativne strane?

Optuženi: Na svaki način, ovo dolazi od njega radi bolje veze između njega i mene i na taj način da se više povežemo.

Javni tužilac: Šećer i brašno dobiva svaki koji dođe k njima od strane križara i služi kao neka veza. Da li je to akt milosrđa ili kakova druga stvar?

Optuženi: To se već radi o povezivanju.

Javni tužilac: Dakle, to je čin povezivanja i s tim vas je Šalić još jače vezao za sebe.

Optuženi: Doduše nije mi dao, ali samo ponudio.

Javni tužilac: Da li vam je Lela Sopijanec, koja je išla u Trst i nabavljala propusnice, pričala da ide Stepincu na razgovor?

Optuženi: Rekla mi je u oktobru kada se vratila iz Trsta da je nosila jedno pismo s Kaptola u Trst.

Javni tužilac: A od koga?

Optuženi: Ništa nije rekla.

Javni tužilac: Nije vam rekla, da li je pismo od kojeg kanonika ili Stepinca?

Optuženi: Nije mi rekla. Samo je rekla: pismo.

Javni tužilac: A što ste vi razumjeli u tom momentu, jer već znate ulogu Stepinca, da li je pismo od Stepinca ili kanonika?

Optuženi: Na svaki način od vodstva.

Javni tužilac: Kojega?

Optuženi: Od vodstva s Kaptola.

Javni tužilac: A tko se smatra pod Kaptolom?

Optuženi: Pod Kaptolom se smatra nadbiskup.

Javni tužilac: Dakle vidite, da tu glavnu ulogu igraju Stepinac, Šalić i njihovi najuži suradnici. Kada vam ne vjeruju Šalić i Stepinac, onda se pozivate na Lelu Sopijanec. Šalić to provjerava i kada ona kaže sve dobro za vas, onda je sve dobro i onda vam oni vjeruju.

Optuženi: Ja sam rekao da poznajem Lelu Sopijanec.

Javni tužilac: A kada je rekla da je sve dobro, onda...

Optuženi: Onda je bilo stvoreno povjerenje.

Javni tužilac: Onda ste postali povjerljiv čovjek križara, kada je Lela Sopijanec dala za vas riječ. Da li ste onda mislili o njoj kakvu ulogu ona igra u toj stvari?

Optuženi: Meni nikada ona nije nešto povjeravala.

Javni tužilac: Ali, samo jedna njezina riječ i vama se otvaraju vrata! Kako ste to smatrali?

Optuženi: Smatrao sam to radi poznanstva s Marićem, jer je pričala da ga poznaje.

Javni tužilac: Marić je drugo, a drugo je optuženi Šalić.

Optuženi: Onda nisam polagao na to važnost.

Javni tužilac: Smatrate li Lelu Sopijanec članom te organizacije, u koju ste upali, prema njezinu radu, njezinu obavještavanju i njezinu odlasku Stepincu?

Optuženi: Mogla bi biti, ali mi to nije kazala.

Javni tužilac: Jasno da vam nije kazala da je član organizacije, ali vi ste donijeli pismo od Moškova i Šalić vam kaže da će ga proučiti i zaključili su da je to pismo od Moškova? Sada, iz čega su mogli zaključiti da je to Moškov pisao?

Optuženi: On je meni rekao da je Moškov napisao nekoliko rečenica iz direktnog razgovora između Moškova i nadbiskupa, jer su zadnjih dana NDH bili skupa na jednom objedu ili večeri, i prema tome je nadbiskup prepoznao da to piše Moškov.

Javni tužilac: Nije li vam palo na pamet da su oni na taj način ugovorili neke znakove da se mogu prepoznavati?

Optuženi: Nisam na to mislio.

Javni tužilac: Ali što mislite sada? U ćeliji ste sigurno imali vremena o tome misliti?

Optuženi: Mislim da je moralo biti nešto na tome. Uvjeren nisam, ali bi mogao tako misliti.

Javni tužilac: Jeste li vi sada svijesni, optuženi Gulin, da ste tu upali i djelovali kao član jedne organizacije, koja je iz centra ovako povezivala u čitavoj zemlji te razne ustaške bandite, koji su se prebacivali iz inozemstva u zemlju i t. d.

Optuženi: Priznajem da sam pogriješio i da je tako.

PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG CRNKOVIĆ JOSIPA

Predsjednik: Optuženi Crnković neka dođe naprijed.

Optuženi Crnkoviću, da li ste razumjeli optužnicu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: Osjećam se krivim za ono što sam počinio i priznajem svoju krivicu ...

Gospodine predsjedniče, ja vam dajem časnu riječ da ću govoriti iskreno i otvoreno. Ono što sam pogriješio priznajem.

Predsjednik: Optuženi Crnkoviću, da li ste vi u listopadu 1945. omogućili prebacivanje u šumu ustaše oficira Švalerna?

Optuženi: Da, ja sam došao do gospodina Šimečkog, svećenika. Tom prilikom nalazio se kod njega jedan svećenik. On je meni rekao ime domobranskog satnika, za kojega kaže da želi da se prebaci u šumu.

Predsjednik: Da li vam je taj svećenik kojega ste zatekli kod Šimečkoga rekao koji su razlozi koji tjeraju domobranskog časnika u šumu?

Optuženi: Da, rekao je.

Predsjednik: Da li vam je rekao da se taj satnik vraća iz Italije?

Optuženi: Rekao je.

Predsjednik: On je bio svoju glavu sklonio u Italiju. Zašto je nosi opet ovdje na pazar?

Optuženi: Ja ne znam.

Predsjednik: To nije bilo spasavanje glave. To je bilo plansko prebacivanje u šumu.

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Jest, a taj satnik nije imao nikakva povoda da se vraća nazad. Glava mu je bila relativno sigurna u Italiji, znači da se je htio vratiti sa željom da teroristički radi protiv današnje vlasti, a vi ste mu u tome pomogli.

Optuženi: Ja sam njemu pomogao da dođe do te veze i da se može prebaciti u šumu.

Predsjednik: Na koncu ćemo doći do vaših općih ciljeva. Mi ne govorimo o tome za čim ste vi težili nego o prebacivanju u šumu i sada ćemo prijeći djelo po djelo po optužnici.

Vi ste sada priznali da ste tome Švalernu pomogli prebacivanje u šumu. Je li to činjenica?

Optuženi: Pa činjenica je to.

Predsjednik: A je li činjenica da nije došao da vas upozna, nego da se prebaci u šumu i da je imao neke terorističke nakane?

Optuženi: Gospodine predsjedniče! Dozvolite da kažem jedno. Kada sam bio kod Šimečkog, svećenika, nije mi bilo govoreno kakve namjere ima. Ja nisam Šimečkoga pitao kakve namjere ima.

Predsjednik: Vaša obrana mora biti ne samo iskrena, nego i logična, inače joj nitko ne će povjerovati, a ovo što vi govorite nije logično. Logično je ako se netko dobrovoljno i ilegalno vraća iz Italije i hoće ići u šumu, u terorističke nakane, da to ne znači da on hoće time spasiti glavu, jer ako je to htio, onda je mogao ostati u Italiji.

Optuženi: (Šuti, ali kima glavom.)

Predsjednik: Pročitat ću dalje iz optužnice, iz koje slijedi da ste vi stupili u vezu s Juroš Anom. Kako je to bilo?

Optuženi: Ja sam došao do Šalića, svećenika, i posjetio ga, i tom prilikom mi je rekao ovako: »Ne znam dan ili dva dana prije toga došla je k meni Juroš Ana* i donijela list.«

Predsjednik: Da li ste Juroš Anu ranije poznavali?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: I što je bilo onda kada vam je Šalić dao list?

Optuženi: **Dao mi je list i rekao: »Eto, upoznajte se s njom, evo vam adresa i učinite što ona želi, ako hoćete«. U pismu se tražila materijalna pomoć za ustaše u šumi.**

Predsjednik: I to je bilo sve?

Optuženi: To je bilo sve. I onda sam otišao ja do Juroš Ane, i s njom se sastao, porazgovorio sam se, dajući joj odmah direktive koje sam primio od vodstva HSS. Ja moram ovdje javno napomenuti da nisam nikada bio ustaša. Ja sam uvijek bio član HSS-a.

Predsjednik: Vi ste dali za križare na Papuku izraditi zastavu?

Optuženi: Jesam. Priznajem to da sam dao izraditi, ali uz to moram reći ovom Vrhovnom sudu na koji način je došlo do izrade te zastave.

Predsjednik: To ću vas pitati i onda ćete tek pričati o tome. Vi ste dakle izradili nacrt za tu zastavu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Je li ovo zastava za koju ste napravili nacrt?

(*Predsjednik mu pokazuje zastavu.*)

Optuženi: Da, da, nacrt je bio za tu zastavu takav.

Predsjednik: Da li ste . . .

(*Iz dvorane se čuje povik »krvnici« i još neki povik, na što predsjednik zvoní.*)

Vi ste i parole za tu zastavu izmislili?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Dakle, i ova parola »za Krista protiv komunista« potječe od vas?

Optuženi: Potječe.

Predsjednik: Kome je bila namijenjena ta zastava?

Optuženi: Ta zastava je bila namijenjena križarskoj grupi na Papuku.

* Juroš Ana, ustašica, koja je došla iz Dalmacije da se poveže s teroristima s nadbiskupskog dvora. Nju je poslao ustaški bojnik Medvidović, koji se krio s nekim teroristima po šumama i pećinama Dalmacije.

Predsjednik: Na Papuku?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Pod čijim vodstvom je bila ta križarska grupa?

Optuženi: Pod vodstvom Martina Mesarova.

Predsjednik: Što je on bio?

Optuženi: On je prije bio Mačekov narodni zastupnik HSS-a.

Predsjednik: Da li je bio ustaša?

Optuženi: To ne znam.

Predsjednik: Niste se interesirali?

Optuženi: Ja sam se interesirao i bilo mi je rečeno da je član HSS-a.

Predsjednik: Ali i Tortić je bio prije član HSS-a, a bilo je i drugih članova HSS-a koji su kasnije postali ustaše.

A kome ste dali izraditi tu zastavu?

Optuženi: Tu zastavu sam dao izraditi časnim sestrama u Gundulićevoj ulici u Zagrebu.

Predsjednik: Da li je nacrt za tu zastavu bio poslan u šumu?

Optuženi: Bio je.

Predsjednik: Da li ste ga sami odnijeli?

Optuženi: Ne. Dozvolite da čitavu stvar razjasnim.

Predsjednik: Odgovarajte na pitanja. Vi ćete imati zaključnu riječ i onda ćete imati prilike reći što hoćete, a sada odgovarajte kratko, jezgrovito i bez kondicionala.

Da li ste odnijeli taj nacrt Mesarovu u šumu?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: A tko ga je nosio?

Optuženi: Nosio ga je kurir.

Predsjednik: Što je rekao Mesarov?

Optuženi: Napisao je list u kojem doslovcè piše ovako: »Gospodin ućo, molim vas dajte zastavu prema ovom nacrtu izraditi i posvetiti ju«.

Predsjednik: I nakon toga ste dali izraditi zastavu?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Isprićajte kako je došlo do blagoslova te zastave. Čija je to bila ideja? Ideja je bila od Mesarova, zar ne? Gdje ste posvetili zastavu... Da li ste govorili sa Šimećkim? Jeste li njega upoznali da postoji neka zastava i zamolili ga da je blagoslovi?

Optuženi: Do posvete je došlo ovako: Kad je bila zastava gotova, otišao sam ja po direktivi Mesarova do Šimećkoga. On je — koliko se ja sjećam — proćitao ovo što sam malo prije citirao i dao poticaj da bi se posveta zastave izvršila u kapelici na Kaptolu kod nadbiskupa.

Predsjednik: Kako je obrazložio Šimećki svoj prijedlog, da li je rekao razlog zašto bi bilo nezgodno posvetiti zastavu drugdje, osim u nadbiskupskoj kapelici? Da li je rekao da bi tajnik Šalić posvetio zastavu?

Optuženi Crnković: Nije mi rekao razloga zašto da se zastava posveti u nadbiskupskoj kapeli.

Predsjednik: Nije li bilo razloga da se to obavi u tajnosti? Nadbiskupska kapelica nepristupaćna je vanjskom svijetu.

Optuženi: Gospodine predsjedniće, ne mogu govoriti ono što ne znam.

Predsjednik: A onda je došlo do posvete zastave?

Optuženi: Došlo je do posvete.

Predsjednik: I onda je Šimečki izvršio posvetu. Da li je bio prisutan i Šalić?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li je Šimečki govorio pred vama da bi on (Šalić) ili nadbiskup posvetio zastavu.

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Što je bilo kada ste posvetili zastavu?

Optuženi: Kada je zastava bila posvećena, pozvao nas je Šalić k sebi i počastio rakijom.

Predsjednik: Vi ste posvetu zastave smatrali jednim značajnim aktom, kad ste smatrali da se taj čin mora zaliti rakijom?

Optuženi: Ja nisam, jer ja sam nisam donio šljivovicu. Valjda je to smatrao Šalić.

Predsjednik: Da li su nakon posvete zastave Šalić i Šimečki dali po vama pozdraviti Mesarova?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Ranije ste drugačije rekli.

Optuženi: Po meni nisu dali.

Predsjednik: Da li su svi zapisnici koje ste dali u istražnom postupku potpisani dobrovoljno?

Optuženi: Jesu.

Predsjednik: Da li je na vas izvršena kakova prisila?

Optuženi: Nije učinjena nikakova prisila.

Predsjednik: (Čita zapisnik od 10. I. 1946.) »Također sam izručio Domoviću pozdrav za Mesarova od Šalića i Šimečkoga«. Dakle, dali su vam te pozdrave, kada ste ih izručili?

Optuženi: Ja se toga ne sjećam, ali ako stoji u zapisniku, ja to priznajem.

Predsjednik: Onda ste odnijeli zastavu u šumu?

Optuženi: Jest odnio sam.

Predsjednik: Gdje ste našli križare?

Optuženi: Negdje kod Kloštra.

Predsjednik: Koga ste tamo zatekli?

Optuženi: Bio je bojniki Domović.

Predsjednik: Gdje vam je Mesarov, zašto on nije primio zastavu?

Optuženi: To ne znam. On je u listu naveo: »Donesite zastavu i koga po nju pošaljem, smatrajte kao da sam ja sam došao«.

Predsjednik: Koliko je ljudi bilo s tim bojnikom?

Optuženi: Pet do šest, čini mi se šest.

Predsjednik: Vi ste u listopadu 1945. poslali križiće križarima posvećene po naročitom obredu i s posebnim oprostom, je li točno?

Optuženi: Dobio sam ih od gosp. Savkovića.

Predsjednik: To je svećenik iz Zagreba?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Na kojoj dužnosti radi?

Optuženi: Na kojoj dužnosti radi ne znam, ja ga znam jedino od onda kada sam prije godinu dana nosio jedan list k njemu.

Predsjednik: Od koga?

Optuženi: To je bilo prije godinu dana za vrijeme NDH, kad sam nosio k njemu list od jedne učiteljice koja ga je molila za jednu uslugu, da joj pošalje služavku. Ja sam slučajno prolazio kraj crkve sv. Blaža . . . kakvu je dužnost on tamo vršio ne znam, da li je bio svećenik ili kapelan ne znam, razgovarao sam samo nekoliko riječi s njime, što je unijeto i u zapisnik i tom prilikom upozorio me neka pazim, jer da je taj rad povezan apsolutno s mojom vlastitom glavom, da je to ilegalni rad.

Predsjednik: A vi njemu pričate o tom ilegalnom radu, kako ste znali da mu o tome možete pričati?

Optuženi: Ja sam mu rekao da ja radim i kad sam mu o tome pričao, on je donio te križiće, koje je dao meni, da se pošalju križarima.

Predsjednik: **Ti križići bili su posebno posvećeni?**

Optuženi: **Oni nisu bili posebno posvećeni u Zagrebu, nego su bili posebno posvećeni u Rimu od sv. oca pape.**

Predsjednik: **I s posebnim oprostom?**

Optuženi: **Tako je rekao g. Savković, svećenik.**

Predsjednik: Zašto je trebalo križarima da im se oprostí što su poklali djecu od 13 i po godina, starce od 62 godine, invalide, što su palili i žarili po selima? Da li vi vidite koliki ste grijehnik kad dajete tim zločincima u šumi, tim koljačima, tim bivšim ustašama, koji se još nisu osušili od krvi koju su prolili za vrijeme okupacije, a već su ogrezli u novu krv. Vi tim križićima, koji nose poseban oprost, njih podstičete na dalje klanje, jer jednom jednostavnom čovjeku kažete, — evo ti oprost — pa kolji dalje! (*U dvorani: smrt krvnicima!*) . . . To znači oprošteno ti je što si dosada poklao, kolji dalje, a kad pokolješ, nosim ti nove križiće, ti će ti oprostiti i tad dalje kolji! (*U publici žagor i pljesak*).

Predsjednik: Vi ste osim toga što ste slali križiće, slali u šumu i drugi materijal.

Optuženi: Ja isključivo ništa drugo nisam slao u šumu. Ja smatram nositi u šumu da sam dao njima . . .

Predsjednik: Vi ste slali? Optuženi Šimečki kaže da vam je dao neki materijal za šumu.

Optuženi: Ja to priznajem — jest.

Od Šalića ne, ja nikada nisam od njega primio ni jedan paket.

Predsjednik: Vi ste to priznali u vašem zapisniku.

Optuženi: Od Šalića ne, ja sam priznao u zapisniku da sam dobio od gosp. Šimečkog par paketa i to stoji u zapisniku. Od gosp. Šalića nikada nisam primio ni jedan paket.

Predsjednik: Vidite, on priznaje da je dao paket.

Optuženi: On je prisutan i neka kaže da je dao.

Optuženi Šalić: Druže predsjedniče, u ono vrijeme kad je bila posvećena zastava, oni su bili u mojoj sobi. Netko je spomenuo da bi trebao lijekova. Onda sam se ja sjetio žene koja je donijela mjesec dana prije lijekove, i rekao sam: gospodo...

Predsjednik: Dakle, predali ste lijekove?

Optuženi Šalić: Ja sam predao!

Predsjednik: A Crnković je bio prisutan.

Optuženi Šalić: Da.

Predsjednik: (*Obraća se na opt. Crnkovića*). U početku ste rekli da ćete govoriti s velikom iskrenošću, a onda najednom za te lijekove da niste ništa čuli, a bili ste prisutni.

Optuženi: Rekli ste da je dao četiri paketa...

Predsjednik: Onda da.

Optuženi: Nije dao ni dva, nego samo jedan. (*Smijeh u dvorani*).

Predsjednik: Vi se s vašom obranom samo diskreditirate pred sudom, to nije obrana, a kamoli iskrenost.

Da li ste ponijeli jedan pištolj marke »Vis« u šumu koji vam je dao Šimečki?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li ste dobili lijekove od Šimečkog?

Optuženi: Da, dobio sam jedan paket lijekova.

Predsjednik: Znači, bili ste prisutni?

Optuženi: Da, dobili smo i 500 dinara.

Predsjednik: Ovo je Šimečki namijenio za križare u šumi?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Onda ste poslali jedan paket lijekova koji ste dobili od opatica u Vinogradskoj cesti?

Optuženi: Dobio sam.

Predsjednik: Da li su vam lijekove opatice dale baš za šumu?

Optuženi: One su ih dale lično meni.

Predsjednik: Mi imamo danas na optuženičkoj klupi malu grupicu optuženih ljudi koji su sačinjavali organizaciju, koja je planski i obilno radila za šumu, slala razni materijal, zastavu i t. d. U toj grupici, izgleda, da ste vi najagilnija ličnost, jer se najčešće od optuženih spominjete. Vi dolazite dalje u vezu s optuženima koji sjede na optuženičkoj klupi. Vi se povezujete s grupicama (*križari*) koje imaju centar na Kaptolu, i tamo održavate sastanke.

Optuženi: Ja, ne. Ja prisustvujem sastancima.

Predsjednik: A tko drži sastanke?

Optuženi: Mislite, vodi sastanke?

Predsjednik: Nisam rekao riječ voditi, nego držati.

Optuženi: Ja sam sudjelovao.

Predsjednik: Pa, sudjelovati znači isto što i držati. Kad je to bilo?

Optuženi: 25. IX. 1945. godine. To je vremenski bilo onda kad je bio Kongres Srba u Hrvatskoj, koji se održavao u Zagrebu.

Sastanak je za jedan sat odgođen, jer se išlo po Miru Čolića, fra Margetića, Čorić Milana, Horvata i još jednog, ne mogu njega da se sjetim. Dugo je prošlo vremena.

Tužilac: Da nije Bošnjak?

Optuženi: Da, Bošnjak.

Predsjednik: Kakav je zaključak stvoren?

Optuženi: Nikakav zaključak nije stvoren.

Predsjednik: Je li stvoren zaključak da se prilikom Kongresa Srba u Hrvatskoj održe nekakve demonstracije?

Optuženi: Rečeno je da se mora nešto stvoriti i uraditi u Zagrebu, jer u Zagrebu se ništa ne radi. Zato je kazano da se moraju napraviti nekakve demonstracije.

Predsjednik: Da li je govoreno o kakvoj sistematizaciji? O dijeljenju letaka?

Optuženi: Bošnjak je sam imao nekoliko letaka, koje, ako se hoće, može podijeliti on sam, ali o kakvom sistematskom dijeljenju letaka nije bilo govora.

Predsjednik: Vi ste dali Margetiću jedan izvjestan broj letaka da ih odnese u Viroviticu?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li je bilo u smislu sastanka?

Optuženi: Nije bilo u tom smislu.

Predsjednik: **Dobro, a koja je svrha toga sastanka bila?**

Optuženi: **Svrha je toga sastanka bila da se stvori vodstvo, koje će biti centralno vodstvo u Zagrebu. Zbog toga je bio taj sastanak.**

Predsjednik: **Da se stvori centralno vodstvo, za koga?**

Optuženi: **Centralno vodstvo te stranke.**

Predsjednik: **Koje?**

Optuženi: **Za križare.**

**PRESLUŠAVANJE OPTUŽENOG MARTINČIĆ MODESTA,
franjevačkog provincijala**

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite dosad sve ispitane optužene i Martinčić Modesta. (*Poslije uvođenja, kojom se prilikom osjetio žagor u dvorani*): Molim publiku da bude mirna, da ne budem prinuđen upotrebiti sredstva koja mi stoje na raspolaganju.

Optuženi Martinčiću Modesto, da li ste vi razumjeli optužnicu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: Osjećam se djelomično.

Predsjednik: U kojim se dijelovima ne osjećate krivim?

Optuženi: Na strani 16. kod prve točke osjećam se krivim, a...

Predsjednik: To ćemo vidjeti u toku preslušanja. Ja vas upozoravam da vam kao najveća olakotna okolnost može poslužiti priznanje i iskrenost pred sudom. I ukoliko budete iskreni, te priznali svoje krivice, to će vam se uzeti u obzir.

Kad ste vi saznali prvi put za ustaško zlato iz državne riznice?

Optuženi: Za ustaško zlato saznao sam na dan oslobođenja.

Predsjednik: Prije niste ništa znali?

Optuženi: Prije 10 do 15 dana prije oslobođenja Zagreba meni je povjerio Margetić da je Glavaš mislio smjestiti zlato u našu samostansku grobnicu. Pri tome je kazao kako se Glavaš zabrinuo i da ništa ne odam da je on meni o tome govorio. Zatim je pitao da li bi bilo nekog mjesta.

Predsjednik: Dakle, vi ste za to znali i prije oslobođenja?

Optuženi: Da ga pohrane, jest.

Predsjednik: Što ste vi na to kazali?

Optuženi: Ja sam rekao da u Kloštar-Ivaniću i Samoboru ima mjesta i da bi se tamo moglo sakriti zlato i srebro, ali da je tamo sve puno.

Predsjednik: A što ste mislili koja je svrha sakrivanja?

Optuženi: Apsolutno nisam mislio ništa.

Predsjednik: Je li to normalna pojava da se državna riznica, da se zlato sakriva u samostan? Je li to uobičajena pojava?

Optuženi: Ja nisam to mogao znati. Ja sam htio samo osigurati nemogućnost sakrivanja, jer sam znao da su ova dva samostana puna vojske, ali sam morao to prikrivati pred Margetićem, jer bi on to otkrio pred Glavašem. I kako je mene ostavio u sumnji da će me Glavaš pitati, onda bih se ja morao izložiti tome.

Predsjednik: Kako je zlato došlo u vaš samostan?

Optuženi: On je išao i poslije dva tri dana došao k meni u sobu da bih ga pustio u Kloštar-Ivanić, da tu dobije jednu sobu i da mu za to dam list. Ja sam rekao da Šuklje ima prijatelja u Zagrebu, pa neka tamo traži, jer je vrlo teško doći do više krsnih listova.

Predsjednik: Ali vi ste dali neko pismo?

Optuženi: Drugi dan je došao i rekao da će ići u Kloštar, da je tako obećao i da ne može natrag. Ja sam rekao onda da ide kao lud, i da ne uvlači ovakvom suradnjom drugu braću u taj posao, i da treba da se vrati natrag. On je kazao da bi usput izvidio ima li mogućnosti da se zlato sakrije u Ivanić-Kloštru. Ja sam onda rekao da ide, da se ne bi pomislilo da je zlato sakriveno kod nas. Molio me je da mu dam pismo, da bi tamo poglavar znao da dolazi s moje strane. i ja sam dao preporučeno pismo, gdje sam izložio ovo: — **»Dragi Bruno, k tebi dolazi Mamerto Margetić da vidi ima li mogućnosti da sakrije zlato, jer kod nas ne može da se sakrije, i ako možeš, iziđi u susret«.** Eto, tu je sva moja nesreća, što sam dao to pismo.

Predsjednik: I što je bilo kasnije?

Optuženi: Kad se on povratio iz Ivanić-Kloštra, rekao mi je da tamo nije moguće sakriti zlato. To sam ja i unaprijed znao. On je sada šutio o tome da će se kod nas zlato pohraniti i glavna je njegova krivnja što meni uopće nije ništa o tome rekao. Trebao je reći: Ja sam se dogovorio, ili mene je nagovorio, ili mene nagovara Glavaš da to zlato pohranim u našem samostanu. Onda bi se ja bio osobno suprotstavio tome i rekao bih Glavašu da apsolutno tu stvar ne ću dozvoliti.

Predsjednik: Kad je zlato bilo uneseno u samostan?

Optuženi: To mi nije poznato. Samo znam da mi je o tome prije rekao fra Mamerto, da bih mu odgovorio da to nije bilo moguće.

Predsjednik: Da li ste vi nakon toga pregledali grobnicu kad vam je Margetić rekao da je zlato u samostanu?

Optuženi: To je bilo tek kasnije kad su napravili zid. Meni je Margetić rekao da se dogovorio s optuženim Pavlekom, i da će on podići zid u grobnici da se ne vidi gdje je sakriveno zlato. Ja sam mu rekao: Pusti me, ja ništa ne ću da znam o zlatu. Na to je došao gvardijan, optuženi Klemen, i rekao mi da se ne treba ništa bojati, jer da se ne će ništa znati. Kad je zid bio gotov, došao je i gvardijan i Margetić i rekli su mi da dođem vidjeti kako je to učinjeno. Ja sam se kolebao i tek nakon jednog dana išao sam u grobnicu da vidim taj zid. Tu sam stavio svoju ruku na zid i vidio da je vrlo slabo napravljen. Vidjelo se odmah da zid nije tu prije stajao, i ja sam rekao: Tu se apsolutno ništa ne može sakriti. Čim se dođe unutra, zlato će se odmah naći, pa prema tome nije ovo uopće sigurno. Osim toga može se desiti da netko izvadi koju ciglu i zlato se onda može iznijeti, a to bi bilo onda još veće zlo. Treće, rekao sam da to nije dostojno, jer se ovdje nalaze kosti, i zlato u grobnici ne pristaje. Zato sam ja predložio ono mjesto na koje je zlato kasnije i odneseno, a to je do ispodjedaonice za gluhe.

Predsjednik: Tko je bio prisutan kod ovog pregledavanja zida?

Optuženi: Bili su prisutni Margetić i Klemen.

Predsjednik: I vi ste dali nalog da se to zlato prenese u ispovjedaonicu za gluhe?

Optuženi: Ne u ispovjedaonicu, nego u prostor lijevo od nje.

Predsjednik: I tu ste dali izvaditi pod?

Optuženi: Da, ja sam rekao gvardijanu da on preuzme brigu oko toga.

Predsjednik: Zašto to niste prijavili narodnim vlastima? Vi ste mogli na taj način potpuno mirno skinuti sa sebe svu vašu brigu.

Optuženi: To je bila moja velika ludost i nesreća ...

Predsjednik: Izvolite to obrazložiti.

Optuženi: Molim odmah. Prvo je bila izvjesna odgovornost pred drugim režimom, ako se sada pod pritiskom Mirovne konferencije ili velikih sila bude ovaj mijenjao. Onda mi je došlo shvaćanje ...

Predsjednik: Da li ste vi očekivali promjenu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: A da li ste je željeli?

Optuženi: Nisam. (*U dvorani smijeh.*)

Ljudi se smiju, ali je tako.

Predsjednik: Izvolite nastaviti.

Optuženi: Shvaćanje da ovakvo prijavljivanje, a s njim u vezi izručenje Mamerta državnim vlastima, nije na uštrb mojeg položaja i osobe, a ...

Predsjednik: Zašto?

Optuženi: To je ono moje nesretno kolebanje, na koju bih stranu — ja sam podlegao mišljenju opozicije, naročito visokih crkvenih krugova, da je Maček u većini i da će uskoro doći na vlast. Pa sada, da se ne eksponiram, mislio sam da je najbolje da počekam na dalji razvoj prilika, na odluke Mirovne konferencije u Parizu i, onda, komu zlato dođe, dobro će doći.

Predsjednik: Vi ste tvrdili da ste bili u tom uvjerenju, da niste priželjkivali političke promjene, a ako tako kažete, zašto onda vjerujete, a ne tražite argumente. Kažete da niste priželjkivali — onda ste morali realnije postupiti, odnosno imati oslonac u toj vašoj vjeri i očekivanju da će doći do promjene?

Optuženi: Kažem da sam za podlogu imao mišljenje viših crkvenih krugova.

Predsjednik: Kakvo je bilo to mišljenje?

Optuženi: **Mišljenje je visokih crkvenih krugova, napose episkopata i preuzvišenog Stepinca, ono što je mene kočilo da nisam jače surađivao.** — Ja sam surađivao s narodnim vlastima — samo da nisam stupio u jaču suradnju i da je došlo do kobnog zaključka — čekati sa sakrivenim zlatom. Ja o tome nisam direktno razgovarao sa Stepincem, politički, ali su za mene njegovo držanje, poslanica koja je izdana — i te kakvi dokazi o njegovu uvjerenju, napose što sam ja jedamput nakon posjeta stranog predstavnika kod njega — ne znam da li je poslanik Engleske ili Amerike, ne znam — ali na-

kon pastirskog pisma je došao k njemu — ja sam nakon toga razgovarao s njim i rekao: »**Preuzvišeni ljudi govore, da će uskoro doći do promjene režima**«. On me pogledao, nasmijao se i kazao: »**Zar govore?**« To je bilo sve što sam ja s njim o političkim stvarima govorio, ali ovom prilikom mi je bilo jasno što on drži, da me ne bi ostavio u bludnji, da drugačije misli, kad ne bi mislio kao što sam ja njemu rekao, da misli na skoru promjenu režima. Meni to pastirsko pismo, jer pastirsko pismo navodi doduše razloge zbog kojih je episkopat odbio svaku suradnju i sporazum s narodnim vlastima, ali za mene ti razlozi nisu bili dovoljni da se moglo onakvim tonom odbiti svaku suradnju i sporazumijevanje. Odmah mi je bilo jasno da su drugi momenti bili mnogo jači, zapravo koji su igrali presudnu ulogu, koji su mi rekli da je režim kratkog vijeka, a to se vidi najbolje po tome, što je djelovao na druge svećenike sugestivno, kao upozorenje: čuvajte se suradnje da se ne budete kompromitirali — drugim riječima odnosilo se kao mučki poziv na pasivnu rezistenciju. Vidi se po tome, i dalje, što su neki svećenici koji su ustaški bili raspoloženi, od pasivne prešli na aktivnu rezistenciju i počeli jednostavno organizirati, pomagati akcije, pa i u njima sudjelovati.

Predsjednik: Molim vas, optuženi Martinčić — kad je došla prva premetačina u franjevačkom samostanu ... znate li za nju?

Optuženi: Znam.

Predsjednik: Zašto niste onda kad se vidjelo da se zna da se u samostanu nalazi zlato, a znali ste točno gdje je — zašto u onom momentu ništa rekli: Vidite, sada je vrijeme, sada je zadnji čas da čovjek spasi čast barem djelomice, ako ne sasvim?

Optuženi: Jest. Stvar je u tome, što je onda bio najnapetiji odnos između crkve i države, pa, mislio sam, nije zgodno da to sada izdam. Ja sam mislio ... zapravo oni su mi zagarantirali da će kazati kao da ja ne znam o tome ništa — i mislio sam što se to mene tiče.

Predsjednik: Zašto ste bili tako uvjereni da to oni ne će odati. To je bilo dogovoreno među vama?

Da li ste se njima zaprijetili kao pretpostavljeni, da li ste se zaprijetili da će biti smrtni grijeh, ako to kažu?

Optuženi: Ne — kod nas toga nema. Ja nisam nikome ništa zaprijetio, niti sam mogao naređivati u političkim stvarima ... isključivo da bih mogao. Isključivo.

Predsjednik: Tu je prestala biti politička stvar

Optuženi: Imate pravo.

Predsjednik: ... To je pitanje časti vašeg samostana i reda uopće. Sakrivanje zlata, to je pljačka, pomaganje pljačke. Jedan je od vaših običnih redovnika kod zakapanja rekao: »To ne bi spadalo u sveti franjevački grob«.

Optuženi: Imao je potpuno pravo.

Predsjednik: I vi kao pretpostavljeni niste smatrali da je tako?

Optuženi: Smatrao sam, gospodine predsjedniče, rekao sam, nesretno uvjerenje, da ću biti pozvan na odgovornost, ako predam. To sam obrazložio.

Predsjednik: Da li ste vi znali za sadržaj sanduka?

Optuženi: Apsolutno ne.

Predsjednik: Da je zlato unutra?

Optuženi: On je rekao da je zlato.

Predsjednik: Margetić je rekao? Niste znali kakve je prirode?

Optuženi: Isključeno.

Predsjednik: Vama kao inteligentnom čovjeku sigurno je poznato da je NDH ostala bez zlata, jer je većina zlata bivše Jugoslavije prenesena u inozemstvo?

Optuženi: Sumnjao sam ja.

Predsjednik: Odakle mislite da je zlato potjecalo, budući da nema zlatnih rudnika, a otkuda bi NDH imala zlatnu rezervu? Sjećate li se 1941. godine — židovske kontribucije. Čuli ste za to?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Onda ste sigurno čuli o Jasenovcu?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: O tome, kako su ljude hapsili, tjerali u logor, skidali prstenje i t. d.?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Vidjeli ste u Zagrebu nakon oslobođenja strahovitih slika, gdje ljudima na ulasku u Jasenovac skidaju prstenje s ruku, vjenčano prstenje. To je zlato koje je bilo zlatna rezerva t. zv. državne riznice NDH. Ovakovom pljačkom i ni na koji drugi način NDH nije mogla doći do zlata. Tko će NDH prodati zlato? — Zašto? — Za papirnate kune?

Optuženi: Ja priznajem, ja sam sumnjao, ali nisam znao. O sadržaju nisam znao. Sumnjao je i Pavlek.

Predsjednik: Pavlek je sumnjao, a Klemen je zabranio...

Optuženi: To sam ja rekao — da se ne smiju dirati sanduci. Tu je dokaz s moje strane...

Predsjednik: To je dokaz da ste htjeli sačuvati — za ustaše?

Optuženi: Za to, ne.

Predsjednik: Da ne bi nestalo?

Optuženi: Jer je k meni došlo.

Predsjednik: Vama je Mamerto predao i jedan popis lica kojima se smije to zlato jedino izručiti.

Optuženi: Nije mi predao, nego je htio predati, ali sam ja odgurnuo njegovu ruku, jer nisam htio apsolutno ništa da znam.

Predsjednik: Jeste li zapamtili neka imena iz toga spiska?

Optuženi: Zapamtio sam prvo ime Puk i...

Predsjednik: To je bio bivši ministar?

Optuženi: Bit će valjda da je ministar. Naime, ja sam bio preuzeo tu dužnost da ne bi što od toga zlata pomanjkalo, čime baš tu brigu najbolje dokazujem, jer nisam dao odobrenje da se kod nas zlato pohrani. Ja nisam bio obaviješten ni onda kad se to zlato unosilo i nisam znao da se ono već nalazi u samostanu.

Predsjednik: Vi ste poslali kasnije Mamerta Glavašu, zašto?

Optuženi: Da ja ne bih imao s tim veze.

Predsjednik: Vi ste dakle užasno skrivali samo sebe?

Optuženi: Naravna stvar.

Predsjednik: Vi i njih obavezujete da vas štite, ali vi činite nešto što nije naročito pametno, vi kažete Glavašu gdje je zlato zakopano.

Optuženi: Ja sam mislio zašto da se muči i napreže taj čovjek, pa sam htio da ga obavijestim da kaže točno gdje je zlato, tako da on može točno sudu reći gdje se nalazi.

Predsjednik: Vi kažete da ne ćete odavati državu, a s druge strane pripćujete Glavašu da zna za zlato.

Optuženi: Kako nisam htio da bude zlato kod nas, jer nisam htio da izdajem zlato.

Predsjednik: Zašto niste rekli Mamertu da je on to skrivio?

Optuženi: Da sam vas pitao za savjet, to bi bilo najbolje (*buran smijeh*), nego sam lud bio u strahu — joj — joj — da to tko ne sazna (*veselost u dvorani*). I tako sam se koprcao lijevo i desno umjesto da sam otišao kojem pametnom čovjeku i pitao ga za savjet. Najviše što sam mislio, to je da ću biti veleizdajnik nad hrvatskim narodom. Konačno su oni to preuzeli na sebe. Margetić je dobro znao da je on to sve proveo.

Predsjednik: Margetić se brani da je bio oruđe u vašim rukama?

Optuženi: Margetić to može tvrditi, ali nije bio. U nedjelju, prije oslobođenja Zagreba, desio se ovaj slučaj. Mi smo izašli iz blagovaonice, kad najedamput otvaraju se vrata i nahrupi unutra 4 mladih ustaša noseći pisaae mašine i radio-aparat. Mene netko gurne, sigurno Mamerto, i oni odoše uz stepenice. Pola minute moglo je proći, i evo opet Mamerta. On meni kaže: »Šuklje me je molio da mu to spremim«. A ja sam mu na to pred svima rekao: »Što se mene tiče tvoj Šuklje i ti, meni je više do samostana i do braće, odmah da si odnio te mašine i radio-aparat iz samostana«. Istina, on je poslije toga to odnio napolje, ali je za mjesec dana ponovo vratio u samostan. To sam kasnije slučajno saznao.

Predsjednik: To je vaša pogreška. Vi ste onda slab pretpostavljeni, isto kao general kad napravi pogrešku, pa se brani da ga vojnici ne će da slušaju. Znači da kod vas nije bila nikakva disciplina.

Optuženi: U političkim stvarima nije si dao nitko ništa kazati.

Predsjednik: Vi se pozivate na neke drugove koji vas znaju od ranije, i time bi htjeli kazati kao da ste vi bili politički, ako ne već simpatizer narodne vlasti, a onda u najmanju ruku neutralac — je li tako?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Kad nam to želite tako prikazati, zašto onda nemate protiv samih čina koji se zbivaju oko vas, ništa, nego imate samo protiv toga da se to ne zbiva s vašim znanjem. Zašto niste išli dalje, zašto se niste desolidarizirali s Mamertom da je to svinjarija što radi, nego mu samo pričate neka nosi te mašine s očiju, a inače da je dobro to što skriva, samo da ne plete vas i samostan unutra.

Optuženi: Zadnjih dana bio je takav režim ustaša u Zagrebu, da ja nisam mogao pred njim otvoreno govoriti, jer bi on to sve izbrbljao, a kome sam mogao govoriti, tome sam i govorio.

Predsjednik: Vama je, izgleda, uska suradnja između Šukljea i Mamerta konvenirala i vi ste znali da oni rade zajedno?

Optuženi: Nisam ja to znao.

Predsjednik: Kako niste znali, kad Mamerto stalno putuje po unutrašnjosti i kupuje namirnice? Vi ste čak Šukljeu slali i darove i honorirali ga na taj način nekako za ove usluge oko putovanja?

Optuženi: Mamerto je trebao da ide po posljednji vagon živežnih namirnica u Županju. Prije nego što je otišao, kazao mi je da se na željeznicama strašno krađe, da svi krađu, i ustaše i željezničari. Bila su u to vrijeme jaka bombardiranja, pa je trebalo 10—15 dana da jedan vagon stigne iz unutrašnjosti do Zagreba. On mi je kazao da mu je prošli put na pruzi neki agent Ico učinio usluge u Vinkovcima i čuvao da se vagon ne pokrade, pa mi je s tim u vezi rekao, ako Šukljeu dadem nešto brašna, da će on Mamertu dati tog istog agenta Icu da mu sačuva posljednji vagon. On mi je to rekao i ja sam na to kazao: »Ako dobijemo jedan vagon brašna, a on traži 3000 kg, to nije mnogo, treba mu dati«.

Predsjednik: A jeste li mogli misliti čemu imaju da služe krsni listovi?

Optuženi: On je rekao da mu trebaju za inozemstvo.

Predsjednik: Znali ste da trebaju ratnim zločincima koji se kriju pred smrtnom kaznom?

Optuženi: Jest, i ja sam ga od toga odgovarao.

Predsjednik: Ali ste također vrlo dobro znali da je dobio i pečate?

Optuženi: To nisam znao.

Predsjednik: Niste li zbog toga ukorili podređenog gvardijana samostana u Ivanić-Kloštru što je htio pečatiti krsne listove in bianco?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Ako se tako lako pečate krsni listovi, kakvu onda vrijednost imaju? To je težak prekršaj, ne samo crkvenog nego i krivičnog zakona. Vi ste bili ovlašteni od države da izdajete zvanične isprave, a evo kako ste ih izdavali. Izdavali ste ih na taj način što ste ih in bianco pečatili i još davali upute kako se ispunjavaju.

Optuženi: To priznajem. Ovdje sam sebi najviše prigovorio i kako sam mogao biti tako lud da ovo ne spriječim. To je moglo biti samo zbog toga što sam se uplašio Šukljea. Ja to priznajem i ne mogu se ispričati što to nisam spriječio. Ali sam ga ja ipak molio i zaklinjao da to ne čini.

Predsjednik: Ali dali ste mu jedno pismo za Ivanić-Kloštar koje je bilo upućeno Breški Brunu da izađe u susret.

Optuženi: O zlatu i srebru je bilo izričito govora. Rekao sam: kada si tako lud, nemoj mi braću uvlačiti u tu stvar.

Predsjednik: Pa dobro, kako je Breški Bruno laiku fratru mogao jednostavno da dade 100 krsnih listova?

Optuženi: Nije mu dao, on je donio 100 krsnih listova.

Predsjednik: On mu je dao pečat. Kako mu je dao?

Optuženi: Ja držim da njemu uopće nije trebalo pismo za zlato, nego je to bila izlika da bi dobio pečat. On je otišao tamo i valjda rekao: ja sam došao sa znanjem patra provincijala, dajte mi taj pečat. Ili je moguće htio Bruno s njim da saraduje.

Predsjednik: Tko je sve dolazio u vaš samostan od franjevac a i jeste li znali da je Šuklje spavao u vašem samostanu?

Optuženi: Saznao sam kad je sve već bilo gotovo.

Predsjednik: Kako je dugo spavao?

Optuženi: Oko dvanaest dana.

Predsjednik: Tko ga je tamo smjestio?

Optuženi: Mamerto.

Predsjednik: A nije vam ranije ništa rekao o tome?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Vi ste rekli ranije da ste se bojali Šukljea?

Optuženi: Ja sam mislio da ne stradam, pa sam mu zbog toga popustio.

Predsjednik: Dakle vi ste znali da je Šuklje opasan čovjek?

Optuženi: Meni je Mamerto rekao da on mnogo može i rekao mi je: idite k njemu da se zauzmete za Petra Leandra. Onda sam ja Mamertu rekao: meni je nezgodno ići, nagovorite ga da dođe k meni, jer se kod kuće da lakše intervenirati. Šuklje je došao k meni u mjesecu ožujku i tada sam ga prvi put u životu vidio i svega pet minuta razgovarao. To su sve moje veze s njime. Da je Mamerto imao nekoga na policiji, on je to meni rekao: imam tu jednoga čovjeka koji mi brzo ispuni propusnicu, ne samo za mene nego i za svu braću, i mi smo Mamerta zbog takovih stvari slali na policiju.

Predsjednik: I na toj liniji je on i zakopao zlato i nabavljao listove. Jeste li znali da je on ustaški raspoložen?

Optuženi: Ja nisam kriv što je on ustaški raspoložen.

Predsjednik: Jeste li znali da je on ustaški raspoložen?

Optuženi: Ja sam znao da je on ustaški raspoložen.

Predsjednik: Je li još netko spavao u samostanu od ustaša?

Optuženi: Od ustaša ne znam, ali dr. Tićak je jedne noći spavao.

Predsjednik: A šta je on rekao, zašto dolazi k vama na spavanje?

Optuženi: On je banuo oko 7 sati navečer noseći jednu torbu i rekao je da je izbjegao hapšenju OZNE, da ga je jedan stolar u Stenjevcu opanjkao, a ja sam ga odgovarao od bjekstva, jer ima bolesnu ženu i jedno kretenasto dijete i rekao sam mu: idite u policiju, jer se kleveta najlakše opovrgne. On se nije dao skloniti. Onda sam išao k njegovu bratu koji se meni predstavio kao činovnik OZNE. Ja sam došao do Černomerca i tu sam kod Budisavljevića saznao da je on baš krenuo k meni. Međutim nije k meni došao, a ja sam se na taj glas odmah vratio u samostan da pričekam Franju Tićaka. Doktor me je primirio i rekao da će se sutra prijaviti sam policiji, ali preko noći se premislio, i on je razmjestio svoje stvari, zlato, dukate, jastučić, dozu i sat po mojim ormarima. Drugi dan je došla njegova

sluškinja tražiti ga i pitala šta je s njihovim doktorom. Zaklinjala je da čuje šta je s njim, jer da je došla policija u kuću k njima i traži dva sanduka zlata. I sada sam mislio da se radi o dukatima, i da je možda on trgovao i prodavao te stvari, pa ga OZNA hoće radi toga hapsiti. Ta sluškinja molila me je u ime njegove gospođe da upotrebim sve moguće da se njezin muž Milutin javi, jer da će izgubiti sve šta ima i ne će imati od čega živjeti. Zato, kada sam ja došao gdje se on krije, otišao sam k njemu, ponio sa sobom peglu, gdje se nalazilo zlato, dao mu tu peglu i rekao mu neka se javi policiji sa zlatom, i rekao mu šta mu je poručila njegova gospođa, te da ne će moći s tim zlatom izbjeći policiji. On me je zaklinjao da uzmem to zlato, ali ja nisam htio i formalno sam pobjegao iz te kuće u kojoj se on krio.

Predsjednik: U vašem samostanu nalazili su se osim toga još i fratri koji su bježali ispred Jugoslavenske armije? Neki Dalmatinci?

Optuženi: Dalmatinci nisu bili, nego Bosanci i Hercegovci.

Predsjednik: I to, bilo ih je priličan broj?

Optuženi: Ukupno 23.

Predsjednik: Da li ste ih sve prijavljivali kada su noćili kod vas?

Optuženi: Svi su bili prijavljeni. To je bio moj nalog. Ja sam postavio tu normu, da ću dozvoliti boravak...

Predsjednik: Ali nekima ste omogućili da izbjegnu narodnim vlastima, jer ste im davali dekrete, koji su ih smještavali u krajeve u kojima nisu bili poznati. Tako ste omogućili Ivandić fra Luji, ustaši, da ide za Suboticu i Čakovec.

Optuženi: Jest.

Predsjednik: I gdje ga nitko ne poznaje?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: I time ste mu pomogli. A zašto ste mu omogućili da ode?

Optuženi: On je bio Bosanac.

Predsjednik: Pa zašto ne bi mogao ostati?

Optuženi: Nije mogao ostati u Zagrebu dok se ne uredi da može ostati u Zagrebu u našem samostanu.

Predsjednik: A zašto nisu mogli ovakovi ostati u vašem samostanu?

Optuženi: Morali su ići u druga mjesta, jer je samostan bio prenatrpan.

Predsjednik: A osim toga bilo je i opasno da ostanu u Zagrebu, u vašem samostanu, i svakako je bilo za njih lakše u Čakovcu i Subotici.

Optuženi: Pa OZNA bi svakako saznala gdje se oni nalaze, a isto tako i za ovoga, samo da je htjela. Nitko ne može biti u samostanu bez prijave. Ja sam rekao da se nikome ne smije izdati propusnica, prvo, ako je kriv, i drugo, da se može izdati samo onima od njih koji nisu opasni, ako nemaju oružja i ako ne spremaju akcije, isto tako da se o svakome dadu točni podaci na traženje državnih vlasti. To sam naredio svojim.

Predsjednik: Međutim, Rendulić fra Boni, koji je bio poznat kao terorista, dali ste dekret za Klanjec i Suboticu.

Optuženi: Ovakova je stvar. Rendulić je vrlo surov i grub čovjek u saobraćaju. Čim se pojavio u samostanu, ja sam mu rekao: »Idi kamo znaš«. Međutim, on je ipak ostao tri dana u samostanu, i kada sam vidio da se ne miče, dao sam mu dekret da ide u Klanjec, ali on nije otišao u Klanjec, nego u Čakovec. Međutim tamo ga nije htio zadržati gvardijan, pa je on pisao i tražio dekret za Suboticu.

Predsjednik: Da li i Subotica spada pod vas, u vašu provinciju?

Optuženi: Da.

Predsjednik: I kako je bilo dalje?

Optuženi: Ja sam mu napravio dekret za Suboticu, ali je on došao samo do Kotoribe, i to kod župnika u Kotoribi, ali ga je taj župnik istjerao, i što je poslije bilo s njim ja ne znam.

Predsjednik: Pomogli ste i Đurman fra Kazimiru, u vezi s onim letacima 1945. godine?

Optuženi: To nije bila tako opasna stvar. Stvar je bila u ovome. On je jedan letak dao jednoj djevojci u mjesecu novembru prošle godine, a ona je bila uhapšena, ali je početkom mjeseca decembra izišla iz zatvora. U zatvoru je priznala da joj je on dao letak. Kada je to čuo, onda se dečko uplašio i molio je da ga premjestim. Ja sam mu rekao idi natrag u Jasku, jer sam znao da, ako ga je OZNA htjela uhapsiti, kada je djevojka bila još u zatvoru, da bi ga već bila onda uhapsila, i zato da ga može OZNA uhapsiti, ako hoće, i u Varaždinu, kuda je htio ići, jer OZNA će već doznati gdje se on nalazi. I kada se mene pitalo, ja sam o tome dao točne podatke.

Predsjednik: Vi ste znali za sve fratre koji su bježali, da imaju razloga zašto bježe?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li ste znali za samostan u širokom Brijegu?

Optuženi: Znao sam.

Predsjednik: Šta ste znali za fratre iz toga samostana?

Optuženi: Znao sam da su se isticali u ustaškom duhu.

Predsjednik: Ali vi ovom svojom izjavom dolazite u sukob s pastirskim pismom, u kojem se kaže da su oni fratri poznati kao antifasti.

Optuženi: Ja ne dolazim u sukob, jer znam što ja znam.

Predsjednik: I cijela Hrvatska govori da su bili ustaše.

Optuženi: Bili su ustaški orijentirani.

Predsjednik: Da li su imali ustaške legitimacije?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: I imali su dobrog razloga zašto su bježali iz Zagreba?

Optuženi: Ja sam ih molio i mirio i uspio zadržati njih 14 u Zagrebu da ne bježe dalje, i rekao sam im da je to ludost.

Predsjednik: Zašto ste ih primili u samostan?

Optuženi: Ja sam ih morao primiti, jer su takovi propisi, i dužnost je bila primiti ih i da borave u samostanu.

Predsjednik: Vi ste konačno vidjeli da stvar sa zlatom dobro ne stoji i pokušali ste bježati?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Protumačite nam, zašto ste u januaru ove godine pokušali bježati, ako je sve ovako bilo s vama kako nam tu pričate.

Optuženi: To je, dragi predsjedniče, zato što sam ja izgubio živce. Trebao sam lagati, a lagati nisam mogao. Već svakome tko me je pitao, već sam svima tvrdio da sam sakrivio. Došao je tako od nadbiskupa Stepinca upravitelj dvora Šimečki i pitao me, i ja sam mu odgovorio da jesam. I drugi su pitali i njima sam rekao da jesam. I svakome. I rekao sam da na Ozni ne ću moći lagati kada budem uhapšen, a ne ću da budem uhapšen i zato sam mislio da je najbolje da odem. Dakle, slabost moja i strah pred odgovornošću.

Predsjednik: Da li je Stepinac znao za zlato da je sakriveno kod vas u samostanu?

Optuženi: Ja ni jednu riječ nisam mogao dobiti od njega da bi mogao razabrati da zna.

Predsjednik: A da li je Šalić znao da je sakriveno zlato kod vas?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Niste li smatrali da se o tako važnim stvarima treba da posavjetujete s višim glavarima?

Optuženi: Nisam radi toga, jer sam mislio da držanje nadbiskupa upućuje na to da je nepotrebno to pitati. Tako sam sebi tumačio, i zašto to uopće da pitam.

Predsjednik: Toliko ste bili sigurni u to, da niste dakle smatrali potrebnim pitati?

Optuženi: Na žalost.

Predsjednik: I poznavajući orijentaciju nadbiskupa Stepinca?

Optuženi: Na žalost, tako je bilo.

Predsjednik: Da li vam je upala u oči činjenica da je episkopat, odnosno da je Stepinac 1941. godine, kada su ustaše došli, pozvao kler da surađuje s ustaškim vlastima, a da to nije sada činio?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Što ste zaključili iz toga?

Optuženi: Iz toga sam zaključio ono što sam već rekao, da je cijelo pastirsko pismo i cijelo držanje nadbiskupa Stepinca pokazivalo taj ton i opomenu svima nama i mučki poziv, da znamo da je ovaj režim kratkoga vijeka.

Sudac dr. Cerineo: Kad ste govorili o tome da je zlato bilo sakriveno u grobnici, da je bio podignut zid, vi ste u zapisniku izjavili da su ispred zida bile mrtvačke kosti u svrhu kamuflaže i da vam se to nije svidjelo.

Optuženi: Te su kosti zaista bile tamo, i on ih je stavio ispred zida.

Sudac dr. Cerineo: A šta ste vi rekli?

Optuženi: Ja sam rekao da te kamuflaže ne treba i da zlato mora iz grobnice napolje.

- Sudac dr. Cerineo:* Dobro, vi ste provincijal, svećenik, a svaki čovjek kada vidi ovakve mrtvačke kosti, osjeti neko čuvstvo pieteta. Jeste li i vi osjetili to čuvstvo, jeste li na to mislili.
- Optuženi:* Mislio sam kad sam rekao da je nedostojno da kosti budu tamo. Tada sam bio prvi puta u grobnici.
- Sudac dr. Cerineo:* Govorili ste o visokim crkvenim krugovima. Koga pod tim smatrate?
- Optuženi:* Episkopat.
- Sudac dr. Cerineo:* Zar sve koji su na Kaptolu?
- Optuženi:* Mislio sam episkopat, biskupe.
- Sudac dr. Cerineo:* Episkopat cijele države, tako zvane NDH?
- Optuženi:* I sada Jugoslavije.
- Sudac dr. Cerineo:* Da li je bilo i onakvih svećenika koji nisu dijelili mišljenje s pastirskim pismom.
- Optuženi:* Bilo je i takovih.
- Sudac dr. Cerineo:* Jeste li i vi bili među njima?
- Optuženi:* Bio sam među onima koji su mislili da poslanica nije dobra stvar.
- Sudac dr. Cerineo:* Ali to niste kazali Stepincu.
- Optuženi:* Stepincu? Niti je on mene kada zvao po tim stvarima, niti sam ja njega kritizirao.
- Sudac dr. Cerineo:* Vi ste rekli da ste sumnjali u porijeklo zlata.
- Optuženi:* Pretpostavljao sam da će to biti napljačkano zlato.
- Sudac dr. Cerineo:* Međutim vi ste ipak riskirali da učinite jednu stvar koja nije u redu.
- Optuženi:* Ja nisam htio da to zlato bude tamo.
- Sudac dr. Cerineo:* Vi niste htjeli, iako ste sumnjali da postoji mogućnost da je zlato opljačkano?
- Optuženi:* To stoji, jer sam se bojao odgovornosti.
- Predsjednik:* Da li ste kasnije, kada je zlato otkriveno, vidjeli to zlato? Da li ste bili prisutni kada su otvarani sanduci?
- Optuženi:* Preda mnom je bilo otvoreno 6 sanduka.
- Predsjednik:* Što je bilo u njima?
- Optuženi:* U jednom su bili dukati, u drugom lančići, u trećem koralji, u četvrtom zlatni satovi.
- Predsjednik:* Da li je bilo i zubiju?
- Optuženi:* Ne, to nisam vidio.
- Predsjednik:* I neki filmovi su bili sakriveni?
- Optuženi:* Nemam pojma.
- Predsjednik:* Nije li vam poznato kako su ti filmovi došli uz tih 36 sanduka.
- Optuženi:* Ne.
- Predsjednik:* Da li su satovi koji su nađeni, bili svi jedne marke?
- Optuženi:* Ne, svaki sat bio je drugačiji.
- Predsjednik:* Iz toga se vidi da oni nisu kupljeni u nekoj tvornici, nego da su opljačkani.

Sudac dr. Cerineo: Jeste li vidjeli kidano prstenje?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Molim druga javnog tužioca da postavi pitanja.

Javni tužilac: Optuženi Martinčiću, kada ste uhapšeni?

Optuženi: 25. I. 1946.

Javni tužilac: Je li vam poznata okružnica koju je izdao Stepinac 17. prosinca 1945. br. 8976/45., koja počinje sa »Časna braćo svećenici« i u kojoj se demantira istina da je Lisak bio na Kaptolu, govori se o incidentu u Zaprešiću i o političkom stavu svećenika, naime da je on — Stepinac — zabranio svećenicima da se bave politikom. Što kažete danas o toj okružnici?

Optuženi: Danas kada znam sve ovo...

Javni tužilac: ...Molim vas ja ću vam pročitati.

Toč. 1. te okružnice kaže da na sve optužbe koje su iznesene — naime predsjednik narodne vlade Hrvatske dr. Bakarić dao je jedan interview novinarima o protunarodnoj djelatnosti u raznim crkvenim ustanovama — dr. Stepinac to demantira i kaže da nije istina, te nastavlja da na sve optužbe koje su upravljene na nas, »nemamo si šta predbacivati« i »da nam je savjest čista pred Bogom koji je pravedni sudac« i »da nam je savjest čista pred svetom stolicom«, koja će jednom na temelju dokumenata upoznati sve naše djelovanje, »da nam je savjest čista pred katolicima ove države koji mirno i trijezno prosuđuju događaje, da nam je savjest čista pred hrvatskim narodom, kojemu mi služimo bez obzira na razna politička gledanja i stranke«.

Što vi kažete na toč. 1. Je li Stepinčeva savjest mirna, je li čista pred bogom i hrvatskim narodom?

Optuženi: Ja mislim da ne može biti čista njegova savjest.

Javni tužilac: (Čita toč. 2. optužnice) »Vama je, časna braćo svećenici, poznato naše stanovište prema djelovanju svećenika u politici«. Dalje se u toj točki govori da je on, Stepinac, u okružnicama 1935. i 1938. god. zabranio svim aktivnim svećenicima da se kandidiraju na izborima. »Taj sam stav zadržao i 1943. godine, naglašavao ga u svojim propovijedima i držim ga se i danas. Time sam htio, — kaže Stepinac, — otkloniti svaku odgovornost crkve od političkog rada pojedinih svećenika. To vrijedi za svakog svećenika danas. Što koji od svećenika u političkom pravcu radi, zato nosi sam osobno odgovornost. Ako koji svećenik učini što se kosi s postojećim zakonskim propisima, snosi posljedice svoga rada«.

Javni tužilac: Što vi kažete o ovoj okružnici, o njenoj drugoj točki?

Optuženi: Kažem ovo, ja snosim odgovornost za sebe i ne kažem da je nadbiskup više kriv od mene što sam ja to zlato sakrio, samo kažem na mene je sugestivno djelovalo njegovo uvjerenje.

Javni tužilac: Čije?

Optuženi: Nadbiskupovo.

Javni tužilac: Da li je to bilo religiozno uvjerenje?

Optuženi: Političko uvjerenje o kratkoći režima. To je na mene djelovalo tako da sam ja u onom kolebanju ipak odlučio čekati i ne prijaviti.

Javni tužilac: Da li je to djelovalo i na ostale svećenike?

Optuženi: Ja mislim da je djelovalo i te kako, jer, na koncu konca, vidi se iz ovih zadnjih događaja.

Javni tužilac: Znači da je istinito ono što piše u točki 2: da se ne bavi politikom i da svećenici nisu ovisni kod njega u političkom smislu?

Optuženi: **Ja mislim da on tu neće odbiti od sebe odgovornost.**

Javni tužilac: Zašto, kakvom namjerom on to želi?

Optuženi: Da odbije, odvratiti odgovornost od sebe, jer bi trebalo da on promijeni svoj stav.

Javni tužilac: A je li svijestan svoje odgovornosti?

Optuženi: **Ja mislim da jest.**

Javni tužilac: E onda dobro. Zašto onda ovako eminentnu crkvenu stvar s visokog položaja crkvenog dostojanstvenika on kamuflira svojim protunarodnim ciljevima i radom, zašto on dolazi s ovom formom?

Optuženi: Ja to ne bih znao, to je ono što ja osuđujem.

Javni tužilac: Vi to osuđujete?

Optuženi: **Jest, i to, što da kažem — na temelju ovakvih događaja koji su se sada zbili, gdje njegovo držanje, da bi pretvorilo u drukčiji stav, onda bi trebalo izdati apel svećenstvu, gdje bi baš direktno sudio svaki takav ilegalni rad neposredno, mislim na politiku terorističkih akata. Time bi jedino pala sumnja i s njega da on to ne će i da on odbija, u protivnom, ako to ne učini, onda se ne može nikako ograditi: ja sam naredio svećenicima da ne rade ovako ili onako.**

Javni tužilac: Molim vas, optuženi, da li je mnogo katoličkih svećenika ustaša?

Optuženi: Ja mislim da ih je bio dosta dobar broj, koliko ih ja poznam, ali ih je bilo mnogo ustaški orijentirano.

Javni tužilac: Je li ustaša ustaški orijentiran?

Optuženi: Kako to mislite?

Javni tužilac: Da li je ustaša ustaški orijentiran?

Optuženi: Ja mislim da je ustaša onaj tko je stupio u organizaciju, tko brani svaku njihovu akciju, tko je odobravao teror i drugo, a onaj tko je ustaški orijentiran, to će biti onaj tko je bio za Hrvatsku, NDH, koji ju je hvalio pod ustaškom kapom ili kojom drugom...

Javni tužilac: Kako vi ocjenjujete koliko je bilo svećenika ustaški raspoloženih — ustaša?

Optuženi: **Ja mislim da je bila ogromna većina.**

Javni tužilac: Tko je kriv, molim vas, optuženi, zato da je bio toliki broj ustaških svećenika — tko je kriv za to u Hrvatskoj, u čitavoj Jugoslaviji, u Bosni i Hercegovini?

Optuženi: To je meni malo teže odgovoriti, tko je bio kriv da su bili toliki svećenici ustaški orijentirani, jer na koncu konca...

Javni tužilac: Tko je podržavao njih u tom stavu, u tom radu, tko ih je tjerao na to?

Optuženi: **Koliko ja znadem, to je kod nas dolazilo od mladih koji su dolazili sa studija na univerzi. Od njih je taj duh u glavnom išao na više, dok na koncu konca nije došao i do samog nadbiskupa, koji mi je za vrijeme NDH jako imponirao kad je ustao protiv nasilja. Sad, na koncu konca, vidim da je on sarađivao tijesno s ustaškim vlastima po onim apelima episkopata koji su izašli neposredno pred slom NDH.**

Javni tužilac: Što mislite, da se Stepinac sa svojim autoritetom odupro tom ustašluku među svećenicima i t. d., kakvo bi stanje bilo...?

Optuženi: Da se on odupro svom snagom, ja držim da ne bi mnogo postigao kod svećenika, mislim za vrijeme NDH, ali da je sada poslije sloma dao druge direktive, svećenici bi ga poslušali.

Javni tužilac: Nisu li za vas ustaše zločinci?

Optuženi: Jeste, oni su za mene zločinci.

Javni tužilac: Dakle za vas su ustaše zločinci?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: A što je Stepinac radio tokom NDH?

Optuženi: U NDH?

Javni tužilac: Nakon 1941. god. čim dolazi Kvaternik, Pavelić i t. d., on predvodi u svečane audijencije, izdaje razne okružnice koje pomažu NDH, na koncu 1944. i 1945. angažira se u svim javnim i političkim ustaškim manifestacijama i t. d.

Optuženi: Meni je teško odgovoriti zašto on to čini, svakako ona nasilja je osuđivao: pljačku, ubijanje, odmazdu i t. d. On je valjda mislio da je moguće stvoriti NDH, koju su ustaše stvorili, bez terora, pa je zato valjda i dao svoju podršku da se takva NDH formira i oživotvori. Ja kažem samo to, to se može i vidjeti da ona stvar koja se ne da bez terora, to ne može na koncu odobriti ni crkveni visoki funkcioner.

Javni tužilac: Je li taj teror usvajao i odobravao?

Optuženi: On je taj teror uvijek osuđivao, samo kažem: htjeti nešto što se ne može držati bez terora, ne može jedan svećenik htjeti, jer onda i odobrava teror.

Javni tužilac: A nije li odobravao taj teror kad je 1944. godine i pred samo oslobođenje naše zemlje svagdje istupao s Pavelićem i ustašama i davao im najvišu podršku od strane crkve. Nije li time odobrio sve ono što se ranije dogodilo?

Optuženi: I tu bi možda bilo teško odgovoriti. Možda je radio to, jer je podlegao propagandi.

Javni tužilac: On je podlegao propagandi?

Optuženi: Komunistam koji dolazi s druge strane, možda je smatrao da je to nužno zlo da se nađe izlaz...

Javni tužilac: Nema tu nikakve veze s komunizmom, tu su s jedne strane okupacija naše zemlje od strane Nijemaca i Talijana, tu su ustaše koji kolju i ubijaju, tu su koljači, tu je opljačkano zlato koje vi skrivate i t. d. to su sve zločini nad zločinima, zločinac do zločinca — on to sve skupa znade, i napokon s tim zločincima saraduje pomažući im svojim stavom, podstrekava svećenike da saraduju s ustašama — pitam vas kakvu to vezu ima s komunizmom, kakvu to ima vezu s politikom.

Optuženi: Ja mislim da je podloga odobravanje NDH.

Javni tužilac: Dobro, što znači za vas NDH?

Optuženi: To je ono što ljudi hoće da usporede s hrvatskim narodom...

Javni tužilac: Dakle odobravate Paveliću, Lisaku, može li se to?

Optuženi: Kažem da je to moje stanovište, da se ne može.

Javni tužilac: Nemojte da odgovare ovako, nego konkretno.

Optuženi: Ja mislim kako je nadbiskup dolazio do toga...

Javni tužilac: Nemojte govoriti što je nadbiskup mislio, nego iz njegovih čina objasnite ovu stvar, što je Stepinac htio?

Optuženi: On je htio NDH.

Javni tužilac: A što je NDH?

Optuženi: NDH je tvorevina ustaša.

Javni tužilac: Nije samo ustaša, jer je ustaše sami ne bi mogli stvoriti, stvorili su je Nijemci i Talijani.

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Iza te tvorevine bio je Stepinac i htio ju je poslije sloma NDH ponovno nastaviti, on je htio da ta tvorevina ostane. Kako je on to htio i na koji način?

Optuženi: Apelima koje je dao na svjetsku javnost.

Javni tužilac: Na svjetsku javnost, kada?

Optuženi: Kratko vrijeme pred slom NDH.

Javni tužilac: To su bili?

Optuženi: To je bila okružnica, pismo episkopata.

Javni tužilac: Kakvo je značenje imalo pismo katoličkog episkopata, koga da spasava?

Optuženi: **Ja mislim trebalo je zapravo spasavati ustaše.**

Javni tužilac: A ustaše su po vašem mišljenju zločinci?

Optuženi: Po mom mišljenju ustaška vlast je svakako zločinačka.

Javni tužilac: Prema tome i ustaše... znači Stepinac je takvim apelima htio da spasava ustaše.

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Mene interesira jedna stvar. To pismo potpisao je episkopat kao kolektiv?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Kakvu je ulogu imao Stepinac u tom kolektivu? Je li on pred ostalima ili ravan ostalima?

Optuženi: Ja mislim da je on prvi među njima kao predsjednik konferencije.

Javni tužilac: Jeste li čuli prilikom biskupske konferencije u septembru 1945. godine da je bilo neslaganja povodom ovog famoznog pastirskog pisma.

Optuženi: Nije ništa prodrlo van. Poslije sam tek čuo.

Javni tužilac: Od koga ste čuli?

Optuženi: Ne znam, ali sam čuo da je bilo neslaganja.

Javni tužilac: Pastirsko pismo, koga je trebalo da štiti?

Optuženi: Prvo ili drugo?

Javni tužilac: Ovo posljednje.

Optuženi: O Jugoslaviji?

Javni tužilac: Da.

Optuženi: **On je njime htio zaštititi one koji su bili na protivnoj, ustaškoj, strani.**

Javni tužilac: One koji su bili na ustaškoj strani. Znači li to pastirsko pismo ubijati i klati po Hrvatskoj? Ili je ono zastupalo pod tom firmom druge interese?

Optuženi: Pom mom uvjerenju zastupalo je i jedno i drugo, a najviše ono drugo.

Javni tužilac: Kako to drugo?

Optuženi: Ja ne mogu poreći da razlozi njegovi nisu bili za pastirsko pismo, ali sam uvjeren da do njega ne bi došlo u onoj formi da nije bilo drugih razloga.

Javni tužilac: A njegovo uvjerenje kakvo je bilo? Je li bilo zaštita ustaša?

Optuženi: Sigurno.

Javni tužilac: I to je značaj pastirskog pisma?

Optuženi: Možda je i to, ne mogu to tvrditi. Ja zaključujem.

Javni tužilac: Da konkretno tu stvar raspravimo. Pastirsko pismo odlazi u šumu gdje imade križarskih grupa. Ono dopijeva u sve centre protunarodnih grupa, što kažete na to?

Optuženi: Ja sam rekao da se to ima smatrati da može imati i politički karakter u tome što je on ovdje mislio i na Mačeka. To je pored pasivne rezistencije moglo je da bude i aktivna rezistencija.

Javni tužilac: A snosi li on zbog toga odgovornost?

Optuženi: **Snosi. I zato bi se javno trebao ograditi, ako ne će da mu se to predbaci.**

Javni tužilac: Vidite, te sukobe zastupnika vjere i crkve i zastupnika države i naroda, tko je podstrekavao?

Optuženi: Zastupnici i jednih i drugih.

Javni tužilac: Ali vidite, pošteni građani naše republike se ograđuju od toga i kažu da nije tako i iznose činjenice iz kojih se vidi što je Stepinac.

Optuženi: Ja ne bih mogao ovome da predbacim da nije htio dobro za crkvu.

Javni tužilac: Je li vama poznato što je maršal Tito govorio kad je 1945. godine davao izjave, kao i to što je predsjednik naše vlade, dr. Bakarić, u svojim izjavama rekao. Vi ste to morali čuti i znati.

Optuženi: Ja sam vidio da je maršal Tito ponudio ruku pomirnicu. Vidio sam da on hoće s dostojanstvom da prijeđe preko toga, jer je većina surađivala s ustašama i htio je da se preko toga prijeđe velikodušno. Ja sam to kritizirao u samostanu i govorio da to ne može imati nikakva utjecaja na samu vjeru, kad maršal Tito tako velikodušno ponudu daje da se dođe do sporazuma.

Javni tužilac: Da li je to kritiziranje bilo posve političko, ili je imalo interesa i za samu crkvu?

Optuženi: Ja zato i kažem da . . .

Javni tužilac: Da li je taj stav Stepinčev štetan za crkvu?

Optuženi: **Po mome mišljenju štetan je.**

Javni tužilac: Je li ispravno sa stanovišta odnosa crkve i države da je uvjerenje o narodnim vlastima dobro, pravilno postavljeno?

Je li pravilno postavljeno pitanje odnosa narodne vlasti i crkve?

Optuženi: Od strane svećenika kako treba da se postavi odnos između crkve i države?

Javni tužilac: Da. Da li je u interesu naroda i crkve to kako je postavljen taj odnos?

Optuženi: Ja mislim da je u interesu naroda i da bi bilo i u interesu crkve.

Javni tužilac: A tko to sprečava?

Optuženi: **Ja mislim da nadbiskup Stepinac sprečava sa svojim stavom.**

Javni tužilac: Pred bježanje ustaša i oslobođenje naše zemlje, da li znate da je Stepinac išao Mačeku?

Optuženi: Nisam čuo.

Javni tužilac: Niste čuli da su bile neke kombinacije da se NDH nekako održi?

Optuženi: O tome sam čuo.

Javni tužilac: Ustaško je doba propalo, a Mačekovo ima da se nastavi, u ime koga?

Optuženi: Tobože u ime hrvatskog naroda.

Javni tužilac: A što mislite za koga?

Optuženi: Trebalo je spasiti i ustaše.

Javni tužilac: Maček to uzima na sebe, a Stepinac surađuje s Mačekom?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Koje bi to snage bile, koje bi to imale da izvrše?

Optuženi: Oni su govorili da bi trebalo da to budu Engleska i Amerika, koje bi izvršile prisilu da se provedu izbori.

**»STEPINAC JE NEPOSREDNI UČESNIK, PODSTREKAČ I POMAGAČ
KRIŽARSKE ORGANIZACIJE«**

Javni tužilac: Druže, predsjedniče, molim za riječ da učinim jedan prijedlog.

Predsjednik: Izvolite.

Javni tužilac: Druže predsjedniče, drugovi suci, iz dosadašnjih rezultata ove rasprave, naročito iz iskaza optuženih Lisaka Šalića, Šimečkog, Marića, Gulina i Martinčića, iz izjava saslušanih svjedoka, te brojnih pred ovaj sud dosada iznesenih isprava proizlazi:

1) da su optuženi, u zavjeri protiv slobode naroda Jugoslavije i njihovih demokratskih tekovina — služeći mračnim ciljevima međunarodne reakcije za provociranje ratnih sukoba i imperijalističko osvajanje — stvorili terorističku organizaciju, koja je imala rukovodeću ulogu u mnogobrojnim zločinima ustaško-križarskih grupica izvršenih širom zemlje nad našim građanima.

2) Da je neposredni učesnik, podstrekač i pomagač u radu te organizacije bio dr. Alojzije Stepinac.

Zbog toga sam dao nalog da se dr. Alojzije Stepinac liši slobode i stavi u pritvor, te protiv njega provede krivična istraga. (*U dvorani burno i dugotrajno pljeskanje*).

Protiv njega ću nakon dovršene istrage podignuti optužnicu radi počinjenih krivičnih djela iz zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

Pošto je krivična djelatnost optuženih Lisaka, Šalića i družine s krivičnom djelatnošću dr. Alojzija Stepinca najuže povezana i čini jedinstveno krivično djelo, kao i zbog pravilnog ustanovljenja stepena krivične odgovornosti svakoga od optuženih, smatram nužnim da se postupak u oba krivična predmeta spoji i provede zajednička rasprava.

Zbog toga predlažem da se rasprava u krivičnom predmetu protiv optuženih Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine prekine i meni da rok od 7 dana, da protiv dr. Alojzija Stepinca provedem istragu i podignem optužnicu.

Molim da sud o ovom mom prijedlogu donese odluku.

Nakon vijećanja sud je donio rješenje:

Usvaja se prijedlog javnog tužioca Narodne Republike Hrvatske. Rasprava se prekida, te se javnom tužiocu Narodne Republike Hrvatske dodjeljuje rok od 7 dana radi provođenja istrage i podizanja optužnice protiv dra Alojzija Stepinca.

Odluku o spajanju krivičnog postupka u predmetu protiv Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine s krivičnim postupkom protiv dra Alojzija Stepinca donijet će sud naknadno nakon podignuća optužnice, te će se istodobno odrediti dan nastavka rasprave.

**KRIVIČNI POSTUPAK PROTIV OPT. LISAK ERIHA I DRUŽINE
SPAJA SE S KRIVIČNIM POSTUPKOM PROTIV
OPT. STEPINCA DR. ALOJZIJA**

Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske donio je na sjednici od 28. rujna 1946. slijedeću odluku:

Da se spoji krivični postupak protiv Lisak Eriha i družine s krivičnim postupkom protiv dra Alojzija Stepinca.

S obzirom na to da optuženi dr. Alojzije Stepinac nije bio prisutan kod čitanja optužnice protiv Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine i budući da ova optužnica predstavlja sastavni dio i njegova spisa, to je predsjednik ukratko rekapitulirao optužnicu.

Nakon rekapitulirane optužnice u sudnicu je uveden optuž. dr. Alojzije Stepinac s ostalim optuženima.

*

Predsjednik: Optuženi Stepinac dr. Alojzije, izvolite ustati. (*Optuženi ustaje*). Kad ste rođeni?

Optuženi: 8. svibnja 1898. godine.

Predsjednik: Gdje ste rođeni?

Optuženi: U Krašiću.

Predsjednik: Ime oca?

Optuženi: Josip.

Predsjednik: Ime majke?

Optuženi: Barbara.

Predsjednik: Narodnost?

Optuženi: Hrvat.

Predsjednik: Državljanstvo?

Optuženi: Jugoslavensko.

Predsjednik: Od kada ste u zatvoru?

Optuženi: Od 18. o. mj.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, vama je sud, budući da ste vi otklonili da imate branitelja, imenovao za branitelja dr. Iva Politea i Natka Katičića. Vi ste uputili jedan dopis sudu (*vadi prilog*).

Da li branitelje odbijate iz ličnih ili principijelnih razloga?

Optuženi: Iz načelnih.

Predsjednik: Budući da po zakonu morate imati branitelje, a ličnih prigovora protiv određenih branitelja nemate, to je sud odlučio da vaš branitelji po uredovnoj dužnosti budu dr. Ivo Politeo i Natko Katičić. Određeni branitelji primili su se te dužnosti.

Molim druga javnog tužioca da pročita optužnicu protiv dr. Alojzije Stepinca.

JAVNO TUŽIOŠTVO
NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

Broj I. 232/1946

U Zagrebu, 23. rujna 1946.

VRHOVNOM SUDU NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

Na osnovu člana 13. stava 2. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, podnosim

OPTUŽNICU

protiv

Stepinca dr. Alojzija, rođenog 8. svibnja 1898. u Krašiću, od oca pok. Josipa i majke Barbare rođ. Penić, Hrvat, državljanin FNRJ, nadbiskup zagrebački i predsjednik biskupskih konferencija, sada u zatvoru.

Njemački i talijanski imperijalisti u svom planu osvajanja gospodstva u svijetu i porobljavanja drugih naroda, počeli su još davno prije 1941. godine pripremati pored okupacije drugih zemalja Evrope i okupaciju Jugoslavije, vješto iskorišćavajući nacionalne i vjerske suprotnosti koje su među narodima Jugoslavije svojom politikom nacionalnog ugnjetavanja raspirivale vladajuće klike i režimi stare Jugoslavije. Fašističko iskorišćavanje nacionalnih i drugih suprotnosti u raznim zemljama Evrope sastojalo se je u tome, da u svakoj zemlji nađu po jednog ili nekoliko kvislinga, uspostave marionetske vlade, ekonomski i politički podjarne zemlju i onda je proglase »slobodnom«, »nezavisnom« i »saveznicom« u t. zv. novom evropskom poretku. Tako su njemački i talijanski osvajači još davno prije okupacije, podjarujući Hrvate protiv Srba i obratno, organizirali s jedne strane u zemlji petu kolonu, koja je svojom razornom djelatnošću iznutra slabila otpornu moć zemlje, a s druge strane prihvatili svog agenta Pavelića i malobrojne ustaške bande, koje su emigrirale u inozemstvo, godinama ih hranili i omogućavali im da vrše atentate u vlakovima, te ih u času napada na Jugoslaviju doveli u zemlju, gdje su poslužili kao jezgro za formiranje okupacionog ustaško-terorističkog aparata. Raskomadavši Jugoslaviju, a pod krinkom ostvarenja vjekovnih težnji hrvatskog naroda za slobodom i nezavisnošću, okupator je stvorio t. zv. nezavisnu državu Hrvatsku, koja niti je bila nezavisna niti slobodna, a najmanje država hrvatskog naroda, već najsramnija kvislinška tvorevina, a njen upravni aparat, na čelu s fašističkim agentom i krvolokom Pavelićem, najodvratnija teroristička agentura i produžena ruka Gestapoa.

Okupator nije mogao sa šaćicom iz inozemstva dovedenih ustaških agenata i malim brojem njihovih pristaša u Hrvatskoj ostvariti svoj plan, organizirati okupacioni, administrativni i vojni aparat, porobiti i održavati u ropstvu hrvatski narod i Srbe u Hrvatskoj, uključiti ih u svoju ratnu mašinu i onemogućili svaki otpor. Brineći se samo o sebi, o svojim uskim klikaškim interesima, stajući na stranu svakog protunarodnog režima, daleko i neprijateljski prema interesima i sudbini cjelokupnog naroda, okupatora u tom pomažu izvjesni protunarodni elementi iz vrhova HSS na čelu s Mačekom i Stepinac s proustaškim dijelom katoličkog klera. Tako je Maček u sporazumu s agentom Gestapoa Wesemayerom i »vojskovođom« Slavkom Kvaternikom već 10. travnja 1941. g., pozivajući hrvatski narod na pokornost i iskrenu saradnju s okupatorom, izdao slijedeći proglas:

»Hrvatski narode! Pukovnik Slavko Kvaternik, vođa nacionalističkog pokreta u zemlji, proglasio je danas slobodnu i nezavisnu hrvatsku državu na cjelokupnom historijskom i etnografskom području Hrvatske, te je preuzeo vlast. Pozivam sav hrvatski narod da se novoj vlasti pokorava i pozivam sve pristaše HSS-a koji su na upravnim položajima, sve kotarske odbornike, općinske načelnike i odbornike i t. d. da iskreno sarađuju s novom vladom.«

U isto vrijeme stavio je Maček okupatoru i Paveliću na raspoloženje upravni aparat Banovine Hrvatske i svoje poluvojne formacije, Građansku i Seljačku zaštitu. Optuženi, pak, Stepinac već 12. travnja 1941. posjećuje »vojskovođu« Slavka Kvaternika, 16. travnja 1941. posjećuje Pavelića, 8. travnja 1941. izdaje kleru zagrebačke nadbiskupije službenu okružnicu u kojoj između ostaloga kaže:

»Časna braćo! Nema nikoga među vama, koji u ovo posljednje vrijeme nije bio svjedokom najzamašnijeg događaja u životu hrvatskog naroda, među kojim djelujemo kao glasnici Kristovog evanđelja. Događaji su ovo, koji su naš narod donijeli u susret davno sanjanom i željkovanom idealu.«

Dalje:

»Odazovite se stoga spremno ovom mom pozivu na uzvišeni rad oko čuvanja i unapređenja Nezavisne Države Hrvatske.«

I dalje:

»Pokažite to, časna braćo, i sada ispunite dužnost prema mladoj NDH.«

Dne 26. lipnja 1941. optuženi Stepinac predvodi katolički episkopat u audijenciju Paveliću i u pozdravnom mu govoru nudi u ime svoje i u ime klera iskrenu i lojalnu saradnju. Ta se pomoć i saradnja tokom rata i oslobodilačke borbe naših naroda razvija i dobiva razne oblike prema događajima u svijetu i u zemlji, prema uputama iz Vatikana i t. d., ali uporno i stalno na liniji protiv oslobodilačke borbe naših naroda, dok u vrijeme oslobođenja naše zemlje ne završava u učestvovanju u centru organizacije koja pomaže i podstrekava niz križarskih terorističkih grupica u zemlji na mnogobrojne zločine protiv životne sigurnosti, imovine i slobode naših građana.

Nakon što su njemački i talijanski okupatori porobili i raskomadali Jugoslaviju, a u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini ustaše otpočeli masovnim

pokoljima, narodi Jugoslavije, a među njima i hrvatski narod, dižu se na oružani ustanak za svoju slobodu, nezavisnost i opstanak. Nasuprot raspirivanju nacionalne i vjerske mržnje te međusobnog istrebljivanja u bratoubilačkoj borbi, rukovodstvo narodnog ustanka — dosljedno svojoj oslobodilačkoj politici i politici nacionalne ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije — postavilo je pred narode Jugoslavije kao jedini i glavni zadatak borbu protiv okupatora pod zastavom bratstva i jedinstva, okupilo sve narode Jugoslavije i vodilo ih u četvorogodišnjoj nadčovječanskoj borbi protiv okupatora i domaćih izdajica. Međutim, kako god se razbuktavao narodni ustanak i pobjeda naroda Jugoslavije postajala očiglednija, tako su se sve tješnje u svojoj protunarodnoj i zločinačkoj djelatnosti, pod skutom okupatora, povezivali svi kvislinški i ostali izdajnički elementi u okviru čitave Jugoslavije, pa i u okviru t. zv. nezavisne države Hrvatske, a sve to u cilju gušenja općenarodnog ustanka i podržavanja okupacije. Optuženi Stepinac sa znatnim dijelom katoličkog klera pomaže okupaciju prihvaćajući je kao povoljnu okolnost za bogaćenje crkve i višeg klera, za proširenje crkvenog utjecaja uopće, te za učvršćenje i jačanje pozicija visokog klera i njegova utjecaja u NDH, t. j. na kvislinšku vlast. Opt. Stepinac radi uporno protiv interesa i borbe naroda, koji je ustao da protjera iz domovine okupatora i domaće izdajnike i oslobođenjem domovine stvori temelj za bolju i sretniju budućnost. Kada papa prima u audijenciju Pavelića, kada mu šalje svoje posebne blagoslove i kada vatikanski drž. tajnik Maglione izjavljuje da ustaški »uspjesi« (pokolji — prim. jav. tuž.) u Bosni »vanredno dobro odjekuju u rimskim krugovima«, upućujući opt. Stepinca da uspostavi »spretnije i iskrenije srdačno držanje« prema ustaškim »vlastima«, tada opt. Stepinac još jače zalaže autoritet zagrebačkog nadbiskupa i predsjednika biskupskih konferencija u saradnji s okupatorom i njegovom ustaškom agenturom. Nakon što je po ulasku njemačkih trupa u Zagreb predveo katolički episkopat u poklonstvo krvoloku Paveliću i ponudio mu iskrenu i lojalnu saradnju, on lično prima dužnost apostolskog vojnog vikara u Pavelićevoj vojsci, imenuje na toj funkciji za svoje zamjenike poznate ustaše-svećenike, koji opet imenuju vojne svećenike. Zbog takovog njegova stava nije bilo veće i ozbiljnije zapreke, već su naprotiv svećenici dobili pun podstrek da mnogi prime funkcije u ustaško-terorističkom aparatu gdje su postali organizatori i učesnici u mnogobrojnim ustaškim zločinima nad našim narodom. Pakleno nasilje Pavelića nad srpskim narodom u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini, da mu ubije dušu, svijest i dostojanstvo čovjeka da ubije životnu otpornost kako pojedinaca tako i čitavoga naroda, opt. Stepinac je prihvatio kao povoljnu priliku za nasilno prekrštavanje, koje je imalo učvrstiti papinske interese na Balkanu i osigurati prodiranje talijanskog imperijalizma, iako je znao i morao znati da do masovnog »prekrštavanja« Srba dolazi samo pod najtežom ustaškom prisilom. On u tu svrhu izdaje »rezolucije« i niz okružnica podređenom svećenstvu, uprkos protesta nekih svećenika, da je to nasilje protiv kanonskih, etičkih, moralnih i drugih principa. Nasilno prekrštavanje je moralno odobravanje ustaških nasilja

nad Srbima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, što je podstrekavajući djelovalo na ustaše-svećenike i ostale ustaške krvoloke da masovna prekrštavanja pretvore više puta u masovnu klaonicu. Izričito odobravajući i općim svojim stavom rad raznih klerofašističkih organizacija kao što su »Veliko križarsko bratstvo« i »Veliko križarsko sestrinstvo«, pomogao je i podstreknuo opt. Stepinac ogroman broj članstva tih organizacija da uđe i zauzme rukovodeće položaje i funkcije u kvislinškoj tvorevini NDH. Istim načinom je djelovao na opći smjer cjelokupne katoličke štampe, koja je naročito slavila Hitlera i njegove horde, prikivala okupaciju naše zemlje slaveći krvoloka Pavelića i ustaše kao hrvatske rodoljube i osloboditelje, prikazivala NDH kao državu hrvatskog naroda, raspirivala nacionalnu, vjersku i rasnu mržnju i blatila junačke žrtve i borbu naroda Jugoslavije za oslobođenje gnusnim lažima i klevetama.

Optuženi Stepinac vrlo dobro shvaća da se ovo sve može raditi i za taj rad ostati nekažnjen jedino u jednoj nenarodnoj tvorevini kao NDH. Zato on i brani NDH i u momentu očite propasti njenih tvoraca kao i po porazu njemačkog fašizma. U tom momentu u oslobođenju naše zemlje pod krinkom crkvene i religiozne djelatnosti te hrvatstva prikuplja, sokoli i pomaže poražene ustaške ostatke i razne zločince, koji se kriju pred odgovornošću od narodnih vlasti. U tom smislu još prije oslobođenja naše zemlje vode razgovore Pavelić i Maček, Maček i Stepinac, Pavelić i Stepinac, da bi se i po oslobođenju naše zemlje oružanom intervencijom stranih imperijalista uspostavila NDH. Zato im daju nade mračni planovi i obećanje međunarodne reakcije, čiju propagandu Stepinac o »režimu kratkog vijeka u FNRJ« naročito preko organiziranog rada Šalića i družine širom naše zemlje raznosi. Tako Stepinac direktno učestvuje, pomaže i podstrekava centralnu organizaciju, članovi koje se nalaze danas pred Narodnim sudom, koja je organizacija ovim ili onim načinom i sredstvima pomagala i inspirirala rad onih križarskih grupica koje do danas učiniše u našoj zemlji niz zločinstava i nasilja nad našim građanima. Sve je to pokušaj uspostave stare vlasti pomoću novih imperijalističkih gospodara.

Narodi Jugoslavije pobijedili su okupatora, zbrisali su kvislinške tvorevine, Nedićevu Srbiju i Pavelićevu NDH, uspostavili istinski demokratsku narodnu vlast i stvorili zajedničku državu ravnopravnih naroda — Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, u kojoj je i hrvatski narod, pored ostalih, ostvario svoju nacionalnu slobodu i ravnopravnost s ostalim narodima Jugoslavije. Optuženi Stepinac, ne imajući u vidu opće narodne interese i volju građana naše zemlje, protiv istinske slobode vjere i crkve, zloupotrebljujući svoj položaj najvišeg katoličkog crkvenog funkcionera u Jugoslaviji, aktivno se angažirao u ostvarenju mračnih ciljeva međunarodne reakcije protiv naroda, njegove vlasti, demokratskih tekovina i slobode. Međutim su se svi ti pokušaji pokazali uzaludni, jer su se razbili o jedinstvenu volju naših naroda, kojom oni izgrađuju svoju narodnu državu i život i brane demokratske tekovine i poredak Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

U vezi s tim optužujem STEPINAC dr. ALOJZIJA, što je počinio slijedeća krivična djela:

1. U toku rata i neprijateljske okupacije stupio je u političku saradnju s neprijateljem, pružajući kroz cijelo to vrijeme pomoć okupatorima i njihovoj agenturi ustašama, pa je tako:

a) već 12. travnja 1941., dok su se još vodile borbe s njemačkim i talijanskim okupatorskim trupama, posjetio u svojstvu hrvatskog metropolite »vojskovođu« Slavka Kvaternika i čestitao mu uspostavu NDH; 16. travnja 1941. izvršio je službenu posjetu krvniku Paveliću; prvih dana okupacije bio je u nadbiskupskom dvoru na večeri s ustaškim emigrantima i zajedno se s njima slikao; već 18. travnja 1941. izdao je kleru zagrebačke nadbiskupije službenu okružnicu, u kojoj poziva svećenstvo da saraduje i vjernike podstiče na suradnju s NDH, a 26. lipnja 1941. kao predsjednik biskupskih konferencija, nakon održane biskupske konferencije, na kojoj je zauzet stav saradnje s ustaškim vlastima; predvodi katolički episkopat u audijenciju Paveliću i tom prilikom ovog fašističkog agenta pozdravlja kao državnog poglavara NDH i obećaje mu iskrenu i lojalnu saradnju.

Tako je opt. Stepinac već u prvim danima okupacije naše zemlje pomogao okupatora i ustaše, stupio s njima u saradnju i pozvao podređeno svećenstvo da također s njima suraduje, što su stotine svećenika najaktivnije izvršavali, pa je tako veliki broj svećenika i vjernika gurnuo na put koji je svršavao izdajom domovine i mnogim ratnim zločinstvima.

Ovaj kolaboracionistički stav, rad i izjave opt. Stepinca učvrstili su već dotadašnje ustaše-svećenike u njihovoj izdaji te podstrekivali i mnoge druge prema narodu neprijateljski raspoložene svećenike da predvode u razoružanju jugoslavenske vojske, preuzimanju i organiziranju ustaške vlasti, organiziranju ustaških povjereništava, tabora, logora, stožera te ustaške milicije i t. d. U tome se naročito ističu: župnik Cecelja Vilim u Vrapču, fra Čorić Didak u Jaski, župnik Nikšić Vilim u Ogulinu, kapelan Marjanović Dragutin u Slav. Brodu, župnik Gecina Martin u Rečici, don Moguš Mate u Udbini, župnik Đurić Antun u Dvoru na Uni, župnik Astaloš Josip u Dalju, fra Berković Petar u Drnišu, fra Hrستیć Ivan u Sinju, fra Milanović Stanko u Imotskom, don Tomas Ilija i don Vrdoljak Jure u Čapljini, fra Perić Srećko u Livnu, župnik Bralo Božo u Sarajevu, fra Glavaš Radoslav i ostali franjevci u Širokom Brijegu, fra Šimić Velimir, Grbavac Karlo i Čuić Mijo u kotaru Duvno, pop Klarić Ante u kotaru Bos. Šamac, fra Rajić Emanuel u kotaru Gornji Vakuf, župnik Miletić Ivan u Višegradu, župnik Kamber Dragutin u kotaru Doboj, župnik Župančić Branimir u Bos. Gradiški i čitav niz drugih svećenika;

b) pitanje katoličke štampe za vrijeme okupacije potpuno je u skladu i na liniji rada i izjava opt. Stepinca, koji je kao predsjednik biskupskih konferencija i predsjednik »Katoličke akcije« imao vrhovni nadzor nad pisanjem cjelokupne katoličke štampe u Jugoslaviji. On je u tom svojstvu aktivno utjecao na smjer pisanja ove štampe, te njezin protunarodni stav u svemu odobravao i podržavao.

Katolička štampa još i prije rata propagira fašizam i druge protunarodne programe. Od početka pa sve do kraja okupacije ta je štampa bila sva upravljena u jedinstvenom pravcu propagande fašizma i ustaštva, slavljenja Hitlera i Pavelića, slavljenja NDH kao hrvatske države, bila je puna kleveta i laži protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta i raspirivala je nacionalnu, vjersku i rasnu mržnju. Dokle je ta rabota išla, vidi se, kad listovi namijenjeni djeci i omladini kao, na pr., »Anđeo čuvar«, »Glasnik sv. Josipa«, »Crnče«, »Glasnik sv. Antc«, »Vrtić« i sl. u tim danima donose brojne Pavelićeve slike, slave njega i njegove ustaše i opisuju ih kao božje misionare, izvršitelje božje pravde i providnosti, te pravedne božje kazne, trujući time na gnusan način mlade dječje duše. Od tih dječjih i omladinskih listića pa do onih namijenjenih odraslima, u novinama, tjednicima, poluslužbenim glasilima, kao »Katoličkom listu«, »Katoličkom tjedniku«, »Vrhbosni«, »Nedjelji« i t. d. provlači se neprekidno i uporno propagiranje ustaštva i fašizma, te se najenergičnije brani NDH i okupator, a poziva u borbu protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta i saveznika.

Primjera za to ima gotovo na svakoj stranici ove štampe kroz cijelo vrijeme rata i neprijateljske okupacije. Evo samo nekoliko primjera:

»Anđeo čuvar« u broju od 4. XII. 1943. u pripovijesti »Ivica treće sati« od natporučnika Martina Fučeka donosi slijedeće:

»Dobro smo večerali, grah s mesom, a meni stric Mile veli, hoću li s njima u bunker. Kako ne bi! Dao mi gospodin poručnik svoj samokres i mi pošli u bunker... Ja se grijem i slušam, kad najedamput stražar poviče »Neprijatelj!« Nastala pucnjava, a ja u bunkeru, no nisam se ništa bojao. Neprijatelja smo odbili... Morate znati, gospodine nadporučniče, da ja vašim vojnicima i poslužujem u svakoj zgodi. Eto, donosim im dopisnice, odnosim napisana pisma na poštu, kupujem u dućanu žigice, olovke i sve što im treba. Vi se nećete zato na me ljutiti? Neću, Ivice, neću, samo ti dođi k nama, ti si naš prvi vojnik. Bio si u bunkeru... Borio si se... Imaš ti pravo doći...«

»Glasnik sv. Ante« u br. 5.—6. od lipnja 1941. na str. 182 kaže:

»Židova u Hrvatskoj ima preko 30.000. U samom Zagrebu ih ima 12.000... U našim siromašnim krajevima (Lika, Hercegovina, Gorski Kotar, Dalmatinska Zagora, te pojedini dalmatinski otoci) nema uopće Židova, jer nemaju toliko mogućnosti za pljačku. Poglavnik je najavio da će židovsko pitanje biti radikalno riješeno.«

»Vjesnik počasne straže srca Isusova« u br. 5.—6. iz godine 1941. na str. 98 u članku »Stijeg Hrvata — Srce Krista«, tvrdeći da je NDH božja tvorevina, kaže:

»I sinula je ta zlatna sloboda. U rano proljeće, uoči Kristova uzkrsnuća, doživio je hrvatski narod svoje uzkrsnuće. Došao je njegov veliki sin i vratio mu slobodu i stare pravice. I to je djelo Božje, Gospodin je sve to napravio, zato je i čudno u našim očima.«

»Nedjelja« u br. 26. od 6. VII. 1941. str. 2. pišući u članku »Krist i Hrvatska« o Kristu i ustašama, te o Kristu i Hrvatima, koji da u povijesti idu skupa, tvrdi da Krist predvodi ustaše i ustaški pokret, završavajući:

»Ustaška Hrvatska biti će Kristova, naša i ničija više. Cijeli hrvatski narod, od dragog nam Poglavnika do najmanjeg djeteta, osjetio je ovih dana Kristovu ruku...«

Onaj isti dr. Felix Niedzielski, koga opt. Stepinac hvali odobravajući križarski rad, završava svoj članak pod naslovom »Život i djelo Poglavnika dr. Ante Pavelića«, objavljen u »Nedjelji« br. 15. od 27. IV. 1941. str. 5 riječima: »Neka je slava Bogu, naša zahvalnost Adolfu Hitleru i neograničena ljubav i odanost Poglavniku dr. Anti Paveliću«. Cijeli članak pun je laži o nekom socijalnom programu Pavelića i na najoduševljeniji način slavi Hitlera.

»Glasnik srca Isusova« u br. 6 od godine 1941. na str. 154 tvrdi za sebe da je daleko od svake politike, ali da nije zato nenarodan, već hrvatski, a zbog toga što je hrvatski, mora pozdraviti NDH i njena »suverena«. Članak završava riječima:

»NDH ima u osobi Poglavnika dr. Ante Pavelića opet suverena vladara vlastite krvi. Velike evropske države Njemačka i Italija, a s njima i neke manje države priznale su već njezinu nezavisnost. Oko Poglavnika, kojega su patnje i kušnje dugogodišnjeg izgnanstva oplemenile za njegovu veliku zadaću, okupili su se najbolji sinovi naroda, da na starom hrvatskom poštenju i na evanđeoskim zakonima izgrade novu Hrvatsku državu i povedu svoj ljubljeni narod u susret boljoj i slavnijoj budućnosti. »Glasnik srca Isusova« im u tom velikom i teškom podhvat u želi obilje Božjeg blagoslova«.

»Nedjelja« u članku objavljenom u br. 23 od 15. VI. 1941. na str. 1 objavljuje članak u kome slavi njemačkog okupatorskog vojnika, koji da je vojnik i gospodin, te da se i obični seoski mladići iz Bavarske ili Tirola ponašaju uvijek gospodski, kao i njihovi poglavari.

U časopisu »Svetište sv. Antuna«, koji izdaje samostan o. o. franjevac konventualaca u Zagrebu, i koji bi imao služiti isključivo štovanju sv. Antuna, nalazimo listajući brojeve izašle za vrijeme okupacije slijedeće: Godina 1941.: u broju 5 objavljena je slika Pavelića i pozdrav NDH, u broju 9 slika Pavelića, u br. 10 slika Pavelića i Budaka, te slika ustaša PTS-a pod naslovom »Tjelesna straža našeg velikog Poglavnika — obnovitelja NDH«, u broju 11 slika Pavelića s natpisom »Naš veliki Poglavnik među svojim narodom.« Godina 1942.: u broju 1 uvodnik »Prvi Božić u slobodnoj Hrvatskoj« u kojem se veliča NDH sa slikom ustaša i svećenika u bolnici sv. Franje na sv. Duhu u Zagrebu; u broju 2 nalazi se slika Pavelića i njegovih doglavnika s natpisom »Naš veliki Poglavnik okružen svojim najvjernijima«, u broju 4 donosi se uz sliku Pavelića uvodnik pod naslovom »Od Uzkrasa do Uzkrasa« u kojem se slavi NDH, a isti broj donosi i sliku ustaške kapelice sv. Ante na Liparima uz članak o. Aljinovića o proslavi sv. Ante sa slikama učesnika ustaša kao i sliku Pavelića s ustašama pod naslovom »Naš veliki Poglavnik obilazi svoj narod«. Broj 3—4 iz godine 1943. donosi sliku Pavelićevu i uvodni članak o NDH, a broj 5—6 iz 1944. godine pjesmu »Molitva« sa slikom Pavelića. U broju 1—4 od 1945. g. objelodanjena je slika Pavelića na pozadini mape NDH s tekstom

»Oživotvorenje naše narodne slobode i državne samostalnosti glas je našeg cijelog naroda i zato je to glas Božji, i to djelo Božje ne može nitko porušiti.«

»*Katolički list*«, poluslužbeno glasilo zagrebačke nadbiskupije, kroz čitavo vrijeme okupacije dosljedno pomaže okupatora i ustašku politiku, te donosi svakovrsne vijesti o djelovanju najviših crkvenih funkcionera u proustaškom duhu.

Tako primjerice donosi taj list u br. 16 od 21. IV. 1941. na str. 185 uz vijest o događajima u vezi s ulaskom njemačkih četa u Zagreb i proglašenjem NDH ovaj komentar:

»Ovi su događaji obilježili osnivanje NDH. Država Hrvatska je dakle činjenica. Nju su, kao ideal, stoljećima nosili u svojim dušama naši predci, dok ju nije Svemoguća Providnost ostvarila u godini velikog narodnog jubileja. Katolička crkva, koja je kroz 1300 godina duhovno vodila hrvatski narod u svim njegovim teškim, bolnim i radosnim danima, prati sa veseljem i radošću hrvatski narod u ovim danima njegova podizanja i obnavljanja državne nezavisnosti.«

U slijedećem broju kaže se u uvodnom članku među ostalim:

»S iskrenim veseljem i radošću pozdravili smo osnivanje NDH... Naša zahvalnost ide napose onim požrtvovnim borcima, koji su pod vodstvom ustaškog Poglavnika dr. A. Pavelića neposredno spremili veliki korak proglašenja NDH. Naše se zahvalne misli zaustavljaju na 12-godišnjem napornom, punom žrtava radu Poglavnika, koji je neslomivom vjerom išao u susret danu, za kojim se čeznulo punih osam stoljeća, i koji je točno shvatio razvoj dinamike novog evropskog poredka, te tako omogućio poviestni Veliki četvrtak 1941. Sviesn smo, da se samostalna država ne stvara bez teških žrtava, koje svaki narod mora znati podneti, kako to reče Poglavnik u svojem velikom govoru na Markovom trgu. Zato razumijemo i sa svima dielimo bol nad žrtvama, kojim izkuplujemo postanak i obstanak NDH. Neka bi te žrtve bile zalag trajnosti i čvrstoće naše državne samostalnosti.«

U br. 41 od god. 1941. nalazi se uvodnik pod naslovom »*Nezavisna Država Hrvatska*«, koji je napisao urednik lista kanonik dr. Janko Penić. Uz sliku Pavelića kaže se među ostalim »da je sve ono za čim su čitav stoljeća naše hrvatske narodne poviesti težila, Poglavnik kroz pol godin u djelo proveo«. Dalje se kaže:

»Poglavnik je vratio katoličkoj crkvi njezin visoki tradicionalni božanski autoritet, koji je u bivšoj Jugoslaviji teško stradao. Poglavnik posvećuje punu pažnju vjeri i čudoređu... »Nezavisna Hrvatska Država je mlada država u razvitku je. U gradnji je. Svaki razvitak traži snage, a svaka gradnja trud i napor. Na svima je nama da se svim silama trudimo za procvat njezin. Poglavnik je žrtvovao za slobodu domovine sve svoje i samoga sebe. Radi toga in pravu tražiti i od drugih žrtve za dobro domovine. Samo plemeniti rad n i svestrane žrtve naše doneti će domovini našoj, Nezavisnoj Državi Hrvatsk trajnu slobodu i svestrani napredak.«

U broju 25 od 26. VI. 1941. na str. 296 pozdravlja »Katolički list« oduševljeno napadaj Njemačke na Sovjetski Savez i u uvjerenju u brzu pobjedu agresora kaže:

»Sa celim kulturnim, osobito sa celim kršćanskim svetom mi pozdravljamo ovu potrebnu operaciju na tielu čovječanstva, uvjereni da će njemačkoj vojsci uspjeti izvaditi otrovni zub, kojim je Kominternu sipala otrov u zdravi organizam ljudskoga društva. I kad se to dogodi, onda će svet zadovoljno odahnuti, što je uklonjena mora, koja ga je dvadesetljeća pritiskivala.«

U br. 44 od god. 1941. »Katolički list« čistim nacističkim rječnikom huška protiv Židova.

U br. 4 iz godine 1942. na str. 45 čitamo među crkvenim vijestima i vijest »da su na danu zapovijed jedinice ustaške vojnice, »Poglavnikove tjelesne bojne«, domobranstva i oružništva temeljito očistile komunistička gnijezda na području južno od Kupe, napose područje općine Borić, te da je na Staru godinu pošao i sam Poglavnik u pratnji Lisaka na područje južno od Kupe, gdje se vide još tragovi nedavnih borba i bio veoma zadivljen duhom i spremnošću na žrtvu koju hrvatski borci pokazuju na svakom koraku.«

Sva ova štampa pod vrhovnim rukovodstvom opt. Stepinca marljivo bilježi sve akcije svećenstva i klerofašističkih organizacija u korist okupatora i ustaša, kleveće Narodno-oslobodilački pokret i istinske borce za slobodu hrvatskog i ostalih naroda Jugoslavije. Pod lažnom parolom »borba protiv komunizma«, poprimitenom iz nacističke propagande i inozemne reakcionarne štampe, opt. Stepinac čini sve, kako bi oštricu oslobodilačke borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika skrenuo na put građanskog rata i međusobnog istrebljenja.

Tako je opt. Stepinac, koji je odgovoran za ovakvo pisanje katoličke štampe, i na ovaj način služio okupatoru i ustašama na pokušaju gušenja narodnog ustanka i podržavanju okupacije;

c) isto tako i razna katolička društva iz sastava »Katoličke akcije«, kojoj je opt. Stepinac bio predsjednikom, a naročito organizacije »Veliko križarsko bratstvo«, »Veliko križarsko sestrinstvo« i »Domagoj«, slijedeći poziv opt. Stepinca na suradnju s ustašama, postaju stup i srčika ustaštva. I članovi ovih organizacija učestvuju u razoružavanju jugoslavenske vojske, uspostavljanju ustaške vlasti, mnogi od njih postaju funkcioneri u ustaškim povjereništvima, taborima, logorima i stožerima, iz njihovih redova regrutira se masa oficira za Pavelićevu vojsku, a najveći dio duhovnika križarskih organizacija odlazi dobrovoljno u ustaške i domobranske vojne jedinice. Sam predsjednik »Velikog križarskog bratstva« dr. Feliks Niedzielski postaje ustaški podžupan i upravni zapovjednik ustaške mladeži. O ustaškom karakteru i djelatnosti križarskih organizacija svjedoče njihova djela i brojni članci u križarskom tjedniku »Nedjelja«. Tako je »Nedjelja« u svom broju od 10. VIII. 1941. donijela članak pod naslovom »Križarstvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj«, u kojem pored ostalog stoji:

»Zar je potrebno da spomenemo ljude koji danas zauzimaju odgovorne položaje, a sve to samo zato jer ih je odgojilo križarstvo.

Pa dalje:

»A isto kao što čvrsto vjerujemo u Boga vjerujemo i u našeg Poglavnika... »Vrši se pravda, padaju naši neprijatelji...«

Ovakovo djelovanje križarskih organizacija opt. Stepinac je podržavao i odobravao. Tako su opt. Stepinac i tajnik papina legata Massucci 7. III. 1941. primili u audijenciju delegate s križarske konferencije, te odobrili i blagoslovili protunarodni rad i planove križara. Križarske organizacije u provinciji, kao na pr. ona u Gospiću, vođa koje je bio ustaški veliki župan Jurica Frković, daje iz svojih redova brojne organizatore masovnih pokolja Srba i hrvatskog stanovništva;

d) i tradicionalne vjerske svečanosti opt. Stepinac zloupotrebljava i pretvara u političke manifestacije za krvnika Pavelića i njegove ustaške bande. To se vidi kako iz same organizacije, tako i iz njegovih propovijedi, koje je na tim svečanostima održavao. Tako »Hrvatski glas« od 15. VII. 1941., objašnjavajući značenje pet svijeća u prošteničkoj povorci u Mariji Bistrici kaže da su »dviije u znak zahvalnosti za sretan povratak našeg poglavnika, druge dvije za poglavnikove suradnike, a jedna s poglavnikovom slikom kao zavjet i zahvalnost za sreću i zdravlje poglavnika.« Na bistričkom proštenju 1942. opt. Stepinac između ostaloga kaže:

»Molimo se i za one koji su napustili domovinu i sada bi iz tuđine htjeli davati savjete katoličkoj crkvi, za koga smije a za koga ne smije moliti. Mi znademo da je naša apostolska dužnost opominjati vjernike da se mole za sve ljude, posebno za one koji su na vlasti, a napose za državne poglavare.«

U svojoj propovijedi u Mariji Bistrici god. 1944., kad je već svakome bilo jasno da su ustaški koljači agentura Gestapoa, a kvislinška tvorevina NDH na izdisaju, opt. Stepinac u cilju podržavanja ustaštva poistovjetuje ustaše s hrvatskim narodom, a službu okupatora s obranom državne samostalnosti i kaže:

»Smatra li možda ratujuća strana, dok ovakovim strahotama pogada našu zemlju, zločinom što hrvatski narod svom snagom svoga bića stoljećima teži za slobodom i brani danas svoju državnu samostalnost uz nečuvene žrtve.«

Pa i danas nakon oslobođenja, bistričko se proštenje iskorištava za podržavanje razbijenog ustaštva i harangu protiv naše republike;

e) počevši od godine 1941. pa sve do oslobođenja opt. Stepinac je svakog 10. travnja služio svečane mise slaveći NDH, a crkvene blagdane sv. Antuna pretvarao u političke manifestacije za zločinca Pavelića. Svojim okružnicama naređivao je i kleru na području svoje nadbiskupije, da tih dana služi svečane mise za Pavelića i NDH. Tako je 11. VI. 1942. g. izdao okružnicu u kojoj između ostaloga naređuje:

»... Na dan 13. VI. 1942. slavi Glavar NDH Poglavnik dr. Ante Pavelić svoj imendan. Tim povodom pozivam sav dušobrižni kler, da u nedjelju iza toga t. j. dne 14. VI. o. g., kad je narodu najprikladnije, iza svečane sv. mise održi

Te Deum sa pripadnim molitvama. Na svečanost treba pozvati sve vlasti i škole. U gradu Zagrebu biti će sv. Misa u 9 sati na sam dan proslave t. j. 13. VI. 1942. u prvostolnoj crkvi. Neka se tom zgodom narod opet pozove, da se skrušeno pomoli Bogu za dobrobit Nezavisne Države Hrvatske, za Poglavnika i za što skoriji mir u svijetu, kako bi i naša domovina Hrvatska procvatela sve više na vremenito i vječno dobro svih svojih sinova.»

23. veljače 1942. otvara se ustaški sabor. Opt. Stepinac nije mogao odoljeti, da i s ovim pokušajem prijeverare hrvatskog naroda svečano ne manifestira svoju saglasnost. On tom prilikom s kanonicima prvostolnog Kaptola zagrebačkog, te svjetovnim i redovničkim klerom na ulazu u crkvu sv. Marka dočekuje Pavelića i članove ustaškog sabora i pozdravlja ih govorom, koji je prenijela sva ustaška i katolička štampa i u kojem je među ostalim rekao:

»Poglavniče! U času kad hrvatski sabor, taj starodrevni simbol hrvatske državnosti, idući svjetlim tragovima prošlosti, želi zajedno sa vama, glavarom Nezavisne Države Hrvatske, na svoj rad sazvati blagoslov Boga Stvoritelja, ne mogu a da ne progovorim i ja kao predstavnik crkve božje.»

Opt. Stepinac je u svim mogućim oblicima u toku rata i neprijateljske okupacije izražavao svoju solidarnost sa njemačkim i talijanskim okupatorima, učestvujući na brojnim službenim priredbama, proslavama i čestitanjima, koje su u Zagrebu priređivali predstavnici njemačke i talijanske okupacione vlasti. Tako je na pr. prisustvovao otvaranju sveučilišnog tjedna za njemačke i hrvatske vojnike u prisutnosti ustaške vlade i njemačkih generala na čelu s generalom Gleise von Horstenau-om, na otvaranju Zagrebačkog zbora, sa njemačkim, talijanskim i ustaškim funkcionerima, na proslavi dana fašističkog pohoda na Rim i t. d.

Ovo je samo neznatan dio akata, u kojima je opt. Stepinac za vrijeme rata i neprijateljske okupacije javno i službeno, zloupotrebljujući crkvu i svoj položaj zagrebačkog nadbiskupa i metropolite, dušu dao u suradnju s okupatorom i pružanju pomoći okupatoru i ustašama.

2. Opt. Stepinac prijetnju ustaša Srbima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, da će svi biti poklani, ako ne prijeđu na katoličku vjeru, prihvaća i »prekrštava« desetine hiljada Srba, kojima je stavljen nož pod grlo, te time odobrava i podstrekava ustaše na dalje vršenje tih zločina.

Poznato je da su u bezbrojnim slučajevima »prekršteni«, uprkos tome što su prešli na katolicizam, kasnije pobijeni, a ima mnogo primjera da su masovno ubijani i kad su se skupili da se »prekrštavanje« obavi.

Ovo je »prekrštavanje« jedan od vidova ustaškog nasilja, koje je išlo za kopanjem nepremostivog jaza između hrvatskog i srpskog naroda i razbijanjem njihova jedinstva u borbi protiv okupatora, za ponižavanjem nacionalnog dostojanstva i ugušivanjem duha otpora Srba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, a time u krajnjoj liniji i za njihovim istrebljenjem.

Kako su ta »prekrštavanja« vršena, neka svjedoče izjave Vujaković Steve, Obradović Dušana, Vujančić Mirka, Begović Nene i Vujaković Đure iz Pobrđana, koji kažu:

»Mi niže potpisani vrlo se dobro sjećamo kada se vršilo prekrštavanje Srba u mjestu Stazi, kot. Sunja, na koje nas je pozvala tadanja ustaška vlast preko ustaškog tabornika Krznarića, a po naređenju župnika Orlića i kapelana Dionizija Juričeva. Tako su nas prisilili da moramo da učimo vjeronauk u školi da nas mogu prekrstiti, a nakon nekoliko dana pred masom je govorio Dionizije Juričev i u svom govoru prijetio prisutnom srpskom narodu između ostaloga ovim riječima: »U ovoj zemlji ne može da živi nitko više osim Hrvata, jer je ovo zemlja Hrvatska, a tko se ne će prekrstiti, mi znamo što ćemo s njim. Ja sam u ovim gore krajevima dao očistiti od pileta sve do starca, a ako to bude potreba, učinit ću i ovdje, jer danas nije grehota ubiti ni malo dijete od sedam godina, koje smeta našem ustaškom pokretu. Mi danas treba da budemo svi Hrvati i da se proširimo, a kad se proširimo i ojačamo, ako nam bude potrebno, još ćemo da uzmemo od drugih. Nemojte misliti što sam ja u svećeničkoj odori, ali da znadete kada je to potrebno, uzimam strojniciu u svoje ruke i tamanim sve od kolijevke što je protiv ustaške države i vlasti.«

Prilikom ovakovih »prekrštavanja« ustaše su na prijevaru pobili desetine hiljada Srba i opljačkali njihovu ličnu i crkvenu imovinu. Neka nam o tome svjedoči slučaj od 26. IV. 1941. u Grubišnom Polju, gdje je svećenik Petar Sivjanović pozivao Srbe da prijeđu na katoličku vjeru, vodeći u tu svrhu propagandu i izvan crkve. Kao motiv njihova »prekrštavanja« navodio je mogućnost spasavanja glave. Naplaćujući visoke takse uspio je da prevede oko stotinu Srba na katoličku vjeru, koji su svejedno kasnije odvedeni i poubijani.

Ili slučaj u selu Štikadi, kotar Gračac, koji opisuje Jovan Trbojević ovim riječima:

»Pokolj u selu Štikadi izvršili su ustaše iz sela Gudure uz pomoć tadanjeg rimokatoličkog župnika iz Gračaca Morbera. Na dan pokolja dovezao se spomenuti župnik u automobilu iz Gračaca u Štikadu i pozvao narod da se sakupi na Štikadske bare, jer će se vršiti prijelaz na rimokatoličku vjeru, pa da onda Srbe ne će nitko više proganjati. Srbi su župniku povjerovali i sakupili se u velikom broju na određenom mjestu. Neki koji nisu došli, bili su prisilno dovedeni. Ipak se jedan dio Srba spasio, jer je pobjegao iz sela sluteći da im se sprema pokolj. Kada su Srbi na ovaj način bili sakupljeni, izvršili su nad njima pokolj ustaše iz sela Gudure, koji su bili naoružani vojničkim oružjem. Neki su bili ubijeni sjekirama i maljevima, jer se prigodom iskopavanja leševa godine 1942. po talijanskom dopuštenju vidjelo da su im lubanje razbijene tupim predmetima, a neki su zakopani i živi u stojećem stavu.«

U jeku ovakovog »prekrštavanja« Srba održana je 17. XI. 1941. plenarna sjednica katoličkog episkopata pod predsjedanjem opt. Stepinca, na kojoj Stepinac zajedno s ostalim biskupima ne samo da nije osudio nego je naprotiv prihvatio ustaško »prekrštavanje« i dao ovom odvratnom ratnom zločinu kanonsku sankciju. Na plenarnoj konferenciji izabran je u t. zv. odbor trojice u koji su ušli opt. Stepinac, senjski biskup Viktor Burić i apostolski administrator križevačke biskupije Janko Šimrak. Ovaj je odbor imao zadatak da u dogovoru s ustaškim ministrom pravosuđa

i bogoštovlja rješava pitanja o »prekrštavanju«. Osim toga je na toj konferenciji izabran i radni izvršni odbor sa zadatkom da pod nadzorom odbora trojice rukovodi »prekrštavanjem«. Konferencija je izdala i rezoluciju br. 253/41, kojom na osnovu odredaba Sv. Kongregacije za istočna pitanja od 17. VII. 1941. br. prot. N. 21116/36 izdaje uputstva u kojoj se formi »prekrštavanja« imaju vršiti. Time su Vatikan i katolički episkopat u Hrvatskoj na čelu s opt. Stepincem poprimili i sankcionirali ustaško »prekrštavanje«, a kada rezolucija govori o tome »prekrštavanju« koje da se ima vršiti samo na osnovu slobodne volje i unutarnjeg uvjerenja, onda je to besprimjerna licemjernost i izrugivanje nad sudbinom progognjenih Srba. Međutim ni ovo opt. Stepincu nije bilo dosta, već u nastojanju da teško stanje Srba iskoristi za što brojnije prelaženje na katolicizam izdaje okružnicu od 26. IX. 1941. br. 15964/41, i njom požuruje »prekrštavanje«, tražeći od podređenog svećenstva »da se vjerski prijelazi što hitnije i bez zapreke obave.«

Početkom godine 1942. Vatikan postavlja opt. Stepinca za apostolskog vojnog vikara Pavelićevih ustaša i domobrana, a opt. Stepinac ovu funkciju prima i postavlja za svoje zamjenike poznate ustaše-svećenike Stipu Vučetića i Vilima Cecelju. Tako je opt. Stepinac i službeno postao najviši vojni svećenik Pavelićeve vojske, kome su bili podređeni svi vojni svećenici, koji su u sastavu ustaških i domobranskih formacija podstrekivali na vršenje zločina, a i sami vršili zločine nad narodom.

Evo nekoliko slučajeva kako su djelovali vojni svećenici:

Fra Miroslav Filipović, ustaški satnik i dušobrižnik PTS-a, kasnije zapovjednik jasenovačkog logora, izvršio je 7. II. 1942. masovni pokolj seljaka u selima Drakulići, Šargovac i Motika i pobio oko 1300 ljudi, žena i djece. Kao zapovjednik jasenovačkog logora dao je poubijati oko 40.000 ljudi, u kojim je ubistvima i lično učestvovao;

Brekalo Zvonimir, ustaški satnik i dušobrižnik obrambenog zdruga Jasenovac, te *Čulina*, *Cvitan* i *Lipovac*, također vojni dušobrižnici u tom logoru, ubijali su i na najzvjerskiji način zlostavljali zatočenike u logoru;

Vukelić Josip, vojni duhovnik sa službom u zapovjedništvu I. zbornog područja, učestvuje sa svojim jedinicama u mnogobrojnim akcijama paljenja i pljačkanja sela i ubijanja naroda na Baniji;

Miletić Ivan, župnik i vojni duhovnik u Višegradu, »na poziv ustaškog časnika Gaveza ide k njegovim borcima da umorne tješi, pokolebane hrabri i svima diže moral i volju za borbu, u svoje šake uzima i sam strojnicu te se miješa s najljućim borcima da sije oko sebe smrt velikosrpskim boljševičkim odmetnicima,« — kako to o njemu u »Hrvatskom narodu« piše svećenik Eugen Beluhan.

Bujanović Josip (pop Jole), vojni svećenik i vršilac dužnosti velikog župana u Gospiću, likvidirao je 1944. godine ostatke Srba u Gospiću i učestvovao u ustaškim akcijama ubijanja naroda i paljenja sela u Lici.

Fra Dionizije Juričev, ustaški satnik, duhovnik Pavelićeve tjelesne bojne, šef vjerskog odjela t. zv. »Ponove«, koji je rukovodio akcijama »prekrštavanja« Srba, poginuo je u borbi protiv NOV kod sela Dicma i t. d.

Čitav niz svećenika stupio je u neprijateljsku obavještajnu službu, davao neprijatelju podatke o stanju i kretanju jedinica NOV i denuncirao rodoljube okupatorskim i ustaškim vlastima. Neki od takovih svećenika jesu: *Nikšić Ivan, fra Božić Ilija, fra Mač Borivoj, fra Grebenarović Bono, fra Bralić Božo, fra Stašić Marijan, fra Lisica Ciprijan, Crnković Matija, fra Kržanić Krsto, don Jelinić Krsto, gvardijan Gasman Vendelin, Hrgić Ljubo, Ribić Rikard, Buzuk Miroslav* i drugi.

Opt. Stepinac je i drugim sredstvima pomagao jačanje ustaškog zločinačkog duha u Pavelićevoj vojsci i jačanje ratnog napora njemačkog okupatora.

Tako 18. XII. 1941. opt. Stepinac »božićnom porukom zagrebačkog nadbiskupa hrvatskim radnicima i radnicama u Njemačkoj« odobrava prisilno odvođenje našeg naroda na ropski rad u Njemačku i poziva ga na rad, jer da je to njegova vjerska i patriotska dužnost.

U vrijeme akcije za sakupljanje pomoći ustaškim legionarima na istočnom frontu, opt. Stepinac daje prilog u cigaretama, krunicama, medaljicama i raznim časopisima, podižući time moral ustaškim bandama u borbi protiv bratskog Sovjetskog Saveza.

Upućivanje ustaških mornara na Crno More da pod komandom Nijemaca učestvuju u napadaju na Sovjetski Savez i vršenju zločina nad civilnim stanovništvom prisustvuje i opt. Stepinac i svojim prisustvovanjem odobrava ovaj zločinački čin i potpomaže mobilizaciju za neprijateljsku vojsku.

Opt. Stepinac je u svojstvu predsjednika Nadbiskupskog duhovnog stola odobrio 10. II. 1944. pod br. 904 molitvenik »Hrvatski vojnik«, kojega je sastavio ustaški potpukovnik svećenik Vilim Cecelja, a u kojem vojnicima stavlja kao vjersku dužnost službu okupatoru i odanost Paveliću, te veliča poznate ustaške zločince kao Juru Francetića i dr.

4. Tokom godine 1944.—1945., pred slom hitlerovske Njemačke i njenih satelita, ostajući jedini oslonac razbijenih i razgolićenih ustaša i drugih izdajnika, opt. Stepinac usko se povezuje s Pavelićem i Mačekom, te s izdajnicima srpskog i slovenskog naroda, Mihailovićem, Rupnikom i Rožmanom i s njima vodi pregovore, radeći na jedinstvenom povezivanju svih neprijatelja naroda i za povratak na staro, nudeći i tražeći oružanu intervenciju izvana i okupaciju naše zemlje po nekim stranim imperijalistima, s ciljem da kao ništavna izdajnička manjina produženjem okupacije spasi kvislinšku tvorevinu NDH ili u bilo kojem drugom obliku održi protunarodnu vlast i spriječi punu pobjedu naših naroda.

To sve radi baš u vrijeme kada se zadnji dijelovi Jugoslavije oslobađaju vlastitom snagom naših naroda, te kada je na ogromnom dijelu zemlje uspostavljena narodna vlast sa svojim legalnim najvišim zakonodavnim i izvršnim tijelima. Neka djela, koja je opt. Stepinac izvršio u ovoj svojoj djelatnosti, jesu ova:

a) u svom govoru održanom 7. srpnja 1944. g. članovima »Domagoja« rekao je slijedeće:

»Hrvatska danas preživljuje teške časove, a moguće da proživi još i gore, no moramo biti uvijek optimisti i s pouzdanjem vjerovati, da će Hrvatska ostati i da nju nitko ne može uništiti. Hrvatski narod krvari za svoju državu i on će svoju državu ušćuvati i spasiti. Svi pokreti protiv hrvatskog naroda i hrvatske samostalnosti ne smiju nikoga obeshrabrili, već svatko mora još čvršće pristupiti obrani i izgradnji države.«

b) U svom govoru održanom sveučilištarcima 18. ožujka 1945. ustaje protiv mira i nastavlja harangu za dalje prolijevanje krvi, kleveče narodnu vlast i pravosuđe ovim riječima:

»Znači li mir možda to, da jedan društveni sloj ognjem i mačem prigrabi vlast u ruke, a drugim staležima ostaje jedino pravo polagano umirati, makar su u ogromnoj većini? Znači li možda mir to, da se mogu nesmetano ubijati intelektualci, svećenici, građani, ljudi protivnog političkog naziranja i da se za ta umorstva nikada i nikome ne polažu računi? Znači li mir to, da se može nesmetano onemogućavati djelovanje crkve i te mjere opravdavati izgovorom, da se crkva nema pačati u političke stvari?«

c) U drugoj polovici ožujka 1945. god. ustaška vlada, koja je bila na izdisaju, organizira biskupsku konferenciju sa zadatkom da se katolički episkopat zauzme za spasavanje okupatorske tvorevine NDH kao tobožnje države hrvatskog naroda, kao i za spasavanje ustaških ratnih zločinaca od pravednog narodnog suda. U tu svrhu predsjednik ustaške vlade Mandić, po naređenju Pavelića, daje šefu ustaške propagande Ivi Bogdanu zadatak da načini nacrt biskupske poslanice, što je ovaj i učinio, i nacrt poslanice predao biskupu Janku Šimraku, koji je poslanicu redigirao. Poslanica je stvarno preuzela političke sugestije Pavelića odnosno Ive Bogdana i, naravno, te sugestije zaodjela mislima sakralnog karaktera. Tako redigiranu poslanicu predao je biskup Janko Šimrak Paveliću, koji ju je u cijelosti odobrio i naredio da se štampa. Tako je nastala poslanica koju je hrvatski katolički episkopat na čelu s opt. Stepincem, kao predsjednikom biskupskih konferencija, izdao 24. ožujka 1945. g.

Evo iz ove poslanice nekoliko citata, koji sadrže same ustaške klevete izražene crkvenim jezikom:

»Pojavili su se lažni svjedoci koji nas optužuju da su hrvatski katolički crkveni poglavari zajedno sa svojim svećenstvom i najboljim svojim vjernicima (čitaj: ustašama — prim. tuž.) krivi sadašnjem krvavom obračunavanju u hrvatskoj domovini.« Dalje: »Svoj poziv šaljemo i onima koji su u posljednje vrijeme počeli sa sustavnom promičbom razdraživati neodgovorne i zlu sklone pojedince i skupine, da pod izlikom suđenja »ratnim zločincima smaknu što veći broj Hrvata, osobito svećenika i intelektualaca dobrih katolika, lišavajući ih ne samo života nego i njihova dobra glasa...« Nadalje:

»U izuzetnom slučaju, ako se koji zalutali svećenik ogriješio o prava svoga bližnjega, mi se nismo žicali udariti ga crkvenim kaznama, dapače i udaljenjem iz svećeničkog ili redovničkog staleža... Ali danas moramo naj-

odlučnije prosvjedovati pred Bogom i svjetskom javnošću protiv sustavnog ubijanja i mučenja nevinih hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika, od kojih je veliki broj živio upravo svetim životom, a mrzitelji katoličke crkve oduzeli im život protupravnim osudama osnovanim na fiktivnim krivicama.« I konačno:

»Povijest svjedoči da hrvatski narod kroz cijelu svoju 1300-godišnju prošlost nije nikada prestao plebiscitarno naglašavati, da se ne odriče svoga prava na slobodu i nezavisnost, koju on od srca želi i svakom drugom narodu... A kad je u drugom svjetskom ratu ta misao još jače naglašena i oživotvorena u vlastitoj državi, hrvatski su katolički biskupi poštivali volju hrvatskog naroda. Nitko prema tome nema prava optuživati bilo kojeg građanina hrvatske države, pa ni hrvatske biskupe, zato što poštivaju tu neodstupnu volju hrvatskog naroda, kada on na to ima pravo i po Božjim i po ljudskim zakonima.«

Valja napomenuti, da se ni jedna druga vjerska zajednica u NDH nije odazvala istovjetnom Pavelićevu pozivu za izdavanje naručenih poslanica. Javan istup obrane NDH u smislu poslanice, koji je tražio Pavelić, odbili su i provincijali zagrebačke i bosanske franjevačke provincije.

d) Pred slom NDH opt. Stepinac u namjeri sakrivanja, a u dogovoru s Pavelićem, pohranjuje u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu arhivu ministarstva vanjskih poslova NDH i županstva pri poglavniku. Osim toga sakriva opt. Stepinac u nadbiskupskom dvoru gramofonske ploče sa svim govorima Pavelića, koje je ovaj držao u emigraciji u Italiji i u NDH. Ove ploče pronađene su brižno sakrivene među arhivom nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu.

e) Rano u proljeće 1945. Jugoslavenska armija konačno čisti i oslobađa našu zemlju od okupatora. Pavelić, Maček, Stepinac i svi protunarodni elementi vide očitu propast njemačkog okupatora i smišljaju plan ponovne okupacije naše zemlje od nekih drugih stranih sila, htijući time srušiti i narodnu vlast koja je već bila uspostavljena u velikom dijelu Jugoslavije.

Ustaška vlada nalazi se u očajnom položaju, pa sastavlja memorandum i upućuje ga Vrhovnoj savezničkoj Komandi za Sredozemlje tražeći okupaciju. Još ranije predstavnici t. zv. narodnog odbora Slovenije, izdajničke organizacije Rupnika i Rožmana, podnose Paveliću memorandum 21. IV. 1945. g., tražeći objedinjavanje vojničke komande svih kvislinških snaga Mihailovića, Pavelića i Rupnika, kao i stvaranje jednog »centralnog političkog tijela« za čitavu Jugoslaviju, čime bi se saveznicima predočilo stanje u našoj zemlji kao građanski rat i na osnovu čega bi saveznici vojnički intervenirali. Na tom planu trebalo se što prije povezati s vojskama Anglo-Amerikanaca. Prema tim osnovama postao bi Maček centralna politička ličnost u Hrvatskoj, te bi njemu i kralju Petru novi okupatori imali dati vlast.

Opt. Stepinac aktivan je u ovom poslu, održava sastanke s Pavelićem, pregovara s Pavelićevim delegatima Alajbegovićem, Edom Bulatom i drugima, odlazi u tom poslu s Moškovom Mačeku. Jednako i sam Pavelić dolazi Mačeku na dogovore.

Ustaški ministar Vrančić odlazi s gore navedenim memorandumom ustaške vlade avionom Savezničkoj komandi i taj memorandum tamo predaje. Međutim od savezničkih vlasti bude uhapšen i interniran.

Sva se ova djelatnost slaže u potpunosti s mračnim ciljevima međunarodne reakcije, koja već tada, a naročito poslije, vodi bjesomučnu harangu protiv nove Jugoslavije i njenih naroda, traži okupaciju naše zemlje, izmišlja nered i kaos u našoj republici, obećavajući »sigurnu« intervenciju i propast FNRJ.

Tim svojim djelovanjem unosio je opt. Stepinac u zadnjem momentu zabunu među neobaviještene, od kojih je izvjestan broj uz teror i propagandu ustaša bježao u inozemstvo. Mnogo se od tih ljudi, koji su s razbijenim njemačkim i ustaškim bandama bježali u Sloveniju, i brzo spoznali prijevaru ustaša, vratilo natrag, rasuvši ono malo imovine koju su imali.

Sve ove mračne osnove razbili su naši narodi sa svojom Armijom, jer su svi ti planovi bili plod šaćice zavjerenika, koji su kao izdajnici prezreni i odbačeni od naroda.

5. Opt. Stepinac, ostajući nakon oslobođenja u zemlji, provodi sistematski plan podržavanja nada da će se uskoro promijeniti »režim« (kako on to naziva) u FNRJ, kako će nastupiti skore promjene, kako će se vratiti u Hrvatsku Maček, a u Srbiju kraj Petar, kako će ustaše opet doći natrag i t. d. Opt. Stepinac nadalje harangira protiv narodnih vlasti i pravednih osuda narodnih sudova nad ustašama-svećenicima i ostalim ratnim zločincima, nazivajući to progonom svećenstva, crkve i religije, te istrebljenjem hrvatskog naroda. Podstreknuti ovim njegovim držanjem, radom i izjavama, mnogi svećenici ustaše, te ustašama skloni svećenici i ostali protunarodni elementi prikupljaju i organiziraju ustaše koji se kriju pred narodnim vlastima, vrše među njima propagandu, te ih organiziraju i guraju na zločine ubijanja građana naše zemlje, pljačkanja njihove imovine i t. d.

Opt. Stepinac prima u nadbiskupskom dvoru 19. rujna 1945. ustaškog pukovnika i bivšeg glavnog ravnatelja za javni red i sigurnost Eriha Lisaka, a 17. rujna i 3. listopada 1945. prima dva pisma od ustaškog pukovnika i zapovjednika PTS-a Ante Moškova. I Lisak i Moškov u vrijeme najjače Stepinčeve djelatnosti u gore istaknutom pravcu dolaze iz inozemstva da organiziraju, aktiviziraju i povežu razasute križarske grupice. Stepinac prima 8. studenog 1945. ustaškog studenta-emigranta, koji mu iz Salzburga nosi »zavjet ustaša-intelektualaca« da će se i dalje boriti za oslobođenje hrvatskog naroda«, a prima i špijunku Lelu Sopijanec, koja u više navrata ilegalno prelazi u Trst noseći mu poruke. On odobrava i pokrića teroristički rad svoga tajnika Ivana Šalića i svećenika Josipa Šimečkog, koji podstreknuti ovakovim držanjem i djelatnošću opt. Stepinca zajedno s dr. Pavlom Gulinom i Josipom Crnkovićem stvaraju terorističku organizaciju koja se kao centralna povezuje s raznim terorističkim grupicama u zemlji i pomaže ove u svim vidovima.

Upravo u to vrijeme, pred izbore za Ustavotvornu skupštinu kad svi neprijatelji naroda nastoje svim sredstvima izazvati zabunu u narodu s najmaglovitijim nadama za neke skore promjene, znajući da će izbori

pokazati pravu volju i raspoloženje naših naroda, katolički episkopat Jugoslavije, na biskupskoj konferenciji pod predsjedanjem opt. Stepinca, izdaje pastirsko pismo od 20. rujna 1945., koje lažno prikazujući stanje u našoj domovini hrabri ustaše i ostale izdajnike na vršenje daljih zločina. U tom pastirskom pismu, koje je puno laži i kleveta protiv naše republike, tvrdi se među ostalim, da su ustaše-svećenici, koji su radi najtežih ratnih zločina suđeni po našim narodnim sudovima, a jednako i drugi osuđeni ustaški zločinci nevini, i da se njihova krivnja sastoji samo u tome što su možda drugačije politički mislili. Kako daleko ide pastirsko pismo u lažima i nabacivanju ogavnim klevetama na naše narodno pravosuđe, vidi se najbolje odatle, što kao primjer uzornih svećenika, koji su nevini stradali, navodi opće poznate ustaše-koljače franjevence u Širokom Brijegu, za koje kaže »da su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije«. U pastirskom pismu se dalje tvrdi da se katolička crkva u našoj državi otvoreno progoni. Ovakove i slične laži i klevete protiv naše republike drzak su izazov narodima Jugoslavije i provokacija na nacionalnu i vjersku mržnju s jedne strane, a s druge strane podstrek svim neprijateljima naše zemlje u domovini i izvan nje, a naročito ustašama u odmetništvu, koji su se prozvali »križarima«, da, vjerujući u intervenciju izvana, aktivnije prosljede svojim terorističkim akcijama protiv života i imovine naših građana.

Opt. Stepinac preko ustaša-svećenika i ustaških obitelji sakuplja lažne podatke o navodnom ubijanju ljudi po logorima i zatvorima, a jednako kupi i lažne podatke o izborima za Ustavotvornu Skupštinu FNRJ, te ih šalje u inozemstvo radi kampanje laži i kleveta protiv naše domovine.

Nadbiskupski dvor, a naročito nadbiskupsko tajništvo, postaje stjecištem ustaša i ustaških obitelji, te raznih drugih izdajnika i neprijatelja naroda, koji svi tamo dobivaju lažne vijesti o stanju u zemlji i inozemstvu, te se na tom izvoru danomice napajaju uvijek novim lažima o skoroj propasti naše republike i skorom »povratku na staro«. Ovakove lažne glasine pronose ustaše i njihovi saradnici po cijeloj zemlji, a opt. Stepinac ostajući uporno na svojoj protunarodnoj liniji, stvara od svog nadbiskupskog dvora rasadnik takovih laži i kleveta protiv naše domovine Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Ovakovim djelovanjem počinio je opt. Stepinac slijedeća krivična djela:

djelima pod 1) kriv. djelo iz čl. 2 i čl. 3 toč. 6 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države;

djelima pod 2) kriv. djelo iz čl. 2 i čl. 3 toč. 3 istoga Zakona;

djelima pod 3) kriv. djelo iz čl. 2 i čl. 3 toč. 4 i 6 istoga Zakona;

djelima pod 4) kriv. djelo iz čl. 2 i čl. 3 toč. 6 istoga Zakona;

djelom sakrivanja ustaške arhive, pokušavajući tako prikriti dokaze ustaških zločina, počinio je optuženi pored krivičnog djela iz čl. 3 toč. 6 navedenog zakona još i krivično djelo protiv pravosuđa;

djelima pod 5) kriv. djelo iz čl. 2 i čl. 3 toč. 7 istoga Zakona, te krivično djelo klevete narodne vlasti i krivično djelo protiv narodne vlasti.

Sva gore navedena krivična djela iz Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države kažnjiva su po čl. 4 istoga Zakona.

Usljed toga stavljam Sudu slijedeći

PRIJEDLOG

1. Da Vrhovni Sud Narodne Republike Hrvatske prije određenja glavne javne rasprave — u smislu na raspravi od 11. rujna 1946. u krivičnom predmetu protiv opt. Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine usmeno stavljenog i obrazloženog prijedloga — donese odluku o spajanju ovog krivičnog predmeta protiv opt. Stepinac dr. Alojzija s krivičnim predmetom protiv opt. Lisak Eriha, Šalić Ivana i družine radi provedbe zajedničke rasprave;

2. da Vrhovni Sud Narodne Republike Hrvatske zakaže glavnu javnu raspravu, na nju predvede sve optužene i pozove njihove branioce i potpisanog Javnog tužioca;

3. da se provedu dokazi pobrojani u popisu, priloženom uz ovu optužnicu;

4. da se po završenoj raspravi i ocjeni svih dokaza donese presuda po zakonu.

OBRAZLOŽENJE

Najteži dani historije naših naroda nastali su okupacijom naše zemlje po njemačkim i talijanskim imperijalistima. Napadom na SSSR jasno je ocrtan put njemačkog svjetskog imperijalizma, da porobi čitav svijet, otme slobodu narodima, a male narode podjarmi i potpuno uništi.

Svom snagom i mržnjom bacili su se njemački i talijanski osvajači na našu domovinu i pomoću domaćih izdajnika ognjem i mačem počeli trijebiti naš narod.

Borba koja se je započela u svijetu na čelu sa Sovjetskim Savezom protiv fašističkih napadača, dizala je široke narodne mase kod nas na sveti oslobodilački rat, pobjeda kojeg će donijeti narodima istinsku slobodu i bolji život. Smjelo se dižu narodi Jugoslavije, sve što je napredno, sve što voli slobodu i svoj narod, pomaže tu borbu i za nju se sve zalaže. Seljaci, radnici, narodna inteligencija, žene i omladina osjećaju da je to borba od ishoda koje zavisi dalji opstanak i život naših naroda i zato je prihvaćaju kao svoju i jedino spasavajuću. Uprkos strašnoj premoći okupatora, strašnim zločinima i teroru domaćih izdajnika, naši narodi vjerujući u snagu Sovjetskog Saveza i naroda Engleske i Amerike, ustrajali su u borbi od prvog do zadnjeg dana i oslobodili svoju zemlju sa svojim saveznicima dotukavši vojnički fašističku aždaju.

Sve one klike ranijih vlastodržaca, njihovi javni i tajni pomagači, svi oni koji su zazirali od naroda i pomagali svaki protunarodni režim, pljačkali i tlačili narod, koji su obnevidjeli od mržnje na narod, osjetili su vrlo dobro da se je zapodjela borba koja će im donijeti kraj, ako narod pobijedi. Uz ovaj silni pokret i borbu naroda znali su oni vrlo dobro da

im jedino okupator može osigurati i braniti položaje s kojih su vladali, i stoga su na razne načine počevši od zvjerskih zločina ustaša do demoralizatorske propagande mačekovaca, pomagali okupatora protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta i borbe.

Optuženi Stepinac u ovoj borbi i pomaganju okupatoru zauzima značajno mjesto i u svojoj fanatičkoj mržnji protiv svega što je narodno, napredno i demokratsko, slijep i neosjetljiv da spozna promjene i snagu nove narodne države FNRJ, izdvojen s najužim svojim saradnicima, sumanut od obećanja i harange međunarodne reakcije protiv naše domovine dovodi mnoge, koji prema njemu, njegovu držanju i radu, određuju svoj stav, do stvaranja terorističkih križarskih grupica u našoj zemlji, koje su u razmaku njihove aktivnosti, t. j. jeseni 1945. g. izvršili mnoge zločine nad našim građanima.

Od prvog dana okupacije optuženi Stepinac pomaže okupatora i Pavelića da bi kvislinšku tvorevinu NDH prikazao kao božje djelo, »antemurale christianitatis«, čija naređenja treba izvršavati već kao božju volju. Citirat ćemo najznačajnije mjesto iz uvodnog članka dr. Vilima Nuka u »Katoličkom listu« od 11. VI. 1941. g. u br. 23. Evo toga mjesta:

»Počnimo s dvije dragocjene izjave naših prvaka u političkom i vjerskom životu. Zamjenik Poglavnika, vojskovođa Slavko Kvaternik ovako počinje na radiu proglas o uspostavi Hrvatske države:

»Hrvatski narode! Božja Providnost i volja našeg saveznika, te mukotrpana višestoljetna borba hrvatskog naroda i velika požrtvovnost našeg Poglavnika dr. Ante Pavelića, te ustaškog pokreta u zemlji i inozemstvu — odredili su, da danas pred dan uskrsnuća Božjeg Sina uskrsne i naša nezavisna Hrvatska Država.«

Nadbiskup zagrebački preuzv. dr. Stepinac u svojoj okružnici kleru od 28. travnja o. g. (Katol. List br. 17.) ovako piše:

»I tko nam može zamjeriti, ako i mi kao duhovni pastiri dajemo svoj prinos narodnom veselju i zanosu, kada se puni dubokog ganuća i tople zahvalnosti obraćamo Božjem Veličanstvu? Jer koliko god i bilo zamršeno plektivno današnjih sudbonosnih događaja... ipak je lako razabrati ruku Božju na djelu. »A domino factum est istud et est mirabile in oculis nostris — Bog je to učinio i oči su naše pune divljenja« (Ps. 117, 23).

Nema sumnje, da su te dvije izjave došle doista iz dubine duše onih, koji su ih dali. No nije to tek fraza, nije to tek izljev časovitog raspoloženja.

Ovdje mi je dokazati tezu, da je Božja Providnost povratila hrvatskom narodu nezavisnu i suverenu državu, jer on ima i u novoj povijesti Evrope ispuniti svoju zadaću kao »antemurale christianitatis.«

Nije li ova Stepinčeva okružnica, koja govori sama za sebe sve, još obrađena u uvodnom članku poluslužbenog glasila zagrebačke nadbiskupije, s brojnim izjavama optuženog Stepinca o lojalnosti ustašama i Paveliću, dovoljan dokaz kuda je tjerao optuženi Stepinac svećenike i kako se duboko povezao s okupatorom i njegovom tvorevinom »NDH«.

Optuženi Stepinac je još odlučniji ustaša i branitelj »NDH« u 1944. g. To lijepo svjedoči njegov govor ustaškim sveučilištarcima kada kaže:

»Hrvatski narod krvari za svoju državu i on će svoju državu ušćuvati i spasiti. Svi pokreti protiv hrvatskoga naroda i hrvatske samostalnosti ne smiju nikoga obeshrabriti, već svatko mora još čvršće pristupiti obrani i izgradnji države.«

S ovoga programa optuženi Stepinac nikada ne silazi, već preko poslanica i drugih okružnica završavajući s »pastirskim pismom« iz rujna 1945. g., taj program stalno razvija, podstrekavajući i obavezujući vjernike na protunarodni rad, a nakon oslobođenja naše zemlje na terorizam križara.

Iz ovoga i svega drugog optuženog materijala i djela, koja je optuženi Stepinac učinio, vidi se da on nije ništa popuštao u svom ustašluku od prvog dana okupacije pa do kraja, već, naprotiv, da je još žešći neprijatelj naroda, branitelj ustaša i ustaške NDH i njihov podstrekač što je narodna pobjeda bliža, a ustaški zločini i izdaja veća. I preko groba »NDH« optuženi Stepinac ostaje njen zatočnik gurajući svećenike i ostale u avanture ustaško-križarskog terorizma sramoteći crkvu zločinima svojim i svojih svećenika.

Krivnju optuženog Stepinca za vrijeme okupacije nije potrebno naročito dokazivati. Iz niza pisмениh i drugih dokumenata proizlazi da je optuženi vezao sudbinu crkve uz NDH i time stvorio osnovni preduslov da ogroman broj katoličkih svećenika aktivno učestvuje u ostvarenju njenog programa počevši od organizacije, njenih kotarskih poglavarstava, ustaških stožera, logora, milicije, vojske i t. d. pa do prekrštavanja, krvavih ubistava po logorima, ubijanja, pljačkanja i paljenja. Evo što kaže optuženi Stepinac u svom izvještaju papi:

»Po prirodnoj naravi stvari, ako Bog ne bi učinio neko veliko čudo, napredak katolicizma je najuže povezan s napretkom Hrvatske Države, njegov opstanak i njen opstanak, njezin spas — njegov spas...«

Krivnja optuženog Stepinca kao organizatora nasilnog prevođenja Srba na katolicizam u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini je potpuno dokazana. Ta »prekrštavanja« spadaju među najveće ustaške zločine i nasilja. Svima je bilo poznato tada, da su se ustaše uopće, a ustaše-svećenici napose, prijetili Srbima, ako ne prijeđu na katoličku vjeru, da će biti ubijeni, poslani u logore, otjerani sa svojih ognjišta i t. d. Nitko živ onda nije vjerovao i svima je bilo jasno da ustašama i Paveliću nije stalo do vjere već do nasilja i terora nad srpskim narodom. Svima je bilo poznato da su i prekršteni bili ubijani i proganjani, a u mnogo slučajeva, da je narod bio time domamljen u ustaška uporišta, gdje je masovno pobijen kao na pr. u Glini, Štikadi i drugdje. Svi su znali ono što optuženi Stepinac hoće da ne zna, da nitko u ono vrijeme nije dobrovoljno prešao na katoličku vjeru, već iznuđeno i s ustaškim nožem pod vratom. O tom Šimrak Janko, križevački biskup, kaže u zapisniku od 22. V. 1945. g. slijedeće:

»Vjera NDH naredila je svim pravoslavicima da moraju prijeći na katoličku vjeru, a u protivnom im se prijetila logorom. Nakon ovoga svijet se je mnogo preplašio i mnogi su prelazili na latinski obred. Mi smo ih primali u masama bez prethodnih vršenja formalnosti...«

Kada su neki svećenici htjeli provesti prijelaz tek nakon ispita slobodne volje i po svim propisanim kanonskim formalnostima i kada su neki činovnici sabotirali prevođenje, ministarstvo unutarnjih poslova »NDH« okružnicom od 16. IX. 1941. g. broj 34238 MUP/41 naređuje da se prevođenje što hitnije i bez formalnosti vrši. Tu okružnicu generalni vikar biskup Lach u specijalnom naređenju od 26. IX. 1941. g. br. 15964/41 šalje svećenicima, u kome im naređuje »da se zatraženi vjerski obredi što hitnije i bez zapreke obave«, i »da se slučajevi gdje bi bio primijećen rad organa državne vlasti protivan intencijama ove okružnice (misli onu ministarstva unutarnjih poslova — primjedba tužioca) dojavе tom ministarstvu radi poduzimanja potrebnih mjera«.

U prihvaćanju, organiziranju i pomaganju tog zločina donesene su i »Rezolucije« i to 17. XI. 1941. g. na plenarnim konferencijama t. zv. hrvatskog katoličkog episkopata izdate po predsjedništvu biskupskih konferencija u Zagrebu pod br. K. 253/41 s potpisom optuženog Stepinca.

Kazati onda u točki 8. tih »Rezolucija« da se u katoličku crkvu mogu primati samo oni koji to hoće slobodnom voljom, u vrijeme kada je bjesnio ustaški pokolj i teror, ne znači ništa drugo nego kanone, crkvu, vjeru i sve zloupotrebljavati da se sakrije krvava istina. Ne samo to već to znači i prećutni podstrek ustaškim zlikovcima da nastave svojom zločinačkom rabotom.

I danas optuženi Stepinac opet govori o slobodnoj volji, tvrdi da su prelaznici imali slobodnu volju, da su glasine o nasilnom prekrštavanju priče i da se još ni danas ne može sigurno reći koliko je na silu pokatoličenih ostalo u katoličkoj vjeri.

Drskost i laž kojom se optuženi Stepinac služi odgovarajući na ova pitanja u istrazi, jasno govore da on još i danas bezočno brani ustaške zločine, pa i nakon izjava Mandića, Budaka i ostalih ustaških ministara pred narodnim sudom da je to bio naročito smišljeni Pavelićev zločin. Tu se vidi da je on ustaškiji od samih ustaških ministara.

Za koga se konačno vrše ta nasilja, i da bi rušenjem fašizma u našoj zemlji štetovali papinski i talijanski imperijalistički planovi lijepo se vidi iz izvještaja optuženog Stepinca od 18. maja 1943. g. upućenog papi u kojem se kaže:

»Mlada Hrvatska Država, rođena pod najtežim i najstrašnijim okolnostima nego ijedna država kroz više vjekova, očajnički se boreći za svoj opstanak, unatoč toga pokazuje u svakoj prilici, da želi da ostane vjerna njenim sjajnim katoličkim tradicijama i da osigura bolju i svjetliju perspektivu katoličkoj crkvi na ovom uglu zemlje. Nasuprot njezinim gubitkom ili fatalnim smanjenjem — hiljade najboljih vjernika i svećenika Hrvata rado bi žrtvovali sa radošću život, da bi spriječili ovu strašnu mogućnost — ne bi bili samo izgubljeni oko 240.000 Srba — pravoslavaca, nego bi bio uništen sav katolički živalj tih krajeva sa svim crkvama i samostanima.«

Optuženi Stepinac u istrazi kaže i brani se da je u pitanju nasilnog prekrštavanja stav njegov i episkopata odobrio papa. Takova obrana optuženog Stepinca ne znači ništa drugo nego to, da zločin ostane zločin i onda kada ga i papa odobri i blagoslovi i da za taj zločin treba pred narodnim sudom odgovarati.

Optuženi Stepinac je od pape imenovan vojnim vikarom »sine titulo« za Pavelićevu vojsku. Kakvi je to vojni vikar vidi se i po tom što je on »sine titulo«, a to znači da »NDH« de iure ne postoji i prema tome Pavelićeve ustaške i domobranske bande nisu priznate ratujućom vojskom. On imenuje svojim zamjenicima poznate ustaše-svećenike Vučetića i Cecelju.

Vojni dušobrižnici su bili brižno probrani ustaše-svećenici, koji su trebali politički zaostale, zavedene i primitivne ljude fanatizirati i osposobiti za ustaške zločine. Zato konkursisti za vojne svećenike moraju preko župnih ureda podnijeti molbu na ustaški stožer, koji mu daje potvrdu o nacionalnoj i moralnoj ispravnosti! Formular za ispunjavanje podataka ima između ostalih i ova pitanja: jeste li bili ustaša prije 10. travnja 1941. g., jeste li položili ustašku zakletvu, gdje i kada, ima li posebne zasluge za NDH i t. d. Svi se ovi pozivi ustaškog ministarstva oružanih snaga, naređenja, raspisi i formulari štampaju u poluslužbenom glasilu zagrebačke nadbiskupije »Katoličkom Listu«, gdje na strani 499 iz 1944. g. biskup Lach u svojstvu generalnog vikara naređuje da se »u svemu nastoji izaći molbama vojnih vlasti u susret tako, da svagdje bude lijepi sklad i odnos crkvenih vlasti i oblasti hrvatskih oružanih snaga, što će sigurno odgojno djelovati na mladu hrvatsku vojsku«.

Ozbiljnu pažnju i brigu vodi Pavelić o vojnim dušobrižnicima znajući da će oni biti trovači ljudi razbojničkim ustaškim duhom.

Prvi vojni dušobrižnici polažu prisegu pred Pavelićem, Kvaternik drži govor i veličajući zločine Pavelića kaže: ... »U tom poslu Ti ovi naši svećenici pomažu...«.

Pavelić zahvaljujući se istom zgodom govori kako vojni dušobrižnici treba da u vojsci šire ustaški duh i moral, te kaže:

»Siguran sam da će naše potomstvo Vama svećenicima dugovati zahvalnost, da ste u prvu hrvatsku vojsku, u prve vojnike NDH unijeli zdrav duh, unijeli moral, unijeli poštovanje, unijeli bogobožnost pred svevišnjim, a odvažnost i hrabrost pred svakim neprijateljem, bilo vanjskim bilo unutarnjim.«

Kakav je lik vojnog dušobrižnika, neka služi primjerom ovaj karakterističan pasos iz govora vojnog dušobrižnika ustaškog satnika Šabića, koji on drži 12. XI, 1942. g. u Zagrebu na zakletvi »novačkih sato-va prometnih zdругova ustaške vojnice«. Evo tog pasosa:

»Vjerujem da ste duboko svjesni ozbiljnosti dana koje proživljujemo, ozbiljnosti vremena koje danas borbu znači. Polažući ustašku prisegu, Vi ostajete ustaše sve do smrti... Kao najsvetiji primjer održanja zakletve prema Poglavniku i domovini u cijeloj povijesti novih vremena spominjat će se ustrajnost i spremnost onih prvih prokušanih boraca i junaka, koji su nam sa Lipara i Janka Puste donijeli divne primjere čvrstoće i nepokolebivosti...«

Polajući ustašku prisegu ponosni budite, jer time postajete članovi velike ustaške porodice, postajete suradnici, suberci i subraća našeg velikog Poglavnika, braća onih ustaša koji su spasili čast hrvatskog roda i imena, i koji su puškom, bombom i bodežom stigli tamo gdje im se neprijatelji naši nikada ni nadali nijesu!«

Dalje pasus iz govora oca Frane Filipovića:

»Braćo ustaše!... Mi znamo iz života da kad dajemo riječ da tu riječ moramo ispuniti, a osobito ako nas ta riječju dana obećanja vežu s odgovornošću. Ako riječ dajemo državnom poglavaru našem dičnom Poglavniku i našoj miloj NDH, onda moramo znati što nas zbog nepokoravanja čeka i ima da snade...«

Zakletva se obavlja po ritualu propisanom u »Propisniku ustaše« § 29, čl. 8, koji glasi: »Prisega se polaže pred raspelom, odnosno Kuranom i dvjema svijećama ispred kojih leže bodež, bomba i samokres.«

Što su radili vojni dušobrižnici, znao je optuženi Stepinac što i sam u istrazi priznaje izjavivši da je primao referate od Vučetića i Cecelje.

Karakterističan je iskaz vojnog duhovnika I. zbornog područja ustaškog pukovnika Vukelić Josipa, koji je dao pred istražnim vlastima 21. VIII. 1945. g. u kojem među ostalim kaže:

»Poznato mi je da su ustaše činili razna bezakonja popalivši mnoga sela same Banije, a poznato mi je da su i ubijali, a njihovi saveznici na frontu bili su domobrani. Sjećam se da su dana 23. II. 1945. g. u selima Banije oko 400 domobrana popalili mnogo kuća i ubili mnogo naroda. Ovi domobrani su izašli iz Petrinje. Svoj glas nisam digao protiv toga klanja i paljenja, jer nisu digli niti drugi kao ni Stepinac... Toga dana išao sam lično sa domobranima u ratni pohod (akciju) kako mi je to bila dužnost.«

Evo to je fizionomija ustaškog vojnog vikara optuženog Stepinca, koji, iako nije formalno član ustaške organizacije, bdi je nad ustaškom državom i njenim vojnim bandama.

U vezi s krivnjom optuženog Stepinca treba imati na umu da on ima rukovodeću funkciju kao predsjednik biskupskih konferencija među biskupima i da je svoju samovolju nametao visokome kleru vukući ga za sobom od Pavelićevih banketa do potpisivanja raznih poslanica, koje su pored sakralnog ruha bile običan ustaški fašistički pamflet.

Optuženi voli tvrditi da je iznad politike, da sve stvari gleda sa stanovništa crkve i njene nadzemaljske misije, da je još 1935. g. zabranio svećenicima bavljenje politikom i t. d., što nije ništa drugo nego pokušaj da danas umjetnom maglom sakrije svoja zlodjela, da nametne diskusiju o progonu crkve i tako izbjegne od odgovornosti pred narodnim sudom za konkretna krivična djela.

On voli govoriti o vječnosti crkve i to baš tada i ondje kada sav svoj autoritet najvišeg crkvenog dostojanstvenika zalaže za vječnost »NDH«, za branjenje ratnih zločinaca i za drske i blatne napade na junake i junakinje iz oslobodilačkog rata, narodne vlasti i sudove.

On crkvenu organizaciju u njenom ogromnom dijelu stalno od prvog dana okupacije do oslobođenja naše zemlje vodi protiv naroda i njegove borbe. Kada se kvislinške Paveličeve bande raspadaju pod udarcima naše Armije, kada se raspada Mačekova HSS, kada se oslobađa naša zemlja, u njoj ostaje optuženi Stepinac s mnogim svećenicima-ustašama i njima sklonima s otvorenim neprijateljskim stavom i nastojanjima da čitavu crkvu, sve svećenike uvuče u borbu protiv naroda i njegove nove države.

Poslije zavjereničkih dogovora Pavelića, Mačeka i optuženog Stepinca pred oslobođenje naše zemlje o preuzimanju vlasti po optuženom do ponovne okupacije naše zemlje i povratka Mačeka i Pavelića, »što će naskoro uslijediti«, optuženi Stepinac u zemlji ostaje centralna kvislinška figura oko koga se kupe i prema kojoj okreću svoje poglede svi narodni neprijatelji počevši od švercera i crnoburzijanaca, ustaških žena i udovica, pa do križarskih razbojnika u šumi.

Optuženi Stepinac je obnevidio od mržnje prema narodu, njegovoj vlasti i državi FNRJ i od toga ne vidi ogromnu snagu naroda i naše republike. Međutim je toliko obnevidio od ljubavi prema ustaškim zločincima i križarskim razbojnicima, da na upite je li znao što se događalo u Jasenovcu i što su »križari«, odgovara da ništa ne zna, jer nije lično vidio, a informacije iz druge ruke, da su nesigurne.

Informacije iz druge ruke, a to je istina i stvarnost, za njega ništa ne znače, dok su ustaške laži i podaci sakupljeni od ustaša i špijuna o stanju u logorima, presudama narodnih sudova u ljeto i jesen 1945. g. te slični podaci o izborima za Ustavotvornu Skupštinu za njega iz autentičnih izvora i tim podacima opskrbljuje naše neprijatelje u inozemstvu za njihove »vijesti« iz Jugoslavije.

On u svojoj zaslijepljenosti ne videći poraz fašizma u svijetu, snagu i pobjedu naše demokracije, vjeruje u povratak i obnovu NDH, i to brzi povratak i brzu intervenciju nekih stranih imperijalista, pa je zato toliko drzak, neoprezan, dapače i otvoren uprkos tome što malo govori. Nijednu on biskupsku konferenciju u »NDH« ne održava bez dogovora s ustašama, nijedna poslanica ne izlazi bez dogovora, cenzure, a neke i bez naredbe Pavelića. Dakle vidi se najuža saradnja u koju gura optuženi Stepinac i visoki kler i čitavu crkvu, iako pri tom vrlo dobro zna da »NDH« de iure od Vatikana nije priznata, da papa ne će da primi Pavelića kao suverena, već kao privatnu osobu i da se razni crkveni poslanici u Rimu tuže kako ih se u Vatikanu stalno ponižava. Te poslanike u Vatikanu kore kao predstavnike onih koji u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, čine nečuvena zvjerstva, a optuženi Stepinac je upravo onaj koji hvali i pravda ustaše pred papom. Na njegovu zalaganja daje papa priznanje Paveliću i ustašama izražima »antemurale christianitatis« i »zid na Drini«.

Optuženi Stepinac naročito voli isticati kako je on za sređivanje odnosa između crkve i države, za iskrene pregovore i t. d. Tu je optuženi zločinački neiskren, jer on traži državu tipa NDH, traži da se ratni zločinci ne kazne, on ne će narodne sudove, on ne će narodne vlasti, on ne će bolji život radnika i seljaka. On priča kako je narod za njega. Da vidimo gdje i kad je to bilo. Odmah pada napamet poznata bistrička procesija u kojoj je šaka ustaških bandita i fašističkih provokatora provocirala miran na-

rod poklicima Paveliću, ustašama i slično. Optuženi Stepinac to smatra podrškom naroda i na svršetku te procesije umjesto da se ogradi i raskrinka pokušaj ustaških razbojnika da vjersku manifestaciju zablate, on drži govor u kojem napada narodnu vlast i time ne samo da odobrava ispade provokatora, već njih i njima sklone podstrekava na dalje protunarodno djelovanje.

Ta je »procesija« i stav Stepinčev bio jasan putokaz ustašama-svećenicima i svima fašizmu sklonim ljudima, što im treba raditi.

Mnogi svećenici su ovako direktno gurnuti u zločine protiv naroda, te zbog tih zločina izvedeni pred sudove, gdje su priznali svoje zločine i gdje im je krivnja dokazana.

Da se optuženi Stepinac kao nadbiskup i najodgovorniji crkveni funkcioner zaista brinuo za čistoću crkve i za obranu poziva svećenika, sam bi i narodnim vlastima najenergičnije branio crkvu i čistio svećeničke redove od zločinaca. Što, međutim, radi optuženi Stepinac? On se uprkos istini i dokazima baca na narodnu vlast i sudove, da bez razloga sude i progone svećenike, on u progonu zločinaca vidi progon crkve, svećenika, časnih sestara i t. d., on u ukidanju nekih konfesijskih škola vidi napad na vjeru i slobodu, iako su te škole bili odgojni zavodi fašista. Jednom riječju, njemu sloboda crkve, vjere, vjeronauka i t. d. znači slobodno činiti zločine protiv naroda, slobodno kočiti narod u njegovu napretku, a sve pod vjerskim parolama blateći time i samu vjeru.

Njemu dolazi Lisak, i on ga prima, prima pisma Moškova, prima »zavjet« ustaša-intelektualaca iz Austrije na borbu do kraja, prima razna pisma i poruke križara iz šume, preko špijunke Lele Sopijanec konspirira sa Trstom, nalaže svom tajniku, optuženom Šaliću, da provjeri pouzdanost optuženog Gulina, delegata Moškova, nalaže mu da primi optuženog Lisaka i da mu isporuči njegov odgovor, a optuženom Šimečkom daje direktivu preko župnika Kolesarića da se ne vraća u Zagreb, kada se ovaj skriva ispred narodne vlasti zbog svoje terorističke križarske djelatnosti i t. d. i time direktno učestvuje u stvaranju i radu terorističke organizacije koja udara svoj štab u nadbiskupskom dvoru.

On zna za blagoslov križarske zastave, shvaća značenje tog akta i ništa drugo ne čini već upozorava optuženog Šalića i Šimečkog na opreznost. Nije to više nadbiskup, već najodgovorniji teroristički konspirator.

Sve ovo naprijed navedeno vide, čuju i znadu ustaše-svećenici, vide to svi svećenici, vidi to sav narod i tko nema vjere u pobjedu dobra nad zlim, u pravednost i snagu narodne stvari, svaki onaj koji je stran i nema vjere u svoj narod i volje da s njim ide, pada pod kobni utjecaj optuženog Stepinca.

Odmetnici u šumama, ustaški emigranti u inozemstvu dobili su takvim stavom i djelovanjem optuženog Stepinca nade i podstrek ne da se kane svog starog puta, već, naprotiv, da idu dokraja.

Uz ovo svi dobro znaju da je optuženi Šalić tajnik nadbiskupa i jasno je da one križarske veze iz čitave zemlje koje idu preko Šalića, jasno govore da su svi oni koji to znaju, morali biti uvjereni da to ne može optuženi Šalić raditi bez izričitog ili prećutnog pristanka i podstreka optuženog Stepinca.

Gospodine bane!

Mislim da mi je dužnost, da Vas informiram o stvari g. Jove Magovca, koji je maknut s položaja povjerenika u Koprivnici. Bio je jučer kod mene i gorko se potužio, kako je moralno i materijalno ni kriv ni dužan stradao. Moralno, jer je maknut za volju ljudi, koji su skroz na skroz levičarski nastrojani, kako on i ogromni dio pučanstva misli, i to maknut nakon savjesnog i poštenog rada, a zamijenjen Židovom Hiršlom koji je odgovarao disciplinski radi komunizma i kako on misli radi seksualnih ispada protiv učenica. G. Magovac veli, da o tom možete zatražiti službeni izvještaj, da vidite točno što je na stvari. Tužio se da je i materijalno teško pogodjen, jer je za volju povjereništva napustio privatnu službu a sada ostao bez jedne i druge i upao sa suprugom u teško materijalno stanje.

Slobodan sam da Vam priložim i izrezak pisma jednog odličnog funkcionara HSS iz onih krajeva, da vidite kako misli de facto 95% pučanstva.

Ja se, naglašujem, neću miješati u stvar, niti tvrdim da je sve onako kako mi to prikazuju, nego Vam g. bane dostavljam radi informacije. Videant consules!

Jedno sigurno stoji a to je, da su komunisti odlučno digli glavu i misle da je došio vrijeme, da i Banovini Hrvatskoj i svakom građanskom poretku zarinu nož u leđa.

Molim Vas g. bane da ovo smatrate samo kao povjerljivu privatnu informaciju.

Sa odličnim poštovanjem

Zagreb 29. XI. 1939

O. Alojzije Stepinac
nadbiskup zagrebački

Gospodin
Dr. Ivan Subasić, Ban Banovine Hrvatske
Zagreb

»Pastirsko pismo« iz godine 1945. svećenici šalju u šumu »križarima«, i time jasno određuju njegovu namjenu i karakter. Ako se pažljivo analizira odgovor optuženog Stepinca u istrazi, gdje on kaže da snosi odgovornost, ako je kojeg svećenika sablaznilo »pastirsko pismo«, te ako je Šalić prebacivao ustaše u šumu, da svatko odgovara za sebe, a episkopat (Stepinac u stvari) ostaje kod svoga, dolazi se na temelju činjenica iz ovog procesa do slijedećeg zaključka: Iako je »pastirsko pismo« sablažnjavalo ljude t. j. podstrekavalo ih na križarsko-terorističku djelatnost, iako su optuženi Šalić i drugi ustaše-svećenici i njima slični organizirali, pomagali i podržavali teroriste, to se optuženog Stepinca ne tiče. On će uporno i dalje po svojoj savjesti — na koju se često poziva — i dalje tvrditi, da se takovi svećenici bez ikakvog razloga, na pravdi boga, progone, da je to progon crkve i vjere, a ne progon zločinaca. Dapače, on će i dalje drsko tvrditi da on svemu tome nije ništa kriv.

Optuženi je onaj osnovni podstrekač koji u jesen 1945. g. s »pastirskim pismom« najavljuje svima da je on centar oko kojeg treba da se kupe svi narodni neprijatelji.

U to vrijeme oformljuje se i Šalićeva centralna grupa za koju se vežu na ovaj ili onaj način druge grupice križara u čitavoj zemlji. Dolazi Lisak, Moškov, prebacuju se pojedinci i grupice ustaša iz inozemstva, niču terorističke križarske organizacije na čelu s ustašama-svećenicima kao na pr.: u Sl. Brodu pod vodstvom župnika Brajković Slavka, Kristek Vendelina i Haubrih Josipa, svećenika, u Varaždinu s kapelanom Gazivoda Dragutinom, redovnikom Lukša Josipom i fra Kolenko Ivanom, u Klanjcu s gvardijanom Bastom, u Osijeku sa svećenicima Đerkeš Gilbertom i Posavec Kerubinom, u Dalmaciji s don Ramljak Metodom i fra Gavrom Bedricom, u Karlovcu sa svećenikom Ivanom Sudićem, u Sinju sa svećenikom Džakula Matom i fra Medvid Bernardinom, u Bjelovaru sa svećenikom Sukner Josipom, u Kninu s fra Samardžija Ivanom, u Sarajevu s fra Čondrić Ivanom i u Tuzli s fra Josić Ljudevitom.

Uza sve to optuženi Stepinac u istrazi kaže da mu je savjest mirna i da svaki svećenik treba odgovarati sam za sebe. Gluh je na izjave tih svećenika, na njihovo više ili manje iskreno kajanje pred narodnim sudom da ih je baš njegovo držanje i rad, njegovo »pastirsko pismo« njegovo najavljivanje skore promjene i t. d., navelo na saradnju s »križarima« i na zločine protiv naroda.

Treba istaći ovdje da je hapšenjem Lisaka, Šalića i njihove grupe, razbijanjem centra, vidno splasnula propaganda, aktivnost i razmah ustaško-križarskih grupica u čitavoj zemlji te njihova povezanost sa svećenicima.

Optuženom Stepincu vrlo dobro je poznato da je bilo u »NDH« oko 150 t. zv. vojnih dušobrižnika od ustaša naročito probranih, da je bilo preko 30 svećenika dosada utvrđenih špijuna Gestapoa, UNS-a i t. d., na desetke ustaških raznih funkcionera, na desetke tokom 1945. g. organizatora »križara i t. d. i uprkos tome optuženi Stepinac u svojoj poslanici iz marta 1945. g. kaže da su to oni »nevini hrvatski katolički svećenici od kojih je veliki broj živio upravo svetim životom«.

Na istom mjestu kaže optuženi Stepinac za ovakove zločince da su suđeni protupravnim osudama »osnovanim na fiktivnim krivicama«.

Kada danas u istrazi optuženi Stepinac kaže da će bog suditi Paveliću, Didi Kvaterniku, Luburiću i ostalim krvolocima, ne znači to ništa drugo nego još i danas prikrivati njihove zločine i »NDH«, koju je on tako zdušno pomagao.

To je pokušaj osporiti narodnom sudu da sudi krivcima za rat, osporiti našem narodu da radi ono što rade svi slobodoljubivi narodi izvodeći fašističke krivce za rat i kvislinge pred sudove.

Optuženi u istrazi kaže da ni jedan sud u drugoj zemlji ne bi mogao suditi njega i svećenike ni po međunarodnom ni po božjem i naravnom pravu. Međutim optuženi Stepinac treba prije odgovoriti u kojoj je drugoj zemlji bilo toliko svećenika ratnih zločinaca kao kod nas i čijom krivnjom? Dalje optuženi Stepinac je zaboravio na »odluke« velikih saveznika o kažnjavanju ratnih zločinaca. I, konačno, da je naš narod u ovom ratu pobjednik, da je stvorio svoju vlast i državu, da je naša država priznata od Saveznika i Vatikana, da je naš narod bez obzira što se drugdje radi odlučan i ima pravo da izvede pred narodni sud sve one koji moraju položiti računa o svom radu i kazati što su radili dok je narod nadčovječanskim naporima vodio borbu protiv njemačkih i talijanskih fašističkih imperijalista i kovao svoju sudbinu.

Da bi sakrio svoja krivična djela i prebacio krivnju na drugoga, optuženi Stepinac, klevetnički se nabacujući na našu državu i narodnu vlast, tvrdi da se radi o sporu crkve i države, o ideološkoj i principijelnoj borbi u kojoj on ne odstupa od kanonskih i religijskih načela. Međutim iz ove dokumentirane optužbe kao i iz izjava mnogih ustaša-svećenika pred sudom, a naročito optuženog provincijala dr. Martinčića, vidi se da njihova krivična djela kao i optuženog Stepinca nemaju ništa zajedničkog s obranom kanonskih, religijskih i crkvenih dogma, već da su to krivična djela protiv naroda, njegove političke, lične i imovinske slobode, za koja sude narodni sudovi građanima naše Republike.

Dakle ne radi se ovdje o progonu katoličke crkve, njenih svećenika i vjernika, već o krivičnom progonu protiv optuženog Stepinca, koji je kao izdajnik našeg naroda pomagao okupatora, s Pavelićem i ustašama najuže surađivao protiv Narodno-oslobodilačke borbe, gurajući naše narode u građanski rat i bratoubilačku borbu, a nakon oslobođenja učestvovao, podstrekavao, pomagao, sokolio, podržavao raspršene ustaške ostatke, koji su kao »križari« do svog istrebljenja učinili mnogo zločina.

Zbog svega toga čitav naš narod, koji hoće mir, rad, napredak i slobodu u svojoj zemlji, traži da se optuženi Stepinac s ostalim optuženima po zasluži kazni.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

JAVNI TUŽILAC
NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE
Jakov Blažević

(Kad je javni tužilac završio čitanje optužnice, publika je dugo aplaudirala.)

PRESLUŠAVANJE OPT. STEPINCA DR. ALOJZIJA, NADBISKUPA I PRESJEDNIKA BISKUPSKIH KONFERENCIJA

Pošto je optuženi zauzeo mjesto na optuženičkoj klupi, predsjednik je rekao:

Optuženi dr. Alojzije Stepinac, da li ste razumjeli optužnicu?

Optuženi dr. Alojzije Stepinac: Jesam.

Predsjednik: Da li se osjećate krivim?

Optuženi: Ne, niti najmanje. Ja se braniti ne kanim.

Predsjednik: Vi ste preslušani u istrazi — da li je na vas prilikom pravljenja zapisnika vršena kakva prisila?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: A da li ste koji od zapisnika na preslušanju potpisali pod prisilom?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Da li imate kakvih žalbi na postupak koji je prema vama vođen za vrijeme istrage?

Optuženi: Nemam ništa.

Predsjednik: Optužnica vas tereti da ste 12. travnja 1941. godine učinili posjetu tako zvanom vojskovođi NDH Slavku Kvaterniku — da li to stoji?

Optuženi: Ja nemam ništa na to da primijetim.

Predsjednik: Nemojte odgovarati tako. Vi možete kazati — uskraćujem odgovor.

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Inače bi, ako tako ne kažete, sud mogao tumačiti to tako kao da ste rekli: jesam.

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Da li ste mu tom prilikom čestitali uspostavu nezavisne države Hrvatske?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Ja ću vam pročitati što o tome kaže »Katolički list«, za koji ste u istrazi kazali da je poluslužbeni organ nadbiskupije zagrebačke. Na strani 195 »Katolički list« od 21. IV. 1941. broj 16 kaže u naslovu: »Posjeta preuzvišenog nadbiskupa dra Alojzija Stepinca generalu Kvaterniku.« — »Nadbiskup Stepinac na veliku subotu prije podne učinio je posjetu poglavnikovom zamjeniku generalu Slavku Kvaterniku i tom prilikom čestitao mu povodom obnove nezavisnosti hrvatske države.«

Da li to odgovara činjenici?

Optuženi: Nemam ništa odgovoriti.

Predsjednik: Da li vam je poznato, kada je 1941. godine kapitulirala Jugoslavija, da ste vi 12. travnja 1941. učinili posjetu generalu Slavku Kvaterniku u momentu kada je Jugoslavija još bila u ratu i kada još nije položila oružje, kada su se narodi Jugoslavije borili protiv Nijemaca i Talijana . . .

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: »*Nedjelja*« broj 15 od 27. travnja 1941. godine donosi dopis slijedećeg sadržaja.

»Nadbiskup dr. Alojzije Stepinac kao predstavnik katoličke crkve i hrvatski metropolita posjetio generala Slavka Kvaternika kao zamjenika poglavnika u domovini i s njime se zadržao u dužem razgovoru. Na taj način su, kako javlja zagrebački radio, uspostavljeni najsrdačniji odnosi između katoličke crkve i Nezavisne Države Hrvatske.« Zašto ste smatrali za potrebno da se cigla dva dana nakon uspostave nezavisne države Hrvatske i okupacije naše zemlje od neprijatelja požurite u posjetu ustaškom vojskovođi Slavku Kvaterniku?

Optuženi: Nemam što da odgovorim.

Predsjednik: Da li ste 16. travnja 1941. godine, četiri dana nakon okupacije zemlje, a dva dana prije kapitulacije jugoslavenske vojske koja se je nalazila u borbi s neprijateljem, posjetili Pavelića?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Ja ću vam pročitati što o tome kaže »*Katolički list*«. (*Čita*). U listu se kaže da je nadbiskup dr. Alojzije Stepinac bio 16. travnja 1941. godine u audijenciji kod poglavnika dra Ante Pavelića.

Kakvo je značenje imala vaša posjeta Paveliću ili Kvaterniku?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Nadalje kaže »*Katolički list*« da ste posjetu izvršili kao najviši predstavnik katoličke crkve u Hrvatskoj i zvanično. Da li je to tako?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Da li ste svijesni toga da ste 12. aprila, dakle u momentu kad su se jugoslavenski narodi još borili protiv okupatora i kad jugoslavenska vojska još nije kapitulirala, počinili izdaju time što ste išli u posjetu Paveliću?

Optuženi: Nemam što da odgovorim.

Predsjednik: I to, kao predstavnik, najviši predstavnik katoličke crkve. Da li ste odmah u prvim danima okupacije, to znači polovicom aprila ili početkom maja 1941., prisustvovali jednoj večeri, na koju ste pozvali ustaške emigrante, povratnike?

Optuženi: Nemam ništa odgovoriti. O tome će moći, ako bude trebalo, govoriti branitelji koji su imenovani.

Predsjednik: Ovo je slika gdje ste se vi slikali u društvu tih ustaških emigranata (*predsjednik predočuje optuženome sliku*). Da li je to tako?

Optuženi: Možda.

Predsjednik: Zašto ste smatrali za potrebno da vi posjetite te ljude, a pogotovo da dozvolite da se u vašem dvoru sastanu ljudi koji su veleizdajnici i ratni zločinci?

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Predsjednik: Da li ste bili na čistu s time da su ustaše došli u zemlju uz pomoć njemačkih i talijanskih bajuneta?

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Predsjednik: Da su bili izdajnici svoga naroda?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Vi ste 28. travnja 1941., dakle 18 dana nakon dolaska okupatora, izdali okružnicu kleru.

Da li ste sazvali mise zahvalnice poslije oslobođenja naše domovine od Nijemaca i Talijana?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Da li priznajete da ste u toj okružnici pozvali kler da lojalno i iskreno saraduje s ustašama, Nijemcima i Talijanima?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Da li ste vi kasnije opozvali tu okružnicu u toku okupacije?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Niste li kada kazali vašim svećenicima da ste se zabunili i da to ispravljate?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Vi rekoste u ono vrijeme da poznate te muževe koji »danas upravljaju sudbinom hrvatskog naroda«, ako ste poznavali te muževe, odnosno razbojнике, onda niste smjeli izdati takvu okružnicu, a pogotovo ne, kao što rekoste u toj vašoj okružnici, da će NDH biti bolja zemlja — je li točno da je bila bolja zemlja?

Optuženi: Nemam ništa da kažem.

Predsjednik: Je li igdje u Evropi ili ma gdje bilo poklano toliko ljudi kao u NDH?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Da li ste vi 26. lipnja 1941. g., nakon održanih biskupskih konferencija, predveli katolički episkopat u svečanu audijenciju kod Pavelića?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Evo o tomu piše »*Katolički list*« br. 26 od 3. srpnja 1941. g. na strani 38 pod naslovom: »Audijencija katoličkog episkopata kod Poglavnika« . . .

Vi ste u zapisniku u istrazi priznali da ste bili tamo i da ste vi predvodili episkopat. Kakvi su zaključci doneseni na biskupskim konferencijama?

Optuženi: O tome ne mogu ništa da kažem.

Predsjednik: Vi ste održali pozdravni govor u ime biskupa?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Da li ste svjesni da ste svim tim činima koje sam sada izbrojao: 12. aprila idete u posjetu Slavku Kvaterniku, 16. aprila 1941. idete u službeni posjet Paveliću, već prvih dana tražite i uspostavljate vezu s ustašama emigrantima i zovete ih na svečanu večeru, 28. aprila izdajete okružnicu kleru u kojoj ih pozivate da iskreno sarađuju s ustaškim vlastima NDH, 26. lipnja predvodite Paveliću katolički episkopat nakon održanih biskupskih konferencija u audijenciju i držite pozdravni govor u kojem pozdravljate Pavelića kao neku veliku ličnost: da li ste time i takvim vašim aktima i djelima djelovali na vaše podređeno svećenstvo da ono zauzme kolaboracionistički stav prema ustašama?

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Predsjednik: U pastirskom pismu od prošle godine, od 1945. god., među ostalim tvrdnjama nalazi se tvrdnja da su franjevci u Širokom Brijegu poznati antifašisti. Ovdje se nalazi slika, gdje je ustaški pukovnik Francetić Jure s fra Bonaventurom Jelačić, »antifašistom u Širokom Brijegu«, slikana u Širokom Brijegu. Tu su slikani franjevci u Širokom Brijegu zajedno s ustaškim i talijanskim oficirima. Da li je to taj poznati antifašistički stav franjevac iz Širokog Brijega?

Optuženi: Nemam ništa od odgovorim.

Predsjednik: Mogli biste vašu izjavu o pastirskom pismu korigirati — da nisu možda antifašisti?

Optuženi: Mislim da nemamo što korigirati.

Predsjednik: Da li ste vi bili odlikovani za vrijeme ustaša?

Optuženi: To ste vidjeli iz zapisnika.

Predsjednik: Tu su »Narodne novine«, službeni list nezavisne države Hrvatske od 10. IV. 1944. U tim »Narodnim novinama« zajedno s odlikovanjem Juce Rukavine nalazi se i vaše odlikovanje: »Na prijedlog ministra pravosuđa i bogoštovlja, red za zasluge i vele-red sa zvijezdom dodjeljuje se preuzvišenom gospodinu dr. Alojziju Stepincu, nadbiskupu zagrebačkom...«

Optuženi: O tome imade odgovor u zapisniku.

Predsjednik: »Narodne novine« od 10. IV. 1944. donose vaše odlikovanje... Je li vi nalazite da je odlikovanje u službenim novinama dovoljno obrazloženo? Zar vi mislite, ako se netko u tolikoj mjeri zalaže za ustaše, da je naravno da mora dobiti prije ili kasnije odlikovanje.

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Javni tužilac: Molim da se optuženom pročita daljna njegova izjava po čemu će se vidjeti da je optuženi u istrazi počeo odstupati.

Predsjednik: Dakle, ukratko, vi kažete da ste iz straha dobili odlikovanje.

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Niste vi jedini odlikovani od onih svećenika koji su se dali zvesti vašom politikom i vašim političkim stavom prema okupatoru, nego ih ima sijaset. Evo samo nekoliko:

(Čita imena, i to profesora Zimmermanna i razloge zašto je odlikovan).
Dalje, za duhovni poticaj i filozofsko obrazloženje koje je davao

»Hrvatskoj narodnoj borbi«, preko svojih djela i za uspjeh u svojoj struci. Dakle, on daje filozofsko obrazloženje za klanja, koja su ustaše učinili.

(Nastavlja s čitanjem ostalih odlikovanja i razloga zašto su odlikovani. Među istima nalazi se u popisu na kraju Pajić Marijan).

Evo, zatim, tu je telegram od 14. IX. 1942. godine, gdje Banjalučki zdrug telegramom predlaže odlikovanje župnika Kurinaića, jer je poginuo s puškom u ruci protiv Narodno-oslobodilačke vojske.

Da li je ovaj župnik spadao među one koji su »nevinno poubijani« i koje su partizanske vlasti osudile, a da nisu imale razloga i t. d., kada sam ustaški zdrug priznaje da je sam pao s puškom u ruci, a prije nego što je poginuo, dao je ubiti nekoliko partizana.

Da li ne vidite da između vašeg stava, koji ste pretresli, koji ste zauzeli odmah po dolasku okupatora ovamo, ovog odlikovanja kao i iznijetih zločina koje smo izbrojili, zar ne vidite da sve to stoji u jednoj logičnoj vezi?

Optuženi: Ne vidim nikakove krivice.

Predsjednik: Da ste zauzeli drugačiji stav 1941. god., da li bi bilo manje zločina?

Optuženi: To ne znam, samo ne vidim nikakve svoje krivnje.

Predsjednik: Kako ne vidite svoju krivnju, kada trčite Kvaterniku?

Optuženi: Ja ne vidim nikakove krivnje.

Predsjednik: Dakle vi smatrate da za vas ne postoji onaj moral koji postoji za svakog čovjeka, da je izdaja prema domovini samo izdaja i ništa drugo.

Optuženi: Ja ne smatram da sam izdao svoju domovinu.

Predsjednik: Zar niste izdali, kada ste trčali Kvaterniku da mu se poklonite. Da li ste smatrali Kvaternika zaista za predstavnika hrvatskog naroda? Tko mu je dao to pravo da se tako naziva? Da li je na nekim izborima dobio neki glas, da li je nešto predstavljao u javnom životu Hrvatske?

Optuženi: Malo prije ste čitali Mačekovu izjavu, izjavu što imaju da rade.

Predsjednik: Je li Maček vaš pretpostavljeni?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: I vi ste mislili da morate slijediti direktive koje je on dao?

Optuženi: Razumije se.

Predsjednik: Da li ste vi u času, kada ste 12. aprila išli Kvaterniku, mislili na direktive koje je Maček dao svojim pristašama?

Optuženi: Bila je javno pročitana izjava i ja sam morao o njoj misliti.

Predsjednik: Da je Maček zauzeo drugačiji stav, kakav bi bio vaš stav? Kakovo bi bilo vaše stanovište?

Optuženi: Onda bi vidjeli što bih načinio.

Predsjednik: Vi prebacujete odgovornost sa sebe na Mačeka?

Optuženi: Nemam ništa za prebacivati. Inače, uopće nemam ovdje što odgovoriti.

Javni tužilac: Ja bih predložio da se optuženom daju dokumenti da vidi njihovu autentičnost, da vidi da su to originalni dokumenti.

Optuženi: Nije poželjno, ja vam vjerujem... vjerujem (*razgleda dokumente*).

Javni tužilac: Neka optuženi pregleda dokumente i izjavi jesu li autentični?

Optuženi: (*pregledava dokumente*) Ja vjerujem u autentičnost.

Predsjednik: Vi ste ne samo nadbiskup zagrebački nego i predsjednik biskupskih konferencija, a osim toga i predsjednik »Katoličke akcije«.

Optuženi: Nema tu predsjednika »Katoličke akcije«.

Predsjednik: Nego kako je to onda?

Optuženi: Šef crkve ne upravlja »Katoličkom akcijom«.

Predsjednik: Ali u crkvenu upravu spada i »Katolička akcija«?

Optuženi: Da, u djelatnost crkvenu.

Predsjednik: »Katolička akcija« ima društava preko kojih se vrše misije, ima »Križarsko bratstvo«, »Križarsko sestrinstvo«, tu je onda i katolička štampa?

Optuženi: (*Šuti i ne odgovara*).

Predsjednik: Da li »Katolička akcija, da li vi imate mogućnosti utjecanja na pisanje katoličke štampe.

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti (*sarkastičan smijeh u dvorani*).

Predsjednik: Molim publiku da se primiri. Vi ste u istrazi u zapisniku rekli ovako: u času okupacije bilo je oko 150 katoličkih listova i časopisa... U zapisniku se kaže da se točan popis katoličkih listova i časopisa nalazi u šematizmu, da u katoličku štampu spada i list »Hrvatska straža«, zatim svi katolički listovi koji izlaze u Bosni, Make-doniji i ostalim krajevima, da pravac pisanja katoličke štampe određuju katolički zakoni. Da li ste vi sudjelovali u određivanju pravca pisanja katoličke štampe prije okupacije i za vrijeme okupacije, postavljeno vam je također bilo pitanje u istrazi i vi ste odgovorili da je to poznato svima koji su radili oko štampe. Da li vi preuzimate odgovornost za pisanje katoličke štampe?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim na to.

Predsjednik: Da li su listovi kao »Anđeo čuvar«, »Glasnik sv. Ante«, »Nedjelja«, »Katolički list« — da li su to katolički listovi?

Optuženi: Te sve imate u popisu katoličke štampe.

Predsjednik: Da li ste u zapisniku saslušanja rekli da je i »Hrvatska straža« priznata kao katolički list?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Da li ste bilo kojom prilikom prigovorili urednicima katoličkih listova zbog načina pisanja, ili im izjavili svoje negodovanje s njihovim smjerom pisanja?

Optuženi: O tome zna dovoljno moj kler.

Predsjednik: Iz toga bi se moglo zaključiti kao da ste činili prigovore, ali da vas oni nisu htjeli slušati.

Optuženi: (*Šuti i ne odgovara*).

Predsjednik: Bi li vi mogli dozvoliti da »Naša Gospa Lurdska« donosi ovakvu jednu naslovnu stranicu sa slikom Ante Pavelića i da ispod toga citira vaše riječi? (Pokazuje list »Naša Gospa Lurdska«. Predsjednik čita prvu stranicu lista, u kojoj se citiraju riječi nadbiskupa Stepinca kojima poziva vjernike na molitvu za poglavnika.)

Jeste li protestirali protiv takvog pisanja?

Optuženi: Ne vidim u tome nikakve krivnje.

Predsjednik: Ni u ovome što ste pozivali na molitvu za zločinca poglavnika?

Optuženi: Ne vidim nikakve krivnje u tome, jer je sveta dužnost moliti i za neprijatelja. (Buran smijeh u dvorani.)

Predsjednik: Da li ste pozivali na molitvu kao za poglavnika i šefa države, ili kao za neprijatelja?

Optuženi: Mislilo sam na upravitelja države, mislio sam de facto na upravljača države.

Predsjednik: A niste mislili kao na neprijatelja. Vi ne molite za njega kao grešnika, nego za njega kao poglavara države?

Optuženi: Ne vidim u tome nikakve krivnje.

Predsjednik: Kako vi uopće gledate na Pavelića?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim, jer bi bio potpuno bezuspješan svaki odgovor.

Predsjednik: Ne znam zašto mislite tako. Iz ovog vašeg odgovora bi se steklo logično uvjerenje da vi Pavelića držite simpatičnom figurom kad pozivate vjernike da se mole bogu za njega. Ali kad bi nam vi to protumačili, onda bi možda mogli odustati od tog jednostavnog, ali logičnog tumačenja vašeg odgovora i prihvatiti drugo tumačenje.

Optuženi: Očito se vidi da je u »Našu Gospu Lurdsku« urednik to prenio iz »Katoličkog lista«.

Predsjednik: Ali pri tom valjda nije falsificirao vaše riječi? Vi ste ipak pozvali vjernike da se mole bogu za poglavnika, prema tome nisu falsifikat vaše riječi?

Optuženi: Pa nisu, ali su prenijete iz »Katoličkog lista.«*

Predsjednik: Dakle, vi ste ipak tako rekli?

Optuženi: Ja si za to nemam ništa predbaciti.

Predsjednik: Ja mislim da se tu ima što predbaciti, jer mislim da se nema moralnog prava moliti ljude da uzdignu svoje ruke k nebu i da mole boga za jednog zločinca kao što je Pavelić.

Optuženi: Ja smatram da je sveta dužnost i zapovijed apostola da se molimo za sve bez razlike.

Predsjednik: Ali vi ni za koga drugog niste to napisali, ni u »Hrvatskom listu« ni u »Našoj Gospi Lurdskoj« nego za Pavelića. Time što ste ovo publicirali, je li to koristilo Paveliću ili škodilo? Da ste vi zadržali tu molitvu za sebe, onda bi to dobilo drugi značaj, onda bi stvar

* U knjizi »Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela kat. klera, odštampani su gotovo svi dokumenti.

bila u redu, ali vi ste to publicirali. Vi ste to trebali gledati sa stanovišta onih koji su to čitali, sa stanovišta naroda, jer narod kad vidi da se vi molite za poglavnika, onda on smatra da je i njegova dužnost da se moli. Vi ste tu rekli najljepše riječi za poglavnika.

Optuženi: (Šuti i ne odgovara).

Predsjednik: Katolička štampa je svakako bila od nekog čitana i od nekog rasturana za vrijeme okupacije, prema tome netko je tu štampu čitao. Kakvo je to onda pisanje katoličke štampe, koja u jednom unisonom zboru pjeva ode i slavopojke Paveliću, i da li je to bilo u smislu da se narod privuče ili odbije od ustaša?

Optuženi: Po tome pitanju uskraćujem odgovor i nemam što da odgovorim.

Predsjednik: Evo jedan članak iz »Nedjelje«. To je križarski list. Članak je pod naslovom »Krist i Hrvatska«. Tu se kaže:

»Krist i ustaše, Krist i Hrvati...«

»Katolički list« u svom 5. broju od 30. I. 1941. na strani 57 donosi članak »Katolicizam i slovački nacional-socijalizam.«

Dakle, »Katolički list« poluslužbeni organ nadbiskupije hvali okupaciju Slovačke od strane Nijemaca. A osim toga laže, jer kaže da nacional-socijalizam ne progoni katoličku crkvu, a svi mi dobro znamo da je katolička crkva bila proganjana od nacional-socijalizma. Dakle svijesno laže svojim čitateljima kada to govori, samo zato da bi slovački fašizam učinio simpatičnim našim ljudima. To je dopis iz vremena prije okupacije od 30. I. 1941., dakle prije dolaska Nijemaca ovamo. »Katolički list«, koji se nalazi pod vašim rukovodstvom, u momentu kad se vi još ne morate bojati Pavelića i njegovih represalija i gledati u njemu »poglavnika« nekakve države, već tada vi pripremate kod nas teren za fašizaciju i »Katolički list« tumači svojim čitateljima kako je situacija u Slovačkoj zadovoljavajuća, i kako je to divno uređenje u Slovačkoj pod okupacijom Nijemaca i okupacijom razbojnika Tuke i Tisa.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: I opet »Nedjelja«. U broju 19 iz god. 1942. na 8. strani nalazi se članak »Crna škola nosi bijele dane«, i dalje »Zagrebački bogoslovi kod Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske 18. IV. 1942.« To su vaši bogoslovi?

Optuženi: Jesu.

Predsjednik: Iz vašeg odgovora mogao bi čovjek zaključiti da nemate naročito mišljenje o Paveliću ili barem da ga niste imali...

Optuženi: Ja sam imao svoje mišljenje.

Predsjednik: Ako niste imali naročito dobro mišljenje o njemu, zašto niste saopćili svojim vjernicima da ih upozorite, naročito one za koje ste vidjeli da brode u katastrofu, da se suviše eksponiraju za ustaški režim, da time ulaze u zločine, da gube dušu, — konačno, Filipović-Majstorović ne može spasiti svoje duše nakon što je zaklao više hiljada ljudi — ja mislim vaša je dužnost bila, kao pastira, da upozorite vaše ovčice da tako ne rade, da ne ulaze među ustaše — zar to nije

bila vaša zadaća? A ne da ulijevate ulje u vatru i da kažete: radi dalje — evò piši... Ja mislim da je to bila osnovna zadaća za vas prema njima...

Optuženi: Moja je savjest mirna u tom pogledu.

Predsjednik: Nisam vlastan da optužujem vašu savjest, to je vaša stvar i ne zadirem u nju — vi odgovarate pred sudom koji će utvrditi da li postoji vaše krivično djelo ili ne, a u savjest ne ulazim...

Javni tužilac: (*Prema optuženom*). Da li je to vaša ustaška savjest, ljudska ili nadbiskupska savjest?

Optuženi: Moja čovječanska savjest.

Javni tužilac: To je vaša ustaška savjest.

Predsjednik: Evo tu je glasnik sv. Antuna. Kaže ovako:

(*Predsjednik čita:* »Židova u Hrvatskoj ima preko 30.000 u samom Zagrebu ima 12.000«).

Da li glasnik sv. Antuna proučava pitanja politička i rasna ili je vjerski list.

Optuženi: Odakle je taj list?

Predsjednik: Sarajevo.

Optuženi: Sarajevo. (*Slizeže ramenima*).

Predsjednik: »Nedjelja« broj 15 od 27. travnja 1941. strana 5. donosi članak dr. Feliksa Niedzielskog: »Život i djelo poglavnika dr. Ante Pavelića«.

Evo, na prvoj strani slika Pavelića i oduševljeni članak o Paveliću: »Kriste, kralju naroda, blagoslovi našu obnovljenu hrvatsku državu i njezina Poglavnika Antu Pavelića«.

Evo, opet slika Pavelića: »Naš dični Poglavnik na trgu Stjepana Radića prilikom prvog glasovitog programatskog govora«.

Tu su ustaše naslikani — »Tjelesna straža našeg velikog Poglavnika obnovljene Nezavisne Države Hrvatske«. To su ovi ustaše povratnici. Da li to spada u jedan vjerski list, koji je namijenjen vjernicima?

U svakom broju toga katoličkoga lista, koji bi se morao baviti samo vjerom, nalazi se nešto od ustaša.

Evo, »Veliki poglavnik među svojim narodom«, »Prvi Božić u slobodnoj Hrvatskoj«, potpisan Rukavina.

Evo, »Vrtić«, mjesečnik za dobru djecu od 1942. god. str. 201., »Mi ćemo se moliti i prikazivati žrtvice za naše drage ustaše«...

Zašto niste spriječili da »Hrvatska straža« već godinama prije rata vodi ustašku propagandu?

Optuženi: (*Šuti*).

Predsjednik: Ima članak pod naslovom »Mlada Hrvatska za Anschluss«. To piše »Hrvatska straža« 1938. godine u martu.

A »Katolički tjednik« iz Sarajeva u godini 1941. prije okupacije, na strani 4., broj 4 piše: »Osovinske vlasti ističu uvijek da se bore za novi socijalni red i pravedniju podjelu zemaljskih dobara, a protiv engleske hegemonije i kapitalističko-židovske plutokracije«.

Evo, »Kršćanska obitelj«. To je zagrebački list?

Optuženi: Mislim.

Predsjednik: Kaže na strani 60: »Milijarde štete u Srbiji prouzročene su od Srbo-komunista« ...

»Anđeo čuvar«, dječji list, veli: »Naš prvi i najveći ustaša, poglavnik dr. Ante Pavelić, vodi domovinu u sretnija i bolja vremena.«

U travnju 1942. god. piše: »10. IV. ori se po svim hrvatskim crkva-ma vesela pjesma Tebe Boga hvalimo.«

»Crnče« također pozdravlja srdačnom dobrodošlicom svog novog svjetovnog poglavara i moli milost božju za njega i njegov rod.

»Hrvatski narod« u broju 130 od 24. VI. 1941. god. donosi članak pod naslovom: »Izaslanstvo Katoličke akcije kod poglavnika« u kojem se kaže: »U subotu je poglavnik primio u audijenciju svečano izaslanstvo Katoličke akcije.« ...

Mi smo ranije pročitali neke izvratke iz »Hrvatske straže«, koja već prije okupacije harangira, fašizira i širi fašističke ideje i proriče nje-mačku pobjedu. Da li znate za ovo i da li ste to čitali?

Optuženi: Većinom sam čitao.

Predsjednik: Što se iz toga može zaključiti, nego da ste odobravali taj rad?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Jeste li bilo kojom riječi rekli da to ne valja?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste dali blagoslov »Hrvatskoj straži«?

Optuženi: Jesam, moj potpis je.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, da li je veliko križarsko bratstvo i veliko križarsko sestrinstvo spadalo u sklop katoličke akcije?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam rekao da se ne želim braniti niti jednom riječi. Molim da ne uzmete za zlo, ako odgovorim na svako pitanje »nemam što da odgovorim«.

Predsjednik: Vi ste rekli svoje, a ja ću reći svoje. Ja ću vas pitati, a vama je po zakonu omogućeno da na pitanje odgovarate ili ne. Dakle ne želite odgovoriti na to pitanje.

Optuženi: Ne želim.

Predsjednik: Malo prije ste rekli da je veliko križarsko bratstvo i veliko križarsko sestrinstvo bilo u sklopu katoličke akcije. Da li ste vi pratili rad velikog križarskog bratstva i sestrinstva?

Optuženi: Ne želim odgovoriti.

Predsjednik: Da li vam je poznato kakav je stav zauzelo veliko križarsko bratstvo i sestrinstvo dolaskom okupatora u našu zemlju? Da li vam je poznato da su se križari i križarice smjesta stavili gotovo 100% u službu ustaša, i da su u tom ustaškom aparatu i među njihovim činovnicima, funkcionerima i t. d. zauzimali najviše položaje? Vi sigurno znate za dra Feliksa Niedzielskog, koji je bio predsjednik velikog križarskog bratstva. Da li vam je poznato da je on bio podžupan, a kasnije upravni zapovjednik ustaške mladeži.

Optuženi: To nije učinio u ime organizacije, nego u svoje ime.

Predsjednik: Ali uprkos tome ostao je predsjednik velikog križarskog bratstva?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Da li radi toga, jer je postao podžupan, bijaše maknut s tog položaja, ili zbog nekog drugog razloga?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Da li vam je poznato da su veliko križarsko bratstvo i sestinstvo i prije dolaska ustaša u Hrvatsku djelovali u ustaškom duhu?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Predsjednik: Vidite, »Nedjelja« od 11. VII. 1943. donosi članak pod naslovom »Naši pokojnici«. Evo! Veli ovako: »O našim akademičarima u vojsci«. »U zadnjem broju našeg lista, kaže se između ostaloga u članku, obećali smo da ćemo redovito javljati o njima. Ono što smo dosada o njima čuli, pokazuje da se nismo prevarili. Svuda gdje su došli, prednjače svojim primjerom. Borci bijeloga križa vrše svoju dužnost, s dostojanstvenom sviješću. Većina je zajedno. Neki su nam se već javili, a ostali su se rastrkali, mili moji kud koji. Čini nam se da će od njih biti dobri časnici. Ta kako i ne bi, mnogi su od njih svršili rojnički tečaj na križarskim taborovanjima.«

Da li vam je poznato da su se na tim križarskim taborovanjima održavali ilegalni ustaški tečajevi, na kojima su dobivali neke rojničke činove i bili spremni da oružjem u ruci podupru ustaše.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Evo »Nedjelja« od 27. IV. 1941. u broju 15 na drugoj strani donosi članak pod naslovom »Križarski pozdravi državi Hrvatskoj i poglavniku« u kome se pored ostalog kaže da je veliko križarsko bratstvo uputilo preko ustaškog vojnog svećenika dra Ivana Guberina... da li poznajete dra Guberinu?

Optuženi: Poznavao sam ga.

Predsjednik: Jeste li čuli za njegov rad za vrijeme okupacije?

Optuženi: Uglavnom sam čuo.

Predsjednik: Da li odobravate taj rad?

Optuženi: Moj kler zna kakav je bio moj stav.

Predsjednik: Dalje se u članku iz »Nedjelje« kaže »da naši ljudi ne poznaju popuštanja ni u programu hrvatskog nacionalizma«. Taj je članak potpisao dr. Feliks Niedzielski, i ako tajnik službeno od strane križarskog bratstva, koji je, kao što ste vi ranije kazali, bio član katoličke akcije, kojoj ste vi bili pretpostavljeni kao nadbiskup.

U listu »Križar« od februara 1942. godine govori se o dolascima na sastanke, na koje su ljudi dolazili potišteni i obestravljeni, a vraćeni su ohrabreni, jer su na tim sastancima čuli o ljudima za koje ranije nikada nisu čuli, o Starčeviću, Kvaterniku, Anti Paveliću i t. d.

Da li vam je poznato da je križarsko bratstvo između 1939. i 1940. vršilo križarsku propagandu i onda nije čudo da je dr. Niedzielski postao podžupan hrvatske mladeži. Da li ste se vi izrično ogradili kadgod od rada križarskog bratstva i križarskog sestinstva?

Optuženi: Nemam što da odgovorim.

Predsjednik: Urednik lista »Katolički tjednik« od 27. IV. 1941. godine donosi članak pod naslovom »U znaku žrtve«. U tome se govori o duhovnom pripremanju omladine Hrvatske, o svršavanju rojničkih kurseva i taj članak je potpisao dr. Ivo Protulipac i Ivan Merz.

Kako to da se duhovni program križara slaže s programom ustaša?

Optuženi: (Šuti i ništa ne odgovara).

Predsjednik: (Čita i dalje članak u kome se govori o potrebi požrtvovanja, ali ne toliko riječima, nego djelom).

Da li ste poznavali Luku Lešića iz Bošnjaka, koji je bio ustaški doglavnik?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Niste čuli da ga je poglavnik izabrao za doglavnika?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: »Nedjelja« od 27. VII. kaže da je u prošlom broju javila da je poglavnik imenovao svojim doglavnikom seljaka Luku Lešića iz Bošnjaka. Objavljuje također njegovu sliku i evo on na svojim prsima nosi ustašku i križarsku značku (pokazuje sliku u listu) i eto ovo se vrlo dobro vidi na ovoj slici.

Da li ste znali Ivicu Frkovića iz Gospića?

Optuženi: (Šuti i ne odgovara).

Predsjednik: Da li vam je poznat govor Milana Beluhana u 1939. godini?

Optuženi: Ne sjećam se.

Predsjednik: Evo »Nedjelja« od 10. VIII. 1941. reproducira govor Milana Beluhana iz 1939. godine, održan povodom križarskog slavlja u Daruvaru. U tom govoru kaže se da je prije dvije godine bio veliki dan kada je posvećena zastava. Onda doslovno Milan Beluhan kaže: »I dao bog da bumo se opet skoro vidjeli, ali u slobodnoj i katoličkoj Hrvatskoj«. Zatim Beluhan kaže da je nestalo litija. Tu on harangira protiv Srba. Pa onda kaže da nema više vjerske trpeljivosti. To su križari dokazali, jer tko god se nije pokrstio, bio je likvidiran, a mnogi, iako se je i pokrstio, opet je bio likvidiran. Vi ste sigurno čitali katoličke novine?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Unutar svake »Nedjelje« naći ćete članke o križarima. Tu su vam članci u kojima se pozivaju križari da idu na rad u Njemačku, zatim članci o križarima u vojsci i t. d. i t. d. — Dakle vidite čitavu jednu liniju katoličke štampe, po kojoj se ona zalaže za ustaše. Jeste li vi toga bili svijesni?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim (smijeh u dvorani).

Predsjednik: Eto vidite, đakovački biskup Akšamović, zahvaljujući se na jednom pozdravu križara, piše 22. XII. 1941. velikom križarskom bratstvu u Zagrebu:

»... Zaključci doneseni na konferenciji jamče da križari vode križarsku omladinu prema velikim smjernicama katoličke crkve i odredbama katoličkog episkopata, koji vruće želi da omladina bude zadojena pravim viteškim duhom u našoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj... prema visokim načelima Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske. Za dom spreman, biskup A. Akšamović, biskup Đakovački.«

Dalje: »Križar-legionar«. To je slika jednog križara u uniformi njemačkog podoficira. Tu se donosi interview s tim križarom, koji se hvali kako u Sovjetskom Savezu, gdje se bori protiv saveznika, nosi uvijek na prsima pored vojničkog njemačkog odlikovanja s »Hackenkreuzom« s orlom i križarsku značku.

Evo dalje: »Glavna skupština velikog križarskog bratstva 25. II. 1942. pozdravlja križare na vojnoj dužnosti.« To je u broju 36/37 na 2. strani. Tu se kaže kako skupština velikog križarskog bratstva pozdravlja sve križare koji se nalaze na vojničkoj dužnosti.

Da li je to bilo namijenjeno i križarima koji su se borili u Narodno-oslobodilačkoj vojsci?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: U tom se pozdravu veli kako se skupština »Velikog križarskog bratstva« sjeća s ljubavlju svih onih koji se nalaze na izvršavanju »teških dužnosti«. Dalje se uz želju da ova skupština donese što više ploda, ističe da skupština želi »svojoj braći da se što prije vrate našim kućama i našim bratstvima, gdje ćemo zajednički raditi na katoličkoj obnovi naše domovine«. Na koncu se svima šalje srdačan bratski i gromki »Bog živi«.

Nakon toga su posjetili hrvatskog metropolitu i da je tamo govorio dr. Lav Žnidaršić i pozdravio vas s jednim odužim govorom iz kojega ću samo pročitati ovo:

»Kad se pregleda ocjena ovoga rada u vrijeme kad je nekoliko tisuća križara na dužnostima na frontu, kada je preko 200 križara poklonilo svoje živote u velikom ratu, a među njima i 1 član predsjedništva velikog križarskog bratstva, onda ne samo da smo zadovoljni s našim radom nego možemo s uspjehom govoriti o uspjesima rada naše organizacije.«

Dakle, zbog toga što se nekoliko tisuća križara borilo zajedno s Nijemcima i Talijanima protiv interesa svoga naroda, što su u toj borbi pomagali okupatora... To su uspjesi, dakle, križarskog bratstva i sestinstva, umjesto da zaplaću nad tragedijom koja je zadesila njihove članove.

... »Iza toga se preuzvišeni gospodin nadbiskup obratio prisutnim govornicima i križarima, uputivši im nekoliko toplih riječi izrazivši

svoju želju da nastave započetim putem... Da još više idu tamo! (Na istočni front, je li?) — ... Iza toga nadbiskup je podijelio blagoslov.«

Je li ovo točno?

Optuženi: Dajemo uvijek blagoslov.

Predsjednik: Svakome tko dođe?

Optuženi: Tko god traži, svakome.

Predsjednik: Je li molite svakoga da nastavi na započetom putu?

Optuženi: To je njegova stvar.

Predsjednik: Evo tu je slika (pokazuje optuženome sliku).

Ispod slike piše: »Lijepi broj križara s visokim pohvalama u redovima Crne legije.« (Obraća se na optuženog). Da li ste čuli ca »crnu legiju«.

Optuženi: Ne znam, nisam čuo. (Žamor).

Predsjednik: Na strani 5. istog broja 36/37 1942. godine, t. j. u izvještaju s glavne godišnje skupštine velikog križarskog bratstva, navodi se govor križara brata Đure Čigale u kojem je on rekao: »Da nisam bio križar, nikada ne bih bio u legiji, nikada ne bih zajedno s ostalom braćom podnosio s ljubavlju one žrtve koje kao križar činim.«

Vidi se da je ovaj legionar iskreno formulirao kada kaže da nije bio križar, nikada ne bi bio u legiji. Vidite li, dakle, kako ste vi odgajali vaše vjernike, u kakvom duhu, oni sami uviđaju, a moguće je da danas i žale, a i sigurno žale da su bili pod vašim utjecajem — jer, kako ovaj križar kaže: »da nije bio križar, ne bi bio nikada legionar na istočnom bojištu.«

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Vidjeli smo sada rad velikog križarskog bratstva i velikog križarskog sestrinstva, i kako o tome piše njegov tjednik »Nedjelja«. Nalazi se u »Nedjelji« od 18. X. 1942. g. br. 31.:

»Preuzvišeni je rekao nama između ostalog i slijedeće:

Dobro poznajem povijest križarske organizacije. Sadašnja skupština neka bude novi poticaj na rad, a ujedno i dokaz vaše riješenosti i aktivnosti.«

Je li to točno?

Optuženi: Ako unutra stoji, onda je.

Predsjednik: Jest.

Optuženi: Molim... onda je.

Predsjednik: 18. siječnja 1942. god. br. 3. str. 5. piše:

»Preuzvišeni gospodin nadbiskup dr. Stepinac nam piše — »Velikom križarskom bratstvu« — primio sam izvještaj i zaključke s konferencije šireg Bratstva. Vesele me vaše odluke i gledam na vašu duhovnu izgradnju. Do godine taj će se rad u većoj mjeri ostvariti kao i vaše nastojanje oko što uže povezanosti svih Hrvata, na radost sv. crkve i hrvatskog naroda. U tom vašem radu neka vas prati moj nadbiskupski blagoslov

Alojzije, nadbiskup.«

Predsjednik: »Veliki dan križara-studenata«, od 1. veljače 1942. u broju 5. je u ime križara studenata govorio brat dr. Lujo Horvat:

»Preuzvišeni gospodine nadbiskupe!

»Osobita mi je čast da pozdravim sve vas u ime odbora Akademskog križarskog bratstva »Mahnić«. Ja ovim pozdravljam vas, Preuzvišeni, koji svojim prisustvom veličate prvu križarsku proslavu. Preuzvišeni gospodine nadbiskupe! U ime svih studenata-križara zahvaljujem se na očinskoj ljubavi s kojom ste nas danas obdarili. Obećajemo da će studenti-križari i čitava križarska organizacija imati uvijek pred očima ove misli koje ste sada izmijenili i jedino prema tom načelu raditi... Obećajemo da ćemo jedino na taj način pomoći svojem hrvatskom narodu i našoj dragoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.«

Na to je Preuzvišeni gospodin nadbiskup odgovorio: »Mlada gospodo. Hvala na pažnji. Vesele me misli što ih je iznio govornik. Vremena su teška i ozbiljna... Vi znate da na dnu svega toga radi ona crvena neman da nas uništi. Katolik mora dobro paziti da ne skrene s puta koji je Isus označio kao jedini put spasa. Pozdravljam vas i želim da napredujete u vašoj duhovnoj izgradnji...«

Vama je očito bilo draže da ti križari budu ustaše i koljači nego da bi skrenuli i otišli u crvene?

To je jasno izloženo u tom vašem odgovoru.

Vi ste potvrđivali predsjedništvo velikog križarskog bratstva. Bez vaše potvrde to predsjedništvo nije moglo stupiti u funkciju?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Potvrđivali ste i sva predsjedništva koja su za vrijeme okupacije punom parom brodila u ustaškim vodama?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Predsjednik: Jeste li uvijek sva predsjedništva potvrdili?

Optuženi: (Kima glavom).

Predsjednik: Ovako križari rade. U broju 38/39 od 13. XII. 1942. str. 34 piše:

»Križari odaju počast palim borcima. Tuzla 11. XII. 1942. To je bilo na Svisvete. Na velikom ovdašnjem groblju priređena je vojna svečanost kojoj je uz mnogobrojno građanstvo, hrvatsko domobranstvo i oružništvo, prisustvovalo mnogo križara i križarica. U počast palim borcima položili su križari i križarice vijence: Palim križarima i križaricama — križari i križarice. Palim ustašama — križari i križarice. Palim domobranima — križari i križarice. Ovim svojim činom tuzlanski križari i križarice dokazuju koliko im na srcu leže borci koji padoše u borbi protiv neprijatelja vjere i domovine. Bog živi!«

Dr. Feliks Niedzielski za kojeg ste rekli da je bio predsjednik, a kasnije postao potpredsjednik, kaže: Predsjedništvo biskupske konferencije (*predsjednik upada: to ste valjda vi*) imenovalo je predsjednika križarske organizacije u osobi Lava Žnidaršića. Dakle, predsjednik je Lav Žnidaršić, a prvi potpredsjednik dr. Feliks Niedzielski.

Da li su oni nakon svake godišnje skupštine vas posjećivali?

Optuženi: Kako kada.

Predsjednik: Da li podnosili izvještaje o svom radu?

Optuženi: Jesu.

Predsjednik: Ako su spadali pod vaš nadzor, onda, svakako prije nego što ste mogli potvrditi jedno predsjedništvo, morali ste znati što je predsjedništvo radilo kroz prošlu godinu.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste ikada prekorili križare zbog njihova rada?

Optuženi: To je naša interna stvar.

Predsjednik: Nije to interna stvar, to je krivično djelo, i kao takvo ne može biti interna stvar. Nego, kažite, ako ne ćete odgovoriti, jer interna stvar ne može biti. Za državu ne postoje nikakve službene tajne. Nikakve. Pa, nisu niti te.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste vi prisustvovali proštenju u Mariji Bistrici 1941. godine?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li se sjećate da je u toj procesiji nošeno nekih pet svijeća? Ne sjećate se? Niste čitali što o tom kaže »Hrvatski glas« od 15. VII. 1941. godine? Što su simbolički imale značiti te svijeće?

Optuženi: O tome ne znam ništa.

Predsjednik: (Čita:) »Hrvatski glas« kaže: »Dvije svijeće bile su za sretan povratak Pavelića, dvije za njegove ustaše-povratnike, a jedna s njegovom slikom za sreću, zdravlje, blagostanje Pavelića.«

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Vi ste bili na bistričkom proštenju 1942. godine? Da li ste tada držali propovijed sadržaj koje je citiran u optužnici?

Optuženi: Ne sjećam se.

Predsjednik: Pročitat ću vam je iz »Katoličkog lista«: »Molimo se za one koji su napustili domovinu i sada bi iz tuđine htjeli davati savjete katoličkoj crkvi, za koje se smije, a za koje se ne smije moliti. Mi znamo našu apostolsku dužnost: opominjati vjernike da se mole za sve ljude, a posebno za one koji su na vlasti, a napose za državne poglavare.«

Dakle, 1942. godine državni poglavar je Pavelić. Zašto vi smatrate da je potrebno da to kažete? Zašto vi baš pred narodom koji je došao u procesiju iz vjerskih pobuda, iz nekih tradicionalnih motiva, zašto vi tom narodu tom prilikom, koja je već morala biti vjerska, ne propuštate da opet malo čorbu ne zasolite za poglavnika? Zašto je to potrebno? Je li ta propovijed, koja je inače sasvim vjerska, mogla proći bez toga? Odgovorite mi.

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Dakle, vi mislite u toj propovijedi i silite vaše vjernike koji su došli na proštenje da udovolje vjerskim i duhovnim potrebama, da je potrebno da se ti vjernici i čestiti ljudi mole za Pavelića, Lisaka, Luburića, Bobana i ostale, jer kako vi kažete: »Napose za državne

poglavare«, jer onda su Lisak, Luburić i Boban bili državni poglavari, a naročito je to za vas bio Pavelić. Da li ste svijesni toga da time činite veliku uslugu ustašama?

Optuženi: Nisam učinio nikakovu uslugu.

Predsjednik: A kako ne! Ako bi jedan beznačajni ustaša održao politički govor, ipak bi i to imalo djelovanja, a kamoli kada nadbiskup zagrebački i metropolita hrvatski, naj snažnija ličnost katoličkog episkopata to kaže, onda će to svakako imati više snage nego da to kaže jedan nedoučeni ustaša Bogdan.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: I kad se u to vrijeme vrše pokolji sa strane ustaša.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Ali morate to uvidjeti. To je činjenica. Vi ste na toj istoj propovijedi rekli da bi se s propovijedaonice djelovalo na bratstvo i prijateljstvo, ali da ste rekli da su izrodi i plaćenici Nijemaca i Talijana oni koji su od Talijana ovamo dovedeni, i da su to bitange, ustaški izrodi, koji siju mržnju između naših naroda, da ste ovako kazali, to bi škodilo ustašama?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Odgovorite!

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Predsjednik: Da li ste vi sudjelovali na bistričkom proštenju 1944. godine?

Optuženi: Mislim da jesam.

Predsjednik: Dakle jeste. Da li ste tom prilikom održali govor koji je citiran u optužnici?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: (Čita). »Majka božja bistrička oprosti nam i pomogni nam« i t. d. Dakle, po naslovu je to jedna vjerska propovijed i bez vjerskih natruha ne bi trebalo da bude, ali u njoj nalazimo, u toj propovijedi, evo, str. 334, ovo (Čita): »Smatra li možda ratujuća stranka, dok ovakove strahote pogađaju našu zemlju, zločinima, što hrvatski narod svom snagom svojega bića brani slobodu i brani svoju samostalnost! Ali vi ne možete reći to, jer onda bi bili zlnčinci i svi ostali narodi, koji nose na srcu težnju za slobodom. Hrvati se ne će odreći svoje slobode i samostalnosti.«

A od koga Hrvati brane svoju slobodu?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Mi smo uvjereni da brane od Nijemaca i Talijana. Da li i vi tako mislite da brane od Nijemaca i Talijana, ili mislite od saveznika koji »ugrožavaju slobodu i nezavisnost hrvatskog naroda«?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li se hrvatski narod nalazio pod okupacijom Engleza, Rusa, Amerikanaca, ili je hrvatski narod stenjao pod okupacijom Nijemaca i Talijana?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li Saveznici vješaju za odmazdu Hrvate u Dubravi i drugim mjestima, ili to čine ustaše po nalogu Nijemaca?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Protiv koga se onda Hrvatski narod u 1944. godini bori za svoju slobodu i samostalnost? Imate potpuno pravo. Bili bi zločinci oni koji bi hrvatskom narodu htjeli spriječiti borbu za njegovu slobodu. To bi bio zločin i to su zločinci. Ali zar nije zločin sprečavati borbu hrvatskog naroda za oslobođenje od njemačko-talijanske okupacije i ustaške strahovlade.

Zar vi možete nazvati život hrvatskog naroda pod ustašama slobodom?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Zar okupacija Hrvatske po Nijemcima, Talijanima, Čerkovima, ustašama, po ne znam kome sve, zar je to državna samostalnost i nezavisnost?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste vi izdali nalog vašem kleru da svakog 10. travnja služi misu zahvalnicu za NDH.

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: A da li ste pozvali svećenstvo da služi mise zahvalnice prilikom imendana Ante Pavelića? Uskraćujete odgovor, zar ne?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Pročitat ću vam vašu okružnicu, koju ste napisali podređenom svećenstvu, a u kojoj se između ostaloga kaže:

»Na dan 13. lipnja o. g. slavi poglavar NDH dr. Ante Pavelić svoj imendan. Tim povodom pozivam sav kler da u nedjelju iza toga, 14. lipnja, održi svečane svete mise Te Deum, s prikladnom molitvom. Na svečanosti treba pozvati mjesne vlasti i školu.«

U okružnici dalje stoji da će se u Zagrebu održati svečana misa u subotu 13. lipnja u 9 sati prije podne u Prvostolnoj crkvi. »Neka se tom zgodom, — kaže se dalje, — narod pozove da se pomoli Bogu za dobro NDH, poglavnika i za što skoriji mir u svijetu, kako bi i naša domovina procvatala sve više na bremenito i vječno dobro svih njenih sinova«. Okružnica nosi potpis: »U Zagrebu 9. lipnja 1942. Alojzije v. r.«

Optuženi: Priznajem.

Predsjednik: Da li je služenje takovih misa za vrijeme okupacije u korist 10. travnja 1941. god., koji je najžalosniji dan u životu hrvatskog naroda, te na dan 13. lipnja, kada je Pavelićev imendan, da li je to davalo moralne snage ustašama?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Evo što kaže »Katolički list« u broju 14 iz 1944. godine: Pod naslovom »Proslava 10. travnja« navodi se da je toga dana otpjevao Te Deum sam nadbiskup dr. Stepinac, da je u crkvu došao predsjednik vlade Nikola Mandić, da su bili zastupani diplomatski predstavnici na čelu s predstavnikom Njemačke. Znači da je ta vaša propaganda u korist ustaša imala prilično odjeka. Da li ste vi, optuženi,

prilikom otvaranja ustaškog sabora dočekali Pavelića i ustaške ministre pred crkvom sv. Marka i održali im govor?

Optuženi: (Ne daje nikakav odgovor.)

Predsjednik: To ste u zapisniku priznali?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Poluslužbeni organ katoličke nadbiskupije »Katolički list«, kako ste sami priznali, u broju od 26. veljače 1942. godine, br. 9 strana 1. prilikom otvaranja hrvatskog sabora donosi poslanicu i navodi dalje da je pred crkvom sv. Marka dr. Pavelića dočekao »Preuzvišeni nadbiskup i metropolita Hrvatske dr. Alojzije Stepinac s klerom.«

Vidite, kako ne propuštaju da unesu cijelu vašu titulu, jer im ta titula više vrijedi nego drugo ime bez titule.

Je li vjerodostojno ovo što je prenio »Katolički list«?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li smatrate sabor koji je otvorio Pavelić s ustašama, legalnim predstavnikom hrvatskog naroda?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Odgovora mogu biti samo dva. Ne priznajem ili priznajem. Iz ovoga zaključujem da vi priznajete. To je u stvari zamazivanje očiju našoj javnosti i inozemstvu kojima se hoće prikazati da je »nezavisna država Hrvatska« zaista nezavisna, a ne njemačka figura, hoće da se to napravi legalnim, da se napravi demokratski pokrov ustaškim ubijanjima i pokrštavanjima, Lisakovim zločinima, a vi to pomažete, tako da to izgleda pred inozemstvom da je to pravo stanje stvari.

Vi ste tom prilikom podijelili blagoslov hrvatskom saboru?

Optuženi: Nemam odgovora na to.

Predsjednik: Bila je tada sigurno i neka misa?

Optuženi: (Šuti i ne odgovara.)

Predsjednik: Da li ste tom prilikom blagoslovili i sva ona ustaška nedjela u Hrvatskoj do 1942. godine, jer je hrvatski sabor donio tada odluku da se odobrava sav rad vlade od njena sastava pa sve do saziva hrvatskog sabora u toj godini, — dakle odobravaju se i svi pokolji i sva ubistva do toga vremena?

Optuženi: Ja se nemam ništa stiditi ovoga govora.

Predsjednik: Želite li da se cio govor pročita?

Optuženi: Nemam se ništa stidjeti, ako se cio pročita.

Predsjednik: Prvi smo pasus malo prije pročitali, a sada ćemo pročitati i sve ostalo.

Poglavniče!

Obnova Hrvatskog Sabora dokazom je Vaše duboke i žive svijesti odgovornosti, koji golemi teret želite podijeliti sa svojim suradnicima. I tu obnovu prati molitva Crkve i naših srdaca; neka Vječni Sudac, koji upravlja udesima naroda, svojom svemoćnom desnicom uzida u temelje Hrvatskog Sabora i ureže u srca sviju Vaših suradnika isto tako duboko i živu svijest odgovornosti, da mogu Vas, Glavara Nezavisne Države Hrvatske uspješno pomagati u obnovi i podizanju naše drage nam Domovine na vječnim temeljima evanđeoskih Kristovih načela!«

Optuženi: Nemam ništa da se stidim govora koji sam izrekao.

Predsjednik: Pa niti ovoga uvoda?

Optuženi: (Šuti.)

Predsjednik: Vi ovdje Paveliću dajete blagoslov 23. veljače 1942. godine, dakle nakon osam mjeseci ustaške vladavine. Da li mislite da je do toga vremena ta vladavina bila poštena?

Optuženi: To ne kažem, nego u svom govoru kažem kakva ona mora biti.

Predsjednik: Vi blagosiljate Pavelićevu politiku, a znate tko je on. On u tom vremenu nije za vas više neki fantast, on je za vas poglavnik »nezavisne države Hrvatske«, dakle čovjek koji je odgovoran za sva nedjela koja su se do toga vremena dogodila u Hrvatskoj. Vi ne dajete savjet jednom malom djetetu, koje je još neiskusno u životu, vi pozdravljate u tom momentu već jednog teškog krvavog zločinca.

Optuženi: (Šuti.)

Predsjednik: Vi ste u toku okupacije ne samo podržavali ustaše, kao što vas tereti optužnica, time što ste čitavo vrijeme dozvoljavali da katolička štampa piše u ustaškom duhu, ne samo time što ste dozvolili da se veliko križarsko bratstvo pretvori u jednu običnu ekspozituru ustaško-terorističke organizacije, ne samo time da ste odmah već u prvim danima, pa i kasnije, neprestano primali i posjećivali sve »državne glayare« t. zv. »NDH« i s njima uspostavljali, kako vi kažete, dobre odnose između crkve i države, nego ste podržavali ustaše i s njima uspostavljali dobre odnose u svim mogućim prilikama. Evo niz slika gdje ste se vi slikali u svim mogućim zgodama, na svim mogućim svečanostima zajedno s ustašama i visokim predstavnicima njemačkog okupatora. Tako kod otvaranja »sveučilišnog tjedna, za njemačke i hrvatske vojnike«, gdje sjedite pored nekog visokog oficira kojega ja ne poznam, ali je to neki visoki domobranski oficir. Međutim evo ovdje piše: »U okviru vojničkog tjedna za promicanje stručnog znanja održan je sveučilišni tjedan za hrvatske i njemačke vojnike, koji se nalazi pod vodstvom inozemnog ureda, vrhovnog zapovjednika njemačkih oružanih snaga. Svečanom otvorenju prisustvovali su visoki predstavnici njemačkog vojničkog zapovjedništva, hrvatske vojske i slušači-vojnici. Svečanom otvorenju prisustvovali su visoki predstavnici crkve i znanosti. Naša slika prikazuje s lijeva na desno: metropolitu hrvatske pravoslavne crkve Germogena, zagrebačkog nadbiskupa dra Alojzija Stepinca, general-bojnika Kosaka...«

Znate li tko je to?

Optuženi: Njemački general.

Predsjednik: Staljingradski general.

Optuženi: (Šuti.)

Predsjednik: Zatim, »ministra školstva dra Julija Makanca, profesora dra Pulheima, rektora njemačkog sveučilišta, njemačkog opunomoćenog generala u Zagrebu dra h. c. Gleise von Horstenau, dekana mudro-

slovnog fakulteta profesora Ota Maula, i tajnika njemačkog poslanstva dra Zollera.« Da li ste biti tamo?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Da li su vas zvali?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Zašto ste išli.

Optuženi: Išao sam iz čisto formalnih razloga, zašto da ne idem?

Predsjednik: Vi ste išli iz tog razloga, zašto da ne sjedite pored generala Kosaka.

Optuženi: Ja ne mogu odgovarati za slike na kojima se vidi da sam bio prisutan. Ne smatram se odgovornim zbog toga što sam bio pozvan i što sam išao.

Predsjednik: Niti u ustaškom saboru? Vi kažete da se zbog toga ne kajete, ali stvar je u tome što se netko kaje i za malo, a netko se ne kaje ni za mnogo.

Eto, i slika s otvaranja Zagrebačkog zbora, gdje se vidi vas s Kvaternikom. Da li vi znate što je to značilo, da se vidi vas u takvom društvu, da li vi znate zašto su vas oni zvali?

Optuženi: To ne znači da sam ja stajao ideološki uz njih. Ja sam bio i u vašem saboru i to ne znači da usvajam sve ono što se čini. Ne znači da se slažem s vašim materijalističkim naziranjem. Bio sam i na otvorenju vašeg kazališta, i iz toga ne slijedi da ja odobravam vašu materijalističku ideologiju.

Javni tužilac: S kojim pravom vi uspoređujete Hrvatski narodni Sabor s ustaškom klaonicom?

Optuženi: To ne znači...

Javni tužilac: Molim, družite predsjedniče, da se pita optuženog s kojim pravom to uspoređuje.

Predsjednik: (*optuženom*) Da li vi smatrate generala Kosaka njemačkim zarobljenikom?

Optuženi: Ja ne uspoređujem nego samo naglašujem načelo...

Predsjednik: Nije tu načelo, drug javni tužilac je ispravno primijetio.

Optuženi: Ja drugo ništa nemam primijetiti.

Predsjednik: Vi ne možete staviti u isti džep sjedenje i sudjelovanje generala Kosaka, staljingradskog generala, sa sudjelovanjem u Hrvatskom Saboru, koji je izabran od naroda i koji predstavlja hrvatski narod...

(*Zatim predsjednik pokazuje čitav niz slika na kojima se vidi optuženi s raznim ustaškim i njemačkim zlikovcima.*)

Slika: Stepinac prima ustaškog ministra unutarnjih poslova Artukovića u nadbiskupskim dvorima 1943. godine. Stepinac u audijenciji kod Pavelića. Ovo je slika o kojoj smo već govorili — čitav episkopat došao je k Paveliću, tu se vidi Stepinac kraj Pavelića kog su okružili ostali biskupi.

(*Zatim pokazuje sliku sa Zagrebačkog Zbora od 27. aprila 1942. god. Pored Stepinca nalazi se Slavko Kvaternik, Mladen Lorković.*)

(*Pokazuje sliku s izložbe njemačke štampe od 6. IX. 1942.*)

Da li se vaš odlazak na izložbu njemačke štampe može usporediti s posjetom Saboru, našem Saboru. Što ste imali tražiti na izložbi njemačke štampe? Što se vas tiče ta štampa? Samo činjenica što ste išli tamo, dokaz je da su oni vas simpatično gledali, da ste i vi njih simpatično gledali, jer inače ne bi išli tamo.

Optuženi: Kako su oni mene gledali to znade sva naša javnost.

Predsjednik: Pored vas je talijanski poslanik Casertano. — Nisu imali razloga da vas loše gledaju kraj izjava koje ste vi davali, čak koje nisu ni tražili, koje ste vi dobrovoljno davali. Vi ste čak i bistričku procesiju iskoristili, a ja sam uvjeren da se oni nisu ni sjetili, da vas nisu prisilili da bi na njoj nešto izjavili... Jesu li vas silili da govorite na bistričkoj procesiji?

Optuženi: Nisu.

Predsjednik: (Drži sliku na kojoj se vidi Stepinac u društvu s Gleise von Horstenauom, Slavkom Kvaternikom, talijanskim generalom Hugom Cavaleriem na otvaranju Zagrebačkog Zbora.)

Da li znate da je talijanski general Hugo Cavaleri sav okrvavljen hrvatskom krvlju, da je taj general bio komandant talijanskih okupacionih trupa — kako ste sjedili kraj njega, kako ste bili s Gleise von Horstenauom? (Zatim pokazuje sliku na kojoj se vidi optuženi u društvu s ustaškim ministrom Ratkovićem, Budakom i nekim njemačkim funkcionerima, te sliku Stepinca s papinskim nuncijem Arhonijem pored Pavelića i njegove žene u dječjem domu u Tuškancu. Na drugoj slici vidi se Stepinac s njemačkim poslanikom Kasche-om, Budakom i generalom Kosakom. Dalje slika pokazuje Stepinca na sahrani predsjednika ustaškog sabora Marka Došena 3. septembra 1944.)

Da li su vas prisilili da vi lično prisustvujete ovom pogrebu?

Optuženi: Nisu.

Predsjednik: Molili su vas?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da ste rekli da ne idete, bili vas silili?

Što mislite, zašto su molili da baš vi dođete na sahranu toga predsjednika?

Optuženi: Ja sam bio s njime poznat.

Predsjednik: Da li ste bili ranije ili...

Optuženi: Ranije.

Predsjednik: Tko vas je molio?

Optuženi: Ne znam točno.

Predsjednik: Da li je on bio križar?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: (pokazuje slike: Kasche, ministar Tot, papinski nuncij Marccone i nadbiskup Stepinac 5. IX. 1942. god. kod otvorenja Zagrebačkog Zbora.

Stepinac i ustaški ministri prigodom čestitanja Nove godine Paveliću 8. siječnja 1943. godine.)

Pitam vas da li je to isto konvencionalan čin, kao što hoćete prikazati vaše dužnosti. Je li to nešto značajnog kad se ide čestitati Novu godinu? Je li to spada u vašu dužnost?

Optuženi: Bio sam pozvan.

Predsjednik: Pozvani ste bili?

Optuženi: Pozvan sam bio.

Predsjednik: A da niste otišli?

Optuženi: Što ja znam.

Javni tužilac: Što bi značilo da nije otišao?

Predsjednik: Što bi značilo da niste otišli?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Izvolite odgovoriti.

Optuženi: Nemam odgovora.

Predsjednik: (pokazuje slike) *Nadbiskup dr. Stepinac rukuje se s krvnikom hrvatskog naroda Pavelićem prigodom jednog primanja u Pavelićevu dvoru 22. veljače 1945. godine.*

To je sasvim pod konac i vi još ne puštate, nego, naprotiv, vi se rukujete.

Na banketu u Dvercu, Kulenović, potpredsjednik ustaške vlade, i Stepinac, 13. VI. 1942. god.

Opet otvaranje Zagrebačkog Zbora, 6. IX. 1941. god. Stepinac, pored vas Werner, a s druge strane Slavko Kvaternik i Kasche.

Molim vas, da li su se vašim primjerom povodili drugi katolički biskupi? Budući da ste vi predsjednik biskupske konferencije i sami rekli da kao zagrebački nadbiskup imate najjači ugled i na vašu riječ u episkopatu, moraju da se za vama povode.

Evo, »Katolički tjednik« u Sarajevu piše u broju 30 od 26. srpnja 1942. godine: »Tom prilikom prije spomenutog govora, pri polaganju ustaške prisege, preko 3.000 pripadnika ustaške pripremljene bojne, t. j. ustaša iz grada Sarajeva i Novog Sarajeva, za katoličke pripadnike održao je obaveznu funkciju dr. Ivo Guberina. Ispred nadbiskupije vrhbosanske prisustvovao je msgr. dr. Ante Buljan s prečasnim gospodinom dr. Dane Pušićem, ravnateljem nadbiskupske kancelarije kao i mnogi drugi.«

»Katolički tjednik« broj 42 od 18. listopada 1942. godine donosi iz govora biskupa moštarskog dra Petra Čule: »Zatim je biskup dr. Petar Čule zahvalio talijanskoj vojsci, napose talijanskoj glazbi, zahvalio se hrvatskim državnim vlastima, civilnim i vojnim, ustaškoj mladeži — za koje veli da je ponos i budućnost — i nastavio: Moja je zadaća da budem što više susretljiv prema državnoj vlasti i jedino hoću da surađujem na djelu NDH, koju stvara poglavnik.«

»Katolički tjednik« broj 48 od 30. XI. 1941. godine piše: »U nedjelju 21. novembra svečano su dočekani na Ilidžanskom kolodvoru domobranci i ustaše koji su branili hrvatsku i ustašku granicu kod Višegrada. Preuzvišenog nadbiskupa zastupao je generalni vikar presvijetli dr. Ante Buljan i presvijetli A. Zec.«

»Katolički tjednik« broj 52 od 28. XII. 1941. piše: »Posjetili su u bolnici ranjene presvijetli msgr. dr. Ante Buljan, generalni vikar

vrhbosanske biskupije. Sličnu dužnost izvršile su katoličke žene i Marijina kongregacija, a hrvatski katolički muževi povelili su akciju za sakupljanje priloga u svrhu nagrađivanja ranjenih ustaša i domobrana.«

Kad bi vi zauzeli neki malo rezerviraniji stav prema ustašama i da im niste na svaki pa i najmanji poziv išli na ruku, da li mislite da bi se i svećenici ovako ponijeli?

Optuženi: Ne bi ništa utjecalo.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, da li vam je poznato, koliko je Srba prekršteno s pravoslavne na katoličku vjeru za vrijeme okupacije?

Optuženi: Nije mi poznato.

Predsjednik: Da li vam je poznato da se prekrštavanje vršilo u velikim masama?

Optuženi: To točno ne znam u kolikom je broju vršeno.

Predsjednik: Ali svakako znate da je bio velik broj.

Optuženi: Govorilo se, ali točnih podataka nemamo.

Predsjednik: Nije to bio normalan broj prekrštavanja, koje se vršilo u najnormalnije vrijeme, nego je bilo više.

Optuženi: Jest.

Predsjednik: To vam je poznato?

Optuženi: Poznato mi je.

Predsjednik: Kakav stav ste zauzeli prema tom prelaženju?

Optuženi: Ja sam o-tom dao izjavu.

Predsjednik: Gdje?

Optuženi: I u zapisnik, a nalazi se i u dokumentima, koje smo mi objavili.

Predsjednik: Da li vam je poznato da se i na silu prevodilo?

Optuženi: S naše strane nije nikada.

Predsjednik: Ali, da li su ustaše vršili pritisak?

Optuženi: Što su drugi vršili, to na mene ne spada.

Predsjednik: Vi niste?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Da li su vam stajala na raspolaganju kakva sredstva za prisilu?

Optuženi: Nikakva.

Predsjednik: Onda niste mogli ni vršiti prisilu, ali su prisilu vršili ustaše.

Optuženi: Ostajem kod svoje izjave u zapisniku.

Predsjednik: U svojoj izjavi rekli ste između ostalog i to da je manje Srba prešlo na katoličku vjeru za vrijeme NDH nego katolika na pravoslavnu za vrijeme okupacije. Da li ostajete kod te izjave?

Optuženi: Sasvim točan broj je teško ustanoviti, ali mi je poznato koliko je prešlo za vrijeme Jugoslavije.

Predsjednik: Koliki je broj? Možete li navesti te brojeve?

Optuženi: Ne znam točno, ali bio je velik broj.

Predsjednik: Da li je prilikom prijelaza Hrvata na pravoslavnu vjeru vršena prisila?

Optuženi: Sigurno.

Predsjednik: Vi znate točno koliko?

Optuženi: Otprilike znam.

Predsjednik: Čudnovato da ne znate koliki je broj Srba prešao na katoličku vjeru, a znate koliki je broj Hrvata prešao na pravoslavnu vjeru za vrijeme Jugoslavije.

Koje su bile formalnosti kod prijelaza, propisane od crkvenih vlasti?

Optuženi: To može odgovoriti moja kancelarija.

Predsjednik: Da li je za pokrštavanje bilo potrebno predavati neke molbe?

Optuženi: Predavali su.

Predsjednik: U svakom pojedinom slučaju?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Kome?

Optuženi: Duhovnom stolu.

Predsjednik: Duhovnom stolu odnosno biskupije?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Dakle, na području zagrebačke nadbiskupije vama?

Optuženi: Nadbiskupskom dvoru.

Predsjednik: Dakle tamo su predavali molbe?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li je bila potrebna kakova vjerska obuka prije samoga akta prekrštavanja?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Koliko je morala trajati ta vjerska obuka?

Optuženi: Prema prilikama.

Predsjednik: Što to znači prema prilikama?

Optuženi: Prema prilikama znači koliko su bili napredni u vjeronauku.

Predsjednik: Da li je to bio jedini kriterij kod prijelaza na katoličku vjeru?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Dakle, kod nekoga je trajala vjerska obuka kraće, ako je bio napredniji, a kod čovjeka koji je slabo bio napredan, trajala je dulje?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: U pogledu toga prekrštavanja vi ste u tom smislu izdali i rezoluciju biskupske konferencije?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Zašto ste se našli ponukani da izdate tu rezoluciju?

Optuženi: Zato, jer je bilo potrebno.

Predsjednik: A zašto ste mislili da je to potrebno?

Optuženi: Da kažemo cijelom svijetu što mislimo o tom pitanju.

Predsjednik: Ta je rezolucija datirana sa 17. XI. 1941., kada su održane konferencije hrvatskog katoličkog episkopata?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: I vi ste smatrali potrebnim da kažete o tome šta mislite? Šta ste tu rekli?

Optuženi: Ne mogu se sjetiti.

Predsjednik: Ali ipak otprilike šta je tu konstatirano?

Optuženi: Zauzeli smo stajalište crkve.

Predsjednik: A u čemu se sastojalo stajalište crkve?

Optuženi: Da na silu nitko ne može biti primljen u katoličku crkvu.

Predsjednik: Što ste rekli glede toga?

Optuženi: To ne znam točno.

Predsjednik: Da li su do toga vremena, do te rezolucije već vršena prekrštavanja?

Optuženi: Ja ne znam točno.

Predsjednik: Ali šta mislite da li jesu?

Optuženi: Vjerojatno nisu.

Predsjednik: Ali u zapisniku ste iskazali drugačije.

Optuženi: Ja se ne mogu sjetiti točno.

Predsjednik: Ali zašto ste našli za potrebno da izdate rezoluciju i postavite principe za prekrštavanje, ako prekrštavanja nisu već bila započela? Nalazim tu kontradikciju. Ako prekrštavanja nisu bila započela, niste se trebali onda osvrnuti na taj problem.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste se interesirali šta se radi na području vaše nadbiskupije u pogledu prekrštavanja?

Optuženi: Ja sam sve radio preko svojeg duhovnog stola, preko nadbiskupske kancelarije.

Predsjednik: Što to znači da ste radili samo preko toga?

Optuženi: To znači da ja nisam sam rješavao.

Predsjednik: I vi niste sami u tom uzeli učešća?

Dakle, vi niste znali ništa sami za tu cijelu stvar, niste znali za ustaške zločine i ostale stvari koje su se događale u vezi s prekrštavanjem!

Ali ja znam da to nije tako!

Da li je na toj konferenciji s obzirom na tu stvar stvoren neki odbor?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Tko je ušao u taj odbor?

Optuženi: Imate unutra navedeno.

Predsjednik: Ali zašto da uvijek čitamo što ste iskazali u zapisnik?

Odgovorite lično i razjasnite ovdje.

Dakle, odgovorite, predsjednik biskupske konferencije to ste bili vi, kao i član toga odbora?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Zatim u tom odboru su bili još dr. Burić Viktor i dr. Janko Šimrak?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: To je bio dakle taj odbor trojice?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Kakav je imao naziv taj odbor trojice?

Optuženi: Nije imao nikakav naziv.

Predsjednik: Da li je do tada postojala praksa u katoličkoj crkvi Hrvatske da postoji kakav odbor trojice u svrhu prekrštavanja Srba?

Optuženi: Nije postojala.

Predsjednik: A zašto je postojao ovaj odbor?

Optuženi: Zato da se ne bi desile zloupotrebe u tom pitanju.

Predsjednik: I da li ste uspjeli u tome?

Optuženi: Mislim da smo očuvali našu savjest čistom.

Predsjednik: Nisam pitao vašu savjest, nego da li ste uspjeli spriječiti zloupotrebe?

Optuženi: Mislim da jesmo.

Predsjednik: Da li ste pozvali na odgovornost kojeg od svećenika koji se ogriješio, i da li ste primali izvještaje od podređenog klera o broju prekrštenih Srba?

Optuženi: Izvještaji su dolazili na Duhovni stol, na Konzistorij.

Predsjednik: Da li ste protestirali kod nekih slučajeva?

Optuženi: Kada smo smatrali učiniti nešto, onda smo to i uradili.

Predsjednik: Da li vam se činio upadno velikim broj prelaznika na katoličku vjeru?

Optuženi: Bile su iznimne prilike, ali glavno je da smo očuvali svoju savjest čistom.

Predsjednik: Koji je kriterij kod prelaska s bilo koje vjere na katoličku?

Optuženi: Ne želim dalje ulaziti u tu stvar.

Predsjednik: Osnovni je uvjet, zar ne, uvjerenje o ispravnosti katoličke vjere? Da li ste vi mislili da je onaj ogroman broj Srba, koji je prelazio na katoličku vjeru u toku četiri godine — a niste o tome primali izvještaje — da li ste mogli vjerovati da su te stotine hiljada Srba preko noći, dolaskom Pavelića i Hitlera, došli do spoznaje da je jedina prava vjera katolička vjera?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, rekao sam da se ne ću braniti i da ću na kraju dati odgovor na sva ta pitanja. Ako mislite da sam kriv, izvolite me suditi kako je vaša volja, ali moja je savjest čista.

Predsjednik: (obraća se optuženom Lisaku)

Molim vas, optuženi Lisak, da li je vaša savjest čista s obzirom na sva zlodjela koja ste izvršili?

Optuženi Lisak: Ja sam vršio svoju patriotsku dužnost i moja je savjest čista.

Predsjednik: (obraća se Stepincu)

Vidite, optuženi Stepinac, i Lisaku je savjest potpuno čista. Prema tome vidite da je pojam čiste savjesti relativan pojam, pojam s kojim ne možete operirati pred sudovima.

Javni tužilac: Molim da se pita optuženi Stepinac, je li u izvještaju papi 1943. god. naveo točan broj na silu prevedenih Srba na katoličku vjeru? On ovdje tvrdi da mu nije poznat broj silom pokrštenih Srba.
(obraća se Stepincu): Jeste li vi u izvještaju papi naveli točan broj prekrštenih Srba?

Optuženi Stepinac: Koji je to izvještaj?

Javni tužilac: Onaj iz 1943. god., vaš srbožderski izvještaj.

Optuženi: Izvolite ga pročitati.

Javni tužilac: Malo prije ste govorili da niste znali broj prekrštenih Srba,» a mi imamo vašom rukom napisan izvještaj papi, koji o tome govori. Molim sud da se ima to u vidu kod ocjenjivanja krivične odgovornosti optuženog Stepinca.

Predsjednik: Da li ste čuli nešto o masovnim prijelazima?

Optuženi: Ja sam rekao svoje s obzirom na te prijelaze.

Predsjednik: Da li se može izvršiti masovan prijelaz na način kako ste vi prikazali, t. j. da se najprije podnese individualna molba, zatim da se uvjeri da prelazi na katoličku vjeru iz uvjerenja, i najzad da mu se dađe potrebna vjerska obuka? Da li se to može učiniti sa dvije hiljade tristo ljudi u jednom danu?

Optuženi: Na to ne mogu dati izjavu.

Predsjednik: Ne možete ili ne ćete?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Kazat ću vam zašto uskraćujete odgovor. Vi se ne ćete tobože braniti, ali vaši odgovori su takovi da iz njih proizlazi da priznate. Kada imate mogućnost da se branite, vi kažete da ili ne. Kada sam vam jučer citirao glasilo »sveti Ante« gdje se napadaju Židovi, vi ste već našli mogućnost da kažete: »pa šta se to mene tiče, to je sarajevski list i ne spada pod moju nadbiskupiju«. A kada vam se postavi pitanje o pokrštavanju dvije hiljade tristo Srba u Budimcima u toku jednoga dana, onda vi uskraćujete odgovor. Gdje imate nešto kazati u svoju obranu, tamo i kažete, a gdje nemate ništa kazati, uskraćujete odgovor.

Evo vidite s ovim masovnim prekrštavanjima u selu Stazi, šta o tome kažu seljaci. Mi smo osjetili blagoveti toga pokrštavanja i mi se vrlo dobro sjećamo kad su vršena pokrštavanja Srba u masama u selu Stazi, kotar Sunja, po naređenju Krsnarića i Orlića. Prislili su seljake da za nekoliko dana nauče vjeronauk, da bi se kasnije mogli pokrstiti. Kapelan Dionišić prijetio je ljudima da u ovoj zemlji ne može živjeti nitko drugi osim Hrvata i tko se ne će pokrstiti, taj ne može živjeti. Dionišić je govorio da je očistio sve, od pileta pa do starca i da svi treba da budu Hrvati, da Hrvati treba da se prošire i ojačaju, i ako treba da se ojačaju, oni će oteti i od drugih. On je govorio da ne gledaju što je on u svećeničkoj odori, jer, kad je potrebno, on zna da uzme strajnicu i da sve pokosi. Za njega se govorilo da odlično vlada revolverom.

Eto, vidite, to je s čistom savješću. Vi ste kazali da niste silili nikoga i da vam je savjest čista. Kapelan Dionišić također nikoga nije silio, ali je umjesto svećeničke odore uzeo ustaško odijelo. Metnuo je pištolj i pošto je zaprijetio ljudima, ponovo je obukao svećeničku odoru i on je te ljude krstio. Ustaše su prisiljavali ljude, a vi ste zatvarali oči i niste htjeli da znate ono što je znala cijela naša javnost, da se Srbi pokrštavaju na silu.

Da li ste čuli da je prilikom tih pokrštavanja dolazilo do pokolja?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja o tome ne ću davati više nikakvih izjava. Ako mislite da sam ja kriv, donesite prema tome osudu.

Predsjednik: Ja ne ću da mislim, nego hoću da čujem vas. Da li ste čuli za ovakve masovne pokolje?

Optuženi: Čuli smo koliko i drugi ljudi.

Predsjednik: Ali niste tome vjerovali?

Optuženi: Ja o tome ne dajem nikakvu izjavu. Mi smo dovoljno o tome progovorili kad su publicirani dokumenti o svim tim pitanjima.

Predsjednik: Ja ću da vam kažem šta o tome kaže seljak Trbojević Jovan. U njegovu iskazu se govori o tome kako su u Štikadi pozvali Srbe na pokršćavanje. Jedan dio Srba osjetio je da se sprema pokolj i pobjegao je, dok su oni koji su ostali, bili ubijeni ili sjekirama ili maljevima. Kasnije su uz dozvolu Talijana izvršena iskopavanja i nađeni su leševi s razbijenim lubanjama, a neki su bili zakopani u stojećem stavu.

— Da li ste čuli za takve slučajeve, kao i da je jedan svećenik Morber bio prisutan? Da li ste kao član odbora trojice za pokršćavanje pozvali Morbera na odgovornost?

Optuženi: Ja o tome nisam ništa čuo.

Predsjednik: Ovdje imam izjavu seljana sela Pčelić, kotar Virovitica, u kojoj se kaže da im je od strane ustaških vlasti 1941. godine bilo saopćeno da se moraju prekrstiti. Da bi sačuvali porodice, s obzirom na to što su vidjeli šta se sa Srbima u Hrvatskoj radi, oni izjavljuju da su bili prisiljeni da se prekrste, samo da im ne bi žene i djecu mučili i ubijali po logorima. U toj izjavi se kaže da im je Srećko Majstorović sa stanom na Kaptolu broj 9 govorio da treba da se prekrste. Ovu izjavu dali su potpisani seljaci pred izvršnim narodnim odborom u selu Pčeliću.

Kao što vidite, čak je iz Zagreba bio ovaj fratar koji je vršio tamo pokršćavanje, pa zar ga vi niste pitali kako je to došlo da se najedamput cijelo selo Pčelić uvjeri u ispravnost katoličke vjere i prijeđe u masi u katoličku vjeru?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Niste se nikada pitali, kako to sada najedamput toliki ljudi mole da prijeđu na katoličku vjeru, da li to čine iz katoličkog uvjerenja, ili je po srijedi neki drugi motiv koji ih je na to tjerao?

Optuženi: (Uporno šuti).

Predsjednik: Imam ovdje jedan zapisnik o prijelazu u katoličku vjeru, sastavljen 24. II. 1942. godine u rimo-katoličkom župnom uredu u Banjoj Luci. Jovo Radumilović sa jedanaestoro djece izjavljuje u zapisniku pred potpisanim svjedocima »da posve svojevóljno prelazi u katoličku vjeru, uvjeren da jedino u katoličkoj crkvi možemo spasiti svoju neumrlu dušu i zato molí da pristupi u krilo neumrle katoličke crkve«.

Mislite li da je zaista on svojevóljno potpisao ovaj zapisnik?

Optuženi: Ne znam, ja s njime nisam razgovarao.

Predsjednik: Vi ste u istrazi dali jednu izjavu, koju ću vam ja sada pročitati. Na pitanje »da li vam je poznato da su Srbi bili progonima od strane ustaša prisiljeni na prelaženje u katoličku vjeru i da njihove molbe...« vi ste odgovorili: »U to pitanje mi ne ulazimo, jer je episkopat jasno postavio principe prijelaza, a prelaznici su imali zdravu pamet i slobodnu volju da to čine ili ne...«, — jeste li vi tako kazali?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: A da li vi shvaćate da je cinizam to što ste izjavili u zapisnik: da vi Srbima danas dobacujete — »pa vi ste imali slobodnu volju i zdravu pamet da to činite ili ne« — naravski u tom slučaju, ako ne učinite, vas bi poklali, ali bi se vi pridržavali tada principa slobodne volje. Zar to nije cinizam?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Druže predsjedniče, molio bih da mi dozvolite da postavim optuženome u vezi s ovim jedno pitanje. Optuženi Stepinac, vi ste u istrazi na pitanje u vezi s odlikovanjima, na pitanje, zašto niste otklonili odlikovanje koje vam je dao Pavelić, odgovorili: »Nisam otklonio, kao ni drugi ljudi, iz toliko poznatih razloga, a kad bih bio otklonio, ponovila bi se vjerojatno ista ili još gora stvar«.

Optuženi Stepinac, što mislite pod tim »ista ili još gora stvar«?

Optuženi: Nemam što da izjavim.

Javni tužilac: Vi imate da odgovarate na pitanja koja vam se postavljaju.

Optuženi: Ja sam rekao da se braniti ne želim, a vi izvolite donijeti odluku i osudu kako želite i kako je smatrate za pravednu.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, ali upravo to je vaša obrana...

Optuženi: Ja se braniti ne želim...

Javni tužilac: Pa to je vaša obrana, kad vi kažete da se ne želite braniti, i kad ne dajete odgovore na pitanja. Ovime što ste izjavili u istrazi, da li ste možda htjeli reći da ste bili prisiljeni primiti odlikovanje od Pavelića?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Odgovorite.

Optuženi: Ne želim davati odgovora, ne želim se braniti.

Javni tužilac: Optuženi, vi kažete u zapisniku da su Srbi, kad su bili na stotine hiljada klani od ustaša, imali zdravu pamet i slobodnu volju da slobodno odluče da li će prijeći s pravoslavlja na katoličku vjeru, a nadbiskup prema vašemu ne bi imao slobodnu volju da otkloni odlikovanje koje mu daje jedan Pavelić.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Vidite li, ovo je sistem vaše obrane. Vi hoćete time reći da vi kao nadbiskup niste mogli otkloniti odlikovanje koje vam je dao Pavelić, a s druge strane htjeli biste reći da su Srbi, koje se na tisuće klalo 1941. i dalje, imali slobodnu volju da prijeđu ili ne. Vidite li kako se vi branite. To ne znači da vi branite one koje se klalo, nego branite Pavelića i ustaše, koji su to radili. Uopće je sistem vaše obrane da zbacite sa sebe odgovornost, a to ispada tako

da vi prebacujete krivnju i s Pavelića i sa sebe i prebacujete na one nevine Srbe koje su ustaše klali, krivnju zbog toga što su ti Srbi bili nasilno pokrštavani. (U dvorani pljesak, predsjednik zvoni). Vidite li kako je jadno ovo što vi kažete. To nije logika običnog prosječnog čovjeka, poštenog čovjeka, koji prosuđuje svoju krivnju sa savješću. Vi ste ovakvim svojim stavom prekršili sve kanonske propise. Ja ću vas podsjetiti na kanonsko pravo ukoliko ga ne znate, pa da vidite što sve mora da učini čovjek koji prelazi s jedne vjere na drugu, na pr. s pravoslavlja na katoličanstvo.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Ovdje je izjava seljaka iz sela Budimca iz kotara Našice.

U njoj se pored ostaloga kaže: »U mjesecu junu 1941. g. prije nego što je uslijedilo pokrštenje, došao je u isto selo svećenik Sidonije i izjavio pred seljacima da je on došao ovdje kao bog i rukovodilac ustaša i tko se suprotstavi njegovim odlukama bit će smješten tamo gdje su smješteni ostali Srbi, t. j. u logor Jasenovac. On je tražio od mještana da se prisilno pokrste. Međutim, mještani ovog sela nisu na ovo donijeli nikakovu odluku. Nakon toga, spomenuti svećenik otišao je kod kotarskog predstojnika Martinića da bi on izdao naređenje da se preko organa narodne vlasti djeluje na mještane Budimaca. Kotarski predstojnik Martinić došao je zatim zajedno sa svećenikom Sidonijem u selo, pokupio sve ugledne ljude i rekao da ukoliko se ostali ne odluče u roku od jednog sata da se pokrste, neka sakupe po 300 dinara, da će ih odvesti ustaše pod stražom u logor, a ukoliko se ostali odluče na pokrštenje, da će ostati na posjedu. Pošto se seljaci ni na ovo nisu odazvali, došao je ponovo svećenik Sidonije i rekao: Tko misli da živi u Hrvatskoj državi, treba da bude Hrvat, a kao takav treba da se prekrsti. Seljaci su na ovo odgovorili da se ne treba odviše žuriti, jer još rat nije gotov. On je na to rekao da nema drugog izlaza nego prihvatiti katoličku vjeru ili smještaj u logor Jasenovac.«

»Svaki puta kad bi svećenik Sidonije dolazio k nama, govorio je jedno te isto: ili pokrštenje ili raseljenje u logor Jasenovac. Kako je sve više prijetio, bili su mještani prisiljeni da pristupe pokrštenju, iako im je to bilo najteže. Svaki puta kada je Sidonije dolazio u selo, vodio je sa sobom i ustaše, koji su bili spremni na svaki njegov mig, pa, ako je bilo potrebno, i da započnu s ubijanjem.

Da bi uspio u svojoj namjeri da pokrsti Srbe iz Budimaca, svećenik Sidonije dao je prethodno pohapsiti 20 ljudi iz sela Budimaca i susjednog sela Poganovaca da bi na taj način zastrašio ostale mještane. Kod toga svaki puta prijetio se riječima: »Hoćete li pokrštenje ili otići u Jasenovac.«

Dalje mještani Budimaca izjavljuju da svim prijetnjama svećenika Sidonija da se pokrste, nisu odgovorili sve dotle, dok se njegove grožnje nisu ostvarile u susjednom selu Poganovcima, gdje su ljudi poklani samo zato što se nisu htjeli prekrstiti. Svećenik Sidonije zajedno s ustašama, videći da se seljaci ne odazivaju njegovu pozivu, naredio

je bilježniku u Budimcima, Vujnovac Ivanu, da upliviše na te ljude da se prekrste. Kako nije bilo izgleda da se nekuda pobjegne, to su seljaci doista pristali na pokrštenje, iako protiv slobodne volje, samo da ih se ne odvede u logore.

Da li su mještani sela Budimaca imali slobodnu volju?

Optuženi: Ja sam sve rekao.

Predsjednik: Ako su u susjednom selu Poganovcima ustaše seljake poklali, a iz drugih sela otjerali, da li je volja mještana Srba za pokrštenje u Budimcima bila potpuno slobodna?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Druže predsjedniče, ne bi li imao nešto o tome reći osuđeni Marić, da li je on sam vršio pokrštavanje?

Predsjednik: (Obraća se na opt. Marića) Da li ste vi vršili pokrštavanje u onom kraju, gdje ste vršili pokrštavanje?

Optuženi Marić: Po nalogu svojeg biskupa bio sam u Kološima zajedno sa svojim kolegom. Mi smo se prvo opirali da idemo na taj posao.

Predsjednik: Zašto ste se opirali?

Optuženi Marić: Zato jer sam bio protiv toga, baš radi slučaja Poganovaca, jer sam bio uvjeren da ti ljudi nisu slobodno pristupili katoličkoj vjeri.

Predsjednik: Da li ste mislili da se prekrštavaju iz uvjerenja?

Optuženi Marić: Baš protivno i radi toga opirao sam se da idem na taj posao, ali morao sam ići.

Predsjednik: Tko vas je natjerao?

Optuženi Marić: Biskup mi je zaprijetio crkvenom kaznom — da moram ići. Bio sam poslan s nalogom da u roku od jednog tjedna moram svršiti posao.

Predsjednik: Da li ste vidjeli, kada ste došli u to selo, izvještaj akt prisile? Da li ste razgovarali sa seljacima?

Optuženi Marić: Ti su seljaci bili uplašeni. Ja sam imao dojam, kad su dolazili na tu pouku, koja se držala u školi, a bilo je raspodijeljeno za djecu, za žene poslije ručka, a za muškarce na večer, oni su dolazili sami, nije bilo organa vlasti...

Predsjednik: Ali ste vidjeli na njima?

Optuženi Marić: Da, vidio sam kod samog čina prekrštavanja da je bilo mnogo svijeta koji je plakao. To je mene dirnulo, jer sam pomislio, kako bi bilo mojoj materi da mora prijeći na drugu vjeru. Njima je bilo teško. Kod čina pokrštenja bio je prisutan općinski bilježnik iz Levanjske Varoši i on ih je dapače sa smiješkom tjerao: »Vi ste slobodno odlučili da se prekrstite.« Ja sam njega na to odstranio, da ne smije biti kod samog čina.

Predsjednik: Da li ste kasnije bili u tom selu Kološima?

Optuženi Marić: Nisam poslije nikada bio.

Predsjednik: Da li ste mogli za sedam dana, koliko ste bili tamo, dati potrebnu vjersku pouku?

Optuženi Marić: Nisam mogao.

Predsjednik: Dá li se to protivi kanonskim propisima . . . to prekrštavanje na ovaj način?

Optuženi Marić: Jest, ako se na silu prelazi na katoličku vjeru protiv volje.

Predsjednik: Je li potrebno da osoba imade potrebnu vjersku pouku?

Optuženi Marić: Potrebno je.

Predsjednik: Temeljitu?

Optuženi Marić: Temeljitu.

Predsjednik: I onaj koji vrši pouku i kasnije prekrštavanje, mora steći utisak da ti ljudi prelaze iz uvjerenja?

Optuženi Marić: Po katoličkim propisima prelazi se po slobodnoj volji, nikoga se ne smije nasilno prevoditi na katoličku vjeru.

Predsjednik: Prema tome po vašem mišljenju prelaženje nije bilo u skladu s kanonskim propisima?

Optuženi Marić: Pa, nije, naravno, treba slobodu.

Javni tužilac: Optuženi Mariću, vi ste čuli što optuženi Stepinac govori. Da li je istinu govorio da nije znao za prekrštavanje Srba, da se na silu prevode na katoličanstvo . . .

Optuženi Marić: Ja nisam pozvan da preslušam . . .

Javni tužilac: Odgovorite na ovo pitanje — ako je bilo poznato i najzadnjem svećeniku, onda mora biti poznato i vrhovima, da se nasilno prekrštava.

Optuženi Marić: Mislim da je bilo poznato.

Javni tužilac: Jeste li vi, kad ste bili prisiljavani da idete prekrštavati, je li vam palo na pamet, da idete do nadbiskupa i da kažete: »Preuzvišeni, mene se sili na nešto što ne odgovara ni ljudskim ni kršćanskim načelima vjere niti morala, na nešto što je protiv kanonskih propisa.«

Optuženi Marić: Tu ja potpadam pod jurisdikciju svojeg biskupa . . .

Javni tužilac: Potpadate pod kanonska prava . . . Zašto vi niste otišli na Kaptol kada ste vidjeli da vas prisiljavaju tako nešto raditi što ne odgovara postojećim propisima . . .

Optuženi Marić: U svojoj biskupiji svaki biskup je odgovoran i ima odgovarati, ako bude pozvan na odgovornost . . .

Javni tužilac: Znaate li da je optuženi Stepinac član odbora trojice za prekrštavanje Srba u Hrvatskoj?

Optuženi Marić: Nisam znao.

Javni tužilac: Jeste li čitali Katolički glasnik?

Optuženi Marić: U ono vrijeme sam bio odsutan i nisam znao.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, jeste li čuli što kaže optuženi Marić o načinu prekrštavanja?

Optuženi Stepinac: Jesam.

Predsjednik: Da li se slažete da je takovo prekrštavanje predstavljalo zločin?

Optuženi Stepinac: Ja nemam ništa više reći po tom pitanju. (*Smijeh u dvorani*).

Predsjednik: Da li vam je poznato da je po saveznicima bilo nasilno prekrštavanje proglašeno ratnim zločinom?

Optuženi Stepinac: Da li je bilo proglašeno ili ne — možda jeste — ali, kao što sam rekao, moja je savjest mirna i vi izvolite donijeti osudu kakvu želite.

Predsjednik: Tu je iskaz Nikole Novakovića i Petra Musolina koju smo dobili od Komesarijata za izbjeglice:

»Par dana iza ustaškog pokolja poslije 20. VII. 1941. došao je u našu općinu župnik Orlić i ostao 14 dana obilazeći srpski narod i nagovarajući ga da prijeđe na katoličku vjeru, jer će na taj način moći ostati nesmetano na svojim imanjima i da će se samo na taj način moći spasiti. Od naših seljaka nitko nije htio prijeći. Župnik, kada je vidio da nema uspjeha, napustio je općinu i nije dolazio više u ova sela . . . Po njegovu naređenju bili su sazvani srpski seoski starješine. Župnik Orlić održao je pozdravni govor u kojem je rekao da je katolička vjera najstarija vjera na svijetu i to je jedina prava vjera. Srbi su bili prije Hrvati i rimokatolici, a kasnije su se odmetnuli. Pošto u NDH ne smije biti nikakove vjere osim rimokatoličke, oni se moraju prekrstiti i na taj način će postati ravnopravni s ostalim Hrvatima. Srbi su šutke primili Orlićevo predavanje. Kada je Orlić doveo naružane ustaše i žandare, izvršena je ceremonija polaganja zakletve i prekrštavanja, te je izgledalo kao da je sve zadovoljno, o čemu nije moglo biti ni riječi. U istom selu ustaše su porušili crkvu . . .«
To spada u vašu biskupiju? Oni su vršili takve stvari u vašoj biskupiji, kako da niste znali za takve strahote, koje proizlaze iz ovih pročitanih dokumenata i iz drugih koje ćemo još pročitati?

Optuženi Stepinac: Izvolite ih pročitati.

Predsjednik: Jeste li što poduzimali?

Optuženi Stepinac: Kako sam mogao i koliko mi je savjest nalagala.

Predsjednik: Savjest vam nije ništa drugo diktirala nego da dozvoljavate ovakove stvari.

Optuženi Stepinac: (Šuti).

Predsjednik: (Čita dalje). »U mjesecu veljači 1942. godine došao je u naše selo župnik Šantić Božidar iz Zagreba i pokušao prisilno izvršiti pokrštavanje« . . . Tko je upućivao iz Zagreba župnike na takve misije?

Optuženi: Zvali su ih župnici koji su trebali. Svaki je imao svoju misiju od dotičnog biskupa.

Predsjednik: Tko ih je slao iz Zagreba?

Optuženi: Šantić nije iz Zagreba.

Predsjednik: Je li odbor trojice imao zadatak da šalje župnike?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Tko ih je onda slao?

Optuženi: Misije je svaki dobivao od duhovnog stola.

Javni tužilac: Je li ih je slao biskup odnosno Ponova?

Optuženi: Misije ne može dobiti nego od duhovnog stola, može dobiti samo kanonske misije.

Javni tužilac: Odbor trojice uspostavljen je na višu intervenciju da se svjetovna vlast ne miješa u to i taj odbor trojice imao je sam kompetenciju. Evo, tu piše ovako: Ravnateljstvo za ponovu ima osnovati jedan vjerski odsjek u nadležnost kojeg spadaju svi poslovi, koji se odnose na sva pitanja prelaženja srpsko-istočne na katoličku, muslimansku, evangeličku vjeru i t. d. Vi ste se borili za ovu kompetenciju, a sada prebacujete krivnju za organiziranje i slanje misionara, koji su prisilno uz ustaše prevodili na katoličanstvo s pravoslavne vjere, na nepoznate župnike, prebacujete odgovornost sa sebe na t. zv. odbor trojice.

Optuženi: Ne prebacujem ništa.

Javni tužilac: Evo što piše jedan rimokatolički župni ured:

»23. listopada podnijet je račun za trud i troškove od isusovaca. Ovom vjerskom odsjeku nije bilo poznato da su imenovani vršili prijelaz s grkoistočne vjere.«

»Kako rad oko prijelaza ima preko sebe ovaj vjerski odsjek po naređenju najviše vlasti, a koji je usko vezan s duhovnom vlašću, vrlo je nezgodno da se radi bez znanja ovog odsjeka.«

Javni tužilac: Nisu tu osnovni krivci župnici i misionari, nego onaj kompetentni odbor koji ste vi ustanovili i spominjali u rezolucijama.

Optuženi: Što je moja krivnja, ja rado preuzimam na sebe.

Javni tužilac: Krivnja je utvrđena.

Optuženi: Pa, ako je utvrđena, izvolite donijeti takvu osudu.

Javni tužilac: Vi se ne nalazite na optuženičkoj klupi vašom voljom nego zbog krivičnih djela.

Predsjednik: Evo izjave mještana sela Jasenka. Oni kažu da su akciju za pokatoličenje vodili u ljetu 1941. godine u Jasenki Šime Ivanković, don Mile Abramović i žandari sa žandarmerijske stanice. Oni su govorili »da nam je jedini spas, ako prijedemo na rimokatoličku vjeru.« Poslije toga Mikan nije dolazio u Jasenku.

Tko je bio Mikan?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Nije bio župnik u Ogulinu?

Optuženi: Mikan?

Predsjednik: Da.

Optuženi: Da, u Ogulinu.

Predsjednik: (Nastavlja s čitanjem). On je izvršio popis Srba, koji su se javili za prijelaz. Svako lice tražio je u ime taksa u gotovom 170 dinara. Tako je župnik u dva maha ubrao od Srba u Jasenki 80.000 dinara i odnio ih u Ogulin. Poslije je župnik poslao iz Ogulina letke, u kojima je pozivao Srbe da dođu u Ogulin u grupama po 50, da se prekrste. U njima je još prijetio Srbima, ako ne postupe kako im on naređuje, da će opet stradati, ali ovaj puta gore nego prije, i onda im on ne će pomoći. Srbi se nisu smjeli odazvati, jer nisu smjeli putovati u Ogulin, već su mu javili da on dođe u selo i izvrši pokrštenje.

Da li ste poznavali župnika Mikana?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Evo što kažu stanovnici sela Tenja: (Čita) »Na dan 12. X. 1941. bili smo prisilno prekrštavani sa srpsko-pravoslavne na rimokatoličku vjeru. Crkvenom obredu su bili prisutni rimokatolički svećenici: dr. Josip Šefler, Franjo Jungvirt, Ambrozije Miletić i otac Kolb. Fratar Miletić je prije toga vršio prisilu i prijetnje radi prijelaza. To je počelo već mjesec dana prije. Ustaški tabornik zatražio je da svi Srbi imaju zatražiti prijelaz na katoličku vjeru. Prvih dana bilo je podneseno malo molba, ali kasnije je narod podnosio više molba, jer nije bilo drugoga izlaza. Tako se je 700 porodica u Tenju obvezalo da će prijeći na katoličku vjeru. Radi toga što nisu blagovremeno podnosili molbe, ustaše su jedne noći digli 6 porodica i otjerali ih u Slav. Požegu. Nakon toga su neki bili vraćeni, jer su izjavili da će se prekrstiti.« (Nakon toga predsjednik čita izjavu mještana mjesta Dalj, u kojoj se govori da su odmah po okupaciji naše domovine od strane njemačkih okupatora došli ustaše i započeli nezapamćeni progon Srba, koji progon je pomagao i jedan dio katoličkog klera. Taj katolički kler vrši jaku propagandu i terorizam radi pokrštavanja, jer da će inače biti svi Srbi protjerani i uništeni. U tu svrhu dolaze u Dalj fratar dr. Petar Berković, koji sa svećenikom Astalošem vrši teror i pripreme za prekrštavanje. Oni uz lakrdijaške ceremonije t. j. taj Astaloš i Berković, uz prisustvo ustaškog velikoga župana Hefera izvršavaju prekrštavanje.)

A sada evo šta je o dr. Petru Berkoviću pisao ustaški tabor u Drnišu, dne 24. VII. 1941. (Čita potvrdu kojom se potvrđuje da je dr. Petar Berković bio dobar i čestit Hrvat i da se već kroz 14 godina borio u ustaškom pokretu. Bio je ustaški povjerenik za Krajinu, a kasnije postaje 16. IV. ustaški povjerenik za cijeli kotar Knin, gdje s ustašama razoružava cijelu diviziju »srpske soldateske«).

Da li i taj Berković spada među one nedužne katoličke svećenike koji su stradali od narodnih vlasti?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li je, optuženi Stepinac, vaš odbor trojice vodio računa o djelima pater Sidonija Šolca.

Optuženi: To bi trebalo konzultirati Šolca, da li je to istina.

Predsjednik: Njega konzultirati? Pa mi ćemo još dosta govoriti o njemu. Vaša štampa govorila je o njemu, pisala je o njegovu »uspješnom« prekrštavanju Srba.

Koliko se je često sastajao vaš odbor trojice?

Optuženi: Nije se uopće sastajao, nije imao mogućnosti.

Predsjednik: Zašto nije imao mogućnosti? Zar zato, što se nije moglo putovati? 1941. god. još se je moglo putovati.

Optuženi: Nije se mogao sazivati svaki čas.

Predsjednik: Znači, taj odbor uopće nije radio?

Optuženi: Praktički, odbor nije radio, nego je svaki biskup radio na svom području.

Predsjednik: Svrha tog odbora bila je prema tome savršeno promašena?

Optuženi: Silom prilika.

Predsjednik: Dakle vi ste taj odbor ustrojili samo zato da se pokažete pred vanjskim svijetom, a kada ste dobili taj zadatak od biskupske konferencije, onda se više niste brinuli za to i pustili ste da stvari idu svojim tokom?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Druže predsjedniče! Molim jedno pitanje. (Obrća se Stepincu).

Optuženi Stepinac, koje je još organe imao odbor trojice? Kako su se oni zvali?

Optuženi: Ne sjećam se.

Javni tužilac: Kako se ne sjećate? To spada u rezoluciju, to je jedna važna stvar. Vi se ne sjećate tih stvari? Nezgodno je kada vas mi pitamo, kada vas moramo podsjećati na stvari za koje tvrdite da su principijelne, da ste se na njihovoj liniji borili, za mogućnost slobodnog prijelaza.

Evo vidite tko je bio ispod odbora trojice. Bio je radni izvršni odbor za pitanje konverzije grko-istočnjaka na katoličku vjeru. Katolički episkopat izabrao je za taj odbor: prof. Hermannu s bogoslovske fakulteta, dra Janka Kalaja, Nikolu Berića i t. d. Je li to istina ili nije?

Optuženi: Jest, istina je.

Javni tužilac: Jesu li oni radili?

Optuženi: Nekoliko puta su se sastajali, ali kasnije su prestali s radom.

Javni tužilac: Jeste li odobrali njihov rad?

Optuženi: Nismo imali razloga da oponiramo.

Javni tužilac: Pa to je ono što optužnica kaže, da ste, naime, vi rukovodili sa svim prekrštavanjima i da ste vi odgovorni za sva ona nasilja u vezi prekrštavanja, da niste imali ništa prigovoriti izvršnom odboru i da ste prema tome odobrali njegov rad. A odbor je znao što se događa na terenu. To će se vidjeti i iz izjave Janka Šimraka, koji je zajedno s vama sačinjavao odbor trojice.

Optuženi: On može kazati što ga je volja, a ja izjavljujem svoje.

Javni tužilac: Samo što ste obojica bili članovi jednog te istog odbora. Dakle ne samo faktično nego i formalno pravnu odgovornost — ako smatrate da je potrebno utvrditi — možemo izvršiti, jer je sve to utvrđeno dokumentima.

Predsjednik: Vi ste malo prije osporili da bi Šolc bio u stanju učiniti stvari koje smo spomenuli. Ja ću vam pročitati još nekoliko izjava o Šolcu. (Čita:) »Odmah poslije ubistva srpskog pravoslavnog svećenika iz Našica u kolovozu 1941. godine došao je u Ceremošnjak pater Sidonije Šolc i nagovarao je Srbe da prijeđu u rimokatoličku vjeru, govoreći im da šta će oni sada raditi kad su izgubili svog svećenika, da je najbolje da prijeđu u katoličku vjeru. Mnogi Srbi su obećali da će prijeći i on im je naredio da se popišu i da ga čekaju pred crkvom na dan 19. kolovoza 1941. godine. Kad je on došao toga dana, pred crkvom nije zatekao nikoga i počeo je prijetiti Srbima da on ne će biti on, ako Srbe zato ne kazni i ne natjera da prijeđu na katoličku vjeru. I

odmah poslije toga u kolovozu 1941. godine došli su ustaše u selo i upali su u kuću Zarka Dokića, ubili mu sina Stevu i sve popljačkali. Zatim su pokupili 18 srpskih muškaraca i potjerali ih u logore. Usput su ih tukli i maltretirali. Kad su to vidjeli ostali Srbi, kad su vidjeli da im nema spasa, otišli su u Našice pater Sidoniju i kazali da će se prekrstiti. Poslije toga su Srbi zbilja prešli u rimokatoličku vjeru. Ustaše su tada pobili mnogo Srba da bi zastrašili ostale Srbe. Tako su u selu Ivanjica, kotar Sl. Požega, pobili mnogo Srba.«

Da vam pročitam sada izjavu seljaka iz sela Borova. »Potpisani seljaci izjavljuju da su u drugoj polovini 1941. godine, za vrijeme poznate kampanje katoličkog klera i ustaških vlasti za prisilno prekrštavanje Srba, za to prekrštavanje naročito se angažirali Anđelko Gregić i porodice Hil i Palić. Govorili su Srbima da se sjete slike Daljaca koji su svi bili protjerani za Srbiju.«

»Prilikom sahrane jednog seljaka iz sela Dudika naišli su ustaše, pohvatali mnoge Srbe i otjerali ih u logore, gdje su bili ubijeni.«

Vi ste rekli da niste znali ništa o nasilnom prekrštavanju, da niste znali da se vrši prisila za prekrštavanje, odnosno nekako drugačije ste se izrazili o tome ranije, kako ste se izrazili?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Da li ste čitali katoličku štampu za vrijeme okupacije?

Optuženi: Čitao sam.

Predsjednik: »Katolički list« broj 38 od 25. rujna 1941. godine na strani 451 ima ovaj dopis s naslovom »Cijelo selo Budimci prešlo u katoličku crkvu«. U tome dopisu kaže se da je u nedjelju 14. rujna prešlo cijelo selo Budimci u katoličku crkvu. Pripremu za prelaženje izvršio je otac Sidonije Šolc.

Po vašem mišljenju, koliko bi trebalo otprilike za jednog svećenika da ozbiljno pripremi 2300 lica, među kojima je bilo i djece, za prijelaz u katoličku crkvu — da li bi trebalo više od godinu dana?

Optuženi: Ne bi trebalo, ne.

Predsjednik: U istom dopisu kaže se dalje da je ovom prelaženju seljana sela Budimci na katoličku vjeru prisustvovalo i više drugih svećenika i da je nakon obavljenog prijelaza narod otpjevao »Tebe boga hvalimo« — a kako je u stvari sve to izgledalo čuli smo malo prije iz riječi optuženog Marića, čuli smo s kakvim je oduševljenjem narod otpjevao »Tebe boga hvalimo«. U ovome dopisu naročito je naglašeno da prijelaz nije izveden silom. To je izašlo u vašem »Katoličkom listu«, koji smatra za potrebno da naglasi da prijelaz nije izvršen silom, jer se u to vrijeme vršio prijelaz i silom. Pa se dalje u istom dopisu kaže da u Budimci dolazi stalni katolički svećenik koji će tu vršiti redovnu duhovnu pastvu kao što se ona vrši i u svakoj drugoj katoličkoj župi.

Predsjednik: Evo »Katolički list« u svom broju od 3. VIII. 1941. u vijesti iz Bjelovara donosi obavijest rimokatoličkog župnog ureda sv. Terezije u Bjelovaru, da prelaznici moraju vršiti vjerske dužnosti. »Katolički list« prenosi iz tjednog bjelovarskog lista »Nezavisna Hrvatska« upozorenje, prema kojemu svi prelaznici s pravoslavlja u katoličku

crkvu, moraju obvezatno polaziti u nedjelju i blagdane sv. misu, i to mise s propovijedi. Dalje se kaže u upozorenju da će se nabaviti blokovi, koji će se svake nedjelje i blagdana izdavati uz pismenu potvrdu prelaznicima, kao dokaz da su obavili vjerske dužnosti. Osim toga veli se u upozorenju da će se za sve prelaznike držati obvezatni vjeronauk, koji će morati svi bez iznimke polaziti.

Da li ste čitali ovaj oglas?

Optuženi: Toga se oglasa ne sjećam.

Predsjednik: Nije li vam se činio čudnim onaj slučaj u Budimcima, kao i ovo ovdje?

Optuženi: Ja sam svoje rekao, gospodine predsjedniče.

Predsjednik: »Nova Hrvatska« u broju 11 od 13. I. 1942. donosi članak »Vraćanje vjeri svojih djedova.« Tu se donosi izvještaj o svečanosti u Kamenskom kraj Karlovca, prigodom pokrštavanja povratnika s »grčko-istočne vjere«. Veli se da je »jučer prigodom pokrštavanja pripadnika grčko-istočne vjere upriličena u Kamenskom velika svečanost. Prekrštulo se preko 400 prelaznika. Prisustvovali su svečanom činu veliki župan, ravnatelj župskog redarstva, pouzdanik ustaškog stožera, predstavnik ustaške vojnice, župski promičbeni izvjestitelj i drugi. Prije samog čina — veli se dalje — održao je prisutnima govor dekan, koji je pozvao prisutne da budu odani katoličkoj crkvi, vjeri, »nezavisnoj državi Hrvatskoj« i »poglavniku«.

»Nova Hrvatska« objavljuje u broju od 9. IV. 1942. da su vama povratnici prigodom prekrštavanja slali neke pozdravne brzojave.

Da li ste vi dobivali neke pozdravne brzojave?

Optuženi: Dolazili su.

Predsjednik: Eto »Nova Hrvatska« objavljuje niz tih telegrama koje su vama slali prelaznici prigodom prekrštavanja. Prelaznici su vam poslali telegrame iz Čačinaca, kotara Vočina, Požege, Kutjeva, i t. d. Telegram iz Požege glasi: »Prigodom vraćanja u vjeru svojih djedova, šaljemo izraze duboke odanosti vama i sv. crkvi, moleći vas za zaštitu...«

Da li ste primili ovaj telegram?

Optuženi: Dolazili su.

Predsjednik: U brzojavu iz Vočina veli se da 2300 prelaznika, koji su skupljeni u Slatinskim Drenovcima, pozdravljaju vas kao svog crkvenog poglavara. U brzojavu iz Kutjeva šalju prelaznici vama pozdrave prigodom svog pokrštavanja i izražavaju vam odanost. Iz Čačinaca, kraj Orahovice, također dobivate telegram, gdje vam prelaznici »izražavaju vruću sinovsku ljubav i odanost«.

Da li ste si dali truda, kad primete takve brzojave i kad vas obavješćuju o pokrštavanju, da ispitete pod kojim je uslovima, na pr., 2300 ljudi u Slatinskim Drenovcima prešlo na katoličku vjeru?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam svoje rekao i kod toga ostajem. (U dvorani smijeh).

Predsjednik: Ja sam vas pitao da li ste si ikada dali truda da se informirate kako se vrše ta prekrštavanja.

Optuženi: Ja sam znao točno što je moja dužnost, i ja sam je izvršio.

Predsjednik: To ovisi o tome kakvu dužnost postavi čovjek pred sebe:

Ako je postavio pred sebe dužnost da uz najveće pomaganje i potporu ustaša, da uz najveće progone Srba od strane ustaša, uz klanja, što više ljudi pokrsti, onda ste svoju dužnost dobro izvršili. Ali ako je čovjek postavio pred sebe zadatak da bude ispravan građanin i da ne izvrši krivično djelo protiv naroda, onda svoju dužnost sigurno niste ispunili.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Molim vas, optuženi, Janko Šimrak bio je zajedno s vama u odboru trojice, jeste li vi u tom odboru trojice ikada došli u nesuglasnost, međusobno neslaganje?

Optuženi: Ne.

Javni tužilac: Znači da ste se slagali u svim pitanjima s Jankom Šimrakom, da ste se slagali u pitanjima prijelaza.

Optuženi: Načelno, da.

Javni tužilac: Vi postavljate načelnu liniju, a tu su misije i veliki ustaški župani da liniju provedu u djelo. Pročitat ću što Janko Šimrak piše o tome 1942. god.: »Odredba o prijelazu grko-istočnjaka za prevođenje neka se odmah uredi i crkveni odbori koji će pomagati župnicima u cijelom poslu, ne samo kod organizacije prijelaza nego i kod olakšanja prelaska. Svaki župnik neka ima pred očima da su došli historijski dani naše misije koje se ne možemo niti ne smijemo ni pod koju cijenu odreći, nego za koju moramo raditi svim silama...«

Koji su to historijski dani?

Optuženi: To je grko-katolički biskup, oni imaju svoj posebni obred.

Javni tužilac: Ostavite grko-katoličkog biskupa, vi i Janko Šimrak bili ste u jednom odboru...

Optuženi: Jesam.

Javni tužilac: Radili ste jedan posao... (Čita dalje, što je izjavio Šimrak).
»Sada se na djelu ima pokazati ono što je kroz stoljeća...« Što to znači?

Optuženi: Gdje je to iznijeto?

Javni tužilac: To je iznijeto u episkopalnom »Vjesniku« križevačke biskupije, br. 2 iz 1942. g. str. 10.

Optuženi: On mene o tome nije prije pitao.

Javni tužilac: Vi prema tome niste odgovorni za ono što zajedno s Jankom Šimrakom radite u jednoj organizaciji?

Optuženi: To je on učinio sam u svojoj biskupiji.

Javni tužilac: A izjavili ste da s njime po tim pitanjima, po pitanjima prekrštenja niste došli u nesuglasice.

Optuženi: Mene u tom slučaju nije ništa pitao.

Javni tužilac: Nije pitao. Pa čitav odbor trojice postoji samo za prekrštenje, što onda govorite...

Optuženi: Svaki biskup bio je samostalan uprkos tome.

Javni tužilac: Vi ste bili jedinstveno rukovodeće tijelo za Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu. U tom tijelu ste djelovali vi i Janko Šimrak?

Optuženi: Ja ponavljam da je svaki biskup uprkos tome ostao potpuno samostalan u svojoj biskupiji.

Javni tužilac: Ovo je vaš sistem obrane da prebacujete krivnju na drugoga.

Optuženi: Ako vi mislite da sam kriv, ja vrlo rado preuzimam krivnju na sebe, izvolite donijeti osudu kakvu želite.

Javni tužilac: (Čita dalje izjavu Šimraka) »U pitanju prijelaza dosada smo jako malo učinili samo zato, što smo bili neodlučni, što su nas vezale male zapreke i prigovori ljudi. Svako veliko djelo ima svojih protivnika, ali zato ne smijemo klonuti duhom, jer se radi svim naporima na spasavanju duša, na najveću slavu Kristovu. Naš rad je legitiman u smislu odluka svete stolice i svete kongregacije kardinala istočne crkve i nema smisla odluke okružnicama odgađati.«

Janko Šimrak dolazi na biskupske konferencije, Janko Šimrak je član trojice, Janko Šimrak je crkveni funkcioner koji odlučuje o svim principijelnim pitanjima, o pitanjima organizacije prijelaza, jasno je da je Janko Šimrak onaj s kojim ste vi u suglasnosti, s kojim ste donijeli saglasnu liniju, s kojim vi saglasno radite . . .

Optuženi: Uprkos tome ostao je potpuno samostalan na svom teritoriju.

Javni tužilac: Uprkos svemu tome, ono što je napisano, ostaje napisano, a što vi sada demantirate, to je druga stvar.

Predsjednik: Ja ću vam sada pročitati iz »Katoličkog lista« broj 39 od 1. listopada 1941. godine strana 462.

»Okružnica!

Vjerezakonski prijelaz.

Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH.

Broj 3438-MUP/41 u Zagrebu, 16. rujna 1941.

Usljed političkih prilika znatno se u zadnje vrijeme pojačao broj vjerezakonskih prijelaza: poglavito s vjere, istočno-pravoslavne i mojsijevske, pak se u svrhu . . .«

Kako to kaže okružnica . . . »uslijed političkih prilika?»

Okružnica ministarstva unutrašnjih poslova štampana u vašem poluslužbenom organu »Katoličkom listu« ne kaže uslijed vjerskih prilika, nego »uslijed političkih prilika u zadnje vrijeme pojačao se broj vjerezakonskih prijelaza.« Vidite, oni su iskreniji. Ministarstvo unutrašnjih poslova, ustaško ministarstvo, ono jasno vidi i znađe da se ne prelazi iz uvjerenja, nego zbog političkih prilika, t. j. uslijed prisile, i daju tu sve moguće upute i konačno kažu:

»Uprkos tome događa se da pojedini uredi čine takovima prijelazima smetnje bilo traženjem suvišnih formalnosti, bilo zatezanjem izdavanja propisanih potvrda u smislu zakonske odredbe . . .«

Suvišnih! — ministarstvo veli: »suvišnih formalnosti«!

Optuženi: Ono što propisuje crkveni zakon.

Predsjednik: Tu je govor o državnim uredima, da državni uredi traže suviše formalnosti: »Bilo zatezanjem izvjesnih propisanih potvrda, bilo traženjem pa i ubiranjem taksa odnosno pristojba, koje propisi ne predviđaju.«

(Čita dalje): »Poziva se stoga naslov da poslove oko vjerozakonskih prijelaza svršava hitno i bez otežanja, a naročito da ne ubire od stranaka takse i pristojbe koje nisu zakonom predviđene.

Za svaki propust u tom pravcu bit će odgovorni urednici pozvani najstrože na odgovornost.

Kotarske oblasti će odmah po primitku ovog rješenja shodno uputiti područna općinska poglavarstva o odredbama ovog rješenja.

Za dom — spreman.

Opći pomoćnik ministra unutrašnjih poslova.«

Naročita navedena okružnica nadbiskupije zagrebačke broj 15.964-1941. kaže ovako:

»Ova se okružnica priopćuje vlač. dušobrižnom svećenstvu na znanje s time da bi i sa svoje strane poradilo da se zatraženi vjerski prijelazi što hitnije i bez zapreke obave.«

Što kažete na to?

Optuženi: Ništa ne kažem.

Predsjednik: »... što hitnije i bez zapreke!«

Javni tužilac: Što je »zapreka« s vašeg stanovišta? Sada govorite s crkvenog stanovišta — što bi moglo biti zapreka. Zapreka bi mogla biti i to, da postoji svećenik koji dođe i kaže: »Ljudi prelaze na silu, ja ne ću prekrštavati.« To bi bila nepotrebna formalnost, preko koje po vašem nalogu treba prijeći.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: **»Prema zamolbi ministarstva unutrašnjih poslova od 16. rujna 1941. broj 34.238:-MUP/1941. upućuje se dušobrižno svećenstvo da se slučajevi gdje bi bio primijećen rad organa državnih vlasti protivno intencijama ove okružnice, dojave tom ministarstvu radi poduzimanja potrebnih mjera.«**

Dakle, ako se svećenik namjeri na državnog činovnika koji mu ne bi išao na ruku, koji je pošten i ne će da pomogne u tome, onda ga treba denuncirati kod ministarstva unutrašnjih poslova. To vi 26. rujna 1941. godine dajete svojem svećenstvu i to štampate u vašem poluslužbenom glasilu.

Vi kažete da ovaj odbor trojice nije radio i da je prepuštavao djelovanje?!

Ja ću vam pročitati izvještaj biskupskog ordinarijata đakovačkog broj 848/1942-B. Đakovo, 16. II. 1942.:

»Prečasnom odboru trojice biskupske konferencije za vjerozakonske prijelaze« — gdje biskup Akšamović izvještava odbor trojice, koji smatra svojom pretpostavljenom vlasti... a vi kažete da taj odbor ne radi?

On kaže da »šalje misionara na pouke za prijelaz na katoličku vjeru u selo Pačetin kod Bršadina, gdje ima 1200 osoba, koji »žele da prijeđu na katoličku vjeru«. »U Pačetinu ima mnogo prelaznika, koji broj svakim danom raste. Stoga vam dajem crkvenu misiju i sakramentalnu jurisdikciju da preuzmete pouku i izvršite propisani vjero-zakonski prijelaz grko-istočnih žitelja u rimokatoličku vjeru. Da li će časní

otac izvršiti skromno ili svečano, neka se posavjetuje s nadležnim podžupanom velike župe Vuke.«

... Dakle, taj veliki župan će odlučiti da li će se taj vjerezakonski prijelaz izvršiti »svečano ili skromno«.

Da li se veliki župan velike župe Vuka smije plesti u svečane crkvene stvari?

Optuženi: Ne smatram više ništa potrebnim u tom pitanju odgovoriti.

Predsjednik: U selu Trpinji ima oko 550 obitelji s oko 2200 osoba. Ovi žitelji svi su grko-istočne vjere i svi pristaju da prijeđu u »svetu rimokatoličku crkvu«.

Na kraju se kaže: »Obračun za sve troškove učinit će se s prečasnim odborom trojice biskupa.«

Dakle s vama će se urediti troškovi. Nije to bila tako bezazlena ustanova kako vi nas želite uvjeriti. Ako biskup Akšamović smatra potrebnim da vas izvještava o svakom selu ...

Javni tužilac: Molim da pitam optuženoga: Optuženi, vi ste čuli kako vas izvještavaju biskupi. Jeste li se vi zamislili odakle i kako to da hiljade i hiljade Srba naglo prelaze na katolicizam? Jeste li se zamislili o tome i kako to sebi obrazlažete, ako stanemo na stanovište da vi o ustaškim zločinima niste znali ništa? Čime vi obrazlažete takovo masovno prelaženje Srba na katoličku vjeru u to vrijeme? Molim da mi odgovorite.

Optuženi: Nemam ništa za obrazlagati. O tome će jedamput donijeti svoj konačni sud povijest.

Javni tužilac: Vi niste pitali povijest kada ste obrazovali odbor trojice, a niste pitali povijest ni onda kada ste radili s ustašama. To nema nikakove veze s ovim kada vi kao optuženi sjedite ovdje. Jeste li mislili kako da obrazložite tako velik broj prijelaza ...

Optuženi: Ponavljam da mi je savjest mirna.

Javni tužilac: Jer je povijest već kazala ... Povijest je to što vi sjedite na optuženičkoj klupi. To je povijest kazala ... (*buran pljesak*).

Predsjednik: Dakle, Akšamović zna za masovne prijelaze, a vi kažete da niste čuli za njih, da je svaki individualno morao podnijeti molbu. Akšamović kaže kako su to vršile upravne vlasti, da su kotarske vlasti i općinska poglavarstva pokupili molbe i te dostavljali sve zajednički u jednoj jedinstvenoj molbi i t. d.

Sada ćemo pročitati zapisnik preslušanja dra Janka Šimraka, biskupa križevačkog, koji je dao 22. V. 1945. godine. »U listopadu 1941. godine, na poziv zagrebačkog nadbiskupa, održana je u Zagrebu biskupska konferencija u nadbiskupskom dvoru. Prisustvovali su osim zagrebačkog nadbiskupa, Akšamović, biskup đakovački, biskup srebrebičko-krčki Viktor Bulić, Bonefačić, biskup splitski, Šimrak, biskup križevački i Mišić, beogradski. Bosanski biskupi nisu bili prisutni. Dnevni red predložio je Stepinac i prisutni su ga primili sa slijedećim točkama: 1) Prijelaz na katoličku vjeru, 2) Pismo biskupa

Garića i Mišića u kojima upozoravaju na pokolje u Bosni i Hercegovini, 3) Progoni Židova i 4) Odnos ustaških vlasti prema političkim uhapšenima.«

Vi ste, dakle, znali za pokolje, jer ste o tome razgovarali na biskupskoj konferenciji. I premda ste znali za pokolje i o tome razgovarali i premda su biskupi Garić i Mišić pisali o tim pokoljima, vi iz toga ne povlačite nikakvu konsekvencu. Ne samo da ne odustajete od prekrštavanja nego, samo da forma bude ljepša, stvarate odbor trojice koji će tu stvar bolje i spretnije voditi nego dosada, a osim toga vi se ne ustručavate da i dalje idete u svim mogućim prilikama s ovim ljudima s kojima ste tu slikani.

Da li bi to na vašem mjestu učinio Josip Juraj Štrossmayer, koji je imao petlje i Franji Josipu reći svoje mišljenje.

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Kakvu ulogu u prekrštavanju je vršio vjerski odsjek »Ponove«?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Vjerski odsjek »Ponove« uputio je dopis rimokatoličkom župnom uredu u Kutini 25. listopada 1941. godine, u kojem se kaže: »Dostavljen nam je pred 23. listopadom račun za trud i troškove oca isusovaca. Međutim, ovom vjerskom odsjeku nije bilo poznato da oci isusovci vrše pouku grko-istočnih i da se nalaze na teritoriju vaše župe, dok nije stigao račun naslovu. Kako sav rad oko prijelaza imade preko sebe ovaj vjerski odsjek, po naređenju najviših vlasti, a koje su usko vezane s duhovnom vlašću, nezgodno je da se to radi bez znanja ovoga odsjeka.«

To vam je javni tužilac već pročitao. Evo tu je original.

Kakvu ulogu je igrao Juričev u tom vjerskom odsjeku?

Optuženi: Dionizije Juričev? On je bio kapelan poglavnika.

Predsjednik: Da li je bio nadstojnik vjerskog odsjeka?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Tu je njegov potpis, originalan potpis.

Optuženi: Može biti.

Javni tužilac: Zna on vrlo dobro. Često ga je primao na povjerljive razgovore. Imamo za to dokaza. Sada tvrdi da ga ne pozna.

Optuženi: Juričev je jedamput sa mnom razgovarao. U to pitanje ne želim dalje ulaziti.

Predsjednik: Jeste li znali da je preko dvadeset pravoslavnih crkava nešto sa stvarima, a nešto bez stvari pretvoreno u katoličke crkve? Da li ste pozvali Akšamovića na odgovornost za to?

Optuženi: Rekao sam svoje i uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Da ste ga pozvali na odgovornost, vi bi to ovdje kazali. Ali vi to kažete zato, jer nije zgodno izjaviti da niste pozvali na odgovornost.

Optuženi: Ja nisam ... kada jedamput budu objavljeni svi dokumenti, i kada se bude moglo otvoreno, slobodno i ispravno pisati, sve će izaći na vidjelo.

Javni tužilac: A ono što piše Akšamović, zar to nije otvoreno i istinito? To su sve vaši dokumenti, to su sve vaša saopćenja, i to ste sve vi krili, a sada mislite da zbog toga što je to sve izneseno na javu, da zbog toga nema slobode.

Optuženi: Sve će izaći jedamput na vidjelo.

Javni tužilac: Sada je izašlo na vidjelo, i to su vaša djela, a vi ne znate što da kažete.

Optuženi: Vi onda izvolite prema tome suditi.

Predsjednik: Mi govorimo sada samo o nasilnom prekrštavanju Srba. Bez obzira na to kakove principijelne izjave želite dati, ovo pitanje ostaje od važnosti. Da li je točno da ste vi — znajući da su Srbi prisiljeni na prekrštavanje — vršili prekrštavanje i dopustili da se njihove crkve i crkvena imovina koriste za katoličke župne urede i katoličke crkve. To je bitno pitanje za sud, a ne vaša izjava koju čuvate u rezervi za konac rasprave.

Javni tužilac: Ovo je, optuženi Stepinac, jedinstvena prilika da iznesete sve na vidjelo, i dana vam je mogućnost da zaista sve iznesete.

Optuženi: Iznijet ću onda kada zaista bude prava mogućnost i prilika.

Javni tužilac: Danas je ta prava mogućnost. Kada je pušteno onim stotinama hiljada na katoličku vjeru silom protjeranih Srba da se odluče kamo hoće danas u slobodnoj zemlji i kada oni kažu: »Bili smo silom prekršteni«, znači da je sloboda savjesti i vjeroispovijesti bila ne u NDH, nego u našoj Republici. Prema tome vidite gdje je sloboda crkve, vjeroispovijesti i savjesti.

Ja molim sud da optuženoga upozori i da traži da optuženi sve iznese na vidjelo. (*Burni pljesak*). Naši su organi uložili mnogo truda da ispod zemlje iskopaju sve na vidjelo, da pronađu svako tajno sklonište. Onda i vi, optuženi Stepinac, iznesite sve na vidjelo. Možda još imate nešto zakopano? (*Smijeh*).

Predsjednik: Pročitat ću vam izjavu paroha iz Bijelog Brda danu pred Mjesnim narodnim odborom u Bijelom Brdu. »1941. došli su franjevci u Bijelo Brdo, a među njima bio je i pater Kamilo. Oni su prepravili pravoslavnu crkvu na katoličku na taj način što su izbacili ikone, a ostalo posuđe koje su odnijeli u Osijek, pohranili su u franjevački samostan. Sve te stvari bile su tamo do oslobođenja, kada su odande prenesene natrag u Bijelo Brdo.« Dalje se u izjavi kaže da mnoge stvari nisu ni do danas vraćene. Izjava je dana u Bijelom Brdu dne 15. februara 1946. god.

Da li ste vi kao član odbora trojice protestirali protiv takovog čina?

Optuženi: Nemam ništa da kažem.

Predsjednik: Akt apostolske administrature križevačke biskupije iz 1942. godine gdje se određuje da gospodin Nenad Gavrilović preuzme bivšu grčko-istočnu parohiju u Bolfima kao gospodarske zgrade i svu raspoloživu imovinu i da je pripoji križevačkoj biskupiji. Ovaj akt potpisao je administrator Šimrak.

Da li je Šimrak bio na konferenciji na kojoj ste dali direktive za vršenje prekrštavanja i postupka kod njih?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Sigurno da jeste, kad on to kaže u zapisniku. Kad je on tako radio, znači da su takve bile direktive, jer on uprkos tome naređuje svome podčinjenome da preuzme parohiju grko-istočnu u Bolfima. A vi niste tražili ni jedan objekat da vam se da? Niste tražili ni jedan objekat iz tih grčko-istočnih parohija?

Optuženi: Ja ne ulazim u to pitanje.

Predsjednik: To je bar jednostavno odgovoriti.

Optuženi: Ja ne ulazim u to pitanje.

Predsjednik: Vi ste vrlo oprezni, jer vidite da ja imam jedan dokumenat u ruci koji je po vama vlastoručno potpisan (*u dvorani buran aplauz i odobravanje*). Pogledajte je li ovo vlastoručni vaš potpis. (*Jedan od službenika prinosi optuženome dokumenat koji on pažljivo razgleda*).

Je li to vaš potpis?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Evo kako glasi taj dokumenat:

— **»Poglavniče! Slobodan sam obratiti se na Vas u slijedećoj stvari: Oo. trapisti morali su napustiti svoj samostan u Rajhenburgu i sada se nalaze kao bezdomci, privremeno kao gosti, kod svoje subraće u samostanu »Marija Zvijezda« u Banja Luci. Budući pak da bi oni vrlo rado osnovali svoj vlastiti samostan negdje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, to Vas, Poglavniče, uljudno molim, da bi im podijelili kakvo mjesto, kakvu kuću i nešto zemljišta da bi mogli urediti svoj vlastiti samostan...**

Budući da su oo. trapisti u Rajhenburgu sve izgubili, to su sada bez ikakvih sredstava i razumljivo je, da oni ne bi mogli plaćati sada stan ni zemlju. U Rajhenburgu su oo. trapisti imali 380 hektara dobre zemlje ubrojivši u to i šumu, a naravski da bi se oni zadovoljili sada i s manjom količinom.

U Rajhenburgu je bilo u samostanu 80 redovnika i 12 pitomaca i oko 10 sluga. U Banja Luci ih je sada 30, nekoliko ih je još u Rajhenburgu, a neki su raspršeni po raznim stranama, a nadaju se, da će se svi opet sastati u zajedničkoj samostanskoj obitelji. Možda bi im se mogao dati srpski samostan u Orahovici (nekad samostan naših Pavlina).

Čast mi je najtoplije preporučiti Vam, Poglavniče, da se oo. trapisti smjeste u ovoj nadbiskupiji i da budu tako u duhovnu i privrednu korist nadbiskupiji i u blagodat čitave Nezavisne Države Hrvatske.«

— Šta imate da na to kažete?

Optuženi: Nemam si tu ništa dodati. Ja nisam smatrao da se tu čini nešto krivo. Ja sam tražio da se samostan da privremeno, dok se ne nađe drugo mjesto.

Javni tužilac: Privremeno, dok traje nezavisna država Hrvatska.

Predsjednik: Vi nigdje ne kažete »privremeno«, već tražite da se stalno zauzme taj samostan.

Optuženi: Privremeno, dok se ne vrate u svoj samostan.

Predsjednik: Vi ste htjeli neku industrijsku korist za sve, jer vi govorite tu o nekoj privrednoj koristi.

Vi ovdje na kraju kažete: »Čast mi je najtoplije preporučiti vam, poglavniče, da se trapisti smjeste u ovoj nadbiskupiji i da budu tako u duhovnu i privrednu korist nadbiskupiji i u blagodat čitave nezavisne države Hrvatske, — doslovno kažete ovdje »da budu i u privrednu korist i u blagodat čitave NDH«.

Optuženi: Poznato je da se trapisti bave privredom.

Predsjednik: Ali kako ste vi onda mogli donositi neke rezolucije, u kojima osuđujete takav rad podređenog klera, kad ste sami to radili?

Optuženi: Savjest mi je potpuno mirna. (*Buran smijeh u dvorani*). Oni su bili istjerani od hitlerovaca i ja sam rekao da bi se tu mogli privremeno smjestiti. (*Ponovan smijeh u dvorani*).

Javni tužilac: Vi mislite da treba skrbiti za one koje Hitler tjera, a kad taj isti Hitler tjera Srbe, onda vas za njih nije briga, Srbi ne spadaju u narod. To, optuženi, ne znači ništa drugo nego učestvovati u pljački s Hitlerom. (*Burno pljeskanje u dvorani*).

Optuženi: Ja sam svoje rekao.

Javni tužilac: Zaista ste rekli i evo ovo je najautentičniji dokumenat s vašim potpisom. (*Misli na dokumenat koji je pročitan, a kojim se traži za trapiste iz Rajhenburga srpski samostan u Orahovici*). Jasno je, da vam nije prijatan ovaj dokumenat i da bi ga se vi htjeli lišiti.

Optuženi: Ja se toga niti najmanje ne stidim. (*Žagor u publici*).

Predsjednik: Optuženi Stepinac, nakon što ste čuli sve izjave koje smo pročitali, sve dokumente koji su bili čitani na ovom pretresu, nakon što ste čuli sve ono, da li ostajete još uvijek kod izjave koju ste dali u zapisnik vašeg preslušanja, gdje kažete da su prelaznici prigodom prekrštavanja imali zdravu pamet i slobodnu volju da slobodno odluče da li će prijeći na katolicizam ili ne. Da li je zaista po vašem uvjerenju postojala mogućnost stvaranja slobodne odluke kod Srba, da li da prijeđu ili ne?

Optuženi: Gospodine predsjedniče, ja sam rekao da se ne želim braniti i kod te svoje odluke ostajem. Ja molim da se od mene odgovor u ovom pitanju ne traži.

Predsjednik: Ali vi ste dali odgovor u zapisniku u istrazi.

Optuženi: Ne želim više davati nikakove izjave o tome.

Predsjednik: Dakle, vi ostajete kod svoje izjave da su Srbi slobodno prelazili na katoličku vjeru, uprkos svim dokumentima koje smo pročitali, uprkos svim spisima i uprkos izjavi optuženog Marića, uprkos svemu tome vi nemate ništa dodati vašoj izjavi u zapisniku.

Optuženi: Ja nemam ništa za dodati uopće.

Predsjednik: Molim vas, optuženi Martinčić, vi ste provincijal franjevačkog reda zagrebačke provincije. Što vi mislite, po vašem mišljenju, da li je prekrštavanje Srba u NDH bilo dobrovoljno ili prisilno?

Optuženi Martinčić: Što se mene tiče, ja sam od prvoga dana držao da je to jedno moralno nasilje od strane ustaša i ustaških vlasti, da ovim putem nastoje prevesti narod na drugu vjeru. Jer, tu ne može biti

ni govora o tome da se moglo prijeći u to vrijeme s pravoslavlja na katoličku vjeru potpuno slobodno.

Predsjednik: Na osnovu čega vi to kažete, da li na osnovu onoga što ste čuli, ili ste na osnovu nečega drugoga došli do toga?

Optuženi Martinčić: To sam zaključio po tome što sam vidio da to traže ustaške vlasti.

Javni tužilac: Optuženi Martinčiću, molim vas recite mi kad je vršeno prisilno prekrštavanje, da li je to podiglo autoritet, da li je to koristilo interesima katoličke crkve u Hrvatskoj, katoličkoj vjeri uopće?

Optuženi Martinčić: Ja sam od prvoga dana bio uvjeren da ovo ne koristi, a sada vjerujem da nije koristilo.

Javni tužilac: Kome je to koristilo?

Optuženi Martinčić: To je štetilo ugledu crkve.

Javni tužilac: Vidite, optuženi Stepinac kaže da su prelaznici bili potpuno slobodni.

Optuženi Martinčić: Preuzvišeni je to htio, ali ja sam sam o tome čuo od svećenika.

Javni tužilac: Da li bi bilo prekrštenja da nije bilo odbora trojice, Stepinca, Šimraka i t. d.?

Optuženi Martinčić: Mislim da svećenik na svoju ruku to ne bi mogao učiniti, molba o prekrštenju mora da bude riješena od duhovnog stola.

Javni tužilac: A tko je to bio?

Optuženi Martinčić: Za našu nadbiskupiju biskup Lach.

Javni tužilac: A onda?

Optuženi Martinčić: Nad njim je nadbiskup.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, da li ste vi 1941. g. imenovani vojnim vikarom za Paveličevu vojsku?

Optuženi Stepinac: Jesam.

Predsjednik: Tko vas je imenovao?

Optuženi: Sveti otac.

Predsjednik: Da li ste se vi prihvatili ovog posla?

Optuženi: Morao sam i prihvatio sam ga se.

Predsjednik: Je li ste bili imenovani vojnim vikarom »sine titulo«?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Što to znači?

Optuženi: Da nemamo pravi snošaj-konkordat; tu se onda redovito imenuje »sine titulo«.

Predsjednik: Da li zato što NDH nije bila de iure priznata?

Optuženi: Ona je de facto bila priznato stanje.

Predsjednik: Ali nije bila de iure priznata od Vatikana, zato ste vi bili imenovani samo »sine titulo«. Da li ste vi imenovali neke svoje zamjenike?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Koji su bili?

Optuženi: Cecelja i Stipe Vučetić.

Predsjednik: Što su oni bili?

Optuženi: Svećenici.

Predsjednik: Da li vam je bila poznata njihova politička orijentacija, da li ste znali da je Cecelja ustaša?

Optuženi: Ja poznajem Šimu Cecelju kao čestitog svećenika, kojemu ne mogu prigovoriti niti jedne riječi.

Predsjednik: Ja ću vam pročitati što o Cecelji misli...

Optuženi: ... ukoliko sam ga ja poznavao.

Predsjednik: ... što misli »Hrvatski Narod«.

Optuženi: Što novine pišu o njemu, ne može biti mjerodavno pred sudom. On je svećenik neokaljanog života, pošten i pravičan.

Predsjednik: ... što o njemu kaže »Hrvatski Narod«.

Optuženi: »Hrvatski Narod« može pisati što hoće. Zna se što vrijede takvi članci.

Predsjednik: Svećenik ustaša Šime Cecelja... Da li ste znali da je pred Ceceljom prva (ustaška) vlada NDH položila zakletvu?

Optuženi: Ne želim ulaziti u to pitanje.

Predsjednik: Da li ste znali?

Optuženi: Iz novina sam poznavao.

Predsjednik: Kako onda možete kazati da je potpuno neokaljan i ispravan, kada su pred njim, sasvim običnim svećenikom još u ono vrijeme, položili zakletvu svi ustaše iz vlade. Znači da su znali za njegov stav, da je ustaša. Evo što piše u »Hrvatskom Narodu« od 20. travnja 1941. godine III. br. 67 na strani 6:

»Svećenik ustaša Cecelja.

Pred kojim su se zakleli poglavnik i hrvatska državna vlada, govori nam, kako je postao ustaša«.

»Zagreb, 19. IV. Kao i grad Zagreb, tako je i Kustošija s velikim veseljem dočekala dane obnove hrvatske države. Kada sam jučer poslije podne išao da posjetim župnika vlč. g. Ivana Cecelju, vidio sam svečano okićene kuće s hrvatskim i njemačkim zastavama, pa i proglas ustaškog povjerenika za Kustošiju, u svim dućanima i na plotovima, koji jasno govori o raspoloženju čitave Kustošije.

Kustošijanci su u državi Hrvatskoj već prvih dana veoma bogato nagrađeni. Župnik Kustošije vlč. Cecelja imao je čast da su prvi suvereni države Hrvatske poglavnik dr. Ante Pavelić i drugi članovi prve hrvatske državne vlade položili pred njim prisegu.

Kad sam u Kustošiji potražio stan vlč. Cecelje, odgovorili su mi:

Naš župnik stanuje u kući bez broja i bez ulice.

Najprije se zibunim, mislio sam da mi se rugaju, ali ipak nisu mi se rugali. Rastumačili su mi da je župnik stanovao u Sokolskoj ulici 30. Čim je nastala država Hrvatska, odmah su Kustošijanci skinuli ploče s nazivima ulica, koje nemaju veze s Hrvatskom. I tako je nestalo Sokolske ulice... Pozvonim na vratima.

Velečasni, došao sam od »Hrvatskog naroda« na mali razgovor. — Oh, izvolite... skromno će velečasni g. Cecelja. Izvolite sjesti — reče, i ponudi mi rukom mjesto. Odmah smo započeli prijateljski razgovor. Iz kojeg ste

kraja? — upitam. Rođen sam u sv. Iliji kod Varaždina, u tom selu ljudi su poštteni i pravi Hrvati. Potječem od stare starčevićanske obitelji. Bilo nas je šestero braće i sestara. Sada smo na životu samo dvojica i t. d.«

U daljem razgovoru spominje župnik, kako su se Hrvati iz njegova rodnog kraja u ovom ratu dobro držali. Dr. Frković i učitelj Božidar Tursan su organizirali oko 800 seljaka-vojnika protiv sprskih četa i na koncu su Hrvati preuzeli komandu. Znao sam da je župnik zakleti ustaša. Zanimalo me, na koji je način stupio u ustaški pokret i kada i tko ga je zakleo.

»Bio sam župnik u Hrastovici kod Petrinje — govorio je Cecelja. — Tamo sam se upoznao s dr. Mirkom Pukom, sadašnjim ministrom pravosuđa, dr. Mirkom Jerecom i dr. Jurjem Devčićem.

Pred dvije godine sam došao kao župnik u Kustošiju. Tada sam stupio u dodir s dr. Mile Budakom i dr. Mladenom Lorkovićem. Slavko Kvaternik i dr. Lorković bili su u mojoj kući, s njima sam održavao tajne sastanke.«

Župnik vlč. Cecelja je organizirao s još nekoliko sveučilištaraca u Kustošiji predavanje Slavka Kvaternika. Zbog tog predavanja sveučilištarac Đuro Marković je bio dva mjeseca zatvoren, šestorici sveučilištaraca je izvršena premetačina u stanu, a i sam župnik vlč. Cecelja je bio tužen.

Još mi niste velečasni kazali, gdje ste se zakleli i tko vas je zakleo?

»Zakleo sam se u glavnom ustaškom stanu pred dr. Mirkom Jerecom. Kao zakletog ustašu pozvali su me da budem kod polaganja prisege poglavnika i prve hrvatske državne vlade. Kao što je već poznato, župnik Cecelja je poglavniku darovao raspelo i dva svijećnjaka, pred kojima je položena prisega. Poglavnik je s radošću primio ovu uspomenu. Svećenstvo je oduvijek — nastavio je ustaša vlč. Cecelja — bilo patriotski raspoloženo i svećenici su s oduševljenjem dočekali čas slobode. Osobito je istaknuo fratre iz Dalmacije i Hercegovine i naglasio je, da i među svećenicima ima dosta zakletih ustaša. Još smo razgovarali, a kad sam ga pri odlasku pozdravio, zaslužni ustaša-svećenik odgovorio mi je: »Na vijeke! ŽAP!«

Predsjednik: Je li ostajete kod izjave da je Vilim Cecelja bio čovjek bez prigovora.

Optuženi: Ostajem.

Predsjednik: Kome je bila zakletva ustaška...

Optuženi: Ostajem kod toga. Da su svi ljudi bili kao Cecelja, ne bi nikada nikome ni vlas s glave pala.

Predsjednik: Otvaranje škole za ustaške prvakinje. »Hrvatski Narod« od 9. X. 1941. god. na strani 5 piše: »Bio je prisutan poglavnikov izaslanik doglavnik ministar Mile Budak... Otvorenje škole blagoslovio je velečasni Cecelja i t. d...«

Dakle vidite, Cecelja je bio prisutan kod svih ovakvih priredaba. Zašto ste baš Vučetića imenovali za vašeg zamjenika?

Optuženi: On je bio predložen od vlade. Ja sam vidio da je čestit svećenik i nisam imao razloga da to odbijem kad je bio na mjestu.

Predsjednik: Vi ste ukratko mnogo radili što je vlada predlagala...

Optuženi: Gospodine predsjedniče, nemam si ništa tu prebaciti.

Predsjednik: Da li vam je poznato kao vojnom vikaru na koji su način morali polagati zakletvu vojni dušobrižnici?

Optuženi: O tome znadu točno moji svećenici i kada danas sutra bude trebalo, to će se pitanje potpuno razjasniti. Ja ne želim o tome više reći.

Predsjednik: Ja mislim da vam sada najviše treba...

Optuženi: Ja ne strepim pred nikakvom osudom.

Javni tužilac: Onda u to vrijeme svećenici su najslobodnije govorili. Mogu se čitati njihovi govori.

Predsjednik: Svećenici su polagali zakletvu po ustaškom ritualu. Imali su pred sobom dvije svijeeće s raspelom i koranom, a pored njih ležali su bođež i samokres. Dakle znači...

Optuženi: Znao sam. Ne može se kazati da je to bilo s našim znanjem i odobrenjem.

Predsjednik: Kako nije bilo s vašim znanjem kada ste rekli da ste znali?

Optuženi: Mislim s našim odobrenjem. Bilo je uz to položeno i ne znači da su na to polagali zakletvu, da su svećenici na nož polagali zakletvu.

Javni tužilac: Ja molim da se objasni odakle je ta zakletva, tko je propisao zakletvu?

Predsjednik: Tu je zakletvu propisao propisnik »Ustaša« § 29. član 8. Dakle, vaši dušobrižnici polagali su zakletvu po ustaškim propisima. Da li ste vi vodili nadzor nad radom vojnih dušobrižnika u ustaškoj vojnici i domobranstvu?

Optuženi: Koliko je bilo potrebno.

Predsjednik: Dakle jeste?

Optuženi: Nešto. Uglavnom su vršili svoje zadaće samostalno.

Predsjednik: Da li poznajete koja je bila svrha dušobrižnika?

Optuženi: Ne želim dalje ulaziti u ovo pitanje.

Predsjednik: Na koji način su se regrutirali vojni dušobrižnici?

Optuženi: Ne želim dalje ulaziti u ovu stvar.

(Smijeh u dvorani).

Predsjednik: Okružnica ministarstva oružanih snaga NDH od 11. II. 1944. godine: »**Primitak rimokatoličkih svećenika u pričuvni stalež vojnih duhovnika**«. Potpisano po generalnom vikaru svećeniku Stipe plemennom Vučetiću. Prema toj okružnici treba podnijeti izvještaj o osobnim podacima. Među ostalim pitanjima, koja se stavljaju na kandidate za vojne dušobrižnike stoji: **jesi li bio ustaša prije 10. IV. 1941.? Jesi li položio zakletvu? gdje i kada? za koga si glasovao 1935. i 1938. godine? Da li si imao kakve posebne zasluge za vrijeme NDH? Da li želiš služiti u domobranstvu ili ustaškoj vojnici?**

Zašto je trebalo znati da li je dušobrižnik bio ustaša? Prema tome izgleda da je morao biti. Svaki svećenik koji je dolazio u obzir, morao je u roku od mjesec dana putem ordinarija predati molbu na ustaški stožer na području kojeg je boravio, da mu izda potvrdu o nacionalnoj i moralnoj ispravnosti. Dakle, svaki podređeni vojni dušobrižnik morao je proći kroz sito i rešeto ustaša prije nego što je

takav mogao postati. Dakle, samo stopostotno provjereni ljudi mogli su doći na taj položaj.

Jeste li vi znali da je Pavelić polagao vrlo mnogo važnosti na te vojne dušobrižnike?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Koja je bila njihova svrha?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Ja ću pročitati nekoliko govora, koje su dušobrižnici govorili svojim vojnicima, pa ćete vidjeti što je bilo.

Vojni dušobrižnik Šabić na zakletvi zagrebačkih novaka u sastavu »prometnih zdruгова« održao je govor: **»Kao najsvjetliji primjer održavanja zakletva prema poglavniku i domovini u cijeloj našoj povijesti spominjat će se ustrajnost i spremnost prvih prokušanih boraca, koji su na Liparima i Janka Pusti dali divne primjere čvrstoće i nepokolebljivosti. Budite ponosni, jer postajete članovi velike ustaške porodice, borci i suborci velikog poglavnika, braća ustaša, koji su spasili čast hrvatskog naroda i imena, koji su puškom, bombom i bodežem stigli tamo gdje ih se neprijatelji nisu nadali.«**

Isti taj Šabić govorio je ustaškim sveučilištarcima novembra 1943. godine: »Ustaški sveučilištarcari shvatili su smisao ustaške borbe i pošli putem kojim ih vodi poglavnik. Od vremena hrvatskih kraljeva preko Gupca, Kvaternika, Radića, Francetića (Gupca i Francetića stavlja u isti red — *prim. predsjednika*) te mnogih drugih narodnih junaka, dali su divne dokaze spremnosti u borbi za prava hrvatskog naroda. Vi ste pokazali da shvaćate smisao ustaške borbe, danas više nego ikada, kada prizivate svemogućeg boga, kojemu su se zakleli naši djedovi, kada je trebalo zagaziti u borbu za obranu zemlje.«

Evo, vojni dušobrižnik satnik Leopold Takač pri završetku vojne svečanosti u Zemunu novembra 1943. rekao je: »Pripadnici naših oružanih snaga borili su se i bore se protiv glavnog neprijatelja evropske zajednice, protiv komunizma, kako u našoj zemlji, tako i na dalekom istočnom bojištu, na kopnu, moru i zraku. Naši junaci istakli su se na istočnom bojištu tokom svih velikih borba. Kod Staljingrada doživjeli su vojnici hrvatske pješačke pukovnije epski svršetak borbe u sklopu proslavljene 6. njemačke vojske generala Paulusa, te su svojom krvlju i svojim životima zapečatili vjernost prema velikom savezniku, koji je mnogo pridonio uspostavi NDH.«

Da li ste ukorili Takača zbog ovakvog proustaškog govora? Da li ste se kada desolidarizirali s takvim radom podređenih dušobrižnika?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Jesu li vam ti dušobrižnici bili poznati?

Vi ne odgovarate samo za vaš rad nego i za ono što su radili vaši podređeni, s vašim znanjem i odobrenjem.

Javni tužilac: (Prema optuženome). Vi ste izdali, optuženi, u Zagrebu prilikom zasjedanja plenarnih biskupskih konferencija 21. IX. 1945. g. na svećenike jedan dopis pod naslovom »Religiozna obnova i niz upu-

ta iz principijelnih pitanja kako treba da se vladaju svećenici«. Ja ću vam sada pročitati s druge strane toga, pod naslovom »negatio secularia vitanda« (svjetski poslovi kojih se treba klonuti), i tu se kaže »ako se borimo za Krista, ne smijemo se zalagati i za poslove ovoga svijeta, o čemu govori sv. Pavle« t. j. negatio secularia vitanda in Rebus more politicis. I tom prilikom se tu izjavljuje načelno da se poštuje svaka politička ideja, ako se ne kosi s principima kršćanske etike, zatim da svaki svećenik može u tom pogledu misliti kako hoće, i zatim, da svaki svećenik jest duhovni otac svih vjernika, i prema tome da traži pastirska mudrost da se kao svećenik ni najmanje ne ističe, da ne bi izgubio povjerenje pastve. Sada, ja vas pitam, optuženi, kada se radi o ovim ustaškim koljačima i o njihovim vojnim dušobrižnicima-svećenicima, a vi ste bili njihov vojni vikar, vi ste sve to čitali, to je sve publicirala ustaška štampa i vaš poluslužbeni katolički list, da li ste vi intervenirali glede toga s vašeg visokog položaja?

Optuženi: Učinio sam što mi je bila dužnost.

Javni tužilac: Da li ste uvjereni da je to posao, kada se radi o Janka Pusti, koji ne spada na jednog svećenika? Zašto niste intervenirali onda?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Ali sada kada narodni svećenici pristaju na program obnove naše zemlje i pomažu svojem narodu, na jednom aktivnom i narodnom i nacionalnom poslu, onda im vi šaljete okružnicu da ne smiju prilaziti narodu, a prije 1945. savjetovali ste i skrivali se pod papu i niste osuđivali one koji su ubijali ljude i palili sela i harangirali i fanatizirali ljude da počinjaju onolike zločine.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: To je težak delikt vaših propusta.

Optuženi: Ne odgovaram.

Predsjednik: 31. XII. 1941. godine održao je Pavelić govor o dužnostima i svrsi vojnih dušobrižnika, gdje je kazao (čita) »da je najveća zadaća vojnih svećenika da vrše duhovno izgrađivanje onih na kojima stoji sigurnost čitavog naroda i države. Njihova zadaća jest koliko časna, toliko i teška«, a zatim Pavelić kaže da ga »veseli što je u ruke tih svećenika položio nadu svoju«, te im čestita i želi »veliki uspjeh u radu«. Zatim izjavljuje »da će pod njihovim duhovnim vodstvom hrvatska vojska biti dostojna hrvatske vojničke povijesti i da će potomstvo dugovati zahvalnost njima što su u prvu vojsku »NDH« unijeli zdrav ustaški duh i moral, kao i odvažnost u borbi protiv neprijatelja unutra i vani.«

Da li je na njih spadala dužnost dizanja ustaškog duha pred unutrašnjim i vanjskim neprijateljima?

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Predsjednik: (Nastavlja sa čitanjem). Zatim se tu kaže da im on »želi svaki uspjeh u radu i u korist hrvatskoga naroda, za kojeg treba biti za dom spreman.«

Predsjednik: Tu je originalni zapisnik Filipović-Majstorović Miroslava, koji je preslušan 25. VI. 1945. god.: »1940. god. u listopadu položio sam ustašku zakletvu pred Viktorom Gutićem. U ustaškom pokretu nisam vršio političku funkciju, nego samo vojničku. Imao sam čin bojnika...«*

Vi ste ga postavili za vojnog dušobrižnika?

Optuženi: Ja ne. On je bio degradiran i suspendiran...

Predsjednik: A tko ga je suspendirao?

Optuženi: Njegov ordinarij.

Predsjednik: Jeste li vi?

Optuženi: Nisam imao ništa posla s njime.

Predsjednik: Zar vi kao vojni vikar niste imali posla s njime?

Optuženi: Meni nije ništa bilo poznato o njemu. Znam samo kada je bio degradiran.

Predsjednik: Evo što on dalje kaže u zapisniku: »U toku 4 mjeseca dok sam bio komandant logora u Jasenovcu, prošlo je kroz logor 30.000 ljudi. U njega je doveden narod koji je bio zarobljen u Kozari prilikom njemačko-ustaške ofanzive.« U izjavi dalje se kaže »da je u roku od 15 dana kroz logor prešlo 40.000 ljudi. Većina od njih odvedeni su na rad u Njemačku, a jedan dio, njih 3.000, zadržan je u logoru Jasenovac, za gradnju nasipa. U Jasenovcu, — kaže se dalje u izjavi, — bili su zatočeni Cigani i Židovi.«

Evo što kaže Jovo Vukobrada iz sela Drakulići, kotar Banja Luka: »Na dan 7. februara 1942. kad je izvršen pokolj, pošao sam ujutro da prevozim sijeno u selo... Kada sam došao kod Marka Lukavca, zapitao me je da li sam vidio kolonu ustaša? Odgovorio sam da sam pošao putem na koji ustaše još nisu stigli. Ja nisam znao u prvi mah da se tu radi o pokolju i očekivao sam ženu da mi donese ručak, ali do podne nitko nije došao. Najzad je došao Marko i kazao mi je da se sklonim u njegovu štalu, jer su ustaše sve po selu pobili. Spomenuti svećenik rekao je da poglavnik radi sve s božjom dozvolom i sve što je on radio, to je crkva odobrila. Isto tako rekao je da će se onima koji su još ostali u životu, desiti ono što je zadesilo one koji su bili ostali u selu.«

Ustaša Matijević Josip dao je izjavu 15. II. 1946. godine da je u godini 1941. u Jasenovcu zatekao mnogo vojske. Među vojskom bilo je i svećenika koji nisu vršili savjesno svoju svećeničku dužnost. Na jednom mjestu držali su propovijedi, a na drugom mjestu radili su sasvim drukčije. Na pr. svećenik Brekalo Zvonko nosio je s jedne strane revolver, a s druge strane nosio je križ i značku, na kojoj je stajalo »Sve za Poglavnika — ustaška odbrana«. On je ispovijedao ljude i poslije odavao ustašama u logoru. Ukoliko ljudi ne bi priznali svoju krivicu, on bi ih nagovarao da se ispovijede i onda ih je odavao

* Vidi: Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera.

ustašama. Drugi svećenik čuven po svojim nedjelima je Čulina. Ljudi su govorili da on njima jedno govori, a da on vodi bludnički život. Jednog dana došao je Čulina s krvavim nožem, jer je i sam učestvovao u klanju i pokazao ga riječima: »Valjda i ovaj moj nožić vrijedi nešto«. On je sa Zvonkom Lipovcem provodio nemoralan život u logoru. Dalje, ovaj ustaša kaže da je poznao Zvonka Filipovića, koji je u Jajcu ubio više Srba. Dalje je bio dušobrižnik Josip Vukelić, koji je bio i pukovnik i koji u svojoj izjavi kaže da je svoju dužnost vršio na taj način što je kod ljudi podizao heroizam, podsticao ih na vjernost i t. d. On je naređivao svojim podčinjenima da obilaze i jedinice na položajima, da održavaju kod njih veliku borbenost, a isto da su obilazili vojnike i po bunkerima.«

Evo šta još kaže Vukelić. On kaže da mu je poznato da su ustaše činili razna bezakonja. 23. II. 1945. godine u selu Banje i Petrinji popalili su mnoge kuće i pobili ljude. On kaže da nije svoj glas digao protiv toga klanja, jer ga nisu digli ni mnogi drugi kao ni Stepinac, koji je svojim držanjem davao podstreka.

Eto, to vam kaže vaš dušobrižnik Josip Vukelić. Ovi svećenici iz onoga vremena zamjeraju vam što zbog toga niste povelili kao najjača ličnost u katoličkoj crkvi jednu akciju protiv ovih bezakonja.

Optuženi: Ja na to ostajem posve miran.

Predsjednik: Zapisnik od 16. II. s Ivankom Petrović, u gradskom odboru u Bihaću. Tu se govori o svećeniku Jolu, dušobrižniku ustaške legije koji je vršio teške progone stanovništva, — jeste li čuli za ovog svećenika Jolu?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: To je vrlo poznato ime. On je daleko dotjerao, postao je čak i veliki župan, taj svećenik Jole Gujanović. On lično potpisuje i nalaže kao veliki župan Like da se ljudi imadu prijavljivati. Kad su Talijani počeli preuzimati vlast, on je pobjegao u Zagreb, a zatim je otišao velikom županu Didu Kvaterniku. Kad je 1941. bila opsjednuta Udbina od partizana, on se tamo prebacio avionom. Poslije toga su ustaše iz Udbine pravili ispade u sela i u Joševu ubili 180 Srba. Organizator tih pokolja bio je svećenik Jole.

I o svećeniku Juričevu isto tako smo čuli dosta, ali ipak ima još stvari. Da li je ovaj svećenik spadao u vojne dušobrižnike kao kapelan poglavnikov?

Optuženi: Ja ga nisam imenovao.

Predsjednik: Ovdje se veli da je i on pokrštavao sela i da se tamo pojavljivao u uniformi ustaškog natporučnika. Tom prilikom uhapsio je učitelja iz sela Krčeva. Ovaj kapelan prisiljavao je ljude da moraju kazati gdje se nalaze partizani i tom prilikom između ostalog je rekao: »Ranije sam vas krstio križem, a sada ću pištoljem«.

»Poznato je da je dolazio i poglavnikov kapelan iz sela Crkveni Bok, Dionis Juričev, koji je govorio narodu na taj način da je izvadio

pištolj ispod mantije i metnuo ga na crkvenu trpezu, govoreći da će obračunati i s onima koji su makar i pokršteni, ali nisu odani ustašama.«

Da li Crkveni Bok spada u vašu biskupiju?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Da li vi poznajete Josipa Orlića, svećenika, sinjskog župnika?

Optuženi: Da.

Predsjednik: (Čita) »... Josip Orlić je u jeseni 1941. godine bio obučen u uniformu ustaškog oficira i bio je zajedno s ustašama koji su vršili pljačkaške akcije. U okolnim selima vršio je takve akcije Dionis Juricev. Sudjelovao je u akcijama pljačke i paljenja sela Rakovci i Svinjice«.

Evo još jedan dokumenat, koji je također značajan za prekrštavanje Srba. Svećenik Ante Đurić, župnik u selu Divuši, kad se počelo osnivati ustaške »postrojbe«, naredio je da se odgoj djece vrši po naročitim molitvenicima, koje su morali roditelji kupovati za svoju djecu. On je mobilizirao selo Jamlaču u siječnju 1942., jer se to selo nije htjelo prekrstiti.

Da li poznajete svećenika Kambera?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: To je dr. Dragutin Kamber. Što znadete o njemu?

Optuženi: Ništa potanje.

Predsjednik: Da li vi znate kako se držao Kamber i kakav je on bio?

Optuženi: Da je bio veliki nacionalista to znadem.

Predsjednik: Otkada su ustaše nacionalisti? Po vašem mišljenju, da li je to jedno te isto? Odgovorite da li je jedno te isto pojam ustaše i nacionaliste?

Optuženi: Ne smatram to jednim te istim pojmom.

Predsjednik: A da li su po vašem mišljenju ustaše nacionalisti?

Optuženi: Ne ulazim u to pitanje.

Javni tužilac: Druže predsjedniče, molim da se optuženome postavi pitanje, da li je Kamber bio ustaša.

Predsjednik: Da li je Kamber bio ustaša?

Optuženi: Mislim da jest.

Predsjednik: Dr. Kamber bio je župnik i kotarski povjerenik u Doboju.

On je pisao Paveliću: »Dragi naš poglavniče, toliko se divim temeljnim uspjesima vaše politike od prvog dana uskrse Hrvatske da ne mogu da vam to ne kažem« ... Njegova djelatnost obilježena je i time što je naređivao: »U ime stožera Bosne i Hercegovine imenujem vas za činovnika ustaškog stana u Doboju s time da vršite dužnost blagajnika ustaškog stana i referenta za prehranu« ... Kamber je naredio policiji u Doboju: »da se telefonira u Brod i pronade Kosta Gajić i žena Filipović, da se pregledaju šta nose sa sobom; ako su pare i dragocjenosti ili važni spisi, da se zaplijeni...«

Je li to što je on radio svećenički posao? Da li je to u smislu okružnice koju je pročitao javni tužilac svećenicima da izbjegnu uplitanje u političke stvari?

Optuženi: Ne ulazim u tu stvar.

Predsjednik: Zašto ulaziti u tu stvar? — Naprotiv, na drugoj strani u svakoj prilici, kada se radi o vašim svećenicima, o vašim podređenima, po vama odgojenim svećenicima, po vama zavedenim svećenicima, vi ne ulazite u stvari.

Ovdje je zapisnik od 21. VI. 1941. sa svećenikom Ribić Rikardom. U tom zapisniku on je rekao: »Povezao sam se s ustašom Ilićem u Karlovcu, stupio u ustaški logor i surađivao sa stožernim pobočnikom Karakatićem. Kod toga pazio sam na pojedine ljude koji su bili nepoćudni za NDH i koje je trebalo pohapsiti i kazniti. **Surađujući s ustaškim pokretom bio sam vezan s generalom Rolfom.** Ta suradnja najviše se odnosila na obavještajnu službu, t. j. prikupljanje podataka o sumnjivim licima. Ja to činim i prije njegova dolaska.

Za prikupljanje podataka ispitivao sam pojedine čak kako se pojedinci odnose na vjeru i na taj način mogao sam dobiti podatke za Gloković Ankicu i njena zaručnika Okinac Bratu, profesora. Mi smo zaključili, kaže se dalje u zapisniku, da profesor bude obješen, a ona, t. j. Gloković Ankica, da bude osuđena na 5 godina tamnice. To je i učinjeno, odnosno, profesor je obješen, a ona suđena na 6 mjeseci logora.«

Miroslav Uzuk, svećenik, priznao je da je u Sanskom Mostu vršio obavještajnu službu za Nijemce: »Oko Ilindana ove godine prispjelo je, kaže isti u zapisniku, iz Banjaluke prvi puta 5, a drugi puta 3 golubova, kasnije je primio još 4 komada. Jedamput ugušenog goluba primila je za njega Mara Ljevak. Preko tih golubova, iskazuje isti, da je iz Banjaluke dobio jedno pismo naslovljeno sa »prijatelju«. Kakav je bio sadržaj tog pisma vidi se iz izvještaja koje je ono imalo. U njemu pored ostalog stoji: **»Desna obala Save bez partizanskih snaga, a kako stoje partizanske snage na lijevoj obali Save, nije mi poznato.«**

Predsjednik: (Nastavlja čitanje) **»Vendelin Gasman, franjevac iz Bjelovara.** Oficir s kojim sam radio kod Gestapoa za vrijeme 1943. i 1944. godine, njegovo ime ne znam, niti činove kakve je nosio, jer ne poznajem njemačke činove. Za Uskrs 1944. godine bio sam kod kotarskog predstojnika Kolesana Stjepana, da čestitam Uskrs i našao oficire Gestapoa, koji su također došli da čestitaju Uskrs, a izašli su iza mene. Poslije Uskrsa prvi četvrtak bila su kod mene dva oficira Gestapoa. **Za davanje podataka najviše sam koristio Negeš Janu i druge, ali oni su mislili da sam ja simpatizer NOP, a ja sam iskoristio to njihovo povjerenje i javio sam to oficirima Gestapoa.«**

Optuženi Stepinac — da li ste vi 18. XII. 1941. godine poslali jednu poruku hrvatskim radnicima u Njemačku?

Optuženi: Jesam.

Javni tužilac: Druže predsjedniče, molim vas za jedno pitanje.

Optuženi Stepinac! Drug predsjednik vam je čitao mnoge dokumente, koji potvrđuju koliko je tih vaših svećenika bilo, čime su se oni bavili i što su radili. S druge strane čitan je niz dokumenata o špijunaži raznih svećenika u korist Gestapoa. Jeste li o tomu bili obavještavani?

Optuženi: Nisam.

Javni tužilac: Niste bili obavještavani!

Molim vas lijepo, odakle ste dobili obavještenja, koja ste metnuli u ovo pastirsko pismo rujna 1945. godine, kad ste u pastirskom pismu tvrdili: »Njihov broj — t. j. svećenika — prema podacima iznosi 243 mrtva, 169 u zatvorima i logorima, 89 nestalih, svega 501. To je broj kakvog ne pozna povijest balkanskih zemalja kroz duga stoljeća.« Zatim kažete: »Sudovi koji su izricali te smrtne osude, vršili su svoj postupak kratko i sumarno. Optuženici najčešće nisu znali za svoju optužnicu do pred samu raspravu. Njima često puta nije bilo omogućeno da se brane onako kako to traži narav svake rasprave, t. j. da se brane pomoću svjedoka i odvjetnika. Upravo zato je poštena i nepristrana javnost u pravu da osporava ovim smrtnim osudama svećenika najbitniju vlastitost sudske presude, a to je pravednost. Tko može dokazati da su toliki na smrt osuđeni katolički svećenici uistinu zločinci koji zaslužuju smrtnu kaznu. Zar su oni svi bili koljači? Tako su, na pr., u franjevačkom samostanu u Širokom Brijegu poubijani bez sudskog postupka svi franjevci, koji su se tamo nalazili — njih 28 na broju — premda nitko od njih nije uzeo puške u ruke, a kamoli se borio protiv Narodno-oslobodilačke vojske, kako ih se lažno optuživalo — i premda su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije«.

Tko vam je dao te podatke?

Optuženi: To može kazati mostarski biskup.

Predsjednik: Dakle vi priznajete da ste dali božićnu poruku radnicima u Njemačkoj. U ovoj poruci, štampanoj u »Katoličkom listu« od 18. XII. 1941., nalažete radnicima da pošteno rade. Da li ste svijesni da takva poruka predstavlja moralno pomaganje ustaškog režima i onog sistema njemačkog nasilnog odvođenja ljudi na rad u Njemačku?

Optuženi: Nisam svijestan da sam što zlo učinio time.

Predsjednik: Zašto ste se uplitali u stvari koje nisu bile svećeničke? Vi ste znali da su bili nasilno odvedeni.

Optuženi: Ogromna većina nije išla nasilno gore. Išli su dobrovoljno. Ja se moram brinuti za duše vjernika gdje god bili. Koliko ja znam, mnogi su išli dobrovoljno da zarade kruh.

Predsjednik: Na nürnberškom procesu, međunarodni sud došao je do drugog zaključka. Ustanovljeno je da je svega 200 hiljada radnika dobrovoljno išlo, a ostali su svi prisilno.

Optuženi: Nitko ne poriče da je nasilno bio odveden najveći broj, ali ih je bilo koji su išli dobrovoljno.

Predsjednik: Bilo je i takvih. Vi ste tim radnicima koji su bili nasilno odvedeni, poručili da pošteno rade za Nijemce i okupatore, kako bi se rat produžio.

Optuženi: To nisam rekao za Nijemce, za okupatora.

Predsjednik: Vi ste rekli da su išli da zarade svoj dnevni kruh. Za koga se može raditi u Njemačkoj?

Optuženi: To je njihova stvar.

Predsjednik: Za Nijemce?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Dakle, vi ste ih podsticali da rade u korist Nijemaca. Vi danas kažete da niste svijesni nikakve krivnje.

Optuženi: Nikakve krivnje nisam svijestan. Morao sam se brinuti za njihove duše.

Predsjednik: Vi ste na svim područjima ustašama pružali moralnu podršku i pomoć.

Optuženi: Ako mislite da je to podrška njima, izvolite mi suditi prema tome, a ja kod svoga ostajem.

Predsjednik: To je podrška.

Javni tužilac: Vi ostajete kod svoga?

Optuženi: Ostajem da nisam počinio nikakvo zlo.

Javni tužilac: Sada ću vam pročitati što ste u tom poslu verbovanja i nasilnog tjeranja našeg naroda i radnika tamo vi pisali 16. listopada 1943. godine pod brojem 152 u stvari uređenja dušobrižništva među hrvatskim radnicima u Njemačkoj. Tajniku prof. Aleksandru Seitzu u Zagrebu vi pišete:

Ja bih vas prije toga pitao: »Tko je prije organizirao taj posao oko slanja radnika u Njemačku?

Optuženi: Ne znam.

Javni tužilac: Ministarstvo?

Optuženi: Valjda ministarstvo.

Javni tužilac: Ustaško ministarstvo, je li? Odgovorite mi.

Optuženi: Dobro, bilo je ustaško ministarstvo.

Javni tužilac: To je potrebno radi ovoga što vi pišete.

Vi pišete: »**Vi ste ovom predsjedništvu biskupskih konferencija izvolili poručiti po izaslaniku g. Tomcu da će se prilike u Berlinu srediti i da ste spremni u punoj suradnji s crkvenim vlastima surađivati za moralno dobro naših iseljenika. A naša zadaća i želja nije drugo nego pružiti punu duhovnu pomoć državnim vlastima.**

Ustaškim vlastima! Pomoć Hitleru da može sav kapacitet ratne mašine organizirati. Dakle, vaša zadaća je bila da pružite punu pomoć državnim vlastima, ustašama, u tjeranju našeg naroda na ropski rad.

Javni tužilac: (Obraća se predsjedništvu) Molim da predočite ovaj dokumenat optuženom da vidi je li to njegov.

Optuženi: (Nakon što mu je predočen dokumenat) Nemam ništa da kažem. Ostajem kod toga da je to bila duhovna pomoć i ništa drugo. Duhovna pomoć dušama naših radnika.

Predsjednik: Kakve su to državne vlasti 16. listopada 1943. god.?

Optuženi: Ako to smatrate za delikt, izvolite mi suditi. Meni je savjest potpuno mirna i u tome.

Javni tužilac: A vidite, dok nije bilo tog dokumenta, htjeli ste drugačije kazati. Sada kažete: »Sudite mi«. Vidite, kako se motate.

Predsjednik: Slanje priloga ustaškim legionarima na istočni front ne smatrate moralnom pomoći?

Optuženi: Ne smatram.

Predsjednik: Ne?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Cijeli kompleks djelovanja — vi ne propuštate nijednu priliku za propovijed i t. d. — to sve nije ništa. To nije za vas politički čin u korist ustaša?

Optuženi: Ne smatram.

Predsjednik: A što ste vi, po vašem mišljenju, još mogli učiniti za vrijeme NDH? Da li je postojala još mogućnost da vi kao nadbiskup još nešto učinite u korist ustaša što niste učinili? Jedino da ste s Filipovićem-Majstorovićem otišli u Jasenovac. To je još jedino što ste mogli učiniti. Evo, šta kaže »Glasnik sv. Ante«: (*Čita*) »**Hrvatski metropolita Stepinac poslao hrvatskim legionarima na istočnom bojištu cigarete, krunice, medaljice i t. d.**«

Da li su oni, kada su to primili, mislili da ste vi protivnik ustaša ili ste za ustaše?

Optuženi: Šta su mislili, to ne znam.

Predsjednik: I ne tiče vas se?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: Ali to se vas ipak tiče. Nemojte tako odgovarati. Vi ipak morate promisliti šta radite i ne možete odgovarati samo ovako.

Optuženi: Ja sam im to dao za duhovnu okrijepu.

Predsjednik: Onda ste to radije mogli dati zagrebačkim prošnjacima, a ne ustaškim legionarima na istočnom bojištu! (*U dvorani veliki i dugotrajni pljesak*).

Da li ste i kod ispraćaja ustaških mornara, gdje ste prisustvovali, također davali »duhovnu okrijepu«?

Optuženi: Ja se toga ispraćaja ne sjećam.

Predsjednik: Onda, evo vam slike o tome ispraćaju. (*U dvorani pljesak*).

Optuženi: To ja ne znam.

(*Optuženome pokazuje tu fotografiju*).

Optuženi: Da li je to baš ispraćaj mornara, ja to ne znam.

Predsjednik: Tko to sjedi još kraj vas?

Optuženi: Biskup Lach i Marcone.

Predsjednik: A koga prepoznajete još od uglednika na toj slici?

Optuženi: Ne prepoznajem nikoga više. To je veliko pitanje da li je to ispraćaj mornara, jer mene kod toga sigurno nije bilo, makar imate i sto puta fotografiju.

Javni tužilac: Sada se ograđujete od toga. To znači da ste svijesni svoje krivnje i posljedica koje iz toga nastupaju kod primitivnog svijeta i vjernika. Ta vaša obrana baš pokazuje kako ste duboko svijesni svoje krivnje.

Predsjednik: Rekli ste za Cecelju da je pošten čovjek, a on je sastavio jedan molitvenik »Hrvatski vojnik«, kojeg je izdalo 1944. godine »ministarstvo oružanih snaga«. Da li ste dozvolili da se izda taj molitvenik?

Optuženi: Tko je dao dozvolu, ne znam.

Predsjednik: Molim?

Optuženi: Ne znam tko je dao dozvolu.

Predsjednik: Dozvolu je dao duhovni stol pod brojem 904.

Optuženi: Tko je potpisao?

Predsjednik: To ne vidim.

Optuženi: Mora biti cenzor straga.

Predsjednik: Piše samo da je dozvoljeno od duhovnog stola.

Javni tužilac: Imade to u njihovim knjigama gore zavedeno. Može se lako naći.

Optuženi: Mora biti cenzor, sigurno.

(*Optuženome pokazuju taj molitvenik.*)

Mora biti u aktima gore, tko je potpisao.

Predsjednik: Nisam čuo.

Optuženi: Kažem da mora biti u aktima gore kod nas sigurno.

Predsjednik: Evo šta kaže Cecelja ovdje (*čita*): »U travničkoj bolnici, na krevetu vojnik koji nije bio ranjen niti posebno teško bolestan, nego je s drugovima cijelu zimu bio opkoljen od neprijatelja. Bio je snijeg i ostali su bez pomoći i bez hrane. Bojali su se predati neprijatelju, ali to nisu htjeli napraviti, nego su otkopavali snijeg i hranili se travom.« Nadalje taj vojnik izjavljuje da su »izdržali, obranili grad i spasili ljude i sebe«, a on da je oslabio i ne može se micati, »ali će bog dati da opet ozdravi i da se može s ostalima dalje boriti za poglavnika i vjeru.«

Da li je to podsticanje naših ljudi za borbu, za ustaše i ustaški režim?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Ne možete uskratiti odgovor kad je isti jasan.

Pročitat ću vam jednu molitvu koja se nalazi u istom molitveniku:

»Bože, koji si okrunio vjekovne borbe Hrvata dolaskom njihove države, molimo te da nam čuvaš našu djecu, našeg poglavnika i naše poglavare i t. d.«

Smatrate li da je to moralno pomaganaje okupatora i ustaša?

Optuženi: Ne smatram da je učinjeno ikakovo zlo izdavanjem toga molitvenika.

Predsjednik: Optuženi Stepinac! Mi smo dosada prešli tri prve točke optužnice i sada dolazimo na četvrtu, koja obuhvaća vrijeme neposredno pred oslobođenjem naše zemlje od okupacije. Vi ste se u to vrijeme, sudeći po optužnici, s naročitim žarom i gorčinom i oduševljenjem dali se na propagiranje, odnosno na učvršćenje stanja u NDH. Kako vas optužnica tereti, vi ste 7. srpnja 1944. godine održali govor Domagoju (*hrvatskom akademskom katoličkom društvu*). Da li ste vi takav govor održali?

Optuženi: Ja se točno ne sjećam.

Predsjednik: To je bilo 7. srpnja 1944. godine.

Optuženi: Da li je publiciran taj govor?

Predsjednik: Mi smo u posjedu dokumenata iz arhiva ministarstva unutrašnjih poslova NDH, izvještaja od 17. kolovoza 1944. godine, u kome se kaže da je ministarstvo primilo slijedeći izvještaj: »da su članovi akademskog društva »Domagoj« čestitali 10-godišnjicu biskupovanja dr. Alojziju Stepincu«. Da li su dolazili k vama članovi društva »Domagoj« na čestitanje?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li su dolazila k vama različita društva na čestitanje?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li je među njima bio i »Domagoj«?

Optuženi: Mislim da jest, ali nisam siguran.

Predsjednik: U izvještaju se dalje kaže da je nadbiskup održao govor u kome kaže da »Hrvatska proživljava teško stanje, koje može biti još i gore. Hrvatskoj ne može nitko ništa i hrvatski pokret za samostalnošću ne može se obeshrabriti i mora se pristupiti čvršćoj odbrani te samostalnosti.«

Da li to odgovara?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Vi ste u ožujku 1945. izdali nakon održanih biskupskih konferencija neku poslanicu.

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Je li to točno?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Da li hoćete da nam kažete kako je došlo do te poslanice?

Optuženi: Nema ništa da kažem.

Predsjednik: Ja ću vam pročitati što kaže dr. Radoslav Glavaš, šef odjela za bogoštovlje u ministarstvu bogoštovlja i pravosuđa u zapisniku, preslušan 13. VI. 1945. godine:

»Na sastanku Velike trojice u Jałti jamačno je bilo razgovora o uređenju buduće Jugoslavije. Neposredno iza toga sastanka došlo je do izjave vlade NDH o neodstupnoj volji za hrvatsku državu. Iza toga došla je izjava doglavničkog vijeća u istom smislu. Zaredale su se manifestacije u tom tonu od strane raznih ustanova. Htjelo se povesti plebiscit za NDH. Dakako da je došao red i na razne religije, odnosno njihove poglavare. Mislim da je inicijativa došla od samog Pavelića, jer me je pozvao predsjednik vlade Mandić i saopćio mi da se treba pobrinuti oko ukonačivanja biskupa i vjerskih predstavnika koji će doći u Zagreb zbog važnih državnih i vjerskih poslova. Ja sam se pobrinuo za stan nekih predstavnika. Došli su... i t. d.... Osim toga došao je član Ulema medžlisa iz Sarajeva Riđanović kao zastupnik Reis-el-uleme, koji je bolestan, te franjevački provincijal iz Sarajeva Krunislav Misilo, jer je trebalo da daju izjavu i franjevački provincijali. Katoličkim biskupima trebalo je sugerirati misli koje bi imale uz ostalo biti istaknute u poslanici. Predsjednik vlade sam je nabacio

neke misli i te dostavio šefu »promičbe« Ivi Bogdanu. Ovaj je preuzeo neke misli predsjednika vlade i sastavio neki pro memoria koji bi imao biti dostavljen nekim biskupima prije početka konferencije. Tada je Bogdan pozvao mene i upitao me da li bih ja predao taj njegov sastavak pojedinim biskupima prilikom njegove posjete ministru. Ja sam preuzeo sastavak, no doznao sam da se biskupi žure s konferencije zbog velikog tjedna i povratka kući, pa ne će uopće posjećivati ministarstvo nego tek poslije konferencije. Tada mi je on rekao da to ne će biti potrebno, jer će se on iste večeri uoči konferencije sastati s dr. Jankom Šimrakom, starim svojim prijateljem i poslodavcem, pa će njemu izložiti misli koje bi trebale biti unesene u poslanicu, a on će vjerojatno i sigurno kao stari novinar biti redaktor i stilizator poslanice. Tako je faktično bilo, jer je Bogdan uljudno javio da je imao sastanak sa Šimrakom i da je stvar uređena. Stvarno je poslanica preuzela političke sugestije Ive Bogdana i naravno garnirala to drugim mislima sakralnog karaktera, da poslanica ne ispadne kao politički pamflet. Sigurno je Šimrak bio redaktor poslanice...«

Je li Šimrak bio redaktor poslanice?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: ... »jer se njegov stil opaža, a to se može zaključiti i po tome što je Šimrak prije objelodanjenja poslanice donio koncept u ministarstvo na uvid ministru i poglavniku. Izmijenjena je samo jedna riječ i to ovo mjesto: mjesto hrvatska država stavljeno je »nezavisna država Hrvatska«. To je bila želja poglavnika, jer je to njegov omiljeni izraz. Više nikakove izmjene nije bilo i znam pozitivno da je poglavnik bio zadovoljan sa sadržajem poslanice i naredio da se smješta dade tiskati u sutrašnje novine. U to sam upućen, pa sam mogao iznijeti točno slijed događaja.«

Je li to istina?

Optuženi: (Šuti).

Predsjednik: Da li ste dobili nalog?

Optuženi: Nikakav nalog.

Predsjednik: Možda sugestiju?

Optuženi: Ako je tko što govorio, ne znam. Naloga niti bi slijedili, a niti nam ima tko zapovijedati u tim stvarima.

Predsjednik: Optuženi Martinčiću, da li ste bili provincijal?

Optuženi Martinčić: Da.

Predsjednik: Da li ste dobili kakove sugestije?

Optuženi Martinčić: Ja sam poslao provincijale u Zagreb da čuju izjavu i apel koji će dati episkopat. Ja nisam zvao druge u Zagreb. To je Glavaš zvao. Ja sam rekao da provincijal toga ne će potpisati.

Predsjednik: Jeste li vi potpisali?

Optuženi Martinčić: Nisam, hvala bogu, ja sam rekao da ne će. On je kazao da moraju, a ja sam kazao da ne će i tu sam se s njime malo zakvačio. Zašto to konačno nije došlo do nas ja ne znam. Provincijali su bili zato tu...

Javni tužilac: Optuženi Martinčiću, da li vi shvaćate poziv na konferenciju kao stvar koja je naručena u političke svrhe za ustaše?

Optuženi Martinčić: Ja sam to tako shvatio.

Javni tužilac: Jeste li iz tih razloga odbili da to potpišete?

Optuženi Martinčić: Da.

Javni tužilac: Što su ostali biskupi i Stepinac učinili u vezi s konferencijom?

Optuženi Martinčić: Ja ne znam ništa. Ja sam čuo o apelu kako je tekao.

Javni tužilac: Kada ste to saznali, jeste li zaključili: evo, Stepinac je pristao?

Optuženi Martinčić: Ja sam imao osjećaj da je tako, da je pristao na želju ustaša.

Javni tužilac: Da li su prema tome oni radili crkvene stvari ili su radili po naređenju ustaških vlasti?

Optuženi Martinčić: Ja mislim, oni su htjeli uvjeriti da ustaška država štiti hrvatski narod. To ja iz svega toga vidim.

Javni tužilac: Kome to ide u prilog?

Optuženi Martinčić: Paveliću, ustašama i ustaškoj stvari.

Javni tužilac: Što mislite o tome, jesu li time Stepinac i ostali biskupi povrijedili interes crkve?

Optuženi Martinčić: Oni su mislili da štite. Ja držim danas nakon svega toga da je baš to usko povezivanje s ustašama bilo na štetu crkve.

Javni tužilac: Zašto optuženi Stepinac pokušava upozoriti svećenstvo da se ne bavi svjetovnim poslovima? Je li to iskreni pokušaj ili nije?

Optuženi Martinčić: Kada je bio učinjen taj pokušaj?

Javni tužilac: Ja sam to sada malo prije pročitao. Bilo je to učinjeno 1945. i 1946. godine. Nakon oslobođenja. Radi se o tome da se svećenici ne smiju baviti svjetovnim političkim stvarima.

Optuženi Martinčić: Možda ih je iskreno opomenuo da ne bi s križarima sudjelovali.

Javni tužilac: Ili možda s jedinstvenom frontom?

Optuženi Martinčić: Teško mi je kazati tuđe misli i nakane. Ne mogu to kazati.

Predsjednik: Predsjednik ustaške vlade Nikola Mandić u zapisniku saslušanja od 29. V. 1945. odgovara ovako: »Otprilike tri mjeseca prije mojeg bjekstva iz Zagreba uputio sam po nalogu Pavelića pozive crkvenim glavarima svih vrsta. Od katoličkih bio je pozvan Stepinac...«

Da li ste primili poziv Mandića?

Optuženi Stepinac: Ja kod Mandića nisam bio.

Predsjednik: (Čita) »Nadalje su bili pozvani nadbiskup Šarić, biskup Srebrnić, biskup Bonefačić, biskup Akšamović, biskup dr. Šimrak i fra Jozo Garić. Od muslimana Uladženić i t. d... Svrha je bila da podnesu svoj stav prema NDH, ratu i komunizmu. Pavelić je rekao da sve crkvene glavare šalje Stepincu radi postignuća stava

koji treba biti jedinstven po ovom pitanju. Koliko je poznato, takav stav iznesen je u poslanici biskupske konferencije održane u Zagrebu. Crkveni poglavari, koji su se odazvali, dolazili su u predsjedništvo vlade. Odmah kad su dolazili, bili su primljeni od Stepinca

Iz kojih pobuda je Pavelić pozvao crkvene glavare?

Svakako se pobuda nalazila u teškoj situaciji, u kojoj se nalazila hrvatska država. Ona je uslijedila zbog loše situacije na frontu, jer Njemačka nije bila u stanju da ispuni obaveze u dovoljnoj mjeri.

Drugo, poslije sloma srijemskog fronta prehrabne prilike su se pogoršale uslijed čega je došlo do nestašice zaliha potrebnih za održavanje vojske i naroda.«

Što se očekivalo od poslanice crkvenih glavara?

»**Da se podigne moral kod naroda i prikupe sve snage, ljudske i materijalne, i održi postojeće stanje. Mi smo još uvijek vjerovali da će se situacija izmijeniti ukoliko Njemačka upotrebi tajno oružje te svoje pričuve, o kojima se mnogo govorilo i na koje su nas Nijemci uvjerovali.«**

Predsjednik: Dakle, što kaže Mandić, u to ne vjerujete?

Optuženi: Do toga ne držim ništa.

Predsjednik: Vi se sjećate sadržaja te poslanice?

Optuženi: Sjećam se.

Predsjednik: Što vi kažete, što ste htjeli s ovom poslanicom?

Optuženi: Nas se stalno klevetalo, katoličku crkvu, da ne želimo hrvatskom narodu iskreno dobro i htjeli smo u tom momentu naglasiti i naglasili smo ono što je i sveti otac naglasio, a što ste maño prije čitali. Naglasili smo da ćemo poštivati volju svog naroda i ništa drugo. Ako taj narod odabere drugu sudbinu, mi ćemo i to poštivati.

Javni tužilac: Nije li u to vrijeme hrvatski narod već odlučio svojom sudbinom?

Optuženi: U to ne ulazim.

Predsjednik: Zašto je potrebno naglasiti ove dvije do tri misli, koje ste kratko formulirali, zašto je potrebno da onda napadate? Da izrazite svoju volju, da respektirate volju hrvatskog naroda, nije potrebno kazati na primjer ovo (*čita*): **Pojavili su se lažni svjedoci koji nas optužuju da su hrvatski katolički crkveni poglavari zajedno sa svećenstvom i najboljim svojim vjernicima krivi sadašnjem obračunavanju u hrvatskoj domovini. Ali ima svjedoka koji bolje vide, a to je je bog, koji znade što smo mi učinili i kakve smo žrtve kroz posljednjih dvadesetak godina učinili, da hrvatskom narodu sačuvamo mir. Ali naša nastojanja lišili su plodova oni koji političkim umorstvima političkih prvaka onemogućuju hrvatski pacifizam. Hrvatski narod prolijevao je mnogo krvi u raznim krajevima i selima i dapače u beogradskoj skupštini između dva rata.«**

Da li je to jedna pacifistička poslanica ili je to nalijevanje ulja u vatru. Zašto vi 1945. godine, nakon što je poklano toliko stotina hiljada ljudi, a naročito Srba, još uvijek ne možete prijeći preko toga ubistva

u skupštini i narodu ulijevate ulje u vatru, ne bi li ga podstakli na neke nove pokolje u ožujku 1945. godine. Što to ima s tim posla, što ima još tu ulaziti beogradska čaršija, koja je inscenirala sva ta razbojstva, kakvu ulogu ona igra u ožujku 1945. godine. Da li se nalazi kraljevska vojska i Draža Mihailović pred vratima Zagreba ili se u to vrijeme nalazi Narodno-oslobodilačka vojska pred vratima Zagreba.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Dražini četnici su u to vrijeme u Zagrebu (*u dvorani smijeh*).

Predsjednik: (*Nastavlja s čitanjem istoga dokumenta, gdje se govori da se ne treba vraćati zlo za zlo, psovka za psovku.*)

Protumačite mi to što to znači »nemojte vratiti zlo za zlo«? Zašto to niste rekli Paveliću 1941. godine, nego sada, kada ih narod hoće proglasiti kao ratne zločince i izvesti pred sud kao takove, onda apelirate na narod i kažete da to nije kršćanski i da se ustašama ne vraća zlo za zlo.

(*Nastavlja sa čitanjem gdje se govori da su se progonili svećenici i intelektualci pod izlikom da su ratni zločinci, a bili su dobri katolici, pa ih se lišava i života.*)

Da li u tom pozivu priznajete da je to bila propaganda za ustaše i protiv narodne vlasti?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: I da je to bila obrana ratnih zločinaca?

Predsjednik: Da li ste govorili o inteligenciji koju su ubijali ustaše? Da li ste protestirali kada je obješen Ogrizović, sin velikog hrvatskog književnika, i da li ste protestirali kada je ubijen Ivakić, također sin poznatog hrvatskog književnika? Zašto niste u to vrijeme govorili o ubijanju i progonima?

Optuženi: Izvršili smo svoju dužnost i onda.

Predsjednik: **Da li ste, optuženi Stepinac, u maju 1945. godine, neposredno prije bjekstva ustaške vlade iz Zagreba, primili na čuvanje u nadbiskupiji arhivu ministarstva inostranih poslova NDH?**

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: Zašto?

Optuženi: Da bude sačuvana tamo.

Predsjednik: Za koji slučaj?

Optuženi: Za slučaj bombardiranja.

Predsjednik: Dakle u maju 1945. godine vi se bojite bombardiranja?

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, da li je u pogledu skrivanja arhive postojao kakav dogovor s Pavelićem? Da li ste se dogovorili s Pavelićem?

Optuženi: Nisam.

Javni tužilac: Tko je došao radi arhive?

Optuženi: Ministar Mehmed Alajbegović.

Javni tužilac: Što je rekao?

Optuženi: Rekao je da se arhiva sahrani u podrumu.

Javni tužilac: Je li rekao da se arhiva sahrani u podrumu?

Optuženi: Jest.

Javni tužilac: Je li tražio kakovu potvrdu?

Optuženi: Mi smo odgovorili da ne primamo odgovornost.

Predsjednik: Ali je ta potvrda izdana i, prema tome, vi ste primili odgovornost?

Optuženi: Ne možemo mi znati šta će dalje biti i zato nismo mogli primiti odgovornost.

Predsjednik: Ali ste izdali potvrdu. Zašto ste dali potvrdu kad niste primili odgovornost? To znači da primate odgovornost i u slučaju da se vrati Pavelić natrag, onda on vama vraća potvrdu, a vi vraćate stvari. To znači, kad dođe obračun, ja tebi potvrdu, a ti meni arhivu.

Optuženi: Vi ste tražili arhivu i mi smo je predali.

Predsjednik: Evo vaše potvrde! (*Optuženom Stepincu podnose na uvid potvrdu koju on razgleda pažljivo*).

Optuženi: Vidio sam potvrdu.

Predsjednik: Vidite šta piše u potvrdi? Tu se potvrđuje prijem akta ministarstva inostranih poslova »nezavisne države Hrvatske« i šest škripanja drvenih. Za sve brave primljeni su i ključevi. Prijem je potpisao dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup, a predaju dr. Alajbegović. Je li originalan vaš potpis?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Zašto ste skrivali te stvari?

Optuženi: Nisam skrivao, ja sam smatrao da će doći u ruke druge vlasti koja bude došla.

Predsjednik: Zašto arhiva nije ostala gdje je bila, već je trebalo da se sakrije kod vas u podrumu?

Optuženi: To je njihova stvar. Mi smo primili stvari da ih predamo vlasti koja dođe.

Predsjednik: Da li ste vi, optuženi Stepinac, pod konac tako zvane nezavisne države Hrvatske bili kod Mačeka?

Optuženi: Jesam.

Predsjednik: S kojom svrhom?

Optuženi: S tom da mu kao političkom predstavniku naroda kažem neka se pobrine da ne dođe do zla prigodom sloma.

Predsjednik: Jeste li išli Mačeku po nalogu Pavelića?

Optuženi: Ne.

Predsjednik: A da li ste tamo išli po želji Ede Bulata i Alajbegovića?

Optuženi: Oni su me molili da se nešto poduzme i ja sam išao Mačeku da poduzme nešto kao politički predstavnik naroda da ne dođe do zla prigodom sloma. Meni je bila ponuđena vlast, ali sam ja to odbio i rekao da se u to ne mogu miješati.

Predsjednik: Tko vam je to ponudio, Pavelić?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: U koju svrhu?

Optuženi: Ne znam u koju svrhu, ali sam ja odbio, rekao da ne mogu da primim vlast, nego sam otišao dru Mačeku, kome politika spada.

Predsjednik: Da li se je poslije Maček sastajao s Pavelićem?

Optuženi: Po mom saznanju nije.

Predsjednik: Tko vas je odveo Mačeku?

Optuženi: Moškov.

Predsjednik: Kada je Maček otišao iz Zagreba?

Optuženi: Nemam pojma o tome.

Predsjednik: Ne znate ni s kim je Maček otišao iz Zagreba?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Da li ste nešto čuli o konferencijama koje su se održavale kod Pavelića povodom preuzimanja vlasti i spasavanja NDH?

Optuženi: O tome ne znam ništa.

Predsjednik: Povodom preuzimanja vlasti i spasavanja NDH često je spominjano i vaše ime.

Optuženi: Oni su mene zvali i ponudili mi da preuzmem vlast, ali sam ja to odbio.

Predsjednik: Da li vam je Pavelić rekao da preuzmete vlast kao njegov zamjenik?

Optuženi: Kao regentstvo, tako nešto po prilici. Rekli su da je tradicija biskupa zagrebačkih bila da u takvim prilikama preuzimaju vlast, a ja sam rekao da su tada bile druge prilike, ali da ja vlast ne mogu preuzeti.

Predsjednik: Ali vi ste u ono vrijeme održali nekoliko briljantnih govora u korist ustaša?

Optuženi: Ja nisam prihvatio vlast.

Predsjednik: Cijela vaša linija političkog razvoja ide u pravcu vaše što uže suradnje s ustašama?

Optuženi: Glede te linije ja sam potpuno miran. Vlast nisam preuzeo, ali sam rekao Mačeku da je on kao politički čovjek preuzme, to jest kao politički predstavnik Hrvata.

Predsjednik: Da li su vam oni u to vrijeme saopćili da su uhvatili neku vezu sa saveznicima?

Optuženi: To od njih nisam čuo.

Predsjednik: Niste čuli ni o onim avijatičarima koji su otišli s memorandumom?

Optuženi: Nisam.

Predsjednik: Da li vam je poznat bio sadržaj toga memoranduma?

Optuženi: Nije.

Predsjednik: Nakon oslobođenja zemlje, vi ste primili 19. rujna 1945. godine u svom nadbiskupskom dvoru Eriha Lisaka — ustaškog pukovnika i ravnatelja za javni red i sigurnost u NDH?

Optuženi: Jest.

Predsjednik: Kako ste saznali za njegov boravak u Zagrebu.

Optuženi: Najavio mi ga je biskup Lach.

Predsjednik: Što vam je rekao?

Optuženi: Da je to neki čovjek, iz Francuske, ako se pravo sjećam, i da nosi neke vijesti od Mačeka. Ja sam rekao, ako se tu nešto skriva, da ga ne mogu primiti, o čemu se i on tada uvjerio i rekao da se ovdje ništa ne skriva.

Predsjednik: On je rekao da mu je ime Petrović?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Zašto je izmišljeno to ime Petrović?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Vi ste s pravom očekivali da se pod tim imenom može netko kriti?

Optuženi: Ja nisam imao zato nikakvih razloga.

Predsjednik: Kad ste prvi put saznali da je Lisak ovdje?

Optuženi: Kad sam ga ugledao, kad mi se predstavio.

Predsjednik: Prije nikako? Nije vam nitko to rekao?

Optuženi: Nitko ni riječi.

Predsjednik: Optuženi Šalić vam je rekao da se taj čovjek zove Petrović i da on u njemu prepoznaje Lisaka.

Optuženi: Ja držim de se moj tajnik vara.

Predsjednik: Dapače, on se dobro sjeća svega toga. Rekao je: **»Preuzvišeni, došao je neki Petrović, ali ja u njemu prepoznajem Lisaka.«**

Optuženi: To nikako. Čak kad sam vidio tog čovjeka, mislio sam da je to Moškov, jer ga nisam poznavao.

Predsjednik: Vidite. Šalić je tako izjavio, a Lisak isto tako kaže da je razgovarao sa Šalićem, a ovaj da mu je rekao: **»Pa vi ste Lisak.«** Zaista bi bilo čudnovato i nevjerovatno ovo što vi tvrdite, i ja sam sklon da više vjerujem optuženom Šaliću nego vama, vjerujem da vam je Šalić rekao o kome se radi. Svakako, Šalić vam ne bi rekao: **»Preuzvišeni, čeka vas Petrović, kad znađe da je to Lisak.«**

Optuženi: Koliko se ja sjećam, ja tog čovjeka nisam poznavao, dok se on nije predstavio.

Predsjednik: **Optuženi Šaliću, da li ste rekli optuženom Stepincu da ga vani čeka Lisak?**

Optuženi Šalić: Kad sam ušao, konferencija je baš svršila i ja sam rekao nadbiskupu da mi je od biskupa Lacha najavljen neki gospodin Petrović, međutim da ja vidim da je to Lisak.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, da li ste čuli što veli vaš tajnik?

Optuženi: Ja držim da se u tom pogledu gospodin tajnik vara, kao što se vara i u pogledu datuma koji je naznačio. O tome može najbolje posvjedočiti biskup Lach.

Predsjednik: Datum ne odgovara?

Optuženi: Ne. Po našem saznanju sigurno je to bilo 24. A o konferencijama ne može biti niti govora.

Predsjednik: Dakle, vi ste primili Lisaka. Što je onda dalje bilo?

Optuženi: On je nešto pripovijedao i ništa drugo.

Predsjednik: Da li vam je Lisak pričao o stanju ustaških emigranata u inozemstvu?

Optuženi: Nešto je pričao, ali ja se svega dobro ne sjećam.

Predsjednik: Da li vas je izvijestio o stanju Pavelića i o njegovu bijegu?

Optuženi: Nešto je pričao.

Predsjednik: Zašto vas je to zanimalo?

Optuženi: Svakog čovjeka zanimaju novosti.

Predsjednik: Da li vam je pričao što o Mačeku?

Optuženi: O Mačeku, mislim, nije ništa pričao.

Predsjednik: Da li vam je saopćio svrhu svoga dolaska?

Optuženi: Ne znam što je o tome govorio.

Predsjednik: Šta vas je zanimalo? Zar se niste na koncu čudili zašto je došao? Nije to tako obična stvar.

Optuženi: Ja sam rekao otvoreno, »mi se u takve akcije ne možemo upuštati«.

Predsjednik: U kakve akcije?

Optuženi: On je tražio sklonište, ali mi smo mu rekli da ne može dobiti.

Predsjednik: Vi ste to njemu rekli odmah?

Optuženi: Ne, rekao sam da dođe sutra.

Predsjednik: Zašto da dođe sutra?

Optuženi: Zato jer sam smatrao da mu to na svećenički način saopćim. Nisam vidio u tome nikakva grijeha. Rekao sam Šaliću da on to učini.

Predsjednik: Zašto Šalića dovodite u nezgodnu situaciju da on mora još jednom primiti Lisaka?

Optuženi: Ako vi vidite u tome kakvu krivnju, izvolite slobodno uzeti mi za zlo.

Predsjednik: Nemate što dozvoljavati, mi ćemo to slobodno i učiniti, nego odgovorite zašto Šalića, vašeg podređenog tajnika, dovodite u nezgodnu situaciju da još jednom mora primiti Lisaka?

Optuženi: Možda je to bilo nezgodno, ako je kakva krivnja pri tome, ja je rado primam na sebe. Ja sam Šaliću rekao da idem na duhovne vježbe i da ne mogu nikoga primiti.

Predsjednik: Da li vam je čudno bilo što se niste pitali, a možete se pitati još i danas, zašto je Lisak došao u Zagreb ilegalno i, kako sam priznaje, da se odmah uputio k vama?

Optuženi: To nije moja stvar.

Javni tužilac: To je vaša i njegova stvar.

Predsjednik: **Da li ste primili pismo od Moškova?**

Optuženi: Da li je to pismo bilo od Moškova ili ne to još danas pravo ne znam, a ako je i bilo, iz toga ništa ne slijedi, to još nije nikakav argument. Argument bi bio da sam ja pisao njemu. Ako k meni ljudi dolaze, to nije još...

Predsjednik: Kako je Moškov odlučio da vama piše?

Optuženi: To ne znam. Šaliću sam rekao neka se pismo baci u peć, ja ne vidim u tome nikakvu krivnju.

Predsjednik: Da li ste Šaliću rekli da se raspita tko je Gulin?

Optuženi: Ja se toga ne sjećam, a ako je to bilo, to je bilo iz razboritosti, može biti.

Predsjednik: Zašto, zašto da se raspitate, ako ste mislili da ste pismo bacili u peć, što će vam onda »tko je taj Gulin«?

Optuženi: Ako sam to dao Šaliću, onda je to činjeno iz razboritosti.

Predsjednik: Iz toga bi se moglo nešto drugo zaključiti: ne razboritost, nego želja za saradnjom, samo osnovana na sigurnosti.

Optuženi: To mi ne može nitko dokazati.

Predsjednik: Da li ste primili i drugi puta pismo Moškova?

Optuženi: Ne znam točno, jer nisam njegov rukopis nikada prije vidio, ne znam ni danas da li je to bilo njegovo pismo ili ga je možda netko podmetnuo. Ali ako kažem da je ono bačeno u peć, mislim da je s time gotovo.

Predsjednik: Da li se sjećate da ste primili drugo pismo?

Optuženi: Izgleda da su bila dva pisma, ali još ni danas ne znam da li su bila od Moškova, jer njegov rukopis nikada prije nisam vidio.

Predsjednik: A Šalić je rekao da je Moškovljev.

Optuženi: Ako je rekao, ja sam mu rekao što treba da s njime učini.

Optuženi Šalić: Dr. Gulin je rekao da je to od Moškova... Kad sam rekao da je dr. Lacković u Rimu, pitao me je dr. Gulin što će s tim pismom učiniti. A ja sam rekao: »Doktore, vi ste pismo donijeli i vi odlučite što će s njim biti.« On je primijetio na to »Dajte pismo nadbiskupu«. Međutim, niti ga je on mogao odgonetnuti, niti ja. Jasno se vidjelo da je to pismo bilo upućeno na Lackovića...

Predsjednik: Jeste li vi, optuženi Stepinac, tom prilikom rekli: »Što je Gulin rekao, da li je to pismo od Moškova?« — kad je Gulin po drugi puta došao k vama?

Optuženi: (Šuti.)

Optuženi Šalić: (nastavlja): Dr. Gulin je došao nakon 10 dana i opet je pitao za dr. Lackovića. Ja kažem, ne će se vratiti. On kaže da je isto kao što je prvo, dajte nadbiskupu, a nadbiskup je rekao da se to uništi. Ja sam ta pisma uništio.

Predsjednik: Ali drugo pismo bilo je izrazito upućeno nadbiskupu Stepincu, jer Lackoviću ne pripada titula preuzvišeni.

Optuženi Šalić: Ne znam sigurno. Ako bi metnuo titulu preuzvišeni, onda bi se potpisao, ali sjećam se u drugom pismu nije bilo potpisa. Samo stoji ona primjedba: »Doktor kojemu sam vozio vašeg gospodina, nalazi se kao gost američkog časničkog zbora. Toliko se ja sjećam.

Predsjednik: Da li ste pročitali drugo pismo?

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Ne sjećate se sadržaja pisma? (Optuženi Stepinac okreće se Šaliću, pa ga predsjednik upozorava).

Optuženi: Ne znam.

Predsjednik: Da li se sjećate da je pisao da »cijeli hrvatski narod gleda u vas«?

Optuženi: Ne sjećam se.

Predsjednik: Da li je Šalić ponovio riječi Moškova, da »konferencija predstavlja najveći događaj u historiji Hrvatske nakon oslobođenja.«

Optuženi: Ne sjećam se nikako.

Predsjednik: Da li vam je bilo poznato da je Šalić pribavio za Moškova ilegalne objave.

Optuženi: Ništa nisam znao.

Predsjednik: Nije to pričao?

Optuženi: Ništa.

Predsjednik: Da li je Šalić pričao da je Lisak prenoćio u nadbiskupskom dvoru?

Optuženi: Ništa mi nije rekao.

Predsjednik: Da li vam je Šalić pričao da je zastava blagoslovljena?

Optuženi: Ništa nije rekao.

Predsjednik: . . . u nadbiskupskoj kapeli?

Optuženi: Ništa nije rekao.

Predsjednik (obraća se optuženom Šaliću): **Optuženi Šalić, da li ste rekli optuženom Stepincu da je zastava posvećena u nadbiskupskom dvoru?**

Optuženi Šalić: Nakon što je zastava bila blagoslovljena, ne znam je li isti dan ili ne. Nego kada se vratio, onda sam spomenuo nadbiskupu, a on je rekao . . .

Optuženi Stepinac: Ne!

Optuženi Šalić: Stepinac se ne sjeća, ja se sigurno sjećam.

Predsjednik: Da li ste razgovarali sa Šimečkim o tome?

Optuženi Stepinac: Ako gospoda misle da sam dao direktivu ili sam kriv, neka kažu.

Predsjednik: Da li ste razgovarali sa Šimečkim o tome?

Optuženi Stepinac: Šimečki je govorio o tome i ja sam mu rekao svoje stanovište.

Predsjednik: Što ste mu rekli?

Optuženi: Ne ću o tome ništa čuti i neka se ne pača u te stvari.

Predsjednik: Da li ste vi primili jednog ustaškog emigranta intelektualca, kad je došao?

Optuženi: Jedan je bio najavljen, kako se zove ne znam. Koliko je bio kod mene ne znam, ali sam rekao to, nakon što je on svoje spomenuo, da te stvari na mene ne spadaju. Odonda ga nisam vidio.

Predsjednik: Rekli ste da na vas ne spadaju?

Optuženi: Da.

Predsjednik: Zašto ste ga primili?

Optuženi: Da vidim tko je.

Predsjednik: Da li ste primili Lelu Sopijanec?

Optuženi: Ja je ne bih prepoznao da je i sada vidim. Ako sam je primio, nikako mi se ne može prebaciti da sam učinio što se kosi s današnjim zakonima.

Predsjednik: U koju je svrhu došla?

Optuženi: Da me je Popović pozdravio, kojem sam pomogao da izađe iz zatvora.

Predsjednik: Optuženi Stepinac, mi smo utvrdili iz vašeg priznanja i iskaza ranije preslušanih optuženika, da ste primili Lisaka, da ste primili dva pisma od Moškova, da ste primili ustaškog emigranta, da ste znali za posvećenje zastave, jer ste razgovarali sa Šimečkim, i ne ćete priznati da vam je Šalić rekao za dolazak Lisaka, za blago-

slov zastave, da ste primili Lelu Sopijanec i t. d. Niz činjenica usmjereno je u jednom pravcu: vi ste rukovođa u najmanju ruku, podstrekadž i pokretač organizacije ...

Optuženi: Savjest mi je mirna.

Predsjednik: ... koja radi na terorizmu, a na čelu kojeg se formalno nalazi tajnik Šalić.

Javni tužilac: Da li se sjećate okružnice od 17. XII. 1945. koja je pisana pod brojem 8976/1945. u Zagrebu, a u kojoj se među ostalim kaže: »U zagrebačkoj dnevnoj štampi izašla je 16. XII. o. g. izjava predsjednika Narodne vlade Hrvatske dr. Vladimira Bakarića »o ustaškoj djelatnosti u crkvenim ustanovama«. Radi istine i pravde osvrćem se na navode iznesene u ovoj izjavi. Želim vas, svoje suradnike, koji snosite pondus et aestus dici u vinogradu Gospodnjem, obavijestiti o događajima, o kojima je riječ u izjavi predsjednika gospodina dr. Bakarića.

1. Na sve optužbe koje su izravno i neizravno upravljene na nas, možemo u cijelosti kazati: Nemamo si što predbacivati. Savjest nam je čista i mirna pred bogom, koji je najvjerniji svjedok i pravedni sudac sviju naših koraka.«

Dalje kažete: »... Najodlučnije pak odbijamo tvrdnje da je Erih Lisak imao ma kakovu vezu s pastirskim pismom, što je apsurdno i pomisliti i da je dolazio u nadbiskupski dvor u vrijeme kada su se održavale biskupske konferencije. To su neosnovane tvrdnje.«

Optuženi: Kod toga i ostajem.

Javni tužilac: Prvo je utvrđeno i dokazano da je baš u vrijeme biskupskih konferencija Erih Lisak bio kod vas i prema tome je neistinito što ste tvrdili, a s druge strane nije stvar bila u tome i nije nam stalo da utvrdimo da li je Erih Lisak bio 15 ili 25., nego da je u vrijeme kada je predsjednik dr. Bakarić dao izjavu, bio kod vas najveći zločinac NDH. Da je Lisak bio u razgovoru s vama, da je bio u nadbiskupskom dvoru, tamo spavao i da je bio u vezi sa svim mogućim svećenicima, to je osnovno. Zašto, kada ste željeli istinu, niste još tomu dodali jednu rečenicu, koja bi bila istinita, a u kojoj bi kazali: »... Ali je istina, da je on bio kod mene i razgovarao sa mnom.« Zašto to niste učinili kada volite istinu?

Molim druga javnog tužioca da postavlja pitanja optuženom Stepincu.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, molim vas, u kakvim ste odnosima vi bili sa Šubašićem, tadašnjim banom banovine Hrvatske u 1939./40. godini?

Optuženi: U običnim službenim odnosima.

Javni tužilac: U čemu su se sastojali ti službeni odnosi?

Optuženi: U tome što mi je trebalo u crkvenim poslovima, išao sam k njemu da raspravim te stvari.

Javni tužilac: Samo u crkvenim stvarima? Da li je bilo i drugih odnosa? Je li bilo političkih odnosa?

Optuženi: Nikakvih.

Javni tužilac: Pazite, optuženi, što odgovarate, jer je to važno za utvrđivanje da li vi govorite istinu ili ne.

Da li ste imali druge odnose s bivšim banom Šubašićem osim crkvenih?

Optuženi: Ne sjećam se.

Javni tužilac: Sad ću vas podsjetiti. Da li se sjećate da ste tadašnjem banu Šubašiću pisali pismo ovakvog sadržaja: (*Javni tužilac čita pismo koje je optuženi Stepinac pisao 29. XI. 1939. godine i koje se odnosi na Jovu Magovca, povjerenika u Koprivnici, koji je otpušten iz službe, a na njegovo mjesto postavljen je Židov Hiršl, koji je odgovarao disciplinski zbog komunizma. U tome se pismu kaže dalje da su komunisti odlučno digli glavu i da misle da banovini Hrvatskoj, kao i svima drugima zarinu nož u leđa. Na kraju pisma otpušteni Stepinac moli bana Šubašića da ovo smatra kao povjerljivu stvar.*)

Što kažete, optuženi, na ovo u vezi s vašim maloprijašnjim tvrdjenjem da ste s bivšim banom Šubašićem imali samo crkvene odnose?

Optuženi: Ja ne kažem tu ništa, ali ako sam se zauzimao, ne prebacujem si ništa.

Javni tužilac: Nije to zauzimanje, nego denunciranje! Je li su tu bili u pitanju crkveni i vjerski odnosi ili denunciranje?

Optuženi: Nikada se nisam bavio denunciranjem.

Javni tužilac: Molim da mu se pokaže ovo pismo, da li ga poznaje i da kaže da li je to njegov originalan potpis.

Optuženi: (*dugo razgleda pismo i na kraju ništa ne odgovara.*)

Javni tužilac: Ujedno treba imati u vidu to da se u to vrijeme pod firmom borbe protiv komunizma donosila odredba o koncentracionim logorima u koje su odvedeni Cesarec, Keršovani i drugi, da se u to vrijeme naša zemlja uređivala prema uzoru Hitlerovom i da je cvijet naše inteligencije stavljen u te logore, odakle nisu živu glavu iznijeli, — a malo prije je optuženi Stepinac ustvrdio da je imao samo u crkvenim i vjerskim stvarima posla.

Optuženi: Ja se toga pisma ne stidim.

Javni tužilac: Verba volent scrupta manent, — i da nemamo toga pisma, vi bi nama ovdje mnogo štošta ispričali, a prema ovome vi ispadate kao denuncijant i jedan od aktivista u primjenama i donošenju takvih odluka.

Javni tužilac: Kako je usko optuženi bio povezan s ustašama odnosno s njihovim vrhovima, vladom i t. d., evo jednog pisma, što je pisao predsjedniku ustaške vlade Nikoli Mandiću na dan 5. prosinca 1943. godine:

»Prigodom vašeg cij. imendana izvolite gospodine predsjedniče primiti i moje srdačne čestitke sa željom da bi sv. Nikola donio hrvatskom narodu dar, za kojim toliko žudi: očuvanje njegovog državnog suvereniteta na čitavom narodnom području, da u miru kao ravnopravni član može razvijati svoje od Boga dane sposobnosti, kako na korist svoju tako i čitavog čovječanstva.

Izvolite gospodine predsjedniče primiti moje iskreno poštovanje.

Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački.«

Kad se piše Mandiću, ustaškom predsjedniku vlade, onda se jasno zna na koga se odnosi »očuvanje državnog suvereniteta«, da to nije ništa apstraktnoga, nego konkretnog.

Molim da se optuženom preda ovo pismo i koncept odgovora od Nikole Mandića. Nikola Mandić kaže:

»Preuzvišeni gospodine. Na vašu toplu i srdačnu čestitku prigodom mojeg imendana sv. Nikole, kojom ste prilikom izrazili i najljepše želje za očuvanje hrvatskog naroda i njegova državnog suvereniteta, kako na korist svoju, tako i međunarodne zajednice, najsrdačnije zahvaljujem.

Izvolite preuzvišenosti primiti i ovom prilikom izraze mojeg poštovanja. — Za poglavnika i dom spremni«.

Molim da se optuženom to predoči.

Optuženi: Nije potrebno, poznato mi je to.

(Optuženom se predaje dokazni materijal na što on kimanjem glave potvrđuje).

Javni tužilac: To je vaša briga za Mandića, za ustašku vladu. To su stvarčice koje nemaju veze s vašim pozivom. Karakteristično je kako ste se brinuli za čvrstinu poglavnika, da žandari budu na svojem mjestu. U općini Krašić kraj Jaske dva žandara, jedan muhamedanac, ne vrše službu kako treba.

Znači u žandarske poslove se miješate.

Optuženi: Jer se došlo pučanstvo žaliti k meni.

Javni tužilac: I nigdje ne propuštate priliku da raspirujete sa svoje strane vjersku i nacionalnu mržnju.

Optuženi: Hvala.

Javni tužilac: Tu ću vam pročitati što veli Reis-ul-Ulem, kako harangira episkopat na mržnju muslimana i katolika u Bosni. Ja bih vas pitao, optuženi, jeste li vi ikada bili na kakvoj konferenciji sa Siegfriedom Kascheom?

Optuženi: Konferenciji? — Bio sam u poslanstvu.

Javni tužilac: Bili ste u poslanstvu — jeste li rješavali pitanje preseljavanja iz Slovenije?

Optuženi: Ne — nego sam ja, koliko se sjećam, sa Slavkom Kvaternikom uredio to pitanje. Radilo se o tome da se izruči jedan dio i da ih ja smjestim kuda ja hoću. Primio sam 400 Slovenaca svećenika na svoj teritorij, jer su bili silom izbačeni.

Javni tužilac: A jeste li tražili da se zato, koliko dođe slovenskih katolika, toliko istjera Srba iz Hrvatske.

Optuženi: Molim?

Javni tužilac: Da se toliko Srba istjera iz Hrvatske.

Optuženi: To ja ne znam, kako je to glasilo. *(Smijeh u dvorani).*

Javni tužilac: Ali to zna Siegfried Kasche, evo što on kaže:

Optuženi: Da vidim.

Javni tužilac: On je dao tu izjavu 4. IX. 1946. godine u Beogradu saslušan od sekretarijata Državne komisije za istraživanje ratnih zločina. To je ovjerovljen i potpuno autentičan dokumenat. Siegfried Kasche kaže:

»U julu mjesecu 1941. godine bila je u njemačkom poslanstvu konferencija, koja se bavila pitanjem preseljenja nekih grupa ljudi iz granice tadašnjeg Reicha. To preseljenje trebalo je izvršiti u što kraćem roku na traženje Himmlera. Radilo se tu o preseljenju triju grupa. Prva — vodeći politički protivnici, druga grupa — oni koji su se poslije 1918. doselili u te krajeve, treća grupa — koja je trebala da se preseli, bila je iz graničnog dijela oko Sutle, no o tome na toj konferenciji nije bilo govora, to je bio jedan novi zahtjev Himmlera, koji je došao u oktobru iste godine. Na toj konferenciji uzeo je učešća sa strane Nijemaca Ueberreiter, jedan SS-Hauptsturmführer, kao stručnjak, kojemu se sada ne mogu sjetiti imena, bio sam ja prisutan i ljudstvo Ueberreitera i moje, sa strane hrvatskih vlasti bio je Dido Kvaternik, Lorković Mladen i Blaž i još neki njihovi suradnici.«

»... Inicijativu za taj sastanak dao sam ja. Prije same konferencije nije bilo preseljenja, no bilo je već izbjeglica iz Slovenije u Hrvatskoj. Pučanstvo je bilo pozvano da dade vlast da dođe i t. d. . . . Kako je hrvatski nadbiskup Stepinac znao za to preseljenje o kojemu je to pučanstvo iz Slovenije trebalo biti preseljeno u Srbiju, kako je to pučanstvo, koje je trebalo biti preseljeno katoličko, a među tim licima nalazilo se i oko 300 svećenika katolika, to je Stepinac preko ustaške vlade izrazio želju da se to pučanstvo preseli u katoličke krajeve Hrvatske, a isti broj Srba, pravoslavnog življa, preseli u Srbiju. Kako je taj prijedlog bio prihvaćen, to je došlo do gore navedene stvari.«

Optuženi Stepinac, jeste li vi bili za kolektivnu odgovornost Židova?

Optuženi: Molim?

Javni tužilac: Jeste li vi bili za kolektivnu odgovornost Židova prema naredbama Pavelića?

Optuženi: O tome ne znam, izvolite pokazati stvari.

Javni tužilac: Ne znate, znači, zaboravljate velike stvari koje napišete i potpišete, a svrha svega toga leži u tome da prikrijete svoja krivična djela, bilo na jedan ili drugi način. Zabašurujete ovdje sramotu, kad je čovjek jako osramoćen, kao što ste vi. Samo se osramoćen čovjek tako ponaša, tako se ne ponaša jedan nadbiskup, jedan metropolit, tako se nisu ponašali biskupi i metropoliti Grgur Ninski i Strossmayer, koji su vrlo dobro znali što su rekli u borbi za svoj narod.

»**Poglavnikova izvanredna zakonska odredba i zapovijed**« — štampana u »*Katoličkom listu*« br. 25 od 26. lipnja 1941. Toč. 92. ove odluke glasi ovako:

»Isto tako gdje bi se god pojavili na području Nezavisne Države Hrvatske pod oružjem bilo pojedinci, bilo u grupi t. zv. četnici ili ostaci srpske vojske, ili bilo kakve osobe koje nemaju ovlaštenja nastupati u postrojbi, bilo u građanskom, bilo u ustaškom ili vojničkom odijelu, dužne su sve vlasti odmah protiv njih upotrebiti mrzlo i vruće oružje, sredstvom oružništva, redovitih ustaških postrojbi, a u skrajnjem slučaju zatražiti potporu hrvatskog državnog domobranstva.«

Pitam ja vas i Pavelića kako su četnički izaslanici mogli da bez upotrebe mrzlog i vatrenog oružja dolaze na dogovore i razgovore usred Zagreba?

(Čita dalje naredbu):

»Budući da Židovi šire lažne vijesti u svrhu uznemiravanja pučanstva, te svojim poznatim spekulativnim načinima smetaju i otežavaju opskrbu pučanstva, to se kolektivno smatraju za to odgovornim, i prema tome će se protiv njih postupati i spremati ih povrh kazneno-pravne odgovornosti u zatočenička zbirališta pod vedrim nebom.«

Ovo se nigdje u svijetu nije događalo, ni Hitler nije radio što je radila Pavelićeva vlada.

Javni tužilac čita dalje:

»Istodobno pozivam sve osobe koje su se do uspostave Nezavisne Države Hrvatske ogriješile o hrvatske narodne probitke bilo glasujući za protuhrvatske stranke, bilo svojim prisustvovanjem u protuhrvatskim društvima... bilo da su se ogriješile korupcijom,... ili da su se obogaćivale protunarodnim radom, da sve takve osobe, kao i one koje su se ma na koji način ogriješile o Hrvatsku, a danas se nalaze u državnoj službi, u ustaškim organizacijama ili formacijama ustaške vojnice ili čak u hrvatskom državnom domobranstvu, da se u roku od 8 dana same povuku ili će biti nakon toga roka na prisilan i bolan način odstranjene...«

Bolan način. To su hrvatski i srpski narod i Židovi i te kako osjetili. Što to znači? To je Lisak, Luburić i t. d.

A sada, ovo je ona čuvena naredba, to je uvod u progone Židova i klanje kakvo svijet nije dotada upamtio. Na ovo se konsternirao čitav kulturni svijet. Nigdje nije bilo slučaja u čitavom svijetu ovako masovnog klanja i progona. Sam Budak u svojem saslušanju kaže da je to sam Pavelić uradio na svoju odgovornost na zgražanje Budaka i njemu sličnih. I, evo, što vas moli »ministar unutrašnjih poslova«:

»Ova zakonska odredba ima se kroz 3 dana objavljivati u svim hrvatskim novinama na prvim stranama i na radio-postaji 3 puta dnevno, ujutro, u podne i na večer. Podjedno se umoljavaju vjerske vlasti da ovu naredbu dadu proglasiti duhovnoj pastvi na uobičajeni način.« Potpis: »ministar unutrašnjih poslova dr. Andrija Artuković.«

I sada dr. Alojzije Stepinac pod br 7.330/41 u »Katoličkom Listu« od 26. lipnja 1941. objavljuje ovo:

»Daje se na znanje velečasnom pastoralnom svećenstvu koje neka gornju zakonsku odredbu proglasi narodu s propovijedaonice u prvi dan kad se narod u punom broju sakupi u crkvi.«

Iza toga dolazi križ i potpis

»Alojzije, vlastitom rukom, nadbiskup zagrebački.«

Molim da se ovo predoči optuženome.

Optuženi: Ja sam savršeno miran na to (*u dvorani žamor*).

(*Optuženome se predočuje njegov raspis koji je izašao u »Katoličkom listu«*).

Javni tužilac: To znači, kad vi kažete da ste savršeno miran, da ste u cijelosti s Pavelićem.

Vi ste, optuženi Stepinac, održali povodom pohoda zagrebačkih građana Mariji Bistrici 9. VII. 1944. g. propovijed. Sjećate li se, optuženi, što ste govorili o bombardiranju saveznika?

Optuženi: Sjećam se.

Javni tužilac: Što ste govorili?

Optuženi: Imate valjda vi to napisano.

Javni tužilac: Ja vas pitam, jer se često događa da se mnogih stvari ne sjećate.

Optuženi: Nije ni čudo što se mnogo ne sjećam, jer sam imao mnogo proći.

Javni tužilac: Zašto ste u ovoj isključivo crkvenoj tradicionalnoj svečanosti upitali pitanje o bombardiranju po saveznicima. To ste učinili u vrijeme kada je Göbbels sa svojom propagandom tvrdio, a s njim i cjelokupna ustaška štampa, kako savezničko bombardiranje ne ide za uništavanjem neprijateljskih snaga i vojničkih objekata, već ide za uništavanjem i ubijanjem civilnog stanovništva. Zašto ste vi ovako na liniji göbbelsovsko-ustaške propagande u ovakvoj isključivo crkvenoj manifestaciji održali takav govor?

Optuženi: Nemam što primijetiti.

Javni tužilac: Zašto da se služite s ovakvim...

Optuženi: Ja s Göbbelsom nisam imao ništa.

Javni tužilac: Ja ću vam pročitati kako su saveznici shvatili ono što ste rekli. Oni su to shvatili pravo i svrstali vas u redove rukovodećih fašista u Hrvatskoj. Vi ste u svom govoru rekli:

»Druga naša riječ majci božjoj bistričkoj jest: Utješi nas! Srce nam krvari i plače nad svim strahotama koje su stigle našu domovinu i naš ispaćeni hrvatski narod... Srce nam plače nad tolikim nevinim žrtvama, pokošenim strojnica iz zrakoplova... Ali znamo i to da od kada svijet postoji, čovječanstvo osjeća da se i u ratu moraju poštivati osnovni zakoni čovječnosti. Smatra li ratujuća stranka, dok ovakvim strahotama pogađa našu zemlju, zločinom što hrvatski narod svom snagom svojeg bića stoljećima teži za slobodom i brani danas svoju državnu samostalnost uz nečuvene žrtve?«

Taksa plaćena u gotovu.

KATOLIČKI LIST

Izlazi svakog četvrtka.
Cijena mu je D 100 na god.,
D 50 na pol, a D 25 na
četvrt godine

Curate strenua, ce Ecclesiae castra
defensoribus careant in regio Croatiae
Leon XIII. u Brevi na uređnika
«Kat. Lista», dne 4. travnja 1900.

Rukopise valja slati:
redakciji Kaptol 29. — Pret-
platu, oglase i sav admini-
strativni dio: Kaptol 27

Broj 25.

U Zagrebu, 26. lipnja 1941.

Tečaj 92.

Poglavnikova izvanredna zakonska odredba i zapovijed.

Povodom glasina, da bi dne 28. o. m. u Hrvatskoj imali uslijediti tobožnji progono protiv jednoj djela pučanstva određujem, da će svatko, tko takve glasove širi, biti stavljen pred prijevki sud.

Podjedno određujem, da će isto tako biti stavljen pred prijevki sud svatko, tko bi uopće bilo kada izvršio bilo kakvo nasilje nad životom ili nad imovinom bilo koga državljanina ili pripadnika Nezavisne Države Hrvatske. Nadalje određujem, da su svi dužnostnici ustaških organizacija i svi zapovjednici i podzapovjednici ustaške vojnice osobno odgovorni za svaki izgred, koji bi se u gore rečenom smislu dogodio, te imaju sve ustaške organizacije i tijela ustaške vojnice u cijeloj državi podučiti, da im je dužnost svim sredstvima spriječiti bilo kakov izgred u gornjem smislu. Svaki član ustaške organizacije ili vojnice, koji bi se sam počinio krivcem takvog kažnjivog djela, biti će smjesto strijeljan po ustaškom sudu.

Isto tako svi organi javne vlasti imaju budno bditi nad tim, da se snagom zakona spriječi bilo kakav pokušaj nasilja proti imovine ili života bilo koga državljanina ili pripadnika Nezavisne Države Hrvatske ili stranog podanika, bio takav čin poduzet sa strane neodgovornih elemenata ili službenih osoba.

U svakom slučaju bilo kakvog izgreda u tom pravcu, ako je potrebno, imaju se predstavnici mjestnih državnih vlasti smjesto obratiti na mene osobno, brzo i glasno ili brzojavno, na što ću po potrebi odrediti im potporu vojske ili moje tjelesne bojne.

Isto tako gdje bi se god pojavili na području Nezavisne Države Hrvatske pod oružjem bilo pojedince bilo u grupi t. zv. četnici ili ostaci srpske vojske ili bilo kakve osobe, koje nemaju ovlaštenja nastupati u postrojbi bilo u građanskom bilo u ustaškom ili vojničkom odijelu, dužne su sve vlasti

odmah protiv njima upotrijebiti oružje i vruće oružje sredstvom oružništva, redovnih ustaških postrojba a u skrajnjem slučaju zatražiti potporu Hrvatskog državnog domobranstva.

Budući Židovi šire lažne vijesti u svrhu uzne mirivanja pučanstva te svojim poznatim spekulativnim načinima smetaju i otežavaju opskrbu pučanstva, to se kolektivno smatraju za to odgovornim, i prema tome će se protiv njima postupati i spremati ih povrići kaznenopravne odgovornosti u zatočenička zbirališta pod vedrim nebom.

Istodobno pozivam sve osobe koje su se do uspostave Nezavisne Države Hrvatske ogrješile o hrvatske narodne probitke bilo glasujući za nehrvatske stranke, bilo svojim prisustvom u nehrvatskim i protuhrvatskim društvima, bilo svojim sudjelovanjem u korupciji, ili da su se obogaćivali intervencionističkim poslovima, jednom riječju sve osobe čija je prošlost nehrvatska, protuhrvatska ili društveno nečasna, a koje su se pokušale gurati ili su se čak ugurale u državne službe, u ustaške organizacije ili u postrojbe ustaške vojnice, ili čak u Hrvatsko domobranstvo, da se u roku od osam dana same povuku i odstrane, jer će inače nakon izmnuća toga roka biti prisilno i na bolan način odstranjene, te podvrgnute odgovarajućem postupku.

Napokon pozivam sve i svakoga da se okani bilo kakove intervencije kod bilo koje državne ili slične vlasti u osobnim kao i u materijalnim predmetima, jer će se svaka intervencija smatrati sabotazom i postupati će se po propisima prijevka suda. Tko smatra, da je bilo u čemu povrijeđen zakon ili njegov probitak, može to uvijek pismeno prijaviti bilo nadležnoj vlasti bilo predsjedništvu vlade, i to bez ikakove pristojbe.

Dano u Zagrebu, dne 26. lipnja 1941

Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. ANTE PAVELIĆ, v. r.

Povodom prednje izvanredne zakonske odredbe i zapovijedi izdajeni ovaj

N A L O G

Ova izvanredna zakonska odredba ima se kroz tih dana donasati u svim novinama na prvoj strani i objavljivati putem Radio-postare kroz tih dana u jutro, u podne i na večer. Ova se odredba ima nadati plakirati po svim gradovima u cijeloj Hrvatskoj, a sva općinska poglavarstva ima se proglasiti pučanstvu uobičajenim načinom. Pod-

jedno se umoljavaju vjerske vlasti da ovu odredbu daju proglasiti po duhovnim pastirima.

Zagreb dne 26 lipnja 1941

Ministar unutarnjih poslova:

Dr Andrija Aršević, v. r.

Broj. 11541 Pr M U P

Broj. 7339/41

Daje se na znanje veleć pastoralnom svećenstvu, koje neka goraju Zakonsku odredbu proglasi Zagreb dne 27 lipnja 1941

narodu sa propovijedaomce u prvi dan, kad se narod u punom broju sakupi u crkvi

† Aloizije, v. r.
nadbiskup.

U vrijeme kada saveznici bombardiraju i uništavaju hitlerovske i ustaške bande u Hrvatskoj i kada se bore na liniji oslobođenja čovječanstva od fašizma, vi tvrdite da čitav hrvatski narod daje otpor saveznicima i da saveznici uništavaju hrvatski narod. Zašto ste to govorili?

Optuženi: Potpuno sam miran. Nemam ništa izjaviti.

Javni tužilac: Vi nemate ništa izjaviti, ali su imali izjaviti saveznici u ono vrijeme. Vidite što oni kažu.

U ustaškim novinama je zabilježen napadaj Londona na zagrebačkog nadbiskupa. Taj napadaj je izvršen dne 20. srpnja u 20.15 sati u izdanju pod naslovom »Nekoliko rieči u vezi s govorom nadbiskupa Stepinca«.

»Zagrebački »Katolički list« donio je u jednom od svojih posljednjih brojeva tekst govora, koji je zagrebački nadbiskup dr. Stepinac održao 9. srpnja u Mariji Bistrici. Njemačka telegrafska agencija javlja da je dr. Stepinac prema pisanju Katoličkog lista govorio o nevinim žrtvama, koje su stradale od mitraljeske vatre iz aviona. Prema njemačkoj telegrafskoj agenciji dr. Stepinac je dodao: Da li zaraćena strana, koja vrši takva zvjerstva nad našim narodom, smatra zlim, ako hrvatski narod čini krajnje napore da sačuva svoju slobodu u obrani nezavisnosti hrvatske države. Zatim je prema pisanju Katoličkog lista i izvještaju njemačke agencije dr. Stepinac govorio o savezničkim pokušajima da hrvatskom narodu nametnu komunističke ideje, koje su njemu strane.

U vezi s time treba konstatirati:

1. Saveznički aviatičari ne napadaju mitraljezima stanovništvo ni jedne okupirane zemlje, jer se bore za njihovo oslobođenje. Oni gađaju iz mitraljeza samo vojničke odrede Niemaca i ustaša.

2. Samo Niemci i njihovi sluge mogu da govore, da saveznici vrše zvjerstva nad civilnim stanovništvom. Same ustaše mogu tvrditi da hrvatski narod pod njihovim režimom brani svoju slobodu i nezavisnost, premda je ta tvrdnja smiešna i kad dolazi od samih ustaša, pošto ni oni sami nisu ni slobodni ni nezavisni.

3. Saveznici ne će ni jednoj zemlji, pa ni Hrvatskoj, silom nametnuti komunističke ideje. Politika saveznika sadržana je u jednoj rečenici: O režimu odlučit će sami narodi. To se odnosi i na sve narode Jugoslavije.

Obzirom na vrlo delikatnu i oštru izjavu, koju njemačka agencija pripisuje dr. Stepincu treba očekivati jedan demant i od samog dr. Stepinca, ako njemačka propaganda opet i po svojem običaju govori neistinu. U protivnom slučaju bit će očividno, da je nadbiskup dr. Stepinac konačno sasvim javno stavio ime na listu zaštitnika Niemaca i ustaša, a to znači da je saveznički neprijatelj«.

Molim vas, optuženi Stepinac, koliko ste izvještaja poslali papi za vrijeme okupacije?

Optuženi: To nisam dužan davati izjavu.

Javni tužilac: Kako?

Optuženi: O tome ne mogu davati izjave.

Javni tužilac: Vi nas silite da mi moramo vaše stvari rješavati.

Optuženi: Izvolite.

Javni tužilac: Jeste li slali izvještaj 1943. godine?

Optuženi: Izvolite ga pokazati.

Javni tužilac: Molim?

Optuženi: Izvolite ga pokazati.

(*Optuženom Stepincu se zatim predočuje dokumenat. Stepinac dugo gleda u njega.*)

Stepinčev izvještaj papi glasi:

»Sveti oče!*

Golema odgovornost, koju nosim kao glavni biskup jedine katoličke države na Balkanu i metropolita Hrvatske i Slavonije, sili me, da Vas obavijestim o paklenskom planu uništenja katolicizma na istočnoj obali Jadrana, koji pripremaju neprijatelji Crkve u tim krajevima.

Ovdje ne govorimo o užasnoj sudbini, koja bi zadesila katolike u Hrvatskoj u slučaju pobjede boljševičke zvijeri i u slučaju da bi ova okupirala ove krajeve, koji ulaze u sferu njezinih interesa, a takav je čitav Balkanski Poluotok i dunavski bazen, kojemu pripada također i Nezavisna Država Hrvatska. U tome se slučaju sudbina katolika u Hrvatskoj ne bi ništa razlikovala od one katolika u Poljskoj ili katolika u Rumunjskoj i o toj mogućnosti, od koje neka nas sačuva Milosrđe Božje, ne namjeravam govoriti.

Uz komuniste, koji izvode svoje operacije pod imenom partizana »narodnog oslobodilačkog fronta« ili »antifašista«, postoje u Hrvatskoj također i velikosrpski četnički odredi pod komandom generala Draže Mihailovića, ministra londonske izbjegličke vlade. Ovi iregularni odredi, koji su u balkanskom ratu protiv Turaka izvršili neopisive pokolje civilnog stanovništva i kojima su pripadali sarajevski atentatori od 1914. na austrijskog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda, izvode sada svoju djelatnost protiv hrvatskog katoličkog pučanstva, a bjesne također i protiv hrvatskih muslimana. Ovdje treba dodati, da komunistički teror nije ni na jednom mjestu bio izvođen takovom strahotom i da nikada nisu bili počinjeni takovi pokolji slabih žena i nevine djece, kao što to čine srpski četnici. Dok partizani ubijaju pojedine osobe, koje pripadaju vladajućim krugovima, četnici ubijaju sve, koji su katolici. S ovim u Vas, Sveti Oče, bez sumnje upoznali naši biskupi, naročito biskupi iz Mostara i iz Splita, i tu jasnu činjenicu nije potrebito na široko razlagati. Prema izjavama muslimanskih prvaka, četnici su na hrvatskom državnom području kao i u talijanskom Sandžaku pobili 200.000 pripadnika Islama (ovaj će broj biti moguće malo uveličan, ali nije isključeno, da muslimanske žrtve srpske akcije dosižu 100.000 ljudi, žena i djece). Pokolj katolika sa strane četnika je mnogo manji, ali se bez daljnjega može govoriti o tisućama žrtava katoličke vjeroispovijesti u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji.

Na jednom povjerljivom četničkom sastanku, krajem srpnja 1942., u Trebinju, četnički vođa Milan Šantić održao je govor, u kojem je među ostalim kazao (dok. br. 3):

* Ovdje su navedeni samo neki pasusi iz izvještaja Stepinca koji je poslao 1943. godine papi.

»Srpski krajevi trebaju biti očišćeni od katolika i od muslimana. U tima će krajevima živiti samo Srbi (to jest pravoslavci). Čišćenje će biti provedeno radikalno. Sve ćemo ih protjerati i uništiti bez izuzetka i bez milosrđa. To će biti polazna točka našega oslobođenja. Sve se to treba izvesti brzo i u revolucionarnom pokretu.«

Dokumenat br. 4 (pismo kapetana Miloša Jovanovića) govori strašnom otvorenošću o »silnim uspjesima« četnika u Stolcu i u istočnoj Bosni. Predočinjuje se, da se pod tim uspjesima razumijeva uništenje mučeničke biskupije u Trebinju kao i čišćenje istočne Bosne od gotovo 100.000 Hrvata, prvenstveno muslimanske vjere, od kojih je većina pobijena, a oni, koji su preostali, protjerani iz svojih rodnih domova.

Fotografirani priloženi dokumenat br. 13 ustanovljuje s radošću, da »prema posljednjim vijestima u Sandžaku nema više Turaka i da naši u Dinari divno napreduju«. To se pismo od 18. veljače raduje nad ubistvom tisuća katolika i muslimana u Sandžaku, kao i u dinarskim predjelima, to jest u Dalmaciji.

Iz priložene karte (dok. br. 14) buduće Velike Srbije, uhvaćene od četnika, proizlazi, da bi ona trebala obuhvaćati povrh krajeva, koje danas posjeduje, također i dijelova posjeda mađžarskoga, bugarskoga, albanskoga i talijanskoga i veći dio hrvatskih krajeva. Novi bi životni prostor Velike Srbije ostavljao Hrvatima, prema karti, jedva jedan dio banske Hrvatske i sjevernu Dalmaciju, to jest od 6,500.000 stanovnika današnje Hrvatske jedva 1,900.000, od kojih 1,500.000 katolika.

Međutim, ako bi se, prema navedenoj instrukciji Draže Mihailovića, odredila neposredna granica između Srbije i Slovenije, trebali bi Hrvati izgubiti također sjevernu Dalmaciju, Liku, Gorski Kotar i Kordun, o čemu se djelomično govori i u dnevnoj zapovijedi dinarske četničke divizije od 25. III. 1943. (čišćenje Hrvata i muslimana iz Like, sjeverne Dalmacije i t. d.), tada bi takova Hrvatska, kojoj bi se četnici udostojali pokloniti život, obasizala jedva najužu okolicu Zagreba do Karlovca i do Varaždina i bila bi potpunoma odrezana od mora. Takovoj bi Hrvatskoj ostajalo u svemu 11.300 km², to jest otprilike 10% današnjeg hrvatskog državnog područja, koje bi se gotovo čitavo moglo obuhvatiti pogledom sa zvonika zagrebačke katedrale, gdje je u 1931. živjelo 1,256.673 stanovnika, od kojih 1,190.000 katolika, 48.192 pravoslavna i t. d.

Pod Velikom Srbijom ostali bi svi drugi hrvatski krajevi sa preko 90.000 km² i danas više od 2,500.000 katolika, 800.000 muslimana i t. d., dok bi pravoslavno pučanstvo predstavljalo otprilike 30% svih stanovnika nasuprot više nego dvostrukom procentu Hrvata katoličke i muslimanske vjere, koji bi, prema velikosrpskim planovima, trebali nestati s lica zemlje.

Čišćenje teritorija od katolika i muslimana trebalo bi biti izvedeno na tri načina:

masovnim pokoljem hrvatskog pučanstva. Međutim četnici mogu činiti pokolje i čine ih već sada, ubijajući u masi hrvatsko stanovništvo katoličke i muslimanske vjeroispovijesti. To je Svetoj Stolici bilo javljeno nekoliko puta, bilo posredstvom delegata, Preuzvišenog Opata Ramira Marcone, bilo sa strane pojedinih hrvatskih biskupa. Iz popisa žrtava zvjerskog pokolja katolika, izvršenog u Gatu 2. X. 1942., proizlazi, da su ti »zloglasni komunisti« bili s 90%

djeca, starci i starice, koji nisu bili u stanju bježati pred »antikomunističkim« četnicima, a među kojima su bili i nekoji svećenici.

Da izvjesni izvještaji s hrvatske strane ne bi od Srba bili stavljani u dvojbu, mi Vam ovdje podnosimo važan dokaz, to jest originalnu dnevnu zapovijed četničkog vođe u Hercegovini, Dobroslava Jevdjevića (dok. br. 4). Taj gospodin nakon što je izgubio živce zbog opetovanih poraza kod Nevesinja, u svojoj dnevnoj zapovijedi od 13. IV. 1943. kaže četnicima izričito: »Oni, koji su bili heroji u pljački i u klanju žena, pokazali su se kukavice na prvi prasak puške«. Ta je dnevna zapovijed u najvećoj mjeri interesantna.

Jedan drugi dokaz potječe od talijanskog poručnika Lunazzi s datumom od 9. III. 1943., a predstavlja tek mali dio četničkih zlodjela u zoni Imotski-Lovići. U toj pro memoriji (dok. br. 5) je među inim sadržano i ubistvo 12 hrvatskih katolika, što na žalost ne predstavlja ni tisući dio strahota počinjenih po četnicima.

Drugi način čišćenja je strahovita pljačka katoličkog pučanstva, što ima za posljedicu protjerivanje naroda iz vlastite domovine i izaziva glad i smrt. Posljedica je, da su iz čitave Hercegovine, kao i iz kotara Stolac i iz dijelova Like i sjeverne Dalmacije i iz zapadne Bosne katolici nestali iz stotina mjesta i njihove okolice. U drugim su krajevima ostali na mjestu, ali umiru od gladi (kao u župi Široki Brijeg, gdje je ustanovljeno 30 slučajeva smrti od gladi), budući da su četnici i ono malo živeža, što je bilo preostalo, bilo odnijeli, bilo rastepli ili uništili, odvođeći sa sobom ogroman broj stoke, tako da pučanstvo nije u stanju obrađivati zemlju, nego je zbog aveti gladi prisiljeno da napušta rodne krajeve.

Najuspješniji način likvidacije katolicizma, prema četničkim instrukcijama, trebalo bi biti prisilni prijelaz katolika na srpsko pravoslavlje. Spomenuti kapetan Miloš Jovanović govori otvoreno u tom smislu (dok. br. 3). Muslimani, u koliko ne bi postali pravoslavni, imali bi biti preseljeni u Tursku. O katolicima govori doslovce ovako: »Sve katolike, koji su se ogriješili o naš narod za vrijeme njegovih tragičnih dana, također i sve intelektualce i imućne uništiti ćemo nesmiljeno. Seljake i male ljude ćemo poštediti i učiniti pravim Srbima prevodeći ih bilo dobrovoljno, bilo silom na pravoslavlje.« Dakle, po uzoru boljševičke Rusije, treba ubiti »krivce«, intelektualce i imućne, a ostali narod, koji ostane bez vodstva, odmah prevesti na pravoslavlje, budući da ne može biti Srbinom, tko nije pravoslavan.

Među dokumentima donosimo fotografije letaka »pismo iz Srbije« (dok. br. 15 a—c) u obliku razgovora između jednog Srbina i jednog jugoslavenski orijentiranog Hrvata u pogledu buduće Jugoslavije. Srbin prihvaća ideju te buduće Jugoslavije samo pod uvjetom, »da vi Hrvati Jugoslaveni uspijete izvesti unutar hrvatskog naroda duboki politički i moralni obrat, koji će slomiti hrptenicu katoličko-austrijskom mentalitetu hrvatskih masa, i da radikalno odstranite iz hrvatskog društva sve, što pogoduje takovom duhu i da jednom zauvijek onemogućite upliv katoličke crkve na hrvatski narod...« Jednom riječju, da hrvatski narod prestane biti katolički i da prijeđe na srpsko pravoslavlje.

Prvi su se stvarni efekti takove srpske akcije već odrazili u pokvarenoj atmosferi na obali Dalmacije. Već danas prelaze na pravoslavlje prijatelji četnika katoličke vjeroispovijesti u zoni okupiranoj po talijanskoj vojsci. Na čelu

se toga pokreta nalazi poznati splitski mason Silvije Alfirević, upravitelj gimnazije u penziji; također i katolički svećenik Đuro Vilović, već dvadeset godina otpadnik, koji je napisao zloglasnu knjigu »Majstor duša«. Njihov je primjer slijedio na žalost izvjestan broj osoba, koje su orijentirane radikalno u jugoslavenskom smislu. Ako se ovo danas dešava na po Talijanima okupiranom području i također na talijanskom području Dalmacije, gdje četnici imaju samo ograničeni upliv, kakav bi užas bio u slučaju, da bi se osnovala velikosrpska država.«

Vidite, optuženi Stepinac, Narodno-oslobodilačka vojska i maršal Tito obranili su naše narode od ovog užasa.

»Ovdje treba naglasiti veliku mržnju na katoličku Crkvu kao takovu, koja izbija iz svih letaka i spisa četnika i velikosrba. Karakteristično je, da svi ti letaci među uvijek na istu liniju boljševike, ustaše i »klerikalce«, tako i priloženi letak »Krik iz jama« br. 9 od 25. I. 1943., gdje se čita: »partizani i njihovi pomagači klerikalci i ustaše«, u »Krik iz jama« br. 5 od 31. XII. 1942. »đavolska družba ustaša, crnih internacionalnih klerikalaca i pljačkaša partizana«, ili u »Krik iz jama« br. 1 od kraja listopada 1942. »za nikoga nije više tajna suradnja katoličkog klera s partizanima« (dok. br. 16).

Isti letak »Krik iz jama« br. 9 piše za slučaj pobjede četnika nad partizanima: »komunisti gube bitku i krv mora završiti strahotu od njih započetu. Komunisti moraju u tom slučaju nestati, također i svi njihovi pomagači: ustaše, klerikalci i svi oni, koji su ih pomagali. To pobjedniku nalaže nužda da se održi, budući da nitko ne može zahtijevati od pobjednika, da olakšava nutarnji razdor, izdajstvo i sabotaze.«

Letak (dok. br. 17) »jugoslavenskim nacionalistima«, poslat nam od preuzv. biskupa splitskog dr. Bonefačića, napada katolički kler, objavljujući izmišljotine, da su katolički svećenici blagosiljali ubistva potvrđena u Hrvatskoj. Među drugima spominje se i nadbiskupa dr. Šarića i mene. Što više i Svetu Stolicu se okrivljuje, što je izaslala apostolskog delegata.

Za ubistva, koja su se u mnogim slučajevima desila kao neposredna posljedica odmetničkih zlodjela, bile su krive »legende i kipovi kršćanskih mučenika«, od kojih je hrvatski narod »učio u razdoblju od tisuću i tri stotine godina veze sa Svetom Stolicom« (»Krik iz jama« br. 1 od listopada 1942.).

Jasno je, da i kler zbog toga bestidno mu podmetnutoga zločina, a i u cilju olakšanja prijelaza katolika na pravoslavlje treba pobiti.

U jednom posebnom pismu Svetoj Stolici odgovorio sam na lažne i mržnjom nadahnute denuncijacije sa srpske strane, a naročito sa strane četnika, uperene protiv katoličke hijerarhije i protiv katoličkog klera u Hrvatskoj. Ovdje se, međutim, hoću osvrnuti na jednu drugu stvar: na povijest i na temelj tih i sličnih denuncijacija.

Nije tek od danas, da velikosrpska organizacija upravlja takove krvave klevete spram katoličke crkve. To su njezine metode već od davnih vremena.

U vrijeme bosanske aneksijone krize (1908.) poslala je vlada kraljevine Srbije »dobročiniteljima« u Rusiju jedno djelo na ruskom jeziku s mnogima ilustracijama izvedenima od akademskog slikara Milana Ševića, koje se djelo

zove »Tragedija savremenog života Bosne i Hercegovine«, u kojemu se opisuju ubistva bosanskog pučanstva, podrazumijevajući također i žene, zatim pokvarenost, nemoralnost i pijanstvo, propagirani po austrijskim vlastima sa svrhom da se uništi to gotovo netaknuto pučanstvo. Za sva ta ubistva i paklenska djela kriv je samo jedan čovjek: sarajevski nadbiskup dr. Josip Stadler. Ševićeva ga slika prikazuje kao jednog odvratnog i debelog svećenika, punoga perfidije, a u više je slučajeva prikazan u pozadini slike, kako rukom ukazuje na onoga, koji bi trebao biti pogubljen, ili kao kakvi Mefistfese sudjeluje pri sramotnim orgijama. Jednim sretnim slučajem došao nam je u ruke taj dragocjeni materijal (dok. br. a—f) i našoj pro memoriji prilažemo neke karakteristične fotografije nadbiskupa preuzv. Stadlera, učinjene po Ševiću; te mu ne naliče ni najmanje ni likom ni odjećom, i bez uspoređivanja uzvišenih moralnih kvaliteta svetoga vrhbosanskoga metropolite, toga drugog apostola Bosne, s moralnim čudovištem, što je izmislila velikosrpska propaganda.

Ako se ta izmišljena ubistva nevinih žrtava i kvarenje naroda u vremenima Austrije pripisuju čak i uzvišenome i punome krijepesti, nadbiskupu Stadleru, što onda može čuditi, ako ta ista perfidna propaganda napada njegova nasljednika, nadbiskupa Šarića, da je s propovijedaonice pozivao čitav kler i narod, da »iskorijeni i posljednjega »Vlaha« (pravoslavca) iz Bosne«. Jedan od njegovih svećenika, bivši administrator jedne sarajevske župe, veleč. Bralo, ubio je vlastitom rukom — kako farizejski tvrde tužitelji — u selu Alipašin Most kod Sarajeva izvjesne Srbe (dok. br. 17 b—c). Nemam potrebu ni spominjati totalnu izmišljotinu optužbe, u toliko manje, što je hrvatska vlada osudila na smrt kriveca toga žalosnog događaja (priloženi dok. br. 19).

Drugi dokument, koji šaljemo u fotografiji i u prijevodu (dok. br. 20) je uvodni članak četničkih novina »Vidovdan«, br. 5, godište 2., od 19. ožujka 1943., koje su bile umnožavane u Mostaru, a pod naslovom »Otrov Bordžija«.

Prepuštamo samoj Svetoj Stolici, da u toliko bolje prosudi sve te sramotne izmišljotine i strašne klevete nanesene sa strane srpskih četnika samoj ideji papinstva i rimskog katolicizma. Za njih papinstvo ne predstavljaju Leo Veliki ili Grgur VII., nego nasuprot Aleksandar VI. Papinstvo je zajedno s katoličkom Crkvom onaj strahoviti otrov, koji »kap po kap kroz vjekove truje hrvatski narod prodirući u najskrivenije ćelije njegova moralnog bića«. Isti taj otrov trovao je kroz 20 godina i Jugoslaviju i Srbe, ali su oni ipak nadvladali to trovanje, dok će Hrvati — poput Aleksandra VI. — umrijeti od njihova vlastitog otrova.

Članak ne ostavlja nikakove dvojbe, da glavnu i najtežu krivicu za sve događaje u bivšoj Jugoslaviji, a također i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj snosi Papinstvo, rimski katolicizam, to strano drvo na srpskoj zemlji, koje treba posjeći i uništiti, ako srpski narod hoće biti sretan i slobodan. Mržnja na Papinstvo i katolicizam je ono, što Velikosrbe kategorički navodi, da okrivljuju episkopat i katolički kler u Hrvatskoj za sva izmišljena i istinita ubistva. Krivi smo, što smo živi.

Mržnja srpskih četnika na katoličku crkvu nije se manifestirala samo u riječima nego još punije i dokumentiranije u njihovim akcijama, koje bez sumnje premašuju i akcije crvenih partizana u Hrvatskoj.

Zar niste imali osjećaj stida kada ste to pisali?
(Javni tužilac čita dalje):

»Ne namjeravam ovdje izlagati cio katalog tih sotonskih zlodjela, koja bi mogla ispuniti nekoliko omašnih knjiga. Od razorenih katoličkih crkava navodim samo kao primjer fotografije crkava u Krnjeuši, Vojniću i Bosanskoj Krupi (dok. br. 21—24).«

Nikada niste javno optužili četnike za te zločine, ali kada izvještavate papu, onda istinu govorite! — (primjedba javnog tužioca.)

»Četnici su postali »antikomunistički« milicioneri i kao takovi primali od talijanske vojske oružje, živežne namirnice i plaću, mnogi Srbi bili danju »četnici«, a noću »partizani«, noseći danju na kapi četničke oznake, to jest mrtvačku lubanju, a u džepu crvenu zvijezdu, a noću obrnuto; ubijajući danju katoličke Hrvate kao »komuniste« a noću kao protivnike komunizma (dok. br. 25—35). Za ilustraciju »antikomunističkoga« četnika šaljemo fotografiju vanrednog svećenika Don Jakova Barišića iz Gradačca (biskupija vrhbosanska), kojemu su četničke zvijeri odrle kožu s glave i odrezale jezik (dok. br. 36—37). Među ostalima su ubili, kao »komunistički primjer«, staroga Don Vide Putica od 83 godine, jednoga od Propagande i svetoga svećenika (biskupija mostarska), zatim Don Đuru Gospodnetića, župnika u Bosanskom Grahovu, rodnom kraju sarajevskog atentatora iz 1913., Gavrila Principa, stavljen na strahovite muke taj je svećenik bio pečen na slaboj vatri poput sv. Lovre; zatim uzorni svećenik i dobročinitelj tog istog pravoslavnog pučanstva Don Krešimir Barišić, župnik u Krnjeuši, kojemu su odsjekli jezik i uši i iskopali oči i onda ga još živa bacili u vatru crkve u plamenu. Posljednje žrtve četnika u Hercegovini, Dalmaciji i Bosni izostavljamo ovdje, ali ne možemo izostaviti 5 katoličkih sestara, keeri Božanskog Milosrđa iz samostana na Palama kod Sarajeva. Fotografije (dok. br. 38) ih prikazuju na vratima njihova samostana (koji je kasnije bio zapaljen) i među njima sestra Behrmana (+), također i sestra upraviteljica Julija Ivanišević (++), koja je zbog svojih dobrih djela učinjenih mjesnom u većini pravoslavnom pučanstvu, bila prozvana »majka kraja na Palama«. Te su sestre bile odvedene u Goraždu na rijeci Drini, gdje su, da se spase od strahote obeščašćenja sa strane tih zvijeri u ljudskoj spodobi, skočile s prozora visoke zgrade i u dvorištu bile okrutno ubijene.

Dalmatinski su četnici u svojoj perfidiji išli tako daleko, da su gotovo identificirali komuniste i katolike, naročito one organizirane, i ako ne može postojati upravo veća razlika između katolicizma i komunizma u teoriji i u praksi. Svrha je toga jasna. Pod izlikom progona komunista treba ubiti što je moguće veći broj katolika i priredili teren za radikalno iskorenjivanje katolicizma na području buduće Velike Srbije.«

Dakle, vidite i znajte — sve čitam zato, ne da vas uvjerim da ste vi to pisali, nego da se vidi metoda vašeg rada, da ste uprkos svim strahotama što ste učinili, uprkos svim strahotama što su učinili ustaše, da ste igrali jednu osobito aktivnu i značajnu ulogu u ujedinjavanju ustaša i četnika, kad treba da dođe do oslobođenja naše zemlje. Vi vidite građanski rat, da treba intervenciju iz vana i t. d. Tako vidite vi i takove upute dobivate od 1941. godine iz Rima.

»Od časa, kada su naši pređi prije 1300 godina stupili u vezu sa Svetom Stolicom, Hrvati su ostali nepokolebljivo vjerni Kristovoj vjeri i nasljednicima Svetoga Petra. Uvijek su ostali »najosobitiji sinovi Rimske crkve«, kako ih zove Ivan X. i »vjerni Bogu i Blaženom Petru sve do smrti«, kako ih odlikuje već Ivan VIII. Nikada Hrvati nisu prekršili zavjet učinjen papi sv. Agatonu, da ne će ratobornim napadajima otimati tuđe zemlje, pa ni zakletvu njihovoga najkatoličkijega kralja Dmitra Zvonimira, položenu izaslanicima velikoga i svetoga Grgura VII. na nepokolebljivu vjernost Kristovim zamjenicima na zemlji. Kao predziđe kršćanstva Hrvati su i na sebe same zaboravili, misleći samo na interese vjere, i čudesnom požrtvovnošću dali polovicu svoje krvi, a izgubili etničko jedinstvo i ostali žalosni »ostaci ostataka nekada slavne kraljevine Hrvatske«. Mnogi su pravoslavci vlaške i srpske krvi, dovedeni po Turcima, bili kolonizirani po hrvatskim krajevima. Stari dokumenti govore na toliko mjesta o tima doseljenicima »koji su se kao turski graničari borili protiv kršćana«, kao biskup Ogramić (1672): »Šizmatici, koji nas žešće napadaju nego Turci« ili kao suradnik Farlattijev, Otac Filip Laštrić, O. F. M.: »Ovo smatramo opasnijim neprijateljima od Turaka.«

Što je srpski narod prepatio od Turaka, to vi na taj način papi servirate?

»Od pojave srpske dinastije Nemanjića (krajem XII. vijeka), koja je poslije ostala trajnim idealom Velike Srbije, bili progonjeni, osnivale su se šizmatске biskupije i manastiri u do tada katoličkim krajevima, »crkve latina rušahu i razarahu, svećenike napadahu i zarobljavahu, mnoga zla činjahu« (O. Gorko, Anonymi descriptio Europae Orientalis anno 1308). Konac je bio nestajanje katolicizma u potpuno katoličkim zemljama, na prvome mjestu u Crnoj Gori. Lukavo započeto djelo Nemanjića, uništenje katolicizma na Balkanu, nastavilo se je s istim uspjehom u turskoj eri, kada je iskoristilo svoju nadmoćnost nad siromašnim hrvatskim katoličkim stadom. Stvar svršava s prijelazom čitavih katoličkih krajeva na orijentalnu šizmu — biskupija u Trebinju, u Boki Kotorskoj, u dijelovima Bosne, u Srijemu, u Dalmaciji i t. d. i srpsko pravoslavlje dolazi najposlije do snage, koju danas posjeduje.«

Čitav smisao ovog izvještaja je baš u tome da pred papom sakrijete što čini Pavelić, i sakrijete ono što je on učinio.

Optuženi: Ostajem miran.

Javni tužilac: To je ono u čemu vi nadvisujete i najgorljivijeg branioca zločina koje je učinio Pavelić, a zašto se zalažete, to je ustaštvo, kome ostajete vjeran, do dana današnjega.

Optuženi: Ostajem miran.

Javni tužilac: (Čita)

»O događajima za vrijeme Jugoslavije ne će možda biti čak ni potrebno govoriti, kada je sam Sveti Otac s visokoga položaja Državnog Tajnika mogao promatrati sve iz blizine. Za lakše sjećanje spominjem samo nekoje potankosti. S državnim je novčanim sredstvima pravoslavna crkva organizirala propagandu za prijelaz katolika na pravoslavlje unutar i preko granice; dosta je podsjetiti

na kasnijega zagrebačkog metropolitu Dositeja, koji je u Podkarpatskoj Rusiji i u Čehoslovačkoj Republici preveo više od 100.000 grko-katolika na šizmu. U Jugoslaviji su se dešavali slučajevi u velikom broju: Bistrenica i Strumica u Makedoniji, Vis i Korčula u Dalmaciji, Prnjavor u Bosni i mnoge apostazije u Sloveniji, koja se je pokazala naročito slabo otpornom spram srpske šizme. Izvjesni stručnjaci drže, da su katolici izgubili na taj način kao i pomoću mješanih brakova cca 200.000 vjernika. Kako bilo da bilo, sigurno je, da su prema državnom popisu stanovništva katolici spali samih deset godina, od 1921. do 1931., od 39,4% na 37,4%, a u slijedećih deset godina možda za daljnjih 3%, što znači, da su izgubili osminu svog relativnog broja. Prelazeći dalje na nepravde i štetu katolika u državnom budžetu Jugoslavije, na gradnju pravoslavnih crkava u čisto katoličkim krajevima, na gušenje i zabranu Marijine Kongregacije i društva Katoličke Akcije, na pomoćnu organizaciju staro-katoličke hereze, na trovanje katoličke mladeži s protukatoličkim školskim knjigama, na pekvarenu literaturu Tyršovog Sokolstva, naglašavam tu samo najvidniji izraz raspoloženja srpske mase i crkve spram katolicizma: glasovitu i sramotnu bitku protiv konkordata, već potpisanog po Svetoj Stolici i potvrđenog po beogradskom parlamentu 1935. Konkordat je morao pasti nakon fanatičke bitke udruženih Velikosrba, framasona, komunista i srpske hijerarhije, da dokažu, kako katolička crkva u Jugoslaviji ne će moći nikada polučiti vjersku jednakost, a Sveta Stolica ništa drugo do mržnje i napadaja udruženog srpstva.

Možda jasnije nego koji mu drago drugi dokumenat govori o tome drama »Volga, Volga«, srpskoga pisca Dušana Nikolajevića, prijatelja srpskog patrijarha Varnave, aktivnog četnika iz Makedonije.

Napredovanje istočne šizme u katoličke redove prijeti danas s punom ozbiljnošću da postigne svoje mračne ciljeve. Pobjeda veliko-srpske ideje značila bi uništenje katolicizma na sjeverozapadnom Balkanu, u Državi Hrvatskoj. Navedeni nam dokumenti ne ostavljaju nikakove dvojbe. Što više, nema nikakove dvojbe, da bi takav kobni događaj imao i daljnje posljedice daleko preko granice Hrvatske. Valovi ortodoksnog i ofenzivnog bizantizma udarali bi o granice Italije, dok se do sada razbijaju o hrvatsko Predziđe.

I više, u toliko, što su radom hrvatskoga klera, osobito Franjevaca, bili postavljeni temelji za obnovljeni katolicizam u Bugarskoj, obraćenjem mnogih Pavlina i spašeni ostaci vjernika u Albaniji Skenderbegovoj, što bi uništenjem jedine katoličke nacije na Balkanu, bile pogđene i razne rastrkane posijane grupe na tome vječno nemirnome, ortodoksnom i islamskom Balkanu.

Sveti Oče! Danas su oči čitavoga čovječanstva, koje krvari iz tisuća rana, upravljene na Vas, koji udesnim značenjem Vašega imena nosite ljudskom rodu ono, što mu treba, nebeski mir. Noseći svijetu mir, mislite, Sveti Oče, na hrvatsku naciju, uvijek vjernu Kristu i Vama. Mlada Hrvatska Država, rođena u strašnijim i težim prilikama, nego bilo koja država kroz više vjekova, boreći se očajnički za svoj opstanak, pokazuje sa svim tim u svakoj prilici, da želi ostati vjerna svojim sjajnim katoličkim tradicijama i osigurati bolje i jasnije izgleda katoličkoj crkvi u tome kutu kugle zemaljske. U protivnom, njezinom propašću ili fatalnim smanjenjem — tisuće najboljih hrvatskih vjernika i svećenika žrtvovala bi dragovoljno i rado svoje živote da zapriječe tu strahovitu moguć-

nost — ne bi bilo uništeno samo onih cca 240.000 prelaznika sa sprskog pravoslavlja, nego i čitavo katoličko pučanstvo tolikih teritorija sa svim svojim crkvama i svojim samostanima.

Prema prirodnom poretku stvari, ako Bog ne bi učinio neko veliko čudo, napredak je katolicizma usko povezan uz napredak Hrvatske Države, njegov opstanak uz njezin opstanak, njegov spas uz njezin.

Sveti Oče! Vjerujući duboko u Božansko Milosrđe i u Božansku Providnost, čijim ste izabranim oruđem, preporučam Vašoj očinskoj brizi i Vašim molitvama našu Nezavisnu Državu Hrvatsku, smatrajući da time u isto vrijeme na najbolji način preporučam Svetu vjeru u mojoj domovini i na Balkanu.

U Presvetom Srcu Isusovom uvijek najodaniji

nadbiskup i metropolita zagrebački«

Zagreb, 18. svibnja 1943.

Javni tužilac: Dakle vidite, optuženi Stepinac. Kad vi falsificirate historiju, vi sve stvari prikazujete u tom smislu da bi uvjerali sv. oca papu o potrebi učvršćenja i osiguranja Pavelićevog režima, učvršćenja »NDH« i prema tome čitavu crkvenu organizaciju u tom momentu potpuno stavljate u službu okupacije naše zemlje. Sada imam tu izvještaje s originalnim potpisom Reis ul Ulema S. Bašića iz Sarajeva, koji je poslat vitez dr. Nikoli Mandiću, predsjedniku hrvatske državne vlade »NDH«, i to je primljeno 22. ožujka 1945. godine. Reis ul Ulema piše o svemu ovomu što je optuženi Stepinac kazao, a što se događa naročito u Bosni i napada ustaška zlodjela pod formom opasnosti od strane pravoslavlja katolicizmu. Evo što kaže Reis ul Ulema, isto jedan vjerski poglavar:

»Gospodine predsjedniče!... Kod nas su puni hapsovi, suđenja su kao i odvođenja pojedinih osoba na dnevnom redu. Istina je, da ljudi ne smiju spavati kod svojih kuća, jer se boje da ne omrknu, a ne osvanu. Ne mogu nikako vjerovati da je položaj u Sarajevu takav da postoji nekoliko ratnih prijevika sudova kao da smo na fronti, a ne u jednom mirnom gradu u kome se zbija do sada ništa krupnije nije desilo. Ne ću tvrditi da među tim morem uhapšenika nema i okorjelih krivaca, ali kao zastupnik vrhovnog vjerskog poglavice muslimana smjelo tvrdim, da mnogo uhapšenih ljudi nisu nikakvi komunisti kojima bi trebalo po nekom kratkom postupku odrubljavati glave... Takvih slučajeva mogao bih vam redati koliko hoćete, jer imamo dosta mjesta... Sve je ovo stvorilo u gradu Sarajevu jednu tako nepodnošljivu atmosferu, da ja, koji sam u Carigradu proživio mlado-tursku revoluciju i koji sam u svom životu svega i svašta doživio, zaista nisam došao u ovakav položaj u kome se danas kao zastupnik vrhovnog vjerskog poglavice muslimana nalazim. Naš svijet instinktivno osjeća, a i na svojoj koži svakim danom doživljuje, da se u njega nema povjerenja. Pa, zaboga, nisu sami muslimani u ovoj zemlji. Ni među braćom Hrvatima katoličke vjere nisu stvari u redu, ali ja još nikada dosada ne čuh da se na katolike baca ljaga da su odmetnici, dok ćete to, na žalost, za muslimanski element... zaista često puta čuti čak i od odgovornih čimbenika. Ja Vam otvoreno kažem da nekome iz katoličkih krugova nije išlo u račun da dođe do smirenja prilika i do potpunog sljubljanja između jednih i drugih.«

Ja ću sada, družu predsjedniče, da pročitam izjave poslanika NDH dr. Nikole Rušinovića, koje je on slao iz Rima tokom svojeg službovanja tamo. Ovi dokumenti nađeni su u skrivenoj arhivi kod optuženog Stepinca. Dokumenti su originalni s originalnim potpisom, i mislim da optuženi Stepinac ne će moći da se kvači ni za formalnosti samog potpisa.

Iz svih izvještaja vidi se jedno, a to je da su u Rimu i kod fašističkog poslanstva NDH Pavelić, ustaše i t. d. bili smatrani kao fašisti, koji su učinili tolike i takove zločine da su se i sami njihovi učitelji pomalo ograđivali od njih. I takve je optuženi Stepinac uporno branio u svojim izvještajima i prilikom svojih ličnih posjeta u Rimu svetom ocu papi. Što kaže Rušinović u svojem izvještaju od 28. svibnja 1942. g.:

»Od naših pak neprijatelja čuo je (ovdje se govori o kardinalu Maglioneu, državnom tajniku Vatikana, jednom od najodgovornijih odmah iza svetog oca pape — prim. red.) da ustaški pokret nema u narodu nikoga za sobom; da je to šaćica ljudi koja je sticajem prilika došla na vlast. Kaže, da je vjerojatno što naši neprijatelji govore o nama, pa mi je primijetio da čim više posjećujemo Vatikan i da tražimo veze, jer je to jedini način i mogućnost da se opere lažni glas...«

Dalje izvještava Rušinović u istom izvještaju o svojem razgovoru s kardinalom Tisserantom, koji je sekretar svete kongregacije za istočna pitanja. Kardinal Tisserant kaže:

»Nijemci su priznali hrvatsku pravoslavnu crkvu, kada su zajedno s vama (t. j. ustašama — prim. red.) poklali sve svećenike i kada je nestalo 350.000 Srba. I prema tome što vi (t. j. ustaše — prim. red.) imate da se tužite i da tvrdite kako ste neki nosioci kulture i nosioci vjere?

Srbi su u borbi s Turcima dali za zapad i katolicizam isto toliko koliko i mi, a možda i više. Hrvati su međutim dobili naziv »antemurale christianitatis«.

U svom izvještaju od 27. IV. Rušinović kaže:

»Nakon mog povratka posjetio sam neke od mojih vatikanskih prijatelja uz kardinala Maglionea, koji je ovom prilikom bio daleko ljubazniji nego prije i živo se zanimao za stanje u zemlji. Čuo je o uspjesima koje smo imali u istočnoj Bosni« (to je bilo 1942. u istočnoj Bosni kada su izvršili ustaše strahovite pokolje — prim. red.).

»Tada je Maglione kazao meni da je čuo o našim, ustaškim uspjesima u Bosni i pitao za istinitost tih vijesti, što sam ja potvrdio. Vidio sam da je to kod njega, kao i u svim drugim krugovima, s kojima sam došao u dodir u Rimu, vanredno dobro odjeknulo. Raspoloženje Vatikana prema nama (t. j. prema ustaškoj vladi — prim. red.) iz dana u dan je sve bolje. Zauzima se sve pozitivniji stav.« (To je bilo 1942. u istočnoj Bosni kada su izvršili ustaše strahovite pokolje — prim. red.)

Optuženi Stepinac, molim vas, jeste li prilikom boravka u Rimu bili s Rušinovićem?

Optuženi: Nemam ništa da primijetim.

Javni tužilac: Pitam vas, jeste li bili, a ne da li imate što da kažete.

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Da li ste razgovarali s Rušinovićem?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Evo što piše Rušinović iz Rima Lorkoviću:

2) Stepinac u Rimu. Kako Ti je sigurno poznato, već se je nadbiskup i vratio u Zagreb nakon 12-dnevnog boravka u Rimu. Kako smo se mi sporazumili za vrijeme mog boravka u Zagrebu, ja sam ga nagovarao i savjetovao da putuje, a kad smo se sastali, primijetio je: »Vidite da Vam se nijesam iznevjerio«. Bio je jako dobro raspoložen, a upravo borbeno protiv svih mogućih neprijatelja naše Države. On je podnio izvještaj Sv. Ocu, 9 stranica pisanih na stroju. On mi je uglavnom prikazao taj izvještaj, pa Te mogu osigurati, da je s našeg stanovišta apsolutno pozitivan. Napadajući na Srbe-četnike i komuniste, kao začelnike svega zla što se zbilo u Hrvatskoj, našao je materijala, za koji nisam ni ja znao. Ne ću ti nabrajati pojedina zlodjela koja je on naveo, ali znaj da je to bio upravo dragocjeni prilog svemu onome što sam dosada ja radio. Položaj zemlje on ocjenjuje povoljno i hvali radi nastojanja vlade. O Poglavnikovim naporima i brizi da se čim prije uspostavi red, te o njegovu vjerskom raspoloženju i postupku prema crkvi govori najljepšim riječima. Kaže, da je sigurniji nego ikada prije za sudbinu hrvatskoga naroda i Države, jer su vodstvo, a i sam narod, pokazali volje i smisla da očuvaju ono što smo dobili. Njega su smetali stanoviti ispadi pojedinaca, ali se uvjerio, da su to bili zbilja ispadi pojedinaca, a da vodstvo s time nije imalo nikakve veze, nego samo muke da zlo, bilo s koje strane došlo, spriječi. Ne može se i ne smije se dozvoliti da bilo tko napada N. D. H. i da baca loše svijetlo na hrvatski narod, pa je zato i došao u Rim da pobija laži koje su servirane Svetoj Stolici. Nakon podnesenog izvještaja bio je primljen od Sv. Oca i zadržao se s Njime u razgovoru jedan sat, a zatim je posjetio Maglione-a, Montini-a, te razne kardinale i druge vatikanske dostojanstvenike. Govorio je o raznim pitanjima, osobito o pravoslavnim, te o Talijanima u Dalmaciji i obalnom pojasu, o njihovu postupku prema katoličkoj crkvi, narodu, i o njihovu držanju napram šizmatičima. On će o svemu izvijestiti Poglavnika, a govorili smo, kako bi se sastao i s Tobom, što sam ja toplo preporučio, pa i Tebi preporučam, jer je dobro da čuje riječ i s naše strane, a ne samo od onih koji su za sve samo ne za ono što je naše. Ja sam, da ga bolje raspoložim, bio vrlo, vrlo ljubazan i susretljiv. Stavio sam mu na raspolaganje automobil, a sinoć sam priredio večeru u mom novom stanu. Bio je on s pratnjom nekih naših svećenika, te bivši nuncij Felici i monsig. Prettner Cipico iz Secreteria di Stato. Večer je protekla u vanredno dobrom raspoloženju. Ja sam ga pozdravio, na što je on održao jednu lijepu zdravicu. Šarić je najavio svoj posjet, koji se skoro očekuje. Neka dođe svakako i dr. Draganović s njime.

* Rušinović Dr. Nikola, ustaški poslanik u Rimu, piše izvještaj Lorkoviću, ustaškom ministru. Iz tog izvještaja citiramo točku 2) »Stepinac u Rimu«, zatim točke 3, 4, 5 i 6.

3) Hrvatska pravoslavna crkva i grkokatolici. Priznanje pravoslavne crkve, kako sam Ti već javio, primljeno je jako dobro. U tome Sv. Stolica gleda put k vjerskoj uniji i nestanak šizme u Hrvatskoj. To bi za njih bio »najdragocjeniji dar« koji Hrvatska može pokloniti Sv. Stolici. Da bi se to pospjelo, mišljenja su, da bi bilo potrebno osnivati grko-katoličke centre u krajevima gdje se nalaze pravoslavci i pustiti da na tome radi dr. Šimrak, za kojega tvrde ovdje, da je najbolji poznavalac za vjerska pitanja na Balkanu. Neki od katoličkih predstavnika u Hrvatskoj neradim okom gledaju prijelaze na istočni katolički obred, ali Vatikan, a i Stepinac slažu se u tome, jer da je to najlakši put, a i najbrži k Uniji, što će nedvojbeno biti i od političke vrijednosti za N. D. Hrvatsku. Koliko sam čuo, dr. Šimrak već je o tome raspravljao s Poglavnikom, pa se nadam, da će uskoro doći i do ostvarenja, a ja bih Te molio da i Ti sa svoje strane potakneš tu stvar, što će sigurno biti od opće koristi. Dr. Draganović će sigurno biti protiv toga, ali ja bih mu mogao sada dokazati opravdanost toga.

4) Ovih dana doći će do uspostave diplomatskih odnosa Vatikana s Finskom i Kinom Čang-Kaj-Šeka. Pregovori su već pri kraju i nema nikakvih zapreka na tom putu.

5) Dr. Niko Novaković »Longo«. Jednog dana opazio sam ga na ulici, a nakon dva dana poslije toga mogao sam ustanoviti da ima pension u albergo Quirinale, (prvorazredni holet u glavnoj rimskoj ulici Via Nazionale). To sam Stipi rekao, pa mislim da već i znaš. Zbilja su Talijani dobra srca kad imaju samilosti i razumijevanja za njega!

6) Obnova lateranske krstionice i oratorija Sv. Venancija. Zadnji put sam Ti u telefonskom razgovoru saopćio, da se ove godine prigodom Papina jubileja obnavlja kapela Sv. Venancija i lateranska krstionica. Tu se nalazi jedan oltar pod kojim počivaju kosti mučenika solinskih i nekih iz Fruške Gore. Neću Ti o tome duže, nego Ti šaljem kopiju pisma upućenog rektoru Mađeru od monsig. Respighia, koji vodi brigu oko popravka, te k tome Ti šaljem na istom papiru s druge strane Pro Memoriu koju je Mađerac bio uputio 20. srpnja pr. god. našem Ministru nastave o toj stvari. Iz toga će Ti biti sve jasno, a ja sam dao na znanje da bi hrvatska vlada to mogla eventualno poduzeti, za što ću ja tražiti ovlaštenje, ali pod uvjetom, da se stavi spomen-ploča, koju ćemo mi ispisati. To bi zbilja bio spomenik na uspomenu obnove hrvatskog kraljevstva. U koliko bude što novoga, ja ću Ti javiti, a Ti mi napiši o tome što misliš i što bi se moglo napraviti.

Dragi Mladene! Eto tako sam Te o svemu pomalo obavijestio. Još uvijek ima mnogo neprijatelja. Čini se da sve što dalje i čim kod nas bolje, oni postaju žešći i bezobzirniji. Ima i tobožnjih prijatelja, koji nas strahovito napadaju, kleveću posvuda, a osobito kod Vatikana, jer smatraju to kao najpodesniji teren, jer među samim diplomatskim korom, koji je zatvoren u zidinama Vatikana, nalaze se mnogobrojni naši neprijatelji, a ti pripovijedaju urbi et orbi o razbojstvima i razbojnicima u Hrvatskoj. Čujem da je već sakupljeno 8.000 fotografija, kao dokumenti izvršenih zvjerstava nad srpskim pučanstvom od strane ustaša. Dakako o zločinovima četnika i komunista nema ni jedne fotografije. Sve ono što su četnici napravili fotografirano je, a nama neprijateljska pro-

mičba to inkriminira kao zlodjela. Spremaju to i čuvaju naši neprijatelji, da nas uzmognu napadati u odlučnim momentima. Ja se trudim koliko mogu da sve te laži suzbijem i da svaku stvar postavim na pravo mjesto i na svakom koraku radim što mogu, jer smatram da to škodi ugledu Države, naroda i vodstva. Mislim, da smo dosada posvetili malo pažnje promičbi u inozemstvu. Po mom shvaćanju danas sva predstavništva i nisu drugo ništa nego promičbeni uredi i uz to služe kao obavještajna služba. Pogotovo to vrijedi za male narode, jer njihovi predstavnici ne mogu voditi neku veliku politiku, a najbolje mogu odgovoriti svojim zadaćama, ako budu pravi promičbenici svoje zemlje kod naroda gdje svoju državu predstavljaju. Imao sam prilike razgovarati s raznim predstavnicima pojedinih naroda, pa vidim da je njihova glavna svrha baš ovo što sam Ti izložio. Oni mi svi kažu, da se premalo u tom pravcu dosada radilo kod nas. Savjetovano mi je od prijatelja, pa i onih iz Vatikana da sakupljamo točne podatke, fotografije i ostale dokumente o zločinačkom djelovanju četničko-komunističkih elemenata nad našim življem. Vele da bi trebalo to servirati dnevno u novinstvu domaćem i u inozemstvu, kao ustuk na one laži, koje o nama danomice širi anglosaksonska promičba bilo u novinstvu ili na krugovalu. U Vatikanu su me pak izravno neki prijatelji molili, da bi sakupio toga materijala, pa im dostavio, jer bi se oni mogli time služiti i nama koristiti. Držim da bi ovo bilo apsolutno potrebno ne misleći na momentalan efekat, jer u Vatikanu pored neprijatelja ima i mnogo neinformiranih ljudi predstavnika nama indiferentnih naroda. Kakvo Vatikan dobije mišljenje o nama, čut će ga svi ti, bilo neprijatelji ili indiferentni. Netko bi možda rekao, da to nije važno što se o nama misli, nu ja se s time ne bih složio, jer nije svejedno uživati u svijetu dobar ili rđav glas. Siguran sam da se Ti u ovom sa mnom slažeš, pa ćeš mi i pomoći koliko je to moguće u današnjim prilikama. Ja sad imam i svoju posebnu kancelariju, prostorije za primanje i sve što je najnužnije. Ali, vjeruj mi, Mladene, da je nemoguće biti sam, jer i ako sam u neslužbenoj formi, to ipak iz dana u dan poprima jedan ozbiljniji karakter, ljudi me traže i obraćaju se na mene. Već kod jednog primanja nisam u stanju da sam zadovoljim običnim društvenim formama. Misli malo na to, pa ako možeš, izidi mi u susret, jer ne radiš meni uslugu, nego našoj stvari. Skoro će biti gotova i ona povijesna rasprava o kojoj sam Ti govorio. Trebao bi mi jedan pisaći stroj, jer oni na poslanstvu dosta su u upotrebi, pa bi Te molio, da mi to omogućiš. Konačno prije završetka spomenut ću ti dvije riječi o ovdašnjoj situaciji. Sigurno Ti je već o tome i Stijepo govorio, pa ne ću dugo, ali nakon mog povratka imam dojam, da je raspoloženje puno gore nego li je bilo prije. Mrmljanja i kritike bilo je i prije, ali danomice to sve više raste. Nezadovoljstvo proističe uglavnom iz slabih prehrambenih prilika, koje su sve to gore, a cijene horendno skaču. Neki dan, pripovijeda se, došlo je do pobune u jednoj od najvećih talijanskih tvornica, jer je radnicima oduzeto 100 grama kruha od dosadašnjih obroka. Radnici kolovođe otpušteni su, a da se nije išlo oštrijim mjerama protiv njih. Inače velikih promjena nema i ne bi se složio s onima, koji svakim danom čekaju nekakve pobune. Drugo ovom prilikom ne bih imao što, pa Te srdačno pozdravljam

Tvoj Za Dom spreman

Nikola

Vidite li, optuženi, kako ustaški poslanik piše o Pavelićevoj NDH i kako se onda već prvih dana, kako su već onda postojali u Rimu dokumenti što se u Hrvatskoj događa. I to tvrdi nitko drugi nego Nikola Rušinović, ustaški poslanik.

Evo vidite što kaže Antun Wurster, tajnik kneza Lobkowicza, kod sv. oca pape:

»Opaža se među našima u Rimu da vlada velika nepovezanost. Uostalom, većina se nalazi u raznim zavodima pod strogom stegom i s vrlo ograničenim mogućnostima rada, ali bi svejedno bilo dragocjeno kada bi svi — svaki u svojem krugu — pravio umjereno i da tako kažem, otmjenu promičbu. Po tim zavodima imade ljudi iz cijeloga svijeta, koji će danas sutra zauzimati visoke položaje u crkvenoj hijerarhiji, i na visokim učilištima.

Stekao sam dojam da je zagrebački nadbiskup povodom svog boravka u Rimu vrlo povoljno o nama izvještavao, naročito s obzirom na Međumurje. Isto tako isusovački provincijal pater Grimm, koji je razbio mnoge predrasude o nama. Imao sam prilike prevoditi za istočnu Kongregaciju jedan izvještaj monsignora Šimraka. O vladi govori najbolje, i naročito hvali poglavnika. Inače sve u svemu kod spomenute trojice, kao i kod većine ostalih u crkvenim krugovima može se sa žalošću ustanoviti da nijesu dorasli veličini današnjeg vremena, i da im je na koncu više stalo do izvršenja raznih nebitnih formalnosti, nego do same stvari...«

Dakle vidite dva dokumenta koji govore što ste radili, učinili i kako ste branili NDH.

Optuženi: Ostajem potpuno miran na to.

Javni tužilac: Kako se stalno raspiruje nacionalna mržnja i među samim katoličkim vjernicima, Slovencima i Hrvatima, kako se ona raspiruje u Vatikanu; vidi se iz točke c) izvještaja Wurstera (*čita*):

»General lično voli Hrvate i veseli se njihovoj slobodi, ali je zabrinut za budućnost. U kuriji se nalaze i dva Slovenca: asistent za Slavenske zemlje Prešern i glavni cenzor knjiga Zore. Oba su previše Slovenci, a da bi mogli biti naši prijatelji. Posredstvom Prešerna izašao je u jednoj švicarskoj smotri članak o prilikama u Sloveniji, u kojem su na tri mjesta vrlo nezgodno i k tome lažno napadnuti Hrvati. Imam otvorenih dokaza da Prešern priželjkuje uspostavu Jugoslavije...«

Ja bih molio, družo predsjedniče, da se ovaj izvještaj predoči optuženom Stepincu, da vidi da je originalan, i da nema što prigovoriti.

Optuženi: Nije potrebno.

Javni tužilac: Kako se u Vatikanu sve vrlo dobro znade, vidi se iz izvještaja Rušinovića od 9. II. 1942. godine:

»Kakvo je poznavanje Hrvata najbolje se vidi iz ovoga slučaja. Jedan kolega išao je na kongregaciju sakramenata i tom prilikom rekao mu je neki msgr., koji je jača ličnost na toj kongregaciji, da su u Hrvatskoj poštjerani mnogi svećenici. Nijemci da vrše silan teror, provode nemoguće stvari što se tiče vjerskih pitanja. Taj isti gospodin nema ni najosnovnijih pojmova niti o geografskom

položaju našem, niti o povijesti našoj. O poglavniku znađe samo to da je ubio Aleksandra, drugo apsolutno ništa. Drugi slučaj je ovakav. Na drugoj kongregaciji, kad je donesena jedna stvar iz naših strana, silom su htjeli da se to pošalje njemačkom nunciju, jer da mi pripadamo pod Njemačku. Trebalo je muke dok sam konačno dokazao da Hrvatska postoji kao država i da prema tome ne potpada pod nikoga. Čuo sam od profesora Gregorjana da je kod nas nered, strahoviti pokolj, užasna tiranija i nemoguće stanje. Ustaše prave takova zlodjela kakovih se rijetko poznavalo u povijesti. Ne samo da ubijamo na hiljade nevinih nego da se sadističko mučenje provodi na najbestidniji način. Poglavnik nema nikoga za sobom, a svi su za Mačeka. Crkva da nema nikakve slobode, a svećenike osuđuju pod krinkom komunizma na smrt. O Lončaru se pripovijeda kao o mučeniku svete vjere. Upravo sam kipio od bijesa kad sam to slušao. Zbilja bi za neke ljude bila mala kazna da ih se samo strijelja.»

Da je došao Rušiniću u ruke i da je mogao u Rimu da ubije nekog kardinala, zbog onoga što se govori o tome, šta se dešava u NDH, zbilja bi ga Rušinić i ubio.

»Slovinci su bjesni na nas i prenose sve te priče...

Talijanski svećenici koji su vojni svećenici u našim stranama pripovijedaju isto tako o strahovitim pokoljima kod nas.«

Dakle strana lica, predstavnici imperijalističkih zemalja našli su za potrebno da govore o pokoljima koji se vrše kod nas, a nadbiskup Štepinac, koji se ovdje isprava kao veliki patriota, on je našao za potrebno da sve to zataškava i nije podnio o tome izvještaj sv. ocu papi.

Optuženi: Ostajem miran.

Javni tužilac: To je sve što možete da kažete na ovaj ustaški izvještaj. U Rušinićeve izvještaju od 26. veljače 1942. godine govori se da je Slovenac pater Prešern pisao članak »O progonima katoličke crkve u Sloveniji«, koji je odštampan u uglednoj švicarskoj katoličkoj reviji »Apologetische Rundschau Zürich« br. 2. Rušinić iz toga članka izvještava ovako:

»Slovinci koji su pod pritiskom morali ostaviti svoju zemlju i doći u Hrvatsku, umiru i u nerazmjernom velikom broju od gladi i govori se o zvjerstvima u Sloveniji i kaže da se slična zvjerstva događaju i u Hrvatskoj. Isto tako da svećenstvo koje je iseljeno iz Slovenije, da je u prvo vrijeme dobilo namještenje, ali je kasnije na zahtjev njemačkih vlasti bilo otpušteno. Kako vidiš, a možda si za ovo već čuo, lijepa reklama. Trudi se pisac članka da nas prikaže slijepim oružjem u rukama Nijemaca.

Što bi trebalo napraviti, prepuštam tebi, ali mislim da bi se moglo pozvati k sebi provincijala družbe Isusove u Zagrebu i preporučiti mu da bi se Isusovci u Hrvatskoj pobrinuli da se njihova braća u Rimu ne služe tim načinom lažne promičbe protiv nas, jer to ne služi interesima NDH, ni hrvatskog naroda, a konačno ni njima koje je bivša Jugoslavija htjela potpuno iskorijeniti, a u Hrvatskoj i te kako se lijepo postupa prema njima.«

Dr. Nikola Rušinović.

R i m

V.T.br. 6-V-1942.

Rim, 9. svibnja 1942.

Dragi Mladene!

Neke stvari o novijim događajima ispriopovijedio sam Stijepi pred odlaskom u Zagreb, da Ti ih saopći, a da bi Te točnije obavijestio, šaljem Ti izvještaj. Radi boljeg pregleda podijelit ću ga na pojedine stavke.

1/ Sastanak Duce-a i Führera u Salzburgu.

Sastanak je uslijedio na poziv Führer-a. Vijećali su 17 sat

2/ Stepinac u Rimu. Kako Ti je sigurno poznato već se je nadbiskup i vratio u Zagreb nakon 12-dnevnog boravka u Rimu. Kako smo se mi sporazumili za vrijeme mog boravka u Zagrebu, ja sam ga nagovarao i savjetovao da putuje, a kad smo se sastali primijetio je: "Vidite da Vam se nijesam iznevjerio." bio je jako dobro raspoložen, a upravo borbeno protiv svih mogućih neprijatelja naše Bržave. On je podnio izvještaj Sv. Ocu, 9 stranica pisanih na stroju. On mi je uglavnom prikazao taj izvještaj, pa Te mogu osigurati, da je s našeg stanovišta apsolutno pozitivan. Napadajući na Srbe - četnike i komuniste, kao zatečnike svega zla što se zbilo u Hrvatskoj, našao je materijala, za koji nisam ni ja znao. Ne ću ti ih nabrajati pojedina zlodjela koja je on naveo, ali znaj da je to bio upravo dragocjeni prilog svemu onome što sam do sada ja radio. Položaj u zemlji on ocjenjuje povoljno i hvali rad i nastojanja vlade. O Poglavnikovim naporima i brži da

se čim prije uspostavi red, te o njegovom vjerskom raspoloženju i postupku prema crkvi govori najljepšim riječima. Kaže, da je sigurniji nego ikada prije za sudbinu hrvatskoga naroda i Države, jer je vodstvo a i sam narod pokazao volje i smisla da očuva ono što smo dobili. Njega su smetali stanoviti ispadi pojedinaca, ali se je uvjerio, da su to bili zbilja ispadi pojedinaca, a da vodstvo a time nije imalo nikakve veze nego samo muke da zlo, Falšo s koje strane dođe, sprječši Ne može se i ne smije se dozvoliti da bilo tko napada N.D.H. i da baca loše svjetlo na hrvatski narod, pa je zato i došao u Rim da pobija laži koje su servirane Svetoj Stolici nakon podnešenog izvješaja bio je primljen od Sv. Oca i zadržao se s Njime u razgovoru jedan sat, a zatim je posjetio Maglione-a, Montini-a, te razne kardinale i druge vatikanske dostojanstvenike. Govorio je o raznim pitanjima, osobito o pravoslavnim, te o Talijanima u Dalmaciji i obalnom pojasu, o njihovom postupku prema katoličkoj crkvi, narodu, i o njihovom držanju napram šizmaticima. On će o svemu izvijestiti Poglavnika, a govorili smo, kako bi se sastao i s Tobom, što sam ja tople preporučio, pa i Tebi preporučam, jer je dobro da čuje riječ i s naše strane, a ne samo od onih koji su za sve samo ne ono što je naše. Ja sam, da ga bolje raspoložim bio vrlo ljubezan i susretljiv. Stao sam mu na raspolaganje automobil, a sinoć sam priredio večeru u mom novom stanu. Bio je on s pratnjom nekih naših svećenika, te bivši nuncij Felici i mongig. Prettner Cipico iz Secreteria di Stato. Večer je pritekla u vanredno dobrom raspoloženju. Ja sam ga pozdravio, na što je on održao jednu lijepu zdravicu. Šarić je najavio svoj posjet, koji se skoro očekuje. Neka dođe svakako i dr. Dragac-nović s njime.

3/ Hrvatska pravoslavna crkva i grkokatolici. Priznanje pravoslavne crkve, kako sam Ti već javio, primljeno je jako dobro. U tome Sv. Stolica gleda put k vjerskoj uniji i nestanak šizme u Hrvatskoj. To bi za njih bio "najdragocijelji dar" koji Hrvatska može pokloniti Sv. Stolici. Da bi se to posješlo, mišljenja su, da bi bilo potrebne osnivati grko-katoličke centre u krajevima gdje se nalaze pravoslavci i pustiti da na tome radi dr. Šimrak, za kojega tvrde ovdje, da je najbolji poznavac za vjerska pitanja na Balkanu. Neki od katoličkih predstavnika u Hrvatskoj ne radimokom gledaju prelaze ha istočni katolički obred, ali Vatikan, a i Stepinac slažu se u tome, jer da je to najlakši put, a i najbrži ka Uniji, što će nedvojbeno biti i od političke vrijednosti N.D. Hrvatski. Koliko sam znao, dr. Šimrak već je o tome raspravljao sa Poglavnikom, pa se nadam,

da će uskoro doći i do ostvarenja, a bih Te molio, da i Ti sa svoje strane potakneš tu stvar, što će sigurne biti od opće koristi. Dr. Draganić će sigurno biti protiv tome, ali ja bi mu mogao sada dokazati opravdanost toga.

- 5 -

nama neprijateljska promišlja, to inkriminira kao zlodjela. Spremaj u to i čuvaju naši neprijatelji, da nas uzmognu napadati u odlučnim momentima. Ja se trudim koliko mogu da sve te laži suzbijem i da svaku stvar postavim na pravo mjesto i na svakom koraku radim što mogu, jer amatram da to škodi ugledu Države, naroda i vodstva. Mislim, da smo do sada posvetili malo pažnje promišlji u inozemstvu. Po mom shvaćanju danas sva predstavništva i nisu drugo ništa, nego promišljeni uredi i uz to služe kao obavještajna služba. Pogotovo to vrijedi za male narode, jer njihovi predstavnici ne mogu voditi neku veliku politiku, a najbolje mogu odgovoriti svojim zadaćama ako budu pravi promišljeni u svojoj zemlji kod naroda gdje svoju državu predstavljaju. Imao sam prilike razgovarati sa raznim predstavnicima pojedinih naroda, pa vidim da je njihova glavna svrha baš ovo što sam Ti izložio. Oni mi svi kažu, da ^{se} premale u tom pravcu do sada radilo kod nas. Savjetovano mi je od prijatelja, pa i onih iz Vatikana da sakupljamo točne podatke, fotografije i ostale dokumente o zločinačkom djelovanju četničko-komunističkih elemenata nad našim življem. Vele, da bi trebalo to servirati dnevno u novinstvu domaćem i u inozemstvu, kao ustuk na one laži, koje o nama danonice širi anglosaksonska promišlja bilo u novinstvu ili na krugovalu. U Vatikanu su me pak izravno neki prijatelji molili, da bi sakupio toga materijala, pa im dostavio, jer bi oni mogli se time služiti i nama koristiti. Držim, da bi ovo bilo apsolutno potrebno ne misleći na momentalan efekat, jer u Vatikanu pored neprijatelja ima i mnogo neinformiranih ljudi predstavnika nama indiferentnih naroda. Kako Vatikan dobije mišljenje o nama, čut će ga svi ti, bilo neprijatelji ili indiferentni. Netko bi možda rekao, da to nije važno što se o nama misli, nu, ja se s time ne bih sježio, jer nije svejedno uživati u svijetu dobar ili rdjav glas. Siguran sam da se Ti u ovom samnom slažeš, pa ćeš mi i pomoći koliko je to moguće u današnjim prilikama. Ja sad imam i svoju posebnu kancelariju, prosto-

dvije ću Ti riječi spomenuti o ovdašnjoj situaciji. Sigurno Ti je već o tome i Stijepo govorio, pa ne ću dugo, ali nakon mog povratka imam dojam, da je raspoloženje puno gore nego li je bilo prije. Mrmljanja i kritike bilo je i prije, ali danomice to sve više raste. Nezadovoljstvo proističe uglavnom iz slabijih prehrambenih prilika, koje su sve to gore, a cijene horenao skaću. Neki dan pripovijeda se, došlo je do pobune u jednoj od najvećih talijanskih tvornica, jer je radnicima oduzeto 100 grama kruha od dosadašnjih obroka. Radnici kolovođe otpušteni su, a da se nije išlo oštrijim mjerama protiv njih. Inače velikih promjena nema i ne bi se složio s onima, koji svakim danom čekaju nekakve pobune. Drugo ovom prilikom ne bih imao što, pa Te srdačno pozdravljam

Tvoj Za Dom spreman

N. Kolar

I sada slušajte dalje šta vi treba da radite, a to ste vi u stvari i napravili. Evo šta: *(nastavlja da čita)*:

»Treba se mnogo truditi da se ispravi mišljenje o nama, što su ga neprijatelji stvorili kroz par zadnjih mjeseci. Nije dovoljno ovdje raditi, treba nešto učiniti i u domovini. Čude se ovamo što naši biskupi ne dolaze u Rim. Od uspostave NDH bio je samo Stepinac u Rimu i to pred nekih 7 ili 8 mjeseci, a poslije toga ništa. Iz razgovora dobro obaviještenih ljudi saznao sam da bi bilo potrebno ponukati sarajevskog nadbiskupa Šarića da dođe u Rim i da on prikaže situaciju onako kako je mora gledati svaki pravi i poštenu Hrvat. Mimogred spominjem, da mi je tu istu misao bio nabacio pred moj odlazak u Rim i dr. Draganović. Kad ja svršim sa nekim posjetima u Rimu i upoznam još bolje prilike, skočit ću, ako mi dozvoliš, do Zagreba, pa ćemo i tamo malo poraditi i uvjeriti visoki kler o potrebi zajedničkog rada na korist države, naroda, a time i katoličke crkve...«

Dakle, vidi se zašto je Stepinac išao u Rim. To nisu moji zaključci, to su direktni zaključci ustaškog poslanika u Rimu Nikole Rušinovića.

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: *(nastavlja da čita izvještaj ustaškog poslanika u Rimu)*

»Jučer sam ponovno posjetio kardinala Maglicnea. O nama se šire koje-kakve glasine u redovima klera i mnogo se toga servira Svetoj Stolici što ne odgovara istini. On je to vrlo rado primio i potvrdio mi da nelijepi glasovi stižu o nama i do njih. Razgovor je potrajao 40 minuta. Ja sam mu otprilike prikazao ukratko...«

I sada mu je prikazao situaciju tako, da Srbi, pravoslavni, i Turci ugrožavaju katoličku crkvu, ispričao mu je dakle istu priču koju je i Stepinac ispričao u svome izvještaju *(nastavlja da čita)*:

»On je moja izlaganja pozorno slušao i izrazio zadovoljstvo nad tim, jer da još nije imao prilike da tako što čuje, nego samo neprijateljsku promičbu. Zatim smo došli na pitanje obraćenika, za koje tvrdi strana promičba da su pod teškim pritiskom vlasti napuštali svoju vjeru i prelazili na katoličku, da spasu gole živote.«

Dakle, u Vatikanu se diskutira i o tome *(nastavlja da čita)*:

»Čini se, da ga je od svega to najviše zanimalo. Ja sam odmah naglasio, da se ne radi tu o obraćenicima, nego o povratnicima, jer do dolaska Turaka u Hrvatskoj nije bilo pravoslavaca. A kakvi su bili pritisci na hrvatski elemenat govore o tome povijesni dokumenti i pokazuju da su Turci omogućili infiltraciju Srba u Hrvatsku, a jedni i drugi nisu birali sredstva da bi ih odvučili od njihove vjere i time oslabili nacionalnu snagu Hrvata. Spomenuh mu nadalje, da je zadnjih 20 godina otpalo od katoličke crkve 250.000 duša.«

Taman isto što tvrdi i optuženi Stepinac u svom izvještaju *(nastavlja da čita)*:

»Što se tiče povratnika, naglasio sam da je hrvatska vlada to prepustila crkvi, i crkva je bila potpuno slobodna u tome, što mi je i sam preuzvišeni Štepinac potvrdio pred moj odlazak u Rim, izjavivši da ih je mogao prevesti do 400.000, a nije nego tek 100.000, jer ih nije htio primiti bez temeljite pripreve, pošto je pravoslavni elemenat tako zaostao da ne zna ni za najbitnija načela svete vjere. Drugo — hrvatska vlada eminentno katolička, a vođena od čovjeka katolika ne riječi, nego djela, koji u svojoj kući ima kapelu i živi praktično katolički po svom uvjerenju, nije mogla dozvoliti to što se hrvatskoj vladi od neprijatelja spočitava.«

Taj katolik bio bi Pavelić, koji u svojoj kući ima i kapelu.
(Tužilac nastavlja čitanjem:)

»Jutros me posjetio jedan naš fratar, koji je razgovarao s jednim kardinalom o Hrvatskoj. Taj će me primiti u četvrtak, danas osam dana. U razgovoru oni su došli na pitanje kraljevine i budućeg kralja Hrvatske. Pripovijeda kardinal da mu je rekao jedan talijanski senator, da vojvoda od Spoleta ne će ići u Hrvatsku. Na pitanje zašto, dobio je odgovor, da je to saznao od samog vojvode, koji je to gotovo plačući rekao dotičnomu senatoru i naveo kao razlog tome nemogući talijanski postupak u anektiranom području, kao i onom okupiranom, kojim su postupkom izazvali mržnju čitavog hrvatskog naroda, osobito intelektualaca na Italiju, pa mrze i njega kao Talijane. On voli i štuje poglavnika i Hrvatsku. Bilo bi mu drago biti kraljem Hrvatske, ali nastale su takove prilike, da bi ga strah bilo ići u Hrvatsku.«

To je o onom kralju po kojeg ste vi slali biskupa Salis-Seewisa sa svoje strane 1941. godine.

Optuženi: Ostajem miran na to. (U dvorani smijeh).

Javni tužilac: Ovdje je izvještaj Rušinovića od 4. ožujka 1942. godine:

»Preuzvišeni Tardini, nakon što smo se upoznali i pozdravili, počeo je ovako: Hrvatska je mlada nacija, još mlađa država, a mladi često prave pogreške, koje su u skladu s njihovom dobi, pa nije čudo, da ih je Hrvatska pravila. Zato se i digla velika buka na Hrvatsku. Nu, danas, kad Hrvatska postoji već skoro godinu dana, ima stanovito iskustvo.«

Dalje njemu Tardini kaže:

»To je jedini put da se postigne trajan uspjeh. Hrvatska mora budno paziti i na opće političke događaje. Ona je eminentno katolička zemlja, pa se treba čvrsto i iskreno povezati s velikim katoličkim narodima, kao na primjer s Italijom, jer nitko od nas ne zna, što nas sve može snaći poslije ovog velikog sukoba. Ovo zadnje malo me je začudilo, ali badava, na svakom koraku se osjeća da su oni svi Talijani.

Zatim smo govorili o saboru. Mogu ti reći da je saziv sabora odjeknuo politički izvanredno dobro, ne samo u Vatikanu, nego i inače u ovdašnjim političkim krugovima.«

Rušinović o razgovoru s Montiem kaže:

»Nakon što sam mu u razgovoru o Dalmaciji kazao, koliko je hrvatskih dieceza pripalo Italiji, kaže: »To mora biti jako bolno »dolente« za hrvatski narod, ali treba strpljivosti. Nastavio je, pa kaže, da sveti otac jako voli Hrvate, a on je sam spreman da nam pomogne. Dođite k meni i tražite od mene, učinit ću sve što mogu. Vašoj vladi i vodećim krugovima preporučajte blagost, a što se tiče naših odnosa, sve će biti dobro. Samo vi radite dobro, a forma u odnosima već će doći.«

»...Kad sam mu rekao da nas imade katolika 5 milijuna, reče mi onda, da je to od velikog značaja za crkvu katoličku na ovom području. Sveti otac će vas pomagati budete sigurni.«

Nakon ovoga razgovora piše Rušinović dalje u pismu:

»Mnogo toga postalo mi je jasnije. Vatikan zna za Hrvate, jer su katolici. Znađu nešto i o našoj historiji, ali vrlo malo, govore o našoj historijskoj misiji. Znađu i to da su Hrvati dobili naziv antemurale christianitatis, iako ne znaju zašto smo taj naziv dobili. Hrvati i Srbi su za njih jedan narod, a dijeli ih vjera. Nije čudo kad ne znaju koliko nas ima. Ne znaju ni koliko hrvatskih dieceza je pripalo Italiji. Za Stepinca u krugovima Vatikana vlada mišljenje da je »velik čovjek i državnik«, a za Šarića da je on »un uomo valoroso«? Da su im prilike u Hrvatskoj tako malo poznate, krivnja je »zato, jer nismo imali svoju državu, nismo imali političkog predstavništva, nismo imali predstavnika na političkom, kulturnom, ekonomskom i t. d. polju.«

U pismu se dalje navodi da je Vatikanu bila simpatična jugoslavenska koncepcija, jer da su se

»tamo nadali da će Srbi prijeći na katoličku vjeru, odnosno da će doći do unije.«

Što vi, optuženi Stepinac, mislite, da li su zaključci Rušinovića pravilni?

Optuženi: Ja nemam ništa na to primijetiti.

Javni tužilac: Da li se slažete s Rušinovićem?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: To znači da se slažete.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Da li vjerujete u autentičnost ovog izvještaja?

Optuženi: Ne zanima me da li je ili nije autentičan.

Javni tužilac: Ništa vas ne zanima što ovako lijepo ocrtava stanje. Zar ne vidite da se ovim izvještajem diže jedna zavjesa koja se spustila pred onim strahovitim pokoljima i zločinima, da bi sakrila pred Vatikanom, ta prevlaka bila je islikana, zar to nije istina? Vidite da se s ovim izvještajem raskrinkava NDH i ustaška politika i vi se raskrinkavate i vaša misao.

Optuženi: Ja sam potpuno u tom miran.

Javni tužilac: Ovdje u jednom izvještaju iz 1942. g. Rušinović govori da je bio kod monsignora Sigismondia i da mu je Sigismondi rekao:

»Da je neprijateljska propaganda protiv ustaša vrlo aktivna. Došli smo u razgovor na pitanje prelaznika u Hrvatskoj. Tome se sveta stolica veseli, ali opet mi reče da nas pri tom napada američko i englesko novinstvo, jer da su svi prijelazi vršeni pod velikim pritiskom sa strane vlasti, u što sveta stolica ne vjeruje, ali je preporučiti da se to provodi postepeno, da bi se izbjegli prigovori i objede i neugodnosti za svetu stolicu. Spomenuo mi je da koji put talijansko novinstvo donosi vijesti o masovnim prijelazima ortodoksa na katolicizam.«

Dakle, prijelaz na katolicizam čak je neugodan i nezgodan i samom Vatikanu. Zato se preporučuje postepeni prijelaz.

U izvještaju 6. III. 1942. javlja Rušinović Lorkoviću o svojem razgovoru s kardinalom Tisserantom, sekretarom sv. kongregacije »Orientalis«:

»Nj. Uzoritost kardinal Eugen Tisserant primio me je 5. t. mj., jučer. On je rodom Francuz, a po položaju u Vatikanu, Secretarius S. Congregationis Orientalis, koja je prije bila samo sekcija Kongregacije de propaganda fide, a od nekoliko desetljeća unatrag samostalna kongregacija za orijentalnu crkvu. Radi velike važnosti koja joj se pridaje u hierarhiji crkve, predsjedava joj sam Papa. Primio me je vrlo ljubezno i fino. Razgovor je potrajao jedan i po sat... on je temperamentan, otvoren, polemičan više politički nego vjerski. Radi zanimljivosti njegovih navoda, izjava i teza, s obzirom na naš i opći politički položaj u Evropi i svijetu, nastojat ću ga u glavnim crtama vjerno prikazati. Nakon formalnosti koje su uobičajene pri upoznavanju započne on ovako:

»Odakle ste Vi gospodine doktore? Želite li govoriti francuski ili talijanski? — pitao me je.

»Ako mi dozvolite, ja bih se služio talijanskim jezikom. Francuski sam učio u školama i znam, ali ne tako kao talijanski« — odgovorio sam.

»Vrlo rado. Ja sam Francuz, ali dugo živim u Rimu (23 godine), pa mi je talijanski potpuno domaći. Gdje ste učili francuski?« — odgovorio je kardinal. Na to sam mu ispričao da sam Dalmatinac, da sam učio u Splitu, poslije u Zagrebu i t. d. »Kako vi Dalmatinac možete predstavljati Hrvatsku? Ima li još takvih slučajeva u vašem javnom i političkom životu? Talijani su naime tvrdili da je Dalmacija talijanska i da u njoj žive Talijani«. On je to popratio finim i ironičnim smiješkom. Moram ti priznati da mi je bilo ovo malo neugodno, jer nisam očekivao takva pitanja, ali sam se zato snašao i odgovorio od prilike ovako, da u Dalmaciji isključivo, osim neznatnog broja Talijana, žive Hrvati, kojih je i prije uspostave NDH veliki broj obitavao po drugim krajevima Hrvatske, a dobar dio je iselio iz Dalmacije, nakon aneksije... Na to me je Tisserant pitao: »Pa kako to, da su Vam Vaši veliki prijatelji i saveznici Talijani mogli uzeti Dalmaciju?« To je bilo još neugodnije pitanje za mene. Počeo sam s historijskim prikazom dolaska Hrvata na obale Jadrana pa dalje... i t. d.

... i tako je Rušinović pričao Tisserant-u, kako je došlo do toga, da su Talijani anektirali Dalmaciju i da su Hrvati ostvarili »slobodnu NDH«.

»... Tisserant me je pitao: »Vi ste dakle slobodni? Zar ne radite sve što hoće Nijemci, kad to rade i svi narodi u Evropi danas? Zar se to može nazvati sloboda!?!«... Oprostite Uzoritosti, — rekao sam na to, i počeo sam nabrajati dokaze kako u NDH ne vladaju Nijemci.

»Vaša je sloboda slična onoj našega Petaina. I on je slobodan, ali Nijemcima mora davati 80% svih živežnih namirnica, a narod francuski pri tom umire od gladi. To nisu priče, jer ja to vrlo dobro znam. Čak mu uzimlju 70% onoga što stigne brodovima iz Sjeverne Afrike i to odmah u luci. Zar Vi ne morate davati Nijemcima, pa i ako sami ostajete bez kruha, mesa i t. d. Vi ste, kao i svi ostali ekonomski zarobljeni, a bez ekonomske slobode nema ni političke.«

Evo kako je kardinal Tisserant držao lekciju ustaškom poslaniku, koji je pričao o slobodi »NDH«. Znači da je i u Vatikanu bilo glava koje su dobro shvatile što se događa u Hrvatskoj pod okupacijom Nijemaca. Dalje kaže Tisserant:

»Vaši prijatelji fašisti smiju se Vašoj samostalnosti i slobodi, kao i egzistenciji hrvatske države. To ja čujem izravno od njihovih velikih političkih glava. Vaš kralj, vojvoda od Spoleta, nikad ne će doći u Hrvatsku. On kaže da ne će ići u Hrvatsku, jer su ga učinili kraljem kraljevini koja nije kraljevina, jer je ovisna o Njemačkoj kao i o Italiji. U Hrvatskoj svatko vlada više nego Hrvati.«

Tako je to. Što mislite, optuženi Stepinac, kad Tisserant govori o nezavisnosti i NDH, da li se vi slažete s njime?

Optuženi: Mislim da poznajem Tisserant-a bolje nego vi.

Javni tužilac: Ja ne poznajem Tisserant-a, nego samo po izvještaju koji je poslao Rušinović i pitam vas, da li se slažete s time?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Dalje je kazao kardinal Tisserant:

»Otac Simić sam je predvodio skupinu ljudi s oružjem u ruci koji su rušili pravoslavne crkve. Znam sigurno da su se franjevci u Bosni i Hercegovini isto tako jadno ponijeli. Takve stvari ne može raditi odgojen kulturni i civilizirani čovjek, a kamoli svećenik.«

Rušinović dalje piše Lorkoviću:

»Možeš misliti kako mi je bilo pri duši slušati sve to i čuti što je sve neprijateljska promičba učinila protiv nas... To što pojedini fašisti govore i misle o nama, malo nas se tiče, jer znamo da tako ne misle vodeći, koji su mogli da se stvori naša država.«

Eto tako govori Rušinović, poslanik NDH, a s druge strane ostali ustaše govore i u svojoj propagandi nastoje uvjeriti hrvatski narod kako su im Nijemci i Talijani prijatelji. S druge strane, ustaški po-

slanici tvrde da nisu prijatelji. Tu se vidi kako su duboko ogrezli u izdaju svog naroda. Oni znadu istinu i tu istinu međusobno priznaju, ali s druge strane na smrt sude ljude koji tu istinu otvoreno kažu i koji se bore za slobodu. To je najveći grijeh svih optuženih, a i Stepinca.

Optuženi: Ostajemo mirni na tu izjavu.

Javni tužitelj: I dalje Tisserant kaže:

»Ono što sam vam rekao o vašem budućem kralju, čuo sam od osoba koje su s njime intimne pa i vjerodostojne. Oni se plaše Njemačke. Uostalom, što je Italija prema Nijemcima. Zar i Italija ne mora vršiti naloge iz Berlina!«

Dakle jasno se vidi po riječima kardinala Tisseranta da je Hitler komandant, a Pavelić, Mussolini i Stepinac njegove sluge!

U izvještaju, također iz 1942. godine, govori se o priznanju NDH, i piše da u Vatikanu kažu da je:

»jako nezgodno da se sada prizna NDH, jer je uspostava diplomatskih odnosa između Vatikana i Japana u anglo-saskim novinama uzvitala prašinu, pošto te novine napadaju Japan radi zvjerstava, koja su počinjena nad katoličkim življem na Filipinima. Sv. Stolica uprkos tome, što su Japanci klali katolike, uspostavila je diplomatske odnose s Japanom. I zbog toga ne može biti govora da se sada de iure prizna da se uspostave diplomatski odnosi s NDH.

Osim toga već strana štampa počinje pisati o odnosima između Hrvata i Sv. Stolice. Neprijateljima našim ništa ne izbjegne kao što nije izbjegla ni moja dosadašnja prisutnost kod Vatikana, kao i posjet učinjen Vatikanu.

Usudio bih se reći da bi čin priznanja mogao i puno prije doći kada bi naišli na razumijevanje i punu potporu našeg episkopata«.

Dakle, osnovni zadatak njihov i osnovni zadatak Pavelića u odnosu prema Vatikanu jest da angažiraju što više episkopat u pomaganju NDH, da bi Vatikan priznao NDH i prema tome da bi se preko Vatikana suzbila sva ona istina koja kruži po čitavom svijetu o zvjerstvima u NDH.

U izvještaju govori se dalje o Pelegrinetti-u, koji kaže:

»Kada bi i bilo sve istina što se spočitava Hrvatima, s obzirom na progone Srba, za onoga koji pozna prošlost, ne bi bilo ništa čudno, okrutnosti se ne bi mogle odobriti, ali se sve to može razumjeti.«

Tako Pelegrinetti na svoj način odobrava ono što se događa u NDH. Evo, optuženi Stepinac, to su originalni izvještaji koje je slao ustaški poslanik Rušinović ustaškom ministarstvu vanjskih poslova. To su originalni dokumenti, koji su nadeni sakriveni kod vas. Ti originalni dokumenti dižu onu zavjesu i u stvari obrazlažu vaše mjesto i vašu funkciju, ulogu i nastojanja ustaša da vas upregnu u jednu suradnju. I vi ste suradnju preko visokog klera potpuno ostvarili. Optuženi Stepinac, molim vas, jeste li vi poznavali kneza Lobkowicza?

Optuženi: Jesam.

Javni tužilac: Je li on k vama dolazio iz Rima, ili, kad je dolazio u Zagreb, da li vam je pravio posjete?

Optuženi: Došao je k meni u posjet.

Javni tužilac: Da li vam je govorio o svojim izvještajima?

Optuženi: Ne sjećam se toga.

Javni tužilac: Da li vam je govorio o prilikama u Rimu, u Vatikanu i svojoj funkciji, da li vas je pitao za savjet?

Optuženi: O tome ne mogu govoriti i ne sjećam se.

Javni tužilac: Vi se ništa ne sjećate i ništa ne znate.

Da li znate tko je on bio u crkvenoj hijerarhiji kod pape?

Optuženi: Znam da je imao jednu funkciju na papinskom dvoru.

Javni tužilac: Kakovu funkciju?

Optuženi: Komornika ili tako nešto.

Javni tužilac: Prema tome to je jedna visoka funkcija?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Ali da li znate i kakove funkcije je on u Rimu vršio?

Optuženi: Znam.

Javni tužilac: I kakove?

Optuženi: Bio je neke vrsti delegat kao što je bio ovdje Marcone.

Javni tužilac: Znači kakove funkcije je vršio?

Optuženi: Imao je posredovati između Hrvatske i Vatikana.

Javni tužilac: Dakle diplomatske ili političke funkcije?

Optuženi: Samo posredovati, ali nije imao nikakove prave diplomatske misije.

Javni tužilac: Diplomatske misije faktično je imao od ustaša?

Optuženi: Nije mogao imati, jer nije bila Hrvatska de iure priznata od Vatikana.

Javni tužilac: I zato što Hrvatska nije bila de iure priznata od Vatikana, zato se i nije mogao u Vatikanu držati nitko drugi nego on, koji je bio tajni komornik papin i prema tome je mogao da bude u Vatikanu, a s druge strane on je bio u službi Ministarstva vanjskih poslova, ustaškog ministarstva. Šta mislite na tu kombinaciju, da li je dozvoljena?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Druže predsjedniče, ja ću sada pročitati niz pasusa iz niz izvještaja kneza Lobkowicza, koji je osnovao u Rimu ured izvanrednog opunomoćenika »NDH«. Koristeći svoj položaj tajnog komornika kod pape, stavio se sav u službu da radi u Vatikanu za »NDH«. Kada je dolazio u »NDH«, iz Rima, dolazio je tada i optuženom Stepincu.

Iz ovih izvještaja, kao i izvještaja ustaškog poslanika Rušinovića, vidi se potpuno dobro jedna suglasnost, jedna puna koordinacija optuženog Stepinca na čelu visokog klera katoličke crkve, i ustaškog

funkcionera, ministra kod Vatikana. Vidi se da Vatikan pomaže NDH, ustašku državu i t. d. Dakle to su originalni dokumenti i oni otkrivaju ono što optuženi Stepinac ne će da nam kaže. S druge strane oni objašnjavaju ono što je Stepinac činio.

U tom izvještaju opisuje tko je i što je Spellman, govoreći da je posjetio new-yorškog nadbiskupa Spellmana u pratnji tajnika ureda Wurster. U tom izvještaju opisuje tko je i što je Spellman, govoreći da je on »leteći« biskup koji upravlja avionom, da je bio kod Franca u Madridu, da je bio 4 puta primljen kod svetog oca i t. d. Lobkowitz je zatražio audijenciju kod Spellmana i 2. marta u 8. 30 sati ujutro bio je primljen kod njega. Evo kako to on opisuje:

»Našli smo se u urečeno vrijeme u njegovu stanu. Za vrijeme čekanja mogao je tajnik Wurster pregledati posjetnice, koje su ležale na stolu i uvjeriti se da se među njima nalaze posjetnice mnogih talijanskih ličnosti, kao predsjednika apelacionog suda, nekih senatora i slično. Govorilo se dapače da su ga posjetila i dva ministra iz sadašnjeg kabineta. Dok smo čekali, čuli smo, kako je u njegovoj sobi u jednom živahnom razgovoru pala riječ »Croatia«.

Primio nas je veoma ljubezno i odmah rekao: »Vi mi ne možete reći mnogo novoga u vašoj stvari. Ja sam o svemu dobro obaviješten i dobro poznam hrvatsko pitanje. Pred više godina putovao sam vašim krajevima i već mi je sama razlika između Beograda i Zemuna, da ne govorim Zagreba, rekla dosta: to su dva svijeta, to ne ide skupa.«

Mi smo istakli da je sadašnja hrvatska država istaknuti položaj katolicizma i zapadnjaštva prema Istoku i da je granica na Drini jamstvo za održanje katoličkih pozicija u tom sektoru, a da bi bilo kakva uspostava Jugoslavije značilo ne samo uništenje hrvatskog naroda, nego i katolicizma i zapadne uljudbe u tom području. Mjesto granice Zapada na Drini imali bi granice Bizanta na Karavankama. Spellman se s tim izvodima složio i dodao, da predsjednik Roosevelt hoće slobodu svim narodima, pa ni Hrvati sigurno ne će biti izuzeti. Dodao je da on osobno čini koliko može za nas, ali da imamo mnogo neprijatelja i da jedan protiv mnogih ne može mnogo. S Hrvatima je u svojoj biskupiji vrlo zadovoljan, kako sa svećenstvom, tako i s vjernicima. Ponovno je istaknuo da je o nama vrlo dobro obaviješten jednim dijelom i od tajnika zagrebačkog nadbiskupa dra Lackovića, koji ga je također posjetio. Predali smo mu sivu knjigu i preostali primjerak ustaških načela na latinskom jeziku. Listao je sa zanimanjem po knjigama i zapitao »Ima li to predsjednik Roosevelt?« Odgovorili smo da zacijelo nema. Na to je rekao da smo to mogli dostaviti izaslaniku Roosevelta pri Vatikanu Tittmann-u.

Zaboravio je da se naša država NDH nalazi u ratu sa SAD i da mi ne možemo imati veze s Rooseweltom. Obratio sam se na njega i on me je s razumijevanjem primio i iz njegova držanja stekao sam dojam da će knjigu i ustaška načela odnijeti predsjedniku Rooseweltu.

To je izvještaj Lobkowitza od 6. ožujka 1943. godine. Evo, izvještaj također govori o Tisserant-u, o kome smo čitali u Rušinovićevom izvještaju.

»Treći kardinal, kojeg sam posjetio, jest prefekt sv. kongregacije za istočnu crkvu, kardinal Tisserant. I on me je primio naglašeno ljubezno i srdačno. Među nama se razvio vrlo dugačak iskren i otvoren razgovor, u kojemu je jasno došlo do izražaja kardinalovo negativno mišljenje ne samo o hrvatskoj državi i današnjem režimu nego o hrvatskom narodu kao takovom. Govorio je, da su Hrvati već za vrijeme 30-godišnjeg rata bili poznati kao divljaci, te da su u njegovom kraju (Lorraine) popalili nekoliko mjesta, te da su tamo obćenito smatrani zlim ljudima. Kardinal je iztaknuo, kako je pročitao jednu knjigu koju mu je svojedobno dao dr. Rušinić i kako je i u toj knjizi gotovo izključivo o ubistvima i nasiljima.«

Taj tajni komornik širi ustašku propagandu i sav se zalaže za ustaše. U izvještaju od 18. svibnja 1943. godine govori da je razgovarao s kardinalom državnim tajnikom Maglioneom. Pod točkom b) kaže:

»Natuknuo sam, da možda nije uvijek najsretniji stav zagrebačkog nadbiskupstva, na temelju svojih razgovora s Poglavnikom i msgr. Marconeom. Iz kardinalovog držanja i odgovora razabrao sam, da mu je o tom štošta poznato. Kardinal je vrlo otvoreno govorio ističući, da smatra nezgodnim što nadbiskup ne uspijeva naći put u odnosima s državom; kardinal će iskoristiti skorašnji posjet nadbiskupa, da mu sa svom obzirnošću savjetuje spretnije i spremnije srdačno držanje. Kardinal misli da nadbiskup može prosvjedovati protiv onoga što kao duhovni pastir drži neumjesnim, ali da si prije toga svakako mora steći povjerenje vlasti.«

U izvještaju od 13. srpnja 1943. godine Lobkowicz kaže da se

»stav Vatikana prema Hrvatskoj stalno poboljšava« i da je »Vatikan shvaćao dužnost i ulogu Hrvatske za crkvu na evropskom jugoistoku. Vrlo je vjerojatno da bi se Vatikan u danoj prilici založio, ako ne za hrvatsku državu i za njeno priznanje, a ono za hrvatski narod.«

»Naš položaj kod Vatikana nije ni sada službenog značaja. Vatikan nas dobrohotno podnaša samo kao predstavništvo hrvatskih katolika, ali nas u pretežnoj većini konkretnih slučajeva susreće kao svako drugo priznato diplomatsko predstavništvo u stvarnim i formalnim pitanjima. Sve to, međutim, u času odlaska diplomatskog zbora iz Rima prestaje, a u času zaposjedanja Rima po saveznicima postaje otežavajućom okolnošću. Saveznici ne samo da nam ne bi priznali diplomatskog značaja, nego bi nas dapače smatrali običnim političkim zločincima i veleizdajnicima. Jedina je stoga mogućnost, koja bi dopuštala nastavak naše djelatnosti da se naše predstavništvo smjesti u Vatikanu, kao što su sada tamo smješteni diplomati država zaraćenih s Osovinom.«

Gospodin Lobkowicz želi da se uvede u Vatikan da ne bi mogao biti uhvaćen kao ratni zločinac. Jer on kaže da u času zaposjedanja Rima od strane saveznika to postaje »otežavajuća okolnost i ne samo da mu ne bi priznali diplomatskog značaja, već bi ga smatrali običnim zločincem«. Dakle, gospodin Lobkowicz vrlo dobro znade šta

saveznici misle o njemu i da je on u stvari — velizdajnik i ratni zločinac. Ovo je Lobkowicz sam napisao i potpisao.

Izvještaj — Rim, 13. srpnja 1943. I tu je vrlo bogat sadržaj. Lobkowicz izvještava o audijenciji ustaškog ministra Sinčića* kod pape, koji je naveo Lobkowiczu razgovor s papom:

»Pri kraju razgovora rekao je Papa da su Hrvati dobar katolički narod, da mu je vrlo drago, što je imao prilike govoriti s Poglavnikom, za kojeg sa svih strana čuje s velikim zadovoljstvom i utjehom, da je praktičan katolik. Ja sam mu to potvrdio i dodao, da se nadam, da će Poglavnik skoro doći u Italiju i da sam uvjeren, da će biti njegova želja, da tom prilikom zatraži njegov (Papin) blagoslov. Na ovo je Papa odgovorio: »Vrlo rado ću ga i tom prilikom podieliti!«

Ja sam, družu predsjedniče, još ranije čitajući Stepinčev izvještaj sv. ocu papi prikazao, a kasnije ću čitati i izvještaj splitskog biskupa i niz drugih dokumenata iz kojih će se vidjeti da svi govore o tome da su ustaše i četnici, Nijemci i Talijani vršili klanja i pljačke u našoj zemlji, a nigdje se ne govori da su to činili partizani i NOV — samo što su na kraju zaključci netočni pa se kaže da nisu krivi ustaše, četnici, Nijemci i Talijani, nego Narodno-oslobodilačka vojska i partizani. To se vrlo lijepo vidi i u ovome izvještaju. Pod točkom III. Lobkowicz govori o boravku priora Kartuzije Pleterje o. dr. Josipa Leopolda u Rimu. On kaže da je otac Leopold dobar hrvatski rodoljub, da si je već priskrbio hrvatsku putnicu i da je uvjeren poštovalac poglavnika i pristaša ustaškog pokreta. Evo sadržaj njegova pričanja:

»U početku, tamo u travnju 1941. nalazio se njegov samostan na granici njemačkog područja prema Italiji. Nijemci uglavnom nisu dirali nikoga. Gestapo je provela vrlo temeljitu premetačinu. Vladali su se posve pristojno. Odnijeli su samo sve pisaae strojeve, kožnate torbe za spise i jednu vrlo dragocjenu zbirku maraka. I inače su često dolazili u samostan da ga razgledavaju i da štogod pojedju i popiju. Kad je bilo utvrđeno da se njemačka granica povlači do Kostanjevice, došli su uoči odlaska s dva teretna samovoza i odnijeli veću količinu vina, brašna i sira. To su učinili s obrazloženjem: »bolje mi nego Talijani!«

Nakon toga su došli Talijani, koji su u početku bili vrlo pristojni. Stvarna talijanska vlast međutim nije dugo trajala i cijeli kraj oko samostana dospio je u partizansko područje.

Partizani su bili više nego pristojni. Tek tu i tamo bi došli u samostan tražiti kakve lijekove, zavojno tvorivo i malo hrane. Neprestano su isticali da redovnicima ne će ništa učiniti, jer znaju da se nikad nijesu bavili nikakvom politikom i da su mnogo pomagali sirotinji. Zanimljivo je da je često po noći dolazila partizanska ophodnja, da povede kojeg redovnika-svećenika u šumu radi podjeljivanja sakramenata umirućima ili radi ukopa. Prior tvrdi da je

* Sinčić je bio ustaški povjerenik pri II. talij. armati.

URED IZVANREDNOG OPUNOMOĆENIKA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

— R I M —

Rim, 14. travnja 1943.
Br. 38/43 VT

I Z V J E Š T A J

Br. 4/43.

=====

A) DODIRI S VATIKANOM

1. Službeni nastupi. Obzirom na moj položaj "nep priznatog" diplomatskog predstavnika nije moguće da kod raznih svečanosti nastupam s ostalim diplomatima. Da bi se to nekako nadomjestilo i izbjeglo dojam izoliranosti hrvatskog predstavnika, pozivan sam da prilikom značajnijih svečanosti, kod kojih je prisutan diplomatski zbor, vršim službu tajnog komornika. Tako sam bio u papinoj pratnji prilikom svečane proslave godišnjice krunisanja dne 17. ožujka, te prilikom Pačinog silaska u baziliku sv. Petra kod korizmene svečanosti u nedjelju dne 11. travnja. Kad se na kraju ove druge svečanosti sv. Otac opraštao od pratnje, pristupio je -protivno svim običajima ceremonijala- Papa k meni i rekao: "Poznat mi je namočiti značaj vaše prisutnosti ovdje, primite moj posebni blagoslov." Ovim izrazom izvanredne pažnje, htio je Papa očito počastiti Hrvatsku.

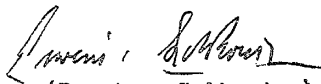
LOBKOWICZ IZVJESTAVA USTAŠU LORKOVIĆA (vidi str. 321)

i osobni tajnik Matijević, što za sada podpuno dostaje za potrebe, koje ured ima.

Bilo bi bezuvjetno potrebno, da se Uredu stave što prije na raspolaganje navjere predviđene u naredbi Ministra vanjskih poslova br. Upr. 7296 od 20. rujna 1942.

Izvanredni opunomoćenik
Nezavisne Države Hrvatske:

(Erwein z. Lobkowitz)

PEČAT I POTPIS LOBKOWICZA NA JEDNOM IZVJESTAJU LORKOVIĆU

Treći kardinal, kojeg sam posjetio, jest prefekt sv.kongregacije za istočnu crkvu, kardinal Tisserant. I on me je primio naglašeno ljubezno i srdačno. Među nama se razvio vrlo dugačak iskren i otvoren razgovor, u kojemu je jasno došlo do izražaja kardinalovo negativno mišljenje ne samo o hrvatskoj državi i današnjem režimu, nego o hrvatskom narodu kao takovom. Govorio je, da su Hrvati već za vrijeme 30-godišnjeg rata bili poznati kao divljavi, te da su u njegovom kraju (Lorraine) popalili nekoliko mjesta, te da su tamo obćenito smatrani zlim ljudima. Kardinal je iztaknuo, kako je pročitao jednu knjigu, koju mu je svojedobno dao Dr. Rušinović i kako je i u toj knjizi gotovo izključivo o ubistvima i nasiljima. U vezi s time uzput spominjemo, kako iz o ene

(vidi str. 321)

5. Posjet kod kardinala Pizzarda.

Posjetio sam kard. Pizzarda, prefekta Sv. Kongregacije za nauke i sveučilišta. Predao sam mu latinska Ustaška Načela i Sivu Knjigu, kao i Strahote zabluda. Kardinal vidi sadašnji položaj u svijetu kao nešto prolazno i misli, da će sadašnja karta Europe doživjeti velikih promjena. Uvjerena je, da Hrvate u svakom slučaju treba odieliti od Srba. Inače je naskloniji Dunavskoj konfederaciji, kao rješenju problema srednje i jugoistočne Europe. Kardinal Pizzardo je poznat kao vrlo ambiciozan čovjek. Njegovo se ime mnogo spominjalo kod posljednjeg izbora Pape. Navodno, da je bio među ozbiljnijim kandidatima.

(vidi str. 326)

Posjetio sam i generala Isusovačkog reda Ledóhowskog, koji me je izvanredno ljubezno primio uvjeravajući me opetovano, da će mi u svakom pogledu i u svemu ići na ruke. Nije bilo teško uvjeriti se o njegovoj sklonosti za nas.

b/ Posjet kod Sv. Oca: Konačno sam 22. listopada primio poziv, da dodjem u odpru u Vatikan, da će po mene poslati vatikanski samovoz, da ću vršiti svoju redovitu komorničku službu, nakon koje će uslijediti audijencija. Sv. Otac primio me je, kao svaki puta izvanredno milostivo, naglasivši, sa smješkom punim razumjevanja, da me prima kao svog tajnog komornika, i da se nada, da će doskora biti drugačije. Izvjestio sam Sv. Ocu o položaju u Hrvatskoj, pri čemu je On pokazao vrlo veliko dobrohotno zanimanje i razumjevanje. Izkoristio sam priliku, te iznio Sv. Ocu nemogući postupak talijanskih vlasti u okupiranim i anektiranim područjima. Sv. Otac je i tom saslušao, ali se o toj stvari nije ništa izjavio. Inače se ovaj prvi susret nije mogao izkoristiti, da bi se upustilo u pojedinosti.

jedva koji partizan u onom kraju umro, a da nije zatražio svećenika. Jednom je došao u samostan na prolazu i partizanski stožer. Ti su bili naročito pristojni.

Prior je tom prilikom vidio jednu žensku, koja je zapovijedala jednim velikim odjelom. Među partizanima bilo je i dosta Hrvata; u časovima potrebe dolazili su s hrvatskog područja veliki odredi hrvatskih partizana, a često su Slovenci opet odlazili u pomoć na hrvatsku stranu. Najviše se priora dojmila njihova velika stega.

Kad bi partizani na kratko vrijeme odlazili iz toga kraja, dolazili bi Talijani i onda vršili po nekoliko puta najtočniju i najsitničaviju premetačinu. Optuživali su samostan da pomaže partizane.

Kasnije je jednom prilikom smještena u samostan posada t. zv. »Bijele garde«. Bilo je svega oko 300 ljudi. Po priorovim izjavama ti su se »gardisti« ponijeli neisporedivo gore od partizana. Smetali su cijeli samostan, zamazali i uništili mnoge prostorije, a nisu pokazivali niti mnogo smisla za tuđe vlasništvo. »Bijela garda« sastoji se iz najrazličitijih elemenata: od zadržanih klerikalaca preko slovenskih liberalaca do sokolaša. Nema nikakve idejne povezanosti. Stege nema gotovo nikakove među njima. Naoružani su znatno slabije od partizana. Mnogi među njima nalaze se u tim postrojbama samo radi onih 30 lira što ih danomice od Talijana primaju. Ta je plaća ono što im partizani najviše zamjeravaju. To se ni prioru nije svidjelo, a često je znao prikazati nedostojnost takvog plaćeništva raznim istaknutim Slovencima, kad bi dolazili u Ljubljano.«

Optuženi Gulin! — Poslušajte, molim vas, dobro.

Optuženi Gulin: Molim?

Javni tužilac: Vi ste bili bjelogardista?

Optuženi Gulin: Ali do 1942. godine.

Javni tužilac: (čita dalje:)

»No u tom nitko nije vidio ništa nezgodna. Prikazao je istim osobama i nezgodne ispade tih »gardista«, ali ni za to nitko nije pokazivao razumijevanja. Inače u vodstvu »Bijele garde« postoje mnoge nesuglasice između katoličkih i liberalnih elemenata. Talijani s velikim zadovoljstvom gledaju na sve te pojave. Jednom prilikom rekao je jedan talijanski general ljubljanskom nadbiskupu: »Tu se stvara mržnja koja će trajati kroz nekoliko naraštaja, mi ćemo već samo radi toga morati ostati ovdje.«

Dva mjeseca nakon dolaska »Bijele garde« u samostan poručivali su partizani prioru neka sklone gardiste da napuste Cartuzio, jer da će u protivnom slučaju biti prisiljeni da samostan smatraju tvrđavom. Kad se »gardisti« nisu htjeli povući, najavili su partizani napadaj. Taj je doskora i uslijedio. Štedili su samostan koliko je bilo moguće i nakon tridesetak sati neprekidne borbe uspjelo im je onemogućiti »Bijeloj gardi« svaki dalji otpor. Talijanske čete su došle u pomoć, ali su položaj proglasili neobranjivim te su naredili opći uzmak. Prije uzmaka proveli su »gardisti« temeljitu pljačku od koje se samostan dugo ne će oporaviti. Samostan je opet došao u ruke partizana. Partizani su bili još pristojniji nego prije. Prior je uvijek bez poteškoća od njih dobivao propusnice za kretanje na njihovu području. Tvrdi da su partizani imali redovitu glasničku vezu s Ljubljano.«

Pod točkom 3: Vilko Heger boravio je nedavno u Rimu koji je »pri-radni nadstojnik« »Akcije Nadasve« (Nadbiskupijska akcija za obnovu i poljepšanje hrvatskih prošteništa).

Optuženi Stepinac! Što radi Heger u Mariji Bistrici?

Optuženi Stepinac: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Je li gradio u Mariji Bistrici one reljefe?

Optuženi Stepinac: Nije.

Javni tužilac: Je li uljepšavao kapelicu?

Optuženi Stepinac: Nemam što za primijetiti?

Javni tužilac: Nemate što za primijetiti?

Optuženi Stepinac: Ne sjećam se, nemam što za primijetiti.

Javni tužilac: Stvar je sramotna i vi se ne sjećate. Slušajte što Lobkowicz kaže o njemu:

»Poznato je, da se taj gospodin uzpio nametnuti zagrebačkom nadbiskupu, koji mu je podpuno nasjeo. Heger čak stanuje u nadbiskupskom dvoru i tamo se i hrani. Poznata je i njegova velika afera, dok je vodio veliku kosmetičku tvrdku »Interkosma«; to je tada — pred kojih desetak godina — bila prava međunarodna afera.

Heger je izvanredno spretan čovjek. I u svojem sadašnjem zanimanju pokazao je velikih uzpjeha u Mariji Bistrici. Sada se bavi mišlju, da u okviru iste djelatnosti, pokrene veliki mjesečnik s najvišom nakladom. U Rimu je boravio u vezi s nabavkom trideset vagona kararskog mramora za radove u M. Bistrici.

Tajnik ovog ureda imao je prilike s njime ovih dana razgovarati. Nakon celog dužeg razgovora nije se mogao oteti dojmu, da se g. Heger nalazi u službi Gestapo-a. Postavljao je takva pitanja i na takav način, da je bilo jasno, da mu je zadaća nadzirati hrvatske crkvene krugove. — Izvršenje te zadaće svakako mu je znatno olakšano naivnošću zagrebačkog nadbiskupa.

Kako smo se imali prilike uvjeriti, i papin legat msgr. Marcone sumnja, da je Heger u službi Gestapo-a. On je često predbacio nadbiskupu što drži kod sebe toga čovjeka. Nadbiskup međutim uporno tvrdi, da je Heger »božji čovjek« i da ga zlobni ljudi napadaju bez razloga. Kad mu je jednom msgr. Marcone prikazao nemogućí Hege-rov predživot, odgovorio je nadbiskup: »I sv. Augustin je bio veliki griješnik, pa se onda obratio!« Na to mu je odgovorio Marcone: »Ali se sv. Augustin iza svog obraćenja svakako nije nalazio u jednoj obavieštajnoj službi.«

Što kažete o tome, optuženi Stepinac?

Optuženi Stepinac: Ništa, nemam primijetiti.

Javni tužilac: Ništa?

Optuženi Stepinac: Ništa.

Javni tužilac: Vi ste u zapisniku u istrazi na str. 28. rekli: »Ja nisam znao da je on agent Gestapoa. Što više, kad su ga sumnjičili kao agenta Gestapoa, dao je pod prisegom izjavu da to nije bio nikada.

On je sam otišao od akcije, ali nas nije izvijestio. Kod mene uživao je povjerenje kao što su ga imali i drugi suradnici.«

— Dakle, vidite, optuženi, vi ste čak i prisegli toga agenta Gestapoa i pitali ga da li je agent Gestapoa ili nije. Ovdje ima izvještaj, izjava Hans Helma, koji je bio šef špijunaže u NDH kod njemačkog poslanstva. Hans Helm nalazi se u zatvoru kod naših istražnih vlasti. On u cijelosti potvrđuje i tvrdi da je Heger imao vrlo uske veze s nadbiskupom Stepincem.

»Sjećam se, — izjavio je Helm, — da je Heger prije rata imao veliku aferu radi prevare kod prodaje neke francuske robe za kosu. Godine 1941. Heger je došao u Beograd, gdje je na vrlo spretan način uspio da dođe za suradnika kod židovskog referenta i preko njih po svoj prilici podmićivanjem da dobije popovjereništvo jedne veće tvornice štofova u blizini Beograda.

Preko obavještajne službe u Zagrebu zatraženo je ljeti 1941. g. da se Heger pusti, jer raspolaže dobrim vezama s katoličkom crkvom. U okviru jedne akcije katoličke crkve s prodajom križića trebao je i Heger biti postavljen voditeljem te prodaje. Na to je Heger prebačen u Zagreb. Tu izgleda da je uspio da u toku vremena stekne povjerenje Stepinca kome je uspio razjasniti da će njegove veze s Gespacom biti od koristi za katoličku crkvu. Kasnije je dobio Heger poslovno vodstvo akcije »Nadasve« iz koje je uspio da stvori cvatući posao za crkvu i za sebe lično. Hegera se može označiti inspiratorom izgradnje svetišta »majke božje bistričke«, jer je on kao prvi darovao mramorni stup koji je bio načinjen u Italiji. Tim svojim makinacijama uspelo mu je da po nalogu Stepinca s preporučenim pismom bude primljen do pape. Pismenim preporukama Stepinca uspjelo mu je također da dođe do kardinala Innitzer-a i Faulbacher-a. Budući da je značenje Hegera na centralnom mjestu u Berlinu uskoro uočeno, uslijedilo je 1943. g. njegovo preseljenje u Beč, gdje je dalje radio na tom sektoru po direktivama iz Berlina.«

Molim vas, optuženi Stepinac, slušajte što kaže knez Lobkowicz 10. lipnja 1943.:

»Prilikom svojeg nedavnog boravka u Rimu, posjetio me msgr. Marccone. On mi je — među ostalim — izjavio slijedeće: Nadbiskup Stepinac je u glavnom pozitivno izvjestio o Hrvatskoj u Vatikanu. Opaža se, da su u Vatikanu Hrvatskoj sve skloniji i sve bolje obaviještavani. Nadbiskupu Stepincu, da je bilo savjetovano u Vatikanu, neka nastoji biti u što srdačnijim odnosima s hrvatskim državnim vlastima. Kardinal, državni tajnik Maglione izjavio je Marccone-u da se sa žaljenjem boji za sudbinu Hrvatske Države nakon ovog rata. Poznato je, da je kardinal Maglione još nedavno o Hrvatskoj imao sasvim negativno mišljenje. — Marccone mi je nadalje rekao, da je Papa poslao posebni blagoslov našem Poglavniku prilikom njegova imendana. Na taj su način nekako uzvratili sve one srdačne brzojave, koje je Poglavnik u raznim prigodama upućivao Papi. — U Vatikanu su bili u velikoj neprilici, jer — obzirom na nepriznavanje — nisu mogli Poglavniku uputiti kakvu čestitku. Isusovac Leiber

(V. izvještaj br. 1/43 od 9. II. 1943. i br. 4/43 od 14. travnja 1943.) savjetovao je onda Sv. Ocu, da se kod jedne prikladne zgrade pošalje Poglavniku posebni blagoslov, kao znak dobrohotnosti.«

Eto, što piše Lobkowicz o posjetu kod kardinala Pizzarda:

»Posjetio sam kardinala Pizzarda, prefekta Sv. Kongregacije za nauke i sveučilišta. Predao sam mu latinska ustaška načela i sivu knjigu, kao i »Strahote zabluda«. Kardinal vidi sadašnji položaj u svijetu kao nešto prolazno i misli da će sadašnja karta Europe doživjeti velikih promjena. Uvjeren je da Hrvate u svakom slučaju treba odijeliti od Srba...«

To nitko ne može. To nisu mogli ni Nijemci, ni Talijani, a to nije mogao ni kardinal Pizzardo (*u dvorani pljesak*).

...»Inače je najskloniji Dunavskoj Konfederaciji kao rješenju problema srednje i jugoistočne Europe...«

Međutim, hrvatski i srpski narod, narodi Jugoslavije najskloniji su bili onome što su danas napravili i ostvarili protiv volje Stepinca, protiv volje ovih kardinala i njihovih savjetnika i pomagača. Ja mislim da se ovdje svaki naš pošten čovjek treba da duboko zamisli tko je trebao da izvede planove diktirane iz vana, uperene protiv naroda.

»Zagrebački nadbiskup boravio je u Rimu od 26. svibnja do 3. lipnja. Bio sam s njime u stalnom dodiru. Vatikanske krugove je nadbiskupov dolazak veselio, a i nadbiskup je bio zadovoljan prijemom. Iz raznih obavijesti, a i po njegovoj vlastitoj izjavi, nadbiskup je vrlo pozitivno izvijestio o Hrvatskoj. Naglasio je da je neke stvari — s kojima se on inače nikako ne slaže — prešutio, samo da stvori o Hrvatskoj što bolji dojam.

Mnogo je u Vatikanu isticao naše zakone za zločin pobačaja koji su zakoni u Vatikanu vrlo dobro primljeni. Nadbiskup je na temelju tih zakona opravdao djelomično i postupak protiv Židova, koji da su kod nas bili najveći pobornici i najčešći izvršitelji zločina ovakove vrste. Nadbiskup je izjavio da je jasno uočio razliku u držanju Vatikana prema hrvatskoj državi prije godinu dana i sada. Ustanovio je znatno poboljšanje u svakom pogledu.«

Optuženi Stepinac, vi ste malo prije kazali da i vrapci na krovu znaju da zagrebački nadbiskup nije bio ustaša. Je li vrapci na krovu znaju što je Stepinac radio?

Optuženi Stepinac: Nemam ništa dodati.

Javni tužilac: Ne možete ništa kazati. Ovo nisu znali vrapci na krovu, ove stvari koje su iz tajnih arhiva i tako ste htjeli da blefirate još i one zadnje zastale, koji ne vide tko ste i što ste.

Izvještaj od 10. V. 1943. točka 4.:

»Misao o jugoslavenskom narodnom jedinstvu je u Londonu potpuno napuštena.«

Točka 5: »Hrvatska bi — prema sadašnjem stavu u Londonu — imala u okviru novog uređenja evropskog istoka, nakon pobjede saveznika, zadržati bitne oznake državne samostalnosti.«
Izvjestaj od 15. travnja. toč. 3:

»Kneginja Windischgrätz pripovijedala mi je o jednom svojem susretu s vojvedom od Aoste, preodređenim hrvatskim kraljem. Kneginja ga je upitala hoće li skoro otići u Hrvatsku, na što je on odgovorio: »Kako mogu na to pomišljati, kada talijanska vlada svojim nemogućim postupcima i neprestanim pogreškama kvari prijateljske odnose s Hrvatskom. S kakvim bi se ja licem mogao pojaviti pred Hrvatima?«

Dakle, jedan pion talijanskog imperijalizma ima nekog srama. Jedan strani čovjek koji uopće nije Slaven, stidi se, a Stepinac se ne stidi.

Optuženi Stepinac: Nemam se čega stidjeti.
Javni tužilac: (nastavlja čitanjem.)

»U izvještaju od 14. travnja 1943. god. toč. 2. piše Lobkowicz: Msgr. Tardina, dotajnika za izvanredne (političke) poslove u državnom tajništvu posjetio sam da mu predam latinsko izdanje Ustaških načela, Sivu knjigu i »Strahote zabluda.««

Dakle, Lobkowicz nema drugog posla, nego nosi samo Ustaška načela, Sivu knjigu i Strahote zabluda. Iza lijepog uveza da se ne vidi krv koja se lijevala po Hrvatskoj.
Lobkowicz dalje piše:

»Osim toga predao sam mu čitav niz, u našem uredu izrađenih, brojidbenih podataka, te pregled raznih zakonskih odredaba i propisa o položaju Katoličke Crkve u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, zajedno s usporedbenim pregledom razlika između bivše Jugoslavije i naše države obzirom na Kat. Crkvu. Predavajući mu Ustaška Načela, naglasio sam, kako su ta načela prožeta kršćanskim načelima. Na to se on nasmijao s napomenom: »To vi zovete kršćanskim duhom?« Međutim je priznao, da Ustaška načela ne poznaje i da će ih sa zanimanjem pročitati. Za Poglavnikovu knjigu »Strahote zabluda« rekao je: »Ovo je bez sumnje dobra stvar i poznato nam je, da sadrži vrlo dobra načela. O toj sam knjizi već mnogo dobra čuo, pa mi je zbilja drago, da ću sad imati prilike sam knjigu pročitati. Govoreći o obćim prilikama u svijetu, iztaknuo je kako je nažalost nemoguće očekivati skori mir. Vrlo sam mu uporno dokazivao kako će biti u interesu samoga Vatikana kod mirovnih pregovora voditi računa o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, a naročito o njenoj granici na Drini. Msgr. Tardini izjavio je na to, da mu je poznata graničarska uloga Hrvata prema iztoku, ali da po svemu izgleda da će budući mir, bez obzira tko ga pravio, biti isto tako nepravedan kao i Versajski mir, i da će se radi toga Vatikan vrlo vjerojatno zadržati posve po strani kod mirovnih pregovora, koji će sigurno roditi novim ratom.«

— Sjećate li se svojih govora o nepravednom miru i radi toga se Vatikan vrlo vjerojatno zadržao kod mirovnih pregovora koji će sigurno uroditi novim ratom. Dakle, novi mirovni pregovori, nepravedni mir, novi rat — to je ono što se sprema, što vam već došaptavaju kao svom dobrom učeniku.

Optuženi Stepinac: Ostajemo mirni na te izjave.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, ja ostajem kod onoga što je rekao knez Lobkowicz.

»Msgr. Montini-u predao sam također gore spomenute knjige. Uzhićen je opremom Ustaških načela i izrazio želju, da bi njihova provedba bila isto tako uspjela kao i izvedba knjige. Za Sivu knjigu je čuo. On je uvjeren, da je Hrvatska bedem (ein Bollwerk) protiv boljševizma, da to sv. Stolica znade i da je u svačijem probitku, da Hrvatska ima svoje sadašnje granice prema iztoku. Hrvati se sa Srbima ne mogu nikada amagalmirati. Međutim je rekao: »Vi ne slutite koliko mi iz same Hrvatske dobivamo protesta radi represalija, koje vrše ustaške vlasti bez mnogog razlikovanja krivih i nekrivih, baš onako, kako vi to tvrdite za Talijane; samo što se Talijani nalaze na tuđem, među nepoznatima, a vi postupate nepravedno strogo prema svojim.« — Na kraju mi je dodao, da se sv. Otac izkreno obradovao Poglavnikovom brzojavu prilikom godišnjice krunisanja.«

Eto, vidite ocjenu našem narodu jednog stranog čovjeka iz vjekovno neprijateljske države.

I stalno kod svih tih visokih dostojanstvenika spominje se stalno pitanje granice na Drini i stalno da Srbi i Hrvati ne mogu biti skupa i da Hrvati treba da budu graničari na Drini i da treba da se kolju sa Srbima.

(Nastavlja sa čitanjem).

»Msgr. Ducca u razgovoru je rekao da kod Talijana postoji strah glede panslavizma i da je njima u probitku što više podjarivati opreke među pojedinim balkanskim narodima i t. d., i t. d.«

Dakle vidite koji plan i zadatke ste vi vršili. Mogli bi čitati dane i dane.

U izvještaju od prosinca 1942. godine govori se da je u Rimu bio krčki biskup Srebrnić i da on priča strahote koje se događaju u hrvatskom Primorju, o represalijama, ubistvima i pljačkama i ubijanjima nad hrvatskim življem, ali Srebrnić ne bi bio Srebrnić da ne završava ovako:

»U poglavnika gledam s povjerenjem, ali inače žalim unutarnje prilike.«

(Čita)

»Vrijedno je spomenuti, — piše Lobkowicz u svom izvještaju, — i audijenciju dužnostnica ustaške mladeži kod sv. Oca. To je prva audijencija do koje je došlo posredovanjem ovoga ureda. Do sada je to bila brigada i posao — via

URED IZVANREDNOG OPUNOMOĆENIKA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

— R I M —

Rim, 13. srpnja 1943.
Br. 57/43. VT

I Z V J E Š T A J

Br. 12/43.

=====

S a d r ž a j :

- I. Službeni Vatikan
 1. Audiencija Ministra Sinčića kod Sv. Oca
 2. Razgovor s Msgr. Montini-em
(stav Vatikana prema ev. dolasku Poglavnika)
 3. Odjek razvoja ratnih događaja u Vatikanu
(živi dodiri diplomata, navodno izručenje engleskog i američkog poslanika, sudovi o Rooseveltovoj poslanici)
- II. Diplomatski zbor kod Vatikana
 1. Njemački poklisar v. Weiszäcker
(narav njem.-vatic. odnošaja, obća pitanja, promjene u njem. poklisarstvu)
 2. Slovački poslanik Sidor
(ocjena položaja, o Hrvatskoj, uloga Mađarske, izpad jednog Ustaše u Bratislavi)
- III. Hrvati u Rimu
 1. Senjski biskup
 2. Prior Kartuzije Pleterje
(prilike u Sloveniji, o partizanima i bijeloj gardi)
 3. Vilko Heger
(sviha boravka, agent Gestapo-a ?, Marcone-ov sud o njemu)
- IV. Obći odjek napadaja na Siciliju
(nagadanja, držanje proturežimskih krugova, priprave za prese-
ljenje, mjere njem. poklisarstva, o ratnim djelatnostima)

=====

IZVJEŠTAJ LOBKOWICZA

III. Hrvati u Rimu.

1. Posjet senjskog biskupa nije donio nikakvih novih momenata. Poznato nam je, da je u Vatikanu vrlo povoljno o nama izvjestio i da je naglasio štetnost četničke djelatnosti, koja se na našem području razvija uz talijansku pomoć.

2. Boravak priora Kartuzije Pleterje.

Početkom mjeseca boravio je ovdje službeno prior Kartuzije Pleterje O. Dr. Josip Egar Leopold, Hrvat - Zagrebčanin. On već dugi niz godina stoji na čelu Pleterskoj Kartuziji koja se nalazi na zapadnim obroncima Gorjanaca u občini St. Jernej, kćtar Novo Mesto. U tom samostanu živi oko 80 redovnika- Kartuzijanaca raznih narodnosti; ima među njima naročito mnogo Niemaca i Francuza. Osim njega ima još samo nekoliko Hrvata, od tih jedan, koji je pred nekoliko godina prešao s Islama u Katoličku Crkvu.

Pleterje je od početka Balkanskog rata 1941., nekoliko puta promienilo gospodare, pa su značajne priorove izjave i sudovi o svemu tome. Ovdje izričemo, da je O. Leopold inače dobar hrvatski rodoljub, da si je već priskrbio hrvatsku sutnicu i da je uvjereni poštovaoc Poglavnika i pristasa Ustaškog Pokreta.

Sve sažeti sažrži njegovog pricanja:

„U početku, tamo u travnju 1941. nalazio se njegov samostan na granici njemačkog područja prema Italiji. Niemci u glavnom nisu dirali nikoga. Gestapo je proveo vrlo temeljitu premetačinu. Vladali su se posve pristojno. Odneli su samo sve pisane strojeve, kožnate torbe za spise i jednu vrlo dragocijenu zbirku maraka. I inače su često dolazili u samostan, da ga razgledavaju i da štogod pojedu i popiju. Kad je bilo utvrđeno, da se njemačka granica povlači do Kostanjevice, došli su uoči odlaska s dva teretna samovoza i odneli veću količinu vina, brašna i sira. To su učinili s obrazloženjem: "bolje mi, nego Talijani!".

Nakon toga su došli Talijani, koji su u početku bili vrlo pristojni. Stvarna talijanska vlast međutim nije dugo trajala i cijeli kraj oko samostana dospio je u partizansko područje.

Partizani su bili više nego pristojni. Tek tu i tamo bi došli u samostan zatraži i kakve lijekove, zavojne ~~tkanice~~ tvorivo i malo hrane. Nepristajali su izticali, da redovnicima neće ništa učiniti, jer znaju, da se nikad nisu bavili nikakvom politikom i da su mnogo pomagali sirotinji. Zanimljivo je, da je ~~se~~ često po noći dolazila partizanska obhodaža, da povede kojeg redovnika-svećenika u šumu radi podjelivanja sakramenata umirućima ili radi ukopa. Prior tvrdi, da je jedva koji partizan u onom kraju umro; a da nije zatražio svećenika. Jednom je došao u samostan, na prolazu, i partizanski stožer. Ti su bili naročito pristojni. U razgovoru su izticali, da su Ustaše jako dobri i hrabri ~~borci~~ da se opaža, da u ustaške redove dolazi šve više smeća". Prior je tom prilikom vidio jednu ženu, koja je zapovjedala jednim velikim odjelom. Neki su mu partizani izjavili, da su u početku počinjali velike pogriješke mnogim nepotrebnim umorstvima ali, da su svi ~~ti~~ takvi krvoločni elementi "likvidirani". Među partizanima bilo je i dosta Hrvata; u časovima potrebe dolazili su hrvkog područja veliki odredi hrvatskih partizana, a često su Slov

opet odlazili u pomoć na Hrvatsku stranu. Najviše se priora dojmila njihovom velikom stege.

Kad bi partizani, na kratko vrijeme, odlazili iz toga kraja, dolazili bi Talijani i onda vršili po nekoliko puta najtočniju i najsitničaviju premetačinu. Optuživali su samostan, da pomaže partizane.

Kasnije je jedinom prilikom smještena u samostan posada t.zv. "biele garde". Bilo je svega oko 300 ljudi. Po priorovim izjavama, ti su se "gardisti" poneli neizporedivo gore od partizana. Smetali su čitati samostan, zamazali i uništili mnoge prostorije, a nisu pokazivali ništa od toga misla za tuđe vlasništvo. "Biela garda" sastoji se iz najrazličitijih elemenata: od zadržanih klerikalaca, preko slovenskih liberalaca do sokolaša. Nema nikakve tječajne povezanosti. Stege nema gotovo nikakve među njima. Napružani su znatno slabije od partizana. Mnogi među njima nalaze se u tim postajbama samo radi onih 30 Lira, što ih danonice od Talijana primaju. Ta je plaća ono, što im partizani najviše zamjeravaju. To se ni prioru nije svjđjelo, pa često znao prikazati nedostojnost takvog plaćeništva raznim iztaknutim Slovincima, kad bi dolazio u Ljubljanu. Ne u tom nitko nije vidio ništa nezgodna. Prikazao je istim osobama i nezgodne izjave tih "gardista", ali ni za to nitko nije pokazivao razumjevanja. U zadnje vrijeme, da u Sloveniji postoji gibanje, koje ide za tim, da se maknu ljudi, koji stoje na čelu partizanima i "bielogardijsima" te da se od ljudstva stvori jedinstvena prototalijanska fronta. Inače u vodstvu "biele garde" postoje mnoge nesuglasice: između katoličkih i liberalnih elemenata. Talijani s velikim zadovoljstvom gledaju na sve te pojave: jednom prilikom rekao je jedan talijanski general ljubljanskom biskupu "tu se stvara mržnja, koja će trajati kroz nekoliko naraštaja, mi ćemo već samo radi toga morati ostati ovdje."

Dva mjeseca nakon dolazka Biele garde u samostan, poručili su partizani prioru, neka sklone "gardiste", da napuste Kartuziju, jer da će u protivnom slučaju biti prisiljeni, da samostan smatraju sam tvrdavom. Kad se "gardisti" nisu htjeli povući, najavili su partizani napadaj. Taj je doskora i uslijedio. Stedjeli su samostan, koliko je bilo moguće i nakon tridesetak sati neprekidne borbe uzpjelo im je onemogućiti "bieloj gardi" svaki dalji odpor. Talijanske čete su došle u pomoć, ali su položaj proglasili nebranjivim, te su naredili obći uzmak. Prije uznaka proveli su "gardisti" vrlo temeljitu pljačku, od koje se samostan dugo neće oporaviti. - Samostan je opet došao u ruke partizana. Partizani su bili još pristojniji nego prije. Prior je uvijek bez poteškoće od njih dobivao propustnice za kretanje na njihovom području. Tvrdi, da su partizani imali redovitu glasničku vezu s Ljubljanom, koja je -kako je poznato- sva obkoljena bodljikavom žicom.

Nakon zadnjih većih djelatnosti, od prije koja tri mjeseca, samostan je opet izvan partizanskog područja.

Zanimljivo je, da prior nije sakrivao svojih simpatija za partizane, tvrdeći, da su bili bolji od svih drugih, s kojima je zadnjih godina morao dolaziti u doticaj.

Mo pokazuje, kako partizanima uzpieva zasliepiti oči i visoko naobraženim duhovnim ljudima, koji bi boljše vizam morao značiti najveću opasnost. Prior tvrdi, da je među slovenskim partizanima samo oko 60 postotaka čisto komunističkih elemenata. Preostali su ili idealni revolucionari, ili prisiljeni očajnici, kojima nije ništa drugo preostalo, nego objegnu u šumu pred talijanskim nasiljem.

3. Vilko Heger.

Boravio je nedavno u Rimu i g. Vilko Heger, priradni nadstojnik "akcije Nadašve" (medubiskupijska akcija za obnovu i poljepšanje hrvatskih prošteništa)

Poznato je, da se taj gospodin uzpio nametnuti zagrebačkom nadbiskupu, koji mu je potpuno nasjeo. Heger čak ~~stana~~uje u nadbiskupskom dvoru i tamo se i hrani. Poznata je i njegova velika afera, dok je vodio veliku kosmetičku tvrdku "Interkosma"; to je tada ~~pred~~ kojih desetak godina - bila prava međunarodna afera.

Heger je izvanredno spretan čovjek. I u svojem sadašnjem zanimanju pokazao je velikih uzpjeha u Mariji Bistrici. Sada se bavi mišlju, da u okviru iste djelatnosti, pokrene veliki mjesečnik s najvišom nakladom. U Rimu je boravio u vezi s nabavkom trideset vagona kararskoj mramora za radove u M. Bistrici.

Tajnik ovog ureda imao je prilike s njime ovih dana razgovarati. Nakon cilog dužeg razgovora nije se mogao oteti dojmu, da se g. Heger nalazi u službi Gestapo-a. Postavljao je takva pitanja i na takav način, da je bilo jasno, da mu je zadaća nadzirati hrvatske crkvene krugove. - ~~Na~~ Izvršenje te zadaće svakako mu je znatno olakšano naivnošću zagrebačkog nadbiskupa.

Kako smo se imali prilike uvjeriti, i Papin Legat Msgr. Marcone sumnja, da je Heger u službi Gestapo-a. On je često predbacio nadbiskupu što drži kod sebe toga čovjeka. Nadbiskup međutim uporno tvrdi, da je Heger "božji čovjek" i da ga zlobni ljudi napadaju bez razloga. Kad mu je jednom ~~na~~ Mgr. Marcone prikazao nemoguću Hegerovu predživot, odgovorio je Nadbiskup: "I sv. Augustin je bio veliki grišnik, pa se onda obratio!" Na to mu je odgovorio Marcone: "Ali se sv. Augustin iza svog obraćenja svakako nije nalazio u jednoj obavještajnoj službi!"

Držimo svakako prikladnim, da se osobi Hegera i njegovom radu posveti malo pažnje. Škoditi, u nikojem slučaju, ne može.

IV. Odjek napadaja na Siciliju

Kako je i razumljivo, nailaze nedavni događaji u Rimu na jaki odjek. Vanredno suzdržljivi službeni izvještaji i naglašeno ozbiljni uvodnici ovdašnjeg novinstva rađaju najsumonijim maštanjima.

O pravoj se panici ne može govoriti. Proturežimski krugovi se zjurado smiju i čekaju "saveznike". Značajno je, što smo imali ~~vidjeti~~ prilike vidjeti prošle nedjelje: prolazila je jedna bojna fašističke vojnice za zastavom. Mnogi iz občinstva nisu digli ~~zastavu~~ na pozdrav. Svakog pojedinog pozivale su na odgovornost "crne košulje", koje su - čini se, naročito zato - u velikom broju stupale izvan postrojbe. Kod svakog slučaja proizvelo je to veliku strku, a čuli su se i mnogi "žvižucni", za koje se međutim ne može utvrditi jesu li išli na račun fašista ili onih, koji su uzkratili pozdrav zastavi. Među tima vidjeli smo i jednog dočasnika redovite vojske.

O samom ~~na~~ toku ratnih djelatnosti, imamo ove pouzdane obavijesti: Američke se čete slabo bore. Uhvaćen je jedan njihov brzobjav, u kojem traže pojačanja, jer da im je položaj neodrživ.

Od nedjelje dolaze na Siciliju jaka pojačanja njemačkog zrakoplovstva. Istog dana se navodno poboljšao obći položaj za osovinske čete. Građansko pučanstvo se dobro drži, naročito prema padobrantima; svi su navodno potpuno uništeni.

Za dom spremni!

Izvanredni Opunomoćenik
Nezavisne Države Hrvatske

[Signature]

facti— rektora zavoda sv. Jeronima. Audijencija je bila zakazana u sasvim izvanredno vrijeme, kada sv. Otac inače ne običava primiti skupine, nego samo pojedince koji dolaze u više manje službenim stvarima. Ustaške dužnostnice predveo je Msgr. Maderec. Audijencija je protekla po uobičajenom ceremonijalu, a na kraju je sv. Otac uskliknuo: »Živjeli Hrvati!« na hrvatskom jeziku. Toga on nije učinio prilikom skupne audijencije hrvatske kolonije u Rimu krajem veljače o. g. Kada se znađe da su u Vatikanu svi koraci i sve najmanje riječi unaprijed promišljene, onda i u tome možemo gledati jedan mali napredak.«

Sada evo izvještaj od 11. II. 1943. godine. Taj izvještaj knez Lobkowicz šalje, jer da je dobio obavještenje od Vatikana, čisto najtajnije prirode. Obavještenje šalje ministarstvu vanjskih poslova i to, gdje su, tko su i što su Kidrič Boris, Alojz Bebler, Kocbek, Rus i Karđelj. Točni gestapovski podaci gdje se ovi nalaze, tko su i što su! To posve slično na jednu tjeralicu za rukovodiocima Narodno-oslobodilačke borbe. I ovakvim se stvarima baviti knez Lobkowicz, tajni komornik sv. oca pape!

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, jesu li ovo vjerske stvari, jesu li ovo »negotia secularia«*?

Optuženi: Nemam ništa kazati.

Javni tužilac: I ne možete ništa kazati. Tražim od vas da u vašoj zadnjoj riječi govorite o ovim stvarima.

(Čita izvještaj od 9. II. 1943. god.)

»... U daljem razgovoru sv. otac mi je rekao, da žali što napokon svi jednom ne uvide tko je glavni, jedini i pravi neprijatelj Evrope i što se na boljše vizam ne povede jedna zaista križarska vojna. Ova izjava može izazvati malo čuđenje, kad se znađe za dosadašnju papinu suzdržljivost u tom pitanju.«

Kad je pobjeda nad fašizmom sve bliža, stvarnija i jasnija, onda se javlja linija okupljanja reakcije u cijelom svijetu za borbu protiv Sovjetskog Saveza, koji je u tom času s ogromnim žrtvama oslobađao čovječanstvo od fašističke aždaje.

Evo, družo predsjedniče, to je samo jedan dio dokumenata i tu knez Lobkowicz završava s jednim njemačkim pismom 22. II. 1943. gdje kaže:

»Kakva mi je to država, nezavisna država Hrvatska, kad svom poslaniku ne da ni toliko novaca, pa je morao posuditi 5.000 lira od hotelskog portira, da bi mogao živjeti.«

Ne znam samo zašto piše na njemačkom jeziku.

Optuženi Stepinac, tko progoni crkvu, tko sramoti crkvu?

Optuženi: Nemam ništa kazati.

Javni tužilac: Nemate ništa kazati? Kazali su knez Lobkowicz, Rušinović, Šalić, Lisak i Martinčić. Kazuju to stotine i stotine originalnih dokumenata. Ruši se vaša laž, laž vašeg pastirskog pisma, laž vaših propovijedi, konspiriranje s neprijateljem izvan naše zemlje.

* »poslovi vječnosti«

Optuženi: Ostajemo na sve mirni.

Javni tužilac: Dugo je trebalo hrvatskom narodu i mnogo vremena, kada se oslobodio da sabere ove dokumente, da čvrsto postavi stvari, i jedamput razgraniči i dade čvrstih dokaza barem nižem svećenstvu neka se otrgne od vas, neka pođe za narodom.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, jeste li se sastajali tokom 1941./42. godine s Kvaternikom, Pavelićevim vojskovođom?

Optuženi: Nemam ništa da primjetim.

Javni tužilac: Je ste li bili u dopisivanju s njim kada je Kvaternik bio na Semeringu?

Optuženi: Nemam ništa da primijetim.

Javni tužilac: Jeste li dobivali od njega pisma?

Optuženi: Ako ih imadete, onda sam ih dobivao.

Javni tužilac: Ali nam vi nešto trebate reći o tome. To je lako reći »ako ih imadete...« Eto, to je lik vaš. To je lik optuženoga Stepinca. Branite se kao tipični krivac koga su uhvatili na djelu i koji ništa sam ne priznaje, a kad mu podnesete dokaze, on kaže: »Sve je istina što imadete u rukama, ali ništa nije istina što nemate u rukama.«
Jeste li poznavali ing. Maričića?

Optuženi: Poznavao sam, mislim da je jednom dolazio.

Javni tužilac: Da li je dolazio s pismom Kvaternika?

Optuženi: Dolazio je jednom ili dva puta.

Javni tužilac: Da li imate bar mutno sjećanje da ste imali veze, da ste svršetkom 1943. i početkom 1944. godine imali veze s konspiratorskim radom i da je od njemačke obavještajne službe Pavelić trebao biti maknut, a da Maček uzme sve u svoje ruke?

Optuženi: To me se nije ništa ticalo i nisam u to ulazio.

Javni tužilac: Ali iz dokumenata i izjava svjedoka vidjet će se da vas se ticalo i da ste vi u tom konspirativnom radu u službi Nijemaca učestvovali. Kad se pregledaju sva ova dokumenta i kad se saslušaju svjedoci, onda vam tek treba postaviti pitanje što ste vi uopće radili, jer vi niste nikakve crkvene poslove radili, nego ste najobičnije izdajničke, fašističke i ustaške metode rada odjevali u crkveno ruho i tako ih prikrivali.

Optuženi: Ostajem miran na tu izjavu.

Javni tužilac: Vi ostajete mirni... (buran smijeh u dvorani). Evo, slušajte šta Maričić kaže u saslušanju od 15. VIII. 1945.

»Na veze između Kvaternika i Stepinca zaključujem po dopisivanju obojice, kako mi je to Kvaternik lično rekao. Nadalje jedno pismo koje je Kvaternik uputio na Stepinca, odnio sam ja lično decembra 1943. godine i to 22. istog mjeseca. To pismo primio sam od Kvaternika koji se tada nalazio na Semeringu«.

Ja ću vam dovesti i t zv. vojskovođu Kvaternika, koji će vam to u lice kazati.

(Nastavlja da čita) »List je bio bez pečata, a naslovljen na nadbiskupa Stepinca. Po primitku toga lista ja sam isti dan otišao u nadbiskupske dvore i nakon što sam se prethodno najavio tajniku nadbiskupa kojem se momentano ne mogu sjetiti imena...«

Optuženi Šaliću, sjećate li se da vam je Maričić donio to pismo?

Optuženi Šalić: Inženjer Maričić bio je u nadbiskupskoj kancelariji.

Javni tužilac: (Nastavlja da čita):

»primljen sam od nadbiskupa kojem sam uručio pismo i ostao sam neko vrijeme s njime u razgovoru. Nadbiskup je u mojoj prisutnosti pročitao list, a sjećam se da je izjavio poslije toga: da bog da, da bi to sve tako bilo. — To se odnosilo na sadržaj pisma.«

Da li se toga sjećate?

Optuženi Stepinac: Nemam si ništa prebaciti.

Javni tužilac: Na pitanje o čemu se je radilo u tome listu, inženjer Maričić u zapisniku kaže, a i njega ćemo vam dovesti ovdje kao svjedoka, —

»Radilo se o traženju Slavka Kvaternika da se Stepinac založi preko doktora Torbara kod vodstva bivše Hrvatske seljačke stranke za konačno ostvarenje spremnog političkog plana u cilju obaranja ustaša i dovođenja na vlast kombinacije — biv. HSS, kler i domobranstvo uz podršku Abwehra...«

A Abwehr je bio špijunska organizacija u njemačkoj vojsci.

Optuženi: Ostavlja me savršeno mirnim.

Javni tužilac: (nastavlja da čita). »Dr. Torbar je konstantno održavao veze sa Stepincem«.

I ova izjava nam može da skine onu neodređenost: zašto najedamput Stepinac pred bijeg Mačeka i Pavelića iz zemlje odlazi Mačeku da posreduje između Pavelića i Mačeka i zašto stvaraju jedan plan. Evo, vidite, ovdje su za to odgovori.

Vi kažete da se ne sjećate majora Hočevara? — Je li?

Optuženi: Bilo kako, poznajem ga ili ne, ostajem savršeno miran.

Javni tužilac: Vas može ostaviti u miru, u ovom ili onom stanju, ali što kaže Kvaternik u svojoj izjavi koju je dao nedavno:

»Majora Hočevara poznam iz godine 1934. Kao mladi časnik... i t. d. bio je član Seljačke stranke. Kod mene uživao je u prvom redu kao čovjek, a u drugom redu kao vojnik značaj, puno povjerenje. On je spadao u to doba među one koji su pravilno ocijenili: strahovladu Pavelića — fatalnu djelatnost ustaških vođa kao Pavelića, Luburića, Herenčića, Pečnikara, Servacija, Lisaka i t. d. Upoznao je potpunu nemoćnost Pavelićevih ministara, a hvalio je ministra Hefera i njegov požrtvovan rad. Stajao je na stanovištu da bi se fatalna politička

situacija mogla samo izmijeniti dolaskom Seljačke stranke na vlast. On mi je pripovijedao da je nadbiskup zdvojan radi djelatnosti Pavelića i ustaša. Od njega sam saznao da je nadbiskup u najboljim odnosima s dr. Torbarom, a putem njega s vodstvom Seljačke stranke. Ne znam je li on imao sa strane Seljačke stranke nalog da sondira moje mišljenje ili ne, svakako to nije bilo potrebno, jer sam njemu već prije pripovijedao cijeli moj kalvarijin put koji sam prešao s Pavelićem, ustašama, Talijanima i Nijemcima. Putem Hočevara poručivao sam usmeno i jedamput pismeno na nadbiskupa (*koncem 1943. godine ili početkom 1944.*) neka se svi najbolji ljudi slože, a ako ne ide drugačije, neka Seljačka stranka prolazno uzme na sebe i paktiranje s Njemačkom, da se narod spasi od biološkog uništenja, a zemlja od paljevine i pljačke s dodatkom, ako se mene u tu svrhu treba, da sam pripravan na svaku žrtvu.

Ja sam dobio jedan list od nadbiskupa pun zabrinutosti, ali i bogopouzdanja, samo se danas ne sjećam je li ovaj list bio odgovor na one moje zadnje poruke ili prijašnje. Svakako, smatrao sam taj list kao nekakvu potvrdu, da se po mojem mišljenju i radi.

Kasnije sam čuo, ne znam od koga, da li od Hočevara ili doktora Cecelje, da su bili radi ove stvari nadbiskup i dr. Torbar saslušavani od ustaške vlasti.«

Dakle, vidite li što kaže Kvaternik o toj konspiraciji? Evo opet Kvaternik o političkoj misiji Maričića:

»Maričić mi je rekao da imade vezu s Nijemcima i sa Seljačkom strankom, direktno s ing. Augustom Košutićem, da su svi ljudi protiv Pavelića. Za Nijemce mi je rekao da su politička stoka, a osim toga pokvareni. Najpokvareniji od svih da je Trinkgeld diplomat, njemački poslanik Kasche, koji da je od poglavnika kupljen i da imade za to dokaze da on podržava poglavnikovu strahovladu i ustaše«.

— To je onaj Kasche s kojim vi dosta večerate i ručate, za to imamo također dokaza.

... »Nadalje je tvrdio da se njemački vojni krugovi i stranka mrže međusobno kao pas i mačka i da vojni krugovi podržavani od oberkomande nastoje odstraniti Kaschea, a zatim poglavnika i stvoriti vladu koja bi imala povjerenje naroda, jer se svi zulumi poglavnika prebacuju u narodu na Nijemce i njemačku vojsku koja krvari radi razbojničke politike poglavnika. Tvrdio je da je mišljenje svih »javnosti Seljačke stranke i crkve« istovjetno. Ja osobno ne želim kod Nijemaca poduzeti ni jedan korak, jer je stranka u Njemačkoj svemoćna, a vojska je teroru stranke izložena slično kao domobranstvo u Hrvatskoj. Osim toga siguran sam da sve što njemačko ministarstvo vanjskih poslova ili stranka sazna, sutra biva izdano Kascheu i putem njega poglavniku, a to znači izgubiti glavu, bez donašanja ikakove koristi narodu. Ja sam pripravan sa seljačkom strankom surađivati, ali neka ona nama donese konkretne prijedloge. I ako prvaci Seljačke stranke učestvuju u vladi, u političkim ministarstvima, glavni

URED IZVANREDNOG OPUNOMOĆENIKA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

— R I M —

XIV

Vidjeti Memorandum o audijenciji kod pape
na dan ponedjeljka 31. 12. 1943.

Br. 6/43 VT
Rim, 9. veljače 1943.

I Z V J E Š T A J

br. 1/43.

1. Dodir s Vatikanom

a) Audijencija kod sv. Oca. U nedjelju dne 31. siječnja bio sam s obitelji primljen u posebnu audijenciju kod sv. Oca; koja je trajala punih gola sata. Papa je bio naglašeno ljubezan, izrazio je svoje veselje za upućeno mu osobno pismo našega Poglavnika, koje sam po propisima protokala predao kardinalu-državnom tajniku zajedno s latinskim prievodom ustaških načela. Svetog Oca je ovaj znak pažnje očigledno vrlo obradovao.

Sv. Otac zanimao se napose za rad naše ustaške mladeži, o čemu mu je moja najstarija kćerka dala razne obavijesti.

Pričao sam mu o strahotama, koje podnašaju naši ljudi po raznim logorima u Italiji, te je sv. Otac obećao, da će se za stvar osobno zainteresirati. Na ovom mjestu dodajem, da sam u Vatikanu čuo, da će Vatikan dati neku svotu kao pripomoć našim ljudima u zatočenju.

U pogledu obćih prilika rekao je Papa, da se na obzorju ne može zamjetiti ništa, što bi dalo naslućivati kakvu skoru mogućnost sklapanja mira. Uza sve to, sv. Otac je u zadnja dva tjedna neobično dobro raspoložen, što su zametili ljudi njegove okoline. Kako mi je rekao njegov Maestro di camera Msgr. Arborio Mella di S. Elia, sluti se iz ovog raspoloženja sv. Oca, da se možda ipak može očekivati kakav povoljniji razvoj događaja u pogledu mira, koji je glavna briga Papina.

U daljem razgovoru sv. Otac mi je rekao, da žali što napokon svi jednog ne uvide tko je glavni, jedini i pravi neprijatelj Evrope i što se na Boljševizam ne povede jedna zaista zajednička križarska vojna. Ova izjava može izazvati malo začudjenje, kad se znađe za dosadašnju Papinu suzdržljivost u tom pitanju.

b) Kardinal-državni tajnik. Kardinala-drž. tajnika posjetio sam, da mu za sv. Oca predam Poglavnikovo osobno pismo s umjetnički izrađenim latinskim prievodom ustaških načela, prema propisima za predaju pošiljaka suverena sv. Ocu. U ovoj formalnosti protokola, na koju su me izričito upozorili, vidi se, da Vatikan Poglavnika smatra suverenom. Kardinal je s velikim zanimanjem pregledao knjigu, izraživši sudanje što se kod nas mogu izrađivati tako lijepe stvari.

Istom prilikom predao sam kardinalu-drž. tajniku i jedan primjerak "Sive knjige", za koju je on već bio čuo. Zgraža se nad iznesenim strahotama, ali se inače nije upuštao u davanje bilo kakvog suda o knjizi.

preduvjet je da Maričić donese vidne dokaze sa strane Seljačke stranke i Nijemaca (kao i od samog Stepinca), da mu je povjerena takva misija.

Maričić se vraća početkom Nove godine 1944. opet na Semering i donosi pisma i dva uvjerenja od njemačke vlasti za kurirska putovanja i pozdrav od ing. Augusta Košutića.»

— Dakle, vidite li, opt. Stepinac, o čemu se radi? Vidite li u kakve sve moguće kombinacije, u kakve sve moguće planove i zavjere protiv hrvatskog naroda upadate?

Ja bih, družo predsjedniče, s time iscrpio dokaze od Kvaternika o ulozi Stepinca i njegovoj uroti protiv našeg naroda.

Predsjednik: Ja bih molio javnog tužioca da preda sudu dokumente koje je čitao.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, molim vas da li se vi sjećate da ste dali nalog optuženom Šaliću da provjeri tko je Gulin, kad je donio pismo od Moškova?

Optuženi: Uskraćujem odgovor.

Predsjednik: Vi morate odgovarati na svako pitanje koje vam se postavi na raspravi.

Javni tužilac: Ja bih molio da o tome kaže optuženi Gulin.

Predsjednik: Optuženi Gulin, izađite van i odgovorite na pitanje javnog tužioca.

Javni tužilac: Optuženi Gulin, recite nam, kada ste dobili pismo od Moškova i s njime razgovarali i dobili od njega pismo za Kaptol, kada ste se prvi put sastali sa Šalićem i kada ste prvi put čuli od njega i opazili nešto o čitavoj toj organizaciji, s kakvim ste osjećajima i mislima to pratili i što ste spoznali toga momenta? Sve to kažite u vezi s vašim iskazima na vašem saslušanju.

Optuženi Gulin: 17. rujna bio sam na sastanku s Moškovom. Na tom sastanku najprije je on mene zamolio da ja jedno pismo odnesem u Zagreb nadbiskupu Stepincu. Rekao je neka to pismo predam u kancelariju i to u tajništvu. Rekao je da je u tom pismu pisao o razgovoru koji je imao prilikom priredbe u jednom sirotištu u Zagrebu, nekih 10 dana prije sloma, i to s preuzvišenim. Rekao je da će na osnovu ovoga pisma meni dati u dvoru odgovor na pitanja koja ću ja postaviti na Kaptolu preuzvišenom, odnosno u tajništvu. Ja sam rekao da vjerojatno ne će u Zagrebu ništa više znati, nego što sam mu ja rekao, s obzirom na ustaške grupe u zemlji. On me je pitao o ustašama, Bobanu i Luburiću, gdje se nalaze i t. d., jer se pričalo da su u zemlji. To je pitanje bilo njemu najvažnije i zato je rekao da i u Zagrebu pitam za ustaše i križare u šumi, koliko ih ima, gdje su i da li postoje u šumi Luburić i Boban.

Ja pri tom nisam računao da se nešto iza toga krije. Ja sam mislio da ću doći na Kaptol, a tu vjerojatno ne će pismo htjeti ni primiti, a vjerojatno ni dati odgovora na pitanja koja ću postaviti. Na Kaptol sam došao 18. rujna pr. godine, oko 11 sati. Na pismu je bilo napi-

sano kao adresa »Gospodinu Stjepanu«. Na vratima kancelarije vidio sam napisano: »Dr. Stjepan Lacković i Ivan Šalić«. Ovo »Gospodinu Stjepanu« bila je oznaka koju mi je Moškov dao za Kaptol. Kad su se vrata otvorila, došao je Šalić i pitao što tražim. Ja sam rekao da tražim Lackovića, da sam donio pismo za njega. Šalić je na to rekao da pismo predam njemu, a on da će ga predati Stepincu. Šalić se samo interesirao da li je pismo političko, a zatim je pitao, tko pismo piše. Ja sam rekao, da ne mogu reći tko piše, jer mi je Moškov bio rekao da mi adresa »gospodinu Stjepanu« služi na Kaptolu kao legitimacija i da ću se u nadbiskupskom dvoru moći njome legitimirati i dobiti odgovor na pitanja koja sam postavio. Pismo je bilo potpisano sa »Commensale«.

On je gledao neko vrijeme pismo i pitao je da li je to političko pismo. Ja sam mu kazao: to što sam rekao jeste, a vi kako izvolite. Ja sam bio zamoljen da ga odnesem i ja sam pismo dao. Zatim je od mene tražio punu adresu. Ja sam mu dao punu adresu i kako sam već rekao na raspravi i u istražnom zatvoru, ja sam se ogradio: ja to činim jedino iz usluge i molim da se o tomu ne govori i da nitko ništa o tomu ne sazna. On je rekao da upravo svršava konferencija i da se slaže zapisnik te neka dođem poslije podne oko 5 ili 6 sati po odgovor. Kad sam došao po odgovor, on je mene dalje ispitivao. Kad sam ga pitao da li zna od koga je pismo, rekao mi je: mi naslućujemo tko bi to bio, ali ne znamo. Pitao me je tko sam i t. d. Pitao je da li poznajem neke ljude u Zagrebu. Ja sam poznavao dva svećenika, ali s time nije bio zadovoljan. Ja sam se sjetio da kada sam bio kod Lele Sopijanec, da mi je kazala da poznaje svećenika koji poznaje Šalića: pozvao sam se na Lelu Sopijanec i onda je on pristao tek da kaže tko to piše. Kad sam mu kazao da piše Moškov, on je rekao: mislili smo po sadržaju da piše on, ali ipak nismo bili sigurni. Onda mi je pokazao pismo. Na početku sam pročitao naslov »preuzvišeni«. Zatim sam pročitao jednu rečenicu iz početka u kojoj se kaže: »da je početak drugačiji, moglo se i drugačije završiti«, ili u tom smislu, a na trećoj strani dolje bio je potpis »Commensale«. Iza toga sam rekao koja je bila prava svrha tog pisma. Rekao sam da je pismo pisano zato da bi mogao pitati da li postoje u šumama Slavonije, Bosne i Hercegovine ustaško-križarske grupe, da li postoji Boban i Luburić, ako je poznato gdje se nalaze i osim toga za neke druge stvari koje sam naveo u zapisniku, t. j. objave, titovke, pa onda, kako sam kazao, pečat i druge stvari, ali koje sve nisam naveo, jer nisu bile važne. Moram reći da ja nisam niti tražio niti zahtijevao da prime pismo i oni se nisu branili osim primjedbe: »Da li je to političko pismo«.

Javni tužilac: Molim vas, optuženi, recite mi, kada ste vi dali do znanja da vas pozna Lela Sopijanec, je li onda to provjeravanje prestalo i je li je to bio dokaz Šaliću da ste povjerljivi?

Optuženi Gulin: Onda odmah smo prešli na razgovor. Odmah je Šalić vidio da sam povjerljiva osoba.

Javni tužilac: Što ste vi onda mislili o Kaptolu, Šaliću, Stepincu i t. d. kada ste vidjeli ove sve činjenice?

Optuženi Gulin: Ja sam vidio i to: Ona je rekla nešto za Šalića i za Marića i to je značilo da su bili već međusobno povezani.

Javni tužilac: Je li vam bilo čudno u tom času da se Moškov propituje nigdje drugdje nego na Kaptolu gdje se nalazi Luburić, gdje se nalaze ustaše i križari, Boban i t. d.?

Optuženi Gulin: Nije bilo čudno, jer riječi koje je on upotrebljavao u razgovoru i s kojima se raspitivao o vijestima o držanju klera, a naročito o držanju preuzvišenoga, izazvale su kod mene taj utisak. Ja sam mu pričao, da su biskupi bili primljeni kod maršala Tita. On mi je rekao (misli Moškova), da su o tome čuli, kao i to da znade za procesiju u Bistrici, a i za procesiju u Zagrebu, samo što su oni znali različite verzije.

Oni su čuli da je bilo tučnjava, da je bilo demonstracija, a ne samo manifestacija. On se interesirao za agrarnu reformu, kakvo je stanoviše zauzelo svećenstvo prema tome. Oni su imali puno informacija, samo što su te informacije bile, što bi rekao, u drugačijem obliku prikazane nego što je bila istina. One su bile potpuno preuveličane i lažne.

Javni tužilac: Je li vam bilo jasno, kada ste prispjeli gore, da tamo postoji već jedna organizacija za pomaganje i slanje u šumu, za povezivanje sa šumom, organizacija kojoj su stajali u centru Šalić i Stepinac? Je li vam bilo jasno?

Optuženi Gulin: Imao sam osjećaj da sam došao u dodir s ljudima koji vode računa o koječemu, samo po odgovoru koji sam dobio od njega, smatrao sam da nema povjerenja prema meni, da mi ne odgovara tako kako je Moškov želio.

Javni tužilac: Jeste li mislili da će vas istjerati s Kaptola, kada ste išli gore po ilegalnim poslovima?

Optuženi: Ne, ja sam bio uvjeren...

Javni tužilac: Što ste bili uvjereni?

Optuženi: Kada sam išao na Kaptol, mislio sam ili da me ne će primiti ili da ne ću dobiti informacije, jer nisam bio gore poznat.

Javni tužilac: A dogodilo se?

Optuženi: Dogodilo se da sam primljen.

Javni tužilac: Je li vas to začudilo i ugodno iznenadilo?

Optuženi: Nije me začudilo.

Javni tužilac: Zašto?

Optuženi: Nije me začudilo radi toga, jer je Moškov, kako sam kazao, pokazivao da je on informiran o stanju svećenstva.

Javni tužilac: Znači da je Moškov već ranije bio u vrlo dobrim odnosima sa Stepincem. Zato ste iz pričanja Moškova čuli.

Optuženi: Da, iz pričanja Moškova vidio sam...

Javni tužilac: Vi ste kazali na preslušanju pred sudom na pitanje: kada ste išli u Zagreb na Kaptol, kad vas je Moškov slao:

»Ja sam bio uvjeren da ću dobiti negativan odgovor i da ću otići. Nisam mislio da ću biti primljen, ali kad su me počeli ispitivati i kada sam čuo da nadbiskup traži da se mene provjeri, vidio sam da je kod njih čvrsta povezanost.«

Tako ste kazali.

Ostajete li kod toga?

Optuženi Gulin: Ostajem kod toga.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac! Da li ste vi od Hegera tražili da se tri katolička svećenika iz samostana u Čenstohovi prebace u NDH.

Optuženi Stepinac: Ne znam o tome ništa i ne želim ništa govoriti.

Javni tužilac: Ja ću, družo predsjedniče, pročitati iz izvještaja.

Optuženi Stepinac: Je su li to bili pavlini?

Javni tužilac: Ne znam, samo tu stoji da su svećenici iz Čenstohove. Jeste li to tražili?

Optuženi Stepinac: Jesam, tražio sam to.

Javni tužilac: Evo šta kaže o tome Hans Helm, šef špijunaže Gestapoa u u Hrvatskoj, 3. IX. 1945.:

»Na koji je način Hegeru uspjelo da prikaže potrebu svojih veza s Gestapoom i koju korist crkva ima od toga, htio bi prikazati na ovom primjeru. Stepinac je pred Hegerom izrazio želju da dovede tri katolička svećenika, koji su se nalazili u samostanu »Čenstohova«, u Hrvatsku. Da bi se osigurala dalja Hegerova suradnja i da se pojača povjerenje kod Stepinca, ova je želja ispunjena. Iz izjave Schmachera, koga je Heger, na žalost, samoga uvukao u te stvari po svojoj prilici (da ga prisili na šutnju, razabrao sam da su sa saradnicima akcije »Nadasve« održane prilične orgije. — Heger je imao odnošaj također i s jednom Židovkom, koje se je htio riješiti. Da bi to postigao, pustio je da na spretan način, (kako sam to kasnije mogao vidjeti, prikaže u Berlinu, kako ta Židovka ugrožava njegov rad i kako će sigurno sve izdati nadbiskupu. Po nalogu iz Berlina morao sam tada tu Židovku prevesti u Njemačku. Da bi još jače povukao svoju privrženost Stepincu, Heger je 1944. godine u Beču položio svećenički zavjet.«

Dakle gestapovski špijun postaje svećenik!

»To je jasno uslijedilo u vezi s mjerodavnim mjestom t. j. s vrhovnim vodstvom gestapovške špijunaže (odnosno po njegovu nalogu, t. j. da Heger postane svećenik. Zahvaljujući radu Hegera bila su mjerodavna njemačka mjesta dobro obaviještena o djelatnosti katoličke crkve i njenim namjerama.

Preko Hegera uspjelo je da se katoličkom crkvom u stanovitoj mjeri upravlja po željama njemačkog vodstva. O djelatnosti Hegera u Njemačkoj ne znam pojedinosti, jer o tome nisam obavještavan. Kao što sam već spomenuo Heger je izvanredno spretan čovjek, koji isključivo pazi na svoju ličnu korist, on je osobno kukavica, ali pod spretnim rukovodstvom i pod odgovarajućim pritiskom vrlo dragocjen« i t. d.

Što znate, optuženi, o radu »Caritasa«*?
Evo što kaže bivši ravnatelj »Caritasa« Dumić:

»Osim što sam bio ravnatelj »Caritasa« ja sam na poticaj nekih zagrebačkih trgovaca i privatnika i to dr. Mire Melede, Gaje Omčikusa i Ante Bojanića, preuzeo brigu razmještanja partizanske djece, koju su ustaše skupili ispod Kozare i zajedno s materama odveli u Staru Gradišku.

...Kako sam već spomenuo, inicijativa za zbrinjavanje te djece potekla je od privatnika, te nadbiskup dr. Stepinac o tome nije ništa znao, sve dok kanonik dr. Ferdo Rožić nije izbacio tu djecu iz zgrade, odnosno iz dvorane sv. Jeronima, gdje smo je mi privremeno smjestili, i to riječima: »Bacite tu gamad iz mojih prostorija, to mi smrdi«. To mi je on sam nekoliko puta telefonirao, a i tada, kada smo poslije djecu smjestili u staklenike dra Stepinca, brigu oko uzdržavanja te djece vodio sam ja uz pomoć privatnika i Crvenog križa, koji mi je davao kruh za djecu, a mlijeko sam sakupljao po Ribnjaku, jer mi je dr. Stepinac, iako je imao mnogo krava muzara u Brezovici, otklonio davanje mlijeka riječima da on mlijeka nema, a isto to kazali su mi kanonici dr. Kapić, i dr. Lovro Radičević.

Napominjem da smo ja i nekolicina privatnika koji su pomagali akciju kod zbrinjavanja djece, uspjeli za Božić 1942. godine pribaviti stanovitu količinu brašna i mlijeka i od toga dali ispeći kod Rukavine pecivo, te smo to pecivo zajedno s jabukama i rožičkima spremili u male pakete i kao božićni dar namijenili djeci koja su se trenutno tada nalazila u Zagrebu. Kada smo na Badnjak 1942. godine te stvari trebali dijeliti djeci, došao je u prostorije gdje su se nalazila djeca, dr. Stepinac i počeo dijeliti te pakete djeci kao svoje.«

Eto vidite šta kaže o tom Dumić.

Optuženi Stepinac: Nemam ništa protiv toga.

Javni tužilac: (Čita)

»Godine 1944. kanonik Borić i Miroslav Ciko osnovali su na svoju ruku unutar »Caritasa« pododbor za prehranu pasivnih krajeva, a prostorije su imali na Kaptolu br. 29., te taj pododbor vodili pod istim imenom t. j. Caritas nadbiskupije zagrebačke. Taj pododbor je dignuo od »Ministarstva udružbe« 7,500.000 kuna, te od mnogih raznih ustanova velike svote novaca, sveukupno oko 30 milijuna kuna i to na račun zbrinjavanja djece, a kasnije izbjeglica, što sam sve zapravo vodio i ja. Napominjem da djeca, a i izbjeglice nisu od tih novaca dobila ništa, nego su Borić i Ciko tim novcem kupovali žito i šećer, kekse, svinje i druge stvari i međusobno dijelili odnosno prodavali. Jedino jedan vagon gnji-loga krumpira dao mi je Borić za djecu. O svemu tome obavijestio sam ja dra Stepinca i nazvao postupak Borića i Cike kriminalom. Rezultata nije bilo nikakvih, jer su Ciko i Borić svoj posao i dalje nastavili u pojačanom opsegu.

Godine 1944. bio je dr. Stepinac u strahu da mu vojska ne zauzme dvor u Brezovici, pa mi je izdao nalog da brže bolje smognem nekoliko djece i inventar, jer će se u Brezovici smjestiti izbjeglička djeca. Ja sam imao tek nekoliko djece, te su odmah došle opatice, koje su preuzele djecu i odvele ih u Brezovici.

* »Caritasa« je bilo t. zv. društvo za pomaganje sirotinje. Narodne vlasti raspustile su to društvo, jer je bilo leglo korupcije i protunarodnog rada.

U svibnju 1944. dr. Stepinac, koji je do tada znao kojiput politički kod ustaša intervenirati, kazao mi je da odsada dalje ne želi više intervenirati. Od tada je nastao novi život na nadbiskupskom dvoru. Priredivale su se svečane večere na kojima su sudjelovali ustaški generali i ministri. Poznato mi je također da je Maks Luburić dolazio dr. Stepincu.»

Mi slučajno imamo bilješke o tim večerama, bilješke koje je pravio Šalić na kalendaru.

Da li se vi, optuženi Šaliću, sjećate bilježaka na kalendaru koje ste pravili o tome tko je sve dolazio na večere?

Optuženi Šalić: Bilježilo se, i ona što je zabilježeno to je istina.

Javni tužilac: Sjećate li se, optuženi Stepinac, jednog pisma koje ste 16. veljače 1943. godine napisali gospodinu Stjepanu Dumiću, ravnatelju »Caritasa« nadbiskupije Zagreb, u kojem pišete o njegovim izvještajima o radu »Caritasa«, o njegovim pritužbama na časne sestre, zatim o radu kanonika Borića, o knjigovodstvu, o središnjici »Caritasa« i o tri časne sestre — sjećate li se tog pisma?

Optuženi Stepinac: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: **Vi ste, optuženi Stepinac, nabacivali na narodnu vlast da je onemogućila karitativan rad crkve i specijalno u pastirskom pismu spominjete ovaj »Caritas«.**

Što možete da kažete na sve ovo?

Optuženi: Ostajem mirnim.

Javni tužilac: Da li na osnovu svega toga što je ovdje dokazano, da li još uvijek ostajete kod tvrdnja u pastirskom pismu?

Optuženi: Nemam ništa dodati.

Javni tužilac: Molim da se ovo konstatira da optuženi na ovo određeno jasno pitanje ne odgovora. I jasno je da ja to smatram priznanjem, a drugačije se to nikako i ne može shvatiti. (*Pljesak u dvorani*). Druže predsjedniče, ako ovo tvrđenje nije dosta Stepincu ili možda nekom drugom, koje se temelji na do sada iznijetom materijalu, originalnim dokumentima, **da pastirsko pismo od alfe do omega, — od prve do zadnje rečenice, nije ništa drugo nego jedan ustaški pamflet pun izmišljenih laži, svijesno ustremljenih i spremljenih samo zato da bi se izmišljotine, laži i nabacivanja prebacile na našu narodnu vlast i pred međunarodnom javnošću prikazalo našu republiku kao zemlju u kojoj se progone nevini svećenici i progoni crkva.** Ja ću još donijeti originalnih dokumenata iz kojih će se vidjeti što su radili mnogi svećenici i da bi ti svećenici za svoju veleizdaju i svoje zločine bili privedeni pred svaki sud u svakoj zemlji, da ne bi bili samo izvedeni pred sud nego i suđeni. I ne samo to, nego je jasno da je sloboda vjeroispovijesti i savjesti, sloboda za crkvu i slobodan rad na terenu duhovne pastve u FNRJ najšira i da je crkva katolička, a i sve druge crkve, otkako postoji naša narodna vlast, da su bile najslobodnije u svojem djelovanju.

Druže predsjedniče, napominjem još i to da se ovdje u ovoj dvorani nalaze pojedini svećenici, koji su se teško ogriješili o interese naših naroda, svećenici za koje posjedujem originalne dokumente da su

pisali, govorili i radili protiv naroda i narodne vlasti, da su radili u službi Göbbelsa i ostalih fašističkih propagatora, a zahvaljujući snazi naše demokracije i preziru našeg naroda kojim on danas gleda na te ljude, oni nisu izvedeni pred sud, nego im je ostavljeno neka se opravdaju sami pred narodom i svojom savješću. Neka im ovaj proces posluži da stvore zaključke o svemu onom što su radili (*pljesak u dvorani*).

A sada da predočim optuženom Stepincu nešto iz njegove poslanice papi, jedno mjesto gdje kaže ovako:

»Nespojivo je s kršćanskim osjećajem pravde koji je vrlo jak u našoj vjeri, da izriču smrtnu kaznu onima koji su drugog političkog mišljenja.«

Šta mislite, optuženi, o ovome?

Optuženi: Nemam ništa kazati.

Javni tužilac: Ja vas sada pitam, zašto ste ovu neistinu svijesno tvrdili s proračunom na jedan efekat i s određenim namjerama u našoj zemlji? Zašto ste svijesno tu neistinu rekli?

Optuženi: (*Šuti*).

Javni tužilac: Vi priznajte. Jer ovo su neoborivi dokumenti. (*U dvorani pljesak. — Predsjednik zvoni*).

— Druže predsjedniče, ovdje je također originalni dokumenat pisan od veleč. don Ante Radića. Mislim da se nalazi ovdje u dvorani, i koji šalje izvještaj pun harangiranja protiv Srba i Židova, i molim da se i taj predoči i neka optuženi kaže da li bez razloga proganjamo svećenike, a s druge strane nije li istina da vlada čak i protiv svećenika za koje imamo dokaze da su bili u neprijateljskoj službi ne poduzima ništa.

Mislim da ih nije ovdje potrebno sve čitati, ali mislim da je potrebno da se našoj javnosti iznesu i da se preko toga raskrinka i pokaže sve ono što je htio i kakovu sramotu izdaje je učinio optuženi Stepinac. Podnosim ovdje također i primjerak poslanica *splitskog biskupa dra Kvirina Bonefačića* od 9. studenoga 1941. gdje je **optužio rodoljubivo splitsko građanstvo da su teroristi**. Optužuje radi klanja zato što su se branili od okupacije Nijemaca, Talijana i ustaških zločina i njihove izdaje.

Tu se nalazi ta poslanica, a s druge strane imamo originalni dokumenat iz »*Governo della Dalmatia, Zara*«, od 3. XII. 1941., pretekura u Splitu, dakle sve iz tajnih arhiva talijanske policije. U tom dokumentu javlja se, među ostalim, da »u pogledu borbe protiv četničko-komunističkih bandi na području Sinja, Livna i Bos. Grahova, a s obzirom na ono što je iznijeto u našoj pro memorii broj 51 od 18. XI. 1941., splitski biskup podupirajući molbu katoličkog klera ovih krajeva, učinio je dalji prijedlog da se odgovornim proglaše porodice bandita, koji žive u tim krajevima. Smatrajući da će ova mjera imati za učinak povratak mnogih bandita svojim kućama, ovaj komesarijat podupire gore navedeni prijedlog biskupa Bonefačića.«

Iz toga se vidi u kakovim je odnosima bio i šta je radio s Talijanima taj biskup, a s druge strane kako se je teško ogriješio o svoj narod, a usprkos tome i danas je taj biskup još na slobodi. I to treba da se zna.

Druže predsjedniče, — ja ću pročitati izvještaj koji je taj biskup Bonefačić poslao papi, i to u Splitu dana 25. I. 1944. Taj je izvještaj nađen u ustaškoj arhivi, sakriven kod optuženog Stepinca, sa sprovođenim aktom »viteza« dra Ede Bulata, koji je u to vrijeme bio ministar za oslobođene krajeve.

Mi smo to našli. Mi nismo krivi što na ovome prijepisu nema potpisa g. Bonefačića.

A s druge strane u vezi s izvještajem optuženog Stepinca papi i s ovim izvještajem ukoliko se hoće dokazati da nisu njihovi, neka donesu kopiju svojih izvještaja i neka ih podastru sudu. Inače se ne može opovrći autentičnost isprava.

Ja ću sada pročitati neke pasuse iz izvještaja biskupa Bonefačića. Naime ovako se opisuje talijanska okupacija:

»Na harmak su bili importirani bezbrojni činovnici i nastavnici, policajci i podvornici dobrim dijelom sa Sicilije iz Kalabrije, kao i oni koji su se vratili iz Abesinije, ne vodeći računa o njihovoj sposobnosti, a još manje o moralnim i društvenim osobinama, dok su se stari službenici otpuštali i odstranjivali. Uskoro se formiralo jedno nepodnošljivo stanje. S jedne strane su tu bila na dnevnom redu poniženja, preziri, uvrijede, napadaji, nasilne pljačke i paleži privatnih kuća, lične štete, udaljenje od službe bez opravdanja, hapšenja, konfinacije, internacije pojedinih lica i u masama po stotine i hiljade osoba svake dobe i spola, svakog staleža i položaja, intelektualaca i manuelnih radnika, zlostavljanja i misteriozna umiranja po provincijskim zatvorima umjesto da se s talijanskog stanovišta poduzme sve da se zadobije naklonost pučanstva, radilo se protivno... i poslije se sa sve više rastućom nesklonošću i mržnjom spram Talijana, ponajviše onih koji su smatrani »renegatima« nikakova dobrovoljna suradnja s vlasti, dapače otpor smatrajući da bi saradnja značila isto što i odobravanje metoda terora primjenjivanog i upotrebljavanog odnarođivanja.«

— I uprkos tome što sve to zna, on je svijesno uz Talijane, samo traži da se preka sv. oca pape oni urazumiju, tako da rade pametno.

Sada dalje opisuje biskup partizane i njihovu borbu.

»Među komunistima, partizanima u Hrvatskoj prevladuje srpsko-ortodokсни elemenat, a u šumi su gotovo svi starješine i komandanti pravi komunisti, i Srbi i Židovi.«

— Dakle, tako govori o Splitsanima, tako govori o onim Dalmatincima koji su pošli u borbu zajedno s bratskim srpskim narodom, koji se pod rukovodstvom svojih političkih i vojničkih rukovodilaca bore, boreći se ne samo u Dalmaciji nego i u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i na cijelom okupiranom teritoriju, razgoneći neprijateljske oku-

patore, ovaj čovjek, i još takav čovjek, sjedio je na biskupskim konferencijama i pravio »pastirsko pismo«, a i sada sjedi usred Splita i tvrdi: kako se svećenici progone.

Ja, družo predsjedniče, predočavam ovaj ogroman dokumenat vama, kao i još niz dokumenata o svećenicima špijunima.

Imaju mogućnost i gospoda branitelji i svi koji hoće da se obavijeste, da uzmu uvid u te dokumente, koje treba da pogledaju i strani novinari.

Optuženi Stepinac, molim vas lijepo u vezi s dosada iznijetim i utvrđenim činjenicama na ovom procesu, pitam vas — u koju ste svrhu sazvali biskupsku konferenciju u rujnu 1945. godine, u koju ste svrhu napisali »pastirsko pismo?«

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Javni tužilac: Ja ću vam citirati neka mjesta iz »pastirskog pisma« i s time u vezi uputit ću na vas neka pitanja. Govoreći o progonima svećenika i t. d. koji po vama nisu ništa krivi, a njihovu krivnju mi smo vidjeli na ovom pretresu, vi kažete ovo: — »I kad sve to iznosimo pred vas, predragi vjernici, mi to ne činimo u želji da izazovemo borbu s ovom državnom vlasti, mi te borbe ne želimo niti smo tražili«. Vi, optuženi, navodite, da ste uvijek išli k miru i »sređenju državnog života«, i kažete: »Taj mir je danas svima tako potreban, no mi smo duboko uvjereni, da se taj mir može temeljiti na smirenju odnosa između crkve i države«. Što kažete na ovo, optuženi Stepinac?

Optuženi: Nemam ništa da odgovorim.

Javni tužilac: Nemate ništa da odgovorite, jer vas je sramota. U »pastirskom pismu« vi, da bi ostvarili ona načela koja naglašavate, tražite punu slobodu katoličke štampe — da li to one štampe koju smo čitali, za koju svi znadu kakva je bila od prve do zadnje riječi kroz njene pune četiri godine, da li slobodu takovoj štampi tražite u »pastirskom pismu« — odgovorite na ovo pitanje.

Optuženi: Nemam ništa za odgovoriti.

Javni tužilac: Nemate što da odgovorite. U »pastirskom pismu« piše: »Samo pod tim uvjetima moći će se srediti prilike u našoj državi i ostvariti trajan unutarnji mir.« Dakle, vi tražite da se da sloboda vašoj štampi, a to znači onoj katoličkoj štampi kojom ste vi rukovodili i potpuno je fašizirali. Ta bi se štampa jedino mogla vratiti kad bi se vratio fašizam, kad bi se vratili ustaše — kada se ne bi izvodili pred narodne sudove svećenici koji su se ogriješili o interese naroda, kada se oni ne bi predvodili sudovima, da odgovaraju za svoja djela. Jasno je da vi tražite uvođenje fašizma u našu zemlju ponovo, da vi tražite intervenciju u zemlji. Sve ovo, razumljivo, nastaje iz svega onog što je sadržano u »pastirskom pismu«. Vidite, to je osnovno pitanje vašeg »pastirskog pisma«, to je osnovno ono što ste vi učinili, u tome je vaš zločin u vezi s ovim »pastirskim pismom«.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Ja ću, družo predsjedniče, da vam predložim niz dokumenata, izjava, priznanja, sudskih presuda i t. d., koje govore o tome neposredno u vezi sa stavom optuženog Stepinca, s čitavim sadržajem, smislom i zadacima toga pastirskog pisma, da su mnogi svećenici skloni fašizmu, mnogi zavedeni vjernici i t. d., naročito stari ustaše, shvatili pastirsko pismo i ono je na njih tako djelovalo kao mobilizirajuće i podstrekavajuće u borbi protiv naroda.

Petar Turkalj, svećenik u Splitu, organizirao je i podržavao vezu s banditskim grupama i dao direktivu za štampanje protudržavnih letaka, fra *Metod Ramljak* i fra *Gabro Bedrica* organizirali su ustaške terorističke grupe, franjevci *Skansi* i *Buble* bili su također u vezi s terorističkim bandama, *Slavko Brajković*, župnik u Andrijevcima, slao je banditima u šumu razni materijal, časne sestre *Brigita Jurković* i *Teofanija Džaja* podržavale su vezu s ustaškim terorističkim grupama i širile propagandni materijal protunarodnog sadržaja, svećenik u Dubrovniku fra *Ivan Samardžija* organizirao je pomaganje terorističkih bandi i širio proustaške letke, svećenik u Osijeku *Gilbert Đerkeš* također je radio s terorističkim bandama, isti je slučaj sa svećenikom *Franjom Bortasom* i *Karlom Bubanićem*, svećenikom u Vrapču, koji je prebacio u šumu ustašu *Švalerna*, zatim je tu *otac Kerubin Posavec*, svećenik u Osijeku, koji je sakrivao ustaške teroriste, *Tomo Vinić*, župnik u Levanjskoj Varoši, također se bavio ilegalnim protunarodnim radom, *Haubrih Josip*, svećenik u Punitovcima kraj Đakova, pomagao je terorističke bande, *Kristek Vendevin*, župnik u Vuki, povezao se s vođama križara nekim Ivanom Tomićem, *Đakula don Mato*, župnik u Dicmu u Dalmaciji, povezao se s terorističkim bandama i sakrivao bandite, *dr. Marko Klarić*, svećenik u Zagrebu, sakrivao je u župnom uredu križarskog teroristu i organizirao prebacivanje terorista u inozemstvo i t. d.

Svagdje kod križarskih grupica koje su ili kao grupice ili kao pojedinci vršili terorističke akcije, a bili su zarobljeni, kod svih njih je nađeno pastirsko pismo, većina njih je gledala u toj biskupskoj konferenciji jedan za njih veliki događaj, svi su oni imali o vama jedinstveno gledanje i mišljenje: da ste vi jedna od najviših ličnosti u koju oni gledaju, u koju polazu sve nade, i u kojoj gledaju svog rukovodioca. Objasnite to, optuženi Stepinac.

Optuženi: To je njihova stvar, a mi ostajemo kod svoga »pastirskog pisma«.

Javni tužilac: Vi ostajete?

Optuženi: Da.

Javni tužilac je ukazao na strahovite posljedice pastirskog pisma; i kako se tu jasno vidi uloga Stepinca kao rukovodioca terorističkih akata protiv naroda i države. — Nadalje je *Javni tužilac* konstatirao, da je zloglasni *dr. Kamber*, svećenik i župnik u Doboju, bio zamjenik Stepinca u vojnom dušnobrižništvu. Taj svećenik-denucijant, ustaša, špijun i razbojnik pisao je pismo 1941. godine Paveliću, u kojem denuncira Srbe i navlači na cijeli taj kraj strahovite pokolje.

Dalje taj svećenik piše da treba biti pobjednik, a to znači pokrstiti sve Srbe u Bosni. U pismu se vrlo stručnjački, ali ne u vjerskom nego u koljačkom pravcu, obrazlaže zašto ustaše nisu uspjeli pokoriti Srbe u Bosni, a to je zato, kaže svećenik Kamber, Stepinčev zamjenik u vikarijatu: »Nemamo nikakve organizirane i sposobne obavještajne službe«.

»Pobuna se sprema sedmicama, a možda i mjesecima, a hrvatska službena vlast ništa ne zna, nego se tek doznaje za pobunu par sati prije i to preko župnika, kojemu to otkriva neki vjernik« — kaže Kamber.

U nastavku pisma Kamber obrazlaže Paveliću da ustaška vojska ne valja, pa da treba pozvati u pomoć Nijemce. O prekrštavanju Srba Kamber u istom pismu piše s ovakvim cinizmom:

»Način primanja grko-istočnjaka u katoličku vjeru zapetljan je u takav birokratizam, da je to kadikad praktično onemogućeno. To bi trebalo pojednostaviti i tim božjim vjernicima, koji se zovu župnici, dati bar u tom poslu neke šire mogućnosti, jer ipak izgleda koga prijelazom na katoličku vjeru prebacimo s ovu stranu barikada, da mora među nama ostati. Ako ne radi svog uvjerenja, a ono radi bijesa braće i njihova osjećaja prema njemu. Tako će bar biti vrlo mnogo slučajeva«.

I to obrazloženje, što se htjelo s tim prekrštavanjem, a htjelo se ono »da se prebaci preko barikada«, da se pocijepa jedinstveni otpor srpskog naroda, da ga se demoralizira radi lakšeg ubijanja. Ovog svećenika koji je napisao ovo pismo, s umom i srcem jednog zločinca, najtežeg ustaškog zločinca, ovog čovjeka vi ste, optuženi Stepinac, postavili kao svog zamjenika u instituciji vojnog dušobrižništva Pavelićeve vojske.

Je li tako?

Optuženi: Nemam ništa primijetiti.

Javni tužilac: Nemate ništa primijetiti?

A bi li nam, optuženi Stepinac, nešto htjeli kazati i je li vam poznato koji su od Rupnika i Rožmana, od t. zv. »Slovenskog odbora« u početku 1945. godine kao delegati, svećenici, bili kod Pavelića i kod vas.

Optuženi: Ne znam im imena.

Javni tužilac: To potvrđuje činjenicu da su bili kod vas.

Optuženi: Bila je jedna delegacija.

Javni tužilac: Optuženi Stepinac, vi ste u to vrijeme — možemo kazati — podijelili vlast s Pavelićem, ne samo podijelili nego ste uzeli Pavelića pod svoje. Zato nije čudno što se u to vrijeme govori da ćete preuzeti vlast, da ćete postati »locum tenens«*, jer kad suveren odlazi po onom tripartitnom pravu iz Hrvatske, onda ostavlja sebi zamjenika. Pošto je Pavelić mislio da će se brzo vratiti natrag, mislio je ostaviti »locum tenens« i to, nikom drugom, nego u osobi nadbiskupa Stepinca.

* Zamjenik, namješnik, povjerenik.

Znadete li vi nešto o tom »locum tenens«? Nemate li što reći o vašim pregovorima s Pavelićem, o vašim pregovorima s Mačekom u pitanju preuzimanja vlasti, dok se Pavelić ne vrati s nekim pretpostavljenim stranim intervencionistima, da ponovno preuzme vlast, odnosno ospori vlast drugome, t. j. Narodno-oslobodilačkom pokretu, našoj Vladi koja je u to vrijeme bila priznata.

Optuženi: Nemam si ništa predbacivati.

Javni tužilac: Nisam pitao imate li što predbaciti, to će sud ocijeniti, i prema tome odgovorite, — znadete li što o tome i jeste li u tome surađivali, jeste li pregovarali s Pavelićem i Mačekom?

Optuženi: Ja sam o tome rekao dosta u zapisniku, i drugo nemam ništa kazati.

Javni tužilac: Vi ste bili škrti u zapisniku, pa smo imali razloga da vam neke dokumente ne pokažemo, da vidimo koliko ste sposobni da govorite istinu, jer vas ovaj proces s jedne strane važe i po tome koliko govorite istinu i koliko ste istinoljublji čovjek.

Zašto vi kvarite odgovore na ovakva pitanja kad hoćete istinu? Da li iz toga razloga što se osjećate krivim?

Optuženi: Ne osjećam se ni najmanje krivim.

Javni tužilac: Ali bi morali imati obzira i prema Narodnom sudu, jer vi niste radili u okviru domena Šalića i Šimečkog, nego u okviru naroda koji ste vi htjeli da povedete putem koji je trebao da ga stoji teških žrtava. Zato je vas hrvatski narod i izveo pred sud, da pred sudom date odgovor na ova pitanja. I jer ova vaša djelatnost u zadnje vrijeme, djelatnost na liniji spasavanja fašizma, ustaštva, spasavanja ratnih zločinaca, na liniji propagande da će zaratiti Sovjetski Savez sa svojim saveznicima Sjedinjenim Državama Amerike i Velikom Britanijom, da će biti oružana intervencija, i te činjenice koje vi danas skrivate, jer vrlo dobro znate da na osnovu onoga što je dosada dokazano i što će se sada dokazati, da je na toj liniji potpuno prirodno da Lisak ne može na drugu stranu da ode nego k vama i da ste vi centralna kvislinška figura u radu koji vodi jednoj protuzakonitoj liniji. (*Burno odobravanje*).

Ja ću vam pročitati neke stvari od bivšeg ministra Alajbegovića, koji se nalazi kod nas, od bivšeg ministra Košaka, koji se također nalazi kod nas. Mi ćemo ih privesti sudu da vam kažu sve u lice.

Alajbegović kaže u svojoj izjavi o razgovoru Pavelića s delegatima iz Ljubljane u 1945. godini: »Tu delegaciju, ukoliko se danas sjećam, sačinjavale su tri osobe od kojih je jedna bila svećenik«.

»Sve je ovo, — kaže dalje Alajbegović, — bilo u svrhu da bi se vojničke hrvatske snage i četnici u Sloveniji animirali za davanje otpora na liniji između Rijeke i Ljubljane. Na taj plan su Slovenci došli nakon što su uočili da se fronta u Hrvatskoj ne će moći održati, da će prema tome hrvatske oružane snage biti prisiljene na uzmak prema zapadu. Budući da su slovenske oružane snage bile slabe, to bi Slovencima te uzmičuće hrvatske snage kao i tamo se već nalazeći četnici dobro došli u svrhu održanja barem u jednom dijelu Slovenije«.

PRO MEMORIA.

13. ožujka 1945.

*Konferencija
13. ožujka 1945.*

Usled učestalih napadaja i zbog ubijanja vjerskih službenika potrebno je sazvati predstavnike priznatih vjera, da oni svaki sa svoje strane dadnu izjavu i time osude divljanje boljševičkih banda na hrvatskom državnom području.

1. KATOLICI

Kako nije moguće skupiti sve katoličke biskupe, to je dostatno, da se pozovu u Zagreb slijedeći biskupi:

1. Dr. Alojzije Stepinac,
2. Dr. Ivan Šarić - Sarajevo,
3. Fra Jozo Garić - Banja Luka,
4. Dr. Janko Šimrak - Križevci,
5. Dr. Viktor Burić - biskup senjski, sada u Kraljevici,
6. Dr. Josip Srebrnić - Krk
7. Dr. Antun Akšamović - Djakovo.

*B. Čule je
niagda
u Narentama*

Ove biskupe moguće je makar nekako dovesti u Zagreb,

a manjkaju slijedeći:

1. Dr. Josip Buturac - Kotor,
2. Dr. Klement Kvirin Bonefačić - Split
3. Miho Pušić - Hvar
4. Dr. Jerolim Mileta - Šibenik.

Bilo bi dobro, kad bi državna vlada pozvala biskupe u svoje ime zbog važnih ^{posredstvom pri biskupima} ~~državnih~~ ~~probitaka~~. Tom zgodom bi trebalo od njih samoliti o stanju na terenu, o potrebama vjernika i o pomoći koju bi država trebala crkvi pružiti. Kad bi biskupi već bili ovdje, onda bi bila mogućnost za sastanak episkopata, koji bi donio potrebne zaključke. Osim toga bilo bi potrebno pozvati i franjevačke provincijale, da i oni dodju u istu svrhu, a onda bi dali izjavu, jer su se komunisti u zadnje vrijeme osobito oko-

./.

milij na franjevce. Za poziv dolaze u obzir slijedeći provincijali:

1. Dr. Fra Petar Grabić - Zagreb
2. Fra Kruno Misilo - Sarajevo. *+ Misirović*
3. Fra Modesto Martinčić - Zagreb. *+ Džurina Kraljević*
4. Dr. Fra Bonifacije Perović - Dubrovnik, sada u Zagrebu. *+ Rapčan*

Od svih provincijala jedino bi trebalo dopremiti u Zagreb Krunu Misila, koji se nalazi u Sarajevu, a provincijal hercegovačke franjevačke provincije iz Mostara ima svoga zastupnika ovdje u Zagrebu u osobi Dr. Fra Ignacija Jurkovića.

2. MUŠLIMANI

Potrebno je imati i izjavu predstavnika islamske vjerske zajednice, jer je mnogo službenika islamske vjere ubijeno od partizana. Kako je sadašnji zamjenik Reis-ul-uleme Salih Bašić bolestan, mogao bi on odaslati u Zagreb svoga opunomoćenika. Dakako ne bi bilo uputno nikome kazati pravu svrhu dolazka.

3. PRAVOSLAVNI

Pravoslavni svjerski predstavnici također dolaze u obzir sa svojom izjavom; jer su partizani napadali i vjerske službenike Hrvatske pravoslavne crkve, a neke od njih i ubili. Izjavu bi dao Mitropolit Gernogen, kao poglavar Hrvatske pravoslavne crkve, a tu izjavu bi mogao eventualno supotpisati episkop sarajevski Spiridon Mifka. *(Episkop Spiridon)*

4. EVANGELICI

Evangelički biskup Dr. Filip Popp, kao poglavar evangeličke crkve nalazi se u Zagrebu i on lako može dati izjavu.

PAPUŠENA

Ima poteškoća s obzirom na ove vjerske predstavnike, koji se nalaze izvan Zagreba, a te poteškoće treba na bilo koji način svladati.

Sarajevskog nadbiskupa Dr. Ivana Šarića, zamjenika Reis-ul-uleme i provincijala Krunu Misila treba zrakoplovom prebaciti u Zagreb, a to isto se može učiniti i s banjalučkim bisku-
Dubro

pon Fra Jozom Garićem. Prigu oko toga povjeriti generalu zrakopovstva Rubčiću. Dr. Janka Štiraka iz Križevaca lako je prebaciti u Zagreb bilo zrakoplovom bilo samovozom. Najveća je poteškoća biskupom senjskim Viktorom Burićem i biskupom krčkim Josipom Srebrničem. Brigu oko njihova dopremanja u Zagreb trebalo bi povjeriti ustaškom pukovniku Juci Rukavini, koji bi ih samovozima prevezao, a njemačke bi vojne oblasti trebale^{bi} izići ususret u pogledu prijevoza krčkoga biskupa s otoka Krka na kopno u Senj, Orikvenicu ili Kraljevicu. Ukoliko ne bi uspjelo ova dva biskupa dopremiti u Zagreb, onda bi trebalo izjavu episkopata putem vojnih teklića odneti spomenutim biskupima na podpis i brzo vratiti natrag, jer je od velike važnosti da bude podpisano što više biskupa.

Poziv vjerskim predstavnicima na sastanak u Zagreb trebao bi odaslati sam predsjednik vlade, ali u nikojem slučaju ne reći im pravu svrhu njihova dolaska.

Kad bi već došli vjerski predstavnici u Zagreb, onda bi trebalo izpitati njihove potrebe i tom prilikom dati im novčanu pomoć, jer prema saznanju Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja sve vjerske zajednice pate na tomu, što nemaju novčanih sredstava za školovanje svećeničkog podmlatka i druge vjerske potrebe. U tu svrhu Predsjedništvo vlade doznačilo bi ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja navjeru u visini od 100.000.000.- kuna, koju bi ovo ministarstvo raznim vjerama podijelilo kao pomoć, poslije njihove plebiscitarne izjave protiv boljševizma i partizanskih divljanja na području Nezavisne Države Hrvatske. U pogledu boravka vjerskih predstavnika u Zagrebu trebalo bi odmah poduzeti pripremane mjere, kako u pogledu njihova ukonačivanja, tako i u pogledu njihova uzdržavanja i samovoza za prevažanje. To bi moglo preuzeti na sebe ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja uz podporu Predsjedništva vlade, koje bi u tu svrhu izdalo posebne navjere i sredstva.

MINISTAR PRAVOSUĐA
I BOGOŠTOVLJA
/ Dr. Pawao Cankar

Ovdje treba imati u vidu onaj memorandum koji je radio na tome da se na bilo kojem dijelu Jugoslavije održe ustaše i četnici i slovenski kvistlinzi u davanju otpora do onoga momenta dok ne bi uvjerali svjetsku reakciju da se je tu zaratio narod među sobom, pa da je potrebna neka strana intervencija, koja bi kazala i partizanima i četnicima — oružje dolje. Međutim, zahvaljujući snazi Jugoslavske armije taj je plan propao.

Memorandum je sastavio Ivo Bogdan i, pošto je primljen na sjednici vlade i preveden na engleski jezik, predan je »generalu« Moškovu na dalji postupak. Kasnije je Vrančić taj memorandum poslao savezničkoj komandi.

Moškov je onaj ustaški general koji se u zadnje vrijeme stalno nalazio s drom Stepincem u raznim političkim akcijama za to vrijeme. Alajbegović govori o situaciji pred slom u svibnju 1945. godine. Opisuje situaciju i kaže:

»U toj mučnoj situaciji sjednica se razišla. Za par dana čula se već do Zagreba topnička paljba iz daleka, a situacija je prema javnom mnijenju iziskivala pojavu novog čovjeka, u kojeg se ima povjerenja. Kombinacije su bile s dr. Stepincem i dr. Mačkom«.

Javni tužilac: (obraćajući se optuženom Stepincu) Molim vas, optuženi Stepinac, da li ste vi u to vrijeme bili kod Mačeka?

Optuženi: Jesam.

Javni tužilac: Kako ste došli do njega? Po čijem nalogu, na čiju molbu i u kakvom poslu?

Optuženi: Došao sam do njega da učini što se može da ne dođe do krvoprolića.

Javni tužilac: Kako ste došli, sam, svojevolaro?

Optuženi: Sam.

Javni tužilac: Da li vas je tko poslao?

Ja sam već istražio, sada će Alajbegović reći tko je to bio. (*Smijeh u dvorani*).

»Dr. Pavelić je dulje razmišljao i odlučio da nas dvojica odemo nadbiskupu dr. Stepincu i zamolimo ga, da on posjeti dr. Mačeka i s njime razmotri to pitanje. Za nadbiskupa dr. Stepinca se dr. Pavelić odlučio zato, jer Stepinac može uhvatiti neposredni kontakt s Mačkom.

Nakon toga smo dr. Bulat i ja otišli nadbiskupu dr. Stepincu i saopćili mu prednje. Dr. Stepinac je nakon toga posjetio dr. Mačeka i saopćio nam da dr. Maček prije svega želi izmjenu misli sa svojim ljudima. Saznao sam kasnije da je dr. Mačeka posjećivao general Moškov, da je gđa Maček dolazila dr. Paveliću u Tuškanac i da je dr. Pavelić jedne večeri početkom maja posjetio dr. Mačeka na Prilazu, u koju svrhu da je ta ulica, kad se smračilo, bila cernirana policijom i ustašama. Kad sam u noći od 6. na 7. svibnja bio u Rogaškoj

* Ta dvojica su Alajbegović i Bulat, ustaški ministri.

Slatini, vidio sam dva ili tri osobna automobila proći u brznoj vožnji u sjevernom pravcu. Neki su upozorili da se to provezao dr. Maček s porodicom i dr. Pešeljom.«

Ali, evo vidite što kaže Alajbegović, da je Pavelić njega povukao k vama s tim, da nagovorite Mačeka da bježi.

Optuženi: Ja sam rekao Mačeku da ću ostati i da ostajem pod svim prilikama.

Javni tužilac: A zašto je Maček pobjegao?

Optuženi: To je njegova stvar.

Javni tužilac: On vam je rekao da će ostati?

Optuženi: Da.

Javni tužilac: Znači da vas je prevario, kad vam je rekao da će ostati, a ipak je pobjegao. (*Nastavlja s čitanjem dokumenata Pavelićevog ministra Košaka*)

»1943. godine, kada je kapitulirala Italija, najozbiljnije se govorilo da će Stepinac biti ili predsjednik vlade ili član regentskog vijeća. Drugi član imao biti Džafer Kulenović, a treći još nije bio designiran.« Dakle kao samostalan regent trebao je biti Stepinac. Njegova osoba je tu imala predstavljati kompromis između ustaša i mačekovaca, t. j. bila je smatrana osobom povjerenja i ustaša i mačekovaca. Prije nego što sam oputovao na novo mjesto poslanika u Berlinu, u travnju 1944. godine, dao mi je tadašnji ministar unutrašnjih poslova dr. Mladen Lorković da čitam pismene izjave njemačkog špijuna, agenta »Abwehra« ing. Velimira Maričića, koji se tada nalazio u Zagrebu u zatvoru. Detalja se više ne sjećam, ali znam da se je uglavnom radilo o Maričićevom posredovanju između Slavka Kvaternika, koji se tada nalazio u Njemačkoj, dr. Torbara i ing. Košutića od vodstva HSS, nadbiskupa Stepinca i njemačkog generalštaba u svrhu obrazovanja neke nove vlade. O toj stvari Maričić je razgovarao s imenovanima...

Za vrijeme dok sam bio poslanik u Berlinu, primio sam u nekoliko navrata službene obavijesti »Ministarstva vanjski poslova« iz Zagreba o govoru nadbiskupa Stepinca hrvatskim sveučilištarcima kao i o nekim njegovim propovijedima, u kojima se on otvoreno izražavao za NDH. Smisao tih obavijesti je bio u tome da ih se iskoristi u političko-propagandističke svrhe.

Posljednjih dana mjeseca travnja 1945. godine došao je iz Zagreba u Bagdastein u Austriji, gdje se tada nalazilo poslanstvo NDH. Vjekoslav Ivanković — inače je važio kao pouzdanik Pavelića i ustaških, a naročito crkvenih krugova — i donio sobom poslanicu episkopata od 24. ožujka 1945. g. na njemačkom, francuskom i engleskom jeziku s time da se preda švicarskom i švedskom poslanstvu, kao i papinskoj nuncijaturi sa zamolbom da ju dostavi diplomatskim predstavnicima Engleske i Sjedinjenih Država.«

Zaista je čudno, zašto se jedna poslanica, jedna crkvena stvar, koja se bavi isključivo vjerskim stvarima, da se ovako najednom prevodi na sve moguće jezike i šalje preko fašističkih poslanstava, da dođe do poslanstva Saveznika i Amerike?

Šta mislite, optuženi Stepinac, zašto je to bilo?

Optuženi: Nemam ništa da kažem.

Javni tužilac: (Nastavlja da čita izjavu Pavelićeva »ministra« Košaka)

»On mi je također pripovijedao da postoje međusobni kontakt i međusobne konzultacije između Pavelića odnosno vlade NDH, nadbiskupa Stepinca, odnosno Kaptola, te dr. Mačeka, odnosno vodstva HSS.

O »pastirskom pismu« od rujna 1945. znam tek toliko koliko sam za vrijeme boravka u logoru u Neumünsteru čitao u engleskoj štampi, pa su me opisivani »progoni svećenstva« toliko zastrašili da sam na temelju toga pismeno zatražio od engleske komande da me se ne izručuje jugoslavenskim vlastima, makar sam se prije toga, a osobito nakon lijepog postupka komisije naših oficira, koji su me tri dana preslušavali, već bio sasvim pomirio s mišlju »izručenja«.

»Tokom mjeseca svibnja 1945. godine saznao sam u Flensburgu kod posljednje njemačke vlade admirała Dönitza i ministra Schwerin-Krosigha da je Maček zajedno s Pavelićem napustio Zagreb i da je prije toga imao konferenciju s nadbiskupom Stepincem.«

Mora se imati u vidu da je Košak bio isključivo njemački čovjek.

Vidite, kako se to i u Njemačkoj znalo i kako se o tome tamo govorilo.

»Kao ministar i kao diplomatski predstavnik NDH, smatrao sam, a to je bilo i opće uvjerenje u vladinim krugovima, da je držanje nadbiskupa Stepinca pozitivno za NDH i sjećam se da su njegovi prvi posjeti Kvaterniku i Paveliću bili ne samo povoljno komentirani, nego da su proizveli u vladinim krugovima pravo radosno uzbuđenje i izvjestan osjećaj sigurnosti.

Nakon međusobnog povezivanja Pavelića, Rupnika i Mihailovića početkom 1945. godine, bilo je njihovo glavno nastojanje u tome da pred Anglo-Amerikancima situaciju u zemlji prikažu ne kao borbu Narodno-oslobodilačke vojske i pokreta protiv okupatora, nego kao unutarnju borbu komunista protiv svih anti-komunističkih elemenata, dakle kao građanski rat, koji bi kao takav imao izazvati anglo-američku intervenciju i ulazak njihovih trupa.«

Ovako je točno kazano u memorandumu koji su vam predali predstavnici Rupnika i Rožmana.

»U nastojanju, da se situaciji dađe karakter građanskog rata, omogućio je i Pavelić nadbiskupu Stepincu da govori s dr. Mačekom i da djeluje na njega u tome pravcu, što je imalo za posljedicu i odlazak odnosno bijeg dra Mačeka u inozemstvo.«

Javni tužilac: Što kažete, optuženi Stepinac, na ovo?

Optuženi: Ništa ne kažem.

Javni tužilac: Ništa ne možete da kažete. Znači, sve je istina.

Optuženi Stepinac, vi ste u toku 1945. godine, osjećajući da ćete morati doći pred sud da odgovarate hrvatskom narodu i dati računa o vašem radu, za to angažirali negu gospodu s Kaptola da pišu u vašu korist.

Nalazim se u posjedu originalnog dokumenta predsjednika ustaške vlade dra Nikole Mandića. Tu pro memoriju potpisao je ministar pravosuđa NDH dr. Pavle Canki vlastoručno.

U toj pro memorii stoji:

»Usljed učestalih napadaja i zbog ubijanja vjerskih službenika potrebno je sazvati predstavnike priznatih vjera da oni svaki sa svoje strane dadu izjave i time osude divljanje boljševičkih banda na hrvatskom državnom području.

1. Katolici

Kako nije moguće skupiti sve katoličke biskupe, to je dostatno da se pozovu u Zagreb slijedeći biskupi: dr. Alojzije Stepinac, dr. Ivan Šarić — Sarajevo, fra Jozo Garić — Banja Luka, dr. Janko Šimrak — Križevci, dr. Viktor Burić — biskup senjski, sada u Kraljevici, dr. Josip Srebrnić — Krk, dr. Antun Akšamović — Đakovo.

Dalje stoji: **»Bilo bi dobro kad bi državna vlada pozvala biskupe u svoje ime zbog važnih svećeničkih pitanja u državi.«**

Dr. Mandić svojom rukom je prekrizio »državnih probitaka« i gore napisao opet svojom rukom, »svećeničkih pitanja u državi«. (*Primjedba javnog tužioca*).

»Kad bi biskupi već bili ovdje, onda bi bila mogućnost za sastanak episkopata, koji bi donio potrebne zaključke.«

»2. Muslimani

Potrebno je imati i izjavu predstavnika islamske vjerske zajednice, jer je mnogo službenika islamske vjere ubijeno od partizana. Dažako ne bi bilo uputno nikome kazati pravu svrhu dolaska.«

Ispod toga Mandić je napisao svojom rukom, da bi za zamjenika Reis-ul-Uleme koji je bio bolestan, bio Riđanović, član Medžlisa. (*Primjedba javnog tužioca*).

»3. Pravoslavni

Pravoslavni predstavnici također dolaze u obzir sa svojom izjavom, jer su partizani napadali i vjerske službenike hrvatske pravoslavne crkve, a neke od njih i ubili. Izjavu bi dao mitropolit Germogen, kao poglavar hrvatske pravoslavne crkve, a tu izjavu bi mogao eventualno supotpisati episkop sarajevski Spiridion Mifka.«

»4. Evangelici

Evangelički biskup dr. Filip Popp, kao poglavar evangeličke crkve nalazi se u Zagrebu i on lako može dati izjavu.«

Ima poteškoća s obzirom na ove vjerske predstavnike koji se nalaze izvan Zagreba, a te poteškoće treba na bilo koji način savladati. Sarajevskog nadbiskupa dr. Ivana Šarića, zamjenika Reis ul Uleme i provincijala Krunu Misila treba zrakoplovom prebaciti u Zagreb, a isto to se može učiniti i s banjalučkim biskupom fra Jozom Garićem. Brigu oko toga povjeriti generalu zrakoplovstva Rupčiću. Dr. Janka Šimraka iz Križevaca lako je prebaciti u Zagreb, bilo zrakoplovom ili samovozom. Najveća je poteškoća s biskupom senjskim Viktorom Burićem i biskupom krčkim Josipom Srebrnićem. Brigu oko njihova dopre-

manja u Zagreb trebalo bi povjeriti ustaškom pukovniku Juci Rukavini, koji bi ih samovozom prevezao, a njemačke bi vojne oblasti trebale izići u susret u pogledu prijevoza krčkog biskupa s otoka Krka na kopno u Senj, Crikvenicu ili Kraljevicu.

Dakle, najpoznatiji ustaški koljač u Lici Juco Rukavina sprema biskupsku konferenciju.

Dalje stoji u dokumentu: »Poziv vjerskim predstavnicima na sastanak u Zagreb trebao bi odaslati sam predsjednik vlade, ali ni u kojem slučaju ne reći im pravu svrhu njihova dolaska«.

»Kad bi već došli vjerski predstavnici u Zagreb, onda bi trebalo ispitati njihove potrebe i tom prilikom dati im novčanu pomoć«.

Gdje je potvrda za primljeni novac, optuženi Stepinac? Da li ona stoji kod vas, imate li tu potvrdu, jeste li dali potvrdu za novac?

Optuženi: Nemam ništa za primijetiti.

Javni tužilac: Dakle, mogli bi je naći u vašoj arhivi?

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: Vidite koliko je stajala biskupska konferencija. Pavelićeva vlada daje 100,000.000.— kuna 1945. godine, kad kune više ništa ne znače. Vi ste se tako jeftino prodali.

Optuženi: Nemamo si ništa predbaciti.

Javni tužilac: Sve je ovo interesantno. U pro memorii iznijete su stvari... Kao da se govori: »Izdajte poslanicu...!« Zato sam ja i pitao ranije što je ta poslanica bila tako važna da se hitno i žurno šalje u inozemstvo, kako o tome pričaju Alajbegović, Košak i svi drugi. Njegovo mišljenje »plebiscitarna izjava protiv boljševizma i partizanskog divljanja na području NDH« trebala je reći sve — dajte tih 100 milijuna kuna. Sve poslanice, sve predstavke i procesije u Mariju Bisticu govore kao i »pastirsko pismo«, sve imaju ovu riječ: »plebiscitarno«. Optuženi Stepinac upotrebljava stalno tu riječ, a vidi se gdje se nalazi ta riječ, — u Cankijevom podnesku ustaškom ministru Mandiću — ta riječ inače njega prati u svim dokumentima i izjavama (*opt. Stepinca — prim. red.*)

»Upogledu boravka vjerskih predstavnika u Zagrebu trebalo bi odmah poduzeti pripremne mjere, kako u pogledu njihova ukonačivanja, tako i u pogledu njihova uzdržavanja i samovoza za prevoženje. To bi moglo preuzeti na sebe »Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja« uz potporu predsjedništva vlade koje bi u tu svrhu ishodilo potrebne navjere i sredstva.«

Vidimo iz ovog dokumenta, drugovi suci, da je bilo stalo naročito hitno i brzo da se sazove biskupska konferencija i da su u tančine u ovoj pro memorii izrađeni ustaški planovi, kako će se brzo sazvati ta konferencija, izrađeni su planovi do minicioznosti. Iz daljeg toka vidjet će se kako je čitav konkurs tekao, kako je konačno poslanica pod redakcijom opt. Stepinca izašla. Čitav konkurs poslanice počinje od nekih svećenika pa do Ive Bogdana i drugih majstora laži, izmišljotina i t. d.

Za ovu konferenciju odobrila je Pavelićeva vlada, bolje rečeno, za usluge 100.000.000.— kuna.

Ovo je vrlo važan dokument, i postavlja se pitanje tko je pripremao, tko je radio i za koga je bila biskupska konferencija u rujnu 1945. god. kad je rađeno »pastirsko pismo«. Ovo je vrlo važno da se jasno shvati, da je tom »pastirskom pismu« kumovao Moškov i Lisak, koji u to vrijeme dolaze. Konferencija iz 1945. god. u ožujku i konferencija s »pastirskim pismom« ne samo da imamo razloga nego imamo puno dokaza da vjerujemo i zaključujemo da imaju i te kakvu vezu, te da to »pastirsko pismo« nema ničeg zajedničkog s crkvom i vjerom. To dokazuju one pripreme koje su dolazile od Cankija, a koje u stvari s crkvom i vjerom nemaju ništa zajedničko niti bi mogle imati.

Redovničkih provincija bilo je pet, a na čelu su im bili provincijal Petar Grabić, provincije Presv. Otkupitelja, fra Bonifacije Perović provincije Sv. Jeronima (Dubrovnik), fra Krunoslav Misilo, koji je bio provincijal Bosne Srebrene, fra Modesto Martinčić, koji je bio provincijal u Zagrebu (provincija Sv. Ćirila i Metoda) i dr. fra Ignacije Jurković, kustos provincije u Hercegovini.

Optuženi Martinčić, znate li vi štogod o svemu tome, da li vam je tko dolazio da izdate apel, da li ste znali da je konferencija naručena?

Optuženi Martinčić: Znao sam. Glavaš mi je rekao da će se provincijal franjevačkih provincija pozvati u Zagreb, da izdaju jedan apel na svjetsku javnost. Ja sam rekao da toga ne čini, jer da franjevci to ne će potpisati. On je na to rekao da to ne će ja kao osoba, a ako to ne bih učinio, da bi to bila izdaja nad hrvatskim narodom. Došla je do jedne dosta burne situacije i mi smo se rastali.

Javni tužilac: Znači da ste vi shvatili što od vas traži ustaška vlast, da ste shvatili što se od vas zahtijeva?

Optuženi Martinčić: Shvatio sam da me sile da dadem izjavu koja bi trebala spasavati ustašku vlast, zapravo NDH.

Javni tužilac: Da li je po vašem mišljenju u tom momentu crkva kao lička bila u teškoj situaciji?

Optuženi Martinčić: Crkva je za vrijeme NDH bila jako neslobodna. Je ako bi se javno nešto kazalo protiv ustaša i kritiziralo, mogao je svaki svećenik da izgubi glavu preko noći.

Javni tužilac: Slušajte, optuženi Martinčić, može li se u našoj Republici uopće zamisliti da bi naše narodne vlasti i pomislile na to da sil biskupe da sazovu konferenciju i dadu izjavu koju ne će?

Optuženi Martinčić: Prema dosadašnjem, koliko sam vidio, ne.

Javni tužilac: Što znači to, da li je to sloboda vjere, vjeroispovjedanja savjesti i crkve?

Optuženi Martinčić: Nema nikakve prisile na biskupe i svećenike da rad nešto što ne će.

Javni tužilac: Protiv svoje savjesti?

Optuženi Martinčić: Protiv svoje savjesti.

Javni tužilac: Protiv vjerskog uvjerenja?

Optuženi Martinčić: Da, protiv vjerskog uvjerenja.

Javni tužilac: Protiv načela crkve i naučavanja Kristovog?

Optuženi Martinčić: Jest, nema nikakve prisile sa strane narodne vlasti.

Javni tužilac: A da li je bilo prisile na crkvu za vrijeme NDH?

Optuženi Martinčić: Bila je prisila sa strane ustaške vlasti, da crkva radi čiste političke stvari. (*Dugotrajni pljesak*).

Javni tužilac: **Optuženi Martinčiću, ja vas prema tome molim da kažete zašto je optuženi Stepinac organizirao biskupsku konferenciju?**

Optuženi Martinčić: **Jer je htio da spasava NDH** (*buran pljesak u dvorani*).

Javni tužilac: Sada se stvar dalje razvija. — Ovdje, drugovi suci i družbe predsjedniče, tu imamo četiri varijante poslanice, koju je skicirao Ivo Bogdan, a skicirali su je i razni drugi.

Kada se pročita Stepinčeva poslanica, vidimo kako je on majstor. Oni su vrlo nespretni, čak i Ivo Bogdan, ali on je majstor. Ono što bi Bogdan i Pavelić htjeli nespretno maskirati, to on virtuoznošću prikrivača ustaških zločina pod ruhom sakralnih misli zavija. Predajem sudu ove tekstove. (*Sudu se predavaju tekstovi*).

S druge strane ostvaruje se taj zamišljeni plan s tehničke strane. Ovdje je Mandićevom rukom napisano, da je pukovnika Jucu Rukavinu otpustio 17. ožujka da dovede biskupa Srebrnića iz Krka i dr. Burića iz Senja.

Tu zatim postoje originali dostavnice 5 radiograma. »Ministarstvo unutrašnjih poslova« Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost« šalje te radio-brzozjavke 17. III. 1945. u 13 sati. Šalje te brzozjavke na sve strane tim biskupima, koji imaju da dođu. I tako je tu brzozjavku primio Garić i odgovor. Ovo je originalna brzozjavka. Tekst brzozjavke je jedinstven. I evo ga ovdje: **»Preuzvišeni gospodine, (i ovdje se samo metne ime), umoljavate se da odmah krenete zrakovom u Zagreb radi rješavanja važnih svećeničkih pitanje u državi D. broj R VIII. 45. Mandić predsjednik vlade.«**

Tu je također i dopis preuzvišenom gospodinu dr. Srebrniću, biskupu krčkom, gdje također Mandić piše da također dođe, i da bi volio da osobno dođe, **»a pitanja uređenja Vašeg putovanja i s tim u vezi preuzeo je ustaški pukovnik Juco Rukavina, koji će Vas dovesti u Zagreb. Primite ovom prilikom izraze mojega poštovanja.«**

Tako je i ta brzozjavka bila upućena i Riđanoviću, K. Misilu, Bašiću, Gariću i Šariću.

Molim, što kaže optuženi Stepinac na ovo?

Optuženi: Ništa ne kažem.

Javni tužilac je tražio od optuženog Stepinca da dade odgovor na pitanje: da li je dobio od biskupa Srebrnića i Burića pismo u vezi sazivanja konferencije.

Optuženi: (Šuti).

Javni tužilac: To pismo naročito je interesantno zbog toga, što poslanec svom nadbiskupu završava u ustaškoj arhivi, to na izvjestan način predstavlja denuncijaciju tih biskupa, jer je optuženi Stepinac, čim je dobio to pismo, pohitao da kaže: »Ovi ne će da idu na konferenciju«. Ja ću pročitati pismo:

»Poglavnom županstvu, ministru pravosuđa, na ruke g. Mandiću U prilogu dostavljam ovjerovljeni prijepis pisma biskupa Srebrnića i Burića, znanja radi na dalju upotrebu. Predmet je tajne naravi.«

Mandić, kako je bio stari čovjek, zaboravio je vratiti Stepincu original i tako je slučajno ostao u spisku.

Sada ta pisma glase ovako:

»Preuzvišeni gospodine nadbiskupe. Primio sam pismo od poštovanog predsjednika hrvatske državne vlade, dra Nikole Mandića, s pozivom da dođem u Zagreb na konferenciju. Poziv nisam mogao prihvatiti radi mnogih važnih razloga, koje sam mu u odgovoru naveo. Budite ljubazni i zamolite ga da vam odgovor dađe pročitati. Kod nas su prilike vrlo ozbiljne i teške radi gladi, radi ugnjetavanja sa strane pojedinih vojnika njemačke i ustaške vojske, ali najgore još nismo prošli. Bombardiranje iz zraka na dnevnom je redu, pa su radi toga velike štete u Baškoj, Vrbniku, Krku i t. d. Ali čvrsto uz Boga naprijed! Toplo vas pozdravlja u Kristu odani Josip Srebrnić v. r. biskup.«

Na istom listu papira, na kojem je pisao Srebrnić, pridružio se i Burić:

»Preuzvišeni, pridružujem se redcima krčkog biskupa i molim te da mi javiš svoje mišljenje o tome pozivu. Rado bih došao da se vidimo i porazgovorimo. Možda bude prigode iza Uskrsa. Želim ti sretno uskrsne blagdane. Toplo se preporučam u molitvi tvoj u Kristu odani Viktor«.

Original pisma koje piše biskup Srebrnić:

»Gospodinu dr. Nikoli Mandiću, predsjedniku Hrvatske državne vlade u Zagrebu. — Piše dr. Srebrnić Josip biskup s Krka
»Primio sam vaše cijenjeno pismo i toplo vam na njemu zahvaljujem. **Kazali su mi da su na dnevnom redu po svoj prilici važna politička pitanja. To mi je potvrdio i png. pukovnik Rukavina, s kojim sam se prošle noći nakon vožnje s Krka na Rijeku u palači hrvatskog konzulata sastao.** Moj položaj kao biskupa u Krku meni ne dozvoljava da učestvujem kod političke konferencije. Krk pripada još uvijek riječkoj prefekturi, dakle Italiji, kojoj je bio 18. V. 1941 predan. Ne nalazi se, dakle, na teritoriju NDH te bi bilo radi toga vrlo neoportuno da kao biskup iz strane države sudjelujem na političkoj konferenciji u Zagrebu. — Zatim treba računati s političkim mentalitetom naroda na Krku, u Istri, te Hrvatskom Primorju uopće. On, doduše, nikako ne želi da bude pod Italijom. On govori također hrvatski, ali nije orijentiran prema NDH; premda ima inače biskup sve simpatije za NDH, ipak u javnosti ne može nastupiti protiv

naroda u stvarima, u kojima mu crkva pušta slobodu, ako te stvari nisu uperene protiv katoličke vjere. Evo drugog razloga, zašto ne mogu doći na konferenciju.»

— **Srebrnić priznaje da narod u Istri nije za NDH, ali kaže da biskup ima simpatije za NDH.**

»Došli su ustaše na otok Krk. Oni bi predstavljali hrvatsku vojsku i NDH. Posvuda se raširila vijest da ih je pozvao biskup na Krku. Dakako, to ne odgovara istini, jer on u vojnička pitanja ne ulazi. Međutim, razni ustaše uskrvnjuju se u raznim selima bezdušnim pljačkanjem, oduzimajući ljudima zlatninu, šatove, novac (čak do 30.000 lira), ulje i t. d. Vijesti o tome posvuda su se proširile. Velika je to šteta za dobro ime ustaša. Ali i time postalo je biskupu u Krku nemoguće da ide u Zagreb, jer bi se izložio prigovoru da je na strani onih koji pljačkaju.«

— **Dakle, biskup piše o sebi u trećem licu. On je svijestan zašto se saziva konferencija i on veli, iako sam ja za NDH, ne bi se izlagao prigovorima da sam za one koji pljačkaju.**

Dalje veli biskup: »Narod ne voli Nijemce radi njihova nasilja i pljačkanja. NDH povezana je s njemačkom državom na život i smrt, kako se to često u javnosti čitalo. Netom bi narod svoga biskupa vidio u važnim političkim stvarima u društvu vodećih političara u Zagrebu, nastao bi neizbježno drugi prigovor, da je biskup prijatelj Nijemaca, onih faktora koji narod tjeraju u očaj.

Ima i drugih vrlo važnih razloga radi kojih ne mogu u Zagreb: narod se nalazi u velikoj bijedi, glad hara po Krku, činovnici traže travu po polju da je uživaju bez začina, te si time utajuju glad. U Aleksandrovu poludio je mlad student prava, jer nije imao hrane, pa je htio u ludilu preplivati more do samostana na Košljunu i utopio se usred puta. Narod se ugnjetava, jer mu oduzimaju Nijemci redom sve radne snage«.

— **I vi to blagosiljate i šaljete blagoslove narodu koji je otjeran na rad u Njemačku.**

»Na Krku ne postoji civilna uprava, općine nemaju općinskih predstavnika osim na Krku u Dubašnici, pak eto radi toga narod se obraća dnevno u velikom broju na biskupa u Krku da ga pomogne, savjetuje, utješi. U ovakovim prilikama upravo je nemoguće da narod ostane bez svoga duhovnoga pastira sam kod kuće. Upravo sam doznao da se čine velike poteškoće radi aprovizacije...

Evo, gospodine predsjedniče, brojnih razloga da ne mogu u Zagreb. Želim vam kod vijećanja i rješavanja velikih političkih pitanja koja ćete postaviti na dnevni red, sve obilje božjeg blagoslova te ostajem, uz izraz odličnog štovanja u Kristu, odani Josip dr. Srebrnić, biskup na Krku«.

Ustaše kolju, ustaše pljačkaju, Nijemci kolju, Nijemci pljačkaju i ipak pored toga predsjedniku vlade dr. Mandiću biskup Srebrnić na završetku kaže: »da mu želi kod tog vijećanja sve obilje božjeg bla-

goslova, da ga odlično poštuje i pozdravlja u Kristu... Molim da se optuženom predoči to pismo.

Optuženi: Ne interesira me. (*Pismo mu se predočava i on baca letimičan pogled na dokumenat.*)

Javni tužilac: **Evo sada pismo biskupa dr. Viktora Burića iz Kraljevice, također vlastoručno potpisano. To pismo glasi:**

»Gospodine predsjedniče, vrlo sam zahvalan za vrlo cijenjeno pismo kojim ste me pozvali na važno vijećanje u Zagreb. Rado bih se odazvao vašem pozivu, kad ne bih bio zapriječen osjetljivim zdravljem, koje mi je uslijed nedavno preboljene gripe još uvijek slabo. K tome me veže veliki tjedan i posveta svetog ulja, koju moram obaviti na veliki četvrtak. Putovanje u Zagreb zadržalo bi me preko Uskrsa u Zagrebu, tako da ne bih mogao ovoj dužnosti udovoljiti. Imam, naime, toliko posla u Zagrebu, gdje me već nije bilo dugo vremena, da ne bih mogao pravodobno krenuti kući.

Zato vas toplo molim da biste ovo vijećanje odgodili iza Uskrsa kad će biti moguće i drugim biskupima da dođu.

Tu se biskup Burić izmotava. S jedne strane kaže: »Odredite vijećanje poslije Uskrsa«, a zna vrlo dobro da je ono hitno i da se ne će odgoditi, a s druge strane piše Stepincu: »javi ti meni šta se tamo događa i šta ustaše spremaju«. (*primjedba javnog tužioca.*)

Pukovnik Juco Rukavina, koji je išao po njih dolje, daje svoj izvještaj.

»Pukovnik Juco Rukavina izjavljuje da nema ni govora o kakovoj bolesti, da je dr. Burić potpuno zdrav, te se je gospodin Juco Rukavina osobno osvjedočio, jer je s biskupom šetao po cijelom mjestu u selu Šmriki. — Zagreb 24. III. 1945. godine. Potpis Juco Rukavina.«

Ovo pismo donio je Juco Rukavina kada je došao odozdo i metnuo je na njega svoj potpis s bilješkom: »predao u 11,15 sati 23. III. 1945.« Na dan 24. III. 1945. održava se biskupska konferencija i izdaje poslanica, a njezin koncept je bio unaprijed stvoren i prema tome bilo je lako 24. III. izaći s poslanicom i istoga dana po naročitim kuririma poslati je u Njemačku, Vatikan, London i Ameriku.

Molim da se i ovaj dokumenat predoči optuženome Stepincu.

Optuženi: (*Razgleda dokumenat, ne odgovara ništa, ali maše potvrdno glavom.*)

Javni tužilac: **Poslanica je djelo ustaškog predsjednika vlade Mandića, ustaškog pukovnika i poznatog koljača Juce Rukavine i optuženog Stepinca, koji ju je izdao pod firmom poslovnog odbora i koji je predsjedavao biskupskoj konferenciji na Kaptolu 24. III. 1945. godine.** Tu poslanicu potpisuju za poslovni odbor dr. Stepinac, dr. Šarić, fra Jozo Garić, dr. Akšamović i dr. Janko Šimrak. Tu smo vidjeli ove koncepte, ideje, način razlaganja i političku svrhu. Sve je to apsolutno identično s ovim što je optuženi Stepinac zavio u sakralno ruho i razne vjerske izraze, jer to nije mogao dobro da napravi Ivo Bogdan.

U ovoj poslanici se tvrdi da je hrvatski narod plebiscitarno odbio materijalistički komunizam koji je počeo u hrvatskoj domovini istrebljivati svećenstvo i najbolje vjernike po jednom svijesnom programu.

Dakle, uprkos znanju što su tu umiješani ustaše, da su umiješani Nijemci, da su umiješani četnici, u poslanicu ulazi »materijalistički komunizam«, a to su partizani. Narodno-oslobodilačka vojska, kako bi oni htjeli da kažu — da su to sve komunisti, da komunisti ubijaju, i tako sve optužbe svaljuju usprkos svijesnom znanju da zločinstva ne rade Narodno-oslobodilačka vojska i partizani.

Dalje se u ovoj poslanici kaže: ubijaju se svećenici, ubija se inteligencija, ubija se narod koji hoće svoju suverenu državu, koji hoće NDH, koji hoće Pavelića. Ako to narod hoće, onda je on plebiscitarno za to.

Na završetku misli se reći: Nema nama biskupima nitko ništa prigovoriti, ako smo mi za Pavelića, mi idemo za narodom, a narod hoće NDH i Pavelića. Narodno-oslobodilačku vojsku, partizane, komuniste — sa svim mogućim klevetama i frazama oni napadaju i kažu da ovi ubijaju intelektualce, ubijaju svećenike, pale kuće i t. d. I sada s tom poslanicom izlaze biskupi čitavom svijetu, apeliraju na kulturni svijet, apeliraju na saveznike, neka taj kulturni svijet, neka ti saveznici, neka povjeruju Göbbelsovim lažima, ustaškim lažima, neka povjeruju što sami oni vrlo dobro znaju, što je laž i neistina, neka povjeruju, neka interveniraju da, tobože, hrvatski narod spasi iz pokolja u koji su ga bacili partizani. **Dakle, teška publikacija, teške laži u jednom teškom kriminalnom djelu iskorišćavanja, zloupotrebljavanja crkve i crkvenog foruma na čelu s optuženim Stepincem i onima koji su potpisali poslanicu.**

To je sve iz originalnih dokumenata koje smo uspjeli naći, zahvaljujući sakrivanju ustaških dokumenata u dvoru nadbiskupa Stepinca.

Što kažete na to, optuženi Stepinac?

Optuženi: Na sve ostajem sasvim miran.

Javni tužilac: Na sve ove originalne dokumente, na sav kriminal koji ste raširili, ponovno savršeno ostajete mirni.

Optuženi: (Šuti).

Pošto je bilo završeno preslušavanje opt. Stepinca, pošto su advokati optuženog postavili svoja pitanja, predsjednik je upozorio opt. Stepinca da imade zakonsko pravo na zaključnu riječ. Opt. Stepinac u zaključnoj riječi nije se dotakao — kako je to konstatirao predsjednik sudskog vijeća — niti jedne bitne točke optužnice. Nije, na pr., odgovorio zašto je t. zv. katolička štampa u t. zv. NDH kroz četiri godine okupacije sistematski pisala na liniji najobičnijeg izdajstva, zašto je harangirala protiv srpskog naroda i Židova. Pitanje križara opt. Stepinac je potpuno zaobišao, iako je rasprava dokazala »da su baš križari bili intelektualni generalštab ustaških koljača« i »plaćene sluge njemačko-katalijanske okupacije« — kako je to okarakterizirao predsjednik sudac. Opt. Stepinac nije se dotakao svoga odnosa s Niedzielskim, najekstremnijim ustašom i izdajicom, koji je bio predsjednik križara. U svojoj završnoj riječi opt. Stepinac uopće se nije osvrnuo na činjenicu da je u vrijeme propadanja NDH držao najvatrenije govore i pisao poslanice u obranu NDH. Potpuno je zaobišao pisma zločinca Moškova, posjetu zločinca Lisaka, teroristički rad svog tajnika, rad križarsko terorističke organizacije, posjetu izdajici Mačeku, što je uslijedilo u dogovoru s Pavelićem. Biskupsku konferenciju u proljeće 1945. godine opt. Stepinac nije ni spomenuo. Nije se osvrnuo na činjenicu da su prvi sazivači biskupske konferencije bili ustaše i da je opt. Stepinac primio od ustaša — za zaslugu — sumu od 100.000.000 kuna. O svojim vezama sa špijunkerom Sopijanec, o vezama s Hegerom, agentom Gestapo-a, o svome izvještaju koji je poslao papi u Rim i t. d., o svemu tome opt. Stepinac nije govorio ni riječi.

Naprotiv, opt. Stepinac ponovio je poznate napadaje iz pastirskog pisma iz jeseni 1945. g. na narodnu vlast.

Kada je opt. Stepinac završio, predsjednik je postavio pitanje:

— A što imadete odgovoriti na konkretne točke optužnice?

Optuženi Stepinac: Nemam ništa odgovoriti.

Javni tužilac: Znači da su sve točke optužnice dokazane.

*

Četrnaesti dan rasprave protiv opt. Lisaka, Stepinca i družine saslušavalo se Klemena Krešu, gvardijana franjevačkog samostana u Zagrebu, koji kaže da se osjeća krivim radi sakrivanja ustaškog napljačkanog zlata. Jednako kao što njihov gvardijan, tako i ostali optuženi izjavljuju da se osjećaju krivim i potvrđuju navode optužnice u cijelosti.

DOKAZNI POSTUPAK

Predsjednik: Sud prelazi na dokazni postupak, budući da je preslušanje optuženih završeno. Da li javni tužilac ima staviti neki dokazni prijedlog koji nije sadržan još u samoj optužnici.

Javni tužilac: Ja bih, druže predsjedniče, predložio u vezi krivice optuženog Stepinca, da se saslušaju slijedeći svjedoci:

1. Kvaternik Slavko, t. zv. Pavelićev »vojskovođa«, sada u zatvoru, i to na okolnost, da je optuženi Stepinac zajedno s njim preko ustaškog majora Hočevara i agenta Maričića spremao da se, po nalogu glavnog stana njemačke vojske, makne Pavelić i da na njegovo mjesto dođu Maček, ing. Košutić i drugi od strane reakcionarnog vodstva HSS.

2. Dalje, da se presluša Košak Vladimir, ustaški ministar, sada u zatvoru, na okolnost da je optuženi Stepinac kroz cijelo vrijeme okupacije bio čvrst oslonac Paveliću i ustašama, da je uvijek bio na liniji protiv oslobodilačke borbe, kod čega se služio najrazličitijim kombinacijama, falsificiranjem i političkom mistifikacijom hrvatskog naroda. Na nizu konkretnih činjenica da se saslušaju svjedoci u smislu onih izjava koje sam ja čitao, a koje su ti svjedoci dali u vezi s optuženim Stepincem.

3. Da se saslušaju Alajbegović Mehmed, bivši ustaški ministar, koji se sada nalazi u zatvoru, na okolnost, da je taj isti Alajbegović po nalogu Pavelića poručio optuženom Stepincu da, kao najautentičniji posrednik, sprema i nagovara Mačeka i Pavelića da zajedno bježe, da se tako izazove zabuna u narodu i u zadnjem momentu oslobođenja naše zemlje izazove pred vanjskim svijetom dojam kao da će ovdje doći do građanskoga rata i na taj način izazove strana intervencija i ponovna okupacija naše zemlje.

4. Dalje da se saslušaju Maričić Mario, njemački agent i špijun, koji se sada nalazi kod nas u zatvoru, na okolnosti koje sam naveo pod točkom 1. u vezi sa Slavkom Kvaternikom.

5. Da se saslušaju Borovička Dragan, sada u zatvoru, na okolnost kako se po izbjegličkim logorima u Austriji i Italiji, gdje su se nalazili ustaše i domobrani, agitiralo u tom smislu da se stvori uvjerenje u sigurnu oružanu intervenciju sa strane protiv naše zemlje u proljeće 1946. i kako je na osnovu te agitacije i sredstava te agitacije bilo agitirano i to, da se većina katoličkog klera na čelu s optuženim Stepincem nalazi s njima u protunarodnom radu najuže povezana. Stvaralo se uvjerenje kod mnogih katoličkih svećenika o sigurnoj pobjedi

protunarodnih snaga, temeljeno na tome, što je optuženi Štepinac pomagao taj protunarodni rad.

6. Da se sasluša Kolenko Ivan, svećenik iz Varaždina, na okolnost da ga je stav episkopata, specijalno optuženog Štepinca, zaveo kao svećenika i naveo ga na teroristički rad protiv našeg naroda.

7. Dalje, družu predsjedniče, predlažem slijedeće svjedoke na okolnost, odnosno za potvrdu optužnice, zbog masovnog prisilnog prevođenja Srba s pravoslavlja na katolicizam i u vezi s tim zločinstvima počinjenih po ustašama-svećenicima. Ti će svjedoci također potvrditi i zločinstva počinjena po ustašama, za koja je optužen i Lisak Erih. Svjedoci su slijedeći: Liović Božo iz Poganovaca, Kontik Ludvig iz Dalja, Mikolašević Joso iz Budimaca, Uglik Ljudevit iz Vukovara, Hodak Ljubomir iz Đurđenovca, Szabo Marija iz Bijelog Brda, Vrkljan Dane iz Čep. Martinaca, Rešetar Vinko iz Habijanovaca, Bukov Boris iz Osijeka, Vičić Ivan iz Osijeka, Paštar Jure iz Orahoviće, Juračić Petar iz Metkovića, Dujmović Jure iz Metkovića, Đuričić Mihajlo iz Crkvenog Boka, Šubarić Ilija iz Joševice, Sassenović Ljubiša iz Svinjice, Valentić Josip iz Sunje, Šešerin Antun iz Gline, Malović Đuro iz Hrvatskog Čuntića, Stojčević Đuro iz Cepelišta, Jednak Ljuban iz Guđana, Mišković Cvijeta iz Karlovca, Milić Petar iz Karlovca, Vreća Mitar iz Stoca, Vitloćio Ivan iz Stoca, Vaci Andrija iz Koprivne, Kovačević Stipe iz Osijeka, Radaković Vasilj iz Karlovca, Žalac Andrija iz Karlovca, Kovačević Ivica iz Karlovca, Graho Dragutin iz Karlovca, Priljeva Nikola iz Jukinca, Pekić Milica iz Karlovca, Skorup Ika iz Ričice, Rupčić Mara iz Udbine, Ban Josip iz Ledenice, Samardžija Ostoja iz Mlake, Čutić Mato iz V. Barne, Dragojević Stevo iz Bistrice, Grabusin Đuka iz Vrhovca Gradskog, Stanković Branko iz Slavonske Požege, Miličević Dušan iz Sl. Broda, Perić Marko iz Sl. Broda, Živković Todor iz Sl. Broda, Kovač Rade iz Sl. Broda, Jelčić Joso iz Čapljine, Raić Ivan iz Čapljine, Manigodić Simo iz Konjica, Ignjatović Mičo iz Brčkog, Šopra Zora iz Visokog, Kešelj Ljubo iz Fojnice, Rex Slavko iz Vinkovaca, Lazić Božo iz Sremskih Lazi, Vitjuh Maksim iz Drakulića Blaha, Zupčić Ante iz Gospića i Jokanović Simo iz Travnika.

8. U vezi krivice optuženog Lisaka Eriha, a u dokaz točke optužnice pod I. 1.—5. predlažem da se saslušaju slijedeći svjedoci: Nikšić Ivan iz Brloga, Kučinić Stjepan iz Kostajnice, Dragaš Adam iz Petrinje, Ranec Katica iz Ivanje-Rijeke, Šiletić Marica iz Ivanje-Rijeke, Papa Mirko iz Leprovice, Popek Đuro iz Celnice, Coha Stjepan iz Jakovlja, Novak Nikola iz Kurilovca, Kuhada Stjepan iz Hruševca, Gregurić Mato iz Obedišća, Sršek Jakov iz Zagreba, Glavaš Petar iz Zagreba, Novak Tomislav iz Zagreba, Gorjup Marija iz Zagreba i Šimanski Mirjana iz Zagreba.

9. U vezi krivice optuženog Šalića predlažem u dokaz točke 8. optužnice da se presluša svjedok Zubović Zorka, a u dokaz točke 6. i 7. optužnice, Komerički Marija iz Zagreba.

Kvaternik Slavko

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite Kvaternik Slavka.

Molim publiku da ostane potpuno mirna, da nikako ne reagira ni na što.

(U dvoranu ulazi Slavko Kvaternik i sjeda za stol).

Predsjednik: Vi ste Kvaternik Slavko?

Kvaternik: Jest.

Predsjednik: Kvaternik! Vi ste za vrijeme okupacije naše zemlje bili na položaju t. zv. vojskovođe?

Kvaternik: Jesam.

Predsjednik: I kasnije ste bili u emigraciji, neke vrste, na Semeringu?

Kvaternik: Jest, u internaciji.

Predsjednik: Da li ste vi u to vrijeme, dok ste se nalazili u internaciji na Semeringu, primali inženjera Maričića?

Kvaternik: Jesam.

Predsjednik: Kakve poruke vam je donio Maričić?

Kvaternik: Maričić je došao prvi put koncem godine 1943. I to je bilo baš neposredno pred Božić. Došao je i najprije mi je tumačio kako je on poduzeo jedno putovanje po cijeloj zemlji — koliko se sjećam, rekao je da je bio u križevačkoj županiji u Zagorju, u bjelovarskoj županiji, i da je to putovanje trajalo više tjedana te da je na tom putovanju došao do uvjerenja, da je cijeli narod listom protiv Pavelićevog režima. To bi bilo prvo što je rekao.

Dalje mi je rekao da njemačka vojska kao takva krivi Kaschea i njegovu užu okolinu da ona mora uzaludno radi Pavelića toliko gubiti i da su Nijemci i civilisti i vojska — koja se ne kupi oko Kaschea na poslanstvu, zato da se režim Pavelića promijeni i da simpatiziraju s tim da bi došla Seljačka stranka na vlast.

Predsjednik: Tko je provodio tu politiku?

Kvaternik: Odmah ću reći, samo da ostanem u koncepciji. Moram se sjetiti.

Da, dalje je napao Kaschea i Mladena Lorkovića da su oni ti koji podržavaju režim Pavelića. Tom zgodom je rekao da je Kasche koruptan, da prima mito, da prima darove i da će on to sve otkriti i iznijeti.

Nadalje mi je rekao *(sada će doći ono što ste me pitali)* da je Seljačka stranka sklona da uđe u vladu. Molim, to je bilo prvi puta i tom zgodom je rekao: ali pod tim uvjetima da se Pavelić odstrani. To je bilo prvi put.

Predsjednik: Da li je Maričić prethodno rekao da ima neke informacije da HSS pristaje na to.

Kvaternik: Jest, on je rekao.

Predsjednik: Da li je bilo govora o stajalištu crkvenih organa na tom sastanku?

Kvaternik: On je rekao da je katolička crkva za to.

Predsjednik: Specijalno tko?

Kvaternik: Nadbiskup Stepinac.

Predsjednik: Stepinac?

Kvaternik: Jest.

Predsjednik: Da li je došao po drugi puta?

Kvaternik: Došao je u početku godine 1944. i to 14 dana ili tri tjedna poslije toga otkako je prvi puta bio kod mene. Pokazao mi je tri iskaznice od Nijemaca. To su t. zv., to se vidjelo točno, kurirske iskaznice, koje se pojedinim ljudima daju, a koji imaju važan posao.

Predsjednik: Što vam je rekao po dolasku k vama na Semering na stav Hrvatske seljačke stranke.

Kvaternik: Odmah ću pripovijedati. Onda mi je rekao ovako. Mi smo se sastali s inženjerom Košutićem u Esplanadi, dolje u terapiji, i tamo je Košutić rekao da su pripravnici.

Predsjednik: Da li ste tražili od njega neku garanciju da Stepinac dade svoju privolu?

Kvaternik: Pitao sam samo kako se drži kler, kako se drži crkva, i kako gledaju na cijelu stvar.

Predsjednik: Da li znate tko je bio Maričić u to vrijeme, u čijoj je službi stajao?

Kvaternik: Ne znam u čijoj je službi bio, ali mi je kazao da radi s Nijemcima.

Predsjednik: Da li je spomenuo s kim od Nijemaca radi? Nije li spomenuo »Abwehr«?

Kvaternik: Jest.

Predsjednik: Što je to »Abwehr«?

Kvaternik: To je bila kod njemačkih vojnih mjesta jedna ustanova, koja je sakupljala sve podatke o raspoloženju u zemlji.

Predsjednik: Da li ste uputili dalje Maričića?

Kvaternik: Jesam. Nato sam ja sastavio — Maričić me je zamolio da mu dadem jedan list — jedno pismo na generala Lachusena, koga ja poznajem još kao mladog časnika iz austrijske vojske. On je bio u odjeljenju kod »Hauptkvartira« koje se bavi politikom. Pisao sam mu da ja u tu cijelu stvar osobno ne ulazim. To je bila prva točka i reći ću razlog zašto sam to učinio. Bio sam, naime, upozoren da sve što se njemačkim ministarstvima tajno kaže ili saopći u stvari Pavelića ili Kaschea — imam dokaza za to — da sve to bude objavljeno Kascheu ili Paveliću i da svaki onaj na koga nadođu, nosi glavu u torbi. Ja sam još onda na to upozorio Maričića.

Predsjednik: Da li vam je Maričić kazao da je bio kod admirala Kanarisa?

Kvaternik: Sada dolazi. Ja sam onda napisao taj list, ali jer je Maričić imao tako važne poruke od seljačke stranke da bi se režim u Hrvatskoj mogao popraviti, i ja sam mu dao taj popratni list da mu Nijemci izađu u susret. Zatim je Maričić otišao u Beč i iz Beča ili Berlina, ne znam točno, odletio je avionom u »Hauptkvartir« i tamo bio primljen. To je bio admiral Kanaris. Taj admiral zadržao je nje-

govom dozvolom taj list i rekao mu je da mora o tom sastanku apsolutno šutjeti, jer drugačije cijeli uspjeh dolazi u pitanje. Na to je došao jedan drugi admiral — ali to ne će biti admiral, nego po opisu Maričića jedan visoki čovjek s bradicom — to će biti šef kabineta kod Führera. To je sve što mi je on pričao o svom posjetu u »Hauptkvartiru«. Kazao mi je još da ima najbolje nade. To mi je pričao kada je došao treći puta na Semering. Čim je otišao, mislim par dana kasnije, bio je u Zagrebu uhapšen. To o Maričiću.

Predsjednik: Molim vas, vi ste iz referiranja Maričića mogli zaključiti da o toj cijeloj kombinaciji za rušenje Pavelića i uspostavu jedne druge vlade, da o tom svemu znade i nadbiskup Stepinac?

Kvaternik: Ja sam bio uvjeren da znade, jer mi je to pričao jedamput, kada sam razgovarao s njime, major Hočevar. Kazao je da je dr. Torbar iz istoga sela iz kojega i nadbiskup. Torbar, Pernar i Košutić bila su tri glavna.

Predsjednik: Da li ste dobili od nadbiskupa kakav list?

Kvaternik: Kroz Maričića ništa.

Predsjednik: Nego, kroz Hočevara?

Kvaternik: List sam dobio, međutim ne u vezi s tim, jer Hočevarova stvar i stvar Maričića su potpuno odijeljene. Niti sam ja Maričiću rekao da Hočevar dolazi k meni, i obratno, niti sam ja kazao Hočevaru da Maričić dolazi k meni. On je dolazio k meni tri do četiri puta i svaki put mi je pričao o stanju u zemlji. Bio je veoma zabrinut, izgleda da je bio jedan između onih koji je progledao kakvo je stanje i koji je bio u dobrim vezama s Radićevom strankom.

Predsjednik: Što vam je pričao kad je dolazio k vama na Semering?

Kvaternik: Iznosio mi je kakova je situacija i da Radićeva stranka radi na tome.

Predsjednik: Na čemu?

Kvaternik: Da se odstrani Pavelić.

Predsjednik: Kako je bilo moguće to tada izvršiti?

Kvaternik: Po mom uvjerenju samo u savezu s Nijemcima — molim, to je moje uvjerenje.

Predsjednik: Da li vam je pričao Hočevar da je vodstvo HSS-a sklonu prihvatiti suradnju s Nijemcima dok se makne Pavelić?

Kvaternik: To je rekao Maričić.

Predsjednik: Da li ste slali kakovu poruku po Hočevaru?

Kvaternik: Slao sam poruku, i to nadbiskupu Stepincu, gdje mu javljam o vijestima koje mi dolaze iz domovine.

Predsjednik: Što je bio sadržaj pisama nadbiskupu Stepincu?

Kvaternik: Od nadbiskupa Stepinca list je bio formalan, ali ja sam taj list držao za potvrdu da je uzeo do znanja, što sam mu poručio i da je s tim sporazuman. Ja sam pisao dva lista nadbiskupu. Jedan list kad sam otišao iz domovine, jer se nisam mogao s njim oprostiti i on je odgovorio da mi želi sve dobro, a drugi list mislim preko Hočevara, gdje sam pisao da se mora poraditi da se zulum Pavelića dokonča.

Predsjednik: Makar i uz suradnju s Nijemcima? Ja bih još jedno pitanje postavio. Vi ste 10. aprila 1941. godine proglasili nezavisnu državu Hrvatsku? Da li ste vi 12. IV. 1941. godine silili nadbiskupa da dođe u posjetu?

Kvaternik: Nisam.

Predsjednik: Da li ste silili Mačeka da izda proglas?

Kvaternik: Nisam.

Predsjednik: Zašto mačekovci tvrde da jeste?

Kvaternik: Nisam niti riječju, niti djelom, niti gestom.

Predsjednik: Da li vam je Mačekov proglas koristio u organizaciji države?

Kvaternik: On je jako koristio.

Predsjednik: Molim druga javnog tužioca da postavi kakvo pitanje, ako ima.

Javni tužilac: Ja vas molim, Kvaternik, da kratko opišete kako je došlo do Mačekove izjave?

Kvaternik: Ja sam došao u stan gospodina Mačeka bez oružja, a u mojoj pratnji bio je gospodin Wäsemayer, koga ja nisam zvao. Kada sam došao Mačeku, bila je tu cijela njegova oružana garda, konjanici. Sjedili su u sobi on i Košutić. Ja sam rekao dr. Mačeku, jer on nije odcijepio od Simovićeve vlade Hrvatsku, da ću ja to učiniti danas na radiu, pa bi trebalo radi održavanja kontinuiteta volje naroda i legaliteta vodstva da on da jednu sličnu izjavu i to na sigurno, jer mi je stalo do toga da bude održan red i mir, da to ne bude jedan revolucionaran akt, nego jedan akt koji proizlazi iz volje naroda i njegovih predstavnika. Gospodin Maček je na to s malo riječi razgovarao kratko s ing. Košutićem kraj stola. Košutić je sjeo na stolicu, a ja sam se okrenuo prema drugoj sobi, jer sam mislio da oni imaju nešto da se dogovore i nisam htio prisluškiivati. Maček je diktirao Košutiću i oni su izražavali međusobna mišljenja. Ja se nisam pačao u to ni s jednom riječi i kad je bilo gotovo, Košutić je prepisao to na jednoj dugačkoj cedulji i uručio mi je tu cedulju. Ja sam pročitao cedulju i u toj cedulji je stajalo da se narod poziva da podrži novo stanje, da održi red i mir i da podupre vlast. Ja sam se zahvalio i otišao direktno na radio s ceduljom. Na radiu sam najprije govorio ja, a stajao sam kad je iza mene spiker pročitao izjavu Mačekovu. Tako je bila cijela stvar.

Javni tužilac: Prema vašoj izjavi izgleda da ste vi nabasali na Wäsemayera.

Kvaternik: Wäsemayer je meni predstavljen između 27. i između 5. Još Maček nije stupio u Simovićeveu vladu.

Javni tužilac: Da li je Wäsemayer bio prije 27. ožujka kod Mačeka? Da li je bio kod Mačeka prije toga datuma?

Kvaternik: On je bio prije kod Mačeka nego kod mene, jer je bio potpuno informiran. On je znao više nego ja.

Javni tužilac: Šta ste iz toga zaključili?

Kvaternik: Maček je jedini koji može spasiti hrvatski narod od uništenja i bilo bi poželjno da se mi Hrvati obratimo da Maček ne uđe u Simovićevu vladu, nego treba da odcjepi Hrvatsku.

Javni tužilac: **Kad ste došli k Mačeku, da li je Nijemac bio tamo?**

Kvaternik: **Jest, u jednoj sobi kraj naše.**

Javni tužilac: Znači da su se njemački agenti i špijuni još prije propasti stare Jugoslavije vrzmali i konspirirali s Mačekom i s vama. To je poznato da je Wäsemayer jedan od naročito važnih Hitlerovih agenata za balkanske zemlje.

Slušajte, Kvaternik, — u kakvim ste odnosima vi bili za vrijeme vašeg bavljenja u NDH dok ste bili Pavelićev vojskovođa, u kakvim ste odnosima... jeste li se sastali s optuženim Stepincem u to vrijeme?

Kvaternik: S nadbiskupom Stepincem sam se sastao kad sam mu napravio posjetu, oficijelnu, nakon proglašenja NDH. S nadbiskupom Stepincem sam se sastao kad sam ga molio da dađe dušobrižnike za domobranstvo. Treći put sam se sastao s nadbiskupom Stepincem u njegovu vrtu u vinogradu.

Javni tužilac: **U vinogradu? — Kako ste došli u vinograd s njim? Da li je to bila službena posjeta?**

Kvaternik: **Ne, ja sam bio pozvan.**

Javni tužilac: **Pozvan kao gost?**

Kvaternik: **Kao gost.**

Košak Vladimir

Predsjednik: Druže vodniče, dovedite Vladimira Košaka. (*U dvoranu ulazi Vladimir Košak i staje pred predsjedništvo suda.*)

Za vrijeme dok ste bili na visokim položajima, naročito u početku tako zvane NDH, šta vam je poznato o stavu jednog dijela katoličkog svećenstva, s obzirom na dolazak ustaša — kako je to primljeno u svećeničkim krugovima?

Košak: Općenito se može reći da je ustaški režim kao takav sa strane jednog velikog dijela katoličkog klera, a također sa strane samog vodstva klera, bio apsolutno pozitivno primljen.

Predsjednik: Da li vam je što poznato o stavu tako zvanih klerikalaca — križara, — kakav su oni stav uzimali prema dolasku ustaša na vlast?

Košak: Ja nisam toliko orijentiran o samim križarima, ali sam lično znao da izvjestan krug klerikalaca, koji se okuplja oko »Hrvatske smotre« — to su bili većinom profesori nadbiskupske gimnazije, — oni su, koliko sam vidio, bili dapače i ustaški organizirani, a poslije dolaska ustaša moglo bi se reći da su upravo navaljivali i sami davali inicijativu i htjeli da ugrabe što više položaja i da dobiju pod svoju kontrolu izvjesne sektore državne uprave, i to prvenstveno propagandu, cjelokupno novinstvo i radio. Sve je to bilo u njihovim rukama, a zatim i odgoj mladeži. Ustaška mladež bila je uglavnom po klerikalnim elementima vođena.

Predsjednik: Koji su to ljudi bili, — hoćete li nam imenovati par imena?

Košak: Na čelu propagande bio je prof. Ivan Oršanić, izvjesno vrijeme dr. Vilko Rieger i konačno Ivo Bogdan, koji je prije 1941. godine bio jedan od glavnih urednika »Hrvatske straže«. To su bili notorni klerikalci, za koje se znalo da se u svojoj javnoj djelatnosti ravnaju prvenstveno po instrukcijama koje dobivaju sa strane crkvenih krugova. Zatim su bili urednici oba zagrebačka dnevnika kako »Hrvatskog naroda« tako i »Nove Hrvatske«. Na čelu ustaške mladeži najprije je bio prof. Oršanić, a zatim Niedzielski. Prof. Ujević bio je šef enciklopedije, prof. Tijan bio je pročelnik odjela za visoko školstvo u ministarstvu prosvjete.

Predsjednik: Kad je nastupila prva jača kriza u redovima ustaške vlasti, to jest u vremenu kapitulacije Italije, da li su kružile izvjesne vijesti o nekim političkim promjenama u Hrvatskoj?

Košak: Jest. To je bilo nakon kapitulacije Italije i time ne samo da je došla osovina kao takva u izvjesnu krizu nego je u krizu došao i režim NDH., jer se padom Mussolinija smatralo da je nestao glavni moralni Pavelićev protektor i onda je došla izvjesna njemačka inicijativa da bi se režim u NDH stavio na širu bazu. Oni su upotrebili baš taj izraz »na širu bazu«. Ja sam u to vrijeme bio poslanik u Budimpešti i djelomično sam čuo te stvari u Budimpešti iz izvjesnih njemačkih krugova, a djelomično i na povremenim boravcima u Zagrebu.

Predsjednik: Kakve su bile te kombinacije?

Košak: Bile su razne kombinacije. Najprije je bila jedna, koju je vodio tadašnji ministar Lorković, koji je vodio pregovore s ing. Košutićem o sastavu neke činovničke vlade. Međutim Pavelić postavlja Mandića za predsjednika vlade. Nakon toga došla je njemačka inicijativa da bi se došlo do jedne šire baze i tu se spominjalo jedno regentsko vijeće na čelu s Hrvatskom seljačkom strankom. U tome vijeću spominjao se nadbiskup dr. Stepinac, kao jedan član, kao drugi član dr. Džafer Kulenović ispred Muslimana, a treći član, koliko se sjećam, mislim da nije bio definitivno određen. To je imao biti jedan kompromis između ustaša i tadašnjeg vodstva Hrvatske seljačke stranke, to jest mačekovaca pod blagoslovom Nijemaca i s njemačkom inicijativom. (*Smijeh u dvorani.*)

Predsjednik: Da li ste vi šta čuli o nekom ing. Maričiću?

Košak: Kad sam ja bio imenovan poslanikom u Berlinu, onda mi je tadašnji ministar dr. Lorković dao na čitanje spise o tome, koje sam ja dapače ponio sa sobom u Berlin. To su bile foto-kopije izjava ing. Maričića, koji je bio zatvoren u Zagrebu po Lorkoviću, a zašto, ne znam. Taj inženjer je navodno bio glavni agent Abwehra, njemačke vojne špijunaže. To je iznosilo 50—60 pisanih strana i znam da se uglavnom radilo o izvjesnom posredovanju Maričićevu između Slavka Kvaternika, nadbiskupa Stepinca, dra Torbara i šefova njemačkog generalštaba i admirala Kanarisa, šefa njemačke obavještajne službe i generalfeldmaršala Keitela, koje je imalo također za svrhu promje-

nu režima u Hrvatskoj na tako zvanu široj bazi, i to je opet bila jedna njemačka kombinacija. (*Buran smijeh u dvorani*).

Predsjednik: Nije li vam poznat stav nadbiskupa Stepinca prema tome?

Košak: Koliko se sjećam toga Maričićeva iskaza, ne sjećam se da bi nadbiskup Stepinac njemu namijenjene uloge odbijao.

Predsjednik: Molim vas, a inače, da li je bio poznat stav nadbiskupa Stepinca, da li ste vi kao poslanik u Berlinu dobivali neke govore umnožene radi propagande?

Košak: Jest, to su bili, ja se točno ne mogu što se tiče termina sjetiti, ali to je moglo biti koncem 1944. ili početkom 1945. godine. Dobio sam — to je bio t. zv. odjel za Hrvatsku — iz političkog odjeljenja ministarstva vanjski poslova — izvjesne podatke o tome što se događa u Zagrebu i što se moglo iskoristiti za propagandu. Tu su bili najvažniji izvaci — sjećam se iz govora nadbiskupa mladeži sveučilištarcima, bile su i neke propovijedi, točno se ne sjećam koje, ali znam da je bilo pozitivnih izjava nadbiskupa Stepinca za NDH s instrukcijom da se to upotrebi u političku propagandu u inozemstvu.

Predsjednik: Da li ste dobili zadnju poslanicu katoličkog episkopata, t. j. da li je ona isto tako stigla do vas u poslanstvo?

Košak: To je bila poslanica od ožujka 1945. Tada je to poslanstvo — ono je već u travnju 1945. godine iselilo iz Berlina — bilo u St. Gallenu u Austriji. To je bilo zadnjih dana travnja, ne bih znao točno dana, ali mislim 28. ili 29. travnja kada je došao savjetnik poslanstva Ivanković iz Zagreba i donio izvjestan broj primjeraka s time da se preda diplomatskim predstavnicima Švedske i Švicarske, kao i predstavnicima papinske nuncijature i zamoli da bi je oni dostavili Anglo-Amerikancima, odnosno diplomatskim predstavnicima Engleske i Amerike. Ta poslanica osim na njemačkom bila je još na engleskom i na francuskom jeziku.

Predsjednik: Da li ste vi čuli da se u »NDH« toj i takvoj poslanici pridavala naročita politička važnost?

Košak: Jest, to je sam Ivanković rekao. Ona je bila smatrana upravo — može se reći, kao vitalna stvar, kao jedna od najvažnijih stvari u ono vrijeme, jer je uopće spasavala t. zv. ...

Predsjednik: NDH?

Košak: NDH... tako se govorilo — nacionalnu Hrvatsku, nacionalne Hrvate.

Predsjednik: Da li ste čuli pod kraj »NDH« u vezi s tom poslanicom o nekoj verziji, o nekoj vladi u kojoj bi nadbiskup Stepinac uzeo učešće?

Košak: Čuo sam da bi imala biti neka prelazna vlada, u kojoj bi imao biti predsjednik vlade dr. Stepinac. To mi je referirao i sam ataše Vučićević, koji je došao baš tih dana (*prvih dana svibnja*) iz Zagreba.

Predsjednik: Jeste li vi vani u emigraciji čuli za »pastirsko pismo« od prošle godine?

Košak: Jesam.

Predsjednik: Kako je to pismo na vas djelovalo?

Košak: Kad sam čitao »pastirsko pismo«, ono je na mene tako djelovalo da sam uputio pismo predstavnicima logora Englezima moleći ih da me se ne izruči.

Predsjednik: Kad ste vi bili u Njemačkoj kao poslanik, preko vas su se vodili pregovori s njemačkim vlastima u svrhu evakuacije pučanstva.

Košak: Jest. Ti pregovori su svršili pozitivno, to su bili pregovori između ustaške vlade i vlade Reicha o evakuaciji pučanstva u Njemačku. Došlo je svega 1000 ljudi.

Predsjednik: Kakvo je bilo raspoloženje u krugovima vlade »NDH« obzirom na katastrofu koja joj prijete?

Košak: Za mene sasvim nerazumljiv optimizam do posljednjeg momenta. Mi nemamo vijesti ni kontakta, koje sam s vladom prije imao. To je bio takav optimizam kojeg nikada nisam mogao razumjeti. U Austriji imao sam dva puta prilike da razgovaram sa suprugom Pavelića. I meni je bilo kao da ona dolazi sa mjeseca — takav optimizam! Ja sam je onda pitao: »Da li se zbilja nada u njemačko novooružje« (što su izvjesni ljudi još tada govorili). »Ne toliko u novooružje, — rekla je ona, — već da imaju garanciju sa strane Vatikana i sa strane visokog katoličkog klera da će se sve dobro svršiti.«

Predsjednik: Pomoću koga?

Košak: Pa, svakako, pomoću Anglo-Amerikanaca.

Predsjednik: Da vam postavim još dva pitanja. Kako je djelovala na održanje ustaša, na njihovo samopouzdanje, samosvijest i snagu činjenica da je nadbiskup Stepinac odmah u početku NDH posjetio najprije Kvaternika, a onda Pavelića?

Košak: Znam dobro, to je dovelo do jedne jasno i apsolutno osjetljive sigurnosti, jednog olakšanja. Znam samo to da su zbog toga svi bili radosno uzbuđeni, jer su time osjećali svoje podizanje — gledali su svoj položaj sigurnim i učvršćenim.

Predsjednik: To bi se dakle trebalo protumačiti kao pružanje jakog političkog potporna ustaškoj vlasti?

Košak: Nedvojbeno tako. Ne može biti druge podrške.

Javni tužilac: Slušajte, Košak: znate li vi štogod o posjetu nekih delegata Draže Milailovića u Zagrebu Paveliću i Stepincu, o kombinaciji Rupnik—Pavelić i t. d., u pitanju otpora u Sloveniji?

Košak: To znam utoliko koliko mi je to pripovijedao Ivanković. On mi je pripovijedao o tim stvarima, da postoji kontakt između Pavelića, odnosno vlade NDH s jedne strane i nadbiskupskog dvora, odnosno nadbiskupa Stepinca s druge strane. Rekao mi je tako kao neku vrstu instrukcije, da je sada nastojanje da se čitava stvar pred Anglo-Amerikancima prikaže kao građanski rat.

Javni tužilac: Slušajte, molim vas, što mislite o tome zašto se u sve to skupa umiješao optuženi Stepinac? Što je njemu bilo stalo do tih vojničkih, političkih i raznih drugih kombinacija, političkih mistifikacija, demagogije, zavaravanja naroda, službe Nijemcima i t. d.

Košak: Ja mislim da su tu bili u pitanju izvjesni interesi crkve, interesi klera, materijalni interesi i razna materijalna preimućstva, koja je kler uživao za vrijeme NDH.

Javni tužilac: Kakve su to bile privilegije?

Košak: Ja znam da je za NDH postojao niz tih darivanja crkvi. Dobivali su mnogo tih darivanja. Ja znam da sam vrlo često kao ministar financija dao svoj supotpis na Pavelićeve darovnice pojedinim redovima ili crkvenim i katoličkim institucijama. Zatim je kler dobio u svoje ruke sve školstvo, koliko su mogli uopće dobiti. Dapače su dobili škole za koje nisu imali nastavničkog kadra, pa su ih se sami morali odreći. Bili su odobreni i posebni svećenički doplaci i t. d.

Javni tužilac: To znači da se visoki kler na čelu s optuženim Stepincem duboko povezao u svim tim poslovima s Pavelićem i ustašama?

Košak: To svakako.

Javni tužilac: A tko je kome služio? Da li Pavelić svećenstvu i Stepincu ili Stepinac i visoki kler Paveliću? A kome su obojica služili?

Košak: To je bila jedna interesantna zajednica.

Javni tužilac: A protiv koga?

Košak: Protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta, protiv naroda.

Javni tužilac: A u čijoj službi?

Košak: U službi onog tko je, to nije bilo postavljeno principijelno.

Javni tužilac: Vi, Pavelić i svi skupa lijepo ste služili Nijemcima i Talijanima.

Predsjednik je rekao da obrana postavi svoja pitanja na svjedoka.

Alajbegović dr. Mehmed

(Vodnik uvodi svjedoka dra Mehmeda Alajbegovića).

Predsjednik: Vi se zovete?

Alajbegović: Dr. Mehmed Alajbegović.

Predsjednik: Molim vas, -vi ste do sloma t. zv. NDH bili ministar vanjskih poslova?

Alajbegović: Jest.

Predsjednik: Hoćete li nam kazati nešto o memorandumu koji su ustaše spremali u travnju 1945. godine za saveznike. Što vam je poznato o historijatu tog memoranduma? Tko je sastavio taj memorandum?

Alajbegović: Sastavljanje memoranduma povjereno je dr. Mandiću, bivšem predsjedniku vlade i Ivi Bogdanu, koji je bio glavni ravnatelj za »promičbu« u NDH.

Predsjednik: Koja je bila svrha, o kojoj se razgovaralo u vladinim krugovima, toga memoranduma? Što se očekivalo od tog memoranduma?

Alajbegović: To proizlazi iz samog teksta memoranduma.

Predsjednik: To je bio apel na saveznike?

Alajbegović: Da se održi NDH kao zasebna državna tvorevina.

Predsjednik: Na koji način je taj memorandum otišao u inozemstvo?

Alajbegović: Otpremu je preuzeo general Moškov. Kako je dalje otpremljen, pouzdano ne bih mogao reći. Osim toga, čini mi se, da je ministar Vrančić odnio jedan primjerak memoranduma u inozemstvo.

Predsjednik: Što znate o delegaciji biskupa Rožmana i Rupnika, koja je bila kod Pavelića i Stepinca?

Alajbegović: Meni je poznato slijedeće: da su ti delegati došli sa zahtjevom na poglavnika dr. Pavelića, da se Slovincima, s obzirom da su kod njih slabe oružane snage, uputi izvjesna vojnička pomoć, da se spriječi napredovanje trupa maršala Tita od Rijeke prema Ljubljani. Oni su sa sobom donijeli proglas na narod, jer se tamo formirala neka provizorna vlada. U tom proglasu bila je stilizacija takva, kojom bi se mogle zadovoljiti i nacionalne težnje i Srba, Hrvata i Slovenaca i t. d. Bilo je u proglasu tako intonirano, da bi svaka nacionalnost otprilike na području bivše Jugoslavije, a i sadašnje države, mogla unutra naći interesa.

Predsjednik: Kakva je bila vojnička koncepcija?

Alajbegović: Koliko je iz razgovora delegata i Pavelića meni poznato, bila je da se zadrži padiranje trupa maršala Tita prema Sloveniji. Namjera je bila da se u gornjem uglu Slovenije sačuva otok koji bi bio nezaposjednut od odreda maršala Tita.

Predsjednik: Molim vas, kada je bilo očividno da slom NDH neposredno predstoji, kakve su se političke kombinacije stvarale po Zagrebu? Da li je bilo kombinacija u kojima je bio spomenut Maček i da li je bilo kombinacija u kojima je bio spomenut nadbiskup Stepinac?

Alajbegović: Pripovijedalo se o tome.

Predsjednik: Molim vas, kada je bilo jasno da se mora bježati, da li se kod vas u vladi povela riječ o tome, što će biti s Mačekom?

Alajbegović: To je bio predmet među inim i na sjednici vlade i tamo se razgovaralo o tom, da li treba Maček ići ili ne. To pitanje potaknuli su bivši Mačekovi ljudi koji su bili u vladi. To su bili Janko Tortić, dr. Stjepan Hefer, Živko Kuveždić i dr. Dragutin Toth. Oni su na jednoj sjednici vlade apodiktički tražili da dr. Maček bezuvjetno treba da ide van. I kada je tako bilo, onda je odlučeno — na insistiranje bivših ljudi u vladi — da odu dvojica ministara Paveliću i da mu saopće što se u vladi o tome govorilo, te da on u toj stvari donese svoju odluku. I delegirani smo od strane vlade da saopćimo to dr. Paveliću dr. Edo Bulat, ministar bez lisnice, i ja. Predsjednik Mandić nas je najavio dr. Paveliću. On nas je primio i mi smo njemu izložili što se u pogledu stvari dr. Mačeka u vladi govorilo. On je neko vrijeme razmišljao i tada je rekao da bi se s njime trebao pozabaviti, da bi s njim trebalo doći u dodir radi toga. Poglavnik dr. Pavelić je rekao da zamolimo nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca da on ode dr. Mačeku i da mu saopći tu stvar.

Predsjednik: Koju stvar da saopći?

Alajbegović: Ovu glede odlaska u inozemstvo.

Predsjednik: Što je Stepinac mislio, hoće li Maček ići u inozemstvo u slučaju oslobođenja Zagreba od maršala Tita ili ne?

Alajbegović: (Nastavlja). I mi smo otišli, dr. Edo Bulat i ja nadbiskupu Stepincu i saopćili mu o predmetu. Nadbiskup je otišao dr. Mačeku i kada se vratio saopćio nam je Mačekovo stanovište u toj stvari, t. j. da će se Maček o tome još posavjetovati.

Nakon toga smo otišli dr. Bulat i ja dr. Paveliću i saopćili mu odgovor dr. Mačeka. Nato u Rogaškoj Slatini, u kasno doba noći, vidio sam tri zatvorena automobila i kazali su mi da je to dr. Maček s pratnjom.

Predsjednik: Molim vas, da li je kasnije bilo nekog izravnog kontakta između Mačeka i Pavelića?

Alajbegović: Ja sam o tome čuo od jednog pripadnika PTS-a, da je dr. Pavelić učinio posjet dr. Mačeku u njegovu stanu.

Predsjednik: Da li je prije toga bila supruga dr. Mačeka kod Pavelića?

Alajbegović: To sam čuo u logoru u inozemstvu, da je gospođa Maček dolazila gore u ured poglavnika u Tuškancu.

Predsjednik: Da li ste čuli o kombinacijama da bi dr. Stepinac preuzeo mjesto »locum tenens« nakon bijega Pavelića?

Alajbegović: To sam isto čuo.

Predsjednik: Da li ste čuli službeno kao ministar o ovom planu?

Alajbegović: Ja sam to čuo kao ministar u vladi.

Predsjednik: Da je on trebao biti . . .

Alajbegović: Da postoje izvjesne kombinacije o tom.

Predsjednik: Čija je to ideja bila. Ne znate? Tko je na tom insistirao?

Alajbegović: Insistirao je sam Pavelić.

Predsjednik: Molim vas, kako je po vašem opažanju djelovao odlazak dr. Mačeka iz zemlje na ostale građane Zagreba?

Alajbegović: Ja mislim da je na građanstvo to djelovalo tako da je pojačalo nervozu i uzbuđenost u gradu.

Predsjednik: Da li je to djelovalo na broj izbjeglica?

Alajbegović: Naslućujem da jest.

Predsjednik: Kakva je bila kombinacija Pavelića i njegovih najužih suradnika — plan povlačenja prema Austriji? Kako su si oni to zamisljali?

Alajbegović: Pavelić je odlučio da se povuče sam za sebe. A vlada je išla nekoliko dana prije.

Predsjednik: A vojska?

Alajbegović: Ja držim da je Pavelić imao namjeru da on nekako zajedno s vojnim jedinicama, ukoliko se povuku, izbije na austrijsko područje.

Predsjednik: Da li mu je bilo stalo da izbije sa što više vojske na područje Austrije?

Alajbegović: Ja naslućujem da jest.

Predsjednik: Koji je to razlog mogao biti?

Alajbegović: Ja mislim da je njegova ideja bila da, ukoliko dođe s više pratnje, da će eventualno moći nešto više značiti.

Predsjednik: Kod koga?

Alajbegović: Kod vlasti kojima se namjeravao predati.

Predsjednik: Kod kojih vlasti?

Alajbegović: Engleskih.

Predsjednik: Vi ste se na koncu neposredno pred bijeg morali zabaviti i pitanjem arhive vašeg ministarstva vanjskih poslova. Kakva je bila kombinacija Pavelića u tom pravcu?

Alajbegović: Službeni prijedlog je bio da se arhiva položi u Zemaljski arhiv u Zagrebu, koliko ja znam.

Predsjednik: Zašto to nije bilo učinjeno?

Alajbegović: **Ja sam javio . . . s obzirom na to da se glede arhive moralo sporazumjeti direktno s Pavelićem, ja sam s njim razgovarao i on je rekao:**

»Pa, ne bi mi to položili negdje na Kaptolu.« *(U dvorani smijeh).* Ja sam rekao na to »pa i to je ideja«. Pavelić mi je rekao da idem nadbiskupu Stepincu i da ga pitam da li bi to mogao primiti kod sebe na čuvanje. Ja sam nadbiskupu otišao i on nije odbio. Tu sam arhivu kasnije jednoga dana tamo dopratio i uz potvrdu je predao. Ta je potvrda zaplijenjena od američkih vlasti prilikom mojeg hapšenja u Austriji.

Predsjednik: Nije potrebno da o tome dalje govorite. Da li je to ta potvrda? *(Predaje potvrdu da je vidi svjedok).*

Alajbegović: Jest.

Predsjednik: Zašto vi tu arhivu niste položili u državni arhiv?

Alajbegović: **Ja sam se morao sporazumjeti s Pavelićem o toj stvari.**

Predsjednik: A zašto nije pristao na vaš prijedlog da se ta vaša arhiva položi u državni arhiv?

Alajbegović: Ne znam koji motivi su ga rukovodili. To mi nije rekao, zašto ne u Zemaljski arhiv, nego na Kaptol.

Maričić ing. Mario

Predsjednik: Kako se zovete?

Maričić: Zovem se Maričić ing. Mario.

Predsjednik: Što ste po zanimanju?

Maričić: Građevni inženjer.

Predsjednik: Narodnost?

Maričić: Hrvat.

Predsjednik: Molim vas, vi ste za vrijeme rata 1943. i 1944. bili u posjetama kod t. zv. vojskovođe Kvaternika na Semeringu?

Maričić: Jest 1943. god.

Predsjednik: Da li je bilo govora o nekim političkim kombinacijama?

Maričić: Bilo je govora. Pitao me je kakva je situacija u narodu. Ja sam mu izložio ondašnju situaciju kakova je bila, i tada je tadašnji vojskovođa Kvaternik izjavio da bi bilo uputno da se ustaše i nacizam u Hrvatskoj skrše, pa da HSS preuzme vlast i vodi dalje pregovore.

Predsjednik: S kimé?

Maričić: **Bilo je govora o nekoj balkanskoj konfederaciji.**

Predsjednik: Da li je bilo moguće to učiniti bez znanja Nijemaca?

Maričić: **Nije bilo moguće, to je znao »Abwehr«*.**

Predsjednik: Što ste mu obećali, što je bio vaš zadatak u Zagrebu?

Maričić: On mi je poslao dva pisma.

Predsjednik: On vam ih je dao?

Maričić: Ne, nije mi ih dao, nego poslao.

Predsjednik: Što je bilo s njima?

Maričić: **Jedno je bilo za dra Stepinca, a drugo za dra Torbara.**

Predsjednik: Što je bilo u njima?

Maričić: Pisma su bila zatvorena.

Predsjednik: Da li ste to pismo odnijeli izravno Stepincu?

Maričić: Jest, odnio sam ga izravno.

Predsjednik: I predali u vlastite ruke?

Maričić: Jest.

Predsjednik: Što je on rekao?

Maričić: U razgovoru kako su prilike...

Predsjednik: Što je rekao kad je pročitao pismo?

Maričić: Rekao je da će dru Torbaru kazati neka eventualno stupi u kontakt s Kvaternikom.

Predsjednik: Da li ste i Torbaru odnijeli pismo?

Maričić: Jest, odnio sam, ali je ono bilo adresirano doduše na Košutića.

Predsjednik: Da li ste mogli zaključiti da između Stepinca i Torbara postoje intimne veze?

Maričić: **Iz samog razgovora mogao sam to zaključiti, jer mi je Stepinac kazao da su oni iz istoga mjesta. Rekao je da su u kontaktu.**

Predsjednik: **Vi ste bili spomenuli ranije u zapisniku od 15. VIII. 1945. godine da je Stepinac bio upoznat da iza cijele stvari stoji »Abwehr«.**

Maričić: **Da.**

Predsjednik: Da li ste vi nakon toga još jedamput posjetili Kvaternika na Semeringu?

Maričić: Bio sam 10 do 14 dana nakon toga. Tada sam donio odgovor od nadbiskupa Stepinca.

Predsjednik: Da li vam je poznat odgovor?

Maričić: Nije, pismo je bilo zatvoreno.

Javni tužilac: Molim vas, da li ste vi bili upoznati s radom i organizacijom »Abwehra«?

Maričić: Ja sam samo doznao u jesen 1943. godine da je to bila vojno-politička špijunska organizacija i da je već onda bila u tijesnoj vezi s Engleskom i da je ta organizacija htjela da izvrši državni udar u Njemačkoj.

Javni tužilac: Da li ste vi bili svijesni da ste zaigrali jednu veliku ulogu u kojoj može život da dođe u opasnost? Da li ste bili svijesni da se tu radi o izvjesnim udarima kod tih režima i da tu može da padne glava? Vi idete Kvaterniku, Stepincu, Torbaru, sastajete se u Beču gdje se prave planovi. Jeste li bili svijesni da se tu igra velika igra?

* Abwehr — špijunska organizacija njemačke vojske.

Maričić: U Hrvatskoj je bilo dezolatno stanje . . .

Javni tužilac: Bilo je dezolatno stanje, tako da su se Nijemci latili da uredi to stanje. Tko se latio da uredi to stanje? Stepinac, ili »Abwehr« zajedno sa HSS?

Maričić: Svi skupa, zajedno . . .

Borovička Dragan

Predsjednik: Borovička Dragan, što ste vi po narodnosti?

Borovička: Hrvat.

Predsjednik: Zanimanje?

Borovička: Privatni činovnik.

Predsjednik: Što ste bili za vrijeme rata?

Borovička: Za vrijeme NDH do 1. maja 1945. običan mornar, a od 1. maja 1945. dobio sam čin poručnika.

Predsjednik: Kad je bilo povlačenje kvislinških trupa iz Hrvatske, jeste li bježali i vi?

Borovička: Ne.

Predsjednik: Nego?

Borovička: Ja sam bio kod posade u San Bartolomeu, udaljenom 10 milja od Trsta.

Predsjednik: I kako je svršilo s vašom vojskom?

Borovička: 27. maja iz San Bartolomea prešla je cijela posada u Trst, a 28. počela je borba u Trstu s civilima.

Predsjednik: Vi ste tamo zarobljen?

Borovička: Ja sam zarobljen u samom Trstu od strane Engleza — Novozelandana, koji su pripadali VIII. engleskoj armiji.

Predsjednik: Kuda su vas oni odveli?

Borovička: Iz Trsta vodili su nas u logor Monfalcone, kasnije u Modenu, pa Udine, Bolognu, Ferraru, Anconu i najzad u Rimini.

Predsjednik: Tamo ste bili u logoru?

Borovička: Jest.

Predsjednik: Kakvo je bilo vaše duševno stanje kad ste došli u taj logor, kad ste vidjeli da ste pali u zarobljeništvo — opišite malo vaše lično stanje i stanje u logoru uopće!

Borovička: Kad smo bili u samom Trstu zarobljeni, mi smo vidjeli: sve je gotovo, rat je svršen, kapitulacija je tu — od onoga zašto smo se borili — nema ništa. Od 28. aprila pa sve do 3. maja u pola 4 sata ujutro zvali su nas Englezi, t. j. poručivali preko radio-stanice neka ne predamo partizanima ni jedan metak, da ne smije pasti u ruke partizana ni jedna puška, ni jedan vojnik, nego da čekamo dok oni dođu. Od 2. maja do 3. ujutro bili smo opkoljeni od strane partizana. Mi smo ostali bez municije, no oko 1 sat, ili pola 2, 3. maja došao je jedan engleski pukovnik s luksuznim kolima i s kamionima su nas kasnije izveli odavde zajedno s oružjem. I već kao zarobljenici bili smo dva dana pod oružjem zajedno s engleskim vojnicima.

Bila je velika propaganda prilikom kapitulacije o situaciji u Jugoslaviji. O novoj Jugoslaviji koja je stvorena, pričalo se svega i svačega. Pričalo se da u njoj vlada kaos, da ima mnogo ustaša, domobrana, Nijemaca i nekih Čerkeza, da ima cijelih kompletnih divizija, koje su poslana od strane Engleza. Preko bugarskih oficira — pričalo se da je istima saopćeno neka se povuku u šumu da će već doći čas obračuna s Titovom vladom.

Predsjednik: I to vas je uljuljalo, dalo vam malo kuraže?

Borovička: Ljudi su to pričali još neko vrijeme, neki su ostali u logoru. Na koncu konca govorilo se da će im doći čas kad će se moći vratiti u domovinu kao vojnici, a ne kao zarobljenici, jer su nam Englezi obećavali da ćemo na proljeće 1946. g. u engleskim uniformama pod engleskim oznakama, samo s oznakom naše narodnosti doći ponovo u Jugoslaviju, s njihovim oružjem i njihovim tenkovima.

Predsjednik: Kada je to trebalo biti?

Borovička: Na proljeće 1946. g.

Predsjednik: Da li je to djelovalo povoljno na ove ljude, da li im je davalo morala?

Borovička: Jest.

Predsjednik: Da se nije mnogo ljudi vratilo natrag?

Borovička: Vraćao se mali broj.

Predsjednik: A kažete da bi se bilo 90—95% vratilo natrag?

Borovička: Siguran sam da bi se vratilo 90—95% tih ljudi.

Predsjednik: Kako ste vi došli nazad, po čijem nalogu?

Borovička: Ni po čijem nalogu. Ja sam se dobrovoljno javio kao i drugi. Došlo nas je otprilike 800 iz logora Rimini.

Predsjednik: Ja više ne bih imao ništa pitati. Druže javni tužioče, imate li vi kakvih pitanja?

Javni tužilac: Slušajte molim vas, što se pričalo po tim logorima o tome što se događa u Jugoslaviji?

Borovička: Nama su pričali o samoj situaciji u Jugoslaviji, da je povoljna za emigrante, odnosno za emigraciju koja se stvara u tim logorima: Bari, Ancona i Rimini. Sami Englezi i Amerikanci su nam pričali da u Jugoslaviji ima ustaša, domobrana i četnika u šumama, naročito u Velebitu i Bosni, pod zapovjedništvom ustaških generala Luburića i Bobana, i ustaškog pukovnika Sudara, koji da su negdje na Velebitu i samo čekaju čas da dođe do konačnog obračuna.

Javni tužilac: A koji je to čas?

Borovička: Englezi, odnosno ustaški pukovnik Štir postavio je dvije verzije odnosno dvije teze o mogućnosti našeg povratka u domovinu. Jedna bi bila, da bi došlo do konflikta između Engleske i Jugoslavije u pitanju teritorija odnosno granice, a o drugoj mogućnosti Štir je govorio da još u samoj Jugoslaviji ima ustaša, domobrana i četnika, što su ostali u zemlji da bi izvršili puč. Onda da bi u samoj Jugoslaviji nastao građanski rat.

Javni tužilac: Da bi u Jugoslaviji nastao građanski rat?

Borovička: Jest, a Englezi bi intervenirali oružjem. To je Štir pričao u logoru.

Javni tužilac: Vi ste bili zarobljenici u logorima Engleza i Amerikanaca. Da li je to vama bilo čudno da će Englezi i Amerikanci, čiji ste vi bili zarobljenici, poslati vas zarobljenike protiv partizana odnosno Jugoslavenske armije, koja je u stvari saveznik Engleza i Amerikanaca? Rastumačite, nije li vam to bilo čudno. Jer to vam nije bilo govoreno od strane engleskih službenih vlasti, nego vam je to govorio Štir, odnosno jedan anglo-američki oficir.

Borovička: U logoru Forlì ja sam čuo jednog engleskog natporučnika, bio je Židov, koji je govorio nama na njemačkom jeziku, da mi zapravo nismo zarobljenici u pravom smislu riječi, nego vojnici onih zemalja koje su izgubile rat, vojnici koji se skupljaju u logorima da bi se razdijelili po narodnostima, a naročito da se vidi da Englezi i Amerikanci, koji su nas pobijedili, nisu s nama u takvim odnosima kako smo to mislili. Na koncu konca u logoru Rimini, koji je bio internacionalni logor, ni jedna nacija osim Hrvata, Srba i Slovenaca odnosno Jugoslavena, nije smjela nositi opasače i oznake na kapama, dočim su ustaše u logoru Rimini smjeli nositi i opasače i oznake na kapama.

Javni tužilac: Vi ste morali znati da ti oficiri to govore na svoju ruku. Kako ste mogli vjerovati tim oficirima?

Borovička: Uzmite u obzir da su nam dolazili u logor Rimini neki delegati odnosno poslanici sv. oca pape iz Rima i držali mise i dolazili uvijek u kontakt sa Štirom. Kod pukovnika Šтира i Devčića oni su uvijek imali neke sastanke. Štir i Devčić su govorili s delegatima sv. oca pape i uvijek su Štir ili Devčić nakon tih sastanaka imali da kažu nešto novoga o položaju u Jugoslaviji. Govorili su naročito nakon tih sastanaka o agrarnoj reformi, o položaju svećeničkog staleža i t. d.

Javni tužilac: Da li vam je to bilo čudno odakle ovi svećenici imaju obavještenja o situaciji u Jugoslaviji? Nije li vam bilo čudno što imaju ti svećenici sa Štirom, koji je ustaški razbojnik? Vi ste inteligentan čovjek, vi ste išli u škole, pa kako ste to mogli shvatiti?

Borovička: Štir je sam govorio da je on usko povezan s nekim agentima UNSA u Hrvatskoj.

Javni tužilac: To znači ustaška nadzorna služba. To znači da su oni stvarali svoje centre, da su oni imali neke ljude u Hrvatskoj, kada je već bila oslobođena.

Borovička: Štir je sam naročito isticao da su oni svoje agente — odnosno oni su povlačenje predvidjeli iz Hrvatske i namjerno su ostavili neke svoje ljude u Hrvatskoj, koji su trebali unutra raditi za njih.

Javni tužilac: Je li kazao gdje su ti agenti?

Borovička: Meni je on kazao, da ako bi ikada trebalo bilo meni ili kome drugome, da se u Zagrebu u Livadićevoj ulici br. 25 nalaze njegovi roditelji, koji imaju nekakvu vezu, da dobivaju direktive s Kaptola broj 9, gdje se nalazi ustaški pukovnik Lisak.

Javni tužilac: Dakle, sa Kaptola broj 9, jer da se tamo nalazi ustaški pukovnik Lisak? Kada je to bilo?

Borovička: To je bilo koncem augusta ili početkom septembra 1945. godine.

Javni tužilac: Molim vas, je li Štir držeći te govore svojim ljudima, govorio što o nadbiskupu Stepincu u Hrvatskoj?

Borovička: Sam nadbiskup Stepinac spomenut je svega jedamput ili dva puta, i to kao čovjek koji ima veliki upliv u samom narodu u Hrvatskoj kao svećenik. Osim toga napomenuo je nekoliko puta da u nadbiskupa Stepinca sami emigranti polažu velike nade, jer će njegova riječ vrijediti mnogo u času kada bude trebala emigrantima.

Javni tužilac: Što ima nadbiskup Stepinac s emigrantima, njegove riječi sa Štirom i t. d.?

Borovička: On nije objašnjavao nama toliko, nego je samo kazao da je on usko povezan s Kaptolom br. 9, da se na Kaptolu nalazi ustaški pukovnik Lisak.

Javni tužilac: Slušajte, molim vas, jesu li dolazile glasine u logor, da se tu kolje narod, da partizani ubijaju i kolju svećenike i t. d.?

Borovička: Jest.

Javni tužilac: Tko je donosio te glasine?

Borovička: Govorio je Štir, a dolazili su i neki ljudi koji su se prebacili s brodovima UNRRA-e, koji su prevozili robu u Split, Šibenik, Zadar i Dubrovnik. Ti ljudi su se prebacili, ne znam na koji način, u Italiju i došli su u logor po dva do tri na 10 do 15 dana. Ovi ljudi su potvrđivali svaki puta kada je Štir govorio o strahovladi u Jugoslaviji, o teroru, o kaosu u Jugoslaviji. Oni su izjavljivali da su se vratili prije par dana, odnosno da su izbjegli iz Jugoslavije.

Javni tužilac: Jeste li vidjeli četnike tamo, jeste li vidjeli kod toga i Štira?

Borovička: Mi četnike nismo vidjeli, nego Štir je rekao da su oni u logoru Čezonotika, 15 kilometara od Rimini-a. Da se tamo nalaze četnici, ljotićevci i nedićevci i da je sam njihov patrijarh Gavriilo u logoru. A jedno poslije podne Štir je koncem VIII. mjeseca skupio svoje emigrante. Svi su mogli slušati njegove govore. Onda sam i ja išao slušati i govorio je. Baš toga dana poslije podne prošli su pokraj logora Rimini ustaški ministar Vrančić i patrijarh Gavriilo, da idu sv. ocu papi u Rim.

Javni tužilac: Da li ste primijetili da li on mnogo laže ili govori istinu?

Borovička: Prema njegovu vladanju i govoru nije se moglo zaključiti da on laže, jer prema situaciji u Jugoslaviji što su potvrđivali oni ljudi koji su izbjegli iz Jugoslavije, a potvrđivali su i Englezi i Amerikanci, i isto tako su tvrdili da je u čitavoj Jugoslaviji strahovlada i ubijanje vojnika koji se vraćaju, i amnestiju krivo su isto tumačili, a osim toga su vidjeli da engleska komanda svaki puta kada Štir hoće govoriti s komandantom, da je uvijek dobio auto, i išao bez pratnje, on i ustaša pukovnik Devčić i vraćao se iz engleske komande, i engleska komanda dolazila je k njemu i pozdravljao se je s Englezima i t. d.,

i nije se moglo zaključiti da on laže, jer je bio usko povezan s engleskom komandom.

Javni tužilac: Nije li vama bilo čudno s jedne strane ustaše, s druge strane četnici, a među vama nema partizana, pa kako niste zaratovali jedni na druge?

Borovička: Ispočetka nam je bilo čudno, kada znamo da cijelo vrijeme od početka zarobljavanja, 6. i 7. mjeseca, kada smo bili po logorima u Anconi, uopće se nije spominjao četnik. Znali smo samo da ih ima po logorima. Tako u Forliju su se prevozili s kamionom i zastavama i skupljali se po logorima i tamo vršili neke vrste vojnu obuku i t. d.

Javni tužilac: Dakle, i četnici vrše vojničku obuku i oni nisu zarobljenici logora. I je li Štir vas informirao o četnicima i da li je kod toga psovao i hvalio kralja Petra i da li je govorio o Mačeku?

Borovička: Spomenuo je samo toliko, da je Maček otputovao u Pariz, iz Pariza u London, da bi neki sporazum postigao s Petrovom vladom, i opet da će se vratiti u Pariz, radi toga što su i ustaše i četnici imali za cilj povratak u Jugoslaviju.

Javni tužilac: Sada, nakon svega toga, vidite li da ste kao i ostali bili prevareni, i zašto ste bili prevareni?

Borovička: Vidim.

Javni tužilac: Što mislite za koga ste bili prevareni, zašto su vas varali?

Borovička: Pa htjeli su nas iskoristiti opet za neke svoje zločinačke ciljeve. Koji bi to bili, ne znam. Oni su postavili dvije teze: povratak u Jugoslaviju i ostvarenje onoga što je bilo prije 9. maja.

Javni tužilac: Da nasrnete na Jugoslaviju, da se koljete i tučete s vlastitim narodom?

Svjedok Liović Božo

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite svjedoka Liović Božu. (Vodnik uvodi svjedoka Liović Božu, koji zauzima mjesto pred predsjedničkim stolom).

Svjedok: (Daje generalije). Zove se Liović Božo, rođen je u Osijeku 1890. godine, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Molim vas, što vam je poznato o nasilnom prekrštavanju Srba u Poganovcima?

Svjedok: Poznato mi je da je četiri puta dolazio k nama automobilom Sidonije Šolc, da je odlazio knezu »Kulturbundaša«, sazivao je narod i pozivao da se pokrštava i prijetio je logorima i Srbijom.

Predsjednik: Da li se narod prekrštavao?

Svjedok: Narod se nije htio prekrštavati i spremljeno je bilo čitavo selo u logor u Požegu. Nakon dva mjeseca svi su bili nasilno raseljeni i doveden je narod iz okolice Našica, iz Dalmacije i Hercegovine. Nakon dva mjeseca ljudi su se vratili iz Požege i onda je narod proganjan i nasilno prekrštavan i postavljen je neki mladi katolički župnik.

Predsjednik: Što je on sada?

Svjedok: Fratar u Našicama.

Predsjednik: Što vam je još poznato?

Svjedok: Poznato mi je da je Sidonije dolazio seoskom knezu Hitlu, »Kulturbundašu«, da mu je izdavao naredbe i onda je ovaj plašio narod. Poznato mi je da je narod prekrštavan. Ima puno toga i historija bi se mogla napisati.

Predsjednik: Da li su oni učili te Srbe katoličkom vjeronauku?

Svjedok: Učio ih je jedan mladi svećenik. Mene to nije interesiralo, ja sam Hrvat i nije me interesiralo da prisustvujem tome poslu.

Javni tužilac: Da li je narod bio oduševljen što ostavlja svoju vjeru?

Svjedok: Ne znam da li su bili oduševljeni, samo su silom zakona primorani. Kako su mogli biti oduševljeni, kad su se morali prekrštavati i ljudi od 70 i više godina i prelaziti na drugu vjeru.

Branilac: Što je bilo poslije prekrštavanja?

Svjedok: Poslije su bili prognani u razne logore i ja sam bio otjeran preko toga kneza Hitla. Inače su po kućama tukli ljude i ubijeno je oko 130 osoba kasnije.

Svjedok Kontik Ludvig

Predsjednik: Neka uđe svjedok Kontik Ludvig (*u dvoranu ulazi svjedok*).
Kako se vi zovete?

Svjedok: Zovem se Kontik Ludvig. Rođen sam 1905. u Daruvaru, po zanimanju sam strojar iz Dalja, po narodnosti Čeh.

Predsjednik: Što vam je poznato o nasilnom prekrštavanju Srba u Dalju?

Svjedok: Naš župnik Josip Astaloš po slomu Jugoslavije uzeo je odmah cijelu vlast pod sebe i raspustio cijelu staru općinu. Namjestio je druge činovnike i policiju. Dao je zatim pohvatati neke ugledne Srbe od kojih se trojica više nikada nisu vratili.

Predsjednik: Da li je u vašem mjestu bilo prekrštavanja?

Svjedok: Bilo je, mislim, u jesen.

Predsjednik: Kako je došlo do toga prekrštavanja?

Svjedok: Došlo je uslijed toga, što je župnik Astaloš kazao da se moraju prekrstiti svi Srbi.

Predsjednik: Tko mu je pomagao u tome?

Svjedok: Ustaške vlasti, pošto je on organizirao tamo ustaše.

Predsjednik: Da li je cijelo selo tada, da li su mnogi ljudi prešli na katoličku vjeru?

Svjedok: Jesu, a koji nisu htjeli, bili su otjerani dolje u Srbiju.

Predsjednik: A oni koji su prešli na katoličku vjeru, da li su bili poslije u miru?

Svjedok: Ispočetka su tražili od njih da nauče vjeronauk i neki franjevac Berković učio ih je nekoliko dana vjeronauk, 8 ili 10 dana.

Predsjednik: A poslije kad su prešli na katoličku vjeru, da li su bili u miru ili su ih proganjali ustaše?

Svjedok: Poslije toga, kako bih rekao . . . neki nisu htjeli da se prekrste. Mnogi su bježali kojekuda. Inače, dok se prekrštavalo, bile su pune ulice ustaša.

Predsjednik: Odakle su došli ti ustaše?

Svjedok: Ne znam točno, ali ih je bilo i iz sela, a bilo je sigurno i iz Osijeka.

Predsjednik: Dobro je, možete ići, a možete i ostati u sudnici, ako hoćete.

Svjedok Mikolašević Jozo

Predsjednik: Neka uđe svjedok Mikolašević Jozo. *(U sudnicu ulazi svjedok.)*

Kako se vi zovete?

Svjedok: Mikolašević Jozo. Rođen sam 22. V. 1916. godine, u Podgoraču, a stanujem u Budimcima. Po narodnosti sam Hrvat, a po zanimanju užar.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštavanju Srba u Budimcima?

Svjedok: Svećenik Sidonije i ustaški logornik Hripko došli su u selo, sazvivali narod i držali govor, a nakon toga došlo je naređenje da se narod sakupi i da će se izvršiti prekrštavanje naroda. Narod je molio u Našice da se to produži, dočim je naređenje došlo da se smjesta ima provesti i toga dana bilo je sve spremno za prekrštavanje. Na prekrštavanje je došao Sidonije s više ustaških oficira, a iz Osijeka veliki župan Hefer također s više oficira. Prekrštavanje je obavljeno u crkvi.

Predsjednik: Da li je koji od njih posebno potpisao neku molbu, u kojoj moli da mu se dozvoli prijelaz u katoličku vjeru?

Svjedok: Nije.

Predsjednik: Nego su se svi đuture prekrstili?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Da li su to ti ljudi rado činili?

Svjedok: Nisu, nego pod pritiskom ustaša.

Predsjednik: Je li selo Budimci hrvatsko ili srpsko selo?

Svjedok: Selo je srpsko, samo ima nas 4 Hrvata.

Predsjednik: Da li je selo poslije prekrštavanja progonjeno od ustaša?

Svjedok: Kasnije su došli ustaše u selo i otjerali u logor sav narod. Pred crkvom su im držali govor i kazali zašto hrane partizane. Žena Milica Stojšić kazala je na to da mora da hrani kad dolaze s puškom u ruci, a ustaše su je na to bacili u vatru, jer su domovi gorjeli.

Predsjednik: Dakle nije im koristilo što su prešli na katoličku vjeru?

Svjedok: Nije. Otjerani su u logor, a poginulo ih je u selu 318.

Predsjednik: Osim onih koji su poginuli u borbi?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Dobro je, možete ići ili ostati ovdje u sudnici, kako hoćete. Uvedite svjedoka Szabo Mariju.

Svjedok Szabo Marija

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Szabo Marija.

Predsjednik: Narodnost?

Svjedok: Hrvatica.

Predsjednik: Molim vas, što vam je poznato o prekrštavanju Srba?

Svjedok: 1941. godine stanovala sam u Bijelom Brdu, mjestu, gdje sam rođena ... 1941. odmah po okupaciji zemlje došao je svećenik Šegula Franjo iz Osijeka i svećenik Astaloš iz Dalja i oni su pozivali Srbe da se prekrste na katoličku vjeru. Kako se Srbi nisu odazvali tom pozivu, 27. IX. 1941. godine jedne noći pokupili su 15 familija i otjerali u logor. Poslije toga svećenik Franjo Šegula kazao je za vrijeme propovijedi Srbima, neka se prekrste i neka ne slijede put ovih 15 familija, koje se nalaze u logoru. Poslije toga izdan je svakom kućanstvu poziv, da dođu u općinu kod bilježnika Mastanjevića, da potpišu gotove molbe, koje su bile sačinjene s tim da oni sami mole da im se dozvoli prijelaz na katoličku vjeru. I naravno, Srbi, koji su bili zaplašeni i htjeli da sačuvaju život, otišli su — oko 400 familija — i potpisali molbe. 26. X. bili su prekršteni i ja sam bila prisutna tom prekrštavanju. Mnogi su ljudi plakali, bilo im je teško da napuste svoju vjeru, što moraju prijeći na drugu vjeru.

Predsjednik: Tko je vodio to prekrštavanje?

Svjedok: Šegula Franjo, svećenik u Bijelom Brdu.

Predsjednik: Što je on bio?

Svjedok: Bio je svećenik u Bijelom Brdu — katolički, a s njime i Astaloš iz Dalja.

Predsjednik: Da li su dolazili ustaše kad je bilo prekrštavanje?

Svjedok: Na dan prekrštavanja dolazili su ustaše, a bila su i tri fratra, iz Osijeka, no imena im ne znam.

Predsjednik: Jesu li svećenici morali vidjeti kako ljudi plaču?

Svjedok: Morali su vidjeti, kad sam vidjela i ja.

Predsjednik: Moguće nisu?

Svjedok: Morali su.

Predsjednik: Da li je bilo poslije progona Srba?

Svjedok: Bilo je 30 familija, koje nisu htjele da prijeđu na katoličku vjeru. Tih 30 familija bilo je protjerano u Njemačku na rad.

Predsjednik: A ovi ostali?

Svjedok: Jest, i oni su bili proganjani. Dapače, oko 360 dotjerano je u logor Zemun. Tamo je 56 poginulo, dok su se ostali kasnije vraćali.

Predsjednik: Da li su ovi Srbi, u Bijelom Brdu, u času kad su prelazili na katoličku vjeru, imali slobodnu volju i zdrav razum?

Svjedok: Nisu imali.

Predsjednik: Hvala lijepa.

Javni tužilac: Što se dogodilo s pravoslavnom crkvom u tom selu?

Svjedok: Pravoslavna crkva je preuređena u katoličku crkvu, a sve dragocjenosti su svećenici odnijeli u Osijek.

Javni tužilac: Je li se skandalizirao hrvatski i srpski narod na to nasilje?

Svjedok: Tamo ima samo pet do šest familija Hrvata.

Javni tužilac: Kako su Hrvati na to gledali?

Svjedok: Loše su Hrvati gledali na to.

Javni tužilac: Znači da su hrvatske familije osuđivale ta nasilja ustaša i svećenstva?

Svjedok: Jest. Osuđivali su.

Javni tužilac: Hvala lijepa.

Predsjednik: Uvedite svjedoka Vrkljan Danu.

Svjedok Vrkljan Dane

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Ja se zovem Vrkljan Dane.

Predsjednik: Što ste po narodnosti?

Svjedok: Hrvat.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštavanju Srba.

Svjedok: Poznato mi je toliko: nekoliko dana poslije dolaska okupatora u naš kraj 1941. g. naredili su ustaše da će se održati manifestacija u našem selu. Naše selo ima pola Hrvata, pola Srba. Oni su rekli da bez razlike staro ili mlado, svi da moraju doći pred one koji će doći iz Osijeka na zborovanje. Prikupilo se oko 600 ljudi. S autom iz Osijeka došao je bivši župan Stjepan Hefer sa dvojicom nekih nepoznatih ustaša. Zajedno s njima došao je i župnik Ivančić iz Brođanaca. Kad je došao taj župnik, rečeno je da se održi manifestacija. U povorci naprijed su išla djeca, iza njih odrasli momci i djevojke, a iza toga stari ljudi i žene. Išli su kroz selo. Svećenik Ivančić išao je pred njima i kako je išao, tako je pred njima dao da se viču parole. Džučići prst u zrak i vičući: Pavelić, Pavelić, Pavelić! — a kad je htio da se parola okrene na Ante, onda je okrenuo ruku i vikao: Ante, Ante...! Ustaše su išli oko publike, oko samog naroda i gledali da li možda tko ima tko ne više, da bi se odmah našli kod njega. Idući tim putem, došli su pred crkvu, pred vratima koje bila je sagrađena tribina. Prvi je narodu govorio bivši župan Stjepan Hefer, zatim prvi i drugi ustaša iz Zagreba, a četvrti je govorio župnik Ivančić. On je u svom govoru rekao: »Da vam podvučem neke stvari koje su ova gospoda izostavila«. Na primjer rekao je: »Sve one terete koje je podnio naš poglavnik za vrijeme emigracije zajedno sa svojim kolegama koji su bili zajedno s njime — tko je kriv za te terete? Svemu tome je kriv srpski narod, dakle Srbin! U našoj hrvatskoj zemlji Srbi ne smiju da postoje — »tjeraj psine preko Drine« — a mi imamo dobra majstora tko će

njih udesiti. A znate li tko je taj majstor? Taj majstor je naš poglavnik. Zatim je još rekao kako majstor postavlja šeširdžiju — kapurdžiju, pokazujući na glavu — da je ne će nikada više skinuti. Poslije govora trajala je pijanka cijelu noć, pekli se prasci i t. d. Nekoliko dana iza toga vratio se župnik Ivančić u naše selo s ondašnjim ustaškim tabornikom Stjepanom Kazonićem. Cijelu noć su pili, a sutradan otišli natrag. Druge noći taj ustaški tabornik Stjepan Kazonić otjerao je 15 ljudi iz našeg sela, 15 Srba, i iste noći između Osijeka i Čepina preko jedne pustare, izbio ih na mrtvo ime, izveo u šanac i potukao. Nakon nedjelju dana iza toga došao je ponovo župnik Ivančić u naše selo da održi misu. Poslije održane mise pošao je u ustaški tabor. Tamo pred vratima, vidio sam, čekao je neki Simo Vuković, otac osmero djece, da bi tražio konje koji su mu ostali kod bivše jugoslavenske vojske. Kad je taj čovjek prošao ispred ustaškog tabora, Ivančić se vratio natrag u tabor i kroz sat vremena ustaše su otišli i uhapsili tog čovjeka. Iste večeri na kraju sela on je odveden na kanal, tamo izbatinan i izmrcvaren i sutradan nađen ovdje mrtav. Nakon toga, po prilici 8 dana, došao je župnik Ivančić na prekrštenje Srba u našem selu. On je govorio: »Tko se od Srba pokrsti, taj će ostati miran i taj će moći ostati ovdje«, i objavio im da uče vjeronauk i da će morati učiti moliti bez razlike svi. Kad je kasnije doista došao da održava vjeronauk, vodio je sa sobom ustaše s puškom u ruci. Oni su vodili računa tko nije iz sela došao i tko je izostajao. Naveče pitao je ljude zašto taj i taj nije došao. Tako, na primjer, jedna drugarica — Boja Polovina — nije došla. Pitao je njena muža gdje mu je žena, a on će mu: »žena mi je bolesna«. I fakat, žena je bila u drugom stanju, nije mogla da dođe. On odmah pošalje na to ustaše da idu i dotjeraju je. Kad su oni otišli, rekli su njenu mužu neka ide i on s njima, da vide što je sa ženom. Sreli su nju u selu i s pogrđnim povicima na nju: »Marš, kućko jedna« i t. d.

Kad pojedini čovjek nije znao nešto iz vjeronauka — pa svakom čovjeku ne može ostati sve u glavi, jer su kratko vrijeme učili — oni su naređivali da mu se mora javiti svakih četiri sata kod njega 4 km daleko u Brođancima.

Na prekrštenje došli su Hefer i ustaše iz dotičnog sela. Poslije prekrštavanja držali su pijanku čitav dan. Iza prekrštenja, nije prošlo ni nekoliko dana, vidio sam oko 14 ljudi kako su ih tjerovali u logor, iako su se pokrstili i makar je svaki od dotičnih ljudi platio 70 dinara za prekrštenje. Od tih ljudi u logoru poginula su dvojica, ostali su bili vraćeni u logor u Gradišku. Iza toga, u 1943. g. u jesen, lično sam ja vidio kao i neki Đoka Mitrović, moj komšija, — stajali smo između 11 i 12 sati — ide župnik Ivančić s tabornikom Stjepanom Kazonićem i još s nekih 15 ustaša obučen u ustaško odijelo s puškom u ruci iz akcije u Poganovcima. Došli su do škole. Odavde je župnik noću otišao kući u Vaganac da ga ne bi narod vidio.

Javni tužilac: Da li je hrvatski narod osuđivao te zločine svećenika i ustaša?

Svjedok: Kako ne bi osuđivao, kad se nismo smjeli nikada maknuti, jer je svećenik naredio ustašama, oni su dolazili pod prozore, tako, na primjer, i meni po noći tri puta i kucali jesam li kod kuće ili nisam.

Javni tužilac: Oni su stalno tvrdili, a i ovi ovdje tvrde da su sve to radili u interesu hrvatskog naroda. Kad su klali Srbe, da li je to bila volja hrvatskog naroda?

Svjedok: Oni su radili ovo u ime onakvih kao što su oni! (*Pljesak u dvorani.*)

Predsjednik: Hvala. Neka uđe svjedok Vičić Ivan.
(*Vodnik uvodi svjedoka.*)

Svjedok Vičić Ivan

Predsjednik: Kako se zovete, što ste po zanimanju, i gdje ste i kada rođeni?

Svjedok: Zovem se Vičić Ivan, po zanimanju sam student agronomije iz Osijeka, rođen 16. II. 1923. u Čaglinu, kotar Sl. Požega. Po narodnosti sam Hrvat.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju Srba?

Svjedok: 1941. u Osijeku na svim propovijedima koje su držali katolički svećenici, propovijedali su da se Srbi trebaju prekrstiti. Znam toliko da su se održavali nekakvi satovi vjeronauka za te pravoslavce i nakon 2—3 puta što su išli na taj vjeronauk bili su prekrštavani. Toliko znam o prekrštavanju.

Predsjednik: Da li ste primijetili da Srbi dobrovoljno prelaze na katoličku vjeru?

Svjedok: Moji školski kolege nisu dobrovoljno prelazili.

Predsjednik: I oni su morali prijeći?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Tko ih je silio?

Svjedok: Uglavnom Šeb Jakob, koji je tada bio kateheta na školi. Govorio je da se moraju prekrstiti, inače da ih ne će primiti u školu.

Predsjednik: Da li ste još nešto primijetili što se poduzimalo protiv Srba?

Svjedok: Znam da su u Osijeku Srbi bili hapšeni. Jedne noći bili su hapšeni gotovo masovno. Poslije toga su bili odvedeni u logore.

Predsjednik: Neka uđe svjedok Đuričić Mihajlo.

Svjedok Đuričić Mihajlo

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Đuričić Mihajlo.

Predsjednik: Po narodnosti?

Svjedok: Srbin.

Predsjednik: Što vam je poznato o progonima Srba i o nasilnom prekrštavanju?

Svjedok: Uglavnom mi je poznato ovo: 1941. godine, mjeseca listopada došlo je u naše selo nekoliko fratara i u zajednici s ustaškim povjerenikom pozvali su narod da dođe učiti vjeronauk radi prijelaza na

katoličku vjeru. Među tim fratrima bio je jedan, kojemu sam zapamtio ime, Dionizije Juričev, koji je, kada se narod sakupio, rekao: »Tko ne prijeđe na katoličku vjeru, nema mu mjesta u NDH, jer u NDH mogu živjeti samo Hrvati i nitko drugi«. To je učenje trajalo jedno 8 dana i kada je završeno, priređen je banket na kojem je bilo prisutno više ustaških oficira i župnika. Tu su oni držali razne govornice i tumačili narodu, kojeg su bili skupili na taj banket, da mu ne prijete nikakva opasnost — to je bila mala općina sa oko 2.700 stanovnika, sve Srbina — jer su svi postali lojalni građani NDH. Tu su odmah ostavili jednog župnika, Augusta Kralja, koji je počeo svake nedjelje održavati mise, organizirati korove koji su pjevali u crkvi i t. d. On je bio tamo gotovo godinu dana. Uvijek je tumačio narodu da smo mi Hrvati i da nismo nikada bili Srbi, nego su nas svojevremeno pokrstili i zato se sada ne trebamo ničega bojati. Skoro godinu dana iza toga, početkom listopada 1942. godine, došla je jedna grupa ustaša u selo i tamo se nastanila. Taj župnik je češće puta svračao k meni i pokazivao se ne samo kao duhovni pastir nego i kao prijatelj. Kada sam ga upitao što znači da su ti ustaše došli, on mi je rekao da ne prijete nikakva opasnost. U okolici se događalo svašta, premda je kod nas bilo mirno, pa sam se interesirao i ja, kao i cijeli narod, što će biti. On je meni jamčio da nema opasnosti i rekao da ja to protumačim i drugima, pošto se s njima više sastajem.

Međutim, pored svega toga, treći dan iza toga, 13. listopada 1942. godine u noći, velik broj jasenovačkih ustaša opkolio je cijelu općinu, a da za to nitko nije znao. Nismo se nadali, pa nismo ni postavljali straže, a ta grupica koja je bila u selu, valjda je pripremala teren. Ja sam u svanjivanju — bilo je maglovito — pošao cestom u susjedno selo. Međutim, ti ustaše odmah su me na cesti zgrabili i potjerali s nekoliko komšija cestom uz selo. Na sredini sela sretнем drugu grupu ustaša, koji su pred sobom gonili žene i djecu, napola gole, onako kako su ih istjerali iz kreveta. S tim ustašama ide i naš župnik August Kralj, koji je imao mantiju do koljena, dosta blatan, kako je preko rosnih livada i oranica išao i pokazivao put ustašama, kako da opkole općinu da ne bi mogli pobjeći u šumu. Pitao sam ga, što to znači, velečasni? »Ne bojte se ništa, idete do Save i vratit ćete se svojim kućama. Nemojte da bi netko bježao« — odgovorio je on. Nisam mu vjerovao. Iskoristio sam gužvu i, kako je bilo maglovito, pobjegao sam u šumu. Ustaše su pohvatali oko 2.000 duša i otjerali sve u Jasenovac. Nas oko 500, koji smo utekli, nakon tri dana, kada smo se vratili u selo, našli smo tamo 34 žrtve, koje su bile na sve moguće načine iznakažene. Među njima bila je jedna djevojka koja je na kolac nabijena, jednom mladiću bili su odsječeni pojedini dijelovi tijela i t. d. Neki su od njih ubijeni tupim predmetima i na sve moguće načine iznakaženi. Mi smo njih sahranili i doznali kasnije da si je taj župnik unaprijed ishodio premještaj iz sela. On je otišao zajedno s ustašama, jer su i on i ustaše dobili

oko 40 kola i prevezli njegove stvari, što je imao, a također i stvari iz komšijskih kuća, koje su bile opljačkane. On je otišao u Sunju i tamo je ostao.

Javni tužilac: Gdje je sada taj župnik?

Svjedok: Mi ne znamo. Bio je do prošle godine u Sunji župnik. Ja sada živim u Sunji, gdje sam došao prošle godine u kolovozu. Bio je tamo i počeo s onim pastirskim pismom tumačiti narodu da su partizani bezvjerci, da oni nagone konje u crkvu, da spavaju u crkvama, da crkve nisu za njih svetinja i t. d. Međutim, ljudi su počeli uviđati da je on protiv naroda. On je to opazio i jednog dana je nestao, a da nitko ne zna kuda i što je s njime. Došao je drugi župnik i poslije se i taj premjestio, sada je treći. Ne znamo gdje je August Kralj. Dok je bio u Boku, imao je motor i svakih 8 dana je išao u Zagreb. Nedjeljom bi održao misu, ostao bi u Boku dan dva, a onda je odlazio u Zagreb i poslije se vraćao.

Javni tužilac: Išao je u Zagreb svake nedjelje?

Svjedok: Svake nedjelje.

Javni tužilac: A tu je na optuženičkoj klupi danas nadbiskup Štepinac, koji kaže da uopće nije znao da su tako od ustaša ubijani i stradali ljudi u ono vrijeme, a najmanje da su svećenici imali s tim posla. To on čitavo vrijeme tvrdi na procesu. Što mislite o tome?

Svjedok: To što sam ja rekao, to nije samo meni poznato, nego 2—4 stotine njih iz mogega sela mogu doći i potvrditi ste što sam ja rekao. *(U dvorani dugotrajan pljesak.)*

Predsjednik: Vi ste rekli da je iz vaše općine, Crkveni Bok, dvije tisuće ljudi odvedeno u Jasenovac?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Da li su se vratili kućama?

Svjedok: Ostalo ih je tamo samo osam, ali to je bilo više pod pritiskom, jer pet stotina sposobnih je pobjeglo u šumu, a stotinu u Baniju u partizane, a Trokut, gdje živi veći dio srpskog naroda, dvije hiljade je bilo sposobnih, i treći ili četvrti dan su poslali jednu deputaciju, jer je došao jedan general, Rumler, i tajnik Pavelića Seitz, i rekli smo, ako narod ne bude vraćen, da idemo u partizane. Nijemcima nije bilo u interesu da toliki odemo na protivnu stranu u borbu, i pod pritiskom Nijemaca oni su narod pustili natrag.

Predsjednik: Šubarić Ilija!

(Uvodě Šubarić Iliju.)

Svjedok Šubarić Ilija

Javni tužilac: Molio bi druga predsjednika da upozori publiku da ne plješče, jer se ovdje radi o teškoj tragediji i pogibiji našeg naroda.

Predsjednik: Ja isto tako mislim i molim publiku da ne plješče.

(Prema svjedoku.)

Kako se zovete?

Svjedok: Šubarić Ilija, zemljoradnik iz Joševice, rođen 1908. u Joševici, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Što vam je poznato o nasilnom prekrštavanju Srba i o progonima srpskog naroda?

Svjedok: Ja se sjećam, iz početka 1941. godine tako, kada sam povodom kapitulacije bivše Jugoslavije bio u Sarajevu, gdje me je to zateklo, odmah ondje imao sam prilike vidjeti dovodenje pojedinih ljudi iz Hercegovine. I tako, po neke u logoru, gdje su i strijeljani. Razlog je bio, ja ne znam kakav. Iza toga sam došao kući, gdje sam bio srpnja mjeseca iste godine mobiliziran u domobransku vojsku. Tu sam imao prilike vidjeti da pojedini srpski mladići koji su bili mobilizirani u hrvatsku vojsku, a dolazili su s običnom pokrštenicom, a međutim tih je mladića nestajalo. U kojem pravcu ne znam, ali nisu bili više u redovima u kojima smo se mi nalazili. Iza toga mi je poznato, u samoj Glini bilo je iz okolnih sela nekoliko djevojaka, koje su bile prekrštene. Redovito su pohađale katoličku crkvu. Međutim, te su djevojke bile uhapšene i nestale u nepoznatom pravcu.

Iza toga, znam neku familiju iz Grabovca Gornjega, koja je bila prekrštena, nakon toga uhapšena i nestala, ne znam kuda.

Sjećam se još 1935. godine, kada je nadbiskup Stepinac dolazio u Glinu, odnosno imao je doći i u Bučicu. Ne znam, bila je, mislim, nekakva posveta nečega, barjaka, čega li. Tu je bio priređen doček na t. zv. Jukinskom Mostu, gdje su dočekivali nadbiskupa Stepinca katolički i pravoslavni svećenici i nadbiskupu su poljubili ruku, a vidio sam da je nadbiskup Stepinac od pravoslavnoga popa iskinuo ruku i nije dozvolio da mu je on poljubi. Osim toga sam imao prilike učestvovati na samoj priredbi, večeri, na banketu, gdje su učestvovali t. zv. glinski doktori dr. Puk, Cvitanović, Rebok, Vidaković, gdje su, ne bi se sjetio kakvim rečenicama, podstrekivali nadbiskupa Stepinca da govori, ali se sjećam riječi nadbiskupa, kada je rekao u pozadini na svršetku: »Ja znam što je moja dužnost da učinim za opće-hrvatske interese i ja obećavam ovdje da ću to učiniti«. Kome je oštrica bila uperena, ja ne znam.

Javni tužilac: A što su bili za vrijeme »NDH« Puk, Cvitanović, Vidaković i to društvo koje je nazdravljalo optuženom Stepincu u to vrijeme?

Svjedok: Za vrijeme NDH je dr. Puk bio ministar pravosuđa...

Javni tužilac: Ustaški ministar?

Svjedok: Da, a dr. Rebok je bio, koliko sam čuo, neki funkcioner Gestapoa, a za Cvitanovića ne bih znao. Sam Vidaković i ostali bili su nekakvi tabornici i logornici.

Javni tužilac: I klali su Srbe?

Svjedok: To je jasna činjenica. Oni su bili glavni organizatori cijelog pokreta za klanje.

Javni tužilac: Cijela Banija znade tko su bili Vidaković i ostali. Hvala lijepo, dosta.

Predsjednik: Hvala lijepo. Sesanović Ljubiša!

(Dolazi svjedok.)

Svjedok Sesanović Ljubiša

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Sesanović Ljubiša, po zanimanju zemljoradnik iz Svinice, rođen 1919. u Svinici, Srbin.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštavanju i progonima Srba?

Svjedok: Meni je poznato o prekrštavanju Srba u Juričevom dijelu, kojeg je lično pokrstio u Svinici Dionizije Juričev, svećenik. Poznato mi je da nas je pokrstio i skupljao narod na vjeronauk i prijetio je, pa kazao, ako nas manje pokrsti, bit će nama šire. Tako je govorio većinom poslije pokrsta. Nakon šest do sedam mjeseci izašao je s vojskom, 3—4 stotine ljudi, i zapalio u istom našem selu oko 40 stanja. I odveo nekoliko ljudi iz sela i krenuo s tom vojskom za Kolo, i tamo stotinu i nekoliko ljudi potukao.

Predsjednik: Da li je on vodio ustaše?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Taj Juričev Dionizije?

Svjedok: Da, on lično. Ja sam ga vidio svojim očima.

Predsjednik: I nakon pokrsta?

Svjedok: Da, nakon pokrsta.

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite svjedoka Valentić Josipa. (*Ulazi svjedok.*)

Svjedok Valentić Josip

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Zovem se Valentić Josip, rodom iz Sunje, rođen 1905. godine, po narodnosti Hrvat, zemljoradnik.

Predsjednik: Molim vas, što vam je poznato o nasilnom prekrštavanju Srba?

Svjedok: O prekrštavanju Srba toliko mi nije poznato. Pred slom Jugoslavije, djelovanjem župnika Josipa Orlića, osnovane su organizacije, koje tako reći nisu nikada postojale, organizacije »katoličkih muževa«, »katoličkih žena« i križara. Oni koji nisu htjeli da idu u te organizacije, nazivani su komunistima i bezvjercima. Nakon okupacije naše zemlje, svi ti rukovodioci križara, katoličkih muževa, dobili su odmah titule, i prihvatili oružje u ruke, kao na primjer Milan Majević, koji je dobio titulu majora, križar Ivan Valentić, koji je bio za vrijeme Jugoslavije predsjednik križara, a poslije koljač, te su 24. aprila 1941. dotjerali sve Srbe muškarce iz okolnih sela u dvorište kasarne i tu... bilo je ovdje pravoslavnih popova i učitelja, koje su na mrtvo ime isprebijali. Zatim je nastalo neko vrijeme zatišje, a neko vrijeme kasnije ustaše su dotjerali školarca Mičuna. Oni su ga dotjerali u Sisak i tamo mučili 4 dana. 2. VIII. 1941. ubijen je na zvjerski način u 3 sata poslije podne. Kada je došla njegova majka i donijela mu jelo, oni su je uhapsili i na večer sakupili sve Srbe koji su živjeli u Sunji — bili su dobri Sunjani — živjeli su s nama zajedno i slagali se dobro, dapače glasali su za

HSS i SDK. Pobrli su sve muškarce i tri žene. Vodili su ih u dva pravca na Savu, vezane žicom. Po dvadeset su ih bacali u Savu i poubijali, a na Selištu isto tako. Ubijanje je trajalo 8 dana, do 8. VIII. 1941., te je u tih 8 dana pobijeno oko 350 ljudi koji su zakopani na Mrtvišću. 2. VIII. 1941. otišla je jedna t. zv. — kako su se hvalili — krvava satnija pod zapovjedništvom Rudolfa Blaževića, i ubijala Srbe, kako se govorilo, nekoliko hiljada, a kada su naišli na dva transporta koji su se spremali za Njemačku, kada su naišli na ta dva transporta, na stanici u Kostajnici, oni su ih raspustili, novac opljačkali i sve postrijeljali.

9. VIII. 1941. dolazim župniku i kažem mu, kako bi bilo da spremimo jednu deputaciju Paveliću, da vidimo što je na stvari. Jer to su ljudi koji su poštteni, koji nisu ništa krivi. On je to otklonio i rekao: »Ja ovoga puta ne ću ići, ja ću kasnije«. On je poslije zaista išao, ali s ustaškim poručnikom Stjepanom Stjepanovićem. Dolazi Dionizije Juričev, odsjeda u njegovu župnom stanu i spremaju prekrštavanje. Došla im je jedna žena iz Sunje, zvala se Desanka Pavlović, i zamolila ga da je prekrsti. On joj je kazao da će je prekrstiti, ali kada mu je rekla da nije vjenčana, a da ima troje djece, odgovorio joj je: »Mi takove ne prekrštavamo. Ali i i onako svejedno je da li se krstite ili ne, ne će vas ostati ni toliko, koliko kapi na situ«. Zatim je nastalo krštenje i zatišje do mjeseca siječnja 1943. 15. siječnja dolazi Dionizije i sprema akciju na Svinjicu. Zajedno s ustašama tjerao je Srbe, a kada su ih sakupili na jednome mjestu, ustaše su mu govorili: »Ti si ih krstio«. On je rekao: »Ja sam ih krstio, ja ću ih i ubijati«. Zatim odoše u Svinjicu, gdje Dionizije naredi koje se kuće imaju paliti, a on je sam batinao neke žene, čiji su muževi pobjegli u šumu.

Nakon toga vratili su se u selo Vinjačku, gdje su svi tako reći bili pokršteni, dolaze u to selo, opkole ga i stanovnike otjeraju u Jasevac. Mali se broj spasio od onih koji su otjerani. Nema traga za 200 ljudi. Sve su to rukovodili križari, kao Orlić Ivan i drugi. Oni su danas u šumi, ponovo pod imenom križara, a zapravo su koljači.

Predsjednik: Hvala lijepa.

Svjedok Malović Đuro

Svjedok: (daje generalije) Zove se Malović Đuro, rođen u Hrvatskom Čuntiću, po zanimanju željeznički činovnik, po narodnosti Hrvat, rođen je 1920. godine.

Javni tužilac: Druže predsjedniče, ovaj svjedok je ponuđen da svjedoči o petokolonaškom radu u samostanu Čuntićkom, još prije okupacije, a zna i o ostalim stvarima.

Predsjednik: Molim vas, što znate da nam kažete?

Svjedok: Za vrijeme bivše Jugoslavije došao je k nama svećenik po imenu Stjepan Holevački. On je počeo da organizira

hrvatsko seljaštvo, križarsko bratstvo i križarsko sestrinstvo. Ljudi mlađi od 20 godina to su bili mladi križari, a oni oko 40 godina su bili u križarskom bratstvu. Oni su držali razne sastanke i na tim sastancima on je tumačio kako Hrvati treba da se organiziraju i kako je blaženi Nikola Tavelić vodio borbu protiv Turaka i protiv onih koji su bili protiv svećenika. Najzad, kako oni koji se budu borili u križarskim redovima, da će postati blaženi. Poslije su došli fratri franjevci. Od njih su tri fratra služili misu, a ostali su bili obični laici. Došli su s jednim kamionom i počeli su da se uvlače u organizaciju HSS, da se vezuju sa svim političarima i da održavaju s njima sastanke. U 1939. godini najprije je u našem selu bio gvardijan neki Dionizije Andrašec. Onda je došao Herman Kenalija i on je ostao na koncu gvardijan Čuntićkog samostana. Jedne nedjelje ja sam bio u crkvi i on je počeo da poziva narod, mladiće, da dođu k njemu u kancelariju župnog ureda, da se jave radi neke obavijesti. Javilo se oko 20 i upisalo se. Ja nisam znao što je bilo, a poslije sam doznao. Oni su održavali svoje redovne sastanke, a poslije mjesec dana počeli su da tumače narodu da je to jedna katolička akcija, da je to katoličko društvo. Već 1940. godine ljudi iz ove organizacije počeli su da privlače naše mlade da se upišu u organizaciju i počeli su govoriti da su oni neki ustaše. Ja dotle nisam bio čuo za ustaše i za Pavelića, ali su oni kazali da je njima govorio o tome fratar Kenalija, da je Pavelić u Italiji i da je on slušao preko radio-aparata, koji ima u samostanu, da će Pavelić s ustašama doći jednog dana i da će doći na vlast u Hrvatskoj.

Već pred sam rat ti su sastanci učestali. Mjesec dana pred preokret 1941. svake večeri taj gvardijan je pozivao te tako zvane ustaše da slušaju radio vijesti, jer da govori Ante Pavelić iz Italije. Naravno, išli su tamo ljudi i iz drugih sela da čuju što je, što se hoće i kako će rat ispasti. Išao sam jedamput i ja. Oko ponoći čuo sam nekakav govor, a gvardijan je pričao da je to govorio Ante Pavelić, koji je hvalio Njemačku i Italiju i rekao da će jednoga dana propasti Jugoslavija i da će oni iz emigracije doći na vlast.

Baš u noći 9. travnja uvečer — ja kao mladić nisam još bio za vojsku, bio sam neborac — dignem se ujutro i vele — preokret. Vele: osnovana je i proglašena nezavisna država Hrvatska, Ante Pavelić je došao iz Italije i on je poglavnik.

Izađem van u selo, nigdje jednog mlađeg čovjeka, nema fratara. Gdje su? Otišli su u Petrinju. Fratri u Petrinju, a tako zvani ustaše dočekivali su bivšu jugoslavensku vojsku, razoružavali je, skidali šinjele ljudima, skidali bluže, oduzimali oružje i t. d.

Oko podne došao je jedan luksuzni auto u selo. I tko izlazi iz njega? Izlazi gvardijan Herman Kenalija. U zadnjem dijelu toga automobila bilo je oko 20 karabina. Gvardijan je to odvezao u samostan i rekao da oni koji nemaju oružja, dođu da ga dobiju, jer da će ići na pojedina mjesta da razoružavaju bivšu jugoslavensku vojsku.

Dodajem još i ovo. Gvardijan je pred sam preokret imao 3 lovačke puške. S jednom je on bio zadužen i lovio, s drugom neki Benko Ciga, sada negdje u Ivanić-Gradu, a s trećom neki mladi Korner. Benko i Herman imali su i pištolje. Ove puške duplonke oni su podijelili tako zvanim ustašama, s kojima su ovi u prvom momentu razoružavali jugoslavensku vojsku. Poslije preokreta gvardijan je otišao u Petrinju i tamo se sastao s Rumlerom, poslije generalom, koji je, koliko mi je poznato, bio rodom Petrinjac. Rumler je bio načelnik grada Petrinje, a Herman je postavljen za načelnika općine Jabukovac, gdje je on postavio nekog Lovrekovića Marka za tajnika općine, a Tomazinića Josipa za povjerenika. Kao načelnik općine, Herman je izdao proglas i naredio pandurima da po selu razglase da se imaju svi pravoslavci prekrstiti na katoličku vjeru.

Videći da ustaše vrše teror, da otimaju, da svlače odijela, da svlače obuću i ostavljaju ljude bose po snijegu, ljudi su dolazili u katoličku crkvu sv. Antuna i tamo nosili kojekakve darove: piliće, ovce, svinje, telad, vino, rakiju. Sve su to vozili u taj franjevački samostan. Naravna stvar, rukovodilac svega toga pokazao se gvardijan. I Zbilja vršili su upis za pokrštavanje i davali su neke male ceduljice, da se ništa ne treba bojati. Nakon toga govorio je Herman u crkvi sa propovijedaonice, da Srbi uopće ne mogu da ostanu u Hrvatskoj i da srpska noga ne smije da hoda više po hrvatskoj zemlji.

Poslije svega ovoga, oni koji se nisu dotle upisali za prekrštavanje, dolazili su i upisivali se. Mijenjali su imena sa Jovan na Ivan, od Stevana na Stjepana i t. d. Ljudi su dolazili i kositi i orati. Radili su sve. Međutim, odjedamput je došao glas iz općine Jabukovac, od načelnika Hermana, da je izdan nalog, da se ima 18 najbogatijih gazda pravoslavaca iseliti u Srbiju. Tako je i bilo. Oni su iselili oko 18—20 familija i ti su ljudi mogli ponijeti sa sobom samo ono što su mogli uzeti u ruke. Zbilja je bilo mizerno što su nosili, jer je 20 familija sa svim što su ponijeli, moglo stati u jedan kamion, a to su bili najbogatiji ljudi iz općine.

Nakon toga taj isti gvardijan pripasao je pištolj, znam ga vrlo dobro, bio je vojno-državni »FN«. Poslije iseljavanja ovih bogatih porodica pravoslavaca u Srbiju oni su otišli u njihove kuće i na njihova imanja. Povelili su sa sobom kola. Sve bolje i vrijednije stvari pokupili su fratri za sebe, a ostalo manje vrijedno podijelili su ustašama. Dijelio je gvardijan.

Kao rukovodioca za pokrštavanje poslao je u selo Maja onoga Cigu i on je išao svako jutro tamo i vršio upisivanje.

Dok sam još radio na pruzi, Benko Cigo je uvijek nosio pištolj. Imao je fratarsku mantiju, a povrh toga opasač i pištolj, a povrh svega toga jedan crni dug kaput. Svakoga dana vidio sam kod njega pištolj, a gvardijan Herman imao je pištolj čak i u crkvi. Kad je služio misu, on je bio u crkvenoj odjeći, a kad bi to svlačio, ostajao je na njemu fratarski štrik i pištolj. Vidno je bilo kad je to nosio, što znači da je time prijetio ljudima, koji ne će da se prekrštavaju.

Predsjednik: Hvala vam lijepa. Imate još nešto?

Svjedok: Imam još.

Odmah poslije toga, u mjesecu srpnju, izdao je on nalog ustašama, to je bilo negdje oko 24. i 25. srpnja. Međutim, sada ustaše iz Petrinje, a bilo je i iz Siska, Gline i što ja znam, bilo je iz Čuntića, izdali su nalog da imadu otići u srpska sela Čuntiće, Klinac, Donji i Gornji Mlinage i t. d., i da pokupe sve ljude i kažu tim ljudima da se sprema, naravna stvar, u lijepa odijela i da ih povedu sve, da će biti pokršteni kod crkve sv. Antuna. Svi ti ustaše su otišli, ja nisam bio u selu, već sam radio, ali znam da su otišli ujutro. Naravna stvar, ljudi su se uplašili, spremili su se za zlo, spremili su se i obukli u čisto rublje i odijela i pošli do crkve sv. Antuna. Kad su došli do crkve, vidjeli su da tamo nema nikoga, niti nadbiskupa niti fratara. Vele, idemo do Čuntića. Ispod brijega, pola kilometra, tamo je jedna velika ravnica, i pošli su dolje. Kad su došli dolje, vidjeli su masu ljudi, a oko mase lanac ustaša. Odmah su oni znali da se tu nešto kuha. Strpali su sve ljude u krug, a okolo su bili ustaše. Tamo je bio, naravna stvar, gvardijan, Benko Ciga se nije vidio, nego sam gvardijan. Tamo su ustaše natjerali ljude da igraju kolo, da pjevaju neke srpske pjesme — i što ja znam — neke su batinjali kundakom, žicom i t. d. i na koncu strijeljali dvojicu do trojicu. Sudac prijekog suda iz Petrinje, Turki, bio je onaj koji je iz puško-mitraljeza pucao dva do tri puta i kojom prilikom je poginulo 4 do 5 ljudi. Kad im je bilo dosta, što su ljude tukli, naručili su vlak i strpali u vagone te ljude i odvezli u Grabovac. Tamo su ih dočekali drugi ustaše i poklali. Znajte, kako im je bilo dok su u jedan običan vagon metnuli 80 do 100 ljudi. Ti su ljudi išli u Glinu i Grabovac i tamo su potučeni. Sve pljačke koje su vršene preko općine, naravna stvar, odnosile su se u samostan. Kako sam rekao, kad su se doselili u Hrvatske Čuntiće, došli su s jednim kamionom, a u 1941. godini u desetom ili jedanaestom mjesecu 50 kamiona je moralo vući što su imali. Tu je bilo natrpano da je bila strahota za gledati. Onda je dolazio na razne sastanke, a k njemu je dolazio i dr. Puk iz Gline, za kojeg se sjećam da je ministar pravosuđa, zatim dr. Rebok, koji je bio u bolnici u Glini, zatim general Rumler, i t. d. Negdje u studenu mjesecu došao je neki pukovnik Mrak, ja vjerujem da ste vi čuli za pukovnika Mraka, on je prvi počeo vršiti zlodjela na Baniji, i pukovnik Mrak, kad je trebao informacije, nije išao nikome drugome nego gvardijanu. Ovaj gvardijan bio je i kod ubijanja i prekrštavanja, imao je veze s povjerenikom, tabornikom, ustašama i t. d. Onda, 1942. godine, već se to radilo po malo. Bio je vidio da se Narodno-oslobodilački pokret raširio i da njemu tu nema opstanka, onda je počeo odlaziti u Zagreb, Sisak, Karlovac i t. d. Bilo mu je nešto sumnjivo. Naravna stvar, 1942. godine u srpnju mjesecu partizani su oslobodili Hrvatske Čuntiće, gvardijan nije bio u selu, nego se nalazio u Zagrebu, a ostali su se fratri uvukli u toranj u crkvi sv. Antuna i tamo ostali. Oni su povukli sve ljestve i partizani nisu

molgi do njih. Kad su došli ustaše u to selo, partizani su se povukli i fratri su otišli u Petrinju, i onda se više nisu vratili. Nekako baš kod ustaša u Čuntiću, kojih je bilo iz mojeg sela 80, slušao sam da su vidjeli Hermana Kenaviju, gvardijana, da je bio u ustaškoj uniformi, da su ga vidjeli u Zagrebu, a ja sam lično vidio 1942. godine nekog običnog laika Kornelija, to je bio jedan mizerni pobožni čovjek. Jedamput dođem u Zagreb i sastanem njega na Jelačićevu trgu u ustaškoj uniformi. Pitam: »Što je s tobom Kornelije?« On kaže: »Eto drugog kruha nemam, ja sam bio za to prije, pa sam i danas«. I tako je to prošlo, pa od tada ih nema kod nas.

Predsjednik: Hvala lijepa. Neka dođe svjedok Jednak Ljuban.

Svjedok Jednak Ljuban

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Zovem se Jednak Ljuban.

Predsjednik: Po narodnosti?

Svjedok: Srbin.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštenju Srba?

Svjedok: Ja sam bio u glinskoj crkvi kad su klali Srbe.

Predsjednik: Pričajte o tome!

Svjedok: 1941. godine kad su ustaše hapsili Srbe po selu, rano ujutro ja i moj otac otišli smo po sijeno, koje smo imali niže pod kućom. Dovezli smo kući prvi, drugi i išli s trećim vozom. Vozeći sijeno na jednom pogledam gore prema selu, i čujem kako žene jauču i vidim kako ljudi bježe. Što je? — pitah ja mog oca i rekoh mu da ću gore u selo da vidim što je.

Vidjelo se, kud se pogledalo, da kreću ljudi. Ja sam se vratio nazad i rekao sam ocu kakva je stvar, da su svi Srbi u selu. Mi smo ostavili voz i došli kući. Rečem ženi i materi i drugim ljudima po selu: »Bježite, sve hapse, 40 je već pohapšeno«. Ja prijeđem preko jedne vode Gline u Selišće. Tu sam prenoćio. Ujutro kad je svanulo, ustaše su zaredali pucati sa svih četiri strana po tim selima. Tu sam imao strica, i ustaše su i njega odveli kao i tri brata stričevića i još neke, u svemu 6 do 7 mojih rođaka. Pobjegao sam u šumu, u selo Balinac. Tu smo se sakrili u sijeno, zavukli se u sijeno. Nakon nekog vremena došli su ustaše. Bodu oni noževima po sijenu, a jedan od njih govori: »Majku im njihovu, nema ovdje nikoga živoga, svi su pobjegli u šumu«. Za kratko vrijeme dođe jedna žena i reče: »Bježite ljudi, zapalit će sijeno i vi ćete izgorjeti«. Dođem kući i pitam ženu da li me je netko tražio. Ona mi odgovori da su bili ustaše, odnijeli meso i tražili novac, pa i to odnijeli, rekla mi je i to da su tražili mene. Ja sam na to skočio u bašču i mislio sam da ću, kad se smrkne, otići u šumu. Mislio sam da ću kretati prema Gađanu i poslije toga pobjeći u šumu. Na raskrižju vidim kola i u njima 4 ustaše. Oni meni kažu: »Slušaj, ovamo deder«. »Kuda ti?« Ja sam im rekao da imam

gore kola i konje i da idem po njih. Naravno da sam ih varao. »Slušaj, veli ustaša, ti si Srbin, dođi ovamo u kola«. Ja sam došao i oni su mi rekli da sjednem među njih. Jedan ustaša pitao je: »Hoćeš li ga vezati?«, a drugi su odgovorili: »Ne treba, ako iskoči, mi ćemo ga ubiti«. Ja nisam iskočio i dođemo na po puta kuda se ide u Topusko. Jedan mi od njih reče da ću s njima u Topusko. Jedan me ustaša pitao: »Slušaj, da li ti voliš ići u crkvu ili u općinu?« Ja sam rekao: »Nemojte me zaguljivati, ljudi su već po dva dana u crkvi u Topuskom i drugdje«. Na križanju je rekao: »Puna je crkva, vodi ga u općinu«. Sam sam bio u općini, u jednoj sobici. Nakon pola sata dovezli su ustaše pun kamion ljudi i strpali ih u tu sobu. Pregledali su nas i postavili nas dvojicu po dvojicu. Jedan je rekao: »Deder te mrcine pregledaj, nemaju li zlato ili oružje. To su četnici«. Pregledavali su nas jednog po jednog i kad su prvoga odveli u sobu, dođoše do mene i jedan me ustaša pitao: »Da li si ti već dobio batina?« Ja sam se umješao među one koji su već došli iz druge sobe strašno izbatinjani, i rekao sam: »Pa sjećaš se da si me tukao!« Odveli su nas u kamion koji je bio pun ustaša. Za nekoliko časaka kamion je krenuo. Vozili su nas prema stanici Topusko. Ovdje su nas uveli u vagon i morali smo se dvojica po dvojica držati za ruke. Tu je bilo raznih ljudi, iz općine, iz crkve i od drugud. U jedan vagon stalo nas je 150—160, tako da smo bili trojica na trojici ležeći. Jedan čovjek već je počeo fantazirati i vikati: »Ankice, molim špricer«, jer je mislio, odnosno govorio je ono što je običavao u gostionici. Ja sam mu rekao da se svlada, ali nije pomoglo, pa smo ga dvojica po dvojica morali držati, da ne udara. Tako smo se svi izredali. Bili smo ovdje u vagonu od 8 sati uvečer do pred jutro, kad je vagon počeo da kreće sa stanice Topusko. Šef stanice, ne znam tko je bio, rekao je da se prikopča vagon, jer ide za Liku, za Gospić. Svi su se ustaše na to smijali, a mi smo kroz one male otvore u vagonu mogli vidjeti da vagon kreće za Glinu. Kad smo došli do Gline, na stanici su nas već čekali ustaše. Na svakoga od nas došao je po jedan ustaša sa svake strane. Rekli su nam: »Držite se za ruke, idete na preslušanje«. Držali smo se dva po dva za ruke, došli smo do glinske crkve. Tu su bili Deželić Mirko, taj je još i danas živ u logoru, i Nikice Vidakovića sin, to je sin onoga Nikice što je bio šef u Glini ili tako nešto za vrijeme tih zločinštava. Rekli su Deželiću: »Slušaj, mali, donesi ključ da te mrcine zaključamo u crkvu«. On donese ključ i s nama u crkvu. Tu smo lijepo posjedali i nitko nije ništa ni dirnuo, dok nisu došli. Sve je unutra bilo namješteno kao da će se služiti služba. Zaključali su crkvu i odoše. Za pola sata evo opet jednog ustaše. On je pitao: »Ljudi, da li ste žedni da se donese voda?« Mi smo rekli da jesmo i jedan je ustaša donio tri kante vode i jedan lončić. Kad smo se svi izredali da pijemo vodu, on je zaključao crkvu i otišao. Za malo eto opet jednog ustaše. Pita on: »Tko od vas ima pokrštenicu?« Javili su se Adam Korač i Pajo Vorkapić, i oni su pošli van. Nakon toga su nam ustaše rekli: »Vi Srbi bili ste 1918. osu-

Svjedok Mraz Stjepan (vidi str. 130)

Svjedok Baša Barica (vidi str. 138)

Svjedok Jednak Ljuban (vidi str. 391)

đeni na smrt, a danas ćete biti presuđeni!« Mi smo pitali zašto: a oni su nam rekli: zato, i pokazali nam slike u crkvi. Pri tom su govorili: da nam... kralja Peru i t. d. Mi smo rekli: pustite nas na miru, a za kralja Petra nije nas briga. Za nekoliko minuta ušlo ih je unutra još 5—6. Pitali su, tko bi išao radi sebe van, može ići. Dvadeset ili trideset od nas otišlo je van na nuždu i vratili smo se natrag u crkvu. Na to su oni crkvu zaključali i otišli. Poslije podne oko 2 sata evo Kreštalice Steve i nekog Milekovića, koji je bio stražar u Glini. Rekao je da se dižemo i pitao: »Ima li netko ovdje kod vas mlađi, da se popišu imena i prezimena, jer idete u Liku na prisilni rad«. Mi smo se dizali jedan za drugim i upisivali se prema spisu: Koliko imaš djece, odakle si, i t. d. Jedan je ustaša uzeo taj spis i nije više ništa rekao, nego otišao. Pred noć evo ustaša opet. Pitaju: »Tko je od vas Pero Miljević?« Javio se Pero Miljević i oni su mu rekli da kaže što zna o četnicima. Rekli su mu: »Mi ćemo te pustiti kući, dođi ovamo«. On je došao na sredinu crkve. Pitaju ga: Šta znaš ti o četnicima? Ja — veli — znam da su kod bilježnika ili blagajnika Ratkovića neki četnici bili upisani od 1936. i 1937. godine. To sam ja radio u Glini i mi smo četnike upisivali. Jedan presiječe štrik od zvona, debeo kao dva prsta, jedan ga drži za jednu ruku, a drugi za drugu ruku i tuku ga dok ga nisu svega crnog načinili. Pitaju ustaše dalje, bi li tko znao nešto o četnicima, ali ne će nitko da se javi. Ustaše odoše van.

Nekako pred noć čujemo kako ide auto pred crkvu, dođe do crkve i stane. Dođe ustaše njih oko 20—30. »Palite svijeće«, povikaše, a ljudi koji su pušili upalili su svijeće. »Slušajte, da li vi vjerujete u našeg poglavnika?« — Vjerujemo, odgovorili smo. »Da li vi vjerujete u našu veliku nezavisnu državu Hrvatsku?« — Vjerujemo, odgovorili smo. »Dede, svi u jedan glas to tri puta ponovite: »Mi vjerujemo u veliku nezavisnu državu Hrvatsku — mi vjerujemo u velikog poglavnika«. Tako smo to još 5—6 puta ponavljali. Nakon toga su povikali: »Lezi — diži se, lezi — diži se i t. d.« i mi smo lijegali i dizali se preko cijele crkve. Nakon toga morali smo svući sve sa sebe: hlače, cokule, kapute, i t. d. Kada smo to svukli, bacili smo na hrpu.

Nakon toga upitali su nas: »Slušajte, ljudi, tko je od vas Pero Miljević?« On se javi. »Slušaj tamo, dođi ti ovamo.« On im se približi »Pero, kaži da li znaš nešto od četnika?« On im odgovara: »Znam to da je kod nekog bilježnika, ne znam ili možda blagajnika, bilo upisanih četnika od 1936. i 1937. godine i ništa ne bih više znao«. Dok je on to rekao, jedan ga ustaša udari nožem preko prsiju, raspara mu sva prsa i on pade. Nakon toga javio se jedan iz sela Katinovci i rekao: »Ja znam nešto od četnika, hoćete li me pustiti kući?« Odgovorio im je da se zove Stojan Bojić. »Dobro, reci nam što znaš?«

»Ja znam — rekao im je — nama je naređeno da kada ustaše dođu u kamionu na Kamenički Most više Topuskoga, da ih imamo sje-

kirama i rogljama dočekati i pobiti sve, a također presjeći i telefonske žice koje vode za Kladušu kako bi im presjekli svaku vezu. »Takve mi trebamo — rekoše ustaše — koji uništavaju našu i državnu imovinu. Dođi ovamo. Dede, metni ti glavu na stol«.

On je metnuo glavu na stol, a ustaše su mu narezali grkljan. »Pjevaj sada«. Kako je on pjevao, krv mu je udarila iz grkljana na 2—3 metra daleko. Bilo je to svakako jako neugodno svima nama gledati. Kad je krv udarila prema nama, jedan mi je rekao: »Tako će biti i s nama, jaoj nama«. Nato su ustaše povikali: »Udari ga nožem, majku mu njegovu...« I udarili su ga 2—3 puta nožem iza vrata, a kada je pao na pod, priskočili su mu drugi, posebno određeni, koji su mrvili glave. Priskočiše mu dva ustaše i smrvili su mu svu glavu. Zatim su ga bacili iz crkve na jedan kamion.

Tako je to išlo — jedan kamion — pa drugi kamion i t. d. Kada su gotovo sve u crkvi poklali i kada je broj nas živih spao na svega desetak, ja sam bio u jednom kutu crkve i u jednom času vidim kako nema nikoga u crkvi. Bilo nas je svega desetak. Pogledam iz kuta prema vratima i vidim ustaše kako iznose krvave i zakrva-vljene ljude... Krv teče svuda po crkvi. Sve je bilo mirno, cijela crkva bila je osvijetljena svijećama. Ja preskočim na sreću — i bacim se među zaklane ljude koji su ležali na podu. Ispružim ruke i legnem među njih. Trojica, od onih koji su bili sa mnom, sakrili su se u jedan prostor kod oltara, gdje je svećenik imao knjige. Ostalih 5—6 nisu se mogli nikamo sakriti i tih 5—6 su zatim zaklani.

Za nekoliko časova počeli su zaklane iznositi iz crkve, jedan, drugi, treći i tako redom. Ne znam više koliko ih je bilo. Ja sam ostao ležati. Već su došli i do mene. Idu od jednog do drugog i tuku ih nožem. Jedan stane meni na kičmu i tuče sve oko mene nožem, jednog za drugim, ovako... (*pokazuje rukom*). Dođe red na mene, udari me cokulom u glavu i reče: To je sve gotovo. Kad pođe malo dalje i vidi jednog živog. »Eto, nemojte mene ljude, ja sam živ. Nemojte mene, ja nisam nikome ništa kriv«. »Dobro«, rekoše ustaše, »diži se«. On im reče: »Pa nemojte mene zaklati, ja nisam kriv, evo, već su svi ljudi ovdje poklani. Nema više čovjeka koji nije ubijen«. Ja sam malo okrenuo glavu, koliko sam mogao, i vidim tog čovjeka kako stoji, a ima duge brkove. On ih je i dalje molio da ga ne zakolju. Ustaše ga pitaju koga sve ima, a on im odgovara da ima jednu sestru od 18 godina, a drugu od 22 godine. »Hoćeš li meni dati onu sestru od 18 godina«, a drugi ga pita: »hoćeš li meni dati onu od 22 godine«. Kada sam ja opet malo digao glavu, vidio sam kako ga jedan ustaša drži za jednu ruku, a drugi za drugu ruku. Jedan ga pali svijećom, i vidim — gore mu brkovi. Onda su počeli živome paliti oči. To su bile neizdržive muke, mislim najveće muke na svijetu. Kad su mu spalili jedno oko i počeli paliti drugo, čovjek zavīče, a jedan ga ustaša tuče kundakom u kičmu. »A jao!« vikao je čovjek. Oni su mu i dalje palili drugo oko, a zatim ga oborili na

zemlju i smrvili mu glavu. Udarili su ga nožem u rebra i svega ga iz boli. Kada su mu mrvili glavu, dijelovi lubanje prštili su mu na sve strane i padali po meni.

Već je kamion po peti puta dolazio po ove ljude. Ustaše su ih iznosili van iz crkve. Mene su primili jedan za ruke, a jedan za noge i nosili me van. Ništa nisam govorio. Mene su bacili na kamion, na kojemu su poklani ljudi bili poslagani u tri hrpe, svi potrbuške. Kada su mene bacili na treću hrpu, ona se nagnula i svalila se. Ja sam udario glavom o daske. Pošto je ovaj kamion bio pretrpan, bacili su me na drugi kamion. Jedan me primio za noge i vukao me van, tako da sam si sva leđa izgrebao, a kad me je izvukao, udario me glavom o kamen da mi je lubanja puknula. Bacili su me na drugi kamion gdje je već bilo lešina, a zatim na mene još bacili 4—5 zaklanih ljudi. Jedan od zaklanih pao je na mene tako da mi je njegov prerezani grkljan došao upravo na usta. Bilo mi je jako neugodno, jer me je svega zalila njegova krv. Krv mi je tekla u oči, u usta, i niz cijelo tijelo. Jedan ustaša kaže: »Je li mrtav? — Mrtav je«, odgovori drugi. Pregledali su crkvu, nije li još netko ostao. Nisu znali za onu trojicu koja su se sakrila u oltaru. Kako sam kasnije čuo, ova trojica ostala su u crkvi dva dana, a treću noć popeli su se na toranj i tražili od ljudi vode. Ustaše su na njih pucali i svu trojicu pobili.

Nakon toga krenuo je kamion s poklanim ljudima, u kojem sam se i ja nalazio. One koji su pratili naš kamion, opomenuli su: »Pazite dobro je li tko živ ostao. Ako je koji gdje živ ostao, bolje se ne vraćajte u Glinu«.

Mislim ja, još sam živ i još ima nade da ću živ ostati. Krenuo je kamion preko Ukinaca i Prekopa, ja malo nadignem glavu vidim kako sjede dva ustaše, šute i ništa ne govore. Znam da je kamion zakrenuo desno prema Novom Selu. Ja sam poznavao taj teren. Kamion je krenuo preko njive, a kad se zaustavio, već su ga dočekali ustaše »trajbari«, koji su počeli lešine izbacivati iz kamiona. Dotjerali su kamion tik uz jamu, da bi lakše u nju izbacivali ljude. Jedna je jama već bila prepuna. Mene su primili za noge i za glavu i bacili u jamu.

Bio sam zguren, četiri do pet su mi bacili preko nogu, jedna ženska je davala znakove života. Ajme, što sve nisu od nje radili. Silovali su je nad jamom, ona jauče i viče. »Odakle si ti?« — upitati su je. Ja sam učiteljica iz Bovića. Onda su je udarili u glavu i ona padne u jamu. Kada, jedan kaže drugome: Ajde, kaže, da nema zlatni prsten, to će se dati prodati. I jedan siđe, nađe na lijevoj ruci prsten i reče: »To će se dati prodati«. Tamo nad jamom stajali su ustaše i tukli s čekićem i sjekirama. Dođe jedan kamion, pa drugi, pa treći, pa četvrti. Moglo se samo čuti gdje čovjek rida: »Joj, djeco moja, joj, majko moja, pa nikom nisam ništa kriv«. Napola živoga udarali su jedan do dva puta sjekirom ili čekićem. Nisam mogao vidjeti koliko je jama dugačka, nego sam samo čuo jauk ljudi. Kada su te istrpali

iz kamiona, dolaze novi. Tu su tri jame jedna do druge. Jednu su natrpali punu, gdje nisam bio. Podla mnom je bilo oko 100 ljudi. Preko mene ležali su četiri do pet. Slušam ja: umirilo se sve, ništa se ne čuje. Ja malo okrenem glavu i vidim da se nešto miče i čujem gdje jedan ustaša govori: »Slušajte, ljudi, ne će oni svi stati tu, treba njih prebaciti u drugu jamu i trebat ćemo ih složiti lijepo da ih što više stane. Tu dva dođoše pa počеше odnositi. Dođe red i na one koji su bačeni meni preko nogu. Bace jednog, drugog i trećega, a jedan, koji je bio na donjem kraju, taj se micao. »Majku im . . . evo ih živih, pucaj u onaj čošak. Garili oni dva do tri puta i jedan mene pogodi u nogu. Udari se (svjedok pokazuje mjesto iznad koljena gdje je bio ranjen), vidim ja ide krv niz nogu. Ja malo pokušam mogu li micati prstima i vidim: dobro, nije prebijena kost.

Kada su bacili one s mene, primili su i mene za ruke da će me baciti na drugi kraj. Tada su vidjeli da imam debelu ličku majicu. »Ovaj ima dobru haljinicu, ovo treba svući s njega.« Uхватili su me za ruke i svukli majicu s mene. Ja sam prestao disati. Okrenuli su mi lice k zemlji i pružili noge. Ali u meni je bila nada da ću odatle živ izaći. Umirim se, a oni izašli van. Niti se što čuje, nitko ne govori. Ja pogledam oko sebe i vidim da se nešto miče. Ne znam što je, je li ustaša ili što. Počela je padati kišica. Vidim, netko se šulja, ja bolje pogledam — ide čovjek na nogama i rukama. Zgurio sam se. Dođe čovjek i pita me: »Jesi li živ?« Ne znam ništa tko je pa se ne javljam. On se opet pruži dalje u jami. Kada za nekoliko, opet ide k meni. Pa ide rukama i nogama, dođe k meni i pita: »Jesi li živ? »Jesam«. »Pa što ćemo mi: Slušaj, bježmo van«. Ja odem u jedan čošak, a on u drugi. Malo se obazrem — tamo ih ima 30 do 40 ustaša oko jednoga i taj im govori: Ja preko te žice, pa u kukuruz, da čujem što od toga. Nisam ništa čuo. Onaj drugi nije okrenuo za mnom, okrenuo je u drugo selo. Njega je rodbina izdala, pa su ga treći dan ubili ustaše. Ja okrenuo ispod Novog Sela i dođem u Majsku Poljanu ujaku. Nisam znao gdje je kuća i prođem ispred nje. Dođem u grmlje i tu vidim čovjeka. Bio sam samo u košulji i gaćama, krv i zemlja se prilijepile na mene. Glava mi je razbijena i zguljena, leđa satrta. Pitam ga ja: tko si ti? — pa se sakrijem u grm. A on hoće bježati. 1941. su Srbi bježali, niti su spavali, niti su jeli. Vidim ja, uzima on kaput da će bježati. Pitam ga ja »jesi li ti to, Stojane?« — Jesam. — Čovjeku bi neugodno, kada me je vidio kako sam sav od krvi i zemlje. Bio sam sav natečen. Jesi li ti to, Ljubane? — Jesam. — Joj što je to s tobom Stojane? Nikom živom nemoj reći. Jučer smo klani u crkvi. Ja sam preskočio među njih zaklane i ostao živ. Stojane, gotovo je. Hajde da mi kažeš gdje dođe moj ujak. Prešao si ispred kuće. — I on me uputi i ja dođem tu ujaku. Kada sam ušao u kuću, ima jedna djevojka, cura od 18 godina, dok me je vidjela onako krvavoga i zemljom umazanoga, odmah je pala u nesvijest. Ja sam počeo pripovijedati i onda su me

poznali po govoru. Rekao sam da smo bili jučer klani u crkvi, a oni su kazali da su čuli dreku kod jame, gdje su tukli čekićima i sjekirama. Tu sam malo počينو i tako sam bio kod njega šest mjeseci. Nisam vidio ni sunca ni mjeseca i tako sam živ ostao.

Predsjednik: Hvala vam lijepa.

Druže vodniče, uvedite svjedoka Mišković Cvijetu.

(Dolazi svjedokinja).

Svjedok Mišković Cvijeta

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Mišković Cvijeta, iz sela Maljevca, općina Cetingrad, kotar Slunj, rođena u Buhaću, kotar Slunj, radnica, po narodnosti Srpkinja.

Predsjednik: Molim vas, što vam je poznato o prekrštavanju Srba?

Svjedok: Vodio nas je Milan Bogović i Pero Međedić, koji je bio svećenik, i on nam je rekao da idemo na prekrst. I išli smo k njemu u njegov stan. Popisao nas je i vodio nas je u crkvu i tu nas prekrstio. I čitao jednu knjigu, a mi smo kleknuli na gola koljena.

Predsjednik: Da li se cijelo selo prekrstilo?

Svjedok: Da, prekrstilo se naše cijelo selo. Ali poslije prekrsta nakon dva mjeseca, početkom godine, otjerali su mene i svu moju djecu.

Predsjednik: Otjerali su vas?

Svjedok: Da, a imala sam devetero djece. Četvoro se utopilo u vodi kada sam bježala u Petrovu Goru, a četvoro su odveli u Staru Građisku i ne znam što je poslije bilo s njima.

Predsjednik: Prije nego što ste se prekrstili, što se dogodilo u vašem selu?

Svjedok: Ljude su pokupili, a nakon tri dana i 47 žena i njihovu djecu. Žene su porađale, a djecu su im ustaše trgali rukama od njih kako se koje rodilo. Od Uskrsa su to radili kod nas. A jednom su 80 duša poslije pokrsta zatvorili i zapalili u sjeniku. Tako je opet jedan gazda do podne išao na prekrst, a od podne do na večer imao ustaše u gostima do 10 sati, a onda je legao, ali po noći su njega i njegovu familiju pokupili i pobili.

Predsjednik: Zar su ih ubili istu noć kada su se pokrstili?

Svjedok: Istu noć kada su se prekrstili.

Svjedok Vitločio Ivan

(Ulazi novi svjedok Vitločio Ivan). Na pitanje predsjednika, gdje je i kada rođen, što je po zanimanju i koje je narodnosti, svjedok odgovara:

Svjedok: Zovem se Vitločio Ivan, apotekar iz Stoca, rođen 1896. u Ronovu u Čehoslovačkoj, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Molim vas, što vam je poznato o nasilnom prekrštavanju i progonu Srba?

Svjedok: Poslije masovnog ubijanja Srba u Stocu, ostalo je nekoliko njih, koji su bili čisto ošamućeni događajem koji se desio. Nakon kratkog vremena počeli su se u Stocu širiti glasovi da Srbima nema mjesta u NDH, i da si jedino prijelazom na rimokatoličku vjeru mogu osigurati život. Nekoliko njih, među njima Vreća Petar, Marić Jefto, Topalović, Avdalović i drugi, predali su molbe za prekrst. Molbe su bile uvažene i nakon obuke od 14 dana pristupilo se ceremonijalu prevodenja iz pravoslavne na rimokatoličku vjeru. Sedam do osam dana kasnije pozvao sam na večeru našeg župnika i zapitao sam ga, da li može Srbima koji su prešli na rimokatoličku vjeru, garantirati živote. Uz osmijeh odgovorio mi je: »Ja sam njima duše spasio«. Tako je i bilo. Za kratko vrijeme Marić, Topalović, Avdalović bili su isto tako uništeni kao i drugi pravoslavci.

Predsjednik: Hvala. Vodniče, uvedite svjedoka Kovačević Stipu.

Svjedok Kovačević Stipe

Svjedok Stipe Kovačević: (Daje generalije). Slikar, rođen u Našicama 1890. godine, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Što vi znate o pokrštavanju Srba?

Svjedok: Meni je poznato samo uglavnom, a osobno kod toga nisam sudjelovao. Samostan našički bio je centar ustaški. Pater Sidonije je formirao ustaške logore i počeo je s polaganjem zakletve u samostanu na nož i revolver. Dolazio je i major Lukac, koji je formirao te formacije i donosio letke. Godine 1941. pater Sidonije uzeo je pušku o rame i s ostalim ustašama počeo je razoružavati jugoslavensku vojsku. To je bilo u prvoj godini. U lipnju mjesecu najedamput formira on neku ustašku grupu kao akciju katoličkih muževa i to je bila grupa Našice. Ta grupa vezala se s ustašama koji su u Našicama izveli pravoslavnog svećenika Bogića iz stana, mrcvarili mu djeda, izveli ga iz Našica, zaklali i izmrcvarili, a kad je žena htjela da pokopa tijelo svoga muža, nisu joj dozvolili, nego su odredili Cigane da ga kao psa zakopaju u jednom budžaku. Pater Sidonije išao je stalno po selima gdje su Srbi, pljačkao je, orgijao je, jeo i pio, osiromašivao ljude i nekoliko nedjelja poslije pokrštavanja svi su ljudi bili protjerani nešto za Srbiju, a neki u logore u Gradišku i Jasenovac. Ja znam da se nijedan čin u Našicama nije mogao dogoditi, dok nije pater Sidonije dao svoj pristanak. Tako je on za logornika postavio nekog Gripka Stjepana, koji je imao svega 20 godina i koji je bio samo firma, dok je sve izvršavao taj pater Sidonije.

Predsjednik: Vi možete ići. Neka uđe svjedok Žalac Andrija. (Ulazi svjedok.)

Svjedok Žalac Andrija

Predsjednik: Kako se vi zovete?

Svjedok: Zovem se Žalac Andrija. Rođen sam 1907. godine u Kamenskom, po zanimanju ratar, po narodnosti Hrvat, po vjeroispovijesti katolik.

Predsjednik: Što znate da nam kažete o prekrštavanju Srba u vašem kraju?

Svjedok: Prekrštavanje Srba izvršeno je po zahtjevu popa Kučmanić Stjepana i to 1. X. 1942. godine. Toga dana oni su dolazili na pokrštavanje u Kamensko u povorci, u kojoj su išli kao da idu na klaonicu. Držali su se tako što nisu znali da li idu na prekrštavanje u crkvu ili na klaonicu u crkvu, pošto je cijelo Kamensko bilo opasano vojskom. Oni su dolazili jako utučeni i neveseli, iako im je bilo obećano da im se ništa dogoditi ne će. Međutim kratko vrijeme poslije toga oko 13 žrtava je palo. Izvjesno vrijeme poslije toga u šumi, u dvije jame, koliko ja znam, strpano je oko 150 ljudi. Jedna jama ostala je prazna, a bila je namijenjena za Popović Brdo. Kad god su ustaše kod nas dolazili, ljudi su izmicali i povlačili se, jer koliko god je obećanja bilo da im se ništa dogoditi ne će, sve je to džabe bilo.

Predsjednik: Uvedite svjedoka Priljeva Nikolu.

Svjedok Priljeva Nikola

Predsjednik: Kako se zovete, što ste po zanimanju, odakle ste, koji kotar, koje ste godine rođeni, gdje, koje ste narodnosti?

Svjedok: Priljeva Nikola, ratar, kotar Glina, rođen 1897. u Majsnoj Poljani, Srbin.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju Srba u vašem kraju i o nasiljima?

Svjedok: O prekrštavanju Srba u glinskom kotaru znam da smo se trebali prekrstiti. Mi smo po ustašama podnijeli neke molbe za prekrštavanje i onda su nas prekrstili.

Predsjednik: Tko je primao molbe?

Svjedok: Primao je župnik. Ustaše su od nas oduzimali i odnosili župniku.

Predsjednik: Ustaše su uzimali?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Onda, dalje?

Svjedok: Poslije toga, kad smo se prekrstili, nastalo je još veće ubijanje i klanje, toliko ja o prekrštavanju znadem.

Predsjednik: Kako se zvaao župnik?

Svjedok: Žužek.

Predsjednik: Je li župnik?

Svjedok: Jest.

Predsjednik: Hvala lijepa.

Predsjednik: Uvedite svjedoka Pekić Milicu.

Svjedok Pekić Milica

Predsjednik: Kako se zovete, što ste po zanimanju, odakle, koje ste godine rođeni, gdje, koje ste narodnosti?

Svjedok: Pekić Milica . . . Na pitanje, što je po zanimanju, ne zna odgovoriti, dijete je, pa predsjednik kaže: *Dijete.* Iz Karlovca, rođena 1932. u Belom Brdu. Na novo pitanje, koje je narodnosti, dijete opet ne zna odgovoriti, pa predsjednik pita da li je Srpkinja ili Hrvatica, na što ona odgovara da je Srpkinja.

Predsjednik: Što znađeš, pričaj nam o prekrštavanju Srba, kao i krštenju Srba na katoličku vjeru?

Svjedok: (*Dijete je zbunjeno.*) Kršteni su . . . ne znam ništa od toga.

Predsjednik: Ne znaš? — jesi li prisustvovala kad su nasilja vršena nad Srbima, ubijanja?

Svjedok: Jesam. Ja sam vidjela kad su ubijali Srbe, ubijali su i prekrštavali u 1941. godini, a ubijali su i u 1942. godini.

Predsjednik: A kako su prekrštavali?

Svjedok: Moju mamu jesu, a mene nisu i još jednog malog. Moju mamu i mojeg oca su prekrstili.

Predsjednik: Jesu li tvog oca i majku na silu?

Svjedok: Na silu, jer su morali.

Predsjednik: Zašto su morali?

Svjedok: Ako su htjeli da ostanu živi, a ako se ne bi htjeli, da će ih pobiti.

Predsjednik: Kad su onda počeli ubijati?

Svjedok: U proljeće su počeli ubijati.

Predsjednik: Koje godine?

Svjedok: 1942. godine.

Predsjednik: 1942. godine? — kad su ustaše dolazili?

Svjedok: Ustaše su došli i počeli klati . . . i mene! Ovdje! — djevojčica pokazuje na vrat.

Predsjednik: Pričaj lijepo, nemoj se bojati.

Svjedok: Ustaše su odveli 125 duša i tamo poklali iz mog sela, sve koje su odveli.

Predsjednik: Jesu li otac i majka ostali živi?

Svjedok: Majka je ostala živa, a otac ne.

Predsjednik: Jesu li ga ubili?

Svjedok: Ubili i zaklali.

Predsjednik: Kako da su tebe klali?

Svjedok: Uхватili su me u kući i svu družinu i odveli u šumu i klali.

Predsjednik: Kako si se spasila?

Svjedok: Klali su i pobacali u jame i otišli. Zapjevali su si, a ja sam se digla i još dva dječaćića i onda otišli kroz šumu u Kolobuč selo.

Predsjednik: Gdje su te klali?

Svjedok: U šumi.

Predsjednik: Pokaži ovdje na sebi?

Svjedok: (Djevojčica na zgražanje svih u dvorani pokazuje za vrat, diže kosu i pokazuje da su je za vrat klali.)

Predsjednik: Čime su te klali?

Svjedok: Bajunetom.

Predsjednik: Kako?

Svjedok: Na šest mjesta bajunetom.

Predsjednik: Na šest mjesta?

Svjedok: Da.

Predsjednik: Jesu li ti braća stradala?

Svjedok: Troje braće i jednu sestru su zaklali.

Predsjednik: A u selu, koliko je stradalo svega?

Svjedok: Starci, bilo ih je oko 20, sve su pobili.

Predsjednik: Sve su pobili?

Svjedok: Da, sve poklali.

Predsjednik: Kako da samo 20 ljudi ima u selu?

Javni tužilac: Djevojčica je kazala — staraca.

Svjedok: I u nekoliko sela.

Predsjednik: Drugi su pobjegli u šumu?

Svjedok: Drugi su pobjegli u šumu i otišli u partizane.

Predsjednik: Hvala lijepa, možeš ići.

Svjedok Rupčić Mara

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Rupčić Mara, zanimanjem seljanka, iz Udbine, rođena 1900. g. u selu Mutiniću, po narodnosti Hrvatica.

Predsjednik: Da li što znate o prekrštavanju Srba, pričajte!

Svjedok: Kad je otpočelo prekrštavanje Srba kod nas, tamo je bio svećenik Moguš Mate. On je okupio oko sebe ustaše i što bi god njima naredio, to bi ustaše učinili. Oko Udbine gdje je on bio, i okolnih sela bilo je dosta pravoslavaca. Po naređenju ovog svećenika, ustaše su ove pravoslavce klali i uništavali. Moguš je najmljivao pravoslavce da dolaze kod njega i primao od njih mito. Narod je kod njega dolazio, jer je bio uplašen, i nosio mito. Nakon nekog vremena pozvao je pravoslavce iz triju sela da dođu kod njega, jer će ih sve prekrstiti. Kad je narod došao u crkvu, a pošli smo i mi Hrvati, rekao mu je: »Izađite kod spomenika kralja Petra, ja ću vam održati govor.« Jadan narod izašao je da bi čuo govor. Oko sebe on je okupio ustaše i obrativši se na narod on je rekao: »Vi Srbi došli ste da bi vas prekrstio. Ne treba vas pokrstiti; — ja da krstim vuka, a vuk u šumu. Vama nema spasa, da li se krstite ili

ne.« Pokazujući prema ustašama, rekao je: »Pogledajte moje ustaše, to su mojih dvanaest sokolova, kud ih pošaljem, oni sve pokolju i unište, a idući svome domu pjevaju. Oni su kadri, njih dvanaest — da unište dvanaest tisuća Srba. Vi Srbi, — vama nema spasa — ako idete u šumu, ja ću vas i u šumi naći!« Mi smo Hrvati, kao i pravoslavci dobro zajedno živjeli. Oni su bili na Ravnom Polju. Moguš je rekao: »Vašu zemlju ćemo podijeliti, jer vama nema spasa, idite kuda hoćete.« Na to se ovaj jadan narod sav od straha razbježao i nije se više vraćao. U Udbini bila je polovica pravoslavaca, polovica Hrvata. Po naređenju Moguša svi pravoslavci su poništeni. Odvukli su ih pod Velebit i više se nisu natrag vratili. Jedna žena kad je došla da moli za svoga muža koji je bio u zatvoru, — ona je imala desetero djece — išli su s njom zajedno i civili Hrvati da bi zamolili ustaše za njenog muža — ali ustaše su im rekli da im je svećenik naredio, pa »njegovo naređenje, naše izvršenje. Mi vidimo da je ova ženska sirotinja i znamo za njenog muža da je zarobljen i da leži u zatvoru, ali mi ne smijemo bez svećenika ništa.« Civili su zatim otišli k svećeniku i rekli: »Pustite ženu, ona je s nama i mi smo dobro živjeli, neka spasi ta žena svoju sirotinju.« A on je rekao: »Idem ubiti onu kuju, da više ne vidim te kuje, da je bacim u kanal. Svojim ustašama ću narediti i kuja će biti uništena, da ne smrdi.«

Tako se ovaj svećenik zlo ponašao da nije mogao gore.

Izlažući dalje akcije ovog zlikovca-svećenika Mara Rupčić iznijela je i slučaj s poštom, za mjesto Sušice. Šofer koji je saobraćao za ovo mjesto, bio je putem napadnut od partizana. Nekako mu je uspjelo da pobjegne zajedno s automobilom. Vraćajući se župniku da mu ispriča slučaj, ovaj mu se zaprijetio da će ga ubiti, ako ne će i dalje voziti poštu, jer da u Sušicama više Srba ne će postojati i nitko tamo ne će ostati živ. »Ja ću ih sve uništiti« — odvratio mu je svećenik. Drugo jutro šofer je sa sobom poveo 10 ustaša. Partizani su sačekali poštu na putu, tri su ustaše poginuli, drugi pobjegli, a na putu ostao auto. Bijesan zbog toga dao je po svojim ustašama zaklati petoriču duša, a dvanaest pravoslavaca iz obližnjih sela, koji su bili u zatvoru, izmrcvario je, pozaklao i pobacao u jame. Ja sam to vidjela. Pravoslavci su se razbježali i ni jedan više nije kod njega dolazio. Civilima je taj svećenik naredio da gdje bi god vidjeli nekog od Srba, da ga unište, jer da oni ne mogu ovdje biti i da će njih sve uništiti.

Svjedok Ban Josip

Predsjednik: Ban Josip. Recite vaše ime, zanimanje, godinu, mjesto rođenja i narodnost.

Svjedok: Zovem se Ban Josip, državni namještenik, rođen sam 1913. u Ledenicama, kotar Novi Vinodol, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštavanju Srba, odnosno o progonima Srba?

Svjedok: Odmah poslije sloma Jugoslavije Srbe su počeli tjerati u logore i internirati ustaše. U rujnu mjesecu 1941. počeli su ustaše da ruše pravoslavnu crkvu u selu Suhopoljsko Borovo. Zvona i ostale dragocjenosti ne znam kuda su odnijeli. Cigle, kamenje i slično koje je ostalo od nekadanje crkve, prodavali su Švabama, Mađarima i Hrvatima koji su tada živjeli u Borovu. Prekrštavanje Srba prvi put je počelo 21. XI. 1941. Na to prekrštavanje došla su dva fratra iz Virovitice. S njima je bio logornik Bakić i ostali ustaški funkcioneri. Poslije 14 dana bilo je drugo prekrštavanje Srba, naime prekrštavanja su one koji nisu bili prekršteni prvi puta. Prije toga prekrštavanja dolazili su ustaše iz Suhopolja i Virovitice s logornikom Bakićem i još jednim logornikom čijeg se prezimena ne mogu sjetiti, ali mislim da je to bio Vargolić. Govorili su Srbima da se moraju prekrstiti i prijetili im da će ih poubijati, otjerati u logore i slično. Također su dolazila iz Suhog Polja dva svećenika koja ja ne poznam, oni su održali neke sastanke i pozivali Srbe neka se prekrste, da im se ne će dogoditi nakon toga nikakva neprilika. Poslije toga prekrštavanja nije se prestalo s logorima, ubijanjem, pljačkom, paljenjem i sličnim. Nastavilo se time i dalje. U rujnu mjesecu 1943. došla su u rano jutro 4 kamiona u Borovo. Kamioni su bili puni ustaša. Ja sam bio još u krevetu i čim sam to vidio, ustao sam se i pobjegao u vinograd, kao što sam to uvijek radio kad bih saznao da su došli ustaše. Oni su opkolili cijelo selo. Sve su zatvorili u jedno dvorište. Tu su izlučili Hrvate, Švabe i Mađare, a posebno su ostavili Srbe. Između tih Srba ostavili su oko 25 do 30 osoba, što žena, djece i muškaraca i odveli ih u jednu sobu. Tu su ih dobro ispremlatili, a onda su između njih ostavili četvoricu, a ostale stavili u kamion. Ovu četvoricu su na zvjerski način mučili: istrkali im ruke i noge i iskopali oči. Ovako izmučene su pobili i zakopali u đubre. Ja sam međutim — to je bilo oko podne — izašao iz vinograda i došao na ulicu. Tada sam naišao na dvojicu ustaša. Jedan od njih bio je poznati krvnik neki Polgar Josip. On me je uhapsio, prebacio mi pušku preko ramena i rekao da sam hrvatski izdajnik. Ja sam raskopčao košulju i rekao: neka puca, ubit će boljeg i poštenijeg čovjeka nego je on. Time sam ga razoružao i on je stavio pušku o rame i rekao da idem naprijed. Tjerao me je do te kuće odnosno do kamiona gdje su bili Srbi. Bacio me je u kamion. Nisam mogao prepoznati ni jednoga od ovih u kamionu, premda ih dobro poznajem, pošto su svi bili crni, krvavi, ispremlaćeni, a kamion pun krvi. Dalje nemam više ništa kazati o tome.

Predsjednik: A što je onda bilo s tim kamionom?

Svjedok: Odveli su ga u Viroviticu u logor.

Predsjednik: Hvala, neka uđe svjedok Samardžija Ostoja.

(Vodnik uvodi svjedoka).

Svjedok Samardžija Ostoja

Predsjednik: Vaše ime i prezime, zanimanje, godina rođenja i narodnost?

Svjedok: Zovem se Samardžija Ostoja, šumski manipulant, rođen sam 1902. u Mlaki, kotar Novska, a vjere sam srpsko-pravoslavne.

Predsjednik: Što vam je poznato o prekrštavanju Srba?

Svjedok: Znam da je 1942. godine oko 15. marta došao jedan svećenik odaslan iz Zagreba da prekrsti cijelo selo Mlaku. Kad je on došao, pozvao je najprije muškarce, gotovo sve starije ljude. Taj je sastanak održan u Mlaki u jednoj gostioni. Ja sam došao na taj sastanak da čujem što hoće i što govori taj svećenik. Njegov je govor bio otprilike ovakav: »Ja sam poslan iz Zagreba iz biskupije, pošto sam ja interniran iz Istre — ima nas oko 400 svećenika takvih — pa nema sada mjesta i došao sam da vas pokrstim.« Ljudi su odgovorili da je to nemoguće i da se ne mogu upustiti u tu stvar, jer nisu svi na okupu. »Mi sami, nas nekolicina, ne bi mogli da se pokrstimo«, rekli su ljudi. On je na to počeo da viče, govorio je u galami i kazao da su oni koji ne će da se pokrste, neprijatelji nezavisne države Hrvatske i da će biti stavljeni izvan snage svih zakona. A oni koji su prekršteni, uživat će sva prava i bit će kao »čistokrvni Hrvati«. Međutim taj je sastanak bio prekinut i drugog dana u 8 sati trideset ustaša koji su bili na stanici, pokupili su cijeli narod iz Mlake i satjerali ga u parohijalni dom u Mlaci. Tamo smo našli istoga svećenika i nekoliko ustaša, mislim nekih oficira. Kada smo se sakupili, on nam je održao govor u kojemu je rekao: »Ja sam poslan iz Zagreba, od zagrebačke biskupije, da vas pravoslavce pokrstim i prevedem na katoličku vjeru. Sada ću vam kazati način pokrštanja. Ovdje ću ostati 8 dana. Podijelit su vam neke knjižice — mislim katekizme — iz kojih ćete učiti osam dana da se za to pripremite. Svaki ima ponijeti 40 kuna — kao neku taksu — koju će uplatiti nama.« Tako je tih osam dana narod išao učiti vjeronauk. Svakog dana išli su ustaše po selu sakupljali narod i tjerali ga u parohijalni dom. Osmi dan kada je trebalo biti pokrštanje, došli smo svi u veliku dvoranu parohijalnog doma koja je bila prepuna ljudi. Opet smo naišli na istog svećenika i nekoliko ustaških časnika. U svakom uglu dvorane bio je po jedan ustaša s puškomitraljezom držeći ruku na opruzi mitraljeza. U sredini sela bio je svećenik za jednim stolom, a pored njega jedan ustaša, t. zv. krizmani kum. Pored stola stajali su dvojica ustaša svaki s jednim čirjakom i jednom svijećom. Mi smo jedan po jedan prilazili stolu. Kad smo došli pred svećenika, morao je svaki dignuti tri prsta i ponoviti zakletvu: »Ja se zaklinjem bogom i t. d. . .« ne znam ni sam šta je sve bilo. Uz to je svaki morao reći: »Ja nisam više Srbin, pravoslavac, nego čistokrvni Hrvat.« Nakon toga svaki je prilazio drugom jednom mjestu gdje je platio 40 kuna u gotovom. Kada se sve to skupa završilo, onda je svećenik održao govor u kojem je rekao: »Vi koji ste se danas pokrstili, sada ste

čistokrvni Hrvati. Imat ćete pravo da idete u vojsku, koji hoće i ustašku vojsku. Taj neka se javi u tabor i tamo će biti primljen kao takav«.

Nakon toga rekao je nekoliko riječi taj naš ustaša — krizmani kum — te je rekao: »Ja sam ovdje komandant i vi me svi poznajete u Mlaci, a od danas sam vaš krizmani kum i ima svaki da me zove »kumom«.

To je bilo 13. IV. a već 14. ujutro u 6 sati došao je zloglasni ustaša Vasilj Puniša, a s njim i taj krizmani kum da pohapse čitavo selo. Svi su bili pohapšeni, mučeni i poslani u logor. Drugog dana poklali su 26 ljudi, a ostale zajedno sa ženama i djecom otpremili u logor Jasenovac. Nama muškarcima vezali su ruke kad su nas slali u Jasenovac. Tamo u logoru netko je poginuo, a netko je ostao. Ove preostale poslali su zatim u Staru Gradišku. Od 1232 osobe koliko su ih otjerali iz Mlake, vratilo se poslije rata kući svega 145 duša.

Predsjednik: Uvedite Čutić Matu.

Svjedok Čutić Mato

Svjedok: Zovem se Čutić Mato, po zanimanju sam ratar iz Velike Barne, rođen 1889. godine, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Kažite nam što znate o pokrštavanju Srba?

Svjedok: Kao domaćem Hrvatu i mještanu sela Velike Barne poznato mi je da je u našoj crkvi sa propovijedaonice župnik župe Grubišno Polje Pero Cvijanović održao govor u kojemu je rekao da će svi stradati koji ne prijeđu na rimokatoličku vjeru. Nakon pokrštavanja da će moći ići u hrvatsko domobranstvo, gdje će biti osigurani od svake eventualne neugodnosti. Ja znam da je iz mog sela otjerano 70 porodica i dotjerano u Grubišno Polje u park. Među ovim porodicama bilo je i onih koje su se prekrstile. Neki od njih išli su moliti župnika da im on pomogne i da im kaže zašto su dotjerani kada su prešli na rimokatoličku vjeru. On im je odgovorio da im ne može ništa pomoći. Odatle su ti ljudi otjerani u logore u Sisak i Jasenovac i nisu se vratili svojim kućama.

Mi smo se tada kao ljudi i kao Hrvati, jer nam je bilo teško što se je to dogodilo s našom braćom Srbima, s kojima smo živjeli u dobrim odnosima, pokušali založiti da im pomognemo, ali nismo ništa mogli učiniti. Svake nedjelje ustaške vlasti su preko proglosa pozivale narod da prelazi na katoličku vjeru, ali poslije toga događalo se isto kao i s onima prije. Mi smo zastupali interese naše braće Srba, te smo i mi zato stradali. Mog brata ubili su ustaše, a mene su otjerali u logor. Sve što sam iznio, činjenice su koje odgovaraju istini. Ja ovdje želim potvrditi da mi Hrvati i Srbi imamo kao najviši ideal da živimo u bratskoj slozi, da zastupamo jedni druge i da budemo zajedno kao braća. Ja bih molio da oni koji su sagriješili i učinili spomenute grijeske — neka snašaju i posljedice. (*Pljesak*).

Predsjednik: Stanković Branko.

Svjedok Stanković Branko

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Stanković Branko, iz Sloboštine, kotar Sl. Požega, rođen 3. III. 1920. u Slobostini, po narodnosti Srbin.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju Srba?

Svjedok: Meni je poznato da se prekrštavanje Srba vršilo 1942. godine. Došao je u naše selo u parohiju, tamo je nekada bila parohija u Slobostini, neki Božidar Šantić, misionar ili fratar iz Zagreba. Ja sam slučajno s njim razgovarao kod učitelja i pitao ga po kojem nalogu je došao. On mi je rekao po nalogu nadbiskupskog stola iz Zagreba. Kroz to vrijeme vršio je i prekrštavanje. Kod samog prekrštavanja je ljude prisiljavao da se pokrste. Na tom svojem zadnjem obredu kod samoga prekrštavanja i prisiljavanja da ljudi prijeđu na rimokatoličku vjeru tražio je da mole nekakovu molitvu, ali ljudi nisu htjeli odmah moliti. Naime, on je počeo nešto govoriti i ljudi nisu htjeli prihvatiti. Onda je počeo drugi puta i opet se ljudi nisu odazvali da pristupe toj molitvi za njim. Treći puta je opet počeo i onda je rekao ovako: »Ako ne će ljudi govoriti, da će ih predati na ustaški stan.« Tako su morali da govore tu molitvu za njim, i s tim su i prešli na rimokatoličku vjeru, jer ih je toga puta prisilio. I vršio je i dalje prekrštavanje po ostalim selima i natjeravao ljude da se pokrste, a ukoliko se ne bi neki htjeli prekrstiti, onda je govorio da će ustaše doći po njih i kazniti ih. Sada, dalje mi nije ništa poznato o tome, kako je dalje bilo, nego jedino to o tom nasilnom prekrštavanju.

Kada su se ljudi prekrstili, i kada se izvršilo prekrštavanje, ljeti 14. VIII. 1942. popališe naša sela, a isto tako dotjerali narod treći dan t. j. 16. VIII. 1942. godine iz okolnih sela Deževaca, Žigrovaca, Sken-drovaca, a pokupili su i neke iz Bosne, iz Kozare, i to su sve stjerali u crkvu, mislim oko 20—30 članova njihovih i onda su crkvu zaključali i zapalili je, a ostalih 5—6 stotina bacili su u bunare. Napunili su s njima 4 puna bunara, i mislim da se tu još taj narod nalazi. Međutim, kod samoga prekrštavanja su rekli da ukoliko se ljudi prekrste, da će biti zaštićeni i da ih se ne će proganjati. Ali to nije vrijedilo, jer su svejedno ljude dalje proganjali i činili takova zla djela.

Predsjednik: Vodniče, uvedite svjedoka Jelčić Jozu.

Svjedok Jelčić Jozo

Svjedok Jelčić Jozo: (Daje generalije). Po zanimanju krojač, rođen u Čapljini u Hercegovini 1910. godine, po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Što vi znate o pokrštavanju Srba?

Svjedok: U godini 1941. u selu Pribirovcima i okolici svećenik don Ilija Tomasić zagarrantira Srbima kad su ustaše počeli s klanjem, on je izdao proglas gdje se garantira da se njima ne će ništa dogoditi, ako prijeđu na katoličku vjeru. On je počeo poučavati ljude što treba da znaju za prve dane, počeo s molitvama i izdatu je neka mala knjiga

u vidu brošure, s time da je svaka kuća trebalo da ima po jednu. Dva do tri dana kasnije u to selo, koje je čisto srpsko, koje ima oko 1300 stanovnika, dolaze ustaše i opkoljavaju selo. Iako je on tu bio, iako je garantirao da se ne će dogoditi ništa, kad su ustaše došli, oni su kupili 840 ljudi, žena i djece i otjerali ih u jamu Ušurman. Neki su ljudi bježali, ali su žene i djeca ostali i oni su ih bacali u jamu. Neki su se od užasa sami bacali u jamu. Dok nije on opet pozivao ljude da se ne će ništa dogoditi, ali ljudi nisu vjerovali. U Čapljini je fra Tugomir Soldo imao društvo sv. Antuna kojim je on rukovodio 1940. i 1941. godine. I u godini 1941. svi oni mladići koje je on odgajao u tome društvu, pokazali su da su 90% bili koljači.

Javni tužilac: Da li je i fra Soldo bio ustaša?

Svjedok: On je govorio da je bio ustaša od 1934. godine.

Javni tužilac: Tko je onda bio poglavar?

Svjedok: Načelnik je bio Rebac, ali je on preuzeo svu vlast i on je načelniku Rebcu rekao da on preuzima svu vlast i počeo je otpuštati ljude koji su bili iz HSS i iz drugih stranaka.

Javni tužilac: Znači, on je bio civilna vlast i duhovna vlast.

Vi ste kazali da ste čuli da su bivši članovi društva sv. Antuna bili 90% koljači?

Svjedok: Jest, bili su svi ustaše i koljači. Oni su se prilikom kapitulacije jugoslavenske vojske odmah obukli u divlje ustaše.

Javni tužilac: Da li je bilo pitomih ustaša? Gdje je sada taj fra Soldo?

Svjedok: Mislim da je u Našicama.

Javni tužilac: (Okreće se optuženom Kreši Klemenu). Klemen, onda je Soldo bio kod vas po oslobođenju.

Opt. Martinčić: (Ustaje i izjavljuje). Ja sam ga namjestio. Ja nisam znao tko je on. Ja sam vidio da se on povlači s vojskom i ja sam ga od toga odvratio. On se pravio nevin i ja sam se raspitivao kod ljudi da li tko šta zna o njemu?

Javni tužilac: A znali ste da bježi iz Hercegovine i da bježi u Sloveniju?

Opt. Martinčić: On je bio u vojsci dušobrižnik i prolazio je s vojskom kroz selo Sv. Ivan Zelina i ja sam ga zadržao.

Sudac dr. Cerineo: Jesu li se oni družili s Cankijem?

Svjedok: Svakog dana su bili kod Cankija.

Predsjednik: Hvala, vi možete ići. Neka uđe svjedok Manigodić Simo. (Ulazi svjedok).

Svjedok Manigodić Simo

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Zovem se Manigodić Simo. Po zanimanju sam trgovac iz Konjica u Hercegovini. Rođen sam 28. II. 1911. u Konjicu. Po narodnosti Srbin.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju i progonima Srba u vašem kraju?

Svjedok: Odmah poslije uspostave tako zvane zloglasne nezavisne države Hrvatske došli su u naš kraj u Hercegovinu mačekovci i ustaše. Jedan njihov transport dočekao je naš župnik u Jablanici fra Nikola Ivan-

ković i održao otprilike ovaj govor: »Udrite i koljite sve što je srpsko pa i dijete na majčini grudima«. Poslije toga nastao je progon Srba u čitavoj Hrvatskoj. Bacali su Srbe žive, polumrtve i mrtve u razne jame. Otpočela su strašna mučenja Srba u čitavoj Hercegovini. Zatim su opet davane neke tiskanice, gotove, i traženo je da se potpišu da bi se dobio prijelaz u katoličku vjeru. Imalo je mnogo i moje rodbine, koja je, da bi sačuvala život, to potpisala. Oni koji su potpisali, puštani su kući, a ostali su ubijani po zatvorima. Kasnije su opet kupili Srbe u Ljubinj, Mostaru, Ljubuškom, Trebinju, Konjicu, Čapljini i drugim mjestima. Sakupili su ih oko 500 i odveli u logor u Jablanici, gdje su ih držali nekoliko dana. Za to vrijeme tih pet stotina ljudi, žena i djece, iskopali su jednu veliku jamu, a kasnije je bilo naređeno da se provede kroz tu jamu električna struja. To su međutim otkrili neki poštene Hrvati i Muslimani iz Jablanice. Čim su oni to primijetili, a u želji da spase taj svijet, te Srbe mučenike, izvijestili su Nijemce u Sarajevu i tada je došlo nekoliko njemačkih oficira koji su taj slučaj snimili i zatim naredili da ove ljude odvedu iz toga logora. Svi su poslije toga bili odvedeni u Gospić i tamo svi pobijeni. Nitko se dosada nije kući vratio i mislim da se i ne će vratiti.

Poslije toga javno se kod nas govorilo da Srbi treba da idu pod nož, ili da se sele, ili da se prekrste. Seliti se nisu mogli, a tko je htio da spasava glavu, morao je da prelazi u katoličku vjeru.

Jednom mom rođaku rekao je župnik fra Nikola Ivanković, inače ustaški tabornik: »Zašto se igraš sa svojom glavom, zašto ne prelaziš na katoličku vjeru«.

Ipak i pored prijelaza na katoličku vjeru bilo je svakodnevnog ubijanja ljudi i bacanja u jamu, po 20—30 ljudi ubijano je dnevno. Nekoliko njih preživjelo je to mučenje i oni će najbolje moći ispričati zla koja su činjena u našim krajevima.

Da bi se ipak nekako mogli zaštititi, mi smo poslije toga poslali Glavašu, u tadašnjem ministarstvu za bogoštovlje i nastavu, molbe i on nam je ponovo izdao nova odobrenja za prijelaz na katoličku vjeru, na kojima je pisalo da se imamo smatrati ravnopravnim građanima.

To nije bilo tako, jer od svega nas trojica smo ostali na životu, među kojima i ja.

Svaki poštene bez razlike na vjeru, Srbin, Hrvat ili Musliman u našoj državi osuđuje sve one koji su činili ogromna nasilja i nadamo se da će visoki sud odmjeriti najstrože kazne svima onima koji su krivi za djela, za mučenja koja smo proživjeli.

Time bih završio.

Javni tužilac: Kakvi su to mačekovci došli s ustašama?

Svjedok: To su bili iz neke zaštite, koji su kasnije prelazili u ustaše.

Javni tužilac: Zaštita?

Svjedok: Neka zaštita, koja je kasnije prelazila u ustaše. Prvo su bili mačekovci.

Javni tužilac: Hvala lijepa.

Predsjednik: Uvedite svjedoka Ignjatović Miću.

Svjedok Ignjatović Mićo

Predsjednik: Kako se zovete, odakle ste, zanimanje, koje ste godine rođen, koje ste narodnosti.

Svjedok: Ignjatović Mićo, Brčko, lončar; rođen 1889. u Brčkom, Srbin.

Predsjednik: Molim vas dajte nam pričajte ukratko što znate o prekrštavanju i proganjanju Srba.

Svjedok: 1941. godine u Brčkom počelo je polako prisiljavanje da se prijeđe na katoličku vjeru, da nam se onda ne će ništa dogoditi. Izvjesni ljudi, penzioneri, državni službenici i još neki su stvarno prešli, ali ostali koji su bili zatvoreni, među kojima i ja, mi smo ostali uporni. Kad smo iz zatvora oslobođeni, zatvorili su nas ponovo, ali opet se nitko nije prekrstio. Biskup dr. Ilija Violani, ratni zločinac, koji je prvih dana poslije oslobođenja osuđen od narodnih vlasti i strijeljan, nekoliko puta se dogovarao s današnjim optuženim dr. Alojzijem Stepincem, nadbiskupom, ali rezultat je ostao isti. Kad je u novembru mjesecu poslao dr. Alojzije Stepinac dr. Iliju Violanija, on je doveo dvije satnije, 18. ustašku i 5. ustašku satniju, sastavljene od ustaških emigranata. Komandant 18. satnije bio je satnik Barjak, a 5. satnije bio je Franjo Kastel. Došli su 29. novembra u Brčko. Pohapsili su te iste večeri nekoliko gostioničara i napomenuli da oni budu misionari naši i sutra kad su ih pustili, kazali su da do 1. XII. do podne treba podnijeti molbe za prekrštenje. Rekli su da moramo izgubiti glavu, ako se ne budemo prekrstili. Od podne, od 2 sata poslije podne do 4 sata, sakupili su nas preko 150 srpskih domaćina i sinova. Kako su nas dognale ustaške patrole, tako su nas bacili u gimnaziju kao u kavez tigrova, tu su nas tukli svim što su imali pri rukama, kundacima, žilama, svukli s nas džempere, iako je bila zima — 15 ispod nule — cipele, poskidali zimske kapute i od 4 do 12 sati, t. j. 7 sati neprestano nas tukli. Nas gole i bose protjerali u Gunju, 4 kilometra uz prugu, zatvorili 60 Srba koji nisu mogli ići i 7 Jevreja. Tu smo bili 24 sata. U večer došao je zloglasni kotarski predstojnik Montani s ustašama i kazao: »Nismo znali da ste predali molbe«. I mi nismo znali! »Hajde, vi ste slobodni i sutra na prekrštenje.« 2. decembra smo došli i prijavili se u župni ured. Dali su nam tamo gotove formulare, koji su doneseni iz Zagreba. Mi smo samo ispunili naša imena. Drugoga prosinca u večer još su opljačkali pravoslavnu crkvu koja je bila najveća i najbogatija u Bosni i Hercegovini, svu zlatninu pokupili, knjige od vrijednosti, a onda je zapalili i do temelja srušili, a na tom mjestu su pravili zabave i t. d. Poslije toga su otišli na groblje i sve srpske-pravoslavne grobove slupali i sve spomenike dinamitom i čekićem potukli. Nas su prekrstili, ali nam to nije pomoglo, jer se poslije toga nastavio progon, pa smo i kao katolici trpjeli i stradavali.

Predsjednik: Hvala lijepa.

Svjedok Rex Slavko

Lični podaci: Po zanimanju đak, rođen u Vinkovcima 1926. g., po narodnosti Hrvat.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju Srba?

Svjedok: Ja o samom prekrštavanju Srba ne znam mnogo, nego bih htio nešto reći o katehetama vinkovačke gimnazije i o njihovu radu.

1941. g. došao je na vinkovačku gimnaziju za katehetu neki Baloković Đuro. Odmah po svom dolasku on je počeo da širi ustašku propagandu za vrijeme satova vjeronauka. Njegovi satovi vjeronauka bili su krug na kojem su se širile ustaške ideje i nagovarala omladina da ide u ustašku vojsku i da se pridruži ustaškom pokretu. Taj kateheta bio je ujedno i rukovodilac ustaške omladine — tabornik, nešto u tom smislu. I kao takav držao je javne govore preko »razglasne stanice«, šireći ovako među omladinom ustašku propagandu. On je također pokretao i ustaški list u kojem je kao kateheta pisao pjesme i članke, i bio njegov glavni urednik. Baloković se družio s poznatim koljačem — šefom policije Toljem, i njemu denuncirao đaka Hefko Emilija i još neke druge. Na njegove denuncijacije isti je bio zatvoren i otpremljen u logor.

1943. g. Baloković je otišao u vojsku kao dušobrižnik i ovdje postao satnik. Bio je u legiji u njemačkoj vojsci i nosio njemačku uniformu. Vrativši se iz Njemačke, bio je par dana u Vinkovcima i ondje držao javne govore u kojima je pozivao omladinu da se priključi borbi koju vodi njemački narod i govorio o prilikama u Njemačkoj, kako je tamo dobro i t. d. Po njegovu nagovoru mnogi omladinci doista su otišli u ustašku vojsku i postali neprijatelji svog naroda i boreći se za račun okupatora ubijali svoj vlastiti narod. Mnogi od tih omladinaca postali su koljači. Neki od njih su uhvaćeni i suđeno im je, neki su pobjegli u emigraciju, gdje se još i danas nalaze.

Drugi kateheta koji je isto tako predavao vjeronauk, bio je Kvintus Ivan. On je isto tako među omladinom širio vjersku i nacionalnu mržnju i javno žigosao đake koji su bili antifasiste. Za vrijeme preokreta kod njega je pronađena puška i pištolj koje je sakrio.

Svjedok Lazić Božo

Daje lične podatke: po zanimanju je ratar, iz Sremskih Laza, rođen 1926. g., po narodnosti Srbin.

Predsjednik: Što znate o prekrštavanju Srba u vašem kraju?

Svjedok: Po osnutku t. zv. NDH, kako u preostalim selima, tako i u mom selu otpočele su zločinačke akcije nad našim narodom.

Do prve i glavne terorističke akcije došlo je već 1. maja 1941. Toga je dana naše selo bilo opkoljeno sa svih strana ustašama, i ustaše su počeli da kroz dvorišta ulaze u naše kuće. Narod su počeli da istjeruju iz kuća, a kuće pregledavati dok su ljude, žene i djecu potjerali

na ulicu. Narod je pod kundacima bio prisiljen da izađe. Ustaše su počeli da ljude ispremaćuju još u sobama, tako da su mnogi ostali ležati u kući, a mi jači, koji smo izdržali, izašli smo na ulicu. Tada je počelo ono što je bilo strašno, što je bilo grozno. Najprije su nam naredili da se izujemo i poslagali nas jednog do drugoga, te su nas počeli udarati po tabanima. Mnogi nisu znali za sebe i onesvijestili su se. Tada su naj snažnije, koji su izdržali, natjerali da se dignu, metnuli u kamion i otjerali nekuda, odakle se ovi nisu više nikada vratili. Do danas se ništa ne zna gdje su i najvjerojatnije je da su ih ustaše na zvjerski način pobili. Od toga dana, od 1. maja 1941., uslijedile su svakodnevno terorističke akcije po našem selu, premlaćivanja, mučenja i t. d.

Godine 1942. u četvrtom mjesecu, tačnije početkom četvrtog mjeseca, dolazi naredba od sreskog poglavarstva Vinkovci na naše općinsko poglavarstvo, a općinsko poglavarstvo daje da se probubnja kroz selo da imaju svi Srbi da počnu podnositi molbe za prekrštavanje. Razumije se, narod, iako je to čuo, nije uzeo ozbiljno. Nije htio da na to pristane, jer je teško bilo prijeći iz svoje vjere u drugu. Međutim, drugoga dana dolazi u naše selo svećenik Baličević Marko iz Starih Jankovaca i počinje da priča među narodom o Hrvatskoj i o tome kako je katolička vjera najbolja i najveća na svijetu, kako je to jedna vjera u koju treba da svi prijeđemo, jer kad prijeđemo u tu vjeru, da ćemo biti pravi Hrvati, da smo mi u stvari i bili nekada Hrvati, pa da ćemo sada svojim prijelazom u katoličku vjeru opet to biti, da ćemo biti mirni i ravnopravni kao i drugi Hrvati, ništa nam se ne će dešavati, a ovo što je bilo dosada, da će prestati, da ćemo biti potpuno slobodni građani. Iako je to govorio, mi nismo popustili.

Zatim dolazi do druge akcije. Ovaj puta se uzeo oštri kriterij i postavilo se tako da se mora prijeći. Opet je dolazio u selo svećenik Baličević i počeo govoriti o tome da ćemo morati prijeći na katoličku vjeru, jer da ćemo inače svi biti odvučeni u logore, pa da je prema tome bolje za nas da prijeđemo na katoličku vjeru. Mi smo opet ostali kod svojega i nismo htjeli prijeći.

Tada dolazi zloglasni ustaški krvolok Tolj za predstojnika kotarskog poglavarstva Vinkovci. On dolazi i u naše selo. Naredio je da se pozatvaraju svi dućani i javne ustanove i na taj način spriječio da si bilo tko od nas nabavi ono što je potrebno. Dozvolio je da se može ići kupiti stvari u drugo mjesto, ali onaj tko hoće dobiti dozvolu, mora imati potvrdu da je podnio molbu za prekrštenje. Ljudi su tada, jer su trebali stvari, počeli da podnose te molbe. Jedne nedjelje, ili u subotu navečer — mislim da je to tačnije — probubnjano je u selu da se u nedjelju imamo skupiti svi u našoj crkvi, gdje će se vršiti prekrštavanje. Tko ne će, da će biti otjeran u logor. Došli smo u crkvu. Tu je već bio svećenik Baličević i on je opet počeo da priča što je i ranije govorio, da ćemo biti slobodni, kako smo sada Hrvati i t. d. Na to je jedna žena počela na glas da plače, a za kratko je vrijeme nastao u crkvi opći pláč; jedni su plakali, drugi su zapomagali i ništa

se više nije razumjelo što je govorio svećenik Baličević. Mi smo se tada počeli razilaziti bez prekrštavanja. Međutim je svećenik Baličević, kad je opazio da se razilazimo, počeo da viče kako ćemo svi biti kažnjeni, iako smo došli u crkvu da se prekrstimo. On je rekao da će sve popisati. Mi smo ostali u crkvi i sada je on opet počeo govoriti da ćemo postati slobodni i ravnopravni građani, da se više nitko ne treba ničega bojati, jer da smo sada slobodni građani »nezavisne države Hrvatske«. Mi smo mislili da je tako. Ali što se dešava? Čim nas je on prekrstio i mi došli svojim kućama, došli su ustaše i poprijeko nas gledali. Za kojih 3—4 dana dovezao se u automobilu zloglasni krvnik Tolj, zajedno sa svećenikom Baličevićem. Dali su naredbu da svi treba da se skupimo pred našom općinom, a tko ne će doći, da će biti na licu mjesta strijeljan. Zloglasni Tolj počeo je da nas ismijava i kad bi govorio o nama kao Hrvatima, vidjelo se da nas poprijeko gleda, da nas ismijava i da nam se izruguje što smo prešli s naše vjere na katoličku. I svećenik Baličević također se ironično smješкао kad je govorio o tome. Prije odlaska svećenika Baličevića i Tolja rekli su da se ustaše više ne će u našem mjestu ni pojaviti.

Mi smo mislili da je tako i bili smo donekle čak i veseli. Međutim čim je njihov auto otišao, došli su ustaše, otjerali sve s ulica i čak naredili da se ne smije paliti u kućama svijetlo u noći. Vidjeli smo da smo prevareni, ali smo mislili da je to bez odobrenja Tolja i svećenika Baličevića, da oni možda zato ni ne znaju. Međutim nastavilo se sa svim onim što su ustaše radili i prije. Ustaše su počeli da nas ispremlaćuju, a neke su otjerali u logore. Sve je to tako išlo kao i prije, do 14. oktobra 1944. kada su ustaše ponovo opkolili naše mjesto, upali u selo i ispremlatili gdje su god koga našli. Sve su istjerali iz kuća, opljačkali su nas i počeli da ubijaju, strijeljaju i na drugi način muče narod. Tom prilikom strijeljano je u našem selu 54 osobe, od toga najviše staraca i djece.

Smatram da je za ovo što su starci i djeca bili poklani i ispremlaćeni kriv svećenik Baličević, koji nam je govorio i obećavao da nam se više ništa ne će dogoditi, ako prijedemo na katoličku vjeru, jer da nije to govorio, naši bi otišli i negdje se sakrili i ne bi bio izvršen takav strašan zločin. A ovako dali smo se prevariti od svećenika Baličevića. Na taj način palo je toliko nevinih žrtava. Ja bih imao ovo da kažem o našem prekrštavanju.

Predsjednik: Hvala.

Svjedok Zupčić Ante

Svjedok: Zovem se Zupčić Ante, sudski službenik, rođen 1899. g. u Gospiću. Po narodnosti sam Hrvat.

Predsjednik: Što znate kazati o prekrštavanju Srba?

Svjedok: Poznato mi je da je u svibnju otpočelo prekrštavanje Srba. Međutim Srbi su hapšeni i dovođeni u zatvor u Gospić već i prije. Iz Gospića su slani u Jadovno. Kada su počeli masovni pokolji

u kolovozu, oni koji nisu pobjegli, ubijeni su. Neki seljaci su pobjegli u šumu, a neki građani plaćali su Talijanima, koji su ih s kamionima prebacivali. One koje su uhvatili, ubijali su bez obzira da li su pokršteni ili ne.

Predsjednik: Da li se sjećate kojeg svećenika koji se istakao u tom prekrštavanju?

Svjedok: U tom prekrštavanju sudjelovao je svećenik iz Gospića. Međutim 1944. g. kada je poginuo veliki župan Frković, zamijenio ga je svećenik Jole Bujanović. Kada je ovaj došao, mislilo se da će biti nešto bolje. Međutim, uskoro se počelo šaputati da će i ostali Srbi biti poklani i pobijeni. Krajem rujna počelo je s hapšenjem muškaraca i mlađih žena, a ujedno je uhapšeno mnogo Hrvata i iz domobranstva. Stavljani su u zatvor, a onda je nastavljeno s hapšenjem svih preostalih. To su uglavnom bile starije žene i djeca. Ovdje u zatvoru su gladovali. Ja sam ih s prozora zgrade u kojoj sam radio, gledao kako su dobivali malo krumpira na dan i gladovali.

Mnogè su već u zatvoru ubili. U mjesecu veljači počeli su ubijati Srbe i u okolici. Izašli su proglasi da je tu i tu obješeno 20 Srba, zatim u drugom jednom selu opet nekoliko desetaka i t. d. U Gospiću u mojoj ulici bilo je obješeno 20 Srba. U selu Oštra na cesti iz Gospića za Karlobag povješano je također 20 Srba. Te obješene morali su drugi dan skidati i pokapati oni isti koji su kasnije t. j. u ožujku bili također povješani. To je sve učinio svećenik Jole Bujanović.

Javni tužilac: Slušajte, svjedoče, tko je imao svu vlast u rukama svršetkom 1944. g. i u 1945. do oslobođenja?

Svjedok: Imao je uglavnom svećenik Jole Bujanović, jer su njemu dolazili ustaški funkcioneri na savjetovanje i konferencije.

Javni tužilac: Kako to da je on imao svu vlast?

Svjedok: On je bio prvo dušobrižnik kod ustaša, a kasnije je postao velikim županom.

(Ulazi u dvoranu novi svjedok).

Svjedok Dragaš Adam

Predsjednik: Kako se zovete?

Svjedok: Dragaš Adam.

Dalje izjavljuje da je po zanimanju poljodjelac iz sela Vinde, kotar Petrinja, rođen 1904. godine u Mlinovima, po narodnosti Srbin.

Predsjednik: Molim vas, vi ste ponuđeni za svjedoka protiv Lisak Eriha. Što vi znate konkretno o Erihu Lisaku?

Svjedok: Ja ću govoriti o Čuntiću.

1941. god. u svibnju i lipnju mjesecu opazio sam da su se u selu Čuntiću, u samostanu sv. Antuna, ustaške organizacije, koje su bile dotle

žvane kao zaštita, počele oblačiti u ustaške uniforme. S njihove strane je na nas uslijedio pritisak da cijeli srpski narod ove općine mora ići kopati i kositi za te fratre, pošto je gvardijan bio predsjednik općine Jaškovec. Išao sam mu kositi, a poslije je trebalo i kopati. Poslije sam opazio da nas sile da prijedemo s naše vjere. Jednoga dana bio sam prisiljen da idem u trgovinu Jurice Mihelića pod Čuntićem. Tu me je uhapsio tabornik iz sela Čuntića i uveo u dvorište tog Mihelića. U tom dvorištu bilo je oko 28—30 ljudi i u jednom kutu našao sam nekoliko poznatih iz sela Bačuge. Tamo su bili ustaše iz Čuntića, imenom Mato Mrmić i Pero Begić. Oko 9 sati ujutro došao je auto i stao kod dućana.

Na to govori taj Mato Mrmić: Veli, evo Kvaternika. I taj momenat otvaraju se vrata na dvorištu i uđu dva u ustaškoj uniformi. Skidoše puške i za glavu uhvatiše puške, i sve ljude tuku s kundacima. Došli su i do grupe gdje sam ja bio. Kako su kola bila unutra, a rudo od kola ispred nas, taj jedan zgrabio za rudo da ga ukloni, ali nije mogao, jer je zapelo nešto u suši, i tako njih dvojica otvore paljbu s eksplozivnim mecima na nas. Čim je počela paljba, jednom se od glave odbili dijelovi, pa je nakon eksplozije preko mene pao, i srušio se po meni, na zemlju, a ja nisam više ništa opazio od šumljenja u glavi, i ležao sam tako dugo nisu počeli skidati mrtve i skupljati ih i onda je mene neki digao. Vidim sada da su došla ciganska kola u dvorište. Bacaju mrtve u kola, a meni kantu vode dadu da brišem krv sa stijene i dali mi još sijena da kupim krv po cementu i da to sve imamo oprati. I tako su Cigani odvezli te mrtve ljude, a mi smo tu bili do pet sati na večer. Poslije nas su krenuli za Banski Grabovac. Na polovici sela Bačuga su nas zaustavili i tu su ustaše ušli u jednu gostionicu rakiju piti, a jedni su nas papazili. Onda je stigao na motor-biciklu ustaški starješina, zaustavlja se i oni njega pozdravljaju i predstavljaju se da imaju jednog pravog komunistu u ovome stroju. Ovaj skoči i pita gdje je taj. Oni izvuku jednoga druga na stranu i ovaj ustaški starješina zgrabi ga i sruši na zemlju i okrene po njemu tući, pa i o stijenu ga udari. Zatim s njim u stroj i krenu nas u Grabovac. Nakon jednog kilometra izvedu toga što su ga tukli iza živice i ubiju ga. Nas krenu dalje i kada smo došli do Grabovca, našli smo na stanici preko 300 ljudi naguranih u jedno dvorište, da nisu ni nas mogli tamo strpati. Opet nas na cestu i dali nam čučanje. Poslije su dolazili sve po dvojica ustaša i odvodili po dva do tri čovjeka. I odvedu ih nekuda. Nedaleko od stanice se stalno čuje pištolj kako tuče. Tako sam i ja došao na red. I dođu trojica i vode nas na jednu livadicu. Tu imade dosta leševa, mrtvih i dovedu nas gdje je započeta da se kopa jama od pola metra i dadu nam jednu lopaticu, i jedan od nas s lopatičom, a dvojica s rukama iskopali smo jamu dva metra široku, dva metra dugu i možda jedan i pol metar duboku. Onda su nas potjerali da leševe vučemo u tu grabu. Mi položili četiri po redu dolje. Onda kažu: vuci opet. Dovučemo opet dvojicu i položimo pobješko u križ, i sada kaže: tu zemlju opet bacajte van.

Odbacimo opet, a oni sada kažu: tu sada pravite sebi mjesto. Kada smo tako malo postojali, stanu nas tući kundacima, a tu najednom jedan ustaša od tuda iza nekih vrba viče: daj ovamo tu trojicu. Ovaj kaže: Ovi ne idu van. Onaj kaže: Daj ih ovamo, naredila je komisija da idu na komisiju, ali onaj odgovara: Ne idu van. I onda se ustaše približe grabi i kažu: Naredio je župan da odmah ta trojica dođu. Tako je nas pustio iz grabe van i došli smo pred stanicu gdje je bila komisija i tu su nas postavili i ništa nas komisija nije pitala, samo jedan ustaša iz sela Metušića, kotar Petrinja, došao je k meni i ovim mojima koji smo kopali grabu, i odveo nas u dvorište. Našao je još jednoga i nas četvoricu iz općine Jabukovac, kotar Petrinja, izlučili su na stranu, i kažu nam: pušteni ste kući. I tako smo s tim ustašom došli do stanice Kraljevčani. Onda nam kaže: odlazite kući i nikom ništa nemojte pričati što ste vidjeli. Kad sam došao kući sutradan, ja sam odmah kazao ljudima kako je i da se ljudi trebaju čuvati i tako smo se razbježavali poslije. Ali odmah gvardijan iz Čuntića počeo da saziva narod na pokrštenje. Selo Klinac sazvao je i odveli ga u Čuntić. Malo je ostao koji čovjek taj dan kod kuće, i odveli ih, ali ih nema nazad. Selo Lelić, zvano više Dragutinac, a manje Lelić, ti su odvedeni isto tako na pokrst, ali se nisu vratili. Došli su i u Mlinoga Doljnje da sazovu narod, ali narod se branio, jer se boji ustaša. Ali oni kažu nisu to ustaše, i nije bilo ustaša, ali opet narod nije smio ići. Nagovorili su samo nekoliko starica i starijih žena i oni krenu i tako su došli u školu. Tamo je gvardijan bio sam i pitao zašto nema više naroda. Pa, odgovaraju: Boje se ići, boje se ustaša.

I onda su se i ti razlišli. Poslije su primijetili da su ustaše bili na školskom tavanu, pa nije mogao dobiti narod više uopće u školu. Jednoga dana dođe opet k meni početkom 1942. s 4 kola i 10 ustaša, i uđe u dvorište. Čuo je naime da imam sijena i pitao me da li ga hoću prodati. Kazao sam mu da trebam za sebe i da ne mogu prodati. On mi je na to rekao: »Dobit ćeš jednu pokrsnicu, kao uvjerenje, potvrdu, da ti se ništa ne smije desiti, da će biti mirno tvoje društvo, imat ćeš slobodu kretanja, bit ćeš preveden u rimokatoličku vjeru.« Popustio sam. Oni su strpali sve sijeno sa štale i jedna kola slame, pronašli su sijalicu s kojom sijem kukuruz, i to sve su odvezli. On mi je ostavio pismeno po imenu moga društva, gdje je pisalo: »Primljeni ste u krilo svete rimokatoličke crkve.« To sam pročitao. Poslije sam pobjegao od kuće i više od toga vremena ne znam ništa.

Predsjednik: Prekida se rasprava. Nastavak danas u 17 sati.

(Nastavak pretresa u 17.15 sati).

Predsjednik: Druže vodniče, uvedite sve optužene (*vodnik uvodi sve optužene*).

Nastavlja se glavna rasprava.

Druže vodniče, uvedite svjedokinju Šimanski Mirjanu.

Svjedok Šimanski Mirjana

Svjedok: (Daje generalije) Mirjana Šimanski rođena Obrenović, profesor po zanimanju, rođena u Sarajevu 1912., živi u Zagrebu, po narodnosti Srпкиnja.

Predsjednik: Što je vama poznato o nasiljima nad Srbima i o pokrštavanju Srba?

Svjedok: Kad se 9., 10. i 11. aprila 1941. godine jugoslavenska vojska povlačila, prelazili su most u Kostajnici, a na hrvatskoj strani nalazi se pravoslavna i katolička crkva. Župnik katoličke crkve bio je Grečl. On je otvorio domaćim ustašama toranj crkve i oni su odatle pucali iz mitraljeza po jugoslavenskoj vojsci koja se povlačila. Oni su gađali po Bosanskoj Kostajnici i tom prilikom je dosta stradalo građanstvo Kostajnice. U tom tornju bio je sakriven i pamuk nekog trgovca. Jedna baterija iz Bosanske Kostajnice pucala je u toranj da ušuti mitraljeze i okrnjila toranj. To je bio povod za ustaše da kolju Srbe i onda je Grečl počeo pripovijedati da će se, možda, spasiti oni koji se pokrste. Nekoliko Srba, a među njima i stari profesor Matijašević sa svojom porodicom pokrstili su se. Kad su došli ustaše, počeli su kupiti čitav narod i ova porodica Matijašević potrčala je Grečlu da im da potvrdu da su se pokrstili. On je odbio da dade potvrdu, jer kaže da su Srbi krivi za toranj. U Bajića jamama sve su Srbe pobili i počelo je harangiranje protiv Srba, to je isto vađilo i za katolikinje koje su se udale za Srbe. Moja sestra bila je udata za Srbina, ali je ona ostala katolikinja, a ona je otišla sa šestero djece i trađila je jedno uvjerenje od župnika da je katolikinja, i da, iako je udata za Srbina, nije prelazila na pravoslavlje. Grečl je rekao da su svi jednaki i oni koji se druđe sa Srbima i žene koje su udate za Srbe, da su svi oni otpadnici od katoličke crkve i ne mogu dobiti zaštitu. Ja sam se poslužila jednim trikom i kazala sam da sam došla od Šarića u Sarajevu i da me je on uputio da mi se izda uvjerenje.

Na to je rekao da on dobro zna kakva je naredba i da mu ne solim pamet. Onda sam vidjela da se zaista nikakva pomoć ne može dobiti od tih svećenika. U to sam se uvjerila i u Banjoj Luci, gdje je bio neki stožernik Gutić, u čijoj se pratnji uvijek nalazilo nekoliko svećenika kadgod je držao govore. Ja sam iz tog vremena sačuvala jedne novine od 30. svibnja 1941. godine. Mnogi su kao i ja vjerovali da će dobiti pomoć od svećenika, ali su se prevarili, jer su je vrlo rijetki dobijali. Većinom je to bilo samo obećanje da se ljudi na taj način namame da ostanu doma, a poslije su ih ustaše hvatali i klali. To je bio samo jedan trik od strane ustaša pomoću svećenika, koji su na tako nešto pristali, da bi na taj način Srbe sigurno dotukli. Iz novina koje sam sačuvala, vidi se da su na ovome zboru na kome je govorio Gutić, bili prisutni i svećenici. Između ostalog Gutić je tada rekao: »Nema više srpske vojske! Nema više Srbije! Nema gedža naših krvopija, nestalo je ciganske dinastije Karađorđevića, a i kod nas — usko-

ro — drumovi će poželjet Srbalja, al' Srbalja više biti ne će. Izdao sam drastične naredbe za njihovo potpuno ekonomsko uništenje, a slijede nove za potpuno istrebljenje. Ne budite slabi ni spram jednog. Držite uvijek na umu da su to bili naši grobari i uništavajte ih gdje stignete, a blagoslov našeg poglavnika i moj ne će vam uzmanjkati. Svaki koji se za njih bude zauzima, postaje samim tim neprijateljem hrvatske slobode. Srbi neka se ne nadaju ničemu, i za njih je najbolje neka se isele, neka ih nestane iz naših krajeva, iz naše domovine.« Zatim stožernik Gutić na hrvatskom i onda na talijanskom jeziku zahvaljuje na iskrenim željama talijanskom komandantu. »Razgovor između njih prekida se povremenim pjevanjem ustaških pjesama u kojima se odlikuju mlade ustaše iz pratnje, mlado svećenstvo, koje je u svoju sredinu formalno zarobilo simpatičnog i šaljivog mladog vojnog kapelana da biranom latinštinom osvježe svoje uspomene iz bogoslovije i steku u očima talijanskog časništva svako poštovanje kao narodni borci i ujedno ljudi erudicije.«

»U zgradi kotarskog predstojništva stožernik Gutić prima predstavničke iz starog Majdana, Kamengrada, Čaplja, i Kijeva, sela u kojem su nedavno usijane glave izazvale pokolj i uništenje vlastitog sela, od kojeg je svega preostalo 27 stabala, urešenih nakon zahvata hrabre njemačke vojske s 27 lešina da budu memento ostalima, da su vremena srpskih hajduka davno prestala...«

Jasno je da je sve ovo narod pročitao u novinama i tako znao čemu se sve ima nadati. Kasnije je ustaški stožer povlačio ove novine natrag i davao po 100 dinara za svaki komad koji se vrati, jer je vidio da su suviše daleko otišli i pokazali svoje prave namjere, štampajući sve to u novinama.

Za pokolje u Kostajnici mnogo je kriv Grečl, koji je uvijek harangirao protiv Srba.

Predsjednik: Uvedite svjedoka Papan Mirka.

Svjedok Papan Mirko

Predsjednik: Kako se zovete, koje vam je zanimanje, odakle ste, koje godine ste rođeni, gdje i koje ste narodnosti.

Svjedok: Zovem se Papan Mirko iz Veproviće, kotar Dugo Selo, seljak, rođen sam 10. ožujka 1914. u Veprovici, Hrvat.

Predsjednik: Što vi znate da nam pričate o zločinima ustaša?

Svjedok: Mogu vam pričati. Već se navršilo dvije godine otkad su došli krvavi banditi u selo Veprovicu i popalili 19 zgrada. Tamo su pljačkali i pobili 32 osobe. Među tim osobama vrijedno bi bilo napomenuti dijete od devet mjeseci, koje su ubili u naručju svoje majke. Dijete je dobilo metak i ostalo na licu mjesta mrtvo, a majka je nakon 10 dana podlegla ranama. Prilikom toga klanja po kućama mnoge su zaklali ili ubili. Kada su u jednoj kući poklali oca i mater i dječicu, kuću su zapalili i onda je sve izgorjelo. Kada je sve bilo svršeno, ostali

dio ove bande koja je prolazila kroz polje, naišla je na čovjeka gdje siječe kukuruz. Isti čovjek je bio malo nagnut, sjekao je kukuruz, a oni su mu odrezali glavu.

Kad je sve to bilo svršeno, ista banda je opljačkala i jednog seljaka, kola i konje i okolo natrpala opljačkani krvavi plijen oduzet od naroda i pošla prema Dugom Selu. Muž moje sestre, željezničar, i njegov sluga stali su pred njih i molili ih da puste te konje. Kasnije ove iste konje vidjeli smo u Zagrebu, gdje se ta banda s tim konjima vozila. U ime naroda sela Veprovica tražim da se ti krvavi zlikovci najstrože kazne.

Predsjednik: Da li je selo Veprovica hrvatsko ili srpsko selo?

Svjedok: Hrvatsko selo.

Predsjednik? Da li smatrate da su ustaše zlikovci?

Svjedok: Bogme jesu.

Predsjednik: Da li bi vi ustaši dali ruku?

Svjedok: Bogme ne bih.

Predsjednik: Da li bi sjedili kod večere ili zabavljali se s ustašom?

Svjedok: Bogme ne bih.

Predsjednik: Hvala. Neka dođe Sršek Jakob.

(Vodnik uvodi svjedoka Jakoba Sršek).

Svjedok Sršek Jakob

Predsjednik: Kako se zovete, što ste po zanimanju, kada ste i gdje rođeni i što ste po narodnosti?

Svjedok: Zovem se Sršek Jakob, radnik sam na Mirogoju, grobar, stanujem u Remetama br. 41 gdje sam se i rodio g. 1897., po narodnosti sam Hrvat.

Predsjednik: Što znate pričati o ustaškim zločinima?

Svjedok: Samo to: ja sam grobar i mi smo morali ići zakapati iza Maksimira u šumu koja se zove Doterščina. Tu sam vidio da su ljude dovođili svezanih ruku i izubijane. Jednom prilikom je ubijao neki Cerjak, za kojega sam tek kasnije saznao kako se zove. Ubijao je iz puške, a jedamput, kada je bilo manje uhapšenika, onda je ubijao s revolverom u zatiljak.

Predsjednik: Da li su žrtve morale stajati ili su ležale?

Svjedok: Svaka je legnula prema grobu, a onda smo je mi morali baciti u grabu.

Predsjednik: Kako su ubijali?

Svjedok: Puškom, a i revolverom u zatiljak.

Predsjednik: Koliko je bilo u drugim grupama?

Svjedok: Jedamput ih je bilo 6, a kad su počeli najviše ubijati, mi nismo više išli tamo, jer nas više nije dao upravitelj, kad smo imali posla na Mirogoju. Onda je zakapao jedan grobar iz Granešine i toga su par-tizani ubili.

Predsjednik: Da li je bilo mnogo ustaša?

Svjedok: Pa bilo ih je mnogo. Kod one grupe od 132 Cerjaku je zatajila puška, pa su mu je morali iznova puniti. I on je ubijao kao i drugi.

Predsjednik: Što je bio taj Cerjak?

Svjedok: Bio je nadzornik detektiva.

Predsjednik: Vi ste rekli u istrazi da su ljudi bili dovođeni u Maksimir neposredno nakon hapšenja.

Svjedok: To sam vidio jednom kod jednoga iz Osijeka i dvojice iz Zagreba, to su bili Židovi. Bili su dobro obučeni i imali su kod sebe taške i mislim da su bili uhvaćeni malo prije strijeljanja. Po nas se došlo na Mirogoj luksuznim automobilom i onda su nas najprije vozili na sudbeni stol u Petrinjsku ulicu, a onda smo morali ići dalje i zakopati tu četvoricu. Imali su kod sebe taške, ure i novaca. Jedan je imao kod sebe nešto preko 1000 kuna, a kako je to bilo 1941., to je bila još prilična svota novaca. On je pitao da li je slobodno da ovaj novac dade grobarima da ga ljepše zakopaju, a ustaše su rekli da je slobodno.

Predsjednik: Da li su inače oduzimali tim žrtvama novac i vrednije stvari?

Svjedok: Jesu. Svaki pojedini je rekao kako se zove i molio da se te stvari predaju njegovoj familiji.

Predsjednik: Hvala. Neka dođe Glavaš Petar.
(*Vodnik uvodi svjedoka Glavaš Petra*).

Svjedok Glavaš Petar

Predsjednik: Kako se zovete, vaše zanimanje, godina i mjesto rođenja, i što ste po narodnosti?

Svjedok: Zovem se Glavaš Petar, po zanimanju sam stolarski obrtnik, živim stalno u Zagrebu, a rođen sam u Banja-Luci 1914. Po narodnosti sam Hrvat.

Predsjednik: Kažite što znate o ustaškim zločinima.

Svjedok: O ustaškim zločinima znam toga puno. Ali ne znam što bi bilo najpotrebnije, odnosno najkraće da kažem.

Predsjednik: Recite ono, što je bilo najstrašnije.

Svjedok: Onda ću govoriti o onome što sam sam doživio. Uhapsili su me 24. veljače 1944. i odveli u Zvonimirovu ulicu. Tamo je bilo ono zloglasno ustaško redarstvo. Uhapsili su me agenti zloglasnog Draženovića, a on sam me je saslušao i mučio. Tukli su me po rukama, nogama i po glavi, a upotrebljavali su za ovo batinjanje i ovu žicu isprepletenu čeličnim dijelcima. Isprebijali su me i nakon toga mi svezali ruke. Sav sam već bio crn i okrvavljen. Ja sam im rekao: »Zar se tako radi od hrvatskog naroda?!« Na rukama su imali nešto tvrdoga, tako da su mi izbili zube, nosim još i danas umjetne. Udarali su me ustaškom čizmom i prebili kost na koljenu i još danas patim od toga na nozi.

Iza toga svezali su mi ruke i tukli me željeznom štangom ispod koljena i objesili me na tu štangom između pisaćeg stola i stolca tako da sam visio u zraku, a i noge su mi bile okrenute u zrak. Tu su me tukli po nogama i bubrezima i kuda su dohvatili. Tu su me skinuli i pitali svašta o čemu nisam imao ni pojma i nisam im mogao reći. Odveli su me u neki mračni podrum i tamo me bacili među ostale i nisu me dalje pitali. Ujutro sam došao k sebi i vidio sam istom gdje sam. Bio sam sav crn, krvav i natečen. Jestli mi nisu dali nekoliko dana, premda mi je moja žena s djecom nosila jesti.

Iza toga par dana kasnije prebacili su me u Novu Ves, a odatle u Đorđićevu ulicu. U Đorđićevoj ulici bilo je kraće mučenje, ali nije bilo tako strašno. Mislio sam kada sam došao u zatvor da nikog nisu mučili kao mene. Ali vidio sam da je bilo još daleko većih patnika, koji su bili, kada su skinuli košulju, sasvim crni od batina, da nije bilo mjesta, koje bi s prstom taknuo, a koje ne bi bilo crno. Iza toga sam kraće vrijeme bio na Savskoj cesti, a odatle su me premjestili u logor Gradišku, gdje sam bio na teškom radu, na istovaru. Hrana je bila slaba i počele su nam oticati ruke i noge. Kuhali su nam »puru« kako smo mi zatočenici to zvali, t. j. pljesnivo brašno na vodi bez masti i bez soli. Tjerali su nas na sve teže radove. Poslije toga su nas prebacili u jednu manju grupu u Jablanac, koji je bio kao neka ekonomija. Tu su nas ustaše mučili kako su htjeli. Najstrašnije bilo je u nedjelju. Tada su ustaše otišli u Orahovicu, tamo se napili, a kada su se povratili, onda su zvali jednog po jednog u bunker i pitali: »Gdje je Tito.« Nitko nije mogao reći, jer nije znao. Iza toga su svakom pojedincu naložili da legne i gazili su po nama i na sve mile načine nas tukli. Neke su i dotukli, a zatim ih odnijeli do žiće, a onda drugi dan sakupili sve zatvorenike i rekli: »Evo, ovi su htjeli pobjeći«, pa zatim izveli još 5—6 ljudi i postrijeljali ih pokraj onoga koji je tamo ležao, a kojeg su izbacili iz bunkera sveg ispremlaćenog. Nakon nekog vremena što sam proboravio u Jablanci, nekako pod ranu jesen, bio sam prebačen u Jasenovac. Tu je bio isto tako strašan pakao. Prvih dana nije nas bilo toliko mnogo. Ali u novembru 1944. godine i u decembru te godine, nije to više bio Jasenovac nego mravinjak. Ljudi su se skupljali sa svih strana, dolazile su žene, djeca, majke s djecom na rukama i t. d. Čekali su po cijele dane među barakama, a navečer nisu još uvijek bile smještene pod krov. Drugog dana, nakon što su otpremljene, nisu stigle niti u muški, a niti u ženski logor. Nestalo ih je. Bio sam poznat s jednim drugom, Ivanom Komadina, koji je u logoru vršio i službu pisara. Ja sam ga jednog dana upitao koliko nas zapravo ima, ali se ne sjećam da li mi je odgovorio 9 ili 14 hiljada. Iza toga, nakon par dana otpočela je likvidacija. Po noći su ih odvodili i ubijali su ih. Ja sam u to vrijeme radio u stolariji i dnevno su dolazili ustaše k nama da im brusimo noževe i bodeže. U jednom slučaju ja sam sam brusio pet komada bodeža. Jedan mi je ustaša rekao: »Ako mi ne nabrusiš nož da brije,

ja ću ti prvome prerezati vrat«. Odvodili su ih iza te stolarije, iza lančare i tamo ih ubijali. Tu su se skupljali na večer, ja ih nisam vidio, ali znam po tome što sam čuo udarce i povike, da su ih klali. Nekoliko puta sam čuo kako je majka povikala: »Pustite mi dijete«, i nestala je. Muškarci su malo kada vikali. Čuo se koji puta povik »jao«, ali oni nisu kričali kao ženske.

Bio je jedan slučaj kada su sa samog tavana gdje smo mi spavali nad stolarijom i gdje smo mogli čuti šta se događa po udarcima i krikovima, odveli jednog dječaka. Bio je kod nas neki dječak, koji je radio kao šegrt, ali nije mogao biti šegrt, jer je bio svega 9—10 godina star. Jedne noći ušli su u našu prostoriju i izveli tog dječaka. On je vikao i molio: »Nemojte me gospon, ja sam dobar, ništa nisam kriv«. Nije mu ništa pomoglo, odveli su ga.

Isto tako jedan mali dječak, koji je bio zatvoren zajedno sa svojim ocem, bio je pozvan od ustaša i oni su ga odveli. Mali je počeo vikati: »Tata, nemoj me pustiti . . .«. Otac je uzeo dijete i odnio ga, a zatim se vratio sam. Druge večeri otišao je i on.

To je bilo veliko klanje i nas je ostalo svega četiri hiljade. Pred sam Božić 1944. godine bio sam prebačen sa još 64 ljudi u Lepoglavu. Putovali smo osam dana iz Jasenovca u Lepoglavu, kamo nas je od 64 došlo svega 60. Na sam Božić, t. j. između 25. i 26. XII. došli smo u Lepoglavu. Govorili smo međusobno mi zatočenici da će valjda tamo biti bolje. Ali bilo je još strašnije. Dobili smo prekuhanu repu dva puta na dan, i to po četiri deci, većinom sama voda niti slana niti masna. Kruh nismo uopće vidjeli. Bila je većina zatočenika iz okolice, Hrvata, Zagoraca, iz Varaždina, i t. d. To mnogi ljudi nisu mogli podnijeti, te su poumirali od gladi. Umiralo ih je 15—25 na dan. Jedne noći sam ih i ja išao pokapati, jer su ustaše došli u ćeliju i digli nas — hajde. Te večeri, nas osmorica morali smo pokopati 24 čovjeka. Kola su s lešinama zapalo u blato i nisu mogla dalje. Tukli su nas, ali nismo mogli kola izvući. Morali smo lešine nositi na leđima i to jednu po jednu, metali smo ih u jamu, a zatim zagnuli zemljom i vratili se natrag kolima. Nas su opet ustaše tukli, jer smo kola teško izvukli iz blata. Kad smo se vratili, postrojili su nas i tjerali: »lezi — diži se«. I tek su nas pustili u času kad smo išli spavati. Samice su bile građene za jednog čovjeka i mogle su biti 150 na 130 centimetara. U tim samicama spavalo nas je 6—8. Međutim naš broj naglo je opadao i onda je bilo mjesta, pa i u samicama. I tako je bilo sve do završetka, dok se nije približavala Narodno-oslobodilačka vojska Zagrebu. Tada je nastalo pravo mučenje. Svake noći udarci batine. Mučili su ljude na sve načine. Oko osam sati jedne večeri kad sam slučajno prolazio hodnikom, vidio sam kako jednoga tuku željeznim štapom, dok nije pao na zemlju. Ne znam jesu li ga dotukli. Ne mogu se sada svega toga sjetiti što je bilo i što sam sve proživio, ali mogu kazati da je to svega jedan stoti dio onoga što sam vidio i doživio.

Javni tužilac: Slušajte Lisak, je li istina ovo što Glavaš govori?
Optuženi Lisak: Ja nisam bio niti u Jasenovcu niti u Lepoglavi.
Javni tužilac: Molim vas, ovo što je svjedok govorio, je li to istina?
Optuženi: (Šuti).
Javni tužilac: Sada ste slušali. Je li pričao priče ili je govorio istinu?
Optuženi: Ne mogu to znati, nisam bio niti u Jasenovcu niti u Lepoglavi.
Javni tužilac: Da li su točni navodi svjedoka, što mislite?
Optuženi: Djelomično mogu biti istiniti.
Javni tužilac: I kažite Stepincu, koji sjedi pored vas, kako je hrvatski narod plebiscitarno umirao pod ustašama.

Svjedok Stražemerac Matilda

Predsjednik: Vi se zovete?
Svjedok: Stražemerac Matilda.
Predsjednik: Što ste po narodnosti?
Svjedok: Hrvatica.
Predsjednik: Molim vas, što znate o ustaškim zločinima?
Svjedok: Oni su moju malu uhapsili u direkciji državnih željeznica. Došli su k meni u stan, pretražili ga, ti detektivi — obični lopovi. Kad su došli unutra, revolver su metnuli na stol, revolver je putovao od stola na kredenc. Stajala sam i htjela sam ići u kuhinju — pekla sam kruh. »Ni makac«. Noge su mi utrnule i nisam se mogla ni maknuti. Onda sam čula da su mi dijete zatvorili. Išla sam pitati referenta koji ju je ispitivao. Kazao mi je da kad bi joj on sudio, dao bi joj 6 mjeseci zatvora. Ali stvar još mora ići do Lisaka.
Predsjednik: I što je bilo kasnije?
Svjedok: Onda su mi dijete ubili.
Predsjednik: Gdje su ga ubili?
Svjedok: U Svetoj Nedjelji.
Predsjednik: Objesili?
Svjedok: Da.
Predsjednik: Koliko je bila stara?
Svjedok: 20 godina, gospodine predsjedniče. Pogledajte... (*Svjedokinja ustaje, prilazi predsjedničkom stolu i pokazuje sliku svoje kćerke*) To je bila dobra duša. (*Plače*). Danas sam sama. Kroz to sam izgubila svoga muža. On je bio bolestan i to je tako djelovalo na njega da je umro. Izgubila sam i njega. Odnijela sam joj stvari na ustaško prokletu redarstvo za javni red i sigurnost. Ništa mi, gospodine predsjedniče, nije stalo do stvari. Ništa nisam dobila da bi mogla poljubiti od svog djeteta. Ništa. Sve su mi opljačkali. Sve. (*Plače*). Kada su je ubili, skinuli su joj kostim, jakn i skinuli su joj čarape i cipele. Bosa je bila, bosa. Da.
(*Svjedok ustaje okreće se i gleda po optuženima*)
Gdje je taj zlotvor? Joj, gdje je taj? To je strašno...
Predsjednik: Odvedite je iz dvorane.
(*Svjedok plače i izlazi iz dvorane*).

Predsjednik: Optuženi Stepinac, da li ste čuli iz iskaza svjedoka, o kakovim se ovdje radi zločincima i da li i sada ostajete kod svoje tvrdnje da se radilo samo o vašoj građanskoj konvencionalnosti, kad ste se s Lisakom, Luburićem i drugim takovim zločincima sastajali na sastanke, večere, bankete i t. d.?

Optuženi Stepinac: Meni je savjest potpuno mirna i čista.

Predsjednik: Vama i Lisaku zajedno?

Optuženi Stepinac: Potpuno čista.

*

Zatim je predsjednik sudskog vijeća pročitao spise koji su predloženi u optužnici.

Poslije saslušanja svjedoka i čitanja spisa koje je predložila obrana, predsjednik je rekao javnom tužiocu da daje završnu riječ.

GOVOR JAVNOG TUŽIOCA

Poslije završenog dokaznog postupka javni tužilac Jakob Blažević uzeo je riječ i rekao:

»Drugovi suci!

Ovaj proces protiv zavjerenika i izdajnika svojeg naroda približava se kraju. Ovaj proces pratio je naš narod, pratile su radne mase našeg naroda s velikim interesom, pratili su ga iz tog razloga, jer znaju da se ovaj proces odvija na liniji organizacije rada, obnove privrede, učvršćenja narodne vlasti i osiguranja demokratskih tekovina, jer znaju da se ovaj proces odvija na liniji dosljedne borbe za demokratizam, dosljedne borbe protiv svih ostataka fašizma i da se ovim procesom dokazuje da je osobama visokog crkvenog klera, u pojedincima bilo mnogih koji su se htjeli kriti iza crkvene organizacije i htjeli zloupotrebiti primitivnost, zaostalost, religioznost pojedinih ljudi protiv mira, reda i sigurnosti, protiv života, tjelesne i imovinske sigurnosti naših građana.

Kad gledamo optužene koji nisu htjeli shvatiti i pomiriti se s tim da je naš narod kroz četvorogodišnju borbu korenito promijenio političke i socijalne uslove svog života, onda nam je jasno da nema te snage koja može da uzdrma sigurnost, čvrstinu i snagu našeg naroda, da nema te reakcionarne klike koja bi bila u stanju da dovede u pitanje bilo koju osnovnu tekovinu na kojoj se temelji naša država. Te raspršene ustaško-križarske grupice i pojedinci koji se skrivaju ispred narodne vlasti i koji se povezuju sa svima zakletim neprijateljima našeg naroda, sa svojom vlastitom snagom, vlastitim uplivom ne znače ništa; oni nemaju nikakav autoritet i utjecaj u našem narodu. Njih je narod prezreo, odbacio i nikada im ne će vjerovati i prema tome je jasno da te raspršene ustaške bande, koje su se nakon oslobođenja naše zemlje pod rukovodstvom fašista formirale kao križari, mogu nešto učiniti, jedino ako se povežu s međunarodnom reakcijom, ako se povežu s onim mračnim snagama koje mrze republiku i skupljaju sva moguća sredstva da izvrše oružanu intervenciju u našoj zemlji, da okupiraju našu zemlju, da uspostave ustaše, fašiste ili bilo koju protunarodnu vlast u zemlji, da sruše tekovine koje je naš narod u borbi stekao.

Mi ovdje, drugovi suci, imamo pred sobom zločince. Nisu to neki novi zločinci koji su se formirali tokom zadnje godine dana, nakon oslobođenja naše zemlje. To su stari saveznici i sluge stranog imperijalizma. I oni ne znaju i ne mogu više ništa drugo raditi nego se, čim dobiju vezu i mogućnost, osloniti na neki strani imperijalizam, ponovno se aktivizirati, poći starim putem i služiti novom imperijalističkom gospodarstvu, koji im otvara nade i perspektivu na uspostavu staroga, stare pljačke, na uspostavu nenarodne vlasti.«

Prešavši na optužene, javni tužilac je sumirao rezultate glavne rasprave i rekao:

»Baveći se ovim procesom, razglabajući razna pitanja, dokazujući krivicu optuženima, dotakli smo se mnogih pitanja. Optuženi su u svojoj obrani svi zajedno pokušavali da se prave potpuno naivni, da im nisu poznate stvari, koje je znao već g. 1941. naš seljak i naš radnik i naš intelektualac: da je njemačko-talijanski imperijalizam g. 1941. porobio našu zemlju, da je to bilo u planu svjetskog imperijalizma i svjetske predominacije njemačkog naci-fašizma, i da je u tom planu stvaranja »novog poretka« u okupiranoj Evropi, naša zemlja, zemlja naših naroda, okupirana i da su u toj okupiranoj državi nastale nakaradne, nenarodne tvorevine, kojima se na sve moguće načine htjelo dati vid države, samo da se preko njih zamaskira okupacija, da se zamaskira porobljavanje jedne zemlje i jednog naroda i da bi komadanjem i razjedinjavanjem naroda, konkretno kod nas naroda Jugoslavije, razjedinili i oslabili svenarodni otpor protiv okupacije i fašizma i tako lakše ostvarili svoje fašističke ciljeve.

Drugovi suci, optuženi Stepinac i Lisak, kao dva na ovome pretresu glavna branitelja »nezavisne države Hrvatske« hoće da njoj dadu karakter nezavisne, suverene države, da kroz nju govori suvereni narod, da je kroz nju hrvatski narod doživio svoje oslobođenje i svoju nezavisnost. Mi smo na ovome procesu korak po korak dokazali s njihovim vlastitim materijalom, da ta država nije država, da ta nezavisnost nije nezavisnost i da ta suverenost nije suverenost, da je hrvatski narod u NDH bio okupiran. Mi smo to dokazivali njihovim dokazima i propagandnim materijalom i ustvrdili da su oni znali da se radi o teškoj izdaji svoga naroda, da su oni znali da tu nema nezavisnosti niti suverenosti, ali da su usprkos tome radili na porobljavanju hrvatskog naroda, htijući da svoje lične interese povežu s jačom okupatorskom snagom kako bi u toj okupaciji svili svoje gnijezdo radi ličnog bogaćenja, zloupotrebjavajući vlast i skrivajući tu izdaju pričama o slobodi, o suverenosti i o historijskoj misiji NDH i Pavelića.«

Javni tužilac opisao je zatim u nekoliko riječi mučilišta NDH i na konkretnim primjerima pokazao što je značila ustaška organizacija, okupacija i NDH uopće.

»Drugovi suci, kada se u najkraćem kursu prijede sve ono što su učinili ovi zločinci, postavlja se pitanje: da li je to država, državna organizacija, da li tu postoje osnovne funkcije i poluge jedne državne organizacije, kada se zna da su svi ti zločini vršeni sistematski i uporno kroz četiri godine postojanja tako zvane NDH, kroz četiri godine okupacije naše zemlje.

Iz svega se ovoga vidi da su Pavelić i njegova ustaška vlada pristupili uz pomoć ostalih izdajnika izgrađnji specijalnog sistema za vršenje zločina, za organizirano, plansko i sistematsko vršenje ratnih zločina.

Nijemci su takav sistem organizirali u svojoj zemlji. To je bit, to je osnova, to je zajedničko tom »novom poretku«, koji su Nijemci uveli u čitavoj okupiranoj Evropi. Takav su poredak, takve organizacije i takve nakaradne države oni uspostavljali svuda gdje su porobili jedan narod i zemlju. U tome sistemu

Nijemci su stvorili i tako zvanu NDH pod vodstvom krvavog kvislinga Pavelića. U stvari to je jedinstven uzor i šablona, po kojem Gestapo, ta zločinačka hitlerovska organizacija, organizira kvislinške države, sistem koji je u njihovoj vlastitoj zemlji stvoren dolaskom Hitlera na vlast. Našavši u Paveliću i njegovim suradnicima izdajnike spremne na sve zločine, Nijemci su odmah pristupili zavođenju tog sistema i u »NDH«.

Odmah po okupaciji naše zemlje i uspostavi »NDH« doneseni su zakoni i naredbe kojima se takav zločinački sistem ozakonjuje, kao na primjer odredba o kolektivnoj odgovornosti Židova, zakonska odredba o nadležnosti prijekih sudova i t. d.

Prema tome, nisu to zakoni u običnom smislu riječi, nisu to zakoni koje prosječan pravnik smatra zakonima, nego su to zločinačka naređenja koja nikada naš narod nije prihvatio, koja nikad nitko nije izglasao, niti je narod koga ovlastio da to donosi. Naprotiv, sva ta naređenja bila su naređenja jedne zavjerničke izdajničke grupe, uperena direktno protiv naroda, stvorena za ubijanje i zlostavljanje našeg naroda, u cilju da se izvrši onaj zadatak koji je pred te izdajnike postavio okupator.«

Javni tužilac nabraja zločinačke ustaške zakone i odredbe, po kojima su se činila masovna umorstva.

»To treba vrlo dobro pamtit, jer optuženi, kao i izvjesni dokazni materijal koji je obrana optuženih ovdje pružila, polazi sa stanovišta da je to bila neka država, da su to bili neki zakoni, da su to bili neki zakoni države ili neki drugi odnosi, prema kojima su ljudi — pojedinci i organizacije — bili u izvjesnim dužnostima i izvjesnim obavezama, i po državnim zakonima prisiljavaju i druge da rade ono što su sami radili. To je laž, to je neistina, i to tvrditi znači priznati da Pavelić nije izdajnik, da naša zemlja nije bila okupirana, da ustaše nisu izdajnici, već da su se borili za slobodu hrvatskog naroda, koji ih je za sve što su učinili naplatio prema njihovoj zaslugi.

Ovaj sistem državnog banditizma, sistem stvaranja preciznog aparata za ubijanje našeg naroda optuženi Stepinac uporno je kroz četiri godine okupacije naše zemlje, i po oslobođenju naše zemlje, i na ovom procesu stalno nazivao nekim suverenitetom i suvremenom voljom hrvatskog naroda. Mi vidimo da on ni jednog časa nije odstupio od ovoga, niti hoće da odstupi ni od onog programa, ni od onog posla koji je u stvari radio kroz četiri godine okupacije i koji je, pod promijenjenim uslovima oslobođenja naše zemlje, na sve moguće načine — stvarajući i učestvujući u terorističkim organizacijama križara — htio nastaviti.«

O nasilnom prekrštavanju javni tužilac je rekao:

»Ja bih, drugovi suci, rekao nekoliko riječi o prekrštavanju koje je našem narodu u zloj uspomeni, u zlom pamćenju. To je bilo prevođenje na katolicizam i pod imenom prekrštavanja, iako mi vrlo dobro znamo da je to bilo prevođenje s pravoslavlja na katolicizam, iako mi vrlo dobro znademo da nijedan prelaznik s pravoslavlja na katolicizam nije ni u jednom momentu htio i nikada kanio da ostane u vjeri na koju je silom natjeran, prisiljen nožem pod grlom.

u vjeri čiji jedan dio predstavnika s nestrpljivošću, iskorišćujući okupaciju, nastoji da se potpuno uništi srpski narod, da se hiljade i hiljade srpskog naroda prevedu na vjeru za koju su oni vrlo dobro znali da to nije nikakovo vjersko uvjerenje, nego samo sredstvo da se ponizi srpski narod. Sredstvo kojim je trebalo razbiti njegovu otpornost, njegov moral i dostojanstvo, da ne bi smogao toliko snage i toliko volje da se brine o osnovnim svojim životnim nacionalnim interesima. Mi smo, drugovi suci, imali jedan vrlo lijep slučaj ovdje, izjavu jednog svjedoka koji je govoreći o prekrštavanju kazao riječi velikog značaja. To je svjedok Kešelj, koji je, opisujući na koji je način provođeno to prekrštavanje u Hercegovini, kazao kako je rekao katoličkom svećeniku kad ga je htio nasilno prevesti s pravoslavlja: »Ako mi ne možemo biti ljudi u svojoj vjeri, ne možemo biti to ni u katoličkoj«. Što to znači? To znači da je naš narod vrlo dobro, vrlo jasno shvatio da tu nije bila u pitanju vjera, da je tu ustaštvu i njegovim pomagačima samo do toga da ponizi čovjeka, da ubije u njemu svaki ponos, svaki osjećaj ljudskog dostojanstva i čovječnosti i da tako, ubivši u njemu sve to, u pojedincima i u čitavom narodu uništi volju, vitalnu snagu i mogućnost svakog otpora.

Na sve moguće načine pokušava optuženi Stepinac u svojoj obrani sve da opravda svoju krivicu, da bi obrazložio to kao potrebu koja mu je nalagana iz ne znam kojih razloga. Međutim, običan, prosječan naš čovjek — drugovi suci — bez ikakvih riječi i fraza govori da to nije ljudski, da to nije pošteno, da je to imalo samo jednu svrhu — uništenje naših naroda, kopanje jaza između srpskog i hrvatskog naroda, stvaranje mržnje među njima da u bratobilačkoj borbi okupator lakše ostvari svoje planove.«

U TOKU PROCESA DOKAZANO JE DA JE PREKRŠTAVANJE SRBA ORGANIZIRANO OD VRHOVA KATOLIČKE CRKVE POD RUKOVODSTVOM STEPINCA

»Mi smo, drugovi suci, tokom ovog procesa potpuno dokazali jednu stvar, jednu činjenicu, koja je vrlo važna u ovom procesu, a to je da je prekrštavanje bilo organizirano od vrhova katoličke crkve pod rukovodstvom Stepinca, da je za to prekrštavanje postojala organizacija u vidu odbora trojice, koji je na sebe uzeo osnovni zadatak da tom prekrštavanju dade formu i cilj jedinstvenog rukovođenja akcije iz jednog centra. Taj je odbor trojice imao pod sobom još jedan poseban izvršni odbor za te stvari, i taj je izvršni odbor odavle, iz centra, iz Zagreba, slao u provinciju misionare, naređivao raznim ustaškim župnicima da prekrštavaju i prema tome taj odbor trojice, a među njima je bio i optuženi Stepinac, osnovni je krivac tog zločinačkog rada i te zločinačke organizacije. Pokušati dokazivati da je optuženi Stepinac u jednom ili drugom sporadičnom slučaju odstupio od toga i savjetovao nekome da ne radi ili možda izdavao neke okružnice da se svaki treba slobodno odlučivati za taj korak — nije ništa drugo nego dokaz da su u tom momentu svi oni znali što se radi i da su znali da su učinili nešto protiv kanonskih propisa, da su učinili zločin, krivično djelo i pošli putem nasilja. Jasno je da je bilo potrebno da to nasilje zakamufiraju, da to nasilje bilo čime opravdaju i da to nasilje nečim

uljepšaju. Ali činjenica je da je postavljen njemu podređeni organ izvršni odbor i da je pod rukovodstvom odbora trojice izvršeno sve to nasilje.

Prekrštavanja su u stvari bila sredstvo da se razbije Narodno-oslobodilačka borba. Kada obrana tvrdi da je to bilo na liniji spasavanja srpskog naroda, to je zločinačka tvrdnja da Narodno-oslobodilačka borba, da narodno-oslobodilački rat i naši narodi nisu sebe spasili svojom vlastitom borbom, da nisu donijeli svoju slobodu i stvorili svoju državu i osigurali slobodu svim crkvama i vjeroispovijestima, već su baš nasilno prekrštavanje i počinjena nasilja srpskom narodu potrebna i što je srpski narod to htio. To doživljava svoju kulminaciju u tvrdnji, mislim optuženoga, da su čak neki Srbi u vrijeme okupacije htjeli župnika ubiti, kad ih on nije htio prekrstiti. Toliko se danas, kad oni kao zločinci sjede na optuženičkoj klupi, pljuje u lice hrvatskog i srpskog naroda. Takva bezočna tvrdnja i takva obrana i ne pokazuju ništa drugo nego da pred sobom imamo, u stvari, teškog zločinca koji se ni u času kad su izneseni na ovome sudu tako uvjerljivi dokazi, kada su pred ovim sudom prodefilirali deseci i deseci svjedoka iz čitave naše zemlje, ne može ganuti i priznati što je očito u službi okupatora učinio.

Vidimo da je to prekrštavanje bilo na liniji stranog talijanskog imperijalizma pomaganog sredstvima vjerske ekspanzije jednog dijela visokog katoličkog klera, da je bilo u tom času na liniji stranih imperijalista u našoj zemlji, koji su ušli u našu zemlju svaki sa svojim posebnim interesima, ali su bili jedinstveni protiv naših naroda, a to je njegovo uništenje, u nastojanjima da ih se zavadi na sve moguće načine, razjediniti ih svim mogućim sredstvima i time prekoračiti iz Italije na Balkan kroz razne forme i sredstva, a »NDH« za talijanski imperijalizam nije bila ništa drugo nego sredstvo da se ognjem i mačem istrijebi sve što priječi stvaranje sigurne baze talijanskog imperijalizma na ovom dijelu naše zemlje.

Okupator je vrlo dobro znao, drugovi suci, da će naši narodi dati jedinstveni otpor. Oni su to dobro znali i zato su nastojali ujediniti sve reakcionarne, sve izdajničke snage, zato im je bilo potrebno da angažiraju sve njih kako bi osigurali i omogućili provođenje svoga plana.

Oni oslanjaju svoje planove na Mačeka. Mi znamo g. 1941. što je Maček učinio s onom svojom izjavom. Mi smo na ovom procesu dokazali i utvrdili i one stvari koje dosada nisu bile tako poznate u svim detaljima hrvatskom narodu. Izjava Kvaternika i nekih drugih, koji su neposredno učestvovali u tome, skidaju masku i onemogućuju sva ona sredstva lažne propagande kojom se Maček krio u ono vrijeme, da je bio prisiljen da daje takve izjave.

Srušena je laž da je Maček morao da bježi iz zemlje kao što je srušena i laž da je Maček tokom okupacije bio zatvoren, da je bio interniran, i da je onu izjavu 1941. g. dao prisilno, jer mi vidimo, drugovi, da se kroz čitavo vrijeme okupacije stvaralo sve moguće planove prema situaciji u svijetu, prema porazima fašističkog imperijalizma u svijetu, prema porazima izdajnika i okupatora u našoj zemlji. Kada su te bande dolazile u krizu, vidimo da se onda grozničavo u svim mogućim planovima pokušavalo da se izdajnici što bolje povežu, da stvore širu bazu svoje izdaje. To objašnjava naročito lijepo organizirani pokušaj Kvaternika, Košutića, Stepinca i reakcionarnog vodstva HSS

da se pod vodstvom Abwehra, njemačke špijunaže, proširi baza izdaje i ujedine reakcionarni vrhovi HSS-a i vrhovi ustaša, da tako okupator bude jači i da oni koji su još bili zavedeni i vjerovali reakcionarnim vrhovima HSS, ne vide izdaju, da ne progledaju, da budu zavedeni i oni koje Pavelićevi ustaše nisu mogli organizirati svojim izdajničkim programom, da budu mobilizirani na izdajnički proglas Mačeka i reakcionarnog vodstva HSS-a. Okupatora pomaže osim Mačeka i nadbiskup Stepinac. Pomaže i visoki kler, zalaže se svim silama i snagama za to.«

SVI GOVORI OPTUŽENOG STEPINCA ZA VRIJEME »NDH« BILI SU FAŠISTIČKI, POTPUNO U SLUŽBI USTAŠA, OKUPATORA I IZDAJE, — IŠLI SU PUTE M GÖBBELSOVE PROPAGANDE

»Mi smo, drugovi suci, dokazujući krivicu nadbiskupa Stepinca, dokazujući da je njegov primjer i rad bio zaražavajući, da je bio odsudan i poguban i za druge, što je on pokušao uporno nijekati govoreći: Što tko radi, radi za sebe; da on nije ništa drugo nego zagrebački nadbiskup i da od njega ne zavise drugi biskupi i da se nije trebao nitko povoditi za njegovim primjerom. S jedne strane, mi vidimo u dosta slučajeva neskromnog Stepinca, a kada je potrebno za njegovu obranu, onda je skroman, onda se kao kornjača pod oklop uvlači u svoju skromnost, u želji da zavede sud, da zavede neobaviještene, kako nije nikakav odlučujući faktor. Što se tiče položaja optuženog Stepinca u katoličkoj crkvi, njegove rukovodeće funkcije, imamo, drugovi suci, u službenom vjesniku zagrebačke nadbiskupije od 6. XI. 1944. godine gdje se kaže: »Zato je, i to treba isticati kao važnu činjenicu, katolički episkopat mogao jedino govoriti samo na usta predsjednika biskupskih konferencija — zagrebačkog nadbiskupa. Ta činjenica daje pravo značenje i širinu odgovornosti nastupima zagrebačkog nadbiskupa. On govori kao stvarni predstavnik katoličke crkve u čitavoj NDH«.

Ovo je dovoljno autoritativno dokumentirano i govori o stepenu zamašnosti njegove odgovornosti. Vidimo da je Stepinac imao upliva kao predsjednik biskupskih konferencija i da je on bio stvarni predstavnik katoličke crkve u čitavoj nezavisnoj državi Hrvatskoj. Baš iz tog njegova položaja proizlazi važnost njegova opredjeljenja i prema NDH, prema vani i unutra, i njegov utjecaj na vjernike, a posebno na svećenike. Mi vidimo da optuženi Stepinac tokom postojanja čitave »NDH« nastoji da miri suprotnosti između ustaša i vodstva reakcionarnog dijela HSS. Nisu to neke principijelne suprotnosti u pitanjima službe okupatoru, nego su suprotnosti tko će imati bolje mjesto i tko će više koristiti okupatora. Optuženi Stepinac preuzima na sebe izdajnički posao, da preko Abwehra proširi bazu izdaje, jer sam biti s ustašama ipak je bilo teško.

Kad se prostudira što je Stepinac govorio tokom okupacije naše zemlje, kad se sve to skupa sabere, vidi se jedno: da su svi njegovi govori, ne gubeći iz vida štampu koja je bila potpuno fašistička, potpuno u službi ustaša, okupatora i izdaje, možemo vidjeti da su njegovi govori i nastupi išli putem Göbbelsove propagande.

Jasno je da je stav koji je zauzeo visoki kler na čelu sa Stepincem, od prvog dana okupacije, drugovi suci, morao da utječe na svećenike, morao da utječe na fašizmu sklone svećenike, a da i ne govorimo o ustaškim svećenicima. Morao je da utječe na vjernike i na one neobaviještene i primitivne ljude koji se orijentiraju prema onima u koje imaju povjerenje. Jasno je prema tome i sve ono što su načinili svećenici za vrijeme okupacije naše zemlje. Oni su sve to učinili podstreknuti, gurnuti na taj put od onih koji su sjedili na vrhovima, od onih koji su sa vrhova propovijedali to svojim primjerom, svojim govorima i svojom štampom, koji su petokolonašku i fašističku politiku vodili ne samo u toku okupacije nego su tu politiku propovijedali, pisali i propagirali još za vrijeme Jugoslavije, još za vrijeme banovine Hrvatske.«

Nabrojivši još niz primjera izdajničkog rada Stepinca javni tužilac je rekao:

»Optuženi Stepinac je imao, drugovi suci, odlučnu ulogu i u organiziranju ustaške vojske, kao vojni vikar. Mi smo na ovom pretresu dovoljno pretresali sva ta pitanja i ustanovili odgovornosti. Mi znamo da kao ratujuća strana ustaše nisu bili nigdje priznati, da su ustaške, Paveličeve bande, bile pod njemačkom komandom i da su vojni dušobrižnici postavljeni po vojnom vikaru, optuženom Stepincu i njegovim zamjenicima, i da su imali određene, najodređenije zadaće, a to je širiti ustaški duh, širiti fašističku propagandu, fanatizirati te primitivne ljude da se bore za okupatora protiv svojeg naroda.

Ja ću ovdje pročitati i poslanicu zamjenika optuženog Stepinca svećenika Vučetića, gdje kaže između ostalog: »Sveta vas je katolička crkva kod ulaza u vojsku sjetila da položite zakletvu bogu, da ćete mu biti vjerni, zakletvu narodu da ga ne ćete izdati, zakletvu onomu koji se iza boga za vas najviše brine — našem vladaru — poglavniku. Nema divnije kreposti od vjernosti.«

OPTUŽENI STEPINAC KAO VOJNI VIKAR NIJE SPRIJEČIO PROPAGANDU KOJA JE HUŠKALA NA VRŠENJE ZLOČINA KOJI SU BILI REDOVNA PRAKSA USTAŠKIH BANDITA

»Odgovornost optuženog Stepinca za rad vojnih svećenika je dokazana. On u svojstvu vojnog vikara nije nikad ništa učinio da se preko tih vojnih svećenika, preko njihove štampe, preko njegovih poslanica i t. d. spriječi ovakova propaganda, koja harangira, koja podstrekava na zločine, koji su bili poznati i koji su bili redovna praksa tih ustaških bandita.

Drugovi suci! Što je radio optuženi Stepinac? Na koji je on način potpomagao »NDH«, Pavelića, okupatora, kojim sredstvima i t. d., vrlo dobro vidimo iz izvještaja kneza Lobkowicza, tajnog papinog komornika, koji je bio izvanredni opunomoćenik ustaša kod Vatikana, vidimo iz izvještaja Rušinovića, ustaškog poslanika u Rimu, vidjeli smo iz izvještaja samog Stepinca, vidjeli smo iz izvještaja biskupa Benefačića papi. Što se vidi iz svih tih izvještaja? Vidi se jasno da su optuženi Stepinac i Rušinović i Lobkowicz i neki kardinali u Vatikanu potpuno poznavali stanje.

Iz svih tih izvještaja vidimo jedno: da s jedne strane postoje fašistički zločinci, a s druge strane Narodno-oslobodilački pokret, da postoji narod, koji se bori protiv zvjerstva, narod koji ne će i ne priznaje tu t. zv. NDH, ne priznaje okupatora, bori se protiv okupacije. S druge strane mi iz tih izvještaja vidimo dobro da partizani ne ruše crkve, ne ubijaju nevine ljude, ne progone svećenike. To znači da usprkos svemu tom znanju, usprkos svim tim činjenicama, jer kada između sebe govore, onda priznaju međusobno istinu, ali s druge strane tu istinu ne će kazati pred narodom — tu istinu na nemoguće načine hoće prikriti. Svim mogućim sredstvima, kao jedna izolirana, protunarodna klika, narodu strana, izdajnička klika, hoće da prikaže kao da je kriv sam narod, da je kriv Narodno-oslobodilački pokret.

Zašto im je to potrebno? To im je potrebno da se brani sistem okupacije, da se pod svim uslovima osigura nenarodna tvorevina, u kojoj su jedino mogli da osiguraju svoje klikaške interese.

To je naročito važno, drugovi suci, zato da se utvrdi strahovita odgovornost i stepen zločinačke svijesti prvenstveno optuženog Stepinca, koji sve to vrlo dobro zna i koji je o tome obavještavan, a usprkos tome daje punu potporu ustašama. I ne samo to, nego svojim radom i svojim izvještajima nastoji da se sveta stolica i sveti otac papa angažira na tome, da se »NDH« prizna, da se uspostave diplomatski odnosi i da se prema tome preko svete stolice i preko Vatikana opravdavaju svi ti učinjeni zločini, da na diplomatskom polju učvrsti tu »NDH«, da bi preko Vatikana, preko te pomoći, mogla i poslije poraza fašizma ostati usprkos tome što su i hrvatski narod i narodi Jugoslavije pošli vlastitim putem Narodno-oslobodilačke borbe, koja je urodila rezultatom uspostave narodne države i narodne vlasti.«

Dajući lik Stepinca kao agilnog čuvara »NDH«, javni tužilac je rekao:

»Mi vidimo optuženog Stepinca, drugovi suci, i u vrijeme oslobođenja naše zemlje. Vidimo kakvu ulogu igra u momentu kad po nalogu Pavelića nagovara Mačeka da bježi iz naše zemlje, s točno određenim planom, s vjerom u brzu promjenu režima, s vjerom u intervenciju, u ponovnu okupaciju, u vraćanje ustaša i Mačeka natrag, vidimo njegovu ulogu u stvaranju zabune, u pokušaju pripremanja masovnog bjekstva naroda, civilnog stanovništva, preko granica, da bi svim tim dali s dovoljno dokaza razumjeti da je u našoj zemlji građanski rat, da naša Jugoslavenska armija i narodne vlasti nisu u stanju da srede prilike u našoj zemlji i da se na osnovu tih nereda ishodi kod saveznika intervencija i ponovna okupacija.

Mi vidimo ustaške planove za 500.000 ljudi, koji bi trebali da se isele u Njemačku. Mi smo vidjeli i iz izjave ustaškog ministra Alajbegovića i Košaka da je sve bilo spremljeno da se u posljednji momenat, kad je i zadnjem našem čovjeku jasno da je Jugoslavenska armija pobjednik, da su u tom momentu htjeli zavesti još one koje su zavađali i išli za njima, da su ih htjeli gurnuti u borbu protiv naše Armije, naših naroda, da su u tom posljednjem momentu ti zavjerenici radili sve moguće da produže prolijevanje krvi.

Vidimo od prvog do zadnjeg dana u svim situacijama da je optuženi Stepinac stalno u kombinacijama, stalno u aktivnosti na liniji protiv oslobodilačke borbe svoga naroda, da je podstrekavao i bacao u borbu protiv naroda sve one svećenike koji su bili ustaše, koji su bili skloni fašizmu. Ovo je važno imati u vidu baš zbog toga da se i Stepinčev rad poslije oslobođenja naše zemlje ne smatra kao nešto slučajno.

Optuženi Stepinac i obrana pokušavaju više puta da se kriju i da na izvjestan način zloupotrebljavaju izjave naših odgovornih državnih funkcionera, na primjer iza izjave predsjednika vlade druga Bakarića, koji je u svoje vrijeme u interviewu novinarima kazao na što se poziva Stepinac i obrana, da je visoki katolički kler bio malo dalje od direktnog učešća u pomaganju okupatora.

Koliko je ta obrana prozirna i neodrživa vidi se jednostavno po ovome. Pitam ja optuženog Stepinca i obranu da li je u to vrijeme, kada su davane izjave, da li je tada ikome bilo poznato, na primjer, da je optuženi Stepinac 1945. g. u mjesecu ožujku po naruđbi Pavelića organizirao od ustaša plaćenu biskupsku konferenciju i napisao plaćeni ustaški pamflet koga je nazvao »poslanicom katoličkog episkopata«? I da li je bilo ikome poznato sve to skupa dok nije objavljeno na ovoj raspravi i dok to nije nađeno u mnogobrojnim dokumentima sakrivene ustaške arhive?

Prema tome, pozivati se na ovakve izjave ne znači ništa drugo nego prikrivati sve ono što je učinio optuženi Stepinac.

Mi smo, drugovi suci, vidjeli u procesu da su svi optuženi priznavali svoja djela, samo ta djela nisu htjeli povezati u jedan sistem, nisu htjeli da ih obrazlože niti su htjeli da kažu kao osnovnu, idejnu, izdajničku liniju, na kojoj su ta djela učinjena. Htjeli su da prikažu kao da su se te činjenice slučajno dogodile, da su se slučajno našli u takvoj situaciji, da nisu mogli ništa drugo raditi. Međutim, ako razmatramo liniju rada optuženog Stepinca, ako razmatramo liniju zavjere protiv naroda, ustaša i Mačeka, onda vidimo da je to jedna linija koja se stalno razvija i na kojoj se stalno angažiraju protunarodni elementi. Na toj liniji stvaraju se i organizacije za borbu protiv naroda. Jednako kako su se stvarale organizacije i ranije za vrijeme okupacije, tako i pod tim promijenjenim uvjetima. Mi vidimo da pred oslobođenje naše zemlje, a i sam Lisak kaže, da se stvorilo uvjerenje da se vjerovalo da bi Maček, ako dođe do obnove NDH, vodio glavnu riječ. Jasno je da je ta linija spasavanja NDH značila ujedno i pomaganje fašizma i Hitlera, ratnih zločinaca i ustaša, da se mislilo srušiti ono što je narod sagrađio, a to je sloboda i druge tekovine narodne borbe. Maček ide po ovom zadatku iz zemlje, a optuženi Stepinac je onaj koji učestvuje s njima u planovima i ostaje u zemlji kao centralna kvilinska figura, za ostvarenje onoga što su oni isplanirali.

Optuženi Lisak to vrlo dobro osjeća i on ne će da otkrije Stepinca kao pomagača, podstrekača i pokrovitelja toga terorizma i te terorističke organizacije. Zato Lisak uporno otklanja i nijeće svoju smišljenu misiju u onim aranžmanima, programima i planovima koje su stvarali i Pavelić i Stepinac i Maček u momentu kad su bježali iz zemlje i kad je Jugoslavenska armija oslobodila našu zemlju. Jasno je da Lisak nije mogao doći u zemlju samo zato

da Stepincu pruži ruku, da se kod njega skloni, nego da ostvari zavjeru koju su Stepinac, Maček i Pavelić bili skrojili, da ometu razvoj ove države u korist stranog imperijalizma.

Kako se brane u svemu optuženi? Opći sistem obrane optuženih je jedinstven. Ako gledamo kako se brane ovi optuženi, kako se brane teroristi u Varaždinu i u Bjelovaru, tako se brane teroristi u bilo kojem kraju naše zemlje pred sudovima.

Natjerani dokazima, oni priznaju gele činjenice, ali osnovu na kojoj rade, oni skrivaju. Svi jedinstveno skrivaju vrhove odgovornih, osnovu i glavnog podstrekača tog njihova rada. To vrlo dobro vidimo i na ovom procesu.

Ovaj proces je bogat dokazima. Po svojoj konkretnosti on nije dao optuženima da se kreću u nekim sferama ideološke borbe, principijelne borbe, frontalne borbe između crkve i države. Ovaj je proces iznio niz dokumenata i dokaza u kojima se govori o protunarodnom radu optuženih. U najkonkretnijem okviru on je pokazao da mračni elementi, zakrinkani svim mogućim službe se počam od evanđelja i svetog pisma do nekih demagoških parola, kada im to treba, ubijaju, pale i pljačkaju naš mirni svijet.

Iz pročitanih spisa i izjava preslušanih svjedoka vidimo da je centar zločinačkog rada i podstrekivanja bio oko optuženog Stepinca. Vidimo da križarske grupe, koje ubijaju i pljačkaju u Bosni i Hercegovini, upiru oči u Zagreb, da su njihovi zločini uslovljeni opstojanjem i radom centra u Zagrebu i nadbiskupa Stepinca.«

KAKO SE BRANI OPTUŽENI STEPINAC?

»U svojoj obrani on nastoji sitnim i pojedinačnim slučajevima skrivati da je davao podršku i pomoć jednom banditskom sistemu. On iznosi dokaze da je u pojedinim slučajevima pomagao proganjane, protestirao i tome slično. To ne dokazuje ništa drugo nego da je optuženi Stepinac znao za progone, da je znao za nasilja, da je njemu bilo jasno šta je NDH, što su Nijemci, ali da je usprkos tome činio ono što je bilo protiv čitavog našeg naroda i protivno putu kojim ide naš narod, to jest pomagao sistem koji je njemu osiguravao ingerenciju na vlast. Dok s jedne strane Stepinac pokušava tako da se brani, s druge strane Stepinac tvrdi da nije znao za ustaške pokolje, da nije znao za nasilno prevođenje Srba na katolicizam, da je NDH narodna država, da je narod »plebiscitarno« prihvatilo takvu državu i t. d. Tako da sad imamo s jedne strane tvrdnje Stepinčeve, a s druge strane tvrdnje obrane, a s treće strane istinu, da je optuženi Stepinac usprkos tome što je znao da je to izdaja i protunarodni rad, s mjesta najvišeg crkvenog dostojanstvenika i funkcionera pomagao ustaše i okupatera. Iz raznih izvještaja koje on ili drugi biskupi šalju papi, vidimo da on brani taj zločinački sistem nasilja, tako da čovjek može doći do zaključka da je to poduzeće u kojem su oni glavni ortaci. Nije istina da se Stepinac ne brani, da se ne će da brani ili da mu je onemogućena obrana. Istina je da se on brani svagdje gdje mu je ikako moguće, a da štiti i ne će da se brani ondje gdje ne može ništa da kaže ili gdje mu je sve dokazano.«

Govoreći o mnogim lažnim Stepinčevim izjavama pred sudom, javni tužilac je rekao:

»Lagao je kada je ustvrdio da za posvetu križarske zastave nije znao sve do hapšenja optuženog Šalića, usprkos što mu i Šalić i Šimečki u oči kažu da su mu to saopćili i da je znao za posvetu zastave mnogo prije nego što je Šalić uhapšen.

Vidjeli smo kako je tekao pretres u pogledu kupljene i od ustaša naručene poslanice iz ožujka 1945. godine. Imamo originalne dokumente o tome i vidimo da je sve to bilo organizirano po Mandiću, Paveliću, Juci Rukavini i Stepincu, da su Ivo Bogdan i ostali učestvovali u koncipiranju te poslanice i da je Stepinac potpisao poslanicu kao predsjednik biskupske konferencije. Sve je to skupa jedan od najjačih i najtežih dokaza, koliko je optuženi Stepinac katoličku crkvu, katolički kler i autoritet katoličke crkve u tome momentu založio za ustaška zločinstva, založio za gestapovšku tvorevinu NDH.

Jedinstven je stav obrane svih fašističkih zlikovaca uopće. Ako mi pratimo procese protiv fašističkih zlikovaca ne samo u našoj zemlji nego i u čitavom svijetu, onda vidimo da je jedinstvena njihova obrana prebacivanje krivnje od jednoga na drugoga. Kad im se krivnja dokaže, onda kažu da je kriv njihov pretpostavljeni, a oni najviši, pošto nemaju i ne mogu da krivnju prebace na drugoga, nju uopće ili ne priznaju, iako je notorna, ili dokazuju kako je nastala po nekim naročitim zakonima. Evo i u ovom procesu — Lisak ne zna što se događa u Jasenovcu, on ne zna o zločinima koje su radili ustaše; Stepinac ne zna da se nasilno prekrštavalo u našoj zemlji. Na procesu u Nürnbergu slično je tako izjavio i krvnik Streicher kad je rekao da je tek po kapitulaciji Njemačke iz stranih novina doznao da su u Njemačkoj ubijani i proganjani Židovi.«

OPTUŽENI STEPINAC BIO JE PROTIVAN UREĐENJU ODNOSA IZMEĐU CRKVE I DRŽAVE

»Kad Stepinac u poslanici, kupljenoj poslanici iz marta 1945., govori o pravu hrvatskog naroda, misleći time ustaše, da se bori za »nezavisnu državu Hrvatsku«, onda laži u pastirskom pismu ne znače ništa drugo, nego sredstvo aktiviziranja, podstrekavanja, pomoći i okruživanja raspršenih fašističkih ostataka. Ja ne ću govoriti o pojedinim lažima u tom pastirskom pismu, ali na ovom procesu, drugovi suci, potpuno je dokazano da su one tvrdnje o progonu crkve, lažne.«

S tim u vezi javni tužilac je nastavio:

»Govori se tu o odnosu crkve i države. Mi možemo na osnovu dokaznog materijala ovdje utvrditi da katolička crkva u NDH, pod rukovodstvom Stepinca, nije imala nikakvu nezavisnost ni samostalnost, niti prema NDH, niti prema vani. Vidimo iz te poslanice i iz pastirskog pisma i ostalih dokaza da ona nije bila ništa drugo, nego sredstvo u rukama Pavelića.

Jasno je da pravilno kaže maršal Tito da katolička crkva treba biti više samostalna, da treba biti bliža narodu, da ona sluša glas naroda, a ne stranaca, koji nisu nikada dobro željeli tom narodu.

Nakon govora predsjednika dra Bakarića, u kojem je rekao da je jedan dio klera u zemlji podstrekavan izvana protiv nas i da se uvuklo u kler ustaštvo više nego mislimo, nastavio je predsjednik vlade, da je bilo za očekivati da će se crkva sama očistiti od kukolja. Međutim, kaže on, događaji s Lisakom pokazali su obratno. Stepinac i njegovi suradnici i dalje rade na neprijateljskoj liniji, nastoje izazvati osjećaj nesigurnosti, šire glasine o skoroj promjeni režima, zaoštravaju odnose pastirskim pismom, provociraju vjersku i nacionalnu mržnju, proturajuću svijesno kroz njega ustaške laži i izmišljotine.

Kada se je ušlo u sve stvari što su oni izvršili, kada se sistematiziralo sve što se je pronašlo i kada su na konkretnim djelima uhvaćeni zločinci, onda se je tek otkrilo i jasno vidjelo koliko je optuženi Stepinac s velikim dijelom ustaških svećenika duboko pao u izdaji svojega naroda. Iz izjava optuženog Martinčića, Šalića, Marića jasno se vidi da optuženi Stepinac nije pasivno iščekivao uređenje odnosa crkve i države, nego da je aktivno ustrajao u neprijateljskom ustaškom stavu i najaktivnije pomogao da se križarstvo razvija.

Kada predsjednik naše Vlade dr. Bakarić govori o Lisaku i crkvenoj djelatnosti u crkvenim ustanovama i kada kaže da se kod konkretnog rješavanja odnosa crkve i države moraju svakako raščistiti neke stvari povezane s ovakvim djelatnostima višega klera, onda Stepinac izdaje okružnicu u kojoj mimoilazi to pitanje, mimoilazi oko stvari koje se najprije trebaju riješiti, ako se hoće uspostaviti pravi odnos između crkve i države. I onda Stepinac u toj okružnici tvrdi da nema pojma o Lisaku, niti o kanalima i vezama, da nema pojma o ničemu, da nema pojma ni o zastavama ni o povezivanju. To ne znači onda ništa drugo nego da on u toj crkvi sakriva Lisaka, skriva razne kurire, da skriva povezivanje sa šumom i kanale sa šumom i kada tako formulira, jasno je i optuženom Šaliću, jasno je i optuženom Šimečkom i optuženom Mariću, jasno je i križarima u šumi da imaju branitelja, da imaju podstrekača i da imaju nekoga koji ima mogućnosti povezati ih s inozemstvom. Jasno je da je to djelovalo podstrekavajući na njih da gledaju u njemu svojega vođu, i on je zaista i pred svijetom vođa i osnovni podstrekač i onaj koji je svojim djelovanjem i stavom gurnuo te ljude kao osnovni krivac na liniju terorizma protiv imovine i sigurnosti građana naše zemlje.«

Javni tužilac je nastavio:

»Odluke Krimске konferencije jasno govore da će biti svatko kažnjen i izveden pred narodni sud, tko je pomagao okupatora, da će se kvislinzi kažnjavati. Dok je ovo Stepinac činio, postoji AVNOJ za Jugoslaviju, postoji i ZAVNOH, postoji i Nacionalni komitet, postoji vlada nove Jugoslavije, na čelu s maršalom Titom, priznata od svih saveznika. Zato se uzalud Stepinac poziva na propise međunarodnog prava, kad kaže da se njega narodna vlast, legalno predstavništvo, zakonodavna izvršna vlast, stvorena u borbi naših naroda, da za njega sve to do 8. V. 1945. nije imalo nikakove važnosti.

I što se tiče kanonskog prava, nema ničeg što bi mu koristilo, što bi opravdavalo njegovu izdaju. Godine 1885. iz Konkordata koji je bila zaključila Austrougarska, vidi se da za krivična djela svećenici odgovaraju pred redovnim sudovima. Optuženi Stepinac nema prava da se poziva na kanonsko pravo.

Njegovo pozivanje na kanonsko pravo znači pokušaj da neobaviještene uvjeri kako je on po kanonskom pravu smio biti izdajnik, raditi nekažnjeno protiv narodne volje što hoće.

Pokušavao je optuženi Stepinac u svoju obranu da kaže da su sva nasilja naročito u pogledu prekrštavanja, postojala zbog toga, što je stara Jugoslavija proganila katoličku crkvu, a favorizirala pravoslavnu crkvu. Optuženi Stepinac sve nam to servira kao da mi branimo ona nasilja koja je učinila stara Jugoslavija hrvatskom narodu i katoličkoj crkvi. Mi, međutim, vrlo dobro znamo da NDH i Stepinac nisu ništa drugo, nego još stoprocentno gore nego stara Jugoslavija i da su to u stvari iste metode i sredstva, samo što su bila poštrena prema potrebama okupatora. Znamo da je pobjeda naroda konačno i zauvijek dovršila i s okupatorima naše zemlje i sa starom Jugoslavijom, i s kraljem Petrom, i sa svim onim zločinstvima i nasiljima nad hrvatskim narodom, sa svim zločinstvima nad srpskim narodom, sa svim pokušajima raspirivanja vjerske i nacionalne netrpeljivosti. Kad optuženi Stepinac u svoju obranu pokušava da nam predbacuje ono što se događalo u staroj Jugoslaviji, kad pokušava da se nabacuje blatom na narodnu vlast, mi smo svjesni na kojoj on liniji ostaje, tim više, što je Stepinac u proljeće 1945. godine primio delegata Draže Mihailovića, primio Dražino pismo i zalagao se za zajedničku suradnju Rupnik — Draža — Maček — Pavelić. Tu vidimo zločinačku svijest i zločinačke metode s kojima hoće da se brani optuženi Stepinac pred ovim narodnim sudom.

Ja o Lisaku, drugovi suci, nemam mnogo da govorim. Tko je Lisak i što je Lisak vidi se iz optužnice koja je dokazana. On je jedan od funkcionera i organizatora zločinačke ustaške organizacije. Čitav materijal koji pred nama stoji i njegovo zločinačko držanje, odsustvo svakog priznanja i kajanja, dovoljna su osnova da donesete pravilnu osudu.

Kod optuženog Šalića i Šimečkog vidimo veliku dozu neiskrenosti, vidimo usprkos jasnim dokazima za ono što su učinili, da pokušavaju na sve moguće načine sakriti svoju krivicu i one koji su ih naveli na sve ovo. Oni sve to hoće da prikažu kao slučajnost, kao nesretnu okolnost pod kojom su učinili ta krivična djela.

Optuženi Gulin pokazao je svojim zločinima jaku zločinačku svijest, volju za zločinački rad, a s druge strane da je i neiskren, da je nepopravljiv i da je neobično opasan neprijatelj naroda i sklon svakoj terorističkoj akciji, sklen da se poveže sa svima onima koji pođu protiv naših naroda.

Crnković pokazuje neobičnu aktivnost, ali i to da je u svojem radu bio od izvjesnih ljudi zloupotrebjen, gurnut u taj zločinački rad pod firmom borbe za neku demokraciju, pod firmom borbe za neke programe i ideale, koje su zastupala braća Radići.

Govoreći o svim njima, drugovi suci, opet moram napomenuti da su usprkos svemu što su radili, svi ovi svećenici bili pod teškim utjecajem optuženog Stepinca i da je njihova djelatnost, njihov rad bio podstreknut od Stepinca i da prema tome optuženi Stepinac prvenstveno snosi odgovornost za njihove zločine, ali da i oni sami nose svoju krivnju s obzirom na to što su odrasli, svjesni i zreli ljudi, koji su znali i vidjeli da rade zavjerenički protiv svojeg naroda aktivnim povezivanjem, organiziranjem i pomaganjem terorističkog rada.

Što se tiče optuženog Martinčića, drugovi suci, ja uvažavam njegovo iskreno držanje pred ovim sudom. Uvažavam njegovo priznanje i njegovo djelomično kajanje. Usprkos tome što je učinio teško krivično djelo, vjerujem da će ovo njegovo držanje biti uvaženo i od samog suda.

Optuženi Marić učinio je teško djelo. Njegovo priznanje i njegovo kajanje jasno pokazuje okrivljenika koji je pregnuo protiv svojeg naroda, u izdaju i zavjeru, ali pokazuje i to da se ipak može nadati da po izrečenoj kazni i po njezinu izdržanju ne će više poći putem izdaje i da će kazna na njega djelovati odgojno i da ne će biti društveno opasan.

Što se tiče optuženog Klementa, drugovi suci, on je priznao djelo, ali njegovo priznanje nije iskreno. On ne pokazuje svijest i volju da uvidi da je njegovo djelo bilo protiv interesa naših naroda i ta neiskrenost kod njega, mislim, svakako treba da se odrazi i u njegovoj kazni.

Što se tiče Margetića Mamerta, drugovi suci, mislim da je on pokazao neobično jaku zločinačku svijest i volju. Njegovo je djelo naročito teško. Pokazao je nepopravljivost, nepriznavanje krivnje i neiskrenost pred sudom svojim pokušajima da se prikaže naivnim. Ti pokušaji nisu ništa drugo nego način naročito opasnog i svijesnog zločinca koji u svojoj službi, ustaškoj špijunskoj službi i protunarodnom radu ustraje, prikriva ustaške špijune, nakon oslobođenja naše zemlje povezuje se s križarskim teroristima, a sve to hoće da prikrije iza neke naučene i glumljene naivnosti i neodgovornosti.

Što se tiče ostalih optuženih koji su sakrivali zlato, ja smatram da ih se treba kazniti, s obzirom na to, što su znali o čemu se radi. Njih treba kazniti, ali treba i uvažiti da su radili po naređenju svojih starješina, a obzirom na red, na disciplinu, na međusobne odnose može se lako utvrditi da je njihova volja bila podređena volji starješina. Prema tome njihovi starješine nose osnovnu krivnju.

Što se tiče optuženih klerika, mislim, drugovi, da treba potpuno uvažiti da oni nisu znali zašto kopaju, jer nisu ni vidjeli sanduke. U tom momentu nisu znali niti imali svijest da rade krivično djelo. Prema tome nema krivnje i mislim da bi ih trebalo od optužbe osloboditi.

Ovim procesom, drugovi suci, pravednom presudom koja će se izreći, razbit će se bastion reakcije i zločinačkih stranih agenata koji su se htjeli sakriti iza vjere i crkve, dižući paklenu buku o progonima crkve i vjere.

Ovaj proces, drugovi suci, posljednja je prilika da se svi zavedeni trgnu, da shvate težinu zločina Stepinca, da shvate težinu zločina svih tih terorističkih organizacija i da se vrate svojem narodu.

Ovaj proces je na koncu podstrek svima onima koji su vidjeli i ranija djela Stepinca, da se narodu približe, da ne nasjedaju neprijateljima naroda i da se i dalje bore za vjersku slobodu i toleranciju. Baš za obranu tih dragocjenosti za koje se naš narod borio i u borbi za njih pobijedio, ja ostajem u cijelosti kod navedene optužnice i tražim da se optuženi po zasluži kazne. (Buran pljesak).

*

Poslije javnog tužioca riječ su dobili advokati. Obranu optuženog Stepinca zastupali su dr. Politeo i dr. Katičić.

Pošto su dr. Politeo i dr. Katičić dali svoje obrambene govore, riječ je zatražio javni tužilac:

Drugovi suci, u vezi s obranom odvjetnika optuženog Stepinca ja bih rekao nekoliko riječi. Prvo, što se tiče prekrštavanja — prevođenja, naš zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države jednostavno kvalificira i proglašava prekrštavanje, nasilno prevođenje s jedne vjere na drugu kao ratni zločin. I prema tome diskutirati o raznim nijansama, o raznim shvaćanjima toga prekrštavanja, odnosno prevođenja, slično bi bilo kao diskutirati da li je ustaška organizacija zločinačka organizacija ili je organizacija izdajničkog karaktera. Značilo bi diskutirati da li je ta organizacija bila protunarodna organizacija koju je naš narod htio ili je nije htio. Mi treba da govorimo konkretnije, da vidimo šta su kazali svjedoci. Iz iskaza svjedoka na pretresu vidi se jedna stvar, a to je ta da ni ustaše sami nisu bili oduševljeni prekrštavanjem i da svagdje gdje se događalo prekrštavanje, nasilno prevođenje, da su tu bili organizatori, rukovodioci svećenici-ustaše i da su oni naručivali ustaške bande, da su preko tabornika, preko stožernika, preko kotarskih načelnika, preko zločinačkih ustaških vlasti, da su oni ta pokrštavanje vršili. Dakle inicijativnost u tome poslu, plan i organizacija i rad, prvenstveno pada na svećenike-ustaše i prema tome jasno je da tu ne može da se radi i da se konstruira jedna obrana na temelju toga kao da su prekrštavanjem učinjene usluge srpskom narodu i pomoć srpskom narodu koji je u to vrijeme ponižavan i uništavan na sve moguće načine. Inicijativnost organizacije od vrha pa do dolje na strani je crkve, što vidimo i kod odbora trojice, koji je organizirao i isplanirao i konstruirao na konferenciji taj ratni zločin, dao mu kanonsku, crkvenu osnovu i praktično su na toj osnovi radili oni koji su te stvari izvršavali. A sada prebacivati krivicu na svećenike za sav svoj rad znači odvajati odbor trojice od zločina koji su vršeni na terenu. Iz isprava koje imamo na pretresu, iz izvještaja Lobkowieza, vidimo da je čitav taj plan prihvaćen i odobren u samom Vatikanu. Preko toga plana smatra se da se može talijanski imperijalizam održati na Balkanu. U stvari vidi se da je to prekrštavanje bio plan zavađanja naših naroda, specijalno Srba i Hrvata i da je to bio plan njihova istrebljenja, da je to na liniji imperijalističke agresije, da je to bio plan uništenja naših naroda. Danas tvrditi da je to bila pomoć srpskom narodu, znači tvrditi da Narodno-oslobodilačka borba nije spasila Srbe i Hrvate od propasti, nego da je to došlo od nadbiskupa Stepinca i njegovih zločinačkih svećenika koji su ta naslija činili.

Optuženi Stepinac čitavo vrijeme tvrdi da je t. zv. NDH bila država, a danas njegov branitelj tvrdi kako to nije bila država. To neka oni ne govore sudu, neka oni to međusobno razjasne šta je bila NDH — ukoliko im nije jasno — poslije svih ovih dokaza. (Burno odobravanje.)

Drugovi suci, nevjerovatno je na koji se način govori o međunarodnim pravnim propisima i o pitanju odnosa porobljenog naroda prema okupatoru. Tako može da se govori samo u onoj zemlji koja nije junački izvojevala svoju slobodu, u jednoj zemlji koja nije vodila borbu kao što su je vodili narodi Jugoslavije, u onim zemljama gdje narod nije uspio poslije pobjede nad fašizmom da osigura svoju pobjedu, svoju državu i svoju narodnu demo-

kraciju, — ali u Jugoslaviji, u Hrvatskoj, među Srbima i Hrvatima, koji od prvog dana vode borbu, danas pričati kako je okupator imao neka prava i kako je trebao netko da bude lojalan, to ništa drugo ne znači nego tvrditi da naš narod nije imao pravo da se bori za svoju slobodu i da je mogao na neki drugi način doći do svoje slobode. Na koji se to način misli, vidi se po onim pričama o Mačeku, regenstvu i t. d. Da je do toga došlo, dogodilo bi se i kod nas ono što se danas događa u Grčkoj.

S druge strane govori se da se međunarodno pravo ne može upotrijebiti protiv Nijemaca, jer da su oni kršili međunarodne propise. Pa kad se ne upotrebljava protiv Nijemaca, da je nepravедno upotrebljavati ga protiv Stepinca, jer je on u stvari bio pokoren od Nijemaca i kao takav bio prisiljen na poslušnost.

Nije to istina, drugovi, nego je istina to da je Stepinac prihvatio okupaciju, da je tu okupaciju svojim govorima dokazivao kao, da Hrvatska nije okupirana, kao da je Hrvatska oslobođena. Da su ustaše oslobodioci, da su Nijemci saveznici. Prema tome, Stepinac se potpuno saglasio ne s našim narodima koji su se borili za svoju slobodu, nego s okupatorom i domaćim izdajnicima koji su uništavali naše narode. Prema tome neki međunarodni prepisi nemaju nikakve veze s optuženim Stepincem (burno pljeskanje).

Govori se s jedne strane da je Stepinac radio pod pritiskom, s druge strane Stepinac je kazao da nikada nije bio slobodniji, da nikada katolička crkva nije bila slobodnija nego u NDH. Obrana pokušava da prikaže Stepinca kao čovjek koji je radio što je narod želio. Međutim stvar stoji drugačije.

Mi smo tokom ovog procesa vidjeli i utvrdili kad Stepinac govori o narodu, govori o ustašama, kad govori o državi, o hrvatskoj državi, onda govori o NDH i prema tomu je jasno da Stepinac, niti itko drugi, nema pravo na ovom procesu, koji je dokazao zločine, da govori u ime hrvatskog naroda, da govori u ime hrvatske države, jer se time kalja najviše i čast, a s druge strane junačka borba hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije u borbi za svoje oslobođenje.

Za prisilno tjeranje u logore Stepinac kaže da — treba na humani način te ljude tjerati u logor, treba humano ubijati. To mu je jedina stvar u vezi s pokoljem Židova, kad se Židove progoni kao zvijeri. Ako studiramo obranu Stepinca i kako je konstruirana obrana, onda vidimo da Stepinac sve misli u toj okupaciji na to kako će pomoći okupatora, kako će uskladiti svoje odnose s okupatorom. Vidimo kroz dokazni postupak i historiju našeg naroda i svjedoče da je naš narod u to vrijeme mislio na sve ono čime bi odnemogao okupatoru, čime bi se borio. Mislio je na organiziranje borbe protiv okupatora. To je bitno u ovom procesu.

Stepinac misli na usklađenje odnosa, na usklađenje interesa pod okupacijom, svih mogućih izdajničkih grupa, a naš narod misli i organizira borbu.

U tom je bitnost ovog procesa da naš narod ide jednim putem, a Stepinac ide drugim putem. Onda, govoriti o tome ne znači ništa drugo nego sakriti

jedno, da je u toku okupacije Stepinac s čitavom crkvenom organizacijom, kojima je nametnuo svoju izdajničku volju, isključujući rijetke iznimke, pošao u raskorak protivnim putem nego narod. Time je oertana veličina izdaje optuženog Stepinca i njegov plan i upotrebljavanje katoličke crkve za te izdajničke ciljeve.

Što se tiče štampe, nismo »Andela čuvara« ili »Crnče« citirali zato da li to spada na područje dieceze Stepinca, nego smo pokazali na tom primjeru da je sto posto čitava nazovi katolička štampa izdajnički pisala, kako je ta štampa bila jedinstvena na čelu s »Katoličkim listom«, koji je bio poluslužbeno glasilo optuženog Stepinca, — izdajnička.

A sada, da to nije na području nadbiskupske dieceze, ne znači ništa drugo nego pokušavati dokazati kako katolička štampa nije bila jedinstveno povezana usprkos tome što je notorno i potpuno dokazano. S druge strane svi su oni priznali, a naročito gospoda advokati, da se tu radi o dirigiranoj štampi, a kroz čitavo vrijeme Narodno-oslobodilačke borbe, naš Narodni-oslobodilački pokret nije ništa drugo dokazivao nego to da nazovi slobodna crkva, nazovi slobodna katolička štampa, nazovi slobodni svećenici u NDH, da to nije ništa drugo nego zarobljenost, pokornost, ništa drugo to nije nego izdaja vlastitog naroda, dirigirana od okupatora.

Čitave četiri godine dokazuju kako je Stepinac svoj utjecaj i rad upotrebljavao za okupatora, prikazujući da bi zavaravao narod i dokazao kako nismo okupirani, kako nismo pokoreni, kako ustaše nisu izdajnici. Ja sam već napomenuo da se u procesu vidi, gdje god je Stepinac govorio hrvatskom narodu, tu on govori ustašama, kad govori o hrvatskoj državi, govori direktno o NDH. I sada tvrditi i uspoređivati Stepinca i odnos njegov prema državi i njegovo služenje prema NDH, uspoređiti to s porodicom, s odgovornošću oca ili matere za djela svoga djeteta, potpuno je neukusno i neumjesno, jer na tom se primjeru Stepinčev slučaj ne može nikako primijeniti radi toga, što je on zaista radio kao otac, ali ne kao otac i kao pastir naroda, nego kao ustaški otac koji brani ono što njegova ustaška djeca rade.

Tvrđi se ovdje kako je Stepinac bio jak, kako je Stepinac bio kuražan prema neprijatelju i prema Hitleru, da je udario frontalno na Hitlera. Mi smo vidjeli da je čitav njegov rad podupiranje ustaša i ta ustaška t. zv. katolička štampa da nije ništa drugo radila nego slavila tog Hitlera. Ono što je on eventualno nekome i nešto rekao, što to znači prema Stepincu koji jedno govori, a drugo radi. Napokon, mi možemo iz ovog materijala da vidimo naročito rimsku stvar. Ukoliko ima tobože nešto protiv Hitlera, da je to na liniji sukobljavanja talijanskog i njemačkog imperijalizma ovdje u Hrvatskoj i uopće na Balkanu. Na toj liniji sukoba između njemačkog i talijanskog imperijalizma svakako da je Vatikan stajao na liniji talijanskog imperijalizma.

Što je Horstenau rekao o ustašama da su izdajice i rekao da su oni činili ono što je traženo, da su plaćeni novcem, to nije ništa drugo nego drskost i otvorenost jednog okupatora da kaže direktno u oči izdajicama da su izdajice. To je samo potvrda da je Horstenau okupator, a ustaše izdajice i ništa drugo. I na taj način, drugovi, tvrdnja Stepinca ne može se ovdje upotrijebiti, a najmanje kad se sudi izdajici.

Nitko nije tražio od Stepinca da ide u šumu. To nitko nije tražio. U šumu je išao onaj i pomagao šumu onaj i borio se u šumi onaj koji je volio svoj narod. Tu činjenicu upotrebljavati kao neki argumenat za obranu Stepinca je potpuno besmisleno. Šuma nije šuma, nego je šuma hrvatski narod, šuma nije šuma, nego su ujedinjeni narodi Jugoslavije. Stepinac je svim mogućim aktima i u propovijedima baš tu šumu, a to znade i hrvatski narod i narodi Jugoslavije, stalno i izazovno optuživao, u svojim govorima, u svim poslanicama i t. d.

Što se tiče sabora, ustaškog sabora, ja vidim da obrani još nije principi-jelno jasan njegov značaj. To se očito vidjelo jučer kada je kanonik Hren rekao da je sabor bio, a tako i optužnica tvrdi, da je sabor bio pokušaj prije-vare hrvatskog naroda, a Stepinac dolazi da taj sabor blagosilja. Ako se pročitaju Pavelićevi govori u saboru, oni su potpuno identični. Pavelić isto tako govori: »Trebalo zakona i reda, treba zlo odstraniti«, — isto tako kao i Stepinac. Nikakve kontradikcije u tome. Izdaja je u tome, što je Stepinac pristvujući tome saboru uveličavao taj sabor, radio jednako kao i Pavelić, na prijevare hrvatskog naroda, na pokušaju da se nekakvom formom, nekakvim neodgovornim zakonima i predstavničkim tijelom prikrije obična agentura t. zv. NDH, da se prikrije izdaja Pavelićeva i njegovih ustaša.

Kažu advokati da je biskupska konferencija »nastala« inicijativom Stepinca i da Stepinac nije znao što iza njegovih leđa rade i misle ustaše. Drugovi suci, ja tvrdim da to nije ništa drugo nego pokušaj otvorene službe neistini, pokušaj otvorene obrane zločina koje je javno i dokumentirano, kako smo vidjeli na ovom pretresu, činio Stepinac. Ako je Stepinac radio na svoju ruku, nezavisno od ustaša, to nije ništa drugo nego dokaz da je Stepinac u martu 1945. godine imao u rukama sav ustaški aparat i ustašku državu. Kada je on organizirao konferenciju i u svega 7 dana skupio sve kvislinge koje je trebalo da skupi i imao sav državni aparat od Juce Rukavine i raznih ustaških »zrakoplovnih« generala u svojim rukama, znači da je Stepinac u tom času bio jači od Pavelića i da je Pavelić radio ono što Stepinac hoće i što organizira. Jedino tako može se to tumačiti, a tako je slično i bilo.

Što se tiče prikrivanja ustaške arhive, mi imamo jedan stvaran dokaz, što je Alajbegović ovdje i rekao, da je Pavelić arhivu htio uništiti. Kada se premislilo da je ne će uništiti, on je odlučio da je sakrije. Sakrio ju je ne u namjeri da spasi od opasnosti bombardiranja, nego u namjeri skrivanja zato, što je mislio da će se brzo vratiti pa će opet arhivu naći, i Pavelić, svijestan koliko je bilo opasno da se ova arhiva nađe, sakrio ju je, te se je dogovorio s Alajbegovićem da se arhiva sakrije u nadbiskupskom dvoru. Tu se lijepo vidi kako je optuženi Stepinac učestvovao u tome kao jedan od glavnih kontrahenata i jedan od glavnih ortaka koji snosi prvenstvenu ulogu i odgovornost za to.

Govori se da je Stepinac nagovorio navodno Mačeka da bježi. I to isto je negiranje istine koja je dokazana na ovom procesu. Istina je isključivo da je Stepinac po nalogu Pavelića nagovorio Mačeka da bježi. Govoriti da je Maček imao ulogu da spriječi krvoproliće, ja se pitam kakvo krvoproliće? Tko bi se suprotstavio Jugoslavenskoj armiji, hrvatskoj vojsci, Narodno-oslobodilačkoj vojsci, u vrijeme kada je oslobođala Zagreb? Nitko, nego oni koji

su se suprotstavljali kroz četiri godine, a to su izdajice naroda i ustaše. Svakako je besmisleno tvrditi i, kako je u to vrijeme Maček nekoga branio, te da je imao spriječiti i ne dopustiti da dođe do krvoprolića. To znači danas tvrditi i mistificirati narod kako je Maček nekoga predstavljao i danas ga predstavlja. On je predstavljao i danas predstavlja izdajnike hrvatskog naroda koji su danas potpuno povezani s ustašama i križarima, koji su klali i terorizirali, a i bore se protiv naših naroda, što je ovaj proces vrlo dobro dokazao.

Što se tiče pastirskih pisama, govoriti danas da je *Stepinac* mogao da pogriješi, dopuštati da je griješio i tvrditi da je pogriješio, nije stvar u tome da je pogriješio i da mi sada to primimo kao izvinjenje kako je pogriješio. *Stepinac* to tvrdi na jednom planu, na planu harangiranja, na planu pripremanja intervencije u našoj zemlji, na planu davanja potpore da se naša zemlja klevetnički napada. *Stepinac* u svojem pismu je svijesno tvrdio laž znajući da su to laži, svijesno inscenirao ustaške laži, ne zbog toga, što nije bio obaviješten o činjenicama, nego što se nije htio da obavijesti, jer je htio lagati, jer je bio ustaša, jer je ustaški mislio, lagao i pisao.

Napokon, ovo što se kaže da je mogao pogriješiti je kontradikcija obrane i *Stepinca*, jer *Stepinac* nije odustao od laži u vezi s ovim pismom, nije odustao od tvrdnje niti je zanijekao.

Kada se pokušava pričati kako su u historiji postojali dobri biskupi, mi vrlo dobro znamo što je pisao i mislio *Victor Hugo* i kako je ocrtao dobrog biskupa. Bilo je i kod nas za vrijeme okupacije dobrih biskupa, ali u njih ne spada *Stepinac* i oni nisu dolazili na kupljene i od ustaša priređivane biskupske konferencije, nego *Stepinac* te dobre biskupe na konferencije nije niti zvao.

Naš ustav garantira slobodu svakom građaninu, a tako i crkvenoj organizaciji. Nitko ne zabranjuje kod nas slobodu štampe, ali s druge strane zabranjena je ustaška, zabranjena je teroristička, zabranjena je kvistlinška i zabranjena je izdajnička štampa, koja je u toku ovog procesa dobro proučena i prikazana, da ima slobode za vjersku štampu i katoličku štampu, to je sigurno i nikome ne pada na pamet da bi to sprečavao.

Isto sa školama. Vidjelo se u toku procesa da je *Pavelić* dao škole klerofašistima, da ih je dao jednom *Šimečkom*, *Šaliću*, *Martinčiću*, koji je skrivao ustaško blago, a to mi danas ne želimo i ne možemo dopustiti. U takvim školama *Šimečki* bi učio našu djecu da kupe revolvere za ustaške organizacije, *Šalić* bi ih učio posvećivanju zastave za zločinačke bande i t. d., te naša država i naš narod ne mogu dopustiti takve škole i ne mogu zločincima dati škole u ruke. (Burno odobravanje.)

Obrana nastoji prikazati *Stepinca* kao slabica koji je klecao i nije do-rastao pojedinim događajima, a s druge strane slika ga kao najokruženijega u Zagrebu, gdje su se našli mnogobrojni patrioti i rodoljubi koji su se borili protiv okupatora i borili se tako reći u raljama okupatorske aždaje i dali najveći primjer narodnog heroizma u borbi protiv okupatora. Isticati jednog izdajnika kako je istupao pred Nijemcima ne znači ništa drugo nego pljuvati na žrtve onih herojskih i junačkih patriota u Zagrebu koji su položili svoje živote u borbi protiv okupatora. (Burno odobravanje.)

Dokazivati, na pr., kako se neki svećenici nisu dali da pođu putem izdaje, nije dokaz za Stepinca, nego je dokaz za te svećenike da nisu pošli putem izdaje kao Stepinac. To je samo dokaz da se vidi u svijetlu ogledala tih svećenika kolika je izdaja onog koji je trebao da bude prvi, da vodi te svećenike drugim putem, a ne putem izdaje.

Obrana je tu također pokušala da govori da je on kao dobar vjernik, kao odgovorni crkveni funkcioner, stajao uporno, da se zalaže za vjeru, da se zalaže za obranu vjernika. Ovaj proces nije organiziran za proganjanje vjernika, za proganjanje vjere, jer se pokazalo, i svi optuženi svećenici priznaju, nisu izvedeni tu zato, što su vjernici, što su katolici, nego zato, što su zločinci, što su učinili krivična djela. I zato ni Stepinac kao katolik, niti kao crkveni funkcioner nije izveden pred sud, nego je izveden zbog vjere, ustaške vjere, zbog zločina i akata ustaških zločina i mi smo tu dokazali da imamo tu i djela i vjeru ustašku i zato je on izveden pred ovaj sud.

Ono što nije Stepinac dovršio i što se nije dogodilo, nije zasluga optuženog Stepinca — zasluga je junačke borbe hrvatskog naroda, naroda Jugoslavije, što su svi mračni planovi tih kvislinga i njihovi pokušaji razbijeni.

Eto, drugovi suci, toliko sam ja imao da kažem u vezi s postavljanjem ovakove obrane, kako su je postavili advokati optuženog Stepinca.«

*

Advokati optuženih nastavili su svojim obrambenim govorima. Poslije govora posljednjeg advokata, ponovno je tražio riječ javni tužilac rekavši:

»Drugovi suci! Ja bih u vezi s govorom branitelja, a još prije toga u vezi uopće s ovim procesom, s općim pitanjima ovoga procesa kazao nešto: Na ovom je procesu došlo do punog izražaja to, da su se sva pitanja, svi dokazi, sve mogućnosti obrane, da su bili omogućeni i da je svakome od optuženih, njihovih branitelja bilo moguće da upotrijebe sva sredstva za svoju obranu. Prema tome, drugovi suci, ovaj proces, a time i narodni sud, bitno se razlikuje od procesa iz bivše Jugoslavije, a da i ne govorimo o t. zv. »nezavisnoj državi Hrvatskoj«, gdje je na procesu bila osnovna stvar poricanje optuženih, da su ono što su rekli u istrazi, opozivali i optuživali da su bili prisiljeni na priznanje svim mogućim sredstvima i da su bili mučeni da izjave ono što su stavili i potpisali u zapisnik.

Što to znači, drugovi? To znači da naša istraga i da naše sudstvo mjero-davno, bez ikakvih prisilnih sredstava, svim dokazima dokazuje krivnju, da se pred naše sudove izvode oni kojima je bjelodano dokazana krivnja i prema tome da, bez obzira na bilo koje prigovore s formalne strane, u našem sudovanju, može se sa sigurnošću ustvrditi i kazati da su naši sudovi i naš istražni postupak takvi da on najbrže, da on najneposrednije i da on najbolje dovodi do materijalne istine te da zaštićuje i interese društva i interese države, a s druge strane da optuženi mogu da se najbolje brane i da u svojoj obrani pridonese sve što mogu.

Što je dalo mogućnost ovakvom našem narodnom sudovanju? Naši narodni sudovi i postavljanje naših sudova rezultat su naše borbe za narodnu vlast, rezultat su naše pobjede nakon četvorogodišnje borbe naših naroda protiv okupatora, oni su odraz i rezultat one velike pobjede koju su izvojevali naši narodi.

U vezi s obranom većine gospode advokata većine optuženih, ja bih rekao još ovo: Obrana optuženih i gospoda advokati pokušali su da ustvrde i stvari neistinite, kažem većinom, u većini slučajeva.

Braneći optužene, gospoda advokati, u većini slučajeva, pokušavaju da ustvrde jednu stvar koja nije istinita. Kažemo u većini slučajeva, a ta stvar jest da po oslobođenju naše zemlje nije bilo nekako jasno stanje i da našem čovjeku nije bilo moguće jasno se opredijeliti na koju će stranu da ide. Htjelo bi se prikazati da je kod nas bilo turbulentno stanje i da je u tim danima čovjek mogao skliznuti lijevo ili desno idući između Scyle i Karibde, kao što je to jedan branitelj ovdje rekao, uklanjajući se jednom većem zlu uvalio se u manje zlo. To je nepravilno i neistinito, jer tokom četvorogodišnje borbe naših naroda i u času oslobođenja naše zemlje ogroman dio našeg naroda čvrsto povezan, organiziran u svojoj vojsci, organizaciji, u svojem jedinstvenom frontu, organiziran već u svojoj državi, sigurno je išao jednim putem, u tolikoj svojoj ogromnoj većini, kakvu većinu i kakvo jedinstvo nikada nije ni srpski ni hrvatski narod, a ni svi ostali naši narodi nisu dosada postigli.

Nikada kao dosada nije bilo većeg jedinstva, većee jednodušnosti, većee bratstva, većee društvene i državne discipline, nikada toga nije bilo kod naših naroda kao što je sada. Zašto? Zato, jer su to narodne organizacije, jer je to narodna država, jer je to narodna vojska, jer je sve zajedno izražaj narodne volje, za što se je narod dobrovoljno opredijelio i prema tome govoriti da su se kod nas prilike razvijale po pobjedi nad fašizmom jednako kao i u drugim zemljama gdje jedinstva nije bilo, govoriti na taj način potpuno je nepravilno i znači udaljavati se od one istine koja se ovdje pogrešno naziva materijalnom istinom.

Što je materijalna istina u ovom slučaju? Materijalna je istina, drugovi suci, a obraćam se i gospodi advokatima, objasniti, zašto ovi optuženi sjede na optuženičkoj klupi i zašto su počinili djela za koja se optužuju, koja su dokazana, priznata, a koja su i priznali gospoda advokati. To je materijalna istina — ustanoviti zašto i pod kojim uslovima. To je ono što treba ovaj proces objasniti, a što se i iz dosadašnjeg procesa jasno vidjelo.

Kad sam počeo jučer govoriti, kazao sam da izvori fašizma i agresije postoje još uvijek. Dok postoji kapitalistički imperijalizam, postoje i izvori agresije, dotle postoje namjere i planovi pojedinih imperijalističkih grupa da porobe sve one zemlje, a naročito one zemlje koje su slobodne i koje se ne daju porobiti. Naša zemlja je lijepa, naša zemlja je bogata na šumskom i rudnom blagu. Jasno je da stranim imperijalistima i nekima rastu zazubice, a naročito kada vide da u ovoj zemlji postoji jedan narod koji to ne će prodati nikome i dati nikome, nego hoće sam obrađivati, a s time razvijati slobodu, kulturu i svoju državu na svim tim tekevinama i bogatstvima.

Međutim, mi imamo jednu situaciju poslije oslobođenja naše zemlje, a ta je da na jednoj strani stoje ogromne snage naroda koji je pobijedio u ratu i oslobodio našu zemlju, a s druge strane postoje raspršeni ostaci fašizma, postoje ostaci reakcije. Ovi ostaci su se sjatili i u svojoj nemoći i slabosti traže podstreka pomoću novog gospodara. Mi smo u ovom procesu uspjeli pokazati tko je taj novi gospodar, tko je imao i trebao biti novi gospodar i kako su ovi optuženi na toj osnovici tražili novog gospodara u ostacima fašizma koji su stvarni neprijatelji slobode. Oni su bili predisponirani da se ukopčaju, da se podređe i da prijeđu u službu novog gospodara, koji mrzi sve što se kod nas dogodilo, ali ne može ništa zbog toga što kod nas postoji narodna vlast, želeći da ovdje stvori kolonijalni sistem, da porobi naše narode, kako je porobio u drugim krajevima i zemljama narode, koji nisu smogli dovoljno snage da izvojuju onakovu pobjedu kakovu su izvojevali naši narodi.

Međunarodna reakcija nije htjela po porazu fašizma ostvariti slobodu naroda. Ona je tu pobjedu htjela izigrati i oslonom na mračne elemente izdaje, konkretno kod nas na ostatke fašizma, oslonom na njih, htjela je izigrati tu pobjedu, htjela je organizirati mračne terorističke akcije protiv slobode našega naroda, nastojeći preko toga, i vjerujući u sve moguće događaje u budućnosti na svjetskom političkom i diplomatskom polju, da će uspjeti srušiti našu demokraciju, da će srušiti našu Republiku. Godinu dana nakon toga, od 1945. mnogo se toga promijenilo i sami optuženi danas priznaju da je danas sasvim drugačije stanje i da ono što su učinili lani, svakako ne bi ove godine učinili, jer bi ove godine mogli iz druge perspektive bolje vidjeti, što onda — kažu — nisu mogli da vide.

S druge strane, gubeći ovo iz vida i imajući ovo za osnovu svoje obrane, događa se da se pojedina djela optuženih prikazuju kao neka slučajnost kao rezultat nekog febrilnog, paranoičnog, manijalnog stanja i što ja znam što se sve nije reklo. Međutim, ta bi obrana mogla da stoji onda kada bi, na pr., Šimečki poslao revolver u šumu i otišao svojim poslom, kada bi Šalić prisustvovao posveti zastave i otišao svojim poslom, kada bi Stepinac primio Lisaka, šutio i otišao na svoju stranu, a Lisak na svoju stranu, kada bi Moškov sjedio par dana u vinogradu kod Vinice i vratio se u Austriju — onda bi iz svega toga zaista proizlazilo, da to drugo nije imalo ništa zajedničko, da nije imalo zajedničku osnovu i prema tome onda bi takva obrana i bila dovoljna. Onda bi ta obrana objašnjavala zaista da su se ti ljudi slučajno sastali, da je to slučajno društvo, neka koincidencija izvjesnih događaja i akcija pojedinih ljudi, takova obrana bi bila tada dostatna.

Ali drugačije stvar stoji. Ako mi gledamo događaje koji su bili 1945. god., ako gledamo poraz fašizma i njegove ostatke, ako gledamo planove međunarodne reakcije, ako gledamo terorističke grupe križara, ako gledamo kako se sve to zakonomjerno razvija, kako se to sve razvija na klasičan način po zakonu djelatnosti reakcije i međunarodnog imperijalističkog fašizma, onda vidimo da je to bilo uvjetovano, da je to bilo sve svrstano na planu borbe. S jedne strane šačica izdajnika, ljudi koji su na strani daleko od svog naroda, i s druge strane ogroman dio naroda, čitav narod koji je pošao svojim putem.

U ovom, drugovi suci, baš u tome je materijalna istina. U čitavom ovom procesu baš ova stvar je materijalna istina, a nije materijalna istina, nego je samo mali dio istine u činjenici da je Šimečki donio revolver, da je Šalić prisustvovao posveti zastave, da je optuženi Stepinac samo šutio kada mu je Lisak govorio ili da je raspisao pismo što mu ga je Moškov poslao. To je djelomično istina, a ona materijalna istina o kojoj sam govorio, osnovna istina koja sve objašnjava i istina koju će objasniti ovaj proces i pravedna presuda narodnog suda — to je ona istina koja objašnjava kako su se ostaci reakcije i kako su se napredne snage naroda borile ne samo kroz četiri godine nego i 1945. godine, poslije oslobođenja, te kako je na liniji te borbe kao i uvijek pobjeđivao narod i kako je uvijek stradala i bila uništena reakcija.

I zbog toga mi vidimo da optuženi rade u jednom izvana stvorenom okviru i planu, više voleći zločine, više voleći imperijalističke strance nego svoj narod. Rade kao narodu strani, rade kao narodu neprijateljski odredi i kao zločinački pojedinci, koji su daleko od svojega naroda. Tu oni svi imaju zajedničku crtu, tu su oni svi jednaki i imaju zajednički motiv, i to im je ono jednako što ih sve skupa povezuje.

Mi možemo konstatirati, imajući u vidu sve ovo da su predrasude, strah od naroda, udaljenost od naroda, vjernost bivšim grupama, da nije dalo ovim ljudima da se stope sa svojim narodom. Mi nikada u historiji svojega naroda nismo imali toliko oduševljenja svijesti i dobrovoljnosti koja je povezala milijunske mase našega naroda, da pred očima čitavoga svijeta svoju opustošenu domovinu, svoju uništenu imovinu, svoju uništenu zemlju izgrađuju tako brzo kao danas, da se svi ljudi koji nas vole i koji su objektivni da se dive i da ne mogu razumjeti kako to sve skupa ide i koja je tome osnova i zašto je narod tako poletan u izgradnji svoje zemlje.

Kada se vide naponi našega naroda, kada se vidi rad milionskih masa našega naroda, kako se izgrađuju putovi i željeznice te kako diše naša demovina, kako je tek onda težak grijeh i težak zločin po hodnicima i katakombama prekopavati grobove umrlih svećenika i tu zakapati ustaško nagrađeno zlato, oteto i skinuto sa žrtava i s ljudi ubijenih od fašizma (u dvorani buran i dugotrajan pljesak).

Ja ću još na kraju reći jednu stvar. Tu se na izvjestan način pokušava napadati i naša štampa i naši novinari. Ja sam malo prije govorio o perspektivama, govorio sam o materijalnoj istini, govorio sam o uslevima oko kojih su se skupile reakcionarne snage. S tog stajališta naše slobodno novinstvo i novinska služba našega naroda gleda taj proces, s tog stanovišta gleda ona pravilno i jedino može tako pisati, a ovdje je bilo pokušaja da se nabaci na našu štampu, da se nabaci na naše novinare, lažno podmećući joj, kako ona više puta nepravilno registrira i piše. Ona je u osnovi pravilno prikazala ovaj proces i raskrinkala jednu zločinačku bandu, a to je i jest njezin sveti zadatak, njezina služba narodu, i to je slobodna štampa! (Dugotrajan i buran pljesak.)

KONACNE IZJAVE OPTUŽENIH

Predsjednik: Optuženi Lisak! Da li prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi Lisak: Što sam imao reći, ja sam već na ovome mjestu glasno i jasno kazao. Prihvaćam što je moj branitelj rekao.

*

Predsjednik: Optuženi Stepinac! Da li vi prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi Stepinac: Ne bih imao ništa primijetiti na obranu svojih branitelja.*

*

Predsjednik: Optuženi Šalić! Da li prihvaćate obranu vašeg branitelja? Imadete li što reći?

Optuženi Šalić: Vrhovni sude! Slažem se s obranom branitelja, kome se mnogo zahvaljujem na uloženom trudu oko moje obrane. Svoju krivicu skrušeno priznajem i za nju se od srca kajem. Osjećam da sam na optuženičku klupu došao više možda radi poslijeratnih nesređenih prilika i nesređenih duhova, što je tako reći redovita pojava svakog rata, a naročito ovog, koji su vodile jednako ideje kao i oružje. Nadam se da će Narodna vlast steći u najskorije vrijeme duboko uvjerenje da sam se temeljito popravio i da ću biti ne samo lojalan nego i koristan član nove države Republike Jugoslavije.

*

Predsjednik: Optuženi Šimečki! Da li prihvaćate obranu vašeg branitelja? Imadete li što reći?

Optuženi Šimečki: Nemam više šta drugo kazati i na kraju ponovno i najiskrenije svoju krivicu priznajem. Ne ću kazati da tu krivicu žalim, nego je duboko žalim.

Ja ovdje najsvečanije obećavam da ću odsada biti najlojalniji građanin naše zemlje i, neka vjeruje Vrhovni sud da nikada sud ne će sa mnom imati više posla.

*

* Drugi i treći govor javnog tužioca predstavljaju odgovor na obranu optuženog Stepinca, kako su je postavili advokati dr. Politeo i dr. Katičić.

Predsjednik: Optuženi Marić! Da li prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi Marić: Prihvaćam. Ja sam od početka iskreno priznao sve i žalim i kajem se od srca. Obećajem da ću se popraviti i da ne ću nikada više poći tim putem.

*

Predsjednik: Optuženi dr. Gulin! Da li vi prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi dr. Gulin: U cijelosti prihvaćam. Meni je teško i ja se kajem. Žalim što sam bio zločinac, ali obećajem da ću biti lojalan.

*

Predsjednik: A vi, optuženi Crnković, prihvaćate li obranu vašeg branitelja?

Optuženi Crnković: Gospodine predsjedniče, ja u ovom času ne mogu govoriti da li je to bila obrana ili dalja optužba. Ali kako god bilo, ja je prihvaćam.

U mojoj završnoj riječi ne mogu, a da prije svega ne priznam još jedamput sve moje čine koje sam počinio, i moje grijehе koje sam počinio.

Molim, Vrhovni sud, ja priznajem svoju krivicu u svim ovim okolnostima koje sam iznio na javnom pretresu i priznao u mojim iskazima. Molim vas, kajem se duboko za sva djela i molim da mi uzmete u obzir sve okolnosti pod kojima sam došao u ilegalni rad i da donesete vašu pravednu osudu.

*

Predsjednik: Optuženi Martinčiću! Prihvaćate li obranu i da li imate što reći?

Optuženi Martinčić: Da sam krivac, to sam svijestan, i toga mi ne treba nitko dokazivati. Da sam veliki krivac, to sam više puta izjavio, jer sam rekao i onoj gospođi gdje sam bio u prvom zatvoru: »da ste me ustrijelili pet dana nakon što sam napisao svoje izvještaje, bio bih naj sretniji čovjek na svijetu.« Da sam uvijek žalio što sam bio tako lud, ne treba pričati, jer znam da su vam o tome pričali oni koji su sa mnom dolazili u dodir po službenoj dužnosti. Ne žalim se na nikoga. Postupali su sa mnom lijepo, nisu me ponižavali.

Bilo mi je teško što sam tako dugo sakrivao to zlato, te isto nije upotrebljeno za izgradnju zemlje. Ono je, istina, došlo i kasnije u prave ruke, ali mi je žao što nije došlo odmah. Vidim da je sve ovo kolebanje bilo grijeh prema narodu, prema onim mukama, prema onim naporima, prema onim žrtvama koje su hiljade i hiljade naših sinova dali.

Gospodine državni tužioče, ne ću ovdje obećavati ni brda ni doline. Kušajte — vidjet ćete. Bila kazna jako teška, bila srednja, bila

blaga, ja mislim da ću je znati i snositi. Drugo nemam ništa kazati, nego da molim Vrhovni sud — ovu braću blaže, mene strože sudite.

*

Predsjednik: Optuženi Klemen, da li prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi Klemen: Prihvaćam, nemam ništa nego da priznam svoj čin, žao mi je, pa molim za blagu kaznu.

*

Predsjednik: Optuženi Mamerto Margetić. Da li prihvaćate obranu vašeg branitelja?

Optuženi Margetić: Kajem se i molim pravednu presudu.

*

Ostali optuženi tražili su blagu kaznu i kajali su se radi svojih zločina.

P R E S U D A

optuženima Lisak Erihu, Stepinac dr. Alojziju, Šalić Ivanu i družini

U I M E N A R O D A !

Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu, u vijeću sastavljenom od suca Vrhovnog suda dr. Vimpulšek Žarka kao predsjednika vijeća, sudaca Vrhovnog suda N. R. Hrvatske Poldrugáč Ivana i dr. Cerineo Antu kao članova vijeća, te tajnika Vrhovnog suda N. R. Hrvatske dr. Petrović Antu kao zapisničara, u kriv. predmetu protiv optuženih: Lisak Eriha, dr. Stepinac Alojzija, Šalić Ivana i družine radi krivičnih djela iz Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, nakon glavne rasprave provedene uz sudjelovanje javnog tužioca N. R. Hrvatske Jakova Blaževića, svih optuženih i njihovih branitelja dana 11. listopada 1946. donio je i proglasio ovu

P R E S U D U :

I. opt. *Lisak Erih*, rođen 29. siječnja 1912. g. u Zagrebu, od oca Franje i majke Marije rođene Habijančić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, nesvršeni student medicine, sada u zatvoru,

k r i v j e :

1) što je od svibnja do kolovoza 1941. god. kao povjerenik za javni red i sigurnost Ministarstva unutrašnjih poslova t. zv. NDH organizirao prve policije u kotaru Karlovac i drugdje, koje su odmah otpočele progonom građana, a napose Srba i Židova;

u periodu od kolovoza 1941. god. do kolovoza 1942. god. kao osobni pomoćnik zločinca Pavelića bio njegov najuži i najintimniji pomagač i jedan od organizatora progona tisuća naših građana Hrvata, Srba i Židova, seljaka, radnika i narodne inteligencije;

kao glavar nadzornog odjela ustaške vojnice, odnosno kao II. zamjenik vrhovnog nadzornika oružanih snaga t. zv. NDH generala Sabljaka u vremenu od kolovoza 1942. do listopada 1943. god. organizirao ustašku vojniciu i vršio nadzor nad njom, a koja je vršila masovna ubistva, odvođenja u logore te paleže i pljačke;

u vremenu od listopada 1943. god. do rujna 1944. god. kao »veliki župan« »velike župe« Prigorje i kao naredbodavac župskog redarstva iz te župe rukovodio svim hapšenjima koje je to redarstvo provodilo, stavljao bojne prije-

dloge za upućivanje u koncentracione logore i strijeljanje građana, te upravljao cjelokupnom obavještajnom službom na području te župe, te je tako primjerice dana 23. I. 1944. pomogao ustaškom bojniku Ivanoviću da za odmazdu vješa 60 civilnih lica u selu Gornja Stubica;

u vremenu od rujna 1944. god. pa do oslobođenja zemlje kao glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost t. zv. NDH, a od studenog 1944. god. do oslobođenja kao državni tajnik Ministarstva unutrašnjih poslova t. zv. NDH, rukovodio cjelokupnom obavještajnom službom t. zv. NDH, organizirao i naređivao pojedinačna i masovna hapšenja, odvođenja u logore i ubijanje naših građana, te je vršio nadzor i upravu nad svim koncentracionim logorima u t. zv. NDH, u kojima je ogroman broj Hrvata, Srba i Židova i ostalih građana naše zemlje bio na zvjerski način mučen i ubijan, te kao takav među ostalima primjerice odgovoran i za slijedeće zločine:

a) što je 28. XII. 1944. god. uputio svim župskim redarstvenim oblastima i drugim političkim nadležstvima t. zv. NDH okružnicu broj 58609-B-I/1944. kojom naređuje svim policijskim organima pod njegovom upravom da se striktno pridržavaju ranije izdatih uputstava u pogledu izvršavanja odmazdi nad građanima i suradnje s vojnim i drugim naoružanim formacijama po pitanju vršenja odmazdi nad civilnim pučanstvom na temelju kojih uputstava su izvršena kroz navedeno vrijeme mnogobrojna ubistva za odmazdu na čitavom teritoriju t. zv. NDH;

b) u vremenu od 7. VIII. 1944. do oslobođenja izdao naređenje da se za odmazdu vješa ili strijelja 413 građana i to 7 VIII. 1944. god. između sela Prečec i Ostrne obješeno je 10 građana, 26. VIII. 1944. obješeno je u mjestu Jablanac kod Zaprešića 36 građana, 23. IX. 1944. naredbom broj 28942-B-I/2-44. naređeno je izvršenje odmazde nad 4 građana u Novoj Gradiški, 30. IX. 1944. između stanice Pušća Bistra i Luka uz željezničku prugu obješeno je 10 građana, 4. X. 1944. u Sv. Ivanu Zelini obješeno je 29 građana, 5. X. 1944. kod Zaprešića obješeno je 10 građana, 6. X. 1944. u Maksimiru u Zagrebu obješeno je 5 građana, istoga dana t. j. 6. X. 1944. obješeno je u Čučerju 20 građana, 9. X. 1944. obješeno je kod Velike Gorice 13 građana, 28. X. 1944. obješeno je u Čulinu 20 građana, istog dana t. j. 28. X. 1944. obješeno je u Sv. Nedjelji kod Samobora 18 građana, 24. XI. 1944. obješeno je 20 građana, 1. XII. 1944. obješeno je u selu Brezovici na nadbiskupskom imanju 10 građana, 20. XII. 1944. obješeno je u Odri 13 građana, 28. XII. 1944. obješeno je u Krušljevom selu 50 građana, 4. I. 1945. obješeno je u Žitnjaku 25 građana, 25. I. 1945. obješeno je kod Konjšćine 40 građana, 3. II. 1945. obješeno je u Žitnjaku kraj Zagreba 10 građana, 10. II. 1945. obješeno je u selu Remetincu kod Zagreba 30 građana, 13. II. 1945. obješeno je u Vrapču kraj Zagreba 20 građana, 22. II. 1945. obješeno je u Vrapču kraj Zagreba ponovo 20 građana;

c) u razdoblju od kolovoza 1944. god. do siječnja 1945. god. naredio svojim podređenim službenicima da upute u koncentracione logore Horvat Stjepana, koji je upućen u logor 19. I. 1945., Šunje Aliju, koji je upućen u logor 8. XII. 1944., Jakopović Mirka, koji je upućen u logor 1945. god., Šafran Ervina, koji je upućen u logor 19. I. 1945., te Marović Rudolfa, koji je neutvrđenog dana 1945. god. upućen u logor Lepoglava, a od kojih se do danas nije nijedan

povratio, svog podređenog Paver Stjepana ovlastio da uputi u logor Švaco Josipa, koji je u logor otpremljen 31. X. 1944., a 5. IV. 1945. je spomenuti Paver Stjepan izdao po odobrenju optuženog rješenje da se u logor upute Vanjak Franjo i Zdravec Stanko, koje je naređenje i izvršeno. Nadalje u istom tom razdoblju su u logorima Jasenovac, Gradiška, Lepoglava i drugima kojima je optuženi kao glavni ravnatelj za javni red i sigurnost, odnosno državni tajnik u Ministarstvu unutrašnjih poslova t. zv. NDH rukovodio i upravljao, pobijeno je po njegovu nalogu i ovlaštenju bezbroj nevinih žrtava kao primjerice: neustanovljenog dana i mjeseca 1944. god. pobijeno je 700 do 800 Srba kod Mlake i Jablanca, obješen dr. Mile Bošković i drugovi, obješen Branko Vojnović i drugovi, ubijen liječnik logorske bolnice logora Jasenovac dr. Klein i veći broj logoraša, koji su se kao bolesnici nalazili u toj bolnici; u razdoblju od listopada 1944. do siječnja 1945. god. ubijen i veliki broj zatočenika logora Jasenovac na način što su potpuno goli dovedeni na Savu i tamo ubijani bilo nožem, bilo udarcem čekića ili malja po glavi, u listopadu 1944. god. ubijeno je 25 zatočenika logora Jasenovac zaposlenih u kožari toga logora, 30. i 31. III. 1945. god. Zrimušić Ante s nekoliko ustaša pobio je 30 zatočenika logora Jasenovac, neustanovljenog dana u travnju 1945. t. j. prije povlačenja ustaša ubijeni su gotovo svi zatočenici logora Lepoglava, a jednako je nekako u isto vrijeme zločinac Luburić pobio gotovo sve preostale zatočenike logora u Jasenovcu;

2) što je u vremenu od početka svibnja do polovice kolovoza 1945. god. nakon bijega iz zemlje radio u Austriji sa zločincem Pavelićem, Moškovom i drugima na organiziranju terorističke djelatnosti uperene protiv lične sigurnosti i imovine građana naše zemlje, te u tu svrhu po prethodno utanačenom sporazumu s Pavelićem i ostalim ustaškim vođama pristupio provođenju u život njihova zločinačkog plana, te je u toku mjeseca kolovoza 1945. god. u logoru Sent Getraut kao i drugim logorima u Austriji u kojima su se nalazili ustaše koji su pobjegli iz naše zemlje nakon oslobođenja zemlje, organizirao oružane ustaške terorističke grupice s namjerom da se iste prebace na teritorij FNRJ gdje bi pod nazivom »križari« ometali obnovu zemlje, te nastavili vršiti ubistva, pljačku i ostala nasilja, te je u izvršenju tog plana neutvrđenog dana i mjeseca 1945. god. po naređenju zločinca Pavelića, po prethodnom dogovoru s Moškovom, bivšim komandantom PTS, prebacio se u zemlju, u cilju preuzimanja rukovodstva nad tim terorističkim grupicama i stvaranja jedinstvene terorističke organizacije, ugovorivši istovremeno, da će se po dolasku u zemlju međusobno povezati s Moškovom preko nadbiskupskog dvora u Zagrebu, a oko 15. IX. 1945. snabdjeven lažnim ispravama prebacio se ilegalnim putem preko granice FNRJ, te 17. IX. 1945. došao u Zagreb kao centar svog namjeravanog zločinačkog djelovanja, te je drugom polovicom mjeseca rujna 1945. god., došavši u Zagreb, uspostavio vezu s nadbiskupom Stepincem, posredstvom Pavelićeve rođakinje Porges Anči i Mačekovih povjerljivih ljudi Ostojčić Marijana i dr. Franolića Vladimira, te je sastavši se s optuženim dr. Stepincem Alojzijem i optuženim Šalić Ivanom, njegovim tajnikom, iste upoznao s namjerama ustaških zločinaca izvan zemlje, a od istih primio podatke o stanju u zemlji, a sve u svrhu ojačanja terorističke djelatnosti i čvrstog povezivanja te djelatnosti s inozemstvom, interesirajući se ujedno o moguć-

nosti uspostavljanja veze s Moškovom, koji se također već nalazio u zemlji, te je isti dan u večer posredstvom optuženog Šalića sastao se s Giuseppe Mascuci-em, tajnikom papinskog legata pri episkopatu Hrvatske Marcone-a i u dugom razgovoru s njim primio podatke o situaciji u zemlji, kojim bi se mogao koristiti u provođenju namjeravanih zločina;

pa je djelima pod 1) u vrijeme rata i neprijateljske okupacije, radeći kao pokretač, organizator, naredbodavac i pomagač u izvršavanju ubistava, osuđivanja na smrtne kazne i njihova izvršavanja, hapšenja, mučenja, odvađanja u konc. logore, prinudne mobilizacije, naredio paljevine, uništavanje i pljačke javne i privatne imovine, postao funkcionerom terorističkog aparata i policijskih formacija neprijatelja, nečovječno postupao s jugoslavenskim državljanima, počinio kriv. djelo iz člana 3. toč. 3. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, nadalje u vrijeme rata organizirao i sam stupio u naoružane vojničke i policijske formacije sastavljene od jugoslavenskih državljana u cilju pomaganja neprijatelja i zajedničke borbe s njime protiv svoje domovine, pa je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 4. citiranog Zakona, nadalje u vrijeme rata i neprijateljske okupacije stupio u političku saradnju s neprijateljem i stavio se u njegovu službu, u provođenju prisilnih mjera prema stanovništvu Jugoslavije, te je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 6. citiranog Zakona;

djelima pod 2) organizirao i pomagao da se organiziraju oružane bande u zemlji i van zemlje i njihovo ubacivanje na teritorij države, u cilju da se nasilnim putem obori i ugrozi postojeće državno uređenje FNRJ., te ugrozi njena vanjska sigurnost, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 7 i 8 citiranog Zakona.

II. opt. *Stepinac dr. Alojzije*, rođen 8. svibnja 1898. u Krašiću od oca pok. Josipa i majke Barbare rođene Penić, Hrvat, državljanin FNRJ, nadbiskup zagrebački i predsjednik biskupskih konferencija, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je već 12. travnja 1941. god. dok su se još vodile borbe s njemačkim i talijanskim okupatorskim trupama posjetio u svojstvu hrvatskog metropolite »vojskovođu« Slavka Kvaternika, i čestitao mu uspostavu t. zv. NDH;

16. travnja 1941. god. izvršio je službenu posjetu krvniku Paveliću, i prvih dana okupacije priredio je u nadbiskupskom dvoru večeru ustaškim emigrantima i zajedno se s njima slikao;

28. travnja 1941. god. izdao kleru zagrebačke nadbiskupije službenu okružnicu u kojoj poziva svećenstvo da surađuje, i vjernike podstiče na suradnju s t. zv. NDH, a 26. lipnja 1941. god. kao predsjednik biskupskih konferencija nakon održane biskupske konferencije na kojoj je zauzet stav suradnje s ustaškim vlastima, predveo katolički episkopat u audijenciju Paveliću i tom prilikom ovog fašističkog agenta pozdravio kao državnog poglavara t. zv. NDH, i obećao mu iskrenu i lojalnu suradnju. Slijedeći njegov poziv, stotine svećenika najaktivnije stupilo je u suradnju s neprijateljem koja je svršavala izdajom domovine, i mnogim ratnim zločincima, te čak i stupanjem svećenika u neprijateljsku obavještajnu službu.

Tim stavom učvrstio je dotadašnje ustaše-svećenike u njihovoj izdaji, a podstrekavao i mnoge druge prema narodu neprijateljski raspoložene svećenike, da predvođe u razoružavanju jugoslavenske vojske, preuzimanju i organiziranju ustaške vlasti, organiziranju ustaških povjereništava, tabora, logora, stožera i t. d.;

što je kao predsjednik biskupskih konferencija, upravljajući organizacijama »Katoličke akcije«, imajući vrhovni nadzor nad pisanjem cjelokupne katoličke štampe, sve te organizacije, kao i cijelu katoličku štampu oktivizirao na pomaganje okupacije, Pavelića i t. zv. NDH;

Ta je štampa potpuno ustaška i fašistička, prikrivena crkvenim i vjerskim ruhom, širila klevete i laži protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta, razpirivala vjersku, nacionalnu i rasnu mržnju, sve u korist okupacije, a protiv Narodno-oslobodilačke borbe.

Sve organizacije iz sastava »Katoličke akcije« slijedeći poziv Stepinca, a naročito organizacije »Velikog križarskog bratstva«, »Velikog križarskog sestinstva« i »Domagoj«, saradivale su s ustašama i postale stup i srčika ustaštva, tako da su članovi ovih organizacija učestvovali u razoružavanju jugoslavenske vojske, u uspostavljanju ustaške vlasti, mnogi od njih postali funkcioneri u ustaškim povjereništva, taborima, logorima i stožerima, iz njihovih redova regrutirala se masa oficira za Pavelićevu vojsku, a najveći dio pripadnika križarskih organizacija otišao je dobrovoljno u ustaške i domobranske vojne jedinice, dok sam predsjednik »Velikog križarskog bratstva« dr. Feliks Niedzielski postaje ustaški »podžupan« i »upravni zapovjednik ustaške mladeži«, i te organizacije dale su kadar intelektualaca za ustaški teroristički aparat;

što je i tradicionalne vjerske svečanosti zloupotrebjavao i pretvarao u političke manifestacije za krvnika Pavelića i njegove ustaške bande, pa je tako u svojoj propovijedi na bistričkom proštenju godine 1942. rekao: »Molimo se i za one koji su napustili demovinu i sada bi iz tuđine htjeli davati savjete katoličkoj crkvi, za koga smije, a za koje ne smije da se moli. Mi znademo da je naša apostolska dužnost opominjati vjernike da se mole za sve ljude, posebno za one koji su na vlasti, a napose za državne poglavare«, a u svojoj propovijedi u Mariji Bistrici godine 1944., kad je već svakom bilo jasno da su ustaški koljači agentura Gestapo-a, i da je kvislinška tvorevina NDH na izdisaju u cilju podržavanja ustaštva, poistovjetovao ustaše s hrvatskim narodom, a službu okupatoru s obranom državne samostalnosti i rekao: »Smatra li možda ratujuća strana dok ovakovim strahotama pogađa našu zemlju što hrvatski narod svom snagom svoga bića staljećima teži za slobodom i brani danas svoju državnu samostalnost uz nečuvene žrtve«.

Nadalje što je počevši od godine 1941. pa sve do oslobođenja svakog 10. travnja služio svećane mise slaveći kvislinšku tvorevinu NDH, a crkvene blagdane sv. Antuna pretvarao u političke manifestacije za zločinca Pavelića. Svojim okružnicama naređivao je kleru na području svoje nadbiskupije, da tih dana služe svećane mise za Pavelića i kvislinšku tvorevinu NDH.

Nadalje što je prigodom otvaranja ustaškog »sabora« 23. veljače 1942. sudjelovao s kanonicima prvostolnog kaptola zagrebačkoga, te svjetovnim i

redovničkim klerom i na ulazu u crkvu sv. Marka dočekaao Pavelića i članove ustaškog sabora pozdravnim govorom koji je prenijela sva ustaška i katolička štampa;

nadalje što je u svim mogućim oblicima u toku rata i neprijateljske okupacije izrđavao svoju solidarnost s njemačkim i talijanskim okupatorima na način da je učestvovao u brojnim službenim priredbama, proslavama i čestitanjima koje su u Zagrebu priređivali predstavnici njemačke i talijanske okupacione vlasti, tako je na primjer prisustvovao otvaranju sveučilišnog tjedna za njemačke i hrvatske vojnike u prisutnosti ustaške vlade i njemačkih generala, na otvaranju zagrebačkog zbora s njemačkim, talijanskim i ustaškim funkcionerima, na proslavi dana fašističkog pohoda na Rim i t. d.;

2) što su pod rukovodstvom odbora trojice, kojemu je on bio na čelu, vršena prisilna prevođenja Srba na katoličku vjeru, koja je prevođenja on sankcionirao;

3) što je početkom godine 1942. imenovan po Vatikanu i primio se službe vojnog vikara Pavelićevih ustaša i domobrana postavio za svoje zamjenike poznate ustaške svećenike Stipu Vučetića i Vilima Cecelju, pa je tako postao i službeno najviši vojni svećenik Pavelićeve vojske, kome su bili podređeni svi vojni svećenici, koji su u sastavu ustaških i domobranskih formacija podstrekavali na vršenje zločina, a i sami vršili zločine nad narodom i vršili propagandu za ustaštvo;

nadalje što je nadbiskupski duhovni stol kome je on predsjednik, odebruo 10. II. 1944. pod brojem 904 molitvenik »Hrvatski vojnik«, kojega je sastavio ustaški potpukovnik svećenik Vilim Cecelja, a u kojemu vojnicima stavlja kao vjersku dužnost službu okupatoru i odanost Paveliću, te velića poznate ustaške zločince kao Juru Francetića i druge.

4) što je 18. XII. 1941. god. božićnom porukom zagrebačkog nadbiskupa hrvatskim radnicima i radnicama u Njemačkoj pozivao ih na rad, jer da je to njihova vjerska i patriotska dužnost.

Nadalje što je u vrijeme akcije za sakupljanje pomoći ustaškim legionarima na istočnoj fronti dao prilog u cigaretama, kronicama, medaljicama i raznim časopisima, podižući time moral ustaškim bandama u borbi protiv bratskog Sovjetskog Saveza;

što je tokom godine 1944. i 1945. pred slom hitlerovske Njemačke i njezinih satelita usko se povezao s Pavelićem i Mačekom, a koji su dalje bili povezani s izdajicama srpskog i slovenskog naroda Mihailovićem, Rupnikom i Rožmanom, i vodio s njima pregovore radeći na jedinstvenom povezivanju svih neprijatelja naroda, nudeći i tražeći oružanu intervenciju izvana i okupaciju naše zemlje po nekim stranim imperijalistima, a s ciljem, da kao ništavna zajednička manjina produženjem okupacije spase kvislinšku tvorevinu NDH ili u bilo kojem drugom obliku održe protunarodnu vlast i spriječe pobjedu naših naroda, pa je tako u tom nastojanju u svom govoru održanom 7. srpnja 1944. god., članovima »Domagoja« rekao slijedeće:

»Hrvatska danas proživljuje teške časove, a moguće da proživi još i gore, no moramo biti uvijek optimisti i s pouzdanjem vjerovati da će Hrvatska ostati i da nju nitko ne može uništiti. Hrvatski narod krvari za svoju državu

i on će svoju državu ušćuvati i spasiti. Svi pokreti protiv hrvatskog naroda i hrvatske samostalnosti ne smiju nikoga obeshrabrili, već svatko mora još čvršće pristupiti obrani i izgradnji države«, a u svom govoru održanom sveučilištarcima 18. ožujka 1945. ustao je otvoreno protiv mira i nastavio harangu za dalje prolijevanje krvi, klevetajući narodnu vlast i pravosuđe ovim riječima: »Znači li mir možda to da jedan društveni sloj ognjem i mačem prigrabi vlast u ruke, a drugim staležima ostaje jedino pravo polagano umirati, makar su u ogromnoj većini, znači li možda mir to da se mogu nesmetano ubijati intelektualci, svećenici, građani, ljudi protivnog političkog naziranja, i da se za ta umorstva nikada i nikome ne polažu računi, znači li mir to, da se može nesmetano onemogućavati djelovanje crkve i te mjere opravdavati izgovorom, da se crkva nema pačati u političke stvari«.

Nadalje što je u drugoj polovici ožujka 1945. godine kad je ustaška »vlada« bila na izdisaju, na zahtjev predsjednika te »vlade« Mandića, a po naređenju Pavelića, i nakon što mu je bio stavljen na raspolaganje kredit od 100 milijuna kuna, organizirao biskupsku konferenciju sa zadatkom da se katolički episkopat zauzme za spašavanje okupatorskog sistema i njegove tvorevine t. zv. NDH, kao i za spašavanje ustaških ratnih zločinaca, od pravednog narodnog suda, a za bolje organiziranje te konferencije ustaška vlada dala mu je na raspolaganje poznate zločince generala Rupčića i najzloglasnijeg krvnika Jucu Rukavina, koji su imali zadaću dovesti biskupe na konferenciju. U tu svrhu predsjednik ustaške vlade Mandić, po naređenju Pavelića, dao je šefu ustaške propagande Ivi Bogdanu zadatak da načini nacrt biskupske poslanice, što je ovaj i učinio i nacrt poslanice predao biskupu Janku Šimraku, koji ju je redigirao, a poslanica je stvarno i preuzela političke sugestije Pavelića, odnosno Ive Bogdana i zaodjela ih samo mislima sakralnog karaktera. Tako redigiranu poslanicu biskup Janko Šimrak predao je Paveliću koji ju je odobrio i naredio da se štampa. U poslanici među ostalim kaže se: »Pojavili su se lažni svjedoci koji nas optužuju da su hrvatski katolički crkveni poglavari zajedno sa svojim svećenstvom i najboljim svojim vjernicima krivi sadašnjem krvavom obračunavanju u hrvatskoj domovini«. Dalje: »Svoj poziv šaljemo i onima koji su u posljednje vrijeme počeli sa sustavnom promičbom razdraživati neodgovorne i zlu sklone pojedince i skupine pod izlikom suđenja ratnim zločincima, da smaknu što veći broj Hrvata, osobito svećenika i intelektualaca, dobrih katolika, lišavajući ih ne samo života nego i njihova dobra glasa«. Nadalje: »U izuzetnom slučaju, ako se koji zalutali svećenik ogriješio o prava svoga bližnjega, mi se nismo žacali udariti ga crkvenim kaznama, dapače i udaljenjem iz svećeničkog ili redovničkog staleža, ali danas moramo najodlučnije prosvjedovati pred Bogom i svjetskom javnošću protiv sustavnog ubijanja i mučenja nevinih hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika od kojih je veliki broj živio upravo svetim životom, a mrzitelji katoličke crkve oduzeli su im život protupravnim osudama, osnovanim na fiktivnim krivicama«. Nadalje: »Povijest svjedoči da hrvatski narod kroz cijelu svoju 1300 godišnju prošlost nije nikada prestao plebiscitarno naglašavati da se ne odriče svoga prava na slobodu i nezavisnost, koju on od srca želi i svakom drugom narodu. A kad je u drugom svjetskom ratu ta misao još jače naglašena i oživotvorena

u vlastitoj državi, hrvatski su katolički biskupi poštivali volju hrvatskog naroda. Nitko prema tome nema prava optuživati bilo kojeg građanina hrvatske države, pa ni hrvatske biskupe zato što poštivaju tu neodstupnu volju hrvatskog naroda kada on na to ima pravo i po božjim i po ljudskim zakonima.«

Što je pred slom t. zv. NDH u namjeri sakrivanja, a u dogovoru s Pavelićem pohranio u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu arhivu »Ministarstva vanjskih poslova t. zv. NDH« i »Županstva pri poglavniku«, i sakrio gramofonske ploče sa svim govorima Pavelića, koje je ovaj držao u emigraciji u Italiji i Hrvatskoj.

Nadalje što se je prije oslobođenja zemlje, a u nastojanju da se održi ta ustaška tvorevina t. zv. NDH naročito aktivizirao, vodio pregovore s Pavelićevim delegatima i po nalogu Pavelića, a u pratnji ustaškog pukovnika Moškova posjetio Mačeka i vodio s njime pregovore radi izvršenja gornjega plana. Tim svojim djelovanjem unio je zabunu u zadnjem momentu među neobaviještene.

5) Što je ostajući nakon oslobođenja u zemlji, provodio sistematski plan podržavanja nada da će se uskoro promijeniti »režim« u FNRJ, kako su oni nazivali narodnu vlast, kako će nastupiti skore promjene, kako će se vratiti u Hrvatsku Maček, a u Srbiju kralj Petar, kako će ustaše opet doći natrag i t. d. Nadalje, harangira protiv narodnih i pravednih osuda narodnih sudova nad ustašama svećenicima, i ostalim ratnim zločincima, nazivajući to progonom svećenstva, crkve i religije, te istrebljenjem hrvatskog naroda. Podstreknuti ovim njegovim držanjem, radom i izjavama, mnogi svećenici ustaše, te ustašama skloni svećenici i ostali protunarodni elementi prikupljaju i organiziraju ustaše koji se kriju pred narodnim vlastima, vrše među njima propagandu, te ih organiziraju i guraju na zločine, ubijanja građana naše zemlje, pljačkanja njihove imovine i t. d.

Nadalje što je primio u nadbiskupskom dvoru drugom polovicom mjeseca rujna 1945. ustaškog pukovnika i bivšeg glavnog ravnatelja za javni red i sigurnost Eriha Lisaka.

Nadalje što je 8. studenoga 1945. god. primio ustaškog studenta-emigranta, koji mu je iz Salzburga donio »zavjet« ustaša intelektualaca, da će se i dalje boriti za »oslobođenje« hrvatskog naroda. Primio je i špijunku Lelu Sopijanec, koja u više navrata prelazi Trst;

što je znajući za zavjerenički rad svoga tajnika Ivana Šalića i svećenika Josipa Šimečkoga podstreknuo ih svojim držanjem i djelatnošću na dalji rad protiv naroda, te ovi u zajednici s dr. Pavlom Gulincem i Josipom Crnkovićem, kao centralno vodstvo, povezuju razne terorističke grupice u zemlji i pomažu ih na razne načine;

što je upravo u vrijeme pred izbore u Ustavotvornu skupštinu, kada svi neprijatelji naroda nastoje svim sredstvima izazvati zabunu u narodu, s nadama za neke skore promjene, izdao pastirsko pismo, koje je sastavljeno na biskupskoj konferenciji pod njegovim predsjedanjem 20. rujna 1945., koje lažno prikazuje stanje u našoj domovini, hrabri ustaše i ostale izdajnike na vršenje daljih zločina, s jedne strane, a s druge strane daje podstreka svim neprijateljima naše zemlje u domovini i izvan nje, a naročito ustašama u

odmetništvu, koji su se prozvali »križarima«, da vjerujući u intervenciju izvana, aktivnije prosljede svojim terorističkim akcijama protiv života i imovine naših građana;

pa je gornjim djelovanjem počinio slijedeća kriv. djela:

djelom pod 1) stupanjem u vrijeme rata i neprijateljske okupacije u političku suradnju s neprijateljem kriv. djelo iz čl. 3. toč. 6. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države;

djelom pod 2) kao pomagač radio je na prisilnom provođenju na drugu vjeru stanovništva Jugoslavije, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 3. istog Zakona;

djelima pod 3) pomagao naoružane vojničke formacije sastavljene od jugoslavenskih državljana u cilju službe neprijatelju i zajedničke borbe s njime protiv svoje domovine, počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 4. istog zakona;

djelima pod 4) stupanjem za vrijeme rata i neprijateljske okupacije u političku suradnju s neprijateljem počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 6. istog Zakona;

te djelima pod 5) pomaganjem na organizaciji oružanih banda i njihova ubacivanja na teritoriju države, a u cilju da se ugrozi putem nasilja postojeće državno uređenje Federativne Narodne Republike Jugoslavije, počinio je kriv. djelo iz čl. 3. toč. 7. istog Zakona, kao i krivično djelo klevete narodne vlasti.

III. opt. *Šalić Ivan*, rođen 23. lipnja 1911. godine u Bebrini, kotar Slav. Brod, od oca Pavla i majke Magdalene rođ. Grgić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, tajnik zagrebačkog nadbiskupa Stepinca, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je u drugoj polovici mjeseca rujna 1945. godine dobivši naređenje od nadbiskupa Stepinca preko biskupa Lacha dočekao na vratima nadbiskupskog dvora ratnog zločinca i glavnog ravnatelja za javni red i sigurnost u t. zv. NDH, Lisak Eriha, koji se je po nalogu zločinca Pavelića prebacio ilegalno iz inozemstva u našu zemlju sa zadatkom da provede organizaciju ustaško-križarskih terorističkih bandi u svrhu vršenja terorističkih akcija, istoga odmah sporednim prelazom odveo u prostorije nadbiskupskog dvora, izvijestio nadbiskupa Stepinca da je stigao Lisak, nakon čega je nadbiskup Stepinac odmah opt. Lisaka primio.

Nadalje što se dva dana kasnije sastao ponovo po nalogu optuženog Stepinca s ustaškim pukovnikom Lisakom u nadbiskupskom dvoru, poručivši mu dan ranije po Anči Porges da ga u to vrijeme očekuje, te je tom prilikom u razgovoru koji je trajao tri i po sata, nakon što ga je opt. Lisak detaljno upoznao sa svrhom zbog koje se iz inozemstva prebacio u našu zemlju, a da omogućivši opt. Lisaku njegovu zločinačku djelatnost, dao istome potrebne informacije o prilikama u našoj zemlji, kao i podatke da se ustaški pukovnik Moškov također prebacio u našu zemlju, da se nalazi u okolici Vinice, da je poslao pismo nadbiskupu Stepincu, da optuženi dr. Gulin Pavle ima vezu s

ustaškim pukovnikom Moškovom, te je povezao opt. Lisaka s Moškovom davši Lisaku adresu opt. Gulina;

što je omogućio još iste večeri opt. Lisaku razgovor s Guiseppe Massuciem, tajnikom nadbiskupskog legata pri episkopatu Hrvatske, Marconea, i u tom razgovoru, koji se je kretao isključivo u okviru zadataka zbog kojih se je opt. Lisak prebacio u zemlju i sam učestvovao, te iste noći pružio mu sklonište davši mu jednu od soba u nadbiskupskom dvoru u kojoj je opt. Lisak te noći prespavao i tu ostao sve do 12 sati u podne sljedećeg dana, te što je sve do hapšenja opt. Lisaka t. j. do 2. X. 1945. bio s njime u stalnoj vezi preko Anči Porges, koja je u stvari Lisaka dolazila opt. Šaliću kroz to vrijeme oko 4—5 puta;

2) što je dana 18. IX. 1945. primio preko opt. Gulina Pavla pismo ustaškog pukovnika Moškova upućeno nadbiskupu Stepincu, a koji se je, Moškov, iz Austrije ilegalno prebacio u našu zemlju s istom svrhom kao i opt. Lisak i to pismo predao nadbiskupu Stepincu, zatim ga pročitao i preko opt. Gulina obavijestio Moškova o stanju i djelatnosti ustaško-križarskih grupica, o ustaškim zločincima Bobanu, Luburiću i Sudaru, o nadbiskupskoj konferenciji koja je već održana i o ostalim pitanjima koja je Moškov postavio i uputio opt. Gulina na opt. dra Marića Đuru;

nadalje što je dana 3. X. 1945. primio ponovo opt. Gulina koji mu je predao drugo pismo ustaškog pukovnika Moškova upućeno nadbiskupu Stepincu, a u kojemu je navedeno sljedeće: »Preuzvišeni, vi se smatrate u inozemstvu kao i u domovini jedinim predstavnikom hrvatskog naroda, kao što ste dosada tako i unaprijed branite prava i vjeru hrvatskog naroda. Nadam se da će i ostalo svećenstvo ostati čvrsto uz narod kao i dosada«. Što je to pismo predao nadbiskupu Stepincu. Tom prilikom, nakon što ga je opt. Gulin izvijestio o mišljenju Moškova, da je nadbiskupska konferencija najveći događaj u životu hrvatskog naroda poslije sloma t. zv. NDH optuženi obavijestio opt. Gulina, a s ciljem da ovaj obavijesti Moškova o toku i zaključcima nadbiskupske konferencije i upoznao ga sa sadržajem pastirskog pisma;

3) što je dana 3. XI. 1945. primio ustaškog emigranta nepoznatog imena, koji se je iz Austrije prebacio u našu zemlju i donio nadbiskupu Stepincu »zavjet« ustaških intelektualaca emigranata iz Salzburga da će se boriti za »oslobođenje« hrvatskog naroda, i o tome odmah obavijestio nadbiskupa Stepinca, koji je spomenutog ustaškog emigranta primio;

što je dana 8. XI. 1945. primio Juroš Anu, ženu ustaškog satnika u bjekstvu, koja je donijela pismo ustaškog bojnika Medvidović Mate, koji se je s jednom ustaško-križarskom grupicom krio na teritoriju trokuta Aržano-Posušje-Imotski pred narodnim vlastima, koje je pismo bilo upućeno nadbiskupu Stepincu, a u kojemu je ustaški bojnik Medvidović tražio pomoć u raznom materijalu, te što je spomenutu Juroš Anu u svrhu nabavke tog materijala povezao s opt. Crnkovićem i od ovoga zatražio da taj materijal nabavi.

4) što je dana 21. X. 1945. omogućio a i sam učestvovao kod blagosiljanja zastave u kapelici nadbiskupskog dvora, a koja je zastava bila namijenjena ustaško-križarskoj grupici pod vodstvom Mesarov Martina u Bilo Gori, po čijem

je naređenju i odobrenju ta zastava i izrađena po časnim sestrama milosrdnicama iz Gundulićeve ul. 12.;

5) što je neутvrđenog dana krajem rujna 1945. djelujući u pravcu organiziranja i povezivanja ustaško-križarskih terorističkih grupica uputio pismo opt. Gulinu, u kojem zahtijeva da Gulin poveže opt. Crnkovića i nekog učitelja s ustaškim pukovnikom Moškovom i to bilo na Bilo Gori bilo na Papuku;

6) što je neутvrđenog dana u listopadu 1945. u svrhu prebacivanja u oružane ustaško-križarske grupice dao vezu ustaškom poručniku Paić Safetu, koji je bio po narodnom sudu osuđen na 10 godina lišenja slobode s prisilnim radom i s uzdržavanja kazne pobjegao, prebacivši se u inozemstvo, a zatim se ponovo vratio u zemlju sa zadatkom vršenja zločina, te mu istom prilikom stavio na raspolaganje svoj pisaći stroj u svrhu da si ovaj ispuni nekoliko lažnih objava, što je Paić odmah i učinio i žigosao ih krivotvorenim žigom Komande grada Sarajeva, sve to u njegovoj prisutnosti.

7) što je primio od Zubović Zorke, žene liječnika Zubovića, lijevke i slao iste ustaško-križarskim grupicama preko svojih veza opt. Crnkovića i naprijed spomenutog učitelja, te od iste primio podatke za lica koja su bila osuđena po narednim sudovima ili su se nalazila u zarobljeničkim logorima kao i druge podatke o takvim licima, jer da će mu to korisno poslužiti, što je imao svrhu da se provede kampanja oko harangiranja protiv narodne vlasti i pravosuđa;

pa je gornjim djelima organizirao i pomagao kod organiziranja oružanih banda i njihova ubacivanja na teritoriju države, u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje FNR, i organizirao udruženja koja su imala za cilj vršenje gornjih zločina, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. t. 7. i 8. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

IV. opt. *Šimečki Josip*, rođen 5. siječnja 1909. u Krašiću od oca Siksta i majke Barbare rođ. Penić, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, kateheta II. muške realne gimnazije u Zagrebu, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je dana 21. X. 1945. u kapelici nadbiskupa Štepinca a u prisutnosti opt. Šalića i Crnkovića, te jednog učitelja, blagoslovio zastavu za koju je znao da je namijenjena ustaško-križarskoj terorističkoj grupici na Bilo Gori;

2) što je početkom listopada 1945. godine neутvrđenog dana povezao domobranskog oficira Švalerna u svrhu prebacivanja u križare s opt. Crnkovićem;

3) nekako u isto vrijeme što je dao vezu isusovcu Bortas Franji uputivši ga na opt. Crkovića u svrhu prebacivanja u križare četvorice bivših legionara, koji su se prebacili iz inozemstva ilegalno u našu zemlju;

4) neутvrđenog dana kolovoza 1945. god. predao opt. Crnkoviću i naveđenom učitelju pištolj marke »Vis« da ga ovi predaju križarima;

5) uputio spomenutog učitelja s pismom župniku Mikoću u Donje Moste da isti da podatke gdje se nalazi sakriveno oružje u svrhu da se isto prebaci križarima;

6) organizirao prikupljanje raznog materijala, a i sam davao materijal i slao preko svojih veza opt. Crnković i navedenog učitelja ustaško-križarskim grupicama;

7) primao, umnožavao i raspačavao letke uperene protiv narodnih vlasti i državnog uređenja;

pa je tim djelima od 1 do 7 organizirao i pomagao na organiziranju oružane bande i njihovo ubacivanje na teritoriju države u svrhu da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje FNRJ, i organizirao udruženja koja su imala za cilj vršenje gornjih zločina, čime je počinio krivično djelo iz čl. 3. toč. 7. i 8. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, a djelom pod 7. vršio propagandu putem štampe na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. stav. 2. citiranog Zakona.

V. opt. *dr. Marić Đuro*, rođen 30. siječnja 1913. u Gerku, od oca Nikole i majke Kate rođ. Hodovanja, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, bio ustaški satnik, svećenik, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je kao pročelnik ustaške mladeži u Đakovu u vremenu od svibnja 1943. pa do veljače 1944. god. održao niz predavanja od kojih neka i preko »razglasne postaje« kroz koja je odgajao omladinu u ustaškom duhu, trujući je ustaškim lažima, te koristeći svoj svećenički poziv, pridonio da su mnogi od tih omladinaca i omladinki pošli putem ustaštva, zaglibili u zločine i tako se teško ogriješili o interese svog vlastitog naroda;

što je stupio 6. XII. 1944. u »poglavnikov tjelesni sdrug« kao dušobrižnik »poglavnikovih tjelesnih sdrugova« (PTS), gdje dobiva čin ustaškog satnika;

2) što je nakon oslobođenja dana 18. XII. 1945. omogućio sastanak između dra Gulin Pavla, nadbiskupa dra Stepinca i Šalića i to na način da se nakon što je po špijunki Sopijanec Leli, koja se nalazila u bjekstvu, bio upoznat da optuženi Gulin treba hitno zbog važnih stvari da se sastane sa Šalićem, prema sporazumu sastao se s Gulinom pred nadbiskupskim tajništvom, pa ga doveo i upoznao s opt. Šalićem;

3) istoga dana po završenom razgovoru između opt. Šalića i opt. Gulina pristao da nabavi za ustaškog pukovnika Moškova i njegovu grupu pet komada krivotvorenih objava kako bi se Moškov i ostali ustaše iz njegove grupe mogli u svrhu izvršenja namjeranih zločina što sigurnije kretati po terenu, što je i učinio, i dana 19. IX. 1945. god. predao opt. Gulinu zatraženih pet komada krivotvorenih objava.

Nadalje u svrhu prebacivanja i prethodnog povezivanja ustaškog pukovnika Moškova i ostalih ustaša, koji su se s njime prebacili iz inozemstva s oružanim ustaško-križarskim grupicama na Kalniku i Papuku, povezao je opt. Gulina s Gerašić Višnjom, koju je u tu svrhu poslao u Varaždin na sastanak s Gulinom.

Nadalje, dana 20. X. 1945. pribavio je preko navedene Gerašić Višnje 3 komada neispunjenih objava za trojicu ustaških emigranata, što se je 28. XI. 1945. godine pokušao ilegalno prebaciti preko granice u inozemstvo;

pa je djelom pod 1. stupanjem u naoružane vojničke formacije, sastavljene od jugoslavenskih državljana u cilju pomaganja neprijatelja i zajedničke borbe s njima protiv svoje domovine, počinio kriv. djelo iz člana 3. toč. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te istim djelom u vrijeme rata i neprijateljske okupacije stupio u političku suradnju s neprijateljem, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 6. istog Zakona, a djelima pod 2. i 3. organizirao i pomagao da se organiziraju oružane bande i njihovo ubacivanje na teritoriju države u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje FNRJ, te organizirao udruženje, koje je imalo za cilj vršenja gornjih zločina, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 7. i 8. citiranog Zakona.

VI. opt. Dr. Gulin Pavle, rođen 30. ožujka 1910. u Vertojbi, kotar Gorica (Istra), od oca Alojzija i majke Ane rođ. Bostajničič, Slovenac, državljani FNRJ, oženjen, otac troje djece, veterinar, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je odmah nakon okupacije naše zemlje u vrijeme kad je talijanski okupator vršio strahovite zločine nad slovenskim narodom, stupio u izdajničku organizaciju slovenske legije, te bio glavni organizator te organizacije za kotar Ribnik, a kojoj organizaciji je bio cilj da uz pomoć okupatora uništi Narodno-oslobodilački pokret, te iz straha pred kaznom krajem godine 1942. pobjegao iz Slovenije u Hrvatsku;

2) što je dana 17. IX. 1945. sastao se u šumi nedaleko mjesta Vinice kod »Starog Grada« s ratnim zločincem ustaškim pukovnikom Moškovom, komandantom PTS-a, zločincem ustaškim pukovnikom Šarićem i još trojicom ustaša, koji su se ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju sa zadatkom da se povežu s ustaško-križarskim grupicama i da ih organiziraju i ojačaju, te na tom sastanku informirao Moškova i ostale ustaše iz njegove grupe o prilikama u našoj zemlji, posebno u Narodnoj Republici Hrvatskoj, te im dao podatke o logorisanim ustašama i Nijemcima kao i o križarima;

što je uzimajući aktivno sudjelovanje u ostvarivanju zadataka zbog kojih su se ustaški pukovnik Moškov i ostali ustaše iz njegove grupice prebacili u našu zemlju, preuzeo na sebe zadaću da odnese jedno pismo Moškova optuženom Štepinu u nadbiskupski dvor u Zagrebu i da tamo pribavi iscrpnije podatke o položaju, brojčanoj snazi i djelovanju križara, da tamo sazna gdje se nalaze ustaški zločinci Boban, Luburić, Sudar i drugi, koji su navodno ostali u zemlji, da tamo dobije vezu preko koje bi se Moškov sa svojom grupicom povezo s ustaško-križarskim grupicama u unutrašnjosti, a naročito s grupicama na Kalniku i Papuku i da tamo pribavi pet komada krivotvorenih objava za Moškova i ostale kako bi se mogli slobodnije kretati po terenu, pa je to i učinio i 18. IX. 1945. god. predao optuženom Šaliću navedeno pismo Moškova obavijestivši ga da se Moškov nalazi u zemlji, kao i gdje se nalazi te da su mu potrebni spomenuti podaci i pet komada lažnih objava;

što se je dana 20. IX. 1945. ponovo sastao s ustaškim pukovnikom Moškovom i ustašama iz njegove grupe i na tom sastanku prenio Moškovu sve informacije i sve podatke koje je dobio u nadbiskupskom dvoru od tajnika

nadbiskupa, optuženog Šalića, predavši mu istodobno 5 komada lažnih objava, koje mu je pribavio optuženi dr. Marić;

što se je već slijedeći dan 21. IX. 1945. ponovo sastao s Moškovom, koji je ponovo napisao pismo za nadbiskupa Stepinca i predao ga optuženome koji je to drugo pismo predao optuženome Šaliću 3. X. 1945.;

što se i po četvrti put u roku od 4 dana sastao s Moškovom i ostalim ustašama iz njegove grupe dana 22. IX. 1945. na Dravi kod mjesta Ormoža, i pomagao im kod njihova prebacivanja iz naše zemlje u Austriju;

što je na sastanku od 21. IX. 1945. primio od Moškova zadatak da organizira uspostavljanje nekoliko punktova za prebacivanje i vezu između križarskih grupica u zemlji i ustaško-terorističkih banda u inozemstvu, zatim da obavijesti ustaše na Velebitu, da oni treba da uspostave vezu s ustašama u Italiji, i preko mora da pronađu jednog čovjeka koji će služiti kao veza između njega i Moškova, ugovorivši kao znak raspoznavanja lozinku »Beris«, te u svrhu izvršavanja tih zadataka u dva navrata poslao izvještaj Moškovu u Italiju i to prvi izvještaj preko svoje žene Slavice na dan 27. XI. 1945. god. a drugi izvještaj preko špijunke Sopijanec Lele, neutvrđenog dana mjeseca listopada 1945. godine upoznavši je prethodno s ugovorenom lozinkom;

3) što je omogućio ilegalno prebacivanje u inozemstvo ustaškom natporučniku Crnko Josipu i to na način da mu je preko svojih veza pribavio neispunjenu objavu na kojoj je optuženi ispunio lažno ime »Černe Josip — Istra«, a s kojom se objavom navedeni ustaški natporučnik uspješno prebacio u inozemstvo;

4) što je u svom stanu dao sklonište dvojici ustaša, koji su se ilegalno prebacili iz Austrije u našu zemlju, sa zadatkom da dođu u vezu s križarima u Zagorju i za iste nabavio u dva navrata ukupno pet komada krivotvorenih objava prebacivši ih preko okr. dr. Marića i preko Sopijanec Lele;

pa je tako djelom pod 1) za vrijeme rata organizirao druge da stupe i sam stupio u naoružane vojničke formacije sastavljene od jugoslavenskih državljana, u cilju pomaganja neprijatelja i zajedničke borbe s njime protiv svoje domovine, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 4. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a djelima pod 2., 3. i 4. organizirao i pomagao da se organiziraju oružane bande i njihovo ubacivanje na teritoriju FNRJ, u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje Federativne Narodne Republike Jugoslavije, te organizirao udruženja, koja su imala za cilj vršenje gornjih zločina, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 7. i 8. cit. Zak.

VII. opt. *Crnković Josip*, rođen 22. listopada 1914. god. u Kupjaku, kotar Delnice, od oca pok. Matije i majke Katarine, rođ. Panija, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, crtač, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je u listopadu 1945. godine neutvrđenog dana po zahtjevu optuženog Šimečki Josipa omogućio prebacivanje domobranskog oficira Švalerna u križare na Papuku, na način da je spomenutom oficiru dao vezu preko koje se je ovaj prebacio;

2) na zahtjev opt. Šalića Ivana povezavši se prethodno s njime, kao i s prije navedenim Šimečki Josipom, stupio je u vezu s Juroš Anom i pristao da joj nabavi razni materijal za ustaškog bojnika Medvidovića, koji se pred narodnim vlastima s jednom grupicom ustaša krio u Dalmaciji;

3) što je dana 21. X. 1945. god. nakon što je izradio skicu zastave predviđenu za križare i nakon što je skicu poslao vodi jedne križarske grupice na Bilo Gori Mesarov Martinu, koji ju je odobrio, dao izraditi zastavu sestrama milosrdnicama u Zagrebu, Gundulićeva ulica 12., a kad je zastava bila izrađena i blagoslovljena u kapelici nadbiskupskog dvora, tu je zastavu lično odnio i predao ustaškom bojniku Domoviću negdje u šumi kod Podravskeg Kloštra;

4) što je prebacivao razni materijal koji je dobivao od opt. Šalića, opt. Šimečkog, opatica iz bolnice na Vinogradskoj cesti u Zagrebu i drugi, pa je tako primjerice prebacio četiri paketa raznog materijala, koji je u tu svrhu dobio od opt. Šalića, pištolj marke »Vis« i lijekove, što je u tu svrhu dobio od Šimečkog, paket lijekova, koje je dobio od opatica iz bolnice na Vinogradskoj cesti te razni propagandni materijal;

5) što je nalazeći se u terorističkoj zločinačkoj grupici radio u njoj vrlo aktivno, te je tako na jednom od sastanaka te grupice koji je 25. ili 26. IX. 1945. god. održan u franjevačkom samostanu u Zagrebu zaključeno, da se povodom održanja Kongresa Srba u Hrvatskoj organizira školska mladež za demonstracije protiv narodne vlasti, a istovremeno je odlučeno da se pristupi planskom i organiziranom sastavljanju i raspačavanju križarskih letaka, pa je slijedeći dan dostavio opt. Margetiću izvjestan broj takovih letaka, da ih ovaj otpremi u Viroviticu;

nadalje je u svrhu povezivanja i aktiviziranja križarsko-ustaških grupica otputovao neutvrđenog dana godine 1945. u Novo Selo kraj Dervente i tamo uspostavio vezu s nekim ustašama, koji su se krili ispred narodnih vlasti, a napose s poznatim koljačem ustašom zv. »Krvavi Rašo«, te im je tom prilikom dao direktive za rad i djelovanje u suradnji s grupicama razbijenih četničkih bandi koje su se skrivali pred narodnim vlastima;

6) u svrhu što uspješnijeg kretanja i djelovanja na terenu krivotvorio je legitimaciju J. D. Ž. nabavivši si preko svojih veza iz kancelarije skladišta I. sekcije u Zagrebu neispunjenu iskaznicu, koju je kasnije sam ispunio pod brojem 328/45., te je gore navedenim djelima organizirao i pomagao da se organiziraju oružane bande i njihovo ubacivanje na teritorij države, u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje Federativne Narodne Republike Jugoslavije, i organizirao udruženje koje je imalo za cilj vršenje gornjih zločina, št o čini krivično djelo iz čl. 3. točke 7. i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a djelom pod 4. i 5. osim toga vršio je propagandu putem štampe, koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja i time počinio krivično djelo iz čl. 9. st. 2. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

VIII. opt. *Martinčić Modesto*, rođen 2. siječnja 1897. god. u Đurđevcu od oca Filipa i majke Barbare rođene Kolar, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik franjevac, provincijal franjevačke provincije u Zagrebu, sada u zatvoru,

Kriv je:

1) što je 10 do 15 dana prije sloma t. zv. NDH, saznavši da Glavaš Radoslav pročelnik odjela za bogoštovlje u ustaškom Ministarstvu pravosuđa namjerava sakriti zlato, dragocjenosti i oko dva vagona srebra državne riznice u franjevačkom samostanu u Zagrebu, Kaptol broj 9. kao provincijal franjevačke provincije odobrio opt. Margetiću fra Mamertu da otputuje u franjevački samostan u Ivanić Kloštar, davši mu popratno pismo za gvardijana tog samostana u kojem od njega traži da nađe mogućnost za skrivanje navedenog blaga u tom samostanu;

što je dana 9. V. 1945., dakle iza oslobođenja Zagreba, a nakon što je doznao da je u samostanu smješteno 36 sanduka toga blaga, što je većim dijelom opljačkano od tisuća po ustašama i okupatoru pobijenih naših građana, a koje je bilo smješteno u grobnicu ispred oltara u franjevačkom samostanu u Zagrebu, Kaptol broj 9., bojeći se da blago nije sakriveno na dovoljno sigurnom mjestu, naredio da se navedeni sanduci sa zlatom i dragocjenostima prenesu na sigurnije mjesto i da se u tu svrhu iskopa jama ispod ispovijedaonice gluhih u istom samostanu, da se u nju sanduci zazidaaju, a prostorija u svrhu boljeg prikriivanja djela nanovo okreći, što je sve po optuženim samostanskim redovnicima na dane 9. i 10. svibnja 1945. i izvršeno, nakon čega je svim redovnicima koji su u izvršenju toga posla učestvovali, naložio da ovo drže kao najveću tajnu;

2) što je početkom svibnja 1945. godine odobrio svom redovniku Margetić fra Mamertu da za Šuklje Krešimira, šefa političkog odsjeka ustaškog ravnateljstva za javni red i sigurnost nabavi po 100 komada neispunjenih tiskanica krsnih, vjenčanih i smrtnih listova, kao i potrebne crkvene marke za te dokumente, te odobrio da se u svrhu pribavljanja štambilja župnog ureda za žigosanje navedenih dokumenata opt. Margetić fra Mamerto obrati na gvardijana franjevačkog samostana u Ivanić Kloštru Brečki Brunu, što je ovaj i učinio i zatražene štambilje dobio, sve to u svrhu, da se time omogući sačinjavanje lažnih javnih isprava namijenjenih ustašama, koji će nakon oslobođenja ostati u zemlji i da se mogu uspješno kriti pred narodnim vlastima;

pa je gore opisanim djelima pomagao lica koja su se odmetnula od narodne vlasti, što čini krivično djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a istim djelima počinio je i krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti.

IX. opt. *Klemen Krešo*, rođen 16. studenoga 1912. god. u Slanju, kotar Ludbreg, od oca Ivana i majke Doroteje rođene Jug, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, za vrijeme okupacije gvardijan franjevačkog samostana u Zagrebu, kasnije kapelan u Našicama, sada u zatvoru,

kriv je:

što je u posljednjim danima okupacije neustanovljenog dana početkom svibnja 1945. god., ali svakako prije ulaska J. A. u Zagreb (t. j. prije 8. V. 1945.) dovezeno zlato i dragocjenosti, a koje je bilo sakriveno u grobnici ispod oltara u samostanskoj crkvi, nakon sporazuma s optuženim Martinčić Modestom, dao uz pomoć nekih drugih redovnika iz istoga samostana bojeći se, da se djelo ne otkrije, smjestiti na sigurnije mjesto, te je to zlato i dragocjenosti dao uzdati ispod ispovijedaonice gluhih u istom samostanu, naloživši svim redovnicima koji su u tom poslu učestvovali, da ovo drže kao najstrožiju tajnu;

pa je time pomagaó lica koja su se odmetnula od narodne vlasti, što čini krivično djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a i posebice prikrivanje dokaza ustaških zločina počinio krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti.

X. opt. *Margetić fra Mamerto*, rođen 21. prosinca 1916. god. u Štibicama, kotar Nova Gradiška, od oca Karla i majke Ludmile rođene Čosić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru,

kriv je:

1) što je početkom svibnja 1945. god. uz odobrenje provincijala optuženog Martinčića nabavio 100 komada neispunjenih tiskаница, krsnih, vjenčanih i smrtnih listova, kao i potrebne crkvene marke za te dokumente, jedan štambilj župnog ureda u Ivanić-Kloštru, koji mu je u tu svrhu dao Brečki Bruno, gvardijan franjevačkog samostana u Ivanić-Kloštru, a drugi štambilj župnog ureda u Ivanić-Gradu, kojeg je dobio od župnika dra Ivana Šimunović, te je te isprave kao i štambilj predao ratnom zločincu Šuklje Kreši, a sve u svrhu da se time omogući sačinjavanje lažnih javnih isprava namijenjenih ustašama, koji će nakon oslobođenja ostati u zemlji da se mogu lakše kriti pred narodnim vlastima;

2) što je ratnog zločinca Šuklje Krešimira, koji se iza oslobođenja krio u Zagrebu, sklonio na tavan franjevačkog samostana u Zagrebu, Kaptol broj 9. i tamo ga sakrивao 10—12 dana;

3) što je organizirajući pozivanje s nekim križarskim grupicama 24. ili 25. IX. 1945. god. u franjevačkom samostanu omogućio sastanak takve jedne grupe, koja je stajala pod vodstvom opt. Crnkovića i na tom sastanku komu su prisustvovali opt. Crnković, opt. Margetić, tri muškarca i jedna žena, zaključeno je da se povodom održavanja Kongresa Srba u Hrvatskoj organizira školska mladež za demonstracije protiv narodne vlasti. Osim toga je na ovom

sastanku odlučeno da se pristupi planskom i organiziranom sastavljanju i raspacavanju križarskih letaka, te je optuženi primio križarske letke od opt. Crnkovića sa zadatkom da ih otpremi u Viroviticu, a krajem listopada 1945. sastao se u selu Vrhovu s jednom križarskom grupicom;

4) što je primivši od Šukljea 6. V. 1945. god. tri pisača stroja dao krajem rujna ili početkom listopada 1945. god. jedan od njih Matijević Stanku, zvonaru crkve Sv. Josipa u Zagrebu, u svrhu sastavljanja križarskih letaka, koji je taj stroj u navedenu svrhu i upotrijebio;

5) što je neustanovljenog dana početkom svibnja 1945. god., ali svakako prije ulaska J. A. u Zagreb, u zajednici s fra Glavaš Radoslavom, sudjelovao u prikrivanju zlata i ostalih dragocjenosti u fratarskom samostanu, a kasnije u grobnici ispod crkve, te je u sporazumu s provincijalom samostana Martinčićem i gvardijanom samostana opt. Klemenom, sudjelovao kod prikrivanja 36 sanduka toga blaga i prenašanja istoga iz mjesta gdje je prvi put to blago bilo sakriveno ispod oltara u franjevačkom samostanu na sigurnije mjesto ispod ispovijedaonice za gluhe u istom samostanu;

pa je djelima pod 1—4 organizirao i pomagao u organiziranju oružanih banda i njihovo ubacivanje na teritoriju države u cilju da se putem nasilja obori i ugrozi postojeće državno uređenje Federativne Narodne Republike Jugoslavije, i organizirao udruženje koje je imalo za cilj vršenje gornjih zločina, čime je počinio krivično djelo iz čl. 3. toč. 7. i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a djelom pod 5. pomagao lica, koja su se odmetnula od narodne vlasti, čime je počinio krivično djelo čl. 3. toč. 14. istoga Zakona, a istim djelom počinio je krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti.

XI. opt. *Pavlek Franjo fra Tiburcije*, rođen 14. svibnja 1887. god. u Mihovljanima, kotar Zlatar, od oca Andrije i majke Katarine rođene Galić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru,

XII. opt. *Kolednjak Mirko fra Kvirin*, rođen 16. kolovoza 1903. god. u Veternici od oca Petra i majke Ane rođ. Gradeček, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru.

XIII. opt. *Vidović Josip fra Valerije*, rođen 16. ožujka 1911. god. u Mihovljanima, kotar Zlatar, od oca Valenta i majke Marije rođene Bujanić, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru,

krivi su:

da su u zajednici s opt. Martinčićem, Klemenom i Margetićem kao pomagači učestvovali u prikrivanju 36 sanduka zlata i dragocjenosti državne riznice NDH, iako im je bilo poznato da se radi o prikrivanju blaga koje su ustaše opljačkali, a opt. Pavlek Franjo, što je u zajednici s Glavaš fra Radoslavom i opt. Margetićem, početkom svibnja 1945. god. sudjelovao kod zakapanja navedenog blaga ispod crkve franjevačkog samostana u Zagrebu, a prema nalogu opt. Martinčića i Klemena sudjelovao 9. i 10. svibnja 1945. god. na prenašanju

toga blaga na sigurnije mjesto ispod ispovijedaonice gluhih u istom samostanu, a nakon što su sanduci bili zakopani u zemlji izveo betoniranje poda;

pa su gore opisanim djelima pomagali lica koja su se odmetnula od narodne vlasti, čime su počinili krivično djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a osim toga i krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti,

pa se o s u d u j u:

I. opt. LISAK ERIH, po čl. 4. stav. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu smrti vješanjem, trajan gubitak političkih i građanskih prava i konfiskaciju imovine.

II. opt. dr. ALOJZIJE STEPINAC po čl. 4. stav. 1. i 2. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 16 (šesnaest) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 (pet) godina.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 18. IX. 1946. do 11. X. 1946.

III. opt. ŠALIĆ IVAN, po čl. 4. stav. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 12 (dvanaest) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 (pet) godina.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 15. XI. 1945. do 11. X. 1946.

IV. opt. ŠIMEČKI JOSIP po čl. 4. stav. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 14 (četnaest) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 (pet) godina.

U kaznu mu se uračunava vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 11. XII. 1945. do 11. X. 1946.

V. opt. dr. MARIĆ ĐURO, po čl. 4. stav. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 5 (pet) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 1 (jedne) godine.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 31. XII. 1945. do 11. X. 1946.

VI. opt. dr. GULIN PAVAO, po čl. 4. stav. 1. i 2. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak političkih i građanskih prava i konfiskaciju imovne.

VII. opt. CRNKOVIĆ JOSIP, po čl. 4. stav. 1. Zakona o krv. djelima protiv naroda i države na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 11 (jedanaest) godina, gubitak političkih i građanskih prava osim roditeljskih u trajanju od 5 (pet) godina.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 7. XI. 1945. do 11. X. 1946.

VIII. opt. MARTINČIĆ MODÉSTO, po čl. 4. stav. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 5 (pet) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 1 (jedne) godine.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 25. I. 1946. do 11. X. 1946.

IX. opt. KLEMEN KREŠO, po čl. 4. stav. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 3 (tri) godine, gubitak političkih i građanskih prava od 1 (jedne) godine.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 31. I. 1946. do 11. X. 1946.

X. Opt. MARGETIĆ fra MAMERTO, po čl. 4. stav. 1. i 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 13 (trinaest) godina, gubitak političkih i građanskih prava u trajanju od 5 (pet) godina.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 24. XII. 1945. do 11. X. 1946.

XI. opt. PAVLEK FRANJO fra TIBURCIJE, po čl. 4. stav. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne, na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 1 (jedne) godine.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 9. II. 1946. do 11. X. 1946.

XII. opt. KOLEDNJAK MIRKO fra KVIRIN po čl. 4. stav. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 6 (šest) mjeseci.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 30. I. 1945. do 11. X. 1946.

XIII. opt. VIDOVIĆ JOSIP fra VALERIJE, po čl. 4. stav. 4. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, te po Zakonu o vrstama kazne na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 6 (šest) mjeseci.

U kaznu uračunava mu se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 30. I. 1946. do 11. X. 1946.

Nadalje se svi optuženi presuđuju da snose solidarno trošak krivičnog postupka, a ovršenja kazni svaki za sebe, osim Eriha Lisaka i Gulin dr. Pavla, koji se troškovi proglašuju nenaplativima. Ujedno se isti oslobodaju od naknade paušalnog iznosa.

NAPROTIV SE OSLOBADAJU OD OPTUŽBE:

VIII. opt. MARTINČIĆ MODESTO, da je nakon oslobođenja dozvoljavao da mnogi redovnici iz drugih mjesta bez obzira da li su pripadali njegovoj provinciji, a koji su bili ustaše, ili ustaški orijentirani, što je njemu bilo poznato, borave u njegovu samostanu u Zagrebu, i da se tu sakrivaju od odgovornosti pred narodom, te da je krajem siječnja 1946. god. pokušao se ilegalnim putem prebaciti u inozemstvo u svrhu da se tamo pridruži neprijateljskim organizacijama kojima je cilj razvijanje protunarodne propagande i vršenje terorističkih akata u zemlji;

pa da je time pomagao licima koja su odmetnula od narodnih vlasti, što čini kriv. djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

X. opt. MARGETIĆ fra MAMERTO, da je u siječnju 1944. god. stupio u obavještajnu službu Šuklje Krešimira šefa političkog odsjeka ustaškog Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, te da mu je sve do oslobođenja davao podatke, koje je ovaj od njega tražio, kao i izvršavao razne zadatke, tako primjerice, da je davao podatke koja su sela sklona NOP-u i informirao ga o pojedinim svećenicima koji nisu bili skloni ustašama (kao Deduč Leandar iz Pežege, kanonik Lončar iz Zagreba i drugi);

pa da je time vršio potkazivanje lica sa svrhom da okupatorske vlasti protiv istih postupaju i time počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 3. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

XIV. opt. ŠVASTA STJEPAN fra PIO, rođen 24. rujna 1918. u Brekiškoj od oca Stjepana i majke rođene Kasana, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru;

XV. opt. IVANKOVIĆ IVAN fra LEOPOLD, rođen 8. srpnja 1922. god. u Delnicama od oca Josipa i majke Marije rođ. Pleše, neoženjen, Hrvat, državljanin FNRJ, redovnik-franjevac sada u zatvoru i

XVI. opt. MAJNARIĆ JOSIP fra MLADEN, rođen 18. rujna 1921. god. u Delnicama od oca Josipa i majke Marije rođ. Pleše, neoženjen, Hrvat, drž. FNRJ, redovnik-franjevac, sada u zatvoru,

da su u zajednici s opt. Martinčićem, Klementom i Margetićem kao pomagači učestvovali u prikrivanju 36 sanduka zlata i dragocjenosti državne riznice NDH, iako im je bilo poznato da se radi o prikrivanju blaga koje su ustaše htjeli upotrijebiti za nastavak njihove zločinačke djelatnosti te da su sudjelovali 9. i 10. svibnja 1945. god. u kopanju jame u isповijedaonici gluhih u franjevačkom samostanu u Zagrebu, u svrhu zakapanja navedenih 36 sanduka blaga, čime da su pomagali lica koja su se odmetnula od narodne vlasti, te da su time počinili krivično djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

OBRAZLOŽENJE

U opravdanju svog plana okupacije Evrope, Njemačka se fašistička soldateska bacila u aprilu 1941. g. i na Jugoslaviju. U taj smišljeni i već oprobani plan okupacije spadalo je i nastojanje okupatora da u okupiranoj zemlji stvori kvislinške vlade domaćih izdajica, kako bi onda tu zemlju mogli proglasiti »slobodnom«, »nezavisnom«, a da je pri tome politički i ekonomski potpuno podjarme.

I kod okupacije Jugoslavije ponovili su talijanski i njemački agresori tu svoju igru i u tu svrhu pronašli zločinca Antu Pavelića, koji je svijestan svoje potpune političke nemoći pristao na sve zahtjeve okupatora.

Tako 10. travnja 1941. god. iza njemačkih i talijanskih tenkova ulazi u našu zemlju jedna beznačajna grupica demoraliziranih i besprincipijelnih zločinaca, koja se sastoji iz svega nekoliko stotina ljudi. Dolazeći u zemlju ta grupica nema nikakve podrške u narodu. Jedina njena podrška su njemački i talijanski tenkovi. Znajući vrlo dobro da ne predstavljaju nikoga, ustaše nervozno traže nekoga tko bi im dao moral, podršku i legitimaciju pred hrvatskim narodom.

Sam »osnivač« t. zv. NDH zločinac Slavko Kvaternik priznao je da u času »proglašenja« te nazovi države nije uz sebe imao nikoga. Upravo u tom momentu najveće nesigurnosti samih ustaša pojavljuje se već 12. travnja 1941. g. u audijenciji kod Kvaternika zagrebački nadbiskup i hrvatski metropolita Dr. Alojzije Stepinac, koji tim aktom priznaje novo stvoreno stanje. Taj posjet predstavlja za ustaše politički, gotovo bismo rekli i historijski događaj prvog reda. Ustaše osjećaju da su tim posjetom stekli priznanje katoličkog episkopata, a što je još važnije da su time stekli vrlo važnog saveznika, koji će im pomoći da prevare i porobe hrvatski narod

Ta se okolnost iskorišćuje davanjem kolosalnog publiciteta toj posjeti, jer o njoj pišu sve novine pridajući joj neobično veliku važnost, koju ta posjeta zaista i zaslužuje.

Pošto se Stepinac ovako principijelno složio s okupacijom i ustašama, on odmah u prvim danima daje vrlo važnu podršku ustašama. Po red već gore spomenutog posjeta t. zv. »vojskovođi« Slavku Kvaterniku, Stepinac već 16. travnja 1941. čini zvaničnu posjetu t. zv. »poglavniku« dr. Anti Paveliću, sve to u momentu kada se jugoslavenska vojska još bori s neprijateljem, kada još jugoslavenska vojska nije potpisala kapitulaciju i kada naši ljudi daju svoje živote u neravnoj borbi protiv daleko jačeg okupatora. Naravno da ustaše ne zaboravljaju na važnost tog zvaničnog posjeta i izvlače iz njega punu političku korist, dajući mu golemi publicitet.

Stepinac zna da među njegovim klerom ima vrlo mnogo ustaških i proustaških elemenata, a zna i to da je za egzistenciju ustaške t. zv. vlade neobično važan stav katoličkog klera, neobično važna pomoć koju će kler pružiti ustašama kod potpunog provođenja okupacije i uređenja njihove razbojničke vlasti. Zato Stepinac već 28. travnja 1941. hiti da

katoličkom kleru izda okružnicu u kojoj ga poziva da lojalno surađuje s novim ustaškim i njemačkim gospodarima.

Ali Stepincu to još nije dosta, on želi u službu ustaša i okupatora staviti cjelokupni autoritet katoličke crkve u Hrvatskoj, te u tu svrhu saziva, kao predsjednik biskupskih konferencija, takvu biskupsku konferenciju na kojoj katolički biskupi zauzimaju stav saradnje s ustašama, a nakon toga predvodi Stepinac cijeli episkopat u svečanu audijenciju Paveliću, što se sve po ustašama iskorišćuje u punoj mjeri preko njihove štampe, koja sasvim ispravno u tim činima gleda događaje od nedokučive važnosti.

U katoličkom kleru postojao je već ranije veliki broj svećenika-ustaša, a sada Stepinac svojim primjerom i svojim poticajem gura na put suradnje s okupatorom ne samo već te ranije ustaše, nego i mnoge druge svećenike diljem cijele t. zv. NDH. Tako već u prvim danima nalazimo masu katoličkih svećenika i franjevaca koji potaknuti držanjem episkopata na čelu sa Stepincem, sudjeluju kod organiziranja ustaških vlasti, te kod organiziranja ustaške zločinačke organizacije. Tako nalazimo na stotine svećenika koji odmah uzimaju aktivno učešće u ustaškoj vlasti, a među njima primjerice Cecelja Vilima, župnika iz Kustošije, fra Čorić Didaka u Jaski, Nikšić Ivana iz Slunja, Marjanović Dragutina, kapelana u Slavonskom Brodu, Gecina Martina župnika u Rečici, don Moguš Matu, župnika na Udbini, Đulić Antuna, župnika na Dvoru na Uni, Astaloš Josipa župnika u Dalju, fra Berković Petra u Drnišu, fra Hrstić Ivana u Sinju, fra Milanović Stanka u Imotskom, don Tomas Iliju i don Vrdoljak Juru u Čapljini, fra Perić Srećka u Livnu, Bralo Božu župnika u Sarajevu, fra Glavaš Radoslava i sve ostale franjevce u samostanu u Širokom Brijegu, fra Šimić Velimira, Grbavac Karla i Čuntić Miju iz kotara Duvno, fra Klarić Antu u Bos. Šamcu, fra Rajić Emanuela u D. Vakufu, Miletić Ivana župnika u Višegradu, Kamber Dragutina župnika u Doboju, Župančić Branimira župnika u Bos. Gradiški i niz drugih svećenika i franjevaca, za koje je tokom rasprave potpuno dokazano da su bili ustaše i što više prvoborci za ustaški nasilnički režim.

Mnogo katoličkih svećenika postaju sasvim otvoreni koljači kao fra Miroslav Filipović-Majstorović, koji je čak zapovjednik zloglasnog logora u Jasenovcu, kada je u tom logoru dao poubijati preko 40.000 ljudi, žena i djece, a mnoga od tih ubistava i sam lično izvršio. Nadalje, u tom istom jasenovačkom logoru nalazimo katoličke svećenike-koljače Brekalo Zvonimira, te Čulinu, Cvitana, koji uzimaju učešća u masovnom ubijanju našeg naroda u tom logoru. Nalazimo Vukelić Josipa vojnog duhovnika, koji s Pavelićevom kvislinškom vojskom vrši masovna ubijanja naših ljudi na Baniji. Nalazimo Bujanović Josipa (pop Jole), katoličkog svećenika i vršioca dužnosti velikog župana u Gospiću, koji je u Gospiću dao likvidirati i posljednje ostatke Srba, a nalazimo i fra Dionizija Juričeva koji je u ustaškoj uniformi s revolverom u ruci vršio prekrštavanje Srba.

Čitav niz svećenika stupio je u neprijateljsku obavještajnu službu, dao neprijatelju podatke o kretanju jedinica NOV i denuncirao rodoljube okupatorskim i ustaškim vlastima. Neki od svećenika kojima je to pot-

puno dokazano, jesu fra Božić Ilija, fra Mač Borivoj, fra Grebenarović Božo, fra Bralić Božo, fra Stašić Marijan, Lisica Ciprijel, Crnković Matija, fra Kržanić Krsto, Gasman Vendelin, Hrgić Ljubo, Ribić Rikard, Bezuh Miroslav i beskrajne liste drugih takovih izdajnika svoga naroda iz redova katoličkih svećenika.

Iako opt. Stepinac zna za takav protunarodni stav katoličkog svećenstva u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, jer to zna i mora znati cijela zemlja, on niti jednom riječju ne osuđuje takovo držanje, već naprotiv ustraje u svom djelotvornom potpomaganju ustaškog režima. Stepinac ne propušta ni jedne prilike da katoličku crkvu i vjeru stavi u službu ustaša. Tradicionalne procesije u Marija Bistricu, koje bi morale imati sasvim vjerski karakter Stepinac iskorišćuje za davanje političkih izjava u korist ustaša i okupacije. U tim propovijedima kao i mnogim drugim propovijedima Stepinac pomaže ustašama u prijeveri hrvatskog naroda dokazujući kako je t. zv. NDH samostalna država, kako je ona hrvatska država, te nastoji sugerirati hrvatskom narodu, da je ta kvislinška tvorevina ostvarenje želja hrvatskog naroda za državnom samostalnosti.

Osjećajući stalno ustašku slabost među hrvatskim narodom Stepinac povremeno, ali sistematski daje injekcije u formi raznih propovijedi, manifestacija i t. d.

Tako Stepinac sudjeluje kod večere priređene u nadbiskupskom dvoru u počast ustaških emigranata povratnika, najvećih zlikovaca za vrijeme okupacije, te se čak u njihovu krugu i slika.

Stepinac naređuje da se na godišnjice osnutka t. zv. NDH 10. travnja svake godine, koji je najžalosniji datum u cijeloj hrvatskoj historiji, služe mise zahvalnice po svim crkvama njegove nadbiskupije, i preporuča svojim svećenicima da pozovu narod da se skrušeno pomoli za svog »poglavnika«. Isto takove mise održava Stepinac u svim svojim crkvama svakog 13. lipnja na imendan krvnika Ante Pavelića.

Stepinac sudjeluje kod svih ustaških, njemačkih i talijanskih priredaba, primanja, čestitanja i t. d. pa čak i kod japanskog poslanstva. Sve novine pune su slika Stepinca u društvu ustaških i okupatorskih zločinaca, a na mnogobrojnim se filmskim žurnalima vidi pored Siegfrida Kaschea, Slavka Kvaternika, Ante Pavelića naravno i dr. Alojzije Stepinac.

Kada je Pavelić odlučio da s velikom pompom poduzme jednu od mnogobrojnih prijevera pred hrvatskim narodom t. j. da obnovi hrvatski sabor, koji bi imao dati neki utisak legalnosti na sve razbojničke čine počinjenje po ustašama i Nijemcima, Stepinac pomaže Paveliću u toj prijeveri i svečano dočekuje Pavelića, podjeljuje blagoslov njemu i njegovom »saboru«, što naravno ima svrhu da toj Pavelićevoj komediji da jedan ozbiljan značaj

Kada se tako poveže cijelo javno djelovanje opt. Stepinca za vrijeme okupacije, onda nam postaje jasan i Stepinčev plan i nastojanje da Paveliću, koji se sa svojom šaćicom ustaša osjeća osamljen, stavi na raspolaganje svoj autoritet kao najvišeg predstavnika katoličke crkve u Hrvatskoj kao i autoritet same katoličke crkve.

Zar je onda čudo da svećenici diljem cijele Hrvatske slijede primjer opt. Stepinca i da masovno prilaze ustaškoj zločinačkoj organizaciji, postajući tako njezini najveći pobornici. Nije čudo ni to da vjernici, videći svog nadbiskupa u najboljim odnosima s ustašama i okupatorom, prilaze tim ustašama i Nijemcima i na taj način padaju u izdaju svog naroda.

Naročito se u tom ističu organizacije katoličke akcije, a na prvom mjestu »Veliko križarsko bratstvo« i »Veliko križarsko sestrinstvo«, čiji klerofašistički stav je bio već ranije notoran.

I tu priskače u pomoć ustašama Stepinac sa svojim organizacijama katoličke akcije, kojoj on stoji na čelu. Križari-intelektualci postaju odmah ustašama i zauzimaju najvidnija mjesta u ustaškoj državi. Naročito se u rukama križara nalazi organizacija ustaške mladeži, kojoj je na čelu križar Dr. Feliks Niedzielski, koji je upravni zapovjednik ustaške mladeži, dočim je prije njega bio na istom položaju prof. Ivo Oršanić. I na čelu ustaške propagande i štampe nalaze se križari dr. Vilko Riger, Ivo Bogdan, Tijas Mortidiija i dr., a u cijeloj Hrvatskoj ogroman broj ustaških stožernika, logornika i tabornika postaju križarski rukovodioci.

Križari postaju u velikom broju oficiri Pavelićeve vojske, tako da je cijeli ustaški aparat zasićen križarskim elementima.

Najjasnije se vidi stav križarske organizacije iz pisanja križarskog lista »Nedjelja«, koji u svakom broju donosi slavopjevke Paveliću i njegovoj NDH, Adolfu Hitleru i nacističkoj Njemačkoj, tako da se taj list stavio na čelo fašističke štampe.

Križari se u svom listu hvale da su samo zato ustaše, jer ih je odgojilo križarstvo, hvale se da se križari hrabro bore u Francetićevoj crnoj legiji i u ustaškoj legiji na istočnom bojištu.

Uprkos tome da Stepinac zna za rad križarske organizacije i za pisanje njihova lista, on ih nakon svake glavne skupštine prima u audijenciju, odobrava njihov rad i blagosilja ga (vidi »Nedjelja« od 14. XII. 1941. br. 49, str. 1 i od 29. XII. 1942. br. 36—37 strana 6), nigdje ni jednom riječju ne vidi se da bi Stepinac bilo kada i bilo gdje ukorio križare, što su se dušom i tijelom predali ustaštvu. Naprotiv u Stepinčevu odobravanju i blagoslovima križari vide podstrek da nastave istim putem kojim su pošli slijedeći kolaboracionistički odnos opt. Stepinca.

Cjelokupna katolička štampa u Hrvatskoj povodi se za primjerom koji joj je dao nadbiskup Stepinac. Na prvi pogled sasvim bezazleni vjerski listovi kao »Anđeo čuvar«, »Vjesnik počasne straže Srca Isusova«, »Crnčec«, »Glas Srca Isusova«, »Glasnik sv. Ante«, »Svetište sv. Antuna«, puni su Pavelićevih slika, oduševljenih članaka koji slave ustašku Hrvatsku i hvalospjeva najvećem izrodu hrvatskog naroda Anti Paveliću, tako da listajući i čitajući po tim tobože vjerskim listovima dobivamo utisak da čitamo najradikalniju ustašku štampu.

Pa »Katolički list«, za koji Stepinac priznaje da je službeni organ zagrebačke nadbiskupije prednjači u takvom fašističkom pisanju, i da ne govorimo o križarskom tjedniku »Nedjelji«. Stepinac ne poriče da je na katoličku štampu mogao vršiti utjecaja, ali ne daje obrazloženja zašto nije

utjecao u pravcu da se fašističko pisanje tih listova promijeni. Naprotiv, katolička štampa samo konzekventno ide putem na koji mu stalno ukazuje sam nadbiskup Stepinac u svojim bezbrojnim propovijedima i proustaškim izjavama.

I tako mnogi svećenik i mnogi vjernik nalazeći se pod unakrsnom vatrom Stepinčevih istupa i propovijedi u korist ustaša i t. zv. NDH, zatim stojeći pod utjecajem katoličke štampe, koja odiše ustaškim duhom, stupa na put suradnje s ustašama i okupatorom, koji put nužno vodi u bezdan zločina i izdaje, a sve je to posljedica konzekventnog djelovanja opt. Stepinca u korist okupacije.

Dodajući još jedan daljnji fakat u svojoj djelatnosti u cilju opravdanja okupacije i legalizacije kvislinške tvorevine pod imenom NDH, Stepinac se prihvaća i dužnosti vojnog vikara sine titulo Pavelićeve kvislinške vojske, čime zauzima i vojni položaj u izdajničkoj Pavelićevoj vojničkoj organizaciji. Svojim zamjenicima imenuje ustaše-svećenike Stipu Vučetića i Vilima Cecelju, te kako preko njih organizira vojno dušobrižništvo, vidi se najbolje iz ovoga pasusa Pavelićevog govora prilikom zakletve prvih vojnih dušobrižnika:

»Siguran sam da će naše potomstvo vama svećenicima dugovati zahvalnost, da ste u prvu hrvatsku vojsku, u prve vojnike NDH unijeli zdrav duh, unijeli moral, unijeli poštovanje, unijeli bogobožnost pred svevišnjim, odvažnost i hrabrost pred svakim neprijateljem, bilo vanjskim bilo unutarnjim.«

Preuzimajući na taj način rukovodstvo i pokroviteljstvo nad vojnim dušobrižništvom Pavelićeve vojske Stepinac gura daljnji veliki broj svojih svećenika u suradnju s izdajicama, s ciljem da Pavelićevoj vojsci ulije moral i hrabrost, ukratko da se osokoli da se bori protiv svog vlastitog naroda, a za produženje neprijateljske okupacije i Pavelićeve strahovlade.

U svojoj obrani opt. Stepinac naveo je da je i za Jugoslavije u jugoslavenskoj vojsci vršio dužnost vojnog vikara, što nipošto ne umanjuje njegovu krivnju.

Imajući tako pred očima cijelo Stepinčevo djelovanje za vrijeme okupacije sud je došao do uvjerenja da cijeli taj niz nebrojenih Stepinčevih čina učinjenih u korist okupacije dokazuje da je Stepinac prihvatio okupaciju, da je Stepinac prihvatio ustašku državu, da je sistematski od kolijevke stajao na pomoć toj nazovi državi, uvjeravajući svakom prilikom hrvatski narod da je NDH hrvatska država, i da je ona izraz volje hrvatskog naroda, svijesno zavodeći narod od istine i spoznaje, da je t. zv. NDH samo jedan sistem okupacije, kojoj je glavna svrha razbijanje jedinstva naših naroda, lomljenje otpora narodnih masa i produženje okupacije u posve imperijalističkim ciljevima Njemačke i Italije.

Ustaše i okupatori su nastojali da posiju neizbrisivu mržnju između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, da razviju bratoubilački rat, od kojega bi samo okupator imao koristi. U tu svrhu ustaše i okupatori nemilice kolju, uništavaju i pljačkaju Srbe na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Kao najzgodniji način za odnarođivanje Srba ustaše

smatraju prevođenje Srba s pravoslavne na katoličku vjeroispovijest. Turajući glavu svijesno u pijesak zatvarajući oči pred notorno poznatim činjenicama, prisile izvršene po ustašama i ustaškim svećenicima nad Srbima u svrhu prijelaza, Stepinac hoće tom masovnom nečuvenom ratnom zločinu dati jednu legalnu formu, te u tu svrhu biskupske konferencije pod predsjedništvom opt. Stepinca donose 17. XI. 1941. rezoluciju, u kojoj s nevjerojatnim cinizmom traži da se prijelazi obavljaju samo po dogmatiskim načelima.

Da bi se toj raboti dala jedna skroz ozbiljna značajka, ta ista biskupska konferencija stvara t. zv. odbor trojice, u koji ulazi dr. Alojzije Stepinac kao predsjednik, a kao članovi dr. Viktor Burić, biskup senjski, i dr. Janko Šimrak, biskup križevački. Osniva se posebni izvršni odbor, sastavljen od samih svećenika i ta dva tijela određena su za provođenje prekrštavanja naravno u sporazumu s ustaškim ministrom pravosuđa i bogoštovlja.

Iako opt. Stepinac ne može poreći da je kao jedan od bezuvjetnih uslova za prijelaz na katoličku vjeru slobodno stvorena odluka prelaznika, on svijesno vara javnost, iako znade da ni jedan od Srba prelaznika nije prešao na katoličku vjeru na osnovu svoje slobodno stvorene odluke, već pod najtežom i najkrvavijom prisilom koju na njega vrše ustaše, a u nebrojenim slučajevima i sami svećenici, držeći srpskom narodu stalno nož pod vratom.

Iz iskaza nebrojenih svjedoka tog prekrštavanja jasno se vidi sistem prekrštavanja.

Najprije dolazi jedan strahoviti pokolj Srba, proveden po ustašama, i kada su Srbi na smrt preplašeni, onda dolazi svećenik naravno u pratnji ustaša, i uvjerava Srbe kako će se moći spasiti samo ako smjesta, i to svi, prijeđu na katoličku vjeru. U nekim slučajevima bili su čak hapšeni i taoci, te je njihovo puštanje na slobodu bilo uvjetovano time da se cijelo selo prekrsti. I nakon te situacije Srbi »slobodnom voljom odlučuju se na prijelaz u katoličanstvo«.

I konačno dolazi do prekrštavanja, koje se nastoji učiniti što svečanijim, a kojem bezuslovno prisustvuju predstavnici ustaških vlasti, naravno u prisustvu ustaške vojske. U brojnim slučajevima dolazi baš prilikom takovog prekrštavanja, kada se narod skupi, do masovnih pokolja.

Međutim opt. Stepinac ne tvrdi samo 1941. god. da Srbi prelaze samo na osnovu slobodno stvorene odluke, nego to tvrdi još i danas na raspravi kada kaže: »da su Srbi imali slobodnu volju i zdrav razum, pa su mogli prijeći na katoličanstvo ili ne«.

Ne smeta pri tom optuženog Stepinca ni izjava suoptuženog dr. Đure Marića, koji je sam na sudu opisao žalosne i tragične scene plača i jadicovki srpskih žena, koje su se s najvećom boli rastajale sa svojom vjerom.

U tom prekrštavanju dolazi do najpunijeg izražaja uska povezanost ustaša s optuženim Stepincem.

Obrana opt. Stepinca ide za tim da se cijeli taj kontinuirani niz djela, koji ovako kao što ga je sud spoznao nakon rasprave kao jednu zatvorenu cjelinu, koja daje potpuno jasnu sliku o političkoj fizionomiji opt. Stepin-

ca, rastrga, da svako pojedino djelo protumači kao slučajno, beznačajno i sitno bez ikakvog značenja, i da na taj način stvori takovu atmosferu u kojoj se od samog drvlja ne će vidjeti šuma. Međutim, sud je na osnovu rezultata rasprave došao do zaključka da je opt. Stepinac odmah po dolasku okupatora i ustaša dragovoljno prihvatio to stanje i odlučio potpomoći ustaškoj vladavini da se stvori i održi, jer se od nje nadao velikoj koristi.

U tom uvjerenju sud utvrđuje još i obrana samog Stepinca. Obrana je pridonijela u dokaznom postupku niz Stepinčevih propovijedi, u kojima se on kritički odnosi prema nekim pojavama u ustaškoj državi, pridonijela je niz dokumenata iz kojih se vidi da je opt. Stepinac u pojedinim slučajevima intervenirao kod ustaških vlasti za neke progonjene osobe, pa tako Židove, mješovite brakove, neke Srbe i t. d. Međutim, baš se iz te činjenice jasno vidi koliko se Stepinac odvojio od svog naroda i od njegova stava prema okupaciji.

Iako Stepinac zna za sve zločine ustaša, on ih uprkos tome javno hvali i podržava. Stepinac se žali na izvjesne »nedostatke« trudeći se da te »nedostatke« ukloni, a iz gestapovačke klaonice NDH nastoji učiniti jednu malo »bolju« i »savršeniju« državu, ukratko dok Stepinac ispravlja krivu Drinu, hrvatski je narod pošao sasvim drugim putem, putem oslobodilačke borbe, ujedinivši se s ostalim narodima Jugoslavije. Stepinac kritizira neke stvari i »pojave« u t. zv. NDH, a time samo moralno pomaže sistem okupacije.

Značajan je u tom smislu stav opt. Stepinca prema njemačkom generalu u Hrvatskoj Gleise von Horstenau, koga Stepinac smatra »pristojnim gospodinom« tako da se čak hvali svojim dobrim odnosima s njim, smatrajući da bi se s njim i njemu sličnim moglo ljepše surađivati. Stepinac ne gleda u Horstenau okupatora, koji je obukao rukavice, da se narod ne dosjeti, iako je to bilo jasno svakom pa i najjednostavnijem čovjeku u Hrvatskoj. Hrvatski narod želi se riješiti okupatora pa i takvog tipa Horstenau, a Stepinac želi da iz koljača Luburića, Kaschea, Pavelića i dr. napravi »pristojnije« okupatore u smislu Horstenau i gorko se jada kada ovi koljači ne će shvatiti da je to u njihovu interesu i u interesu čitavog sistema okupacije, da svoj teror nad narodom izvršuju malo »diskretnije« i malo »pristojnije«.

Stepinac zna, i to mu sud ne će poreći, da su ustaše razbojnici, ali on preko toga prelazi i potpomaže ih, a to njegovu krivnju u očima suda nipošto ne umanjuje. Stepinac nemilice vuče koristi iz tog položaja koji mu ustaše priznaju. Svjedok Sučić Alojzije, bivši činovnik odjeljenja za bogoslovije bivše NDH, iskazao je pred sudom kolike su stotine milionskih svota primale katoličke ustanove kao pomoć odjeljenja za bogoslovlje.

Međutim uslijed razvitka događaja na frontovima i Stepinac osjeća 1944. da se u NDH ustaški režim ruši na svim ćoškovima.

U to vrijeme padaju u dispozitivu ove presude citirani govori opt. Stepinca i to govor 7. srpnja 1944. članovima »Domagoja«, govor ustaškim sveučilištarcima 18. ožujka 1945. Iz tih govora vidi se da se Stepinac sasvim angažirao za spasavanje sistema okupacije.

Stepinac se u toj završnoj fazi za NDH sve više obara na Narodno-oslobodilački pokret, ostajući pri tom sam sebi dosljedan, jer je za vrijeme okupacije služeći Göbbelsovoj i Pavelićevoj propagandi bacao drvlje i kamenje, laži i klevete na NOP i NOV.

U toj fazi Stepinčeve obrane okupatorskog sistema Stepinac odustaje i od one naravi kritike NDH koju smo ranije konstatirali, prelazi preko svih »grešaka« ustaša i sav se zalaže za njih. U toj atmosferi dolazi do sramotne biskupske konferencije održane u drugoj polovici ožujka 1945. godine.

Kad je Stepinac vidio da se uprkos svim njegovim nastojanjima ruši NDH, odlučio se na najsrमतniji korak, t. j. prihvaća prijedlog Pavelića i njegove ustaške vlade, da se sazove biskupska konferencija s isključivim političkim zadatkom, da podupre svojim autoritetom NDH i ustaše. Ideja za tu konferenciju potekla je od Pavelića, formalno povjereno je vodstvo ustaškom ministru pravosuđa i bogoštovlja dr. Cankiu. Na osnovu originalnih dokumenata, jedinstvenim dokazima, koje ni opt. Stepinac nije ni jednom riječi porekao, potpuno je dokazano da su ustaše tu biskupsku konferenciju naručili od Stepinca, da su u svrhu organizacije te konferencije Stepincu dali kredit od 100 miliona kuna, a dokazana je i činjenica da je i sam tekst poslanice, koju je trebalo izdati nakon te konferencije, dirigiran od strane ustaškog šefa propagande i ministra pravosuđa dr. Cankia, da je ta i takva poslanica donesena po biskupskoj konferenciji, samo prerađena u crkveno ruho. Dokazano je dalje, a ni to nije porekao opt. Stepinac, da je pozive za tu konferenciju razaslao pod svojim potpisom »predsjednik« ustaške »vlade« dr. Mandić.

Organizator te konferencije ustaša dr. Canki prebacuje biskupe u Zagreb avionima ustaške vojske, a po senjskog i krčkog biskupa šalje zloglasnog ustaškog koljača Jucu Rukavinu.

Istu takvu komediju trebale su odigrati i druge vjerske zajednice u NDH, naročito islamska vjerska zajednica, »hrvatska pravoslavna crkva« i protestantska crkva. I dok se sve vjerske zajednice pod bilo kojim izgovorima izvlače iz tog sramotnog posla, ne želeći da u tom momentu svoj autoritet stave u službu okupatorskog sistema, dotle katolički biskupi na čelu s predsjednikom biskupskih konferencija nose poslanicu, koju nalazimo odštampanu u »Katoličkom listu« od 29. ožujka 1945. godine broj 12—13.

Interesantno je pri tom da se za cijelo vrijeme okupacije održavaju svega dvije biskupske konferencije, prema Stepinčevim navodima zato, jer su bile teške saobraćajne prilike. Značajno je da se prva od tih konferencija održava kod osnutka NDH da bi svojim proglasom na kler i vjernike dala podršku ustaškom režimu, a druga se održava kod svršetka NDH da bi svojom poslanicom dala podršku okupaciji. Ni jedan ni drugi razlog sastajanja nije vjerske nego skroz političke ili bolje rečeno protunarodne prirode. Znači da se za vrijeme NDH nije održala ni jedna biskupska konferencija koja bi imala riješiti neke vjerske katoličke probleme. Stepinac to tumači lošim saobraćajnim prilikama, a eto druga

se konferencija održava u ožujku 1945. kada su saobraćajne prilike savršeno dezorganizirane, kada su najveće poteškoće s prijevozom biskupa do Zagreba.

Iz iskaza svjedoka dr. Vladimira Košaka, bivšeg ustaškog ministra t. zv. državne riznice i poslanika NDH u Berlinu, vidi se da je ta biskupska poslanica, kao politički događaj prvog reda, odmah prevedena na njemački, francuski i engleski i najhitnijim kuririma poslana duž cijele okupirane Evrope, pa čak predana i nekim neutralnim poslanstvima u svrhu da dođe do ruku saveznika. Pavelić spasava sebe, svoje ustaše i NDH, pa znajući da je on svoj kredit u inozemstvu već davno proigrao, ako ga je ikad imao, pa sada hoće da spasi što se spasiti daje pomoću katoličkih biskupa na čelu s opt. Stepincem, a Stepinac mu u tome rado i svim sredstvima koja mu stoje na raspolaganju, pomaže.

Ista ta biskupska poslanica umnožena je po ustaškoj propagandi u stotine hiljada primjeraka i razdijeljena duž cijele NDH, iz čega se vrlo jasno vidi politička svrha te poslanice i nade koje su ustaše u nju polagali.

Po Pavelićevu zahtjevu opt. Stepinac koristi svoj autoritet u želji produženja okupacije, održanja nenarodnog režima i borbe protiv pobjedničkog mira u svijetu.

Jačanjem narodnog otpora i narodne vlasti koja je do kraja ugrozila sve te protunarodne elemente, oni se međusobno povezuju. Prelaze preko razlika koje su ih dijelile i kojima su se služili u svrhu varanja narodnih masa i jasno pokazuju ono što je osnovno u njima, a to je mržnja protiv svega što je narodno i želja za očuvanjem stečenih pozicija. Tako vidimo iz priznanja opt. Šalića, a i iz glasne šutnje opt. Stepinca, da je Stepinac primio Mihailovićevo izaslanika Brašića, vidimo iz Stepinčevog priznanja da je primio Rupnikovu delegaciju, vidimo da je i Brašića i Rupnikovu delegaciju primio i Pavelić. Razvija se neobično živa izmjena mišljenja između svih tih kvislinga, s ciljem da se nađe neka zajednička platforma i neka zajednička mogućnost za spasavanje stečenih pozicija i vlastitih glava. U tom djelovanju ne ostaje ni Stepinac po strani. I on se uključuje u zajednički stvoreni plan koji se osniva na tom, da se bar na jednom dijelu Jugoslavenske teritorije drže ujedinjene snage reakcije, da se zatim stanje u Jugoslaviji prikaže kao stanje građanskog rata, da se nadalje potraže neki novi okupatori, kad su stari okupatori Njemačka i Italija već propali, da se okupira Jugoslavija i da se na svojim položajima uspostave i održe i Pavelić i Draža Mihailović i kralj Petar i svi njima slični.

U taj se plan ukopčava i opt. Stepinac. Iz iskaza svjedoka dr. Mehmeda Alajbegovića, ustaškog ministra vanjskih poslova vidi se da je Pavelić sa svojom vladom zaključio da u svrhu uspješnog provođenja tog plana treba svakako nagovoriti Mačeka, da on napusti zemlju, jer će to kod Saveznika postići utisak, kao da je stanje u Jugoslaviji kaotično, a osim toga će Pavelić sa svojim ustašama lakše izbjeći zasluženoj kazni, ako se sakrije pod okrilje Mačeka.

Stepinac prima nalog Pavelićev koji su mu prenijeli ustaški ministri Alajbegović i dr. Edo Bulat, odlazi k Mačeku, omogućuje direktni sastanak između Mačeka i Pavelića i kao posljedica toga Maček odlazi iz zemlje. Sve je to utvrđeno nepobitno iz iskaza svjedoka Alajbegovića.

U tu naročito aktivnu djelatnost opt. Stepinca pred kraj okupacije spada i sakrivanje arhive ustaškog ministarstva vanjskih poslova i »županstva pri poglavniku«, te gramofonskih ploča sa svim govorima Ante Pavelića.

Iz originalne potvrde potpisane po samom Stepincu vidi se da je on zaista primio tu arhivu na čuvanje i to po odredbi samog Pavelića.

Iz iskaza svjedoka Alajbegovića vidljivo je da Pavelić nije tu arhivu htio sakriti u državnu arhivu, jer se bojao da je tamo suviše pristupačna, i da bi tamo suviše lako došla u ruke narodnim vlastima, pa se stoga rađe odlučio na to da tu arhivu preda na čuvanje Stepincu. Iz toga je jasno vidljiva namjera, koja je i samom Stepincu morala biti poznata, da se ta arhiva sakrije od narodnih vlasti, pa je Stepinac na tu namjeru pristao, i pružio Paveliću, koji se mislio kasnije vratiti i opet uzeti tu arhivu u posjed, pomoć da tu svoju namjeru i provede.

Zbog toga ga je sud pronašao krivim i za to ga djelo optužuje.

Nakon oslobođenja cijele naše zemlje opt. Stepinac radi i konzekventno zavodi druge u uvjerenja da je narodna vlast provizorna, da će se u Hrvatsku vratiti Maček s Pavelićem i njegovim ustašama, a u Srbiju kralj Petar.

Taj njegov stav je naročito jasno izražen u »pastirskom pismu« od 20. rujna 1945., gdje napada narodnu vlast zbog tobožnjih progona svećenika, te ide tako daleko da čak i poznate ustaške koljače franjevce iz Širokog Brijega naziva poznatim antifašistima i prikazuje ih kao nedužne jaganjce. Taj njegov neprijateljski stav prelazi na veliki dio katoličkog klera u Jugoslaviji, u kojem Stepinac podržava nadu u najskoriju novu okupaciju Jugoslavije.

Značajno je da takav utjecaj Stepinca na ostali kler i držanje njegovih najbližih saradnika njegova tajnika Ivana Šalić, koji je i sam iskazao da bi se on kanio svakog ilegalnog i zavjereničkog rada da je stav episkopata na čelu sa Stepincem bio drugačiji. Još jasnije u tom pravcu govori suoptuženi Modesto Martinčić, koji izjavljuje da bi sigurno bio prijavio ustaško zlato, koje je sakrivao u svom samostanu, da iz konzekventnog držanja Stepinca nije zaključivao neke skore političke promjene, uslijed čega je zatezao s prijavom tog zlata.

U kom i kakvom pravcu je gore citirano »pastirsko pismo« djelovalo na ostatke fašizma u našoj zemlji, vidi se najbolje iz činjenice da se to »pastirsko pismo« šalje ustaško-križarskim grupicama u šumi i da ti teroristi iz tog »pastirskog pisma« crpu snagu i ustrajnost da produže sa svojim terorističkim djelovanjem protiv naroda.

Značajno je da i sam Stepinac uviđa politički značaj »pastirskog pisma« kada ga preko engleskog vice-konzula Harrisona, kojega sigurno ne zanimaju vjerska pitanja katoličke crkve u Jugoslaviji, šalje u inozemstvo.

Tim postaje opt. Stepinac podstrekač za bezbrojne zločine ustaško-križarskih bandi, postaje podstrekač mnogih katoličkih svećenika, koji videći Stepinčevo držanje upadaju u zločin protiv svoga naroda i prelaze na terorističku djelatnost.

Nakon teške borbe naših naroda, kada se taj narod uz najveće žrtve sam oslobodio i kada se bez odmora bacio na obnovu svoje opustošene zemlje, tko se prvi obara na tako stečenu slobodu? Upravo onaj Stepinac koji je za vrijeme okupacije davao punu i najjaču podršku ustašama, koji je te ustaše hvalio i bodrio i koji nikada za cijelo vrijeme okupacije nije dao po svim crkvama po t. zv. NDH čitati ni jedno »pastirsko pismo«, koje bi optuživalo ustaše, koje bi optuživalo njihove pokolje, njihove progone nedužnog stanovništva, njihove logore i t. d. Naprotiv Stepinac je s tim ustašama u dobrim odnosima. On s njima sjedi kod večera i svečanih prijema, on ih prima u audijenciju. On se rukuje s jednim od najgorih krvnika Maksom Luburićem.

A sada kada su sve te ustaške strahote prestale, Stepinac u »pastirskom pismu« baca drvlje i kamenje na narod i njegovu vlast, prikazujući kažnjavanje ratnih zločinaca kao progon katoličkog svećenstva i vjere.

Primanje ustaškog zločinca Eriha Lisaka, koji je bio jedan od najvažnijih faktora u t. zv. NDH, samo je logična konsekvencija svega onog dosadašnjeg. Dolazeći Stepincu Lisak samo u smislu ranije stvorenog plana za obnovu t. zv. NDH, logično dolazi onom Stepincu koji se sam založio 1944. i 1945. za održavanje t. zv. NDH, dolazi onom Stepincu koji je i nakon oslobođenja zadržao krajnje neprijateljsko držanje prema narodu. A Stepinac prima Lisaka, iako je već ranije od svoga tajnika Šalića doznao, da je to Lisak, što je pred sudom posvjedočio opt. Šalić. Dakle u času primanja Stepinac je potpuno svijestan toga da prima Lisaka, a ne nekog Petrovića.

Glas o Stepinčevu držanju poznat je u inozemstvu, pa zato nije nikakovo čudo kada ustaški emigranti i intelektualci šalju svog delegata Stepincu i poručuju mu, da u njemu gledaju vođu njihove protunarodne akcije. Nije dakle nikakvo čudo da mu stižu dva pisma od zločinca Moškova i drugih. Jasno je, nadalje, da se Lisak i Moškov dogovaraju da će međusobno uhvatiti vezu i opet preko Stepinca u čiju sklonost prema ustašama nemaju razloga da sumnjaju. Pa zaista taj njihov plan i uspijeva. Lisak dobiva vezu s Moškovom preko Stepinčeva tajnika Šalića, samo što je Moškov već pobjegao u inozemstvo, pobjavši se za svoju glavu.

Naravno da kraj takvog držanja opt. Stepinca, njegov podređeni kler osjeća da u njemu ima jakog zaštitnika za svoj protunarodni rad. Jasno je da nadbiskupski dvor u Zagrebu postaje čvorište jedne razgrnate terorističke organizacije, koja, iako mlada, neobično aktivno radi na svim područjima.

Cjelokupna djelatnost Stepinčeva, kako je proizašla iz rezultata provedene rasprave, a vidljiva je iz gore iznesenog, dokazuje da je Stepinac i za vrijeme okupacije i za vrijeme nakon oslobođenja najjača podrška

ustašama i svim protunarodnim elementima, da je on katoličku crkvu u Hrvatskoj nastojao povezati s fašizmom i okupatorima, da je kao najvažniji predstavnik katoličke crkve u Jugoslaviji, kao predsjednik biskupskih konferencija dao podstreka nebrojenim svećenicima, vjernicima i katoličkoj štampi, da padnu u ustaštvo, da ih zbog njihova ustaškog rada nije nikada pokudio, već je naprotiv njihov rad odobravao i blagosiljao. Time na Stepinca pada najteža odgovornost za stav velikog dijela katoličkog klera, pa ga je sud pronašao teško krivim i osudio na naprijed odmjerenu kaznu.

Kod prosuđivanja Stepinčeve odgovornosti na sud je utjecalo i Stepinčevo držanje na samoj raspravi.

Optuženi Lisak Erih priznaje sva djela optužnice, naročito priznaje da je bio veliki župan župe Prigorje i glavni ravnatelj glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, te da je kao takav upućivao građane naše zemlje u logore, te da je potpisivao odluke o vješanju građana »za odmazdu«.

U toku dokaznog postupka pred sudom je prodefiliralo bezbroj svjedoka koji su pred očima sudaca oživjeli sve one strašne događaje u našoj zemlji u kojima je pod ustaškom strahovladom izgubio život bezbroj ljudi, žena i djece. U svemu tome sistematskom uništavanju naroda bio je opt. Lisak jedan od najaktivnijih saradnika zločinca Ante Pavelića, te kao takav organizirao i naređivao masovno istrebljivanje Hrvata i Srba i ostalih građana naše zemlje.

Kao nepopravljivi zločinac Lisak se i nakon oslobođenja naše zemlje ne ostavlja svog krvničkog posla, u koji je sasvim ogrezao, te se po prethodnom dogovoru s Pavelićem i Moškovom vraća u našu zemlju da putem terorizma omogući povratak ustaške strahovlade.

Optuženi Lisak i ta krivična djela priznaje, ali se brani da je u zemlju došao samo radi prikupljanja informacija. Međutim, on ni ne poriče u koju su svrhu te informacije imale služiti, naime u svrhu ojačavanja terorističke djelatnosti i aktiviziranja raspršenih ustaških bandi u borbi protiv narodnih vlasti.

Budući da je Erih Lisak jedan od najtežih ratnih zločinaca naše zemlje, budući da je Erih Lisak kriv za smrt stotine hiljada naših ljudi, žena i djece, sud ga je osudio na najtežu kaznu t. j. na kaznu smrti vješanjem, trajan gubitak građanskih i političkih prava i konfiskaciju cjelokupne imovine, nalazeći da samo ta kazna odgovara njegovoj teškoj krivnji.

Krivična djela za koja je optužen Šalić Ivan, dokazana su sva priznanjem samog optuženog Šalića, iskazima opt. Lisaka, Šimečkog, Gulina, Crnkovića i Marića, te iskazima svjedoka Zubović Zorke i Komerički Marije.

Opt. Šalić priznao je svako u dispozitivu ove presude nabrojeno krivično djelo za koje je proglašen krivim, te se brani, da je djela pod 1 i 2 dispozitiva, koji se na njega odnosi, počinio jedino u vršenju svoje dužnosti nadbiskupskog tajnika, a da kod toga nije imao ni inicijativu,

ni samostalno djelovanje. Ostala djela navedena u dispozitivu tvrdi da je počinio svako za sebe pojedinačno, bez veze jednog djela s drugim, a da je sve to učinio zato, jer je dobar čovjek, pa ne može odbiti nikome ono što od njega traži. Konačno brani se da je opt. Lisaka primio jedino kao činovnik nadbiskupskog dvora, i da je on morao da izvrši nalog koji mu je dan, da ovoga primi i dočeka. Isto tako da je odgovor Lisaku morao da da, jer mu je tako opt. Stepinac naložio, iako je on nastojao da to davanje odgovora opt. Lisaku izbjegne radi čega je i izašao iz nadbiskupskog dvora. Isto tako se brani da je opt. Gulina primio samo kao tajnik opt. Stepinca i po ovom donesena pisma od Moškova uručio opt. Stepincu.

Napokon opt. Šalić brani se da mu je stav episkopata davao podstreka za ova njegova krivična djela i da sigurno on djela za koja odgovara ne bi počinio, kada bi taj stav episkopata bio drugačiji. Ova obrana optuženog ne može se u cijelosti prihvatiti. Iako je točno da je optuženi stanovita djela koja navodi, počinio u vršenju svoje službe kao tajnik opt. Stepinca, to ga ne može osloboditi krivnje, niti istu krivnju isključiti, jer ni u vršenju svoje službe nije dozvoljeno počinjati ni obična krivična djela, a kamoli tako teške zločine protiv svog vlastitog naroda.

Opt. Šalić po svom intelektu nesumnjivo je sposoban da shvati i prosudi zamašaj svojih djela, pa je tako i onda kad je po nalogu opt. Stepinca, odnosno biskupa Lacha, primio Lisaka i prepoznao ga, bio svijestan ne samo da je to krivično djelo nego i koliko je to teški zločin protiv naroda i države. To isto vrijedi i za ona ostala djela koja je počinio vršeći dužnost nadbiskupskog tajnika. No ne samo ovo, već i dokazana, i po optuženom priznata činjenica, da je opt. Šalić povezao Lisaka s tajnikom papinskog legata Massucciem, da je držao Lisaka na spavanju u nadbiskupskom dvoru, davao Lisaku podatke o stanju u zemlji, povezao Lisaka preko Gulina s Moškovom i t. d. dokazuje da je on radio ne samo kao nadbiskupski tajnik nego usto i po svojoj vlastitoj inicijativi i odluci. Radi toga ova obrana optuženog ne samo da ne može za ta djela isključivati krivnju, nego pod tim okolnostima ne može je ni umanjiti. Obrana ovog optuženog, koja ide za tim da sva ostala krivična djela koja je počinio, prikaže kao niz slučajnosti, bez ikakove međusobne veze i kao posljedicu njegove spremnosti da svakom udovolji, pa što bilo, niti je vjerojatna, a niti se može ozbiljno uzeti. Iz niza djela, koja je ovaj optuženi počinio sve u jednu svrhu, a to je u zločinačkom radu protiv naroda i narodne vlasti, proizlazi da su sva ta djela samo niz jedinstvene djelatnosti u zločinačkom i protunarodnom radu na obaranju postojećeg državnog uređenja FNRJ nasilnim putem.

Prema svemu ovome opt. Šalić djelima za koja je proglašen krivim, koja su mu dokazana i koja je priznao, počinio je krivična djela iz čl. 3 toč. 7. i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, pa je stoga za ta krivična djela i proglašen krivim.

Kod odmjeravanja kazne sud je ovom optuženom uzeo u obzir njegovo priznanje, ovisnost od opt. Stepinca, da je bio pod utjecajem svoje

okoline na nadbiskupskom dvoru, te konačno da je dao obećanje da će se popraviti i da će biti ne samo lojalan, nego i koristan član svoga naroda.

Uzevši u obzir, kako broj tako i težinu krivičnih djela, koja je optuženi počinio, te uzevši u obzir gore nabrojene olakotne okolnosti, sud smatra da je odmjereni kazna primjerena kako težini počinjenih krivičnih djela, tako i subjektivnoj krivnji ovog optuženog.

Opt. Šimečki Josip priznaje sva djela za koja je proglašen krivim, ali u svojoj obrani nastoji da svako od tih djela prikaže kao posebno djelo, bez veze s ostalim krivičnim djelima, te kao rezultat neke slučajnosti. Glede svih djela brani se dalje, da je bio pod utjecajem opt. Crnkovića i Žagić Ivana, a glede predaje pištolja Crnkoviću za križare, da je popustio višekratnom nagovaranju Žagićevom, dok primanje, umnožavanje, te raspačavanje letaka uperenih protiv narodne vlasti i državnog uređenja prikazuje kao djelatnost bez nekih namjera, te kao plod neke slučajnosti. Napokon, brani se da nije bio nikada ustaša, a niti ustaški raspoložen, već da je za vrijeme okupacije, koliko je mogao pomagao onima koji su bili progonjeni od ustaša.

Sva krivična djela za koja je ovaj optuženi proglašen krivim, dokazana su ne samo njegovim priznanjem, već i iskazima opt. Crnkovića i Šalića.

Ovakova obrana opt. Šimečkog ne može se uvažiti, jer iz niza i uzročne povezanosti krivičnih djela, koja su mu dokazana i koja je priznao, proizlazi da je tu isključena svaka slučajnost i da sva ta djela u svojoj ukupnosti nedvojbeno dokazuju učestvovanje i djelatnost ovog optuženog u terorističkoj organizaciji kojoj je pripadao. Nema sumnje da postoji uska i uzročna povezanost između blagosiljanja zastave, prebacivanja oficira Švalerna u križare, davanja veze za prebacivanje u križare 4 bivša legionara, slanja pištolja križarima, upućivanja Žagića na župnika Mikoča u svrhu prebacivanja sakrivenog oružja križarima, organiziranja, prikupljanja lijekova, odjeće i ostalog materijala i njegova slanja ustaško-križarskim grupicama, te primanja, umnožavanja i raspačavanja protunarodnih i protudržavnih letaka. Sva ova djela prikazuju pravu djelatnost ovog optuženog, koja se ispoljila u organiziranom zločinačkom radu protunarodne ustaško-križarske terorističke organizacije. Na tome ne može ništa promijeniti ni obrana ovog optuženog, da je na ta djela nagovoren, jer kad bi se i uzelo da je takovo nagovaranje postojalo, to isto ne može ni umanjiti njegovu krivnju, jer je on odrastao, zreo čovjek, povrh toga još i intelektualac, koji i te kako može da prosuđuje i tuđe, a pogotovo svoje čine i namjere. Pokušaj obrane ovog optuženog, da pištolj koji je poslao u šumu nije njegov, nema nikakvog utjecaja na pitanje njegove krivnje, jer činjenicu da je on poslao pištolj ustaško-križarskoj terorističkoj grupici u svrhu vršenja terora ne može da promijeni pitanje o vlasnosti toga pištolja. Konačno u vezi sa svom zločinačkom djelatnošću ovog optuženog neozbiljna je njegova obrana da je primao, umnožavao i dijelio protunarodne i protudržavne letke bez ikakve zločinačke namjere.

Budući da su sva krivična djela za koja je opt. Šimečki optužen, dokazana, a budući da ista sadrže objektivni učin krivičnih djela iz čl. 3. toč. 7. i 8., odnosno čl. 9. stav 2. zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, to ga je valjalo proglasiti krivim za ta krivična djela.

Kod odmjeravanja kazne ovom optuženom sud je uzeo da je djelatnost ovog optuženog naročito pokazala njegovu upornost i zločinačku volju u vršenju krivičnih djela protiv naroda i države, da se njegovo priznanje odnosi samo na ono što mu je potpuno dokazano, te da unatoč svome formalnom kajanju ne pokazuje da se zaista kaje, a niti, zasada barem, ne pruža dovoljno garancije da će se popraviti, pa ga je stoga valjalo kazniti takovom kaznom, koja će ga na stanoviti dulji period izolirati iz društva. Obzirom na ovo ukazuje se ovom optuženom odmjerena kazna primjerenom, kako po njemu počinjenim djelima, tako i njegovoj subjektivnoj krivnji.

Opt. Marić dr. Đuro priznao je sva krivična djela navedena u dispozitivu ove presude. Brani se da je kao pročelnik t. zv. ustaške mladeži u Đakovu održao nekih 4—5 predavanja mladeži, ali da je u tim predavanjima govorio u moralnom i crkvenom duhu, a ne političkom. Dalje se brani da je stupio kao dušobrižnik u bolnicu PTS s razloga da izbjegne da bude poslan u plavu diviziju u Bosnu, te da je čin ustaškog satnika dobio stoga što su svi na tom položaju taj čin dobivali. Kao dušobrižnik u bolnici t. zv. PTS-a, da se nije bavio političkom djelatnošću, već jedino crkvenim propovijedima i tješanjem ranjenih i bolesnih. Konačno brani se da se, istina, dok je bio u Rimu, zanio za ustaški pokret čitajući ustaška načela, ali da je promijenio svoje mišljenje kad je vidio kako se ona u praksi primjenjuju. Glede svih ostalih djela brani se da je u ista bio uvučen od okoline, da je za takova svoja djela našao podstreka u držanju crkvene vlasti, i da je obzirom na ovo žrtva nadbiskupa Stepinca i njegove svećeničke okoline.

Osim samim priznanjem optuženog dokazana su krivična djela za koja je proglašen krivim, iskazima opt. Šalića i Gulina.

Na temelju svega gore navedenoga sud se uvjerio kako o postojanju objektivnog učina tih krivičnih djela, tako i subjektivne krivnje ovog optuženog.

Kod prosuđivanja veličine krivnje ovog optuženog sud je istome uvažio njegovu obranu u kojoj prikazuje svoje psihičko stanje, kad se je nakon oslobođenja kao bivši ustaški satnik bojao posljedica. Isto tako uvaženo je da je ovaj optuženik kao svećenik stajao pod uplivom protunarodnog stava nadbiskupa Stepinca i njegove svećeničke okoline, pa da je i to imalo utjecaja na njegovu odluku da se upusti u zločinački protunarodni rad. Nadalje iz potpunog priznanja danog kako u istrazi, tako i na glavnoj raspravi, te njegova iskrenog kajanja, sud je stekao uvjerenje da ovaj optuženi unatoč teškim krivičnim djelima protiv naroda i države, koja je počinio, nije nepopravljiv, te da postoji opravdana nada da će on nakon izdržanja kazne biti valjani građanin naše republike.

Iz svih ovih razloga sud je ovom optuženom odmjerio kaznu, koja se obzirom na krivična djela koja je ovaj optuženi počinio, ukazuje blagom, ali je kod toga uzeo u obzir sve gore navedene okolnosti, koje idu u prilog ovom optuženom, a koje pružaju stanovitu nadu da će ovaj optuženi, uvidjevši težinu i odioznost počinjenih djela svojim daljnim životom pokazati da je njegovo kajanje pred narodnim sudom zaista iskreno i time opravdati ovu blagu kaznu.

Optuženi Gulin dr. Pavao priznao je u cijelosti sva kirvična djela osim toč. 1. dispozitiva, koji se na njega odnosi. Ova krivična djela koja je priznao, dokazana su osim toga iskazima opt. Šalića, Crnkovića i Marića.

U pogledu toč. 1. dispozitiva koji se na njega odnosi, ovaj optuženi priznao je da je godine 1941. neutvrđenog dana i mjeseca u dogovoru s nekim ljudima iz Ljubljane u kotaru Ribnik organizirao organizaciju »Slovenske legije«, ali se brani da je u to vrijeme pa sve dok je on bio u Ribnici, zadatak te organizacije bio prikupljanje oružja i pripremanje za borbu protiv okupatora, a tek nakon njegova odlaska iz Ribnice da je ta organizacija stupila u kolaboraciju s okupatorom i borbu protiv Oslobodilne Fronte Slovenije.

Ova obrana optuženog Gulina ne može se uvažiti, i to s razloga, što je cijelom slovenskom narodu kao i ostalim narodima Jugoslavije poznato da se je t. zv. »Slovenska legija« i organizirala i djelovala kao kvislinška formacija okupatora protiv naroda, koji se je borio za svoje oslobođenje. Da je to tako i da je t. zv. »Slovenska legija« od početka svoje organizacije bila kvislinška formacija okupatora protiv Narodno-oslobodilačke borbe, dokazuje i činjenica da je optuženi Gulin, kao njen organizator u kotaru Ribnica, bio već tada po organima Oslobodilne Fronte Slovenije osuđen na smrt kao izdajica i kvisling, te je toj kazni umakao samo svojim bijegom u Hrvatsku. Činjenicu da je bio već tada osuđen na smrt, priznaje i sam optuženi, a to ne bi bilo moguće, kad zloglasna »Slovenska legija« ne bi već tada bila kvislinška borbena organizacija.

Glede ostalih krivičnih djela optuženi se brani da je ista počinio na nagovor, pa čak i pod moralnom prisilom svoje porodice, jer je u pratnji Moškova bio brat njegove žene Crnko Milivoj, a kada je već jednom u to pao, da je i dalje nastavio.

Na temelju njegova vlastitog priznanja kao i ostalih navedenih iskaza utvrđeno je da je okrivljeni počinio sva djela za koja je proglašen krivim, pa i djelo iz toč. 1. dispozitiva koji se na njega odnosi, kako je to gore obrazloženo.

Obrana optuženog Gulina da je došao u vezu s ustaškim pukovnikom Moškovom po nagovoru svoje familije ne može se uvažiti, i to s razloga, što je cijela djelatnost ovog optuženog takova da pokazuje njegovu zločinačku volju u protunarodnom radu i to još iz vremena okupacije. Kad bi opt. Gulin počinio to djelo da se samo sastao s Moškovom, onda bi ta obrana mogla biti i vjerojatna. Međutim, kad se uzme

u obzir njegova zločinačka djelatnost, kako za vrijeme okupacije, pa tako i nakon oslobođenja, onda se toj njegovoj obrani ne može vjerovati.

Prema svemu navedenom, sva krivična djela za koja je ovaj optuženi proglašen krivim, potpuno su dokazana i utvrđena. Kako pak ta krivična djela čine učin krivičnih djela iz čl. 3. toč. 4. i iz čl. 3. toč. 7. i 8. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države, to ga je trebalo za ta krivična djela proglasiti krivim.

Kod odmjeravanja kazne sud je ovom optuženom kao otežavajuću okolnost uzeo da se u istražnom zatvoru pismima upućenim nekim optuženim nabacio uvredama, klevetama i lažima na narodnu vlast i svoj narod, te pokazao svoju zločinačku upornost i kvislinšku narav. Iz ovih razloga sud nije mogao povjerovati njegovu formalnom kajanju i obećanju da će se popraviti.

Opt. Gulin, koji je već jednom osuđen na smrt radi svog protunarodnog i kvislinškog rada, ni nakon toga se nije popravio, niti pokazao da je voljan odustati od borbe i zločinačke djelatnosti protiv svog vlastitog naroda. Što više, kada je za svoja mnogobrojna i teška zločinačka djela dospio do zatvora i odgovornosti pred narodnim vlastima i narodnim sudom, on ni tada ne odustaje od svojih zločinstava, ni tada se ne kaje, ni tada ne žali, već uporno ostaje u svom protunarodnom i zločinačkom stavu, što najbolje dokazuju ona za njega teško optužujuća pisma koja je skriveno pisao u zatvoru, a za pisanje kojih nema nikakvog opravdanja.

Iz svih zločinačkih djela, koja je ovaj optuženik izvršio, kao i iz njegove zločinačke naravi proizlazi da je on nepopravljivi zločinac protiv svoga naroda i društvene zajednice u kojoj živi, pa stoga za tu zajednicu opasan.

Iz svih ovih razloga sud je ovom optuženom odmjerio kaznu koja odgovara ne samo težini po njemu počinjenih krivičnih djela-zločina, već i njegovoj upornoj zločinačkoj volji i stepenu njegove subjektivne krivnje.

Opt. Crnković Josip priznaje sva krivična djela za koja ga optužnica tereti i za koja je ovom presudom proglašen krivim. Ova krivična djela dokazana su također i iskazima opt. Šalića, Šimečkog, Gulina i Margetića.

Ovaj optuženi brani se da je sva ta djela počinio i uopće stupio u tu ustaško-križarsko terorističku organizaciju kao mačekovac, koji je u toku oslobođenja izgubio brata, koji je bio domobran, te uslijed nagovaranja i uvlačenja u tu organizaciju po Žagić Ivanu.

Budući da su sva djela za koja se okrivljuje, ovom optuženom potpuno dokazana, to se ne može uvažiti njegova obrana, jer Žagić njega ne bi mogao uvući u tu ustaško-križarsku organizaciju, kad on već ne bi bio raspoložen neprijateljski protiv naroda i države, i kad on ne bi samo očekivao pogodnu priliku da se aktivizira na protunarodnom radu. Da je to tako, dokazuje njegova naročita i svestrana aktivnost i zauzimanje na tom terorističkom i protunarodnom radu, čega sigurno ne bi bilo, i ta aktivnost ne bi bila tako zdušna i tako velika, da je on bio samo nagovoren, a da nije i sam bio potpuno prožet neprijateljskim stavom pro-

tiv naroda i narodne vlasti. Sama krivična djela, koja je ovaj optuženi učinio i koja priznaje, pokazuju da tu ne može biti govora o tome da je on to sve radio samo po nagovoru, te stoga to ne samo da ne isključuje njegovu krivnju, već što više ne može je ni umanjiti.

S druge strane obrana ovog optuženog da je on kao član HSS-a t. j. mačekovac bio tako reći predisponiran da stupi u ovu ustaško-križarsku terorističku organizaciju, ne dokazuje ništa drugo, nego kolika je krivnja i odgovornost Mačeka, što su njegovom politikom i držanjem zavedeni, a politički nezreli, kao što je to optuženi, pogodni za protunarodne zločine, koje je optuženi tako aktivno i vršio.

Konačno ni obrana optuženog da je nestanak njegova brata domobrana bio jedan od povoda da se dao na ilegalan i teroristički rad, ne može se uvažiti, jer optuženi zna vrlo dobro da je u ovom oslobodilačkom ratu milion i 700.000 žrtava palo u borbi protiv okupatora, da je među njima bilo žena, djece i staraca, pa nije to na njega utjecalo da ga odvratiti od zločinačke djelatnosti protiv svoga vlastitog naroda, koji je s takovim neizmjernim žrtvama i herojskom borbom izvojevaio svoju slobodu.

Kako su sva djela za koja optužnica tereti ovog optuženog potpuno utvrđena i dokazana, kako vlastitim priznanjem optuženog, tako i iskazima već navedenih optuženih, a kako djela pod 1, 2 i 3 imaju obilježja objektivnog učina krivičnog djela iz čl. 3. toč. 7. i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a djela pod 4 i 5 objektivni učin krivičnih djela iz čl. 9. stav 2 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, to ga je valjalo proglasiti krivim za ta krivična djela.

Kod odmjerivanja kazne kao otežavajuće okolnosti sud je ovom optuženom uzeo naročitu aktivnost i upornost u izvršavanju krivičnih djela za koja je proglašen krivim, što se pokazalo i naročito u tom što se je povezao sa zloglasnim zločincem i koljačem t. zv. »krvavim Rašom«. Naprotiv od olakotnih okolnosti uzeto je ovom optuženom da intelektualno nije naročito jak, te da uslijed toga nije imao pravog plitičkog prosuđivanja, što međutim ne isključuje njegovu odgovornost za krivična djela koja je izvršio. Uzevši u obzir sve ove okolnosti, sud je ovom optuženom odmjerio kaznu, koja je primjerena stepenu njegove subjektivne krivnje, kao i težini počinjenih krivičnih djela.

Opt. Martinčić Modesto priznaje djela, pod 1 i 2 dispozitiva, koji se na njega odnosi, dok poriče da bi on počinio krivično djelo navedeno pod točkom 3. optužnice na njega se odnoseće kao i da je pokušao da se ilegalnim putem prebaci u inozemstvo, u svrhu da se tamo pridruži neprijateljskim organizacijama, kojima je cilj razvijanje protunarodne propagande i vršenje terorističkih akata u zemlji, a k tome mu se stavlja na teret u optužnici pod točkom 4. djela optužnice na njega se odnoseće. Glede toč. 1. brani se da je optuženog Margetića poslao u franjevački samostan u Ivanić-Kloštar radi spremanja ustaškog opljačkanog blaga, samo zato da otkloni to spremanje u franjevačkom samostanu u Zagrebu. Nadalje da je za to ustaško zlato saznao da se nalazi u samostanu onda

kad je već ono bilo u grobnici ispod crkve, a da ga je dao prenijeti i ukopati u ispovijedaonici za gluhe, da bi se bolje sakrilo. Ovo nije prijavio narodnim vlastima radi toga, jer da je stavom vrhova katoličke crkve u Jugoslaviji, a napose stavom optuženog Stepinca stekao uvjerenje da je sigurna bliza promjena režima u našoj zemlji i njena okupacija uz povratak ustaško-mačekovskih elemenata, pa se bojao da bi u tom slučaju bio po njima oglašen kao izdajnik radi prokazivanja tog zlata. Nadalje se brani da je optuženom Margetiću dozvolio da nabavi neispunjene tiskanice krsnih, vjenčanih i smrtnih listova i crkvene marke za te dokumente, te ga uputio da se u svrhu pribavljanja štambilja župnog ureda za žigovanje tih dokumenata obrati na gvardijana franjevačkog samostana u Ivanić-Kloštru radi toga, jer da se je bojao to opt. Margetiću odbiti, znajući njegovo ustaško raspoloženje, a to naročito obzirom na prilike zadnjih dana pred oslobođenje Zagreba.

Glede djela da je dozvoljavao mnogim redovnicima svoga reda, a koji su bili ustaše ili ustaški orjentirani, da se skrivaju u njegovu samostanu u Zagrebu, brani se da je sve te redovnike redovito prijavljivao narodnim vlastima prema propisima, koji su za to postojali, kao i njihov odlazak redovito objavljavao, te konačno o svim njima tražene podatke uvijek istinito i ispravno davao.

Konačno glede djela da se pokušao ilegalnim putem prebaciti u inozemstvo u svrhu da se tamo pridruži neprijateljskim organizacijama s ciljem razvijanja protunarodne propagande i vršenja terorizma i našoj zemlji, brani se da je istina da je pokušao otići iz Zagreba, i da je imao namjeru da se prebaci u inozemstvo, ali ne u svrhu ilegalnog rada u inozemstvu, već naprotiv da se skloni, pa makar i u Ameriku i da negdje na miru živi.

Djelo pod toč. 1. dispozitiva, koji se odnosi na ovog optuženog, dokazano je u cjelini kako priznanjem samog ovog optuženog, tako i iskazima opt. Margetića, Klemenca, Pavleka, Kolednjaka i Vidovića. Iako sud glede ove točke optužbe vjeruje obrani optuženog, to ipak ostaje da je on počinio krivično djelo sakrivanja ustaškog opljačkanog blaga, i da je ne samo to blago još bolje sakrio, nego ga niti nije prijavio, iako je izašao poziv narodnih vlasti da se sva neprijateljska imovina ima prijaviti. Kod toga sud je morao uvažiti obranu optuženog da je on pod utjecajem protunarodnog stava opt. Stepinca i episkopata stekao uvjerenje da će u našoj zemlji doći do ponovne okupacije, ožaranja narodne vlasti i povratka kvislinga i ustaša. Iako ovo njegovo shvaćanje, koje se zaista osniva na protunarodnom stavu hrvatskog episkopata na čelu s opt. Stepincem, ne može isključiti njegovu krivnju, ali ipak valja kod prosuđivanja stepena krivične odgovornosti ovog optuženog i taj momenat uzeti u obzir.

Djelo pod točkom 2. za koje je proglašen krivim, također je dokazano optuženom njegovim vlastitim priznanjem kao i iskazom opt. Margetića. Obrana optuženog za ovo djelo ne može se uvažiti, jer sve ako je on i smatrao da bi odbijanje za njega imalo neke štetne posljedice, ipak kao svećenik i redovnik na visokom položaju nije smio to učiniti, budući da

je bio svijestan da je to krivično djelo falcificiranja javnih isprava, odnosno sudjelovanje i pomaganje tog djela.

Glede djela sakrivanja redovnika-ustaša i ustaški raspoloženih u samostanu, sud je našao da optuženog za to djelo valja osloboditi od krivnje, jer smatra utvrđenim da su zaista za sve ove redovnike izvršene redovne prijave narodnim vlastima, kao i stoga što su redovnici po propisima svoga reda dužni da borave jedino u samostanu.

Glede djela koja stavlja optužba u teret ovom optuženom da se je kušao prebaciti u inozemstvo u svrhu ilegalnog rada protiv našeg naroda i države, sud je stekao uvjerenje da je optuženi, istina, kušao pobjeći, ali nije dospio niti da se udalji s područja grada Zagreba, a to ne samo jer je bio u tom spriječen, već i stoga, što je taj svoj bijeg slabo ili nikako organizirao. Konačno, iz cijelog stava ovog optuženog i slike koju je o njemu dobio sud tokom ove glavne rasprave, ne smatra sud optuženog ni podobnim za počinjenje takovih djela. Budući da je optuženi na glavnoj raspravi svojim držanjem pokazao da u suštini nije protunarodno raspoložen, to sud iz ovih razloga nije mogao da ga progalsi krivim za to djelo, pa ga je stoga oslobodio od optužbe u pogledu toga.

Prema svemu navedenom krivnja optuženog utvrđena je za djela pod točkom 1 i 2 dispozitivnog dijela ove presude, koji se na njega odnosi, pa kako ta djela sadrže bitna obilježja objektivnog učina krivičnih djela iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, te istovremeno djelom pod 1) učinio krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti prikrivajući dokaze ustaških zločina, to ga je sud proglasio krivim za ta krivična djela.

Potpuno i iskreno priznanje opt. Martinčića stvorilo je uvjerenje suda da ovaj optuženi, koji je žrtva protunarodnog stava katoličkog episkopata u našoj zemlji na čelu s opt. Stepincem, i koji po svom gledanju i shvaćanju, da toga utjecaja nije bilo, ne bi počinio djelo sakrivanja ustaškog zlata, nije nepopravljivi zločinac i neprijatelj svoga naroda. Iz cijelog stava ovog optuženog u istrazi, kao i na glavnoj raspravi proizlazi da je on, koji je lako podvrgnut utjecaju uopće, razumljivo, naročito utjecaju koji je na njega kao svećenika i franjevačkog provincijala imao stav episkopata na čelu s opt. Stepincem u prvom redu, podlegavši tome utjecaju počinio to krivično djelo. Istina, ovaj utjecaj ne može potpuno isključiti njegovu krivnju za počinjena djela, ali sud je isti uzeo u obzir kod odmjerjenja kazne ovom optuženom. Kod toga sud je također ovom optuženom uzeo u obzir uz iskreno i potpuno priznanje, kako u istrazi tako i na glavnoj raspravi i njegovu iskreno i skrušeno kajanje i žaljenje za počinjena djela protiv svoga naroda. Obzirom na sve ove olakotne okolnosti sud je odmjerio kaznu ovom optuženom, koja iako se ukazuje blaga prema počinjenim djelima, ali je primjerena, kad se ocjeni stepen subjektivne krivnje optuženog.

Optuženi Klemen Krešo priznaje krivična djela za koja je optužen, a isto mu je dokazano iskazima opt. Martinčića, Margetića, Pavleka, Koldnjaka, Vidovića, Švasta, Ivankovića i Majnarića.

Ovaj optuženi brani se jedino da je organizirao rad na prenašanju opljačkanog blaga iz grobnice ispod crkve u ispovijedaonicu za gluhe po uputama provincijala opt. Modesta Martinčića. On je svoju krivnju priznao u potpunosti.

Budući da je krivnja ovog optuženog za djelo koje mu stavlja u teret optužnica, potpuno dokazana, kako njegovim vlastitim priznanjem tako i iskazima gore navedenim, te je time dokazan kako objektivni učin krivičnog djela iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, tako i subjektivna krivnja ovog optuženog, stoga ga je valjalo proglasiti krivim za to krivično djelo.

Kod odmjerena kazne sud je uzeo u obzir ovom optuženom potpuno priznanje kako u istrazi tako i na glavnoj raspravi, zatim što je svoje djelo požalio i dao obećanje da će se u buduće kloniti vršenja krivičnih djela i da će biti lojalan građanin naše republike. Ocjenjujući težinu počinjenih djela za koje je ovaj okrivljeni proglašen krivim, te gore navedene olakotne okolnosti, ukazuje se odmjerena kazna primjerena kako težini krivičnog djela tako i veličini subjektivne krivnje optuženog.

Opt. Margetić fra Mamerto u cijelosti priznaje krivična djela pod toč. 1. i 5. ovog dijela dispozitiva presude, koji se na njega odnosi. Djelo pod 2) također priznaje, ali se brani da je zločinca Šukljea držao u samostanu, da mu omogućiti da se ispovijedi i pričesti, a osim toga ovaj se je i onako prijavio narodnim vlastima.

Također priznaje i krivično djelo pod toč. 3., ali se brani da na sastanku održanom u franjevačkom samostanu nije vodio nikakovu riječ, a i slabo učestvovao, već razgovarao s Mirom Čović.

Dalje, da je križarske letke primljene od optuženog Crnkovića sa zadatkom da ih otpremi u Viroviticu, uništio. Konačno priznaje da se je krajem listopada 1945. godine u selu Vrbovcu sastao s jednom križarskom grupicom, ali tvrdi da s istom nije ni razgovarao, već da je nastavio sa svojim poslom kupovanja drva za samostan.

Priznaje da je primivši od Šukljea 6. V. 1945. tri pisača stroja, jednog od njih krajem rujna ili početkom listopada 1945. predao Matijević Stanku, ali poriče da bi znao u koju svrhu je taj stroj trebao, te tvrdi da ga je predao istome stoga, što je ovaj imao ovlaštenje od Šukljea.

Iz samog priznanja opt. Margetića proizlazi da je on počinio sva djela dispozitiva koja se na njega odnose. Djelo pod 1) osim toga dokazano je i iskazom opt. Martinčića, a djelo pod 5) iskazima optuženih Martinčića, Glavaša i Pavleka.

Glede djela pod 2) obrana optuženog je nevjerojatna i neozbiljna, jer sigurno on nije sakrivao zločinca Šukljea samo zato da mu omogući ispovijed, jer i drugi obavljaju ispovijed, a da se ne sakrivaju po samostanima i to desetak dana.

Također nevjerojatna je njegova obrana i glede krivičnog djela pod toč. 3. Ne može se ovom optuženom vjerovati da je na sastanku ustaško-križarske grupice sudjelovao tako posve pasivno, jer sva njegova djelatnost u pravcu zločina protiv narodnih vlasti i te kako je aktivna, pa

sigurno ni tu nije izuzetak. Što se tiče obrane da je uništio letke primljene od opt. Crnkovića sa zadatkom da ih otpremi u Viroviticu, sve kad bi se tome i povjerovalo, ostaje činjenica da je primio zadatak za rasturanje tih letaka u Virovitici. Konačno ne može se pokloniti vjera ni obrani optuženog da je sastavši se s križarskom grupicom u Vrbovcu prošao, a da s ovom nije stupio ni u kakav dodir, jer bi bilo to u suprotnosti s cijelim križarskim terorističkim radom tog optuženog. Ovu njegovu obranu pobija i iskaz svjedoka Perić Marka, koji je iskazao da je u inkriminirano vrijeme u Vrbovcu bio jedan fratar iz Kaptola u Zagrebu, koji je križarskoj grupici dijelio knjižice i drugi materijal. Nedvojbeno je utvrđeno da je baš u to inkriminirano vrijeme u Vrbovcu bio baš opt. Margetić.

Obrana optuženoga da nije znao u koju svrhu ima poslužiti pisaći stroj, koji je od ona tri pisaća stroja primljena od Šukljea predao Matijeviću, opovrgnuta je već samom činjenicom da je on znao tko je zločinac Šuklje, da je taj stroj na njegovo traženje predao Matijeviću i konačno, da je taj stroj zaista upotrebljen za pisanje letaka protiv naroda i narodne vlasti.

Na temelju svega gore iznesenoga sud je stekao uvjerenje da je optuženi počinio sva krivična djela navedena u toč. 1, 2 i 3, 4 i 5 dijela dispozitiva ove presude, koji se na njega odnosi, pa kako djela pod točkom 1—4 sadrže bitna obilježja objektivnog učina krivičnih djela iz čl. 3. toč. 7. i 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, a djelo pod 5) krivično djelo iz čl. 3. toč. 14. istog Zakona, te istovremeno krivično djelo protiv pravosuđa i narodne vlasti, pa ga je stoga za ta krivična djela proglasio krivim.

Nasuprot tome sud je optuženog Margetića oslobodio od krivnje za djelo navedeno pod 1) optužnice protiv njega, t. j. da je u siječnju 1944. stupio u obavještajnu službu Šuklje Krešimira, šefa političkog odsjeka ustaškog glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, te da je ovome davao podatke, koja su sela sklona NOP-u, i informirao ga o pojedinim svećenicima, koji nisu skloni ustašama. Za ovo djelo valjalo je optuženog osloboditi radi toga, jer tokom postupka, to djelo nije ničim dokazano, niti su u tu svrhu pruženi kakovi dokazi, a sam optuženi to djelo u cijelosti poriče. Iz ovih razloga valjalo ga je za to djelo osloboditi radi pomanjkanja dokaza.

Kod odmjeravanja kazne sud nije ovom optuženom kao olakotno mogao uzeti ništa i to iz razloga, što je njegovo priznanje takovo da priznaje samo ono što mu je bjelodano dokazano, što je prigodom preslušavanja izjavio da se ne osjeća krivim, što je mijenjao tokom istrage i rasprave svoje iskaze. Sud također nije mogao povjerovati u njegovo kajanje, koje je izjavio u svojoj zaključnoj riječi, jer prema cijelom držanju i tokom glavne rasprave ovaj optuženi nije pokazao ni malo kajanja, pa čak ni dovoljno ozbiljnosti. Nema sumnje da je njegova izjava kajanja u zaključnoj riječi samo posljedica straha pred kaznom, a prema tome nije to nikakvo istinsko kajanje. Konačno sud je stekao uvjerenje da

je ovaj optuženi duboko zapao u zločine protiv naroda i države i da je stoga potrebno njegovo dulje izoliranje iz društva, kako bi se možda s većom kaznom postigao njegov popravak. Iz svih ovih razloga sud mu je odmjerio kaznu, kako je u dispozitivu navedeno, a ta kazna odgovara kako težini počinjenih djela po ovom optuženom, tako i stepenu njegove subjektivne krivnje.

U pogledu optuženih Pavleka, Kolednjaka i Vidovića, proizlazi iz njihova priznanja kako u istrazi, tako i na glavnoj raspravi, te iz iskaza opt. Martinčića, Klemena i Margetića, da su svi gore navedeni optuženi učestvovali u sakrivanju 36 sanduka zlata i dragocjenosti t. zv. državne riznice NDH. Optuženi Pavlek sudjelovao je i kod prenošenja tih sanduka iz sobe Glavaša u grobnicu crkve i kod prenošenja odavde u ispovijedaonicu za gluhe, pa je ovdje zabetonirao jamu. Optuženi Kolednjak i Vidović sudjelovali su kod prenašanja tih sanduka samo iz grobnice crkve u ispovijedaonicu za gluhe.

Iz ovih rezultata postupka proizlazi, dakle, da su svi optuženi gore navedeni sudjelovali u sakrivanju tog ustaškog zlata. Time je dovoljno dokazan objektivni čin krivičnog djela iz čl. 3. toč. 14. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države i krivičnih djela protiv pravosuđa.

Opt. Pavleku je po opt. Martinčiću i Glavaš fra Radoslavu dokazano da se radi o nekoj arhivi, no u toku prenašanja ovaj optuženik po zveckanju u tim sanducima je zaključio da se ne radi o arhivi, nego nekim dragocjenostima. Nema sumnje da je taj optuženik u tom momentu bio svijestan da se tu radi o sakrivanju ustaškog blaga, što proizlazi iz njegove izjave da, ako je to židovsko blago, ne spada u franjevačku grobnicu.

Odmjeravajući kaznu ovom optuženom sud je uzeo u obzir da je po svojoj naobrazbi neuk, a zatim, da je po svojem položaju u samostanu ovisan o glavarima samostana, da se nalazi pod strogim zaptom samostanske discipline, te konačno da je naročito čvrsto vezan redovničkim zavjetom poslušnosti. Kod toga je sud uzeo u obzir i činjenicu i priznanje, istinsko pokajanje, što je utjecalo na odluku suda o kazni.

Kod optuženog Kolednjaka i opt. Vidovića pak postoje iste ublažujuće okolnosti nabrojene kod opt. Pavleka, a to tim više, što su prva dva optuženika učestvovali samo kod prenašanja tog ustaškog blaga iz grobnice u ispovijedaonicu za gluhe. I njihova ovisnost o glavarima samostana, i njihov strogi zapt samostanske discipline i vezanost redovničkim zavjetom poslušnosti, takove su okolnosti da su zaista utjecale na odmjeravanje kazne i ovim optuženicima. Iz ovih razloga odmjerujući kaznu ovoj dvojici optuženih sud je primijenio propis čl. 21. stav 4 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države.

Glede optuženog Švasta, Ivankovića i Majnarića utvrđeno je, kako iskazom ovih samih optuženih, tako i iskazom optuženog Klementa, Martinčića, Margetića, Pavleka, Kolednjaka i Vidovića, da su oni učestvovali jedino kod kopanja jame u ispovijedaonici za gluhe, a da im je kod toga kazano da će se tu spremati živežne namirnice i dragocjenosti samosta-

na. Također je utvrđeno da isti nisu sudjelovali kod prenašanja tog ustaškog blaga, a niti su isto vidjeli. Iz ovih utvrđenih činjenica sud je povukao zaključak da su oni poslužili kao oruđe u tom sakrivanju, a da sami nisu ni znali o čemu se radi, nego su bili uvjereni da se radi o samostanskim stvarima. Na temelju ovakvog utvrđenja činjeničnog stanja sud smatra da kod ovih optuženih ne postoji subjektivna krivnja za djelo sakrivanja ustaškog opljačkanog blaga, za koje djelo su optuženi, pa ih je stoga oslobodio optužbe.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

VRHOVNI SUD NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE

U Zagrebu, dne 11. listopada 1946.

Zapisničar:

Dr. Ante Petrović, v. r.

Predsjednik vijeća:

Dr. Žarko Vimpulšek, v. r.

Za točnost otpravka jamči:

Kancelarija Vrhovnog suda N. R. Hrvatske:

(Sunarić)

Gospodinu

Dr. N i k o l i M a n d i ć u ,

predsjedniku Hrvatske Državne Vlade

u

Z a g r e b u .

Primio sam Vaše cijenjeno pismo i toplo Vam na njemu zahvaljujem.

Kazali su mi, da su na dnevnóm redu po svoj prilici važna politička pitanja. To mi je potvrdio i p.n.g. pukovnik Rukavina, s kojim sam se prošle noći nakon vožnje iz Krka u Rijeku u palači hrv. konzulata sastao.

Moj položaj kao biskupa u Krku meni ne dozvoljava, da učestvujem kod političke konferencije. Krk pripada još uvijek riječkoj prefekturi, dakle Italiji, koji je bio 18.V. 1941. predan. Ne nalazi se dakle na teritoriju N. D. H. te bi bilo radi vrlo neoportuno, da biskup iz strane države sudjeluje na političkoj konferenciji u Zagrebu.- Zatim treba računati s političkim mentalitetom naroda na Krku, u Istri te u hrvatskom primorju uopće. On doduše nikako ne želi da bude pod Italijom; on govori tačodjer hrvatski, ali nije orijentiran prema N. D. H.; premda ima inače biskup sve simpatije za N. D. H. ipak u javnosti ne može nastupati protiv naroda u stvarima, u kojima mu Crkva pušta slobodu, ako te stvari nisu uperene protiv katoličke vjere. Evo drugog razloga, zašto ne mogu doći na konferenciju.

Došli su Ustaše na otok Krk. Oni bi predstavljali hrvatsku vojsku i N. D. H. Posvuda se proširila vijest, da ih je pozvao biskup u Krku. Dakako to ne odgovara istini, jer on u vojnička pitanja ne ulazi. Medjutim razne Ustaše oskvrnili su u raznim selima bezdušnim pljačkanjem, oduzimajući ljudima zlatninu, satove, novac/ čak do 30.000 lira/, ulje i t.d. Vijesti o tome posvuda su se proširile. Velika je to šteta za dobro ime Ustaša. Ali i time postalo je biskupu u Krku nemoguće, da ide u Zagreb, jer bi se izložio prigovoru, da je na strani onih, koji pljačkaju.

Narod ne voli Nijemce radi njihova nasilja i pljačkanja. N.D.H. povezana je s njemačkom državom na život i smrt, kako se to često u javnosti čitalo. "etom bi narod svoga biskupa vidio u važnim političkim stvarima u društvu vodećih političara u Zagrebu, nastao bi neizbježno drugi prigovor, da je biskup prijatelje Njemaca, onih faktora, koji na rod tjeraju u očaj.

Ima i drugih vrlo važnih razloga radi kojih ne mogu u Zagreb; narod se nalazi u velikoj bijedi, glad hara po Krku, činovnici traže travu po polju, da je uživaju bez začina te se time utažuju glad U Aleksandrovu poludio je mlad student prava, jer nije imao hrane, pa je htio u ludilu preplivati more do samostana na Košljunu i utopio se usred puta. Narod se ugnjetava, jer mu oduzimaju Nijemci ređom sve radne snage "a Krku ne postoji civilna uprava, općine nemaju općinskih predstavnštva osim u Krku i Dubašnici, pak eto radi toga narod se obraća dnevno u veli-

kom broju na biskupa u Krku, da ga pomogne, savjetuje, utješi. U ovakvim prilikama da ostane, upravo je nemoguće, narod bez svoga duhovnog pastira sam kod kuće.

Upravo sam doznao, da se čine velike poteškoće radi aprovizacije najpotrebnijih živužnih namirnica, koje bi imale biti poslane u Krk i to samo za 14 dana, premda su ih ljudi u Krku od 1. XII. do danas samo jedamput primili, te i tada samo za 14 dana. Smatram svojom svetom dužnošću, da se to pitanje što prije svede u red, e bi barem za Uksrs ljudi imali nešto hrane u kući.

Evo, gospodine predsjeniče, brojnih razloga, da ne mogu u Zagreb. Želim Vam kod vijećanja i rješavanja velikih političkih pitanja, koja ćete postaviti na dnevni red sve obilje Božjega blagoslova te ostajem uz izraz odličnog štovanja

u Kristu odani

*Frano dr. Štebrina,
Biskup Krki*

K r k - S u š a k , dne 22. ožujka 1945.

Gospodine Predsjedniče !

Vrlo sam Vam zahvalan za vrlo cijenjeno pismo, kojim ste me pozvali na važno vijećanje u Zagreb. Bado bih se odazvao Vašem pozivu, kad ne bih bio zapriječen osjetljivim zdravljem, koje mi je uslijed nedavno preboljene gripe još uvijek slabo.

K tome me veže Veliki tjedan i posveta sv. ulja, koju moram obaviti na Veliki četvrtak. Putovanje u Zagreb zadržalo bi me preko Uskrsa u Zagrebu, tako da ne bih mogao ovoj dužnosti udovoljiti. Imam naime toliko posla u Zagrebu, gdje se već nije bilo dugo vremena, da ne bih mogao pravodobno krenuti kući.

Zato Vas toplo molim, da biste ovo vijećanje odgodili iza Uskrsa, kad će biti moguće i drugim biskupima da dodju.

Izvolite primiti, gospodine predsjedniče, uz tople čestitke k uskrsnim blagdanima, izraz moga osobitoga poštovanja.

U Kristu odani Vam

K r a l j e v i c a , dne 22. ožujka 1945.

S. Viktor Burić,
biskup

M^o p^ost. juce Rukavine
izputuje, da nema n.
govora o katolič. bolsh
Ole pi S. B. Burić podjem
Znam što se pi g. Rukavine
osobno obavljati, jer je
i katolič. vjerski po
višom mjestu (u veći
Luzitici)

Zl. 24/III. 45

Juce Rukavine

